

ہدایۃ الیٰ رب العزت
والتواکل علیٰ الخبثۃ
والتواکل علیٰ الخبثۃ

مولف ابو عبد اللطیف فقیر بن بخش طوائفی لاہوری تخلصی نقشبندی مجددی تلامذہ ماہرینا و مرشدنا شمس
العلماء و الفضلاء ابو عبد الرحمن حضرت صاحب کرام الرحمن محمد بن عثمان بن قتیبہ لاہوری مدظلہ العالی صاحب کرام الرحمن

تفسیر

جلد چہارم
بار اول

در بیان حکایاتی

حسب فرمایش جناب مولوی بنی بخش صاحب عاوانی مؤلف تفسیر

مطبع فاکہار
در عام سیم پر ایساکھور

۱۵۳۶۰ تفسیر نبوی جلد چہارم
 پارہ ۸
 ربع چہارم
 سورہ اعراف

سورہ اعراف
 ربع چہارم
 پارہ ۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ

اور ڈھاتا ہے رات پر دن اوس کے پیچھے لگا آتا ہے دوڑتا اور سورج اور چاند اور تارے

مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

کام لگے او کے حکم پر سن لو اوسی کا کام ہے بنانا اور حکم فرمانا البتہ بڑی برکت والا ہو صاحب سار جہاں

دلایلاں پھیرے توحید بتایاں اس کے بعد کمالاں
 طلب کرے شب جلدی دن کے بعد وہ جب جہاں
 جہاں سمجھتیں وڈے اوہ رہا پس نہیں بجاری
 تے حکم دیوں تدبیر کرن بھی خاص خلوق بھایا
 رب وڈی عظمت والا اوہ لائق اوجہاں شان
 تان فرمایا اتناں رب نہ ڈورا بلکہ سمیع بصری
 جویں اگلی آیت وچہ رب کیتا بہت پہنچاؤں

جاں حشر نشروں ذکر کیتا رب بھی ثمرے اعمال
 دن وچہ رات کتے رب بندوں اندر رات چھپاؤ
 تے سورج چن ستارے اوسدی وچہ فرمانبرداری
 تے کرو یقین جو پیدا کرنا او سے لایق آیا
 ہے اللہ وڈی برکت والا پالنا ہمار جہاناں
 اصحاباں جاں دعائیں منگیاں نال آواز اوچیری
 تیں ہوئی ہوئی عجز نیازوں کرو پکار خداؤں

ادعوا ربکم تضرعاً وخفياً
 اور چپکے

ادعوا ربکم تضرعاً وخفياً
 پکارو اپنے رب کو گور گراتے اور چپکے

ادعوا ربکم تضرعاً وخفياً
 پکارو اپنے رب کو گور گراتے اور چپکے

سو عجز تزل خفیدہ اندراوچی وچہ نہ پاؤ
 اوچی وچہ تناقض جا پے اہل الحق تاتار
 تے اوہ حاصل کرن اسد تھیں عاجز ہے ہر حال
 تے قادر ہے پنچاؤں اوہ چیزیاں نل سیانے

تضرعاً معنی عاجزی وچہ صراح قاموس لیا
 بے شان نزول آیت کے موافق خفیدہ چنار
 ہے عاجزی نال دعا جو جس شی کارن عبد ہو
 اوہ سمجھے ٹھیک عاربتے تے حاجت میری جانے

لے آیت ربکم تبارک العالین
 واکو شان تبارک ہے ما علوی
 غنی منہ لے اسوچہ رو
 ہے اوہ تبارک جو کندن میں
 سورج چن ستارے خود بخود
 تاشیراں کو ساریں سوائے
 جل جلالہ نے خود فرمایا
 اس عقیقہ نول، خانہ
 اللہ لایق والی امر یعنی
 نیروار ہو واسطے خدا سہی
 ہے پیدا کرنا تے حکم کرنا یعنی
 سوا اوہ سہی ہو
 نول لایق نہیں
 ہیں معلوم کیا اس میں
 اللہ مخلوق نہیں ہے اس واسطے
 جو خطائے قائلے دے اور اسدی
 خلقت نہیں ہو سکے بلکہ انہوں
 علیہ فرمایا تے جو جمع کرے
 اوہاں وہاں یعنی اور تے مخلوق
 نول تہ اوہ کاوہ جو نول
 کرے تہ انہاں دے مافان
 لے اتے برکت والا ہے انہوں
 اتے لایق تہ تشریح جانے لاری
 دور تہ ہو سکے ای صفت آیتیں
 خانہ لے
 اسد و مانگے تہ تبارک
 ہے اس واسطے جو نہیں
 و مانگتا بندہ جو سمجھے
 جوں نفس اپنے دی
 حرف اورں مطلق ہے
 اتے اوہ عاجز ہو سکے
 اوس سے حاصل
 کرن نہیں - خانہ

تا بندہ سمجھے نفس را پسے نون و چه عجز نقصانے
ہے مراد تضرعاً یعنی رب نون تیس پکارو
تضرعاً معنی۔ ہمہ استکانت خازن پویا یا
تے ہولی ضد استادی ادب تعظیم ایسے پچاتی
بھی اوچی اور ہولی تائیں تشریف حاصل کیا ہے
تے کوشش کر کے آئے مومن کو کون چہ عایش
جویں ادعووا الہم تضرعاً و خفیۃ خو و خالق فرماو
اؤ تادی رب بید ان خفیاً مریم و چه دیسایا۔
ابنی موسیٰ تجلی و چه بجاری مسلم خیراں آیاں
پس لوکارناں بلند آواز سے تکبیراں فرمایاں
جو ڈور سے اور غائبےں ہوتیں کردینا پکاراں
پکارو جس اذہ ہونہ نہ پڑے تاں گردن کرکھاں

تے ربا پنے دی قدرت کامل سمجھی کو عیا
سنگ نرم آواز خشوع عیا زوں اوچی ناہ چتارو
استکانت ہون ذلیل نماں ولدیو چه فرمایا
جو ہولی ذکر موافق اس آیت و چه خازن بھائی
و چه روح المعانی ہو رہدارک لکھو و کچھ افاد
اچھی نرم آواز جوانا اوہ جاو سنی کدہایں
تے زکریا پیغمبر دی رب ویکھو صفت ساو
زکریا جد رب اپنے تائیں ہولی نرم بولایا
کہے ابو موسیٰ جو سنگ بنی دمی اے ہلمہماں
تائینی کیا تنہاں خود جاںاں نرمی چا بھایاں
اوہ بلکہ سمیع بصیر جو رہندا ہر ویلے سنگیاں
و ہو حکم مال تاں اوہ با بہ مکان ہر اسوں

انہ لا یحیئ المعتقدین ۞
اوس کو خوش نہیں آتے حد سے بڑھے والے

رب تھیں لنگھیں ایان تائیں دوست رکھنا نہیں
عبداللہ ان منغل تھیں ہو شاہ رسل فرمایا
کیا ابن جبرئیل حد لنگھن دعا و چه کرن بلند آواز
ایوس و چه مدارک روح المعانی خبر ایہائی
خفیہ کرن عبادت ربی فضل لکھد ہائے
اوہ پھڑن دلیل اسوچوں بعضے اے عکس الاون
بلند آواز کرن و چه مسجد ہونی حرام پیار سے

جو و چه و عاصد لنگھن یعنی اوچی کرن ندائیں
کچھ امت میرنیوں دعا و وضو و چه لنگھن بتلایا
ہور کو کون جنین و چه و مانیں بہتو غیر نیازاں
جو نبی کیا کچھ لوگ دعا و چه لنگھن حد اہی
ظاہر کرنے کو نون تاجو دور یا ہو جائے
پر طاعت نفلی خفیہ کرنی فرض ایچی فرماون
اوہ بھایں مال ذکر دی کہیے تا علی ستار سے

روح المعانی کے سورہ و غیرہ
و سے جو عطف خفیہ و او پتقرا
دوسرے جہ سے بیان ہے
انہ نبیائے
لوکار کرنا علی خیر و علی السلام
و احکام اپنے اپنے موطن
سے دعا لگی اور حاجات کی کالچے
نعت میں بھی نعتوں کی کالچے
میں عاجزی سے اچھائی کچھ ہے
سورہ القرآن
ہونا امر سانی نصاب
تھی کئی حدوں کے لئے
ہونا و یہ...
یہاں سے حد سے
انہ پوچھ کرنا ہر وقت
انہ پوچھ کرنا ہر وقت
جون فرض نماز و مسجد
نقیبٹ لکھنے کی کوشش
یہاں سے فرضی عبادت
ہوون وچہ اسوچوں
اسٹارخانہ عالم
لوکار کرنا ہر وقت
یہاں سے حد سے
انہ پوچھ کرنا ہر وقت
انہ پوچھ کرنا ہر وقت

تے قاضی مظہری والا وچہ ارشاد اپنی فرمایا
 اتے جہر ذکر نوں وچہ قرآنے رب نہیں فرمایا
 ہر جا وچہ قرآن حدیثاں امر مخفی دیا گیا۔
 جو غار حرا وچہ قبل وحی ہے علوت نبی الہی
 جاں وچہ گھات نفس نعلی ہندی مشد کمالی
 تے مخفی ذکر بتاؤں جو سوچہ نہ خوف زیاد
 پر نرم آوازوں ذکر جو قادی حبشی کروے سارے
 بلند آوازوں ناغم قاریاں ولین پون تشویشاں

جو جہر ذکر نوں نقشبندی بدعت فراوان ہو
 جو دون الجہر من القول ہی وچہ عرف و سیا
 تے جہری کرنا وچہ قرآن صریح نہ ہر گز پایا
 اوہ قلبی ذکر کریندی آہنیا بجا سانون بھائی
 تاں جہری ذکر نہ امر کریندی اہ طالب قلب سماوی
 جاں باطن وکھن صاف تاں جہری کر دیا صفا
 کر کن گن جن چین مسجد وچہ حرام سوہارے
 بھی وچہ شرعی تعلیم حرج اخلاقی لے لیاں

اسے زکوٰۃ ظاہری دینی افضل ہے
 جو فرض ہے اسے صدقہ چھپا کر
 تے تمامی عیانتاں سمجھنا پاتا
 خازن شریف سے
 بموجب ارشاد رسبل جبار
 مس " سے بگڑناں بہت
 آواز سے جو زیادہ اپنی آواز کرا
 وچہ سمجھ نہ سکا وہیں نال ذکر کر
 ہی ہو کر اہم ہے جویں لکھیے
 شرح شفاء دوس
 اسے اپنی تہذیب سے
 وچہ نزل سے " حلاوتی
 یعنی کب چڑھ کر کے اسے تہذیبی
 وارن کا تعلق کرالا وکے جوتی
 تفصیل سے اسے زنت و زنا
 سنگت عبادتی تھی فانی تہذیب
 وکی گھرتا ہے وچہ سورہ تہذیب
 حلاوتی عقی غنہ

مشورے

گفت ادعوات بے زاری مباحش
 تا سقاہم رتبہم آند خطاب -
 بھی شرطاں جہت دعائیں روح البیان اند فرمایا
 مقابل سینے دی ہتھ کھلے رکھن وقت دعائیں
 تے نال ویلے نبی ولی کے استجاب دعائیں
 تے ہتھ کر نال فلک جو قبلہ دعائیں اندر آیا
 عجز اخلاص حلال کھاؤں سبہ شرطان جان دعائیں
 وقت بندی اوچی لازم جیوں خطبے آذاناں

تا بنیاد فیض ہائے دوست مباحش -
 تشنہ اسد باش اعلم بالاصواب
 بھی وچہ حصن حصین اتے ہور کتاباں ایوچہ آیا
 دروہی تے اول آخر دعائوں ٹیپن بتائیں
 وچہ حصن حصین بجا ریوں لیا یا مومن مثل کلا میں
 تے یاراں وار یا نوست پنج من وار و ہاروں آیا
 وچہ پہلی جلد مفصل ذکر ہو یا اتہر ویکہ سنائیں
 یا ہور اجہی جائیں روح المعانی وچہ عیاناں

مسئلہ آمین

تے ثنا فیاں دیوچہ اوچی آمین فاتحہ پچھوں
 پرا تھنوں تیکر آواز کہ ہے جو سے اوسد ہر ای
 پرا یہیں ملیں شافی مذہب و مول نہ پکار

تے ہے آمین دعا جو مقتدی سے امام رولائی
 تے لجن کر کن دیوچہ حرمت ثابت ہوئی بھائی
 جو اتہہ بلندائیں کہیں اوہ لاندہب جڑ مار

ہر ہر مذہبوں خوشی مطابق چیزیں چند ملی
 انہاں پاسوں ہر دم لازم کچنا اہل ایمان
 بہر اخفا برابر جاتس الٹ حدیث قرآنوں
 ستر حصے چہریوں ستری فضل ذکر عا میں
 سیا آہین جدی سنگ ملکان موافق ہونی
 مال فرشتیاں تہ سے موافق ہوو آہین تار
 چہ حدیث نہ پایا اوچی ملک آواز کر نیدر
 ہولی آہین الاون بہت فضیلت آئی
 ہے آہین وعاد تا ہولی خفیہ حکم و ما میں
 اذکر ربک فی نفسک تضرعاً خفیۃ رب فرمایا
 مقدم وچہ احکام اعمال می ہر جا میں
 حد اجمیت و نحو کما وچہ سورت یونس آیا
 روح المعانی بیچہ اس آیت سن تفسیر لیا

محمدی اہل حدیث کہاوں پر وچوں گمراہی
 تے لکھوی سجا بھی وچہ حاشے کیتا زور دہگانا
 جو دوون الجہر من القول اسدی خبر نہ لوں پھیاں
 جو میں وچہ حدیث سجا گگ گذریا مون عمل کما میں
 گناہ اسدے بخشین پچھلے غور کری ہر کوئی
 جے ہولی دلوچہ کہے جو ناہیں اوچی ملک پوکا رن
 نہ کدی آواز سنی کسے ملکوں نجدی جہکھام نیدر
 جو میں اس آیت تجھیں ثابت ظاہر ہو یا مال صفائی
 جے ذکر یہی تا بھی آہستہ ذکر کچھو و سائیں
 کریا و خدا نون دلوچہ ہولی عجز نیا زوں بجا یا
 جاں مسئلہ لے نہ وچہ قرآنوں ہر عمل شہا میں
 جاں موسیٰ و عا منگی سنگت س ہاروں میں لایا
 چار سو اتے ترا سی صفحہ تریجی جلدوں پایا

حَطَابُ مُوسَىٰ وَهَارُونَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أُضِيفَتِ الدَّعْوَةُ
 أَيْضًا بِنَاءٍ عَلَىٰ أَنْ دَعْوَةَ مُوسَىٰ فِي حَاكِمِدَ عَوْنِهِ لِمَكَانٍ
 تَابِعًا وَوَرِيرًا لَهُ وَالَّذِي تَضَاعَفَتْ بِهِ الْأَثَارُ إِنَّهُ
 فِي السَّلَامِ كَانَ يُؤْمِنُ لِدُعَاءِ أَخِيهِ وَالتَّامِينَ دُعَاءِ
 مَعْنَىٰ أَمِينٍ اسْتَجِيبَ وَلَيْسَ اسْمًا مِنْ أَسْمَاءِ تَعَالَىٰ لِمَا يَرَوْنَهُ
 أَيْ هَرَبْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَىٰ عَنْهُ قِيلَ لِكُونِهِ دُعَاءِ اسْتَجِيبَ الْخَفِيَّةِ
 الْأَسْرَارِ

ف موسیٰ ہارون ایہو خطاب لہوں | جو ہونی و عا قبول تساوی ربہ فضل عطا و

۱۰ یعنی اسے موسیٰ اور ہارون کے
 اپنے دونوں پر صلہ و مال بلونی
 ہولی ۱۰ ایہ خطاب ہو یا اچھا
 موسیٰ علیہ السلام اتے ہارون علیہ السلام
 دوہاں نون بھی نسبت کیتی گئی و عا
 لطف ہارون علیہ السلام و عا
 جو عا موسیٰ علیہ السلام دی کچھ
 و عا ہارون علیہ السلام و عا
 ہارون تابع اتے وزیر ہونے ہارون
 علیہ السلام اتے اسے موسیٰ علیہ السلام
 اسکا مقرر اتے بیت میں اثر
 ۵ قاسم سے صحابا تے
 تین کتبہ قرابت ہارون علیہ السلام
 دا کھلے و عا بھائی اپنے دست
 اسے آہین دعابے اتے سنی
 آہین داعبے قبول کر اتے سنی
 تھیں نام شافا مال اوسیاں
 یعنی اتے تھیں حضرت ابی ہریرہ
 کردیاں ۱۰ اتے واسطے دعا ہون
 آہین و کجا گئے قبول کر پوت
 ہوناب عید انزل اوسے
 ایہ تہ جو بے عبارت تفسیر دون
 المعانی دا غیر صوابی معنی نہ

ابو شیخ نکایا اس روایت
رضی اللہ تعالیٰ عنہما تھیں اس
فرمودہ آئی عن علاء سے کہ
اپنی روایت کے ساتھ اس
دعا کو اس کے ساتھ ہی فرمایا
اسے آیت کی آئی ہارون علیہ السلام
نے فرمایا جبکہ آیت ہارون علیہ السلام
سورہ ہود میں ہے کہ جو
جیکر آیت دعا ہے
ہونے ہارون
علیہ السلام کا آیت ہونے کی بنا
موسیٰ علیہ السلام کی دعا میں
شکر کرتی ہوتی ہے فقیر
حلوای عرفی لکھ عنہ
تھے اس میں ثابت ہو گیا
آیت دعا ہے اسے دعا اور دعا
مگر آیت نکرہ بلا دعا
تک یہ فرقہ کا عقیدہ تھیں منسوس
ہے اسے اب بھی ثابت ہو گیا ہے
مقتدیوں کا دعویٰ ہے کہ
نہیں جو ہارون علیہ السلام
پر کسی دعویٰ کو دعا کہنے
سے ناگوار ہے

یعنی طرف موسیٰ ہارون ایہ ہوا خطاب الہی
ہارون وزیر تھے تلج موسیٰ سند ہوں پاروں
جو موسیٰ دعا کروا سی اتے ہارون آمین الاندا
تے ہے آمین دعا اس معنی کر ایوں رحمانا
جو میں ابو ہریرہ کنوں روایت کرن یہ نام خدا
دے چہ کہنے ہولی آمین جو ہوا حکم دعائیں
وچہ در مشور حلال سیوطی نقل حدیثاں لیا یا

جو دعا موسیٰ وی حق ہارون بھی ٹھیک دعا سی آئی
حدیثاں ہو چہ بوہنہ ہارون سی کہی آمین ہارون
دعا بھائی اپنے دی کارن روح اندر فرماتا
نہ ہے آمین خدا دیاں ناماں تھیں کوئی نام عیاں
آمین دعا ہوں دعا پاروں خفیہ کہن زیادا
ادعوا ربکم تضرعاً و خفیۃ عمل قرآن کمائیں
جلد تریجی صفحے ترے سے پندرہ نوچہ ویسا یا

اخرج ابو شیبہ عن ابن عباس رضي الله عنهما في قوله قد اجيببت
دعوتكما قال دعاء موسى وامن هارون

ابو شیخ کہیا اس آیت یوحنا ابن عباس لیا یا
کعب قرظی سے بیٹے تھیں پھر بن منصور
موسیٰ دعا کہتی ہارون آمین الاون والا
کعب قرظی کے بیٹیوں ایوں ابو ہریرہ لیا یا
وچہ فازن دو جی جلد ترے چھٹی صفحہ میں تھا

جو موسیٰ دعا کہتی اتے سی آمین ہارون الایا
جو موسیٰ دعا منگی آمین ہارون کہی سی بھائی
تا دووین ہون شریک برابر در مشور حوالا
ابی صالح ابی عالیہ کو لوں ایوں انگ الایا
مطبع مصر تے حاشیے پر جان مدارک تائیں

قال قد اجيببت دعوتكما انما نسب الدعاء اليهما وان الدعاء هو
موسى وحده لان هارون عليه السلام كان يؤمن والتامين دعاء
لان طلب وسؤل ايضا ومعيننا اللهم استجب فصارب الشريك
موسى في الدعاء فلذلك قال تعالى قد اجيببت دعوتكما اتے فرمایا
وچہ حاشیے اسے سے مدارک والے نے قیل کان موسیٰ علیہ السلام
یدعو و ہارون یؤمن قبت ان التامین دعاء کان احقاء الدعاء
اولی والمعنی ان دعاءکما مستجاب وما طلبنا کائن الا فی وقتہ (صفحہ ۲۶)

تفسیر ہارون علیہ السلام کے دعا کرنے کے بارے میں ہے کہ ہارون نے دعا کی اور موسیٰ نے آمین کہا اور اللہ نے ان کی دعا کو مستجاب فرمایا۔

مطبوعہ مصر جلد چہارم) یعنی نسبت کیتی گئی ہے دعا طرف دو ہانڈی اتنے تحقیق دعا کرنے والے موسیٰ علیہ السلام ہی آپے فقط تنہا سوا سطلے جو ہارون علیہ السلام آمین کہندے آپے اتے آمین دعا ہے اسوا سطلے جو اوہ طلب ہے اتے سوال ہے اتے معنی آمین دا ایہ ہے جو اے اتد تاملے قبول کر پس ہو گیا شریک ہونا ہارون علیہ السلام تامل موسیٰ علیہ السلام دے وچہ دعا دے پس ایسے واسطے فرمایا حق تعالیٰ نے تحقیق قبول کیتی میں دعا تساڈی دو ہانڈی (ترجمہ عبارت خازن دا) اتے وچہ مدارک دے کہیا گیا ہے جو موسیٰ علیہ السلام دعا کروے آپے اتے ہارون علیہ السلام آمین پس ثابت ہو یا جو آمین دعا ہے۔ پس دعا واپوشیدہ منگنا افضل ہے اتے معنی ایہ ہے جو تساڈی دعا مقبول ہے جو تساں طلب کیتا ہے ہونیوالا ہے اوہ وچہ وقت آپے دے

دو جی جلد سراج اندر بھی ایویں رنگ لیا یا
مطبوعہ نو لکھنوی نئی صفحیوں کھین آیا
ایویں نبوی وچہ معالم نقل روایت کروا
جو موسیٰ دعا کیتی اتنے سی ہارون آمین تھپڑا

انما یلتسب اٰلہمما الدعاء کان من موسیٰ لانت موسیٰ کان یدعو او
ہارون کان یؤمن و التائین دعاء تفسیر معالم التنزیل آخر پارہ ۱۱ سورہ یونس

نبوی شافعی مذہب کے دعا آمین بتا ہے
بھی وچہ بیضاوی موسیٰ دعا ہارون آمین
و آمن ہارون علی دعائیں ایہ کہ کلیمس والا
و التائین دعا آمین ایہ کہیا معالم واسے
حسینی اتے رفوفی موضع ہو ر خلاصہ جانی
سب کہن دعا موسیٰ دی اپنا ہارون آمین ہی کروا
اجنبت دعوتیکما صیفہ تثنیہ یعنی دعائیں دولہاں

فخر رازی بھی شافعی دعا آمین تائیں فرمایا ہے
جلالین کلیمس ہو ر عباسی ایویں ہی فرمایا
و ہارون لانت کان یؤمن ہا یہ روح البیان
بھی ابو سعوتے نیشاپوری محل کشف حوالے
ابن کثیر تسان جبریر بھی ایویں کہن عیانی
تے کہو جیسے دعا کتدے دو ہانڈی پ پڑیا
قبول کیتیم تے معلوم ہو یا آمین دعا گنو ہاں

تفسیر سیدی تلمے آیت و
اور اقرآن الکریم اللہ سے
جہ فقیر علوانی معنی اتد
ہے پس معلوم ہو یا جو ہول
دعا کرنی مال قرآن مجید سے آیت
جہ اتے دعا وچہ آمین کھن
وچہ قرآن مجید دے کوئی آیت
سرفا یا دعا یا اثنا تفسیریں
تو زمین اتے بیکر زوق جبریر
خوب خدمت سے آواز بانہ
نت کے رہی ہے فقیر علوانی
عوض اللہ عنہ
اسلام سراج اندر بھی ایویں رنگ لیا یا
مطبوعہ نو لکھنوی نئی صفحیوں کھین آیا
ایویں نبوی وچہ معالم نقل روایت کروا
جو موسیٰ دعا کیتی اتنے سی ہارون آمین تھپڑا
کیتی اتنے سی ہارون آمین تھپڑا
ف ایہ تفسیر مافلا لکھوی
دس نزدیک بھی بڑی بہتر
جہ معنی اسامیہ لکھوی
شافعی مذہب سے فقیر علوانی

بھی داعی کے لئے مؤمنین استخیں کہو جیسا پایا
سن نبی کہیا اس فعل کرن داعی الیوں ہوتے تھیں
وچہ شرح مؤطا علی قاری نے بھی ایوں فرمایا
بھی قسطلانی وچہ شرح بخاری استجب فرمایا
جو کہن خدا دیان سماں تھیں کہ اسمین ہمیں
آمین خداوانام ہوون وچہ ملے دلیل کوئی
آمین زبردیناں اس معنی کہیں قبول الہی
شمنی کہیا آمین خدا دیان نواں تھیں نواں آیاں
اس نووی رد کیا جو مال قرآن دلیل سوا
جو نام خدا ہے آمین یہ جاسی کوں منویا
ایہ مجمع البحار عبارت ترجمہ لیا یا بندہ
کہیا ابن عباس دعا موسیٰ ہارون آمین الایا
جو وقت دعا آمین کہے سو فعل داعی د آیا
جو داعی کرے دعا مؤمن مگر آمین الودے

آمین ہارون سندی نوں جو رب خاص دعا فرمایا
ابن عباس کہیا میں کچھیا آمینوں سرور تھیں
کہے نووی شرح مسلم وچہ استجب معنی ہدا آیا
واسمع واستجب منظر لیا لے نبوی کنوں الایا
آمین داعی یعنی یارب کریں قبول غائبین
اس وچہ قرآن حدیثاں ربکا نام منیوں سوئی
وچہ مجمع البحار صحاح ستہ و حدیث کتاب جو
و کذا لک فلین اس معنی ایوں کریا سیاں
یا آمین قبول کریں ایہ کہیا جو شمنی پیارے
یا متواتر اخباروں جاں ثابت کہہ رہے ہویا
باہجہ قرآن حدیث خدا واسم نہ ثابت تھیندا
تے وچہ تفسیر کبیر فخر رازی نے آکھ سنایا
قال اجمیبت و نحو کما ہے رب تہے فرمایا
کہن آمین اسدا اس کارن مثل داعی د کہو تھیو

یعنی دعا کر کے والا آمین کہتا ہے
کہو تھیو میں جو میں جو موسیٰ
علیہ السلام دعا مانگتے آہے
اسے ہارون علیہ السلام آمین
کہتے آہے پس جیکر آمین
دعا نہ ہوندی تاسے علیہ
السلام دعا مانگتا ہاں دعا وچہ
ہویا جو آمین دعا
۸۰ اتنے برابر
آمین کہنے والا دعا کرے
۸۱ ایہ خاص ترجمہ ہے
مبارت قسطلانی شمس نووی
دعا حلوائی عنی لکھنؤ
۸۲ اس میں جس چیز دی
دلیل واضح نہ لکھی ہوگی
نا اوس قول علامہ نے قبول
کیا ہووے پھر بعض تفسیریں
کے پھر اس کا کیا جواب ہے
۸۳ اعتبار اصل دعا کے نزدیک
مبارت ہووے ناں قول ناں
۸۴ اصل دعا آمین سے یا
۸۵ اس آیت وچہ دعا مانگنے
۸۶ دعا کر کے دعا مانگنے
۸۷ دعا مانگنے دعا مانگنے
۸۸ دعا مانگنے دعا مانگنے

ص من یعول عند دعا بالداعی آمین کہو ایضا ہذا یان لولہ آمین تا ویلہ استجب کہو سائل ان الدعای سائلین فیقا
یعنی کہا ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما نے موسیٰ علیہ السلام نے البتہ دعا کہتی آہی اتے ہارون علیہ السلام
آمین کرے آہے جو میں فرمایا اللہ تبارک و تعالیٰ نے تحقیق قبول کیتی میں دعا تاملے دوہاں دی۔ اتے
تحقیق کہ کہے کوئی آمین نزدیک دعا دعا کرنے والے دے پس آمین کرنے والا بھی مثل دعا کرینا لے
دے ہے۔ اس واسطے جو اوس دعا آمین کہنا معنی اوس دعا یہ ہے قبول کر پس آمین کرنے والا
بھی سوال کتدہ ہے مثل سوال کتدہ دعا کرنے والے دے۔ ایہ ترجمہ ہے عبارت تفسیر
کبیر دا۔ اتے حافظ محمد لکھوی عاشق ہے تفسیر کبیر دا فقیر حلوائی عنی اللہ عنہ ۱۲۱۲

۸۹ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۰ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۱ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۲ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۳ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۴ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۵ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۶ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۷ دعا مانگنے دعا مانگنے
۹۸ دعا مانگنے دعا مانگنے

آمین و اسمع یا رب کہیں قبول جو داعی کہند
 برابر و چہ دعاء داعی دے تیری اوہ مؤمن تھینا
 اتے وچہ حسینی دے تے قول سبحانہ قد اجببت دعوتکما اجابت کردہ شد دعائے
 شہا ہر دو آور وہ اند کہ موسیٰ علیہ السلام دعاء میکرد و ہارون آمین میگفت و آمین
 کتدہ در دعاء شریک ہست۔ ازین جہت گفت کہ دعائے ہر دو مستجاب شد
 اتے وچہ موضع القرآن تے آیت مذکورہ دے کہیا ہے شاہ عبدالقادر محدث
 دہلوی نے قال قد اجببت دعوتکما الخ کہیا اتد نے تحقیق قبول ہوئی دعاء تم
 دونوں کی۔ لائے ہیں کہ موسیٰ علیہ السلام دعاء کرتے تھے اور ہارون علیہ السلام
 آمین کہتے تھے۔ اور آمین کہنے والا دعاء میں شریک ہے۔ اسی واسطے کہیا کہ دعاء
 تم دونوں کی قبول ہوئی (صفحہ ۳۳ پارہ یسندرون)

حق چھپاؤ س نقل معالم اس جاوین بہاری
 ایہ باعث غیر مقلدی مگر حق نہ مخفی رہنا
 تے ہویا حکم دعاء منکن دا ہولی عجز کمالوں
 بھی معلوم ہویا مقتدی پڑہن نہ مگر امام سوائی
 قرأت فاتحہ مگر امام نہ مقتدیاں ہر حالے
 دعاء منکن جوہیں اکثر جاہل پنا آپ خاؤن
 مقتدی ہون شریک لزم الفاظ جمع ہر جاہل
 وادعوا ربکم لضرعاً و خفیۃ سے کہے متوالا
 بھی سنی کیسا ستری نوں جہری اپر شہدایا
 کہیا جہوہور آمین دعاء سو خفیہ حکم اوس پایا
 کنوں اسماء آہنی تا بھی ہولی پڑہن اوس پایا

لکھوی اس آیت دے پھیرنا یہ تفسیر لیاہی
 تا دعاء آمین نہ ثابت ہووے بھی تہیں ہولی کہنا۔
 پس ثابت ہویا قرآنوں ہر آمین دعاء ہر حالوں
 ادعوا ربکم لضرعاً و خفیۃ آیت شاہد آئی۔
 قال قد اجببت دعوتکما تھیں کہیا موسیٰ و
 بھی ثابت ہویا امام نہ تہنا نفس آمین دی کار
 ایہ سخت خیانت سکرن جو سنگ نام دعائیں
 فخر الدین امام رازی سن شافعی مذہب والا
 آمین الاون ہولی لازم نال قرآن گواہیاں
 بھی عجز مدلل تے خشوع وچہ ہولی آکھن آیا
 تے نووی قول موافق چیکر جاوے ایہ منایا
 ہر اس ایمان نوں فیقہ دی کوئی گل نہ منکن تا ہر نہ ہاوں مومنوں نوں وچہ شیخ دے کہے ایہ لکھوی فی فرق اکثر مذہب
 معنی ایہ ہے کہ قرآن اتے حدیث سے اتے خود خدا اتے سے یسیر کتیا و تفسیر می و کتیا ہر گز ایہ لکھوی لکھوی لکھوی لکھوی لکھوی لکھوی

صفحہ ۳۳ پارہ ۸
 مطبوعہ انکشور
 یعنی بطرح ہارون علیہ السلام
 نے خفیہ آمین کہن اتے نال
 موسیٰ علیہ السلام سے اپنے
 بیسی وچہ دعاء منکن دے
 اس تھیں صاف معلوم ہویا جو
 مقتدی نوال امام بہاری کرنی
 معنی ہے وچہ قرأت دے
 ایہ طلبہ جہات تفسیر
 سبب ازمن دا تفسیر حلی
 معنی تہ عنہ
 ۹
 حرمین شریفین
 حسن نصین دس جو کراہی
 ہو دس دعاء وچہ شریک
 مقتدیاں نوں
 جہاں مذہب صحیح دے
 نام بھیجا جاوے تا بھی نال تھیں ہک
 اتے ذکر کرنا بھی ہولی ایہ ہے
 جوں قرآن و احادیث لکھوی لکھوی لکھوی
 تفسیر قرآن و احادیث لکھوی لکھوی لکھوی
 بقول اسے خفیہ دی تفسیر
 بیان قرآن ان ہوں
 جاننا جو
 اسے دوسرا سارا
 دعائی یعنی اسے
 فاسطہ اولیٰ ساج
 دہلی سے ہوں توفیق
 دہلی سے ہوں توفیق
 دہلی سے ہوں توفیق
 دہلی سے ہوں توفیق
 دہلی سے ہوں توفیق

قال امام الرازي شافعي المذهب في تفسير الكبير ادعوا ربكم تضرعا
 وَخَفِيَةً إِنَّهُ لَا يَجِبُ الْمُعْتَدِينَ الْمَسْئَلَةُ الثَّانِيَةَ فِي تَقْرِيرِ الشَّرَاطِ
 الدَّعَاءِ اعْلَمَنَّ الْمَقْصُودَ مِنَ الدَّعَاءِ أَنْ يُصِيرَ الْعَبْدَ مَشَاهِدًا
 لِحَاجَتِهِ نَفْسَهُ وَمَشَاهِدًا لِيَكُونَ مَوْصُوفًا بِكَمَالِ الْعِلْمِ وَالْقُدْرَةِ
 وَالرَّحْمَةِ فَكُلُّ هَذِهِ الْمَعَانِي وَصَلَّتْ تَحْتَ قَوْلِهِ تَعَالَى ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا
 وَخَفِيَةً ثَمَّ إِذَا حَصَلَتْ هَذِهِ الْأَحْوَالُ عَلَى سَبِيلِ الْخُصُوصِ فَلَا بُدَّ مِنَ
 الصُّورَةِ عَنِ الرِّيَاءِ الْمُبْطَلِ لِحَقِيقَةِ الْإِخْلَاصِ وَهُوَ الْمُرَادُ مِنْ قَوْلِهِ
 تَعَالَى وَخَفِيَةً وَالْمَقْصُودُ مِنْ ذِكْرِ التَّضَرُّعِ تَحْقِيقُ الْحَالَةِ الْأَصْلِيَّةِ
 الْمَطْلُوبَةِ مِنَ الدَّعَاءِ وَالْمَقْصُودُ مِنْ ذِكْرِ الْإِخْفَاءِ صَوْنُ ذَلِكَ
 الْإِخْلَاصِ عَنِ شَوَائِبِ الرِّيَاءِ إِذَا عُرِفَتْ هَذَا مَعْنَى ظَهْرِكَ أَنْ
 قَوْلَهُ سُبْحَانَ تَعَالَى تَضَرُّعًا وَخَفِيَةً مُشْتَمَلٌ عَلَى كُلِّ مَا يَزِيدُ
 تَحْقِيقَهُ وَتَحْصِيلَهُ فِي شَرَائِطِ الدَّعَاءِ وَأَنَّ لَا مَزِيدَ عَلَيْهِ الْبَتَّةَ
 بِوَجْهِهِ مِنَ الْوُجُوهِ الْمَسْئَلَةُ الثَّلَاثَةُ وَالتَّخَشُّعُ وَهُوَ الظَّهْرُ
 ذَلُّ النَّفْسِ عَنِ قَوْلِهِمْ ضَرَعُ فُلَانٍ لِفُلَانٍ وَتَضَرُّعُهُ عَلَى الظَّهْرِ الذَّلُّ
 لَهُ فِي مَعْرِضِ سَوَالٍ وَالْخَفِيَّةُ ضِدُّ الْعَلَانِيَةِ يُقَالُ اخْفَيْتَ الشَّيْءَ إِذَا
 سَتَرْتَهُ وَاعْلَمَنَّ الْإِخْفَاءَ مَعْتَبَرًا فِي الدَّعَاءِ وَيَدُلُّ عَلَيْهِ وَجُوهُ هَذِهِ
 الْآيَةِ فَإِنَّمَا تَدُلُّ عَلَى أَنَّ تَعَالَى أَمْرًا بِاللِّدْعَاءِ مَقْرُونًا بِالْإِخْفَاءِ وَ
 ظَاهِرُ الْأَمْرِ بِالْوُجُوبِ فَإِنَّهُ لَا يَحْصُلُ لَوُجُوبِ فَلَا أَقْلَ مِنْ كَوْنِهِ نَدْبًا
 ثُمَّ قَالَ تَعَالَى بَعْدَهُ إِنَّهُ لَا يَجِبُ الْمُعْتَدِينَ وَالْإِظْهَارُ الْمُرَادُ
 إِنَّهُ لَا يَجِبُ الْمُعْتَدِينَ فِي تَرْكِ هَذِهِ الْأَمْرَيْنِ الْمَذْكُورَيْنِ وَهِيَ
 التَّضَرُّعُ وَالْإِخْفَاءُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَجِبُ عَلَيْهِ وَمَحَبَّةُ اللَّهِ عِبَادَةٌ عَنِ

صلح یعنی شرفانی صورت
 نہیں رکھا مگر صلیان
 نہں وہ ترک کنو وہ انرا
 ذکر کیا گیا دعوائے طبری
 اسے پوشیدہ دعائیں پس نہ
 تعالیٰ ضرور رکھتا ہے اور سون و تیر
 تعین مطلب ہے جو شخص چھوڑ
 دے تو تضرع اسے اقرار ہے
 تضرع سے ہونا دوست رکھنا
 نہیں اس تعالیٰ اسے ایسا تو
 نہیں نہ باوجود یہ ہے
 تضرع یعنی سبب
 ۱۰
 تضرع سے ہونا دوست رکھنا
 نہیں اس تعالیٰ اسے ایسا تو
 نہیں نہ باوجود یہ ہے
 تضرع یعنی سبب
 ۱۰

ہاں اپنا سے نہیں کر کے
 فانہما نہیں کہتے فلا نہ کر کے
 ہاں اپنا سے نہیں کر کے
 فانہما نہیں کہتے فلا نہ کر کے
 ہاں اپنا سے نہیں کر کے
 فانہما نہیں کہتے فلا نہ کر کے

اخفاءه يقول تعالى واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخفية فان لم
 يثبت الوجوب فلا أقل من الندب ونحن بهذه القول نقول انتهى
 كلام الرازي يعني وان كان امين دعاء كما هو مذهب الجمهور وجب
 اخفاءه بقوله ادعوا ربكم تضرعاً وخفية وان كان اسم من اسماء
 الله تعالى كما هو قول رازي وجب اخفاءه بقوله تعالى واذكر ربك
 في نفسك تضرعاً وخفية ودون البحر من القول قال ابن عباس في
 تفسير قوله دون البحر من القول المعنى ان تذكره على وجه سمع
 نفسه انتهى ذكر هذا في تفسير الكبير وقال البخوي في تفسير معالم
 التنزيل تحت اية المذكورة ادعوا ربكم تضرعاً اي تذللاً واستكانة
 وخفية اي سرّاً قال حسن بن علي بين دعوة السر ودعوة العلانية سبعون
 ضعفاً لقد كان المسلمون يجتهدون في الدعاء وما يسمع لهم صوت
 الا همساً بينهم وبين ربهم وذلك قال الله تعالى ادعوا ربكم تضرعاً
 وخفية وان الله تعالى ذكره عبد صالحاً ورضي فعله فقال اذ نادى
 ربه ناداً خفياً انه لا يحب المعتدين قيل معتدين في الدعاء و
 قيل اراده باعتداء بالبحر قال ابن جرير من الاعتداء رفع الصوت
 واعتداء بالدعاء وايضا روي عن ابي موسى قال لما غزا رسول الله
 صلى الله عليه وسلم خيبر شرف الناس على واد فرفعوا اصواتهم
 بالتكبير فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ارجعوا على انفسكم
 انكم لاتدعون صم ولا غائباً انه تدعون سمياً قريباً معالم التنزيل
 وفي تفسير الخازن وخفيه يعني سرّاً في انفسكم وهو ضد العلانية و
 الادب في الدعاء ان يكون خفياً هذه الآية وقال الحسن بين دعوة

السر ودعوة العلائية سبعون ضعفاً و زادها ههنا عن ابي موسى كما
 نقل البغوي تحت آية المذكورة وقال صاحب تفسير خازن وان كان
 الدعاء ههنا لمعنى العبادت كما قيل فالدعاء ايضاً عبادة بل قال عليه السلام
 الدعاء فتح العباداة وفضل في السرية الدعاء عن الشيخين بوجود كونه
 من الشافعية فما بال وهاهنا التجديت ما يترك عمل بالقران واحاديث
 الصحيحة النبوية عليه الصلوة والسلام انهم يزعمون اننا موحدون
 عامل بالقران فظهر انهم يكذبون في ادعائهم فما علينا الا البلاغ فقير حلواني
 وفي تفسير المدارك تحت آية المذكورة ادعوا ربكم تضرعاً وخفية
 قال عليه السلام انكم لاتدعون اصماً ولا غائباً انما تدعون سمياً
 قريباً انه معكم ايما كنتم وعن الحسن بين دعوة السر ودعوة العلانية
 سبعون ضعفاً انه لا يجب المعتدين المتجاوزين ما امر في الدعاء انه
 وقال في التفسير البيان تحت هذه الآية فان الاخفاء دليل على الاخلاص
 انه لا يجب المعتدين المتجاوزين ما امر في الدعاء وغيره وقال في الجلابين
 ادعوا ربكم تضرعاً تدلاً وخفية سراً انه لا يجب المعتدين بالنشد
 ورفع الصوت انتهى وقال هكذا كلم الله بن نوراً لله في تفسيره وفي التفسير
 روح البيان وروح المعاني ونيشاپوري وكشاف وعباسي وراصدى ابن
 كثير وابن جرير ودر منثور والبوسعود ومواهب الرحمن وحضرت شاهي
 وحسيني وغيرهم وقال في تفسير الخلاصة مولانا فخر محمد لکهنوی و
 ادعوا ربكم تضرعاً وخفية انه لا يجب المعتدين بوجوه رب اپنے
 کو بحالت تضرع و خفية تحقيق وہ حد سے بڑھنے والے کو دوست نہیں رکھتا
 آیت میں تین امر مذکور ہوئے پہلے دعاء دوسرا تضرع تیسرا اخفا و ظاہراً مانا کرنا

انہ کی کیا صاحب تفسیر خازن
 نے جگہ جگہ آیتیں درج کیں
 ہیں جو صحیح ہیں اور ایسا
 ہے عبادت واجبہ اور ایسا
 رسول صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا
 مع العبادۃ انہ بولی دعا
 وہی فضیلت خازن مسلم
 تھے موری ہے ابو جود
 شیخ فنی الذہب نے فرمایا
 واسے رسالہ میں ایسا حال
 ہے اور یہ صحیح ہے و ابو
 جہر باہر خود مودت
 ال قرآن اس کے ال میں کہیں
 نہ سے بڑھ کر خود ہی گفت قرآن
 اس کے صحیح ہے وہاں ہی کہہ دیں
 ایسے موری ایسے کہہ دیں
 لکھنوی
 کئی بات ہے جس کو شخص
 قرآن مجید جو ہے اسوں
 کہہ گا وہ اس کا
 اور نہ ہے خود ہی سے
 فقیر حلوانی علی غنہ

اور تضرع و خفاء کا ترک اعتدا قرار دیا گیا ہے۔ پس ضرور ہے کہ یہ تینوں امر واجب ہو جائیں دعاء اس لئے کہ صیغہ امر ہے اور تضرع و خفاء اس لئے کہ حال ہے وجود ذوالحال بدوں حال کے محال ہے۔ پھر تاکیداً وعید مذکور ہوتی ہے الخ صفحہ ۷۲ جلد دوم مطبوعہ انوار محمدی اور تفسیر روٹنی میں فرمایا مولانا روٹنی احمد مرحوم نے تلے آیت مذکورہ بالا کے ادعوا ربکم تضرعاً و خفیۃً پوکارو پروردگار اپنے کو عاجزی سے چھپا کر عاجزی نشانی احتیاج کی ہے اور چھپا کر دعا کرنی دلیل اخلاص اور محتاج مخلص کو امیدواری ہے بیت ناامیدی

نہیں امید ہے یہاں۔ کہ ہیں محتاج مخلص اے یاراں + سمجھ لیجئے کہ اس آیت میں صریح امر بذکر خفیہ ہے۔ تفسیر امام نجم الدین میں معنی میں اس آیت کے لکھا ہے کہ ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے روایت کی ہے کہ صحابہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے ساتھ ایک سفر میں تھے جب بلندی پر چڑھتے تھے تھلیل باواز بلند کرتے تھے حضرت نے فرمایا اِرْبَعُوا عَلٰی السَّمِّ

اِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ اَصْمًا وَلَا غَائِبًا اِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا یعنی اے لوگو نگاہ رکھو جانوں اپنی کو یعنی نعرہ مت کرو دل میں اپنے اللہ کو یاد کرو نہیں تم بلا تے بہرے اور غائب کو تحقیق تم بلا تے ہونے والے کو نزدیک تم سے ساتھ علم قدیم اپنے کے ہے اور آیت وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخَفِيَّةً

دُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُمُّ مِنَ الْغَافِلِينَ میں

صریح امر مذکور خفیہ ہے اور سوا اس کے جا بجا آیات اور احادیث میں امر بذکر خفیہ آیا ہے اور کہیں امر بذکر جہر اور پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم قبل وحی غار حرا میں خلوت کی تھی تو بقول صحیح ذکر خفی کرتے تھے نہ ذکر سانی اِنَّكَ لَا يَخْتَبُ الْمُعْتَدِبِينَ تحقیق اللہ نہیں دوست رکھتا حد سے نکل جانہوالوں کو کہ دعا میں آواز بلند کرتے

۱۲
مطلوبہ آیت اور
تفسیر کا بیان
جو علامہ ابن
مطہر نے کیا ہے
ملاحظہ فرمائیے
۱۲
مطلوبہ آیت اور
تفسیر کا بیان
جو علامہ ابن
مطہر نے کیا ہے
ملاحظہ فرمائیے

ہیں اور فریاد کرتے ہیں الی آخرہ صفحہ ۴۳۷ و ۴۳۸ جلد اول مرطوبہ عنبر مہمی اور
 موضع القرآن منزل دوم کے صفحہ ۱۰۷ میں آیت ادعوا ربکم تضرعاً
 وَخَفِيَةً إِنَّكَ لَا يَجِبُ الْمُعْتَدِينَ کے ہے دعاء مانگو تم پروردگار اپنے سے
 رو کر اور پوشیدہ یعنی ظاہر اور رونا نشان محتاجگی کا ہے اور پوشیدہ دعاء کرنا نشان
 اخلاص کا ہے اور خالص کرنا والا نا امید نہیں ہوتا ہے۔ تحقیق اللہ دوست
 نہیں رکھتا ہے بلکہ دشمن رکھتا ہے جس سے بڑھنے والوں کو دعاء میں اور
 زیادتی دعاء میں یہ ہے کہ دعاء بد کرنا اس کے حق میں کہ لائق دعاء بد کے نہ ہو
 یا دعاء میں شور اور فریاد کرے یا وہ چیز خدا سے مانگے کہ لائق نہ ہو جسے
 مرتبہ پیغمبروں کا دعاء مانگے کہ مجھ کو پیغمبر کر دے یا آسمان کے اوپر چڑھا دے

تے وچہ تفسیر محمدی لکھوی رنگاں بدلیا	جمہور مفسرین کنوں مخالف معنی گھروں بنایا
وچہ منزل دوچی کسو اتے چو ہتر صفو نشانی	مفسر ابن عباس اپرا تھہ ہمت کر دی دیکھانی

نقل تفسیر محمدی

ادعوا ربکم تضرعاً و خفياً إِنَّكَ لَا يَجِبُ الْمُعْتَدِينَ * پستید پروردگار
 خود رازاری کناں و پوشیدہ کناں ہر آئینہ خدا دوست ندارد ارگدشتگان -
 پوکار و رب اپنے نون عاجزی کر کے اتے چھپا کے تحقیق دوست نہیں رکھدا
 اوہ حد لگھن و الیاں نون *

پوکار و رب اپنے نون زاری کر کے ہور پوشیدہ	اوہ ٹھیکت دوست رکھے جہڑ و لگھن حد فریاد
تضرعاً دا معنی اوچی وچہ عباسی لسیا	تے وچہ انعام معام ہورہ ارکسا یہ بت یا
کہے عایشیہ وچہ انعام اندر جو معنی اچھی آیا	تضرعاً دا کھے پھر کل تفسیریں ایویں پایا
انعام والی ہے آیت ستویں پار وچہ پیار	وچہ پاد تریجے کفاروں دی حق وچہ خبر سوہار
قُلْ مَنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ يَدْعُونَ تَائِبِينَ	رب اہل شرک و حق فرما و عرس کن دیکر پارا

پوکار و جنبوں زاری کر کے ہولی سے بچاؤ تا ہویٹی و چون شکر گزاراں نعمت حق بجا ہاں ایویں وچہ رؤفی لکھوی ناحق رولا پایا	کہ کبر اتاں بچاؤے سختیاں کنوں جنگل دیوا تے وعدہ کرو جے اس سختی تھیں ہدوا من اس بھی تفسیر خلاصے معنی زاری ہولی لسیا
---	--

قُلْ مَنْ يَحْكُمُ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ يَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُضْيَةً اَلَا تَرَوْا كَيْفَ كُنَّا نُنزِلُ
دیتا ہے تم کو تاریکیوں سے خشکی اور تری کی کہ پوکار تے ہو او سے عاجزی سے
اور چکے چکے (صفحہ ۲۶۳ جلد اول) عبارت تفسیر رؤفی :- پوکار تے
ہو تم نجات دینے والے اپنے کو عاجزی سے اور چھپا کر صفحہ ۲۰۵

نبوت لکھو یک بہتا ندا تے چھوٹھ وا

جو کہ تضرعاً معنی اُچی کل تفسیریں آیا اوہ اسوچہ کوڑا ہویا مستراں سر بہتان گیا

وہو کھا اتے فریے مینا لکھوی وا جاہلان غل

ایہ کوڑ بہتان مدارک مالے اُپر لکھوی لایا تے ظاہر تائیں جان اُچی نہیں انصاف سوا	تضرعاً معنی اُچی کہے جو وچہ مدارک لسیا اوہ بلکہ ظاہر خفیہ دونوں معنی لکھو پایا
---	---

عبارت مدارک تضرعاً معنی انصاف و ہومصدر فی موضع الحال و کذا و خفیہ مبین
فی انفسکم الخ صفحہ ۲۳ علی الخازن جلد الثانی مصر یعنی زاری کرنے والے ظاہر اتے
مخفی اتے تضرعاً مصدر ہے وچہ جگہ حال دے اتے ایسے طرح خفیہ اتے زاری
کرنے والے وچہ حالت پوشیدہ دے اتے ظاہر دے جو معنی وچہ حسینی دے ایسے
طرح لیا پایا ہے دیکھو جلد اول صفحہ ۱۷۳ تضرعاً از روئے زاری باشکارا و خفیہ
در و پنہانی یعنی اس تھیں صاف ثابت ہو یا جو اسد معنی ظاہر طور تے یاد کرنا رو
کے عاجزی نال وچہ ظاہر اتے پوشیدہ حالت دے یعنی یاد کرنا وچہ خلوت سے
یا معنی ظاہر عاجزی کرنے والے نال زبان دے اتے پوشیدہ عاجزی کرنیوالے
نال دل دے جویں لکھیا وچہ تفسیر روح المعانی دے وکھو جلد دوسری مطبوعہ مصر

صفحہ ۴۹۶ تضرعاً و خفیہ ای اعلناً و اسراراً کما روی عن ابن عباس رضی اللہ
 عنہما والحسن الی قولہ و یخجل ان یراد بہا ما باللسان والقلب الخ یعنی پوکارو اس نون
 ظاہر اتے خفیہ جو میں روایت کیتی گئی ہے ابن عباس رضی اللہ عنہما اتے حسن تھیں
 الے قولہ اتے ہو سکدا ہے جو علانیہ تھیں مراد ہووے نال زبان دے اتے خفیہ
 تھیں نال دل دے ایسے طرح وچہ دوسریاں تفسیراں دے ظاہر اتے مخفی مئے لکھن
 پس اسجگہ آئین پوکارنی بلند آواز تھیں مراد نہیں۔ ایہ لکھوی دی چالاکی ہے۔
 تا جو نال جیلے اتے بہانے مے اچھی آئین آکھن و اثبوت قرآن مجید تھیں نال زعم
 فاسد اتے خلاف جمہور دے ظاہر کرے نَعُوذُ بِاَللّٰهِ مِنْ ذٰلِکَ۔ ایسے واسطے
 آیت اَوْعَارِبُکُمُ الْاِذِ دے اٰخِرُ الْاٰیٰتِ لَا یُحِبُّ الْمُعْتَدِیْنَ دی تفسیر وچہ امام فخر الدین
 اتے امام بغوی وغیرہم نے تحریر فرمایا ہے جو حد تھیں لنگھنا دعاء منگنا ہے نال
 بلند آواز مے پس لکھوی نے ایہ تفسیر ظاہر نہیں کیتی مگر شکر ہے جو ہولی دعاء
 افضل ہونا اتے اچھی نالوں متر حصے زیادہ فاضل ہونا تحریر کر گیا ہے۔ اتے ایس
 آیت وَاِنَّا لَنَالِیْکُمْ سُوْرَةَ النَّعَامِ والی دے کچھ تعلق نہیں جو اوہ مشرکین دے
 حق نازل ہوئی اتے اس آیت وچہ مومنین نون امر ہو یا نال ہولی کرنے دعاء
 دے۔ اس آیت وچہ کفار مشرکین دی حالت بیان فرمائی ہے جو وقت اجیہی
 سختی اتے مصیبت دے دوہاں حالتاں وچہ خداے تعالیٰ نون یاد کر دے ہیں
 یعنی نال زبان دے جو میں زبان نال ناز پڑھی جاندی ہے۔ اتے دوسرے نون
 اسدے لفظان پڑھن دے خیر ہی نہیں ہوندے۔ اتے نال دل دے بھی
 خداے تعالیٰ نون یاد کر دے ہیں۔ اتے دل دی یاد دی زبان نون بھی خیر نہیں

۴۹۶ ہوں لکھوی اتے اوس دے چیلے اوہناں آیتاں نون مومنوں دی طرف چلا وندے
 ہیں۔ نعوذ بھد من ذاک۔ فقیر حلوا مے عفی اللہ عنہ۔ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰

۱۵
 حق تبارک و تعالیٰ نے کلام اللہ
 حال بیان فرمایا فراموشی اور غیبی
 تفسیر کا دے مئے غاسبین
 تفسیر میں پس غیبی نالے اونہاں
 فعل ہی مع نہیں فرمائی بلکہ
 حضرت زکریا علیہ السلام و علیہ السلام
 واستلام دے فعل ہی یاد فرمائی
 ہوا ہے فاعمال نون ہولی یاد
 کیتا آجا جو میں وچہ شروع سورہ
 ۱۶
 ایہ نون پوکاراں ہولی پس
 دی مع وچہ پڑھنی جو میں
 شامل اسدے آیتاں نون
 ہوا مومنوں دی حالتوں
 سارے ساری خدا تبارک
 سلا کے جوہ قرآن مجید
 وچہ ایہ مع مومنوں دی
 نہیں کیتی جو خدا تبارک
 ہی مع مومنوں دی
 اسدے تفسیر کا دے مئے غاسبین

۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰
 انعام والی دے
 نہیں مینال کیتا
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے
 کس دے

ہوندی جویں فرمایا شیخ عبدالحق محدث دہلوی قدس سرہ الغفر نے چہاں پوشیدہ
کن ذکرش کہ از خود نیز اخفا کن یا ظاہر اتے خفیہ تھیں مراد وچہ جلوت اتے خلوت
دے بھی ہو سکدا ہے یا دے اتے راتیں بھی ہو سکدا ہے یا ظاہر ہو کے اتے
چھپ کے اتے جیکر نال بلند آواز دے سمجھا جاوے تا تعارض اتے مخالفت
ہوندی ہے وچہ دوہاں آیتاں دے اتے تصدیق اسدی خود فرمائی حق تعالیٰ
نے وَإِذْ ذَكَرْنَاكَ فِي نَفْسِكَ نَضْرَعًا وَخَفِيئَةً وَنَجْمًا مِنَ الْقَوْلِ آخر سورہ اعراف
یعنی خدائے تعالیٰ نے نوں یاد کرو وچہ نفساں اپنیاں دے نال عاجزی دے اتے
خفیہ طریقے سوا اچھی دے سخن کرنے تھیں اتے کلمہ دعا دا نال کئی معنیان دے
مستعمل ہویا ہے اتے ہر جگہ دعا دے معنی عبادت سمجھنا جہالت ہے۔
اتے جس جگہ دعا نال معنیاں پوکارنے دے آیا ہے اوس جگہ پوکارنے تھیں
ہر جگہ عبادت سمجھنا بھی نری جہالت ہے۔ نہیں تے اصحاباں حضرت صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم دیاں دی عبادت کرنی آپس وچہ ہک دوسرے دی ثابت ہووگی
جویں فرمایا حق تبارک و تعالیٰ نے لَا تَجْعَلُوا دَعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدَعَاءِ
بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ یعنی تیں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نوں اس طرح نہ پوکارو
جس طرح تیں آپس وچہ ہک دوسرے نوں پوکار دے ہو۔ پس دعا دے
معنی جس طرح بیان فرمایا وچہ تفسیر القان دے امام جلال الدین سیوطی
رحمۃ اللہ علیہ نے تفصیل اس دی وچہ تحفہ و سنگیر یہ اتے شمول الوہابہ دے ہو چکی
ہے۔ ایسے طرح اوس جگہ نضر دعا دے معنی موافق حال کفار دے کیتا گیا ہے اتے اس جگہ
فقط عاجزی ہو سکدا ہے اتے پہلے کلمہ اچھی ہووے تے دوسرا خفیہ تا قرآن دیوچہ
تعارض اتے مخالف واقع ہوندا ہے لکھوی دی کیسی چالاکی ظاہر ہوئی۔ مفسر ہووے
تا ایسا ہی ہووے جو خلاف مفسرین دے اپنا ولی قیاس فاسد ظاہر کرے تھوڑا تھوڑا

لو جو میں کہا اداں نے پوچھ
مفسرے انواع محمدی دس
دیکھو صفحہ ۱۰۲ و ۱۰۳ و ۱۰۴
جو ثابت حکم یعنی سوئی -
تے جسرا ذکر قرآن صبیٹاں
مشہد ذکر بگوئی + بے وقت
اصحاباں ذکر ہوا پھر حکم کیا ہوا
بہ ایہ بھی حکم مسلم ہے
باجہ نزاعوں + بے جہاں
اجماع نہ ثابت کہن امام قیام
یعنی خاصوں +
انہ سے مفسر نے پوچھا
وہو العین سے لکھا
تاریخ کالی میں پوچھا
جان کے احوال اور اس
دستے شریعت میں کیا
جو آیت میں دو جہاں
اذا ثابت نہ ہوا تے قول
کے مفسر و ثابت نہ ہوا
غرض آیت سے کہوئی
جان بگوئی دلیل
قول بھی پوچھا
نہ جان بگوئی
دلیل

بھی مطلب آیت مول نہ سمجھیا الٹی بات الٹا
پھر کل تفسیر اندانا ٹوکیے ہو ر جھٹی رسوائی
بفرض حال جے کے مفسر جہری ہو والایا
تا بھی لکھوی کارن اونوں سند نہ چکن آئی
مقدمے وچہ انواع محمدی جیوں خود لکھ سدا یا
تے وائل بن حجر تھیں لکھوی لیا یا وچہ نوعیں
تے اضطراب جو سوچا آیا و تھیں خبر ناپوس
میں پہلے لکھاں حدیثاں مطلق ثابت ہو چنبا

مدارک معالم عباسی تے پھیلا یہ تہمت لائی
تے کے مفسر او تھیں جہر دلیل پگری کاٹی
تے دون الجہر من القول مخالف ہوو کر سنا یا
کیوں جو بن اجماع صحاباں لکھوی سنا یا ہی
تے فہم صحابی نہیں دلیل شرع عتس گروالایا
وچاچی آمین تے بہت صحیح لکھویوں تائیں
ضعف اوس چہ امار لیا یا سند نہ حال تیا توں
کہن آمین امام تے مقتدی انوں ہوو چنبا

فصل وچہ آمین کہنے امام تے مقتدی

سن ابی ہریرہ آکھیا بیشک شاہ سل فرمائے
جو جس آئین موافق سنگ آمین فرشتیاں بگوئی
بھئی ہر بیٹیوں بنی کہا جاں فاتحہ تم اماموں
تا کہو آمین جو جس آئین موافق سنگ ملکا سکے
بخاری انہاں وچوں جہر آمین مراد رکھیندا
بھی مقتدی جانن تے امام جا جہر آمین الا
ایہ پر مجاز جمع وچہ دوہاں قولان حضرت جانی
جاں فاتحہ ختم امام کرے تائیں آمین الا
اذا امن الامام پس مراد اذا ارادہ آیا
تائیں بھی کہو آمین جو جس وچہ قول ہی آوے
جاں اٹھو طرف نماز یعنی جہر قصد نماز نسا ندا
تویں اذا روت الامام اذا امن الامام فاعنی آوے

جاں کہے امام آمین تساں بھی کہن سنگ س آئی
تس پہلے معاف گناہ گروہ مخدناں لکھد آئی
یعنی غیر المغضوب علیہم ولا الضالین جان تیرے
گناہ جو پہلے سرا و سداوہ دور سمجھی ہو جا سکے
جو جہلگ کہے امام نہ اچھی پھیلیاں ہ سندا
جو اب سدا اتار سنن وچہ جمہوروں فرمایے
اذا امن الامام تے غیر المغضوب علیہم ولا الضالین قول
بھی کہتے ہیں امام جاں تیں بھی کہو قول منا
یعنے جہر میں ارادہ کرے امام بتایا
اذا رتمتم الی الصلوۃ ای اذا رتمتم معنی تھا
اذا رتمتم معنی وچہ قرآن و سندا
یعنی قصد آمین جاں کرے امام مراد سوا کے

اچھاں دا اجماع ثابت
بہرے بوجہ تہمت
تفسیر امام آمین
تسین جی تالی آمین کہتے
ایہں مراد اذا امن
ایہں آکھو مسلم
تفسیر امام آمین
تسین جی تالی آمین کہتے
ایہں مراد اذا امن
ایہں آکھو مسلم
تفسیر امام آمین

وچ شرح صحیح بخاری فتح الباری جیوں فرمایا حافظ ابن حجر اندر آتا رنا لے ہے لیا یا

قال حافظ ابن حجر في اللفظة قالوا فالجمع بين الواثنتين يقتضي عمل قوله
اذ امن على لمجاز وقال السيوطي في تنوير المحوالك والجمعي هو على القول
الاخير ولكن اولو قوله اذا امن على المراد اذا اراد التامين ليوقع تامين
الامام والمأموم فانه يستعجب فيه المقارنفة يعني جمع ہونا اتے موفقت
وچ دوہاں روئتاں دے چاہندا ہر عمل قول حضرت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ہوں
اتے جسوقت آمین کہے امام پر مجاز دے اتے کیا امام سیوطی نے وچ تنویر المحوالک
دے جو جہور پر قول اخیر دے ہیں ولکن تاویل کیتی او نہاں نے اذا امن دی
یعنی ہر امام آمین کہے مراد اس تھیں ایہ ہے جو جدا ارادہ کرے امام آمین دتا جو
بکٹھی واقع ہووے آمین امام اتے مقتدیاں دی۔ پس تحقیق مستحب ہے آمین
نالونال کہنی یعنی نال امام دے

پس اذا اردت اذا امن معنی ہو یا چاہا
جسے کہن ثبوت آمین امام نہ معلم مقتدیاں
جاں فاتحہ بعد امام ہووے چپ مقتدیاں آجاتا
تے شرح عینی وچاں دقیق آمین اچھی دیتا
بلکہ دلالت کرے حدیث ایہ غصیہ آمین آئی
فقولوا آمین مقتدیاں مطلق امر تامينوں
جوہر وچ بخاری معلم حضرت شاہ سل فرماو
سو مطلق حکم درود تے تاشہ وقت نہ جہر چھپا
المطلق يطلق على الفرد الكامل مثله وچ حصول یہاں
تے ہوئی کہن آمین جاں رکھی تشر فضل چھپا

تا جہر آمین نہ ثابت ہوئی جہت امام سوہا
بن اچھی کہن نہ جا پے اسد و سپہ جوابت ہانوں
جو وقت آمین امام سدا اوہ نال یقین چھپانا
بہت ضعیف الایا ریکھ اتار السن منائیں
حق امام ایہ شافعی مالکی ابن دقیق بتائی
سو اچھی کہن آمین اپرا یہ نہیں دلیل القینوں
قولوا الہم صل علی محمد یعنی پڑھو درود بتا
پس مطلق داہولی سپر ہے اطلاق کھیندا
جو فرد کامل تے مطلق والطلاق ہووے ہر جاں
تا غصیہ فرد کامل نال مطلق ایات سچی سنے

مے آئے ہیں وچ قرآن
پس ایسے طرح موافقت
ہو جائی ہے وچ دوہاں
قوالاں دے جو وچ پہلی حدیث
دے اذا امن الامم آمین کہنی
دی نسبت طرف امام دی ہے
اتے وچ دوسری حدیث دے
فرمایا اذا قال الامم
علیکم ولا ترضوا لہن یعنی جو
وام فی الغضب علیہم ولا یسألن
قد ووا آمین تائیں
کہن کہن ہو رہیں
۲۱
غلام سلیم ہوندا ہے جو امام
لفظ لا الضالین اس کے کہن
لہن اور سدا حق نہیں اتے
پس اچھی حدیث وچ تائیں
دوہاں امام ایہ تائیں
موافقت ہوئی ہے وچ
دوہاں تہہ نہ سدا جہاں تھوڑ
سطح مفصل جوابت
کھیندا ہے وچ انواع
بہاں دے بیان ہوس
انشاء اللہ تھوڑے
فقیر حلوئی

<p>قرآن حدیث موافق ہوئی جیوں ہنواف سکا جگ فساد کھنڈا دن کارن پگڑیا راہ زبانی نویاں ہو ر حدیثاں سن کرن فساد جہانے اتے فسادوں اتہ رو کیا پمہ سجدی مہکراہ تا حضرت کہیا سمیع قریب نں تیں پوکار کریند یعنی ہوئی خفیہ کر ہو ذکر و عارب سائیں</p>	<p>آمین ہوئی جو کر دے آہے لوکی مومن پیارے پس ایہ فرقہ ایس زمانہ نکلیا ٹول شیطانی عمل حدیث صحیح تھیں روکن جو موافق نال قرآن مانویں طریقے دس کے اندر دین فساد کھارن جاں نال بلند آواز دعائیں آہے یارنگیند نرمی کر ہو جانان اپنیاں اتے وچہ دعائیں</p>
--	--

وَلَا تَقْسِدُ فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا
اور مت خرابی مچاؤ زمین میں اوس کے سوارے پیچھے اور پوکارو اوس کو ڈر

وَوَدَّ اللَّهُ قَرِيبًا مِنَ الْمُحْسِنِينَ
اور توقع سے بیشک مہر اسکی نزدیک ہے نیکی والوں سے

<p>تے رب پکارو ڈر کے آتھیں کھ امید غفاری جو کر دی نیک کمایاں سنگ خلاص عجز اظہار یا بعد توحید نہ شرک کما ہو ہو و نہ حال تباہوں جو پاروں نفس یا مال نسب یا وین عقل بنیادوں پس انہاں وچہ فساد پاؤں تھیں کیتا منع آہی ہو ر طعیوں یعنی اُپر اجر ثواب میداں دہر کے بھی شاہ سلطان رحمت ربدی نیکان پاس سوا اساں اہل جہانان کارن رحمت کر تینوں پنچایا رحمت اتے ربوبیت واسلسلہ ذکر کیتا نے جو یں اگلی آیت وچہ ذمایا وکھیں نظر اصلاح</p>	<p>نہ کرو فساد زمین وچہ اسدی بعد جو رب سوار ہے ٹھیک اتدی رحمت اپرنیدیاں نیکو کارا بعد اصلاح جہا نہ بعد عبادت کرو فساد گناہوں یا ظلم نہ کر ہو بعد عدل پس جو ہر قسم فسادوں جو دنیا وچہ صلاحیت وچہ پنچاں چیزاں آلی پوکارو رب نون خوفوں کنوں عذاب آہی ڈر کے ہے رحمت ربدی پاس نیکاندی جو حسان گناہ وَمَا أَسْأَلُكَ إِلَّا حَقَّكَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَحْمَةً مِنْ خَلْقِكَ مخلوق اسمانی علوی تاثیر انوں بعد خدا نے جو اسمانوں دہرتی توڑی جاری قدرت راہوں</p>
---	---

فنا و نفس قتل کرنا ہنوی
ایکوئی عضو کو کٹنا یا مال کھونا
جو کئی اولیاء اللہ سے
وچہ میداری دس دیکھیا حضرت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دس جمال کمال نون نال اوسی
دجو دیک دس جہیں مرزا
منظہر حال جانان نے کئی
مرتبہ پوکاریا یا رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم تا آپ نے جو
زیادہ بیشک اسکا
یہ جو مطالب
قرآن دس سے جو فرمایا
تبارک و تعالیٰ نے ان
رحمت انہ قریب من
نہ رحمت اتہ تبارک و تعالیٰ
نہ خیر ہے نیکو کاروں
دی نیکوں میں اسکا
پس لایب دس اتے رب
جو نیکو کار نہیں اتے رب
رحمت میں اتے رحمت نیکو
آہے دس قریب ہونگا ہے
نہ جکاراں لائہان دس
نظیر جلوای عقی اللہ
عندہ

وَ هُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّياحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْهِ رَحْمَةً لِّهِ طُحْتِي اِذَا

اور وہی ہے جو چلاتا ہے ہوائیں خوشخبری لائیں آگے او سکی مہر سے یہاں تک کہ جب

اَقْلَتْ سَحَابًا ثِقَالًا سَفْنُهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهَا الْمَاءَ

اور ٹھالائیں بد بیان بھاری ہانکا ہم نے او سکو ایک شہر مردے کی طرف پھر او میں اتارا پانی

فَاَخْرَجْنَا بِرَمٍ مِّنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ مَخْرُجُ الْمَوْتِ

پھر او سے نکالے سب طرح کے پھل اسی طرح نکالیں گے مردوں کو

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۝ شاید تم دہیان کرو +

تے گھٹا وہ جو خوشخبری نل میں ہوتی پہلو اول
 ٹورے انوں شہر مرنے ول پانی پھیر ہوا
 تائیں نصحت پکر و قدرت کامل و پکھ کتیں
 ریاچ ہے لشکر اعظم رب و اکیا سیوٹی دانے
 زمین فرشتے پر اوہ اوپر سب ریا قوت ایہانی
 تے گاؤں پھرتے پھرا او پر پے مجھی آ کیا
 اتے ہوا ہے قائم اوپر قدرت پاک الہی
 اتے میں اٹھ قسم ہوا دی رحمت والیاں چاہتا
 ہوا جنوبی جنت والیاں دے وچ شامل آئی
 ہوا جنوبی چلیاں پانی وگدے وچ میدا نار
 ہوا شمالی ووزخ دی جد ننگھ جنت رہوں
 جاں جزاں بدل یاں نال ہوا او آپسو پہ پانچا
 سحاب بمعنی بدل بخرے پاک میں تھیں ہون
 ہے بدل ہک مخلوق خدا دی وانگوں ہون خلا

تا جس وقت اٹھان بدل بہار سو ہند ساواں
 پھرا و سدینال اوگا و سے بیو مویاں تو میں جوا
 جو موٹی زمین جواتے تسان جواون مشکل نا میں
 دو باز و ہک م اسدی و چہ دوم زمین لگا
 تے گاوندے سنگ او یا قوت لگا یا پاک آئی
 تے مچھی پانی اوپر پانی اوپر ہوا فہر ایما
 ہواتے ملک سوکل بھیجن حکم مطابق سبحانی
 تے چار ہوا میں رحمت الیاں خصلت چہا نو چہا
 تے ایہ ہوا سردار ہوا قوسی فرما و ان جھانی
 تیں دیکھو یا ناہ و کیصو بن عباسوں خبیانا
 تا بعضیاں چیزاں جنت یاں سوچے انل ہوں
 تاں بستہ ہو کے بدل گا ہر جن کبیر الاون
 ایہ قول حکماء اتے عالم سادہ ہیں اجر فرمیدے
 رب پتھے چاہے بیجے او سناں حکم او سینوں

۱۰ ربیع یعنی ہوائیں
 ۱۱ اتنے ریاچ منج ہے ریاچ دی
 ۱۲ اتنے ریاچ ہوائوں کہنے سے
 ۱۳ ہیں علوای عقی غند
 ۱۴ وزن اتنے پانچ ہواوا
 ۱۵ جب حکم باجا رسال کرے
 ۱۶ ہیں خلاصہ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵
 ۱۷ رحمت والیاں جو میں
 ۱۸ تا فرشتے پیشہ رحمت جنت
 ۱۹ ذرا پات اتے چار غراب
 ۲۰ والیاں جو مصر و عجم ایہ دونوں
 ۲۱ جو چھ شکر دیوں ہندیان
 ۲۲ قاصص دیوں علامت
 ۲۳ ہونیاں میں
 ۲۴ انہیں حرکت ہوا والیاں تو میں
 ۲۵ پانی منقش رہند بسط
 ۲۶ ہونیاں سکھاسو ہون
 ۲۷ جوانی ہے ہک بگوتوں
 ۲۸ دوسری بگوتوں نال سے
 ۲۹ ہوا سے جانے لبت ہے اتے
 ۳۰ حرکت ہوا والیاں کی ہوں
 ۳۱ توں کہند او سنیان میں ہوتے
 ۳۲ اسمان بالکل صاف ہوا جاننا
 ۳۳ ہوتے کہ کی ایہ ہوا زخان
 ۳۴ اتے سیو نال فائدہ جنت و جہنم
 ۳۵ اتے اونوں ہا تو سنیوں
 ۳۶ اتے کہی او سناں دیکھو
 ۳۷ کہندی ہوندی ہوں
 ۳۸ قوم ترانہ ہوندی ہوں
 ۳۹ اتے ایہ ہوا کہی ہوں
 ۴۰ اتے ہون ان رحمت دینا
 ۴۱ اتے کہی کہ مارا لانا
 ۴۲ ہوا اتے کہی ہے اتے
 ۴۳ دلا ہوا منی ہے اتے
 ۴۴ ہوا میں دو ہوا ترانہ
 ۴۵ حوالہ کی لیند ہوں
 ۴۶ ہا ہوں کی ایہ ہوں
 ۴۷ ہا ہوں کی ایہ ہوں
 ۴۸ ہا ہوں کی ایہ ہوں
 ۴۹ ہا ہوں کی ایہ ہوں
 ۵۰ ہا ہوں کی ایہ ہوں

کسی زمین میں نہیں بلکہ ہر جگہ کے تھے
 پانی جو شہر کے دریا ہے وہ زمین کے
 آگے کسی اور زمین کے تھے اور
 ہے۔ ۱۲۔ ۱۱۔ خلاصہ کبیر ۱۱/۱۲
 وہ چھوٹے دریا ہیں جو
 بھی ہونے میں ہیں۔ اس وقت
 کئی طور پر زمین کے تھے جو
 ہیں دریا تھے بھی پانی کی
 ہیں اس آسمان میں بھی
 مگر پانی آسمان میں ہونے لگا
 اسے برکت ہونے لگی
 ۲۳
 ۱۱/۱۲

ہک آکھن جنت وچ بہک کھ پھل اوسد بیل
 تے پانی تلے عرش دیوں او تر فلک تلے زمین
 پانی مینہ دا اوس دریاؤں رب نازل فرماو
 ہک قطرے نگ بہت شہ رب نازل فرماو
 رحمت کنوں مراد اتھ بارش نال تفاق پیار
 میت خشک زمین بن رکھاں وچ خلاصی لیا
 بدہر چاہے اوس کہند او درانبوت کہند
 ہوا جان لنگھ دریا نواں تھیں تر پانی دا پاو
 ایویں طبع سلیم اثر پا جاوے طبع خرابوں
 ابن عباس تے ابو ہریرئوں خازن دیو پیاو
 اوہ پانی تلے عرش دیوں آوی ما حیوان سد کو
 جاں بدن اوہاندے پوری ہوسن روح تہا نوچ
 پھر دوجے نفعے اوٹھن سا روچوں سر خود گور
 تاکہ منادی ایہ ہے اوہ جو وعدہ سی رحمان
 جویں ناغم قرہ نیندر دا پاوی جاگے جدا وہ خواہوں

سفید بیل پھل کچا اسدا کالا پھل پختا تے
 اوہ بدل پی لیوں اتے حضرت ابن عباس
 جو اپر زمین ہور تلے آسمان معلق ایہی تھاو
 جتنے حکم ہوو اتھ ڈیکے رکھا اسدا تھیوے
 بلذ میں آباد ہوو یا غیر آباد سوہارے
 ہوا خدا دی ابر لیاوے سدے ایہی فرمایا
 تے پانی ڈگتے بدل تے پھر تے نال فضلہ
 جاں لنگھے نجس میدانوں سنوں اثر گندہ ہوا
 تے طبع خراب اثر پا جاوے طبع سلیم صوابوں
 جاں خلق مرسی سپہ نغیٹوں تا مینہ رب و سوا
 چالی روزو تے کل مرہ کھیتی وانگ اوگیوے
 پھر نیند اوہاں تے پاوی سوون قبر اندیوچ تہاو
 تے قرہ نیندر داسراں نکھیں وچ پاو نال سرور
 تے سچ بتیاں کہیا سی وچ خازن ویکھ عیاں
 تاکر افسوس پوکارے کس جگیا خوب صوابوں

وَالْبَلَدِ الطَّيِّبِ يَخْرُجُ نَبَاتٌ بَادِنِ رَبِّهِ ۝ وَاللَّذِي خَبْتُ

اور جو موضع طہرا ہے اوس کا سبزہ نکلتا ہے اوس کے رجبے حکم سے اور جو خراب ہے اوس میں

لا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِلًا ۝ كَذَلِكَ نَصْرَفُ الْاَيَاتِ لِقَوْمٍ كَيْفَ يَشَاءُونَ

سو نکلے ناقص یوں پھر پھر بتاتے ہیں ہم آیتیں حق ماننے والے لوگوں کو

نال ذن رب تے جو کلر شور زمین سیوی

دلایل ہور نشانیاں ایویں میں بیان کراں

جو پاک زمین چہ اس پانیوں سبزہ کھیت اوگیوے

نہ سبزہ کھیت جمی وچہ اوسد مگر اس مسماں

تے حجیت پیچھے حجیت کارن شکر گزاراں پہاڑ
بھی اونہاں تعلیم جو آکر نختے خلق افادے
پھل پھل سہری اسدی خاص قویہ عرفان سیای
محروم رہے اس حجت عامہ تارہ فضل محرم
تے کافر دادل سخت نہ پھڑوا اثر جو نپڑا مس کردا
عقیدہ اہل سنت دا اوپر ایلید رہے آیا
واقعہ منکران دیا نالے قصہ ذکر سلیمان

ا پر توحید ایمان نشانی بعد نشانی آوے
پانی ابر ہو کتاب اسد تے بنی خداوے
ہے پاک زمین دل مومن داجو وچہ فرما بزداری
تے زمین پلید کفار ان جنہاں مو قلب کفر تھیں
مومن دادل نرم پاکیزہ اثر نصیحت پھڑوا
ہے اس آیت تھیں ثابت بنیاں کاسب بنایا
بعد اظہار ربوبیت دے تمثیلات تعلیماں

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ

مَالَكُمْ مِن آلِهِ غَيْرَ أَنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

قَالَ الْمَلَائِكَةُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنُرِيكَ فِي ضَلِيلٍ مُّبِينٍ

بو لے سردار اوس کے قوم کے ہم دیکھتے ہیں تجھ کو صریح بہکا ہے

تیں ریدی کرو عبادت اُس بن ہو را نہ آیا
نہ تساں غلاب ہو اسپر ناہ کہے تساں سدا
یعنی جو توں سجھیا اوہ گل ٹھیک رت نہ گانی
نوحہ یعنی گریہ زاری کیتی بہت شمارن
تے دو مگروہ زمین تے حسن پہاڑیاں نہ شہر
اوہم و آہے شکل تے سو ہوا بھاول تنید
مزدوری کرن لگا بھک جاتا ہاں وچہ وچایا
ہے سالوں بعد بھک میل ٹھیر یا شیطان کربنا

اساں بیشک نوح قوم اوسد پویل بھیجا نوح آیا
میں ڈراں تساں پر کفر گناہوں قیامت حشر دیا
ٹھیک امیں ہاں و بند تینوں وچہ ظاہر گمراہی
نام ہویا نوح جو خود قوم اتے نفس پیو دی کارن
اولاد آدم دنیوں ہگ گروہ جبل تے رہندا آما
پر زماں اوہنا ندیاں بدصورت اتوجہ ہری اول زمیند
بن شیطان غلام بھکن وال اہل زمیند آیا
بوہندہ دلکش خوش سن کو لگا کٹھ ہونہ و اول

۱۰ حجت یقینی دلیل اتے واضح نوس کبھی کبھی ہوتا ہوا
۱۱ اتے پانی تھیں جہاننا اور بھی گزریا ہے اتے ہی کابھی
۱۲ جو ہر آئی جی
۱۳ ہوسے یگانہ اول مال اختیار
۱۴ جناب باری جل جلالہ سے
۱۵ جسے نسبت میری تیری ہوتی
۱۶ جسے گناہ اختیار تینوں سے
۱۷ کہ تم نے اختیار ساڑھا
۱۸ حرف منسوب
۱۹ اتقادے اہل سنت و
۲۰ پتا ہونا ہے جہاں ہے
۲۱ سنے تقدیر او سہ بہا
۲۲ اتے نبارک نواز
۲۳ اتے کئی ہونہ سہ
۲۴ ایک نوح علیہ السلام
۲۵ اتنی لوگوں اسی ہونہ
۲۶ قیامت بن لوٹی بن
۲۷ اتے ہر اسم سے
۲۸ اتے ہر اسم سے

۱۰ حجت یقینی دلیل اتے واضح نوس کبھی کبھی ہوتا ہوا
۱۱ اتے پانی تھیں جہاننا اور بھی گزریا ہے اتے ہی کابھی
۱۲ جو ہر آئی جی
۱۳ ہوسے یگانہ اول مال اختیار
۱۴ جناب باری جل جلالہ سے
۱۵ جسے نسبت میری تیری ہوتی
۱۶ جسے گناہ اختیار تینوں سے
۱۷ کہ تم نے اختیار ساڑھا
۱۸ حرف منسوب
۱۹ اتقادے اہل سنت و
۲۰ پتا ہونا ہے جہاں ہے
۲۱ سنے تقدیر او سہ بہا
۲۲ اتے نبارک نواز
۲۳ اتے کئی ہونہ سہ
۲۴ ایک نوح علیہ السلام
۲۵ اتنی لوگوں اسی ہونہ
۲۶ قیامت بن لوٹی بن
۲۷ اتے ہر اسم سے
۲۸ اتے ہر اسم سے

۱۰ حجت یقینی دلیل اتے واضح نوس کبھی کبھی ہوتا ہوا
۱۱ اتے پانی تھیں جہاننا اور بھی گزریا ہے اتے ہی کابھی
۱۲ جو ہر آئی جی
۱۳ ہوسے یگانہ اول مال اختیار
۱۴ جناب باری جل جلالہ سے
۱۵ جسے نسبت میری تیری ہوتی
۱۶ جسے گناہ اختیار تینوں سے
۱۷ کہ تم نے اختیار ساڑھا
۱۸ حرف منسوب
۱۹ اتقادے اہل سنت و
۲۰ پتا ہونا ہے جہاں ہے
۲۱ سنے تقدیر او سہ بہا
۲۲ اتے نبارک نواز
۲۳ اتے کئی ہونہ سہ
۲۴ ایک نوح علیہ السلام
۲۵ اتنی لوگوں اسی ہونہ
۲۶ قیامت بن لوٹی بن
۲۷ اتے ہر اسم سے
۲۸ اتے ہر اسم سے

بھی مرد زانیاں اہل زمیندیاں کرویاں کھینڈا تھا
 کثرت نال زناہ لگاتاں ہوں نال آزادی
 جو نال قابیل اولاد نہ کرنا شادی دباہ خورندیاں
 گنگناں اونہا نہاں پھس گئی ڈیرے اونہاں تھجا
 دونوں پھلتے وچہ گمراہی ظلم گناہ کماندے
 بنا تہاں شکلاں وچہ مسیتاں لوکاں کھیاں جانوں
 بنا تصویراں پشواواں یاں رکھیاں اہل زباناں
 مسبوداں خود رکھدے جہت تقرب کہ سنایا
 یہ ہوں نصارے تے رب لعنت ایسے سبوں پائے
 بنا اونہاں دیاں تصویراں نوچ لکھیاں سن بدنیاتاں
 پھر پوچا شروع ہوئی وچہ اونہاں ہولی ہولی
 بناون تصویراں تھیں اوہ بھی پوچا کتون پھجانوں
 ایہ بھی صحیح حدیث مصوراں دسرا خاک اوٹائی

بھی لوگ پہاڑی آون میلہ و کھین سنگ تھیاں
 تھامیس جوں تاپسوچ کرے چادر پاڑیادی
 وچہ ہک روایت آدم روکیا شیت دیاں فرزندیاں
 شیت ولوں سو بندے ہک دن قابیلیاں ول آئے
 پھر دو جاٹولہ آیا اوہ بھی پھس گیا وچہ انہاندے
 کیا این کثیر جاں صالح بندے ہوت جہانوں
 ایویں ایت زلمے بعض مرید جہاں شیطاناں
 جہت خشوع رکھن سنگ بتاں جویں کفار پلا
 کتاب الصلوٰۃ بخاری دیوچہ شاہ رسل فرمائے
 جاں فوت ہوں سوتہاں وڈی گوریاں تہاں تھیاں
 کہن خشوع محبت جہت بزرگاں یاہ کم کردے
 کرانی شرح اسد پوچہ کہیا جو لعنت پئی اونہانوں
 جتھہ سگ یا کوئی تصویر ہو او تھہ وڑی نہ ملک آئی

۲۶
 قابیل دیاں دہیاں سہیلیاں
 جو پھنچا جھانی
 کتب اسدی سہیلیاں
 حواشی علیہ
 لکھیاں
 جہت جہت
 مزارعہ
 قابیلیاں
 دعوت کر کے
 زنی تصویراں
 اپنے پاس رکھدے
 کن گوراں وچہ نال
 شکل کفار دے
 بعض پشتیاں
 دیاں سورتاں بنا
 تے وقت
 دیکھدے
 جہت جہت
 لکھدے
 جہت جہت
 لکھدے
 جہت جہت
 لکھدے

۴ اتے تصور شیخ دا کرنا اس قسم تھیں اوہ بعد رابطہ ہو جانے دے نال شیخ دے جس
 دی بابت قرآن مجید گواہ ہے آخر سورہ آل عمران دے دیکھو فرمایا۔ صابرؤ او
 رابطہ یعنی صبر کرو اتے رابطہ کرو پس بعد رابطہ محکم ہو گیا تصور دے وچہ آواں نہیں مرگ دا
 اتے اوہ عین سعادت ہے نہ مثل اس دے بت برستی کر دے ہیں نفوذ بائد من ذلک
 فقیر حلوائی عفی اللہ عنہ **۳** اتے ایہ بخاری شریف کن باب البنا بڑ تھیں وچہ تفسیر
 نبوی جلد دوسری تلے آیت وَلَا تَجِدُ بَعْضُنَا بَعْضًا آذِبًا بَائِسٌ وَفِيهِ أَشِدُّ الْهُزُوعِ اِذَا
 شرمندہ نہ کوہے دوبارہ تحریر کن دی حاجت نہیں اتے واسطے منعناں دے اشارہ ہی کافی ہے۔
 اتے واسطے گمراہاندے دفتر اندے دفتر بھی جیکر کھے جاون تا بھی کفایت نہیں کردے "فقیر حلوائی

بنا تہاں شکلاں وچہ مسیتاں لوکاں کھیاں جانوں
 بنا تصویراں پشواواں یاں رکھیاں اہل زباناں
 مسبوداں خود رکھدے جہت تقرب کہ سنایا
 یہ ہوں نصارے تے رب لعنت ایسے سبوں پائے
 بنا اونہاں دیاں تصویراں نوچ لکھیاں سن بدنیاتاں
 پھر پوچا شروع ہوئی وچہ اونہاں ہولی ہولی
 بناون تصویراں تھیں اوہ بھی پوچا کتون پھجانوں
 ایہ بھی صحیح حدیث مصوراں دسرا خاک اوٹائی

عبادت و چہ شروع بہت تصویریں کھن بہر
جو پریشہ پرینت مریاں کردی شرک بلاؤں
مریہاں سے اوہ پیر حشر نوں دوزخ لین نہریں
تصویریاں جانور اندیاں گھن جانست منڈلیاں
پھر خود وڈیاں دیاں تصویریاں چہرت تقرب ہون
ہن ڈاڈا غضب ہویا جنہاں جہان ساری حشر
جواز اندر شطرنج بھی وچہ جواز بیان رسالے
حدیثاں تفسیریاں وے دیکھے اوس کور حوالے
قرآن وے حاشیے وچہ ہک یری سود حلال تیا
ترتیب نماز لکھی تصویریاں سنگ بک ہوزیانی
وچہ آخر بقرتے پارے چوتھے مسئلہ سو و تیا ہم
تے حرمت تصویر بندی کئی جانقل ہوئی اتھنا
نہ طول گنجائش بھایاں کافی نص دلیل رہائی
حرام قطعی نوں کرے حلال جو کا قرآوہ تحقیقی
جو مجرم آپ ہویا اوہ چاہندا مجرم ہون سد
نک وڈی وے وانگوں جیوں تس بتیاں مال لایا
اس آزادی برادی کیتی ہویا اسلام ناماں
تا شروع ہوو وچہ طاعت بیدی کیوہ نہاں
تا پوجا شروع بتاندی ہوئی ریدی چھوڑ عبادتہ
تا نوح انہا نول گھلیا کر پیغمبر اندہ سائیں
قبیلے دس گزرے سن آدم نوح دی سب شریعت

نہ ہوو عی قبول عبادت بلکہ اوہ لعنت دی وید بہر
جو بتاں پوجن مثل کفاراں ہونڈے حال تیا ہون
جہاں فقیراں نوں یا اتہ سد ہے راہ لگائیں
جو بہت شروع نہ بہت تقرب شکلاں کرن ناماں
پھر فاعل اس کم دے کوں بھلا پش وچہ نہ او
جواز اوہنا ند پوج رسالے چھپدے ہوئی تیا ہی
بھی تصویریاں رو کرن وچہ چھپے رسالے طلے
وڈا فساد مچایا جگو چہ اند اوہناں سنجاسے
حالا موضع لکھا پوں اس حق نوں بدل وکھیا یا
لباس ہدایت وچہ گمراہی ظاہر کرن شیطانی
بھی سجدہ کرن قبرتے آل عمران اند تیا ہم
تے میسر وچہ شطرنج ہے دخل اندر بقر حوالے
قرآن حدیث حرام کرن جس حلال کوں وہ بھائی
جنہاں خورش حرام ہوئی کوں نہاں ہوو حق
محنت دنیا بدلے ہتھوں دیون دین بھیاں
تصویر پرستاں سود خواراں شطرنج حلال بنایا
جو حق اتے سہے ڈر کے رب تھیں اچیاں بتیاں
پھر ہوئی ہوئی بیا اوہنا ند کوڈ بہت شریراں
پھیلیا کفر ہانے ناہ کوئی مستعمل سعادت
جو کفر شرک چھڑا سکھلا وراہ توحید بتیاں
کو دین آئین اوپر سب آجہ راہ فلاح رتے

جو میں مولوی عبدالعزیز
لوگ کی نے جس نے اس
کے سے جائز کرن وچہ
سود خواراں شطرنج
نے نوز باقرتے سن چک
شخص بھادیں کیسے
عالم جو دے کر دی
نہ ہوو لکھا اوہ نکل
جی نہیں اتے پیا
کب رسال وچہ شطرنج
کے چھپایا ہے اتے کب
نہو باقرتے سن دس
واسطہ پروردگار جو
حال معصوم ہوندا
کے کبھی سی کور
ہدایت کوں نہاں
سائن نزدیک
چھوڑاں ہے جو ایک
کے طرف ہے ایک شخص
میں کور ہے ایک شخص

اسی مانت
کو دیا جاتا ہے
مسائل کیوں
نہ کیوں تاکہ
مسئلہ وچہ
سال دس آپس
نول پروردگار
آئی ۱۱ فقیر
حلوای مرقی
ایک منہ

تاقوم الثا الزام ضلالت نوح دی طرف لگایا | پھر نوح جواب جو قنا اودہ وچہ اگلی آیت آیا

قَالَ يَقَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

بولے قوم میں کچھ بہکا نہیں لیکن میں بھیجا ہوں جہان کے صاحب کا

أَبْلَغِكُمْ رَسُولًا لِّرَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا

پہنچاتا ہوں تم کو بہنام اپنے رب کے اور نصیحت کرتا ہوں اور جانتا ہوں اللہ کی طرف سے جو تمہیں

تَعْلَمُونَ أَوْ عَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ

جانتے کیا تم کو تعجب ہوا کہ آئے تم کو نصیحت تمہاری رب کی طرف سے ایک مرد کے

مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۚ كَذَّبُوا

ہاتھ تمہاری بیچ میں سے کہ تم کو ڈرنا ہے اور تم بچو اور شائید تم پر رحم ہو

فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلِّ وَأَعْرَضْنَا الَّذِينَ

پھر ہم نے بچالیا اوسکو اور جو اوس کے ساتھ تھے کشتی میں اور غرق کئے جو

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ۗ

جھٹلاتے تھے ہماری آیتیں وہ لوگ تھے انہیں

<p>بلکہ رب جہاناں میںوں بھیجا خود اصلاحوں تے خیر خواہی تہاں کراں تے میں اود علم تہہ تھیں اہل کیا کرو تعجب جو تہاں ب تہاں ڈیوں ملن افاکے تہاں تہیں تقوے کرو تے محبت تہاں فرما بھی اودہاں پچایا جو سنگ نوح سن کشتی وچہ پہر ہی ٹھیک ہے اودہاں تھے رہا قبر بے سمجھ لیتا غرق ہو طوفانوں قصہ پڑھ وچہ ہو یقینوں</p>	<p>فرمایا اے قوم میری نہیں جھٹلا میں حق راہوں تا رب اپنے دے حکم تے پیغام تہاں سچا پاوں جو تہیں نہ جانوا مرنا ہی موجب غضب رضا دے ہک مرد وسیلوں تہاں تہاں قہر خدا باں کنوں دے تا لوکاں جھٹلایا نوح پس اسان تی اوس رہا تی تے جنہاں جھٹلایاں آیتاں تہاں غرق سا اودہاں تہاں جھٹا دن کارن آیتاں روشن تے نوحی تو ہوں</p>
--	---

وَالِی عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ اور عاد کی طرف بھیجا ان کا بھائی ہود

۱۰ بطور اظہار حق اور
نوح علیہ الصلوٰۃ والسلام
نے قوم نوح فرمایا
کہ تم میری
کون سے خوبیوں اور رب کے
طرفوں سے نوحی مال و مالک
ہے اوسے اپنے لیے
انہیں تے اور کچھ غلطیوں

قَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

بولے قوم بندگی کرو اللہ کی کوئی نہیں بہا صاحب اس کے سوا کیا تم کو ڈر نہیں +

تے عادیوں والی ساں بھیجا ہو جو خاص اپنا بنا رہا
جو باہر اور سد معبود نہ کوئی چہڑا پوچھا جاوے
عادی ہیں دو پہلے ہوو جنہا نول رب چلایا
بھائی عادیوں ہوو آبا وچہ نب نہیں فرماندر

تا ہوو کہیا اے قوم تمہیں سب پوچو پاک الہی
کیا تمہیں کنوں عذاب و ڈی دن ولوں خوف نہ ہوو
دو بے اوہ جو پچھے او نہاں تمہیں طرف اپنا صالیا
نہ وہی بھائی بالاتفاقوں خارن وچہ الاندر

قَالَ الْمَلَائِكَةُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرُكَ فِي

بولے سردار جو منکرتے اوس کی قوم سے ہم تو دیکھتے ہیں تجھ کو

سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَنظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِينَ قَالَ يَقَوْمِ

عقل نہیں اور ہماری انگلیں تو جھوٹا ہے بولا اے قوم

كَيْسَ لِي سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِّنْ رَبِّ الْعٰلَمِينَ

میں کچھ بے عقل نہیں لیکن میں بھیجا ہوا ہوں جہان کے صاحب کا

أَبْلَغَكُمْ رِسَالَتِي وَإِنَّا لَكُم نٰصِحُونَ

پہنچاتا ہوں تجھ کو پیغام اپنے رب کے اور میں تمہارا خیر خواہ ہوں بہت +

بولے کا تو افسر عادی جو قوم ہدی تھیں آئے
ہوو کہیا اے یارو میں احمق بے عقل نہ کاٹی
میں تمہیں پیغام پہنچاواں رب بھی کروا خیر خواہی
سفاہت معنی حق بے عقلی نادانی جو سانوں
جماعت اشرافانہ تیاں ملاد عرب فرماندر

اسیں جاننے ٹھیک لگاتے ہوں بولے جو کہ کلام
مگراں ہاں پیغمبروں رب جہان بھائی
امانت وار جو حق تمہیں میں خیر تمہیں آتی
طرف اوسدین بلاو میں جسد ہی ساں سار عیالوں
وچہ معاملہ خازن دونوں اہل الفضل الاند

أَوْ عَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّمَّنْكُمْ

کیا تم کو تعجب ہوا کہ آئی تم کو نصیحت تمہارے رب کی ایک مرد کے اتھ ہمارے پیغمبر

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ آيَاتٌ سَائِغَةً مِّن سَمَوٰتِكُمْ

بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ آيَاتٌ سَائِغَةً مِّن سَمَوٰتِكُمْ

بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے

عقل نہیں اور ہماری انگلیں تو جھوٹا ہے بولا اے قوم
میں کچھ بے عقل نہیں لیکن میں بھیجا ہوا ہوں جہان کے صاحب کا
پہنچاتا ہوں تجھ کو پیغام اپنے رب کے اور میں تمہارا خیر خواہ ہوں بہت +
بولے کا تو افسر عادی جو قوم ہدی تھیں آئے
ہوو کہیا اے یارو میں احمق بے عقل نہ کاٹی
میں تمہیں پیغام پہنچاواں رب بھی کروا خیر خواہی
سفاہت معنی حق بے عقلی نادانی جو سانوں
جماعت اشرافانہ تیاں ملاد عرب فرماندر
بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے
بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے

عقل نہیں اور ہماری انگلیں تو جھوٹا ہے بولا اے قوم
میں کچھ بے عقل نہیں لیکن میں بھیجا ہوا ہوں جہان کے صاحب کا
پہنچاتا ہوں تجھ کو پیغام اپنے رب کے اور میں تمہارا خیر خواہ ہوں بہت +
بولے کا تو افسر عادی جو قوم ہدی تھیں آئے
ہوو کہیا اے یارو میں احمق بے عقل نہ کاٹی
میں تمہیں پیغام پہنچاواں رب بھی کروا خیر خواہی
سفاہت معنی حق بے عقلی نادانی جو سانوں
جماعت اشرافانہ تیاں ملاد عرب فرماندر
بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے
بولے جو منکرتے لولا نہ آئی آیتیں سائغہ سے آسمانوں سے

لِيُنذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ آٰخِرِ

کہ تم کو ڈرنا سے اور یاد کرو کہ تم کو سردار کر دیا

قَوْمِ نُوْحٍ وَاذْكُرُوا فِي الْخَلْقِ بَصٰطَةً فَاذْكُرُوا

قوم نوح کے اور زیادہ دیا تم کو بن میں پھیلنا سو یاد کرو

اَلَا اِنَّ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُوْنَ

احسان اللہ کا شاید تمہارا بھلا ہو +

احکام نصیحت مردہک پاسوں تا جو تہاں لکڑا کو
نوح دی قوموں پہچھے بھی تہاں قوت قدر و
وچہ در مشور اوہ قوم نہایت قوت والی آئی
سر تہاں جویں گنبد دوویں اکھیاں ایڈ تہاں
تہاں در وازید اک پھٹ بہارا ایڈا ہا فرماند
جے چاہند خود پیر زمین و وچہ دہا نہ تہاں
لِخَلْقٍ مِّثْلَهَا فِي الْبِلَادِ اَوْنَهَا مِثْلَ كُوَيْتِ اَيَا
وچہ اکھیاں تہاں ایڈی قداں و اکھیاں ساہی
پینڈا میل برابرا و یکھہ خلاصہ پیارے

ہو دہا کیا کیا کر تعجب جو تہاں رب تہاں آہے
تے یاد کرو جدتیں خلیفے وچہ زمین بناے
پس نمساں ریدیاں یاد کرو تا پاؤتیں رہائی
سٹھ گزاں تہاں تو گز تہاں من لبے قدا و نہاند
جانور وحشی زمین تے دیون پتھے وچہ او نہاند
جو بیخستہ بندہ او سوقت و اچک سکدا اول تہاں
تہاں زبردستی ہو قوت صنعت ایت رب فرمایا
عبداللہ بن عمروں ویکھہ روایت ہو را یہاں
جو او نہاندے ہک موڈیوں و موڈیوں تیک سو ہا

۱۔ اسٹھ قوم بن منق
۲۔ انہاندی نسل وچوں ہی آہے
۳۔ خدامت سے
۴۔ کہند ہو چو
۵۔ اسیں طرفوں
۶۔ اللہ دیوں ان تا غذاب
۷۔ جہاں تہاں وعدہ کر دے ہو
۸۔ مخازن و مغللوں سے

قَالُوْا اَجِئْنَا لِنُعْبَدَ اللّٰهَ وَحَدٰٓةً وَّمَدْرًا كَانِ يٰعْبُدُ اٰبَاؤُنَا

بولے کیا تو اس واسطے آیا ہم پاس کہ بندگی کریں نری اللہ کی اور چھوڑیں جن کو پوجتے رہے ہمارے

فَاْتَيْنَا بِمَا نَعِدُ نَا اِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ

تو لے آجو وعدہ دیتا ہے ہم کو اگر تو سچے +

جو پوجتے صرف اللہ تے چھوڑے اپنی تہاں
پس جے توں سچاں تالیا خود وعدہ غذاب سو ہا

کہن لگے اے ہو دیا تہاں یہ مقصود گرامی
ٹہوں جنہاں پوجنید آہے داوی باپ ہمارے

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَعَصَبٌ اُتِجَادِ لَوْ نَبِيٌّ

کہا تم پر پڑ چکی تمہارے رب کے ہاں سے بند اور مصد کیوں جھگرتے ہو مجھ کو

فِي السَّمَاءِ سَمِيَّتُمْوهَا اَنْتُمْ وَاَبَاؤُكُمْ قَاتِلِ اللّٰهُ بِهَآ

کئی ناموں پر کہ رکھنے ہیں تم نے اور تمہارے باپ دادوں نے آؤ تاری اللہ نے ان کی

مِنْ سُلْطٰنٍ ط فَاَنْظُرُوْا اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظَرِيْنَ ط

کچھ دیں سورہ دیکھو میں بھی تمہارے ساتھ راہ: دیکھنا ہوں

جاں ایہ کفر انکار کفاروں ہو و تائیں و سیا یا

وچہ او نہاں ناماں جھگڑو میں سنگ اوہ نام تباہ

یعنی جنہاں نون تسان اپنا ہے معبود ٹھہرایا

نہ او نہاں اللہ بناون نون کوئی رب لیس اتاری

حادک بت وانا م صمود ہبا ووجے رکھوایا

فَاَنْبِئُوْهُ وَاَلَّذِيْنَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَآبِرَ الَّذِيْنَ

پھر ہم نے بچا دیا اوسکو اور جو اوس کے ساتھ تھے اپنی مہر سے اور پچھاڑی کاٹی اون کی جو

كَذَّبُوْا بِآيٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ط

جھٹلاتے تھے ہماری آیتیں اور نہ تھے ماننے والے

پھر ہوا تے اوسد و سا تھیا نون ساجت نا کلا

بھی اوہ نہیں ایمان بیاون شتی ازلی ہن بجا

اوہ عادی لوگ عمان اتے حضرت الموت وچا رہند

اونہاں وڈے قذو اور ڈاڈو کر و تویم لوکائی

صدا صمود ہبا ایہ انہاں بتاں نام نکاٹے

تا حضرت ہوا انہا نوچہ رب ہائیت جبت اوٹھایا

تے جنہاں جو ٹھایاں تیاں ساڈیاں تنہا مار کھپایا

پھر ایہ قصہ ابن اسحاقوں خاز نوچہ تارے

وچہ ریگستان جو ملک سیندا اہل السیر بتید

اتے فسق فساد میں وچہ کرویت پوجنید و آہی

باہج خدانت بتاں پوجن وچہ گمراہی آئے

جو حسب نسب وچہ عالی اوس آظلموں بندوایا

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

تے ہک اتد نون پو جو سنگے س کوئی شریک تیا
 ہک مرشد او نہاں کنوں جو مخفی مومن ہو پیا
 د لوچ رکھ اتید جو وایم دنیا ساں لگانے
 تا شامت ظلم او نہاں لوں اتد بارش بندگانی
 جاں عاجز ہوئے قحطوں تاریخ کعبہ طرف بہواند
 تاں بیت اتد دی پاس خدا تھیں طلب کشاںش کرد
 ترم عمالقمہ اوس زمانے اہل مکہ دی آہی۔
 معاویہ پیا بکر مکتے وچہ دو تہرا عادیان مندا
 جاں کال پیا تا کہندے بھجو وفد مکتے ول بارو
 تاں قبیل عنتر دا پیا ہو نغم ہراں دا جابا
 مرشد سعد دا پیا مومن وچوں آہا پیارے
 بھی لقمات جو پیا عا دکتے ول ہوئی راہی
 ایہ شتر شخص پئے جا کیوں باہر کرن اوتارا
 معاویہ مے اوہ سوہر سالے مے نالے آہے
 معاویہ وی دیاں دو لونڈیاں اوہ او نہاں راگ سنا
 جاں معاویہ جاتا ڈیر اپناں اہناں محکم لایا
 ہن جے یاد کروں کچھلی بات اوہنا نہ تیا میں
 پس معاویہ ایہ شکایت دوہاں لونڈیاں پیش گذاری
 تاوچہ راگ اوہ شعر سنائے تے اوہ جانن نہیں
 جاں ایہ شعر سنے او نہاں بکد و جینوں آکھ سنائی
 کعبے ول ہن چلو تباہی منگو رحمت باراں

تا ہود نون او نہاں جو پٹھایا تھوڑیاں لھیا اوس منیا
 پس سرکش ہو عادی او نہاں پکے محل اوسار
 فساد زمین وچہ کر کے نالے ظلم دہکا نے
 ترے سالان لگ مینہ نہ دنیا خلقت قحط تیا
 سی لوکاں عادت اوس زما جاں وکھ سختی پاندا
 تے ہر نہر بے لوگ ہے تے غفلت لوچہ دہر د
 عمیق اولاد آزر دا مپا پوتہ نوح لکھیا ہی
 اوہ وچہ مکتے تدا با باہر حد حرم تھیں رہندا
 تاں ساں کلان بارش منگن ہو ہلاک شمارو
 ہو ر عقیل جو عا داکبر دا آہا بھی بن سعد الایا
 ہک ماماں اوس معاویہ دا جو جلمہ نام شمارو
 تے ہک جماعت قوم اوسدی تھیں نال سعد ہراہی
 پاس معاویہ مے اوس کیتی عزت بہت آٹھکا
 ہک ماہ پیش خوشی او نہاں کیتی کچھلے و سر سار
 تے پین شراب نے سختی کچھلیاں وچہ خیال لیا
 تے کچھلیاں کیتی کچھل گئی جس کم نون او نہاں چلایا
 تاں دلوچہ آکھن گے ایہ ساغھوں ہو پیا تنگ اتھا
 جو راگ سادیاں آیاں کہندیاں شعر نال کج کامی
 جو کس یاہ شعر کہے تے او نہاں کو خیال کچھلایا
 کس کم نون ہیں آئی تھہ وچہ عیشاں و بہت لنگھائی
 مرشد آکھیا واتد دعاؤں بارش تھئی نہ یاراں

۱۵ ایہ مرشد بن سعد
 مومن آیا اتد پو شیدہ
 کھدا آیا ایمان اپنے نون
 خازن - حلواتی
 عفی عنہ ۱۷۱۲

جے کرو اطاعت نبی اپنے وی مڑا و رب کو
 او سویلے او نہاں اگے مژد خود سلام جنا و
 جو دین پواں وا چھوڑا یہ ہر روین اندر ہوا
 تنہاں دعاؤں مہر مرشد و پابیت ربانی
 تے قیل آبا سردار و کیلاں عادی کل الاند
 قیل کہیا یا اتد ہوو جے سج تیرا پنمبر
 پھیر بدل تن پیدا ہوکے سرخ سفید سیاہ
 قیل کہیا سیاہ ابر قبول جو ہتا مینہ وساوے
 تا او ہو کالا بدل گھلایا عاویاں طرف خدا
 بل ہوا تے جلتہ تنہاں جواب خدا فرماوے
 سخت انہیر عذاب الیم جو ہر شہ پٹ و جاوے
 جس ایہ عذاب بلاکت والا سب تھین بدل سیاہ
 دیکھیاں ہی نعرہ ماروگی بے ہوش تھیں
 کہے آئی نظر انہیری تسوچہ شعلہ آتش پاک
 پھرت رائیں تے دینہ ایویں ہی ہیا عذاب
 تا ہودنی سنہ اہل یاماں جدا ہونو عاویاں تھیں
 تے عادی نیریاں وانگوں ڈگوڈگن وا انھا
 سدہی کہیا رب عاویاں تے جد بھیجا غضب
 دیکھ عذاب گھوس پھر و گئے بوہاں فضل رگتا
 پھر اوہ باہر کڈہ گھراں تھیں تے باوقہر دی
 ہک آکھن حکم کیتا رب وانوں تیا او نہا
 تے

تا تاں اپنے فضل کرم تھیں اتد بارش گلے
 تا جہر کہیا منا ویسے نول سن ٹہیاں رگتاں جاوے
 پس گئے مکے ول عادی کچھپوں مژد کہیا او یا
 مژد کہیا میں مومن ہاں بہاں سنگت رلدائے
 جو یا رب قیل نول دیہہ جو منگے سوال سا کجواند
 تا پانی اساں وساویں بیکے مرکبش و نگر
 تے لے آواز بدل تھیں منے کتے زانیہ خوار ہوا
 (یعنی تھان پر توں روچن جو بن نول تھیا پھند ہر لکھا)
 کہیا منادی کر لئی توں سبساں فرماوے
 جاں بدل آوند اڈٹھا عاویاں کر دیکھو خوشی عیا
 ایہ مینہ نہیں سہے بلکہ جو تھیں تھیا می منگیا
 تس حکم کیتا رب جیتوں گزرو اوہ امان پروا
 اوہ ہک زن نام عہد آہی عاویاں تھیں فرمایا
 جاں خوش آویں تا لوکاں اکھیاری اوٹھا
 تے اگوں ملک ہاں کچھن جیتوں گزرو سا
 ہیں ہک نہ چھوڑا عاویاں وچوں سب تھوے
 کے اوٹ اندر جا بھیجے تے او نزم ہوا رجات
 سنہ زمین آسمان اوٹھا سنگ جیلاں بار پونا
 تا آدم اوٹھ اذینہ و سن زمین آسمان وچا
 جاں آئی دا پتے دروازے عادی ار کہیا
 تے بھیج جاو رکالے رب سنو طرف بھر دی
 پس ریت مٹیاں رو دیند تھان بیا تھوے

ملک اتے نکلے باکت عادی
 لکھے تھیں تا جو گزری او بیسارہ
 جی بکر سے پس اتا باکتوں
 پاس او سے اوہ اے پاس
 او سے ہی آیت جو اونوں
 آ یک سو را شہی وا روچ
 جاتن سے سب قاب قارباں
 پس خبر و قارباں
 اوں جو کھیا او نہاں
 کجے جا کجے اوں
 ۳۳
 فون کہدے باہان و سب
 یاد دوسرے اوں کجے
 شک آوے اوں قی
 عادی
 جلد دوم
 اور ہاں بخا و سارے اوہی
 سنے لائے او نہاں کفار تھیں
 سنے سارے اعراف حلاوتی

اسے روایت کی گئی ہے

حضرت علی بن ابی طالب

رضی اللہ تعالیٰ عنہما

میں سے روایت کی گئی ہے

عبدالرحمن بن شیبہ

یہاں ہے جو وہ خلاصہ دی

چیزیں جمع ہوئی ہیں

پہلے وہ قوم عاد سے

تانبے کا مینار آیا

تم جو جانا پانی بھی

دوسرا وہ شیشی

جو اوپر تارے

دس گز تک آیا

پاروں اور تطنطیہ

اوسے دریاں ہی

آجے تیسرا وہ

کے تانبے کا مینار

نال تھوڑے اشارہ

جو یہ ہے پھر

جہاں کھڑی ہو

تاروں کی زبان

آجے چوتھے

کے تانبے کا

زینوں و تاجا

تانبے کا

پھر حکم ہوا وارث اٹھائے ننگے ہو گئے سارے
 اُس دن واہر دی گھلی باجوں وزن شمار کے
 خازن اُس دن عاجز ہوئے وارث نہ ٹھلی جائے
 بھی یا اسدے جو مومن آجواہ بھی سب ہم ہی
 وہ چہ موضع شہر زمین میں دی ڈیرا ہو لگایا
 یا رکن مقام اتے زفرم پاس قبر اوس بعض الیا
 اوہ سنگ اپنے رے مومن کے طرف مکیدی
 صالح ہو شیبہ اسمعیل اتھ قبر ایں آیاں
 تے پیغمبر پنج عربی ہوئے در منشور لیا یا

پھر مڑے اونہاں اوٹھا کو وارث نے وہ سمندر
 کدی اگے پیچھے باجہ اندازے وگی نعل سوار کے
 جاں عادی ہو ہلاکتا ہوو کتے اول واک ہونے
 اوس زمینوں نکلے بعد ہلاکت عادیوں بھائی
 اتھ فوت ہو وہ چہ حضر موت و دفن کتے
 تے ہر پیغمبر قوم جان فانی شاہ رسل فرمایا
 تا او سجا کرن عبادت ربی او تھی ہی مر کجا ندا
 بھی ہک کم سو پیغمبر ایں قبر اں خازن چہ گواہیاں
 صالح ہوو شیبہ محمد نوح نالے فرمایا

وَالِی ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ یَقَوْمِ اَعْبُدُوا اللّٰهَ

اور ثمود کی طرف بھیجا ان کا بھائی صالح برا اسے قوم بندگی کرو اللہ کی

مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ غَیْرَہٗ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَیِّنَةٌ مِّنْ رَبِّکُمْ

کوئی نہیں تمہارا صاحب اوسکو سوا تم کو پہنچ چکی ہے میں تمہارے رب کی طرف

ہٰذِہٗ نَاقَۃُ اللّٰهِ لَکُمْ اٰیۃٌ فَذُرُوہَا تَاکُلْ فِی

یہ اونٹنی اللہ کی ہے تم کو نشانی سوا اوسکو چھوڑ دو کھاوے اللہ

اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمْسُوہَا بِسُوٓءٍ فِیَا خذکم عَذَابُ اٰیٰتِہٖ

کی زمین میں اور اوسکو ہاتھ نہ لگاؤ بُری طرح پھر تم کو پکڑ لگی دکھ کی

تے قوم ثمود والی اس اوس بھائی صالح تھا

نہ باجہ اوسدی کوئی پوجا لائق جہت تساؤ تھا

ایہہ اونٹنی رب ہی ہے تسان کارن خاص نشانی

نہو کہ تکلیف وہ ہوتے چھوڑو او پر زمین الی

پیغمبر کہ بھیجا کہ مومن اسے قوم پوجو رہ سائیں

بھی پاس تساؤ رب تساؤ یوں صاف نشان

جو آہی پیدا ہوئی پہاڑوں چھا نال تمہاری

کھاوی پیوے تصد قتل تیں ہرگز کر نیو ناہی

یہاں ہے جو وہ خلاصہ دی چیزیں جمع ہوئی ہیں پہلے وہ قوم عاد سے تانبے کا مینار آیا تم جو جانا پانی بھی دوسرا وہ شیشی جو اوپر تارے دس گز تک آیا پاروں اور تطنطیہ اوسے دریاں ہی آجے تیسرا وہ کھڑی ہو جہاں کھڑی ہو تاروں کی زبان آجے چوتھے کھڑی ہو جہاں زینوں و تاجا تانبے کا

ھے تسال ایسا کیتا تا تیں نال یقین کچھا تو
وچہ خازن تمھیا حضرت قوم ثمودوں آسے
تے سام آیا بن نوع جو عاود و بجر دی قوم ہمارے
صالح ابن عبید بن آسف اوہ بن مانح آیا
خازن دیوچہ قصہ انہاں ابن اسحاقور ایسا
جاں پچھے عاود ہلاکوں رب تنہا نوچہ زمین
تہاں عورازدی رب تے گھر زم زم چہ پاند
پھر اگر گئے وچہ میاڑاں پکنے محل بناٹے
تے مشرک ہوتے تا رب صالح بھیجی طرف انہاں
حب نسب وچہ فضل ابن الیثر اچھے
وچہ اتنی مدت تھوڑی لوگ غریب ایمان کیا
جاں طرف تجدید ہلا کر حضرت اونمان بہت
تا کہند و دست کوئی معجزہ تا جو صدق ہو بندہ
جو اسدن عید او نہاندی آی ہاں باہر کجا
توں اپنا رب بلا دیں تے میں اپنے رب بد
جے ساڈے رب عاقبولن تا تموں تابع ساڈا
صالح بھی اونہاں سنگ ہمراہ ہو عید کار جو
جو صالح منگے اوس تھیں پونہ کچھ گھنظوری
اے صالح اوس تھیں مچھی نکلو جو ایں چاہا
دوماہ حمل ہووس اس تھہر جیہ اتقد برابر
پس عہد پیمانیا اساتے صالح نیکو کارو

جھو پر تسال عذاب دکھاند آوسی قہر زیا تو
ثمود عاود اوہ ابن ائمہ اوہ بن سام سدا
ثمود بمعنی آب انک سہ شام حجاز او تارے
اوہ ابن عبید اوہ عاود اوہ ابن شہود تیا
بھی وہب منبہ دم تھیں صوفی بنہادی لکچھ آیا
خلیفے کیتے وچہ زمین مال اولاد و دریا
اوہ ملی عمر نہ مکٹے تے گھر ڈگ تباہ ہو جانے
بھی ملیا رزق و دہیرا تا وچہ زمین فساد اٹھا
تہاں ذاتی بھائی آبا با بچوں خوتن میں سو باہ
تے بگے ہونڈیاں تا میں لوگ س بنی طن ہوا
تے دولت مند سرکش منورہ منورہ دور آئے
تے ربدی قہر عذابوں حضرت تہاں بہت
تا فرمایا کیا چاہو کہندے نال ساں صل باہر
سال کچھوں وہ عید ہلا او نہاں ٹھیہ ایسا
جے تیری دعا قبولی رتب تابع تہہ ہو باہر
فرمایا بہترے سنگ بتاں جو ترت آباد
پوکا کیتی اونہاں تیاں اگے تجڑوں سوال سنا
تا بولیا جنس بن عمرو سردار ثمود شوری
تے وال سفید پشانی او تے چشم سفید دیکھا ہاں
نکلدیاں ہی بچے دیوے اپنے جیہ اظاہر
تاں پڑھ دو نفل ناز خادی اگے عرض گزار

۱۵ شہور نام اسو اسطیہ
۱۶ ابو جود وچہ کلک اونیا ندے
۱۷ پانی تھوڑا ہوندا آیا غلام
۱۸ کلک اونیا ندے حجاز
۱۹ پس وادی فرار سے بہت
۲۰ ثمود نام قوم صالح دی دا
۲۱ جہاں تے ثمود ایسا ہلاک
۲۲ پس شہور ہونے نام دا
۲۳ جہاں تے ثمود ایسا ہلاک
۲۴ جہاں تے تم تباہ ہوا
۲۵ عاود آدمی آجے
۲۶ صالح عیال تمام بھی اولاد ثمود
۲۷ تھیں آجے نال شان حسین
۲۸ اٹے افضل آکر وچہ زبیر
۲۹ اٹے گھر اٹے بیوں
۳۰ دی زبیر شہور ہوندا
۳۱ دی اساتے آکر شہور
۳۲ دی زبیر شہور ہوندا
۳۳ دی زبیر شہور ہوندا

۱۲ سخا زلت
۱۳ اسو اسطیہ
۱۴ عطفہ سے وقت و تھان
۱۵ کل باہر توں
۱۶ جوبند ناز دی دھا
۱۷ قبول ہوندی ہے
۱۸ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰

تا او ویں مثل جن دی ہو یا ظاہر آواز پتھر تھیں
 ہو یا سوراخ پتھر وچہ آتھیں ڈاچی باہر آئی
 تے او سے ڈاچی دی و قد جیڈا پتھر پیدا ہو یا
 دو جیاں سرداراں نے آکیا صالح سحر کما یا
 تنہاں صالح نے فرمایا اہ نساں توڑیا عہد پکا
 تا ہونا اسد اجہت تساندی ہوسی اسن عذابوں
 اوہ رکھ گھاہ اپنے چھوٹن ہرگز ہوسا کریند
 قد شکل نس ایڈجوا سو پاس نہ چو کھر جاندی
 نس جنگل چرنا پیناں حیواناں حق سختی آئی
 غنودیاں اکتے اہیہ ورتارا ہو یا ڈا ہڈا بھارا
 تا صالح فرمایا کہدن نساں ڈنگر بیون کھاون
 کہ بدت اس عہد او پراو نہاں ثابت قوم لکا
 تاکری آزادی لے مویشیاں کھلے پیون کھا
 بے فرمان ہو رہا مروں ڈاچی مارن چاہی
 قدر سلف دا بیٹا جو سی وڈا او باش تبا ہا
 اوس کیسا بے ڈاچی مارن تبا میں زوجہ تبا
 تے یاراندے ہمراہ بیٹا تنگ گلی اندر شیطانی
 پھر ستھے یکے تلواراں نون ٹپے یکباری
 گوشت دی کر کڈی کڈی شہریاں نون ورتایا
 جاں صالح خبر سنی ایہ سنکے سخت لگی حیرانی
 کیسا چلو نال اسان کہن بھنے پتھر تائیں

جو یں جانوراں تھیں وقت جن دی ہو آواز پتھر
 چرن لگی تا در دجن دا اوس بھی شروع تہی
 تا جنده چھے ہزار جے دیناں ایمان لیایا
 اوہ وچہ فریب شیطانے آئی کفر نہ دیوں ہٹایا
 پرسن پتھے ایہ ڈاچی رکھو سنگ تعظیم پھپھا کے
 اہیہ ڈاچی سن پتھے لگی چرن تے پیون آبول
 سر پاوں جس کھوہ وچہ ہدا پانی خشک کریند
 جاں او شہر تماشیں دوہدوں تین کل ہنڈا
 تے آدمیاں دی وڈی کشائیش تھیوں خلق جانی
 صالح اگے کرفریاواں چاہندی ٹھیک تارا
 تے بکن ڈاچی پیو کھاوی عہد ہو یا فرماون
 پھر چاہیوں نے جو اہیہ ڈاچی کسے صورتا رجا
 پس اس ڈاچی و قتل کرن نون رنگر تھیوں کھا
 مل اتفاق کیتو نے پراس مارن شکل ساہی
 ہک نام عنیزہ سوتنی عورت عاشق اوس تے آہا
 تا ہو یا تیار قتل ڈاچی تے راہ شیطان بھولیا
 تے مصدع نے جد ڈاچی وکھی ماریا تیر مشیانی
 بھی پتھوں آقدار اوس کھپاں کٹیاں نال کنی
 تس پتھے چھے آیا ویکھ ایہ حالت نس سدہایا
 جاں شہر یانوں الزام دا اوہ کردی عند زبانی
 بے لہو اوس تا شاید بچو کونوں غداں بے لہو

لہ وچہ خانہ لے عالم
 سے بے جوان کجیا راند
 جنہ ایمان لیایا انہ سب
 سردار مٹو دے ایمان لیا
 اونے تیار ہو گئے آہے مار
 نئی سردار لے اس سردار
 ہونے زو اب اسے جاب
 اتے سواب - ایہ سواب
 خبراں دسا آئی کھان
 آہ خانہ ۱۲ ۱۳
 لہ معلوم پیا
 جو عہد بیان
 دا وہاں کجک نہایت ضروری
 ایہ عوامی عقیقہ ۲۱
 ایہ بیتی سارے شہر نوں
 ایہ دوہہ کافی ہونا جتن
 چاہندے چونہ نہ ہونا
 کہ ہک دن ڈاچی چوڑی
 اتے سو گری وچہ او جان
 اتے درخت کھا جاندا
 پتھر ہی اتے وچہ نیوان
 آہی اتے سیال کھا جاندا
 اتوئی تا سب پارہ کھا جاندا
 اتے بکن نیالی پیندیا اتے پتھر
 ایہ پتھیا جوڑو
 پتھر پتھر پتھر
 وچہ ڈنگراں دی
 وادی ہوندی کوک
 پتھر اوس دن پتھر
 خانہ وصال
 ۱۳ ۱۴

ایہ پتھیا جوڑو
 پتھر پتھر پتھر
 وچہ ڈنگراں دی
 وادی ہوندی کوک
 پتھر اوس دن پتھر
 خانہ وصال
 ۱۳ ۱۴

بھلا ایہہ گل کدوہ سندھ سن جو لہجن باوسون جاگو
 تے کر کے تن آوازاں او سو سنگ چہ غائب ہو یا
 تا صالح فرمایا تسان تنگن مہلت ملی عذابوں
 تے روز تریجی گالے ہو سن زرو صبح نول ہوئے
 جو قتل کرو صالح نول پھر جو ہونا ہوگ سوہوی
 ربدی ہونیمیر نول ایہ کرل قتل کرن سب چلے
 لے جاگھر تشریف تینوں ایہ دشمن مارن آئے
 راہ وچہ آئے ملک الہی پر ایسے تنہاں مار
 جاں صبح ہوئی تا سمجھیا قوم ایہ صالح مار گئے
 پس بدلہ لیون کارن ہوتیار بی تھیں سار
 تا فیصلہ ہو یا جو صالح قوم شقی تھیں نکل جائے
 پھر تریجے روز تنہاں منہ کالے ہو قہر عذابوں
 ناناہ کوئی یو۔ سے بلازمینوں ناہ او و آسمانوں
 کرہیت ناک شکل آکھلا زمین آسمان وچاے
 انہیری جھک زوریں ہو یا زلزلے سخت قہر
 جاں دو جانورہ ماریا پتے پاٹ گئے کفار
 نہ کوئی بچیا اوہناں تھیں ہرگز کنوں قہر دیاں
 اتے خوت اتھائیں ہو بعضیاں گتہ نہ تھیا
 ایہ ساری عرب آہو اتے پھلکنوں خلیل رہاے
 جاں نو ہجر پوچہ طرف تھوک جہاد بنی فرمایا
 بھی آئے گدھے یاراں ہر گئے نان چاؤن

پھر گئے اگلے اور کدو تھا بوتے نظر اوٹھا کے
 جس پھر تھیں نکلیا آنا وچہ فلا صے ڈھوپا
 پہلے دینہ مہنہ زو و ہو سن تسان وچہ سرخ خفا
 عذاب تشریف ددی سکوں تا لگے کہن نہوتے
 پھر او ہا شخص قدار تے اسد کو ہمراہ پڑوسی
 تا آپ آہے وچہ مسجد کہیا و تشریف صالح
 جاں مسجد وچہ نہ لہجن حضرت گھدی طرف سدا
 جو اٹھے ہو گئے ادھر ادھر وگ ڈک پیند سار
 تے سرخ ہو گئے ہلو منہ بھنا نہ قہر عذابوں
 تا جندع سنگ ہماہیاں آما مد جہت سوہار
 او سوہرے ہرے آہے مال اوہدے
 ایہ صالح سمجھ عیست مومناں لے ہمراہ سدا
 تا کہن سنگین گھراوچہ رہی پچھے خوف خفا
 پس اچا چیت صبح نول حضرت جبرائیل پچھا
 ہک نفرہ ایسا مارا کہنے پر بت سخت ملاے
 گھریں وڑے گھبرا کے ساری دور واز ہر بند کرد
 تے اور گے گو دیاں پسن گے مروے ہو کیا
 تے حضر موت وچہ صالح آہو گتہ من بازن
 سال اٹھو پنج عمر آہی و بیہ سالان و عظیم شایا
 مکان قرا وادی دا انہاں آہا اوس زمانے
 تا دستاں کنوں نمود گنکھے کچہ پانی پیوں پایا
 تا اچا چیت نبی اوہ پانی جہت اوہناں کنوں

کبیا ہڈیاں اُلٹ دیں آئے پابو اٹھا تائیں
 تے فرمایا میں خوفِ جوناہ ایہہ پنج قبر تہاں بھی
 وچہ بکے ایت جاں کدے گذر تہیں اچھو مکانوں
 اس آیت وچہ فرستے جنہاں کفر عقیدہ بھائی
 ہورست گناہیں رات و نوجوڑ و گناہ کماون
 کر کے عہد نہ پورا کرے و ڈا ظلم کماون
 ایسے گناہ ہوں ہن قبر خدا دا آوی تہاں
 اسدا ایسب جو حضرت سہ ورجن انسان
 تے ہن تک آل رسول تددی اس آیت چہ آ
 جے بچہ ڈاچی پاروں بچن قوم شعوی تہوں
 جو خادم آل رسول تددی دوہیں جہانیں تہاں
 راضی بھاویں سدا و سب وچہ کفر جے پاؤ تہاں
 پر آل رسول تددی اوہ جو سنت جماعت آئی
 جے نسب اعتبار فقط تانوح و پیو کفر تددی
 جے تید پھر یار برے راہوں تو رعلاتے نہٹھا

تے اودیں کوچ کیتا اوسی جاڑوں ٹھیر ناہ اوتھ
 بستے غضب خدا دا ہوسے اوس تڑپت ہووے
 تاڈروے ڈروے رومدی رومدی ننگو یار جوانوں
 جویں ارضی نجری نجدی تو حکم الوی بھی مر
 حق حقوق خدا کر نیدر سخت بے ادبیاں چاہ
 تے راہ خدا وچہ آکے مڑھہریت ہو جاوون
 جویں عاد ثمود تو ماں دی اتی غضب کتیرب تہاں
 اس آیت مذنب کارن ہور حمت نال ایقاہاں
 برکت آل طہاروں غضب نہ گھلے پاک آہی
 پھر بچیاں شاہ سلہاں پاروں یوں بخت
 جو دشمن بنی اوہاندری اوہاں دو جگ اٹا مار
 پھراوہ لایق تہر عذاباں حضرت دیکھ پونچاوں
 راضی نجدی مرزائی اہاں عزت کرن نہ آئی
 تے ابوطالب جوہل نسب تھیں ساجے نوری تہاں
 اوسدے جید نہ ظالم کوئی لیکھ ہو یا تہاں

اس واسطے جو جس جگ
 عذاب آئی ہوندا ہے اچھی
 جگ دے پائیاں دے اوتھ
 اترناھی برا ہوندا ہے
 اسلے وچہ پاک سوایت
 ہے جو آپ کے نزدیک اس جگ
 تہیں اسد تعالیٰ دیاں
 طلب نہ کرو جو قوم صالح
 راہوں اودھنی گناہ
 ۳۸
 اوندی جانگ
 آہی اورک قوم دئی
 نصیب عذاب گئی
 اس عیب تھیں حاصل
 ہویا جو سطر ح جگ عذاب
 اوتھنے دئی تھیں نشان
 چاہی واچے اور سطر نشان
 عذاب اتے غضب تھیں
 نشان چاہی واچے اتے
 غضب تے رونا فروری ہے
 اوہ جناب ناو بالی ہے
 باوا تھو دئی نظر اس طرف
 بھی ہویا وکے پھر
 کون عدد کر سکدا
 ۱۲۱۲
 خلاصہ

وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْاَرْضِ

اور وہ یاد کرو جب تم کو سردار کیا اور تم کو زمین میں

تَتَّخِذُونَ مِنْ سَهُولِهَا قُصُورًا وَتُمِجُّونَ الْجِبَالَ بِيُونًا

بناتے ہو نرم زمین میں محل اور نزلتے ہو پہاڑوں کے گھر

فَاذْكُرُوا اِلَّا اللّٰهَ وَلَا تَعْتَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ

سو یاد کرو اسی کے اور مت پھرتے زمین میں فساد

۱۲۱۲
 خلاصہ

تے یاد کرو جد عادوں بعد خلیفے تہیں بنا کر
وچہ نرم زمین محل بناؤ جبل تراشو خانے
بعد ہلاکت عادیاں قوم ثمود پھری آبادی
وٹے وٹے محل اوساریاں اوپر زمین بناندر
پرست پرست ناشکر بہن وچہ غفلت نشو زبانی

تے جاؤئی تہاں اوپر زمینے غیثان ل و سکا
پس نعمتاں رب چتا روکیوں وچہ زمین فساویا
پس وڈیاں قداں واکے فن معماری وچہ زیادوی
تے چھل پہاڑ باون خانے عیشیں عمر گنگھ
نصالح تہاں مندر حکم خداویوں روگردانی

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا
کہنے لگے سردار جو بڑا ہی رکھتے تھے اوس کی قوم میں سے غریب لوگوں کو جو

مِنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنْ صٰلِحًا قَرَسَلٌ مِّنْ
یقین رکھتے تھے یہ تم کو معلوم ہے کہ صالح بھیجا گیا ہے اپنے

رَبِّهِ طَقَالُوا اِنَّمَا اَرْسِلُ بِهِ مُؤْمِنُوْنَ
رب کی طرف سے بولے ہم کو جو اسکے ہاتھ بھیجا یقین ہے

کیسا قوم ثمود ویاں سرداراں جو سن آکر کر کے
بھلا کر یقین جو صالح اپنے ربا بھیجا آیا
کہر ہنکار تکبر کرن نشانی جان کفار ان

اونہاں مونساب جنہاں عاجز گند و آبول کفر
اونہاں اٹھیا نیکسا ایمان آندا سا جو اوپر تہاں
سکیں تے عجز عامرستہاں ایمان سزا

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالذِّیْ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ
کہنے لگے بڑا ہی زوالے ہوتے یقین کیا سوہم نہیں اتے

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اٰمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صٰلِحُ
پھر کاٹ ڈالی اونٹی اور پھر گئے اپنے رب کے حکم سے اور بولے صالح

اٰتِنَا بِمَا نَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِیْنَ
اے آہم پر جو وعدہ دیتا ہے اگر تو بھیجا ہے

کیسا اونہاں جو سرکش ہو ٹھیکساں روگردانی
او سچیزوں جو مستی ہے تہاں نال یقین عیانی

۱۰ یعنی جہانیاں وچوں
ایمان لیا ندر کجے نال صالح
۱۱ حدیث اسلام سے "عدوی
۱۲ اسد خانے نے کفار
۱۳ مذوں صاحب تکبر سے
۱۴ کہیا اتے مونساب نون جن
۱۵ فرمایا کیکر فرمایا جو کافر اونہاں
۱۶ مونساب نون تقیر کے کرد
۱۷ جاننا ہے اس واسطے قبول
۱۸ اونہاں سے قوی آئے
۱۹ اتے انجا کہ اوہناں مال
۲۰ اتے طلب اتے قطع
۲۱ کفر اتے نشت
۲۲ نئی برنگائی ہے جو مومن
۲۳ لوں کفر با مان رہیں مومن
۲۴ ہو یا جو تکبر اتے
۲۵ کفر اتے نشت
۲۶ مونساب نون کفر بانہاں
۲۷ اونہاں اسی کہ ہے اتے
۲۸ سکینی فاجر کرن اتے
۲۹ عارضی صنف نشانی ایمان
۳۰ دی ہے

تفسیر کبیر

پس مار گئی اور نہاں ڈاچی سرکش ہو کر مارا ہوا | نے کہیں لگو لیا جو تو آکھیں جیکر میں نبیاؤں

فَاخَذَتْهُمْ الرِّجْفَةُ فَاصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثْمِينَ ۝

پس پکڑا دن کو زلزلے نے پھر صبح کو رہ گئے اپنے گھر میں اونہرے پڑے

پس پکڑیا تہاں بھونچال فخری اوٹھو وہ گھرانے گوڑیاں پر نے موہو ڈنگے مرد سہ دساند

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي ۝

پھر اوٹھا پھرا اون سے اور بولا اے قوم میں پہنچا چکا تم کو پیغام اپنے رب کا

وَنصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تَحِبُّونَ الْنَّاصِحِينَ ۝ وَلَوْ طَأُّ

اور بھلا چاہا تمہارا لیکن تم نہیں چاہتے بھلا چاہنے والوں کو اور لوگو کو بھلا

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ

جب کہا اپنی قوم کو کیا کرتے ہو بے حیائی تم سے پہلے ہمیں کی یہ

بِهَآءِ مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ۝ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ

کسی نے جہاں میں تم دوڑتے ہو مردوں پر

شَمُوءَ مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ۝

شہوت کے مارے عورتیں چھوڑ کر بلکہ تم لوگ حد پر نہیں رہتے

<p>اسے قوم مری میں ٹھیک تسان پیغام خدا پہنچایا خیر خواہاں نول جو تسان اوپر حکم الہی پڑے جو فاکارن نقیب انہر فتویٰ ہے اظہار دہا مگر جواب دیوی جو دہ عالم ہر رخ تاماں اوسوچہ اوس خیانت کیتی نجدیاں من پرجایا اودہ ظاہر کیتی بادی اسجا نال خدای باری</p>	<p>پھر صالح اونہاں عویاں تھیں منہ پھیریاں فرمایا تے خیر خواہی تسان کیتی مگر ایں پس نہ کرد خطاب کیتا اب حضرت صالح موتوں بعد کفایا ایہ آیت خاص دلیل جو میت زندیاں شو کلاماں لکھوی جو دہ چہ حاشیہ اتہم مضمون حدیثاں پر اہل شرع کہ چیاں ٹن ویکہ خیانت بھاری</p>
---	---

۴ روز جنگ بدر سے جو سردار کا فرمان سے وہ کھو پرانے دیو ٹانگہ کو آہر نقیب حاشیہ

سورہ اعراف میں
علیہ السلام بیان سے
وہ جو اب کفار سے
یاں نہیں کیتی بلکہ ہر
پیچیدہ بات کہی جو ہیں
صالح علیہ السلام سے
کھانا انہاں ہو یاں تے
ایمان لیاوند سے یاں جو
کفار بھی متوجہ ہوں طرف
تحقیق کرنے حق سے
اے اونہاں
میں دلیل
یہی ظاہر ہے کہ
عقرباں کشتیوں
کنہ سے ہی گرنے
رسا رنے اتنے پاک
کرنے تھیں
خدا صلہ
یعنی لکھوی نے
تفسیر تھی مثل فتویٰ
صفحہ ۱۸۴ کے تعلق سے
آیت سے جو جیکر کوئی
سوال کرے جو کلام
علیہ السلام نے
نال اونہاں پاک
ہو یاں ہو یاں
وہ جو اب ایہ
چہ جیکہ بعض
علیہ السلام نے
حضرت علی نے
طیب قال رسول اللہ
نال کافران
کرتیاں ہو یاں

سورہ اعراف میں
علیہ السلام نے
نال اونہاں پاک
ہو یاں ہو یاں
وہ جو اب ایہ
چہ جیکہ بعض
علیہ السلام نے
حضرت علی نے
طیب قال رسول اللہ
نال کافران
کرتیاں ہو یاں

(حاشیہ گذشتہ صفحہ ۴۰) پوکا ریانا م لے لے کے فلا نے بیٹے فلا نے دے ہیں
چاہندے ہوتیں یا نہیں۔ جو فرمانبرداری خدا رسول دی کیتی ہوندی اتے اسل پائے
ہیں وعدے آہی فتح اسلام دی دے پتھے تہیں بھی وعدے خذاب آہی دے سچے
پائے یا نہیں کیا عمر رضی اللہ عنہ نے یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کلام کر دے ہو
نال مردیاں بے جا ناں دے فرمایا جو اوہ کیا میرا س دے ہیں ہا پیر جواب نہیں دیندے
اس جگہ لکھوی نے عبارت حدیث مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعُ مِنْهُمْ دَاترجمہ بالکل حذف کرتا ہے
تجو سننا مردیاں دا ثابت نہ ہو جاوے۔ اتے لوک جاہل ایہو سمجھن جو اس وقت نال
مہجرے دے ہی آپ نے اوہناں کافراں مردیاں نون اپنا خطاب سنایا اتے عام طور
تے سنا اوہناں دا پوشیدہ رہے واسطے اس غرض دے اس عبارت حدیث دا
لکھوی نے ترجمہ چھوڑ دتا۔ نعوذ باللہ من ذلک۔ ترجمہ اس عبارت مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعُ مِنْهُمْ دا
ایہہ ہے۔ جو آپ نے فرمایا یا راں نون تہیں اوہناں تھیں زیادہ نہیں سندے جس
دا مطلب ایہ ہویا۔ جو مثل زندیاں دے مردے سُن دے ہیں۔ اتے فرمایا وَلَكِنْ كَلَّا
يَجِيبُونَ وَلَكِنْ جَوَابِ نَهَيْهِمْ دیندے مستکلم نون اس واسطے جو اوہ عالم برزخ ہے
اتے ایہ عالم دنیا ہے اوہناں دا جواب سنایا جائے اسل نون تا برزخ یعنی پردہ کس
چیز دانم ہویا اتے سماع موسیٰ دا ثبوت فقیر وچہ جلد پہلی اتے دوسری دے تحریر ہوئی
کر چکا ہے۔ اتے رسالہ رد سخیاں دے وچہ بھی ہو چکا ہے۔ اتے جو تقدیم اتے تاخیر
وچہ اس آیت دے بتلانہ ہے ہیں اوس نون بھی روکیتا ہے مفسرین نے نال دیلاں
پکیاں دے۔ اتے اکثر مفسرین نے سننا مردیاں دا ثابت کیتا ہے۔ اتے جہاں نے
اس جگہ کوئی ہورتاویل کیتی ہے اوہ الٹ ہے قرآن اتے حدیثاں دے۔ جو جس جلد
دوسری تفسیر نبوی دے وچہ مذکور ہے۔ کیا تون نہیں دیکھدا پردہ کرنا مائشہ رضی اللہ
تعالیٰ عنہا دا قبر عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے تھیں جداوہ دفنائے گئے آہے وچہ

مہ جہے آپ دیکھ
اتے فرمایا جو ایہہ کیتا
ہے۔ اس واسطے میں پردہ
کیتا اس تھیں۔ اتے
سزا نالی صاحب دا
کلام سزا نالی صاحب
نال بجائی عبارت میں
الہی کبر رضی اللہ تعالیٰ
اتے سننا مردیاں
سزا نالی صاحب دا
عذاب قبر ہونا۔ اتے
فرمایا حضرت صلوات
علیہ وسلم
نون جو پیکر اس کے
اینا اوہ قبر دے جواہ
دے نون اسے
وچہ مشورہ دے ہووے
دا سزا نالی صاحب
بلوی نے چلو مینوں
اسے میں انا مائشہ
بنام اسے فرموناں اوہ
ال زعمون دے
فرمایا اللہ تعالیٰ
دعوت تھیں

عفی اللہ عنہ
محلوا علی من
نہا من نون
ملا من نون
اسے انور
اسے انور
اسے انور
اسے انور

سلسلہ اسواسطے جو اصل
 وضع انسانی ایسے ہے جو
 ہر زمانہ عمدتاً سے مشغول
 ہوں " خلاصہ "۔
 سلسلہ لوہا نام اسواسطے
 آپ نے ان کو حضرت ابراہیم
 علیہ السلام آپ نے نون بہت
 چاہئے ہے۔ اسے
 محبت اہل نامہ سی و چون
 خلیل علیہ السلام دیکھا
 اور اس کی خاطر ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷

وَلَوْ طَأَّ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ

اور لو ط کو بھیجا جب کہا اپنی قوم کو کیا کرتے ہو بے حیائی تم سے پہلے ہمیں کی

بَهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ • إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ

یہ کسی نے جان میں تم تو دوڑتے ہو مردوں پر

شهوةٍ مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ •

شہوت کے ارے عورتیں چھوڑ کر بلکہ تم لوگ حد پر نہیں رہتے

اوس کہیا قوم اپنی نون کیا تاساں چت برائی

تسپیں مردان پاس آؤنگ شہوت گم ہاں ہوا

صرف کرن بے موقع سنوں کہن ہرف ولی

تے بیہودہ قوم آپسو چہ مرد کرن برائی

اتے ایہیہتیجا خاص خلیل دا ابن کثیر لیا یا

سنگ ابراہیم تے نال خلیل اتدہمراہ ہوا یا

شہر آہے پنج ملک سدوم ایہ وڈا سبہ تھیں پاپا

چوتھے نام صابورا پنجویں نام سعور اتھیندا

تے لڑنہوا لکھ لکھ آہے وچہر شہر تہا تے

فلسطینیوں راہ ست دیند رات انہان طلیل درند

پار دیوار پئے وچہ راہ وے راہی میوسو کھاند

جوا یہ پھیل نا اوہ کھان کہن ہک سکو مولہ وافر

تے لوک غریب جان دی کٹر تنگ نہاں کیندی سنا

درہم چار سو اتھیں لوو بھی بن اغلام نہ جاو

تے یاو کریں محبوبا لوطنوں جداساں بنی

جو پیش تاساں تھیں ایکم کسے نہ کیا ابن جہاں

بلکہ ہوتسپیں قوم جو کر وے جیا فعل فضولی

سنگ مردان شغل زناں توں بچے طبع حیوانی آہی

لو ط ابن ہارن تے اوہ پت آفر دا ہے آیا

جاں جانب شام خلیل مہاجر لو ط ایمان لیا یا

اونہاں کر پھیبر ملک سدوم و تے سی بچلا

عامورا دو جاتے دامورا نام ترتبکے سندا

پس قوم اپنی نون اتی سال ہدایت رہی فائد

ولایت شام کنوں ایہ آہے پنجے شہر تہاندی

ابن عباس کہے اونہاں بلغ آہی توں پھل کھاند

جاں کال پاپا کوار تا بعض کہن بند کرو مسافر

بھی شام ولایت سیو وافر ملکین شہرت آہی

آخر ایہ گل چھری کہن جو اتہہ مسافر آئے

سخت ابن تہاں
 نبی اتہہ تھانے فہما
 حضرت ابن عباس
 خلاصہ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷
 فیث الفہات ۱۲
 شیہ ایہیہ چہارم
 حضرت ابن عباس
 نبی اتہہ تھانے فہما
 خلاصہ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷

جاں لوکاں بہت ستایا تا اوہ لگے کرن برائی
 بن شیطان حسین طفل او نہاں اپنی طرف پلایا
 تے فعل لواطت وال اس تدوں سکھا یا لوطیاں
 کیا مرزاں دی بدکاری پاروں ہو پانڈا نیا نیاں
 سہ مرد آہے سن زناں اندر بدکاری شغل کھیند
 کیا طاؤس اول سنگناں لواطت کیتی مرداں
 راہاں وچ بہہ رہندے بلجہ تکلف پد چلانڈے
 مسافر یے وطن ہر قسموں کرن مخوان جمیدیاں
 ایہ بد فعلی انہاں تھیں پہلے ناہ کے معلم
 من دون النساء کنوں اتھ ایہ مرا وایہا نی
 ترمذی وچہ حدیث جو حضرت شاہ رسل فرمایا
 جے جو آوے زن یا مرد کسے دی پاس بر دور
 امام احمد ہورا بودا اور روایت نقل لیا ون
 ہور ترمذی تے بن ماجہ کرن روایت ہے ایہو
 سزاوس بہت شرع وچہ بوجھے آکا قتل کر او
 حکم قتل تہ ہووے جے عادت نت لوطت میں
 پتی تو پکرے جو ہتھیں ہووے یقین ٹھیرا

انہاں ہرے لڑکے ساری سوئی قابو کر دی راہی
 پھر جو کوئی او تھے جاندا ناں اس کردی برالیا
 محمد ابن علی نوں کہیا کسے حضرت فرما میں
 فرمایا رب عادل و ڈانڈ پکڑے بن عیباناں
 زناں پہلے مرزاں تھیں پالیا ساں عیاں بکھنڈ
 پھر آپوچہ مشغول جو شیطان سکھایاں زناں
 راہیاں تانیں ڈوہیاں مارن ٹھٹھا کرن بتانڈ
 تے وچہ مجالس کھام کھلے کرن لواطت کھینڈ
 تے نہیں منقول کسے تھیں دیبا کنوں سزا میں
 جو مال اعتبار زاناں مرزاں و ہر وغرت نساں
 نہ دیکھے گا رب حرمت نظروں طرف اس شخص
 کھی کہیا ملعون جو کردا لوطیاں لافلس رہاں
 جو دبر عورت وچہ پکرے سو ہی ملعون نبی
 ہر فاعل تے مفعول امیہا کرو قتل گمراہوں
 جو میں ایس حدیثوں ثابت گمراہم عظم قرآن
 پرینق قید کچیوے مردیاں تیکس جو او تو پکرے
 جو پھر ایہ کم نہ کر سی ہرگز بستیں نشیب کیہا

۳۴ گم کرنا یہ عداوتت دی نہیں نہجا وکر جانا ہے انے دہش ہونا ہے وچہ جانواں دسے حلوائی منہ
 ۳۵ یاجوریں دزخور تھیں گذریا ہے جو مرد بوچہ مردانہ لہتے عورتاں بوچہ عورتاں و اوہا نیاں دہش تھیں بے پردہ
 آیاں۔ خدا۔ روی منی منہ ۳۶ یعنی فریاد جنوں پاوتھیں جو عمل کروا ہووے عمل قوم لوط علیہ السلام ہر ذات
 ہوئے یا مفعول یعنی کرنے والا یا کرنے والا پس قتل کر ڈالو ۱۱ فقیر حلوائی عنی اللہ عند

۱۱ اور متفق کہیاں تھیں
 یعنی ہوں والی جگہ چھو چھو
 بندہ کے مال اس دس
 کہ دوسری ذیل دخل
 کہ حلوائی عنی منہ
 ۱۲ یعنی نبی دولت
 ۱۳ یعنی ذیل
 ۱۴ یعنی ذیل
 ۱۵ یعنی ذیل
 ۱۶ یعنی ذیل
 ۱۷ یعنی ذیل
 ۱۸ یعنی ذیل
 ۱۹ یعنی ذیل
 ۲۰ یعنی ذیل
 ۲۱ یعنی ذیل
 ۲۲ یعنی ذیل
 ۲۳ یعنی ذیل
 ۲۴ یعنی ذیل
 ۲۵ یعنی ذیل
 ۲۶ یعنی ذیل
 ۲۷ یعنی ذیل
 ۲۸ یعنی ذیل
 ۲۹ یعنی ذیل
 ۳۰ یعنی ذیل
 ۳۱ یعنی ذیل
 ۳۲ یعنی ذیل
 ۳۳ یعنی ذیل
 ۳۴ یعنی ذیل
 ۳۵ یعنی ذیل
 ۳۶ یعنی ذیل
 ۳۷ یعنی ذیل
 ۳۸ یعنی ذیل
 ۳۹ یعنی ذیل
 ۴۰ یعنی ذیل
 ۴۱ یعنی ذیل
 ۴۲ یعنی ذیل
 ۴۳ یعنی ذیل
 ۴۴ یعنی ذیل
 ۴۵ یعنی ذیل
 ۴۶ یعنی ذیل
 ۴۷ یعنی ذیل
 ۴۸ یعنی ذیل
 ۴۹ یعنی ذیل
 ۵۰ یعنی ذیل

عصن کہندے ہیں ماقبل
 بلخ آدمی ذوق جسم نکاح
 ہو گیا ہو دوسرا خداوند
 ہی منکوحہ سے استخوان
 بھی کہ چلنے سے تشریح
 اسدی وچہ جلد تیسری دس
 ہو چکی ہے ۱۱ سے امام فاضل
 نے وچہ رسالہ عمدۃ البیان
 فی آداب حملۃ القرآن دس
 کا کھیلے جو بے ریش خوبت
 دیکھیاں دس طرف مطلق
 دیکھنا جائز نہیں
 خواہ شوہر سے
 ہونے سے خواہ ہو
 وچہ ایسے دس ہے تہہ
 تفسیر غلامی میں بھی نقل ہو چکا
 ہے جو غلامی میں بھی
 دس ہے۔ عوامی غلامی
 یعنی جو غلامی کو
 بد ریش خوبت دی اختیار
 دیکھا ہے حال اور دس تہہ
 دیکھا ہے ہونے میں جو
 نیو ہمارا اکیلا وچہ اور غلامی
 لوکانیاں دیکھا وچہ تہہ
 سو تہہ کے دیکھا وچہ تہہ
 عوامی غلامی ۱۱

بعض دیوار ڈیگن اتے بعضے حکم ساٹن کرکے
 تا مار دیوں سنگ پتھر و تمیاں شخص لوطی تیار
 جو مالک شافعی احمد تے احقاق رجم فرمایا
 بھی تیزی تے بن ماجہ کنون حدیث روایت
 جو عمل کرن گے لوطیا ندا اتھ عبدالمحق فرمایا
 ہو گناہاں تھیں اس فعلوں خوف غذاب زیاد
 جو ایس گناہ وچہ امت میری ترکیب ہو وایا
 جے لوطی داخل ہو و جا دیا کیزہ وچہ کدہاں
 سوہنے لڑکے دیکھ لوکین بوہنہ ایس بلا وچہ
 کنون شیطان سلیمان کچھیا اکہری دس عبادت
 اتے گناہ گناہاں وچوں کیہہ انزد خدا
 تا کہیا شیطان پیاری ربوں سہناں نہ گیا تھیں
 تے دشمن وڈی لواطت ربوں وچوں کل گناہاں
 کوئی جس جا کرے لوطت او تھوں نہ دے وڈی
 وچہ ترغیب لصلوۃ زماں جد باہر گھر تھیں اون
 وچہ نظراں نامحرم لوکاں کر خوش ترس کھلانے
 پس لڑکے بے ریش تھیں خطرہ وودہ زنا تھیرو

بلند مکانوں سٹ ٹھاہاں توں پتھر ٹھوس
 باب ماجاء فی حد الواطی وچہ تیزی لکھیا پائیں
 اوہ محصن ہو و یا غیر محصن اس فعلوں رجم کرانے
 جو حضرت اکھیا سب تھیں زیادہ فائدہ تھیرو
 اس حدیث دو معنی ہک اس فعل گناہ بوہنہ آو
 یا سب تھیں زیادہ ایس گناہ دی کثرت ہون
 بڑی تاکید چن دی تھیں ایس حدیثوں پایا
 تاکذہ اسنوں اسجاؤں لوطیانو وچہ لیاون سنا
 تاہیں شہوت نظروں دیکھیں ہو یا حرام ای لکھ
 ربوں بہت پیاری تے نہ او وچہ سخت عدلو
 دشمن وڈائے تینوں ہو و پیارا اوہ زیاد
 ناز پیاری بہتی دشمن میں او دس اسبھنا تھیں
 تے مینوں بہت پسند ہی اوہ فعل شنیع گمراہاں
 اوہ ورن مست آوے اک غضب ہی سڑیو
 ہر ہک کہ ہمراہ دیو جا راوہ نظر انو وچہ لیا ون
 تے سنگ لڑکے بے ریش تھرو نظر انو وچہ
 جو مرد اتے ہوز زمان بھی او سدیاں خاں اہل کمن دوا

حکایت

عبد اسد بن مسعود کہدن دہجری او پر کھڑا سی
 تا عبد اسد اس دیکھیاں ہی وچہ جری وڈ جانک
 جو لنگہہ گیا ایہ فتنہ پس جاں لوکاں تا ہو کہیا

تا چاچیت ہک بے ریشا اوہاں لنگہہ نظر پسی
 پس مار ڈنار وازہ تے خریا دکتی فرانڈے
 تا جھریوں باہر نکل حدیث نبوی بڑی ہا

ڈرو شاہ اندیاں لڑکیاں تھیں تیں یہ جو چہا نہاند
 ایہہ سفر رہن دے پاروں شیطان لوطیاں عمل کیا
 وچہ لوطیاں شیطانوں واعظ بنگے آیا کس جاڑ
 اوہ سنگ حیوان یا مرد کسے جا حاجت کرے تہ
 تاں ایہ طریقہ نکلیا او تھوں شیطان ل سکھا
 وعظ قرآن حدیثوں کر و وچہ مکروں ڈنگھان
 بن خنزیر گدھے ایہ فصل نہ چو کھر بھی کوئی کروا
 اس وٹے گناہوں وچہ بے کاہ بونہ دور و دور
 جس منہ چمپیا کے لڑکے نہدا شہوت نال سائیں
 اتے ماں ویال زنا کیتا جس موزی کھواراں
 تے ہک زناہ سنگ لڑکھو جویں عورتاں تتر سوتا

شہوت ہو و مثل زنا ندی وچہ ریاض تاندری
 ریاض اننا صحن اندر ایہ قصہ نقل لیا یا
 وچہ مجلس وعظ کھیوس جنہ زن مل کر کسی بچار
 ایہ لوطیاں بوہنہ خوش آیا جو وچہ سفر ہونہ تہ
 ہن واعظ بہت اجیہے پھر وٹھکاں لیں تہ
 کوئی ایسا وعظ سناون جستھیں بوہنہ گراہ بوجا
 جو بن سیر ہن کنوں وچہ روح البیان روایت
 بوٹہ لمس کنار و غیرہ و طی تے کر ہنہا مارے
 اوس ماں اپنی سنگ تتر وار زنا کیتا سمجھاں
 پس تتر کواریاں نال زناہ اوس گویا کیتا ناہراں
 پس لڑکے بے ریشوں کجہ فائدہ لین حرام و سناہ

سعدی

خرابت کند شاہ خانہ کن
 نشاید ہوس یافتن با گلے
 مکن بد بفسر زند مردم نگاہ
 چرا طفل یک ذرہ ہوش بر و
 محقق ہماں بیند اندر ابل

برو خانہ آباد گرداں بز ن +
 کہ ہر بادوشش بود بگلے
 کہ فرزند خوشیت بر آہ تباہ
 کہ در صنع دیدن چہ بان چہ مرد
 کہ در خوب رویان چین و چگل

۳۰ دیاں عورتاں نون بھی و فط کیتیوس - اوہناں عند خاوندانہ کیتا جنال اساطیسے مجامعت نہیں کرے
 تا اوہنا نون سحق کرا آپسو چہ تعلیم کر گیا - پس اوہنا ندی نسل منقطع ہوگی - پس اتہ تھانے نے اوہناں
 ول لوط علیہ السلام نون پنہیر کر کے گھیا - اسناں بہت سمجھا یا مگر باز نہ آئے - پس اتہ تھانے نے جبرائیل
 علیہ السلام نون ہک گروہ فرشتیاں دے کے واسطے ہاکت دے گھیا ۱۰ ہقیقہ حاشیہ بر صفحہ ۲۷

۱۰
 جو ایسی کینن کب دیکھے
 اور مس دی شکل کجکے پانہم
 بوٹہ دے آیتے دن سال
 یک وچہ اوہنا دے اندر عبادت
 دے مشغول رہیا تا جبک
 لفظ بھی عبادت تھیں فارغ
 نہ ہونہا تاب لوطی اوس
 پانہم تھیں اتے کہن
 گلے ایسی کوئی فرشتہ ہے
 ورنہ آدمی جیسی عبارت
 نہیں کر سکا
 و غلطی نہ فرماست کیتا
 پس اوس نے وعظ کیتا
 ایہ بھی کہہ دو سہ
 شخص اتہ لڑت نہیں پانہم
 دے اتہ اوہ مجامعت
 اوہ جیکہ نال کے مرد دوسر
 دے یا چہا رہا نے دے
 مجامعت کرے دے تا کہ
 ہا اتے ایہ سہ لوطی
 شرع دے نہیں ہے

۲
 لوطی اوس نے جبرائیل
 علیہ السلام نون ہک گروہ فرشتیاں دے کے
 واسطے ہاکت دے گھیا ۱۰ ہقیقہ حاشیہ
 بر صفحہ ۲۷

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۰
۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴
مزیاروں و غیر ذمہ مساجد بزرگی
بیاں و چہرے کے مکرزیر
کہ جانک ہیں بشیطان
و غنا کے حلوائی عنہ
۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸
روح البیان

تا حکم اسدا جو میں مرواں حکم جو صورت خوب گیلیا
شہوت نال تکن ول اسد نہ میں علل کنیں
تاہیں حکم نقاب اوہناں روح البیان کیا تی
تاں باپ اسد نوں لازم رو کے پت پنا سچا
چھچھے پٹھ تم مسجد و سبق و پند و ستائیں
ایڈے تقوے والا ہو کے میں توں کیا شواہد یا
کالا منہ ہو یا پچھیا کو میں تا عالم بتلایا
دوزخو چہ منہ ساڑن میرا ملک تداوس گلے
رکیاں اتے کینیاں مجلس بن مکروہ فریبہ
جو میں سعدی شیرازی فرماوی روح البیان تار

جاں لڑکا بالغ ہو یا تے اوہ سہناں ہو و ناہیں
تا حکم اسدا جو میں حکم زاندا سر تھیں پراں تائیں
جے شہوت نال خیال نہ ہو و نظر مباح تداوی
جے خوب شکل بے ریشا چاہو علم ٹپن کو قبا
امام محمد خوب شکل سی ابو ضیفہ تائیں
تا جو نظر نہ پوے اوس او پر خیانت نظروں یا
ہک عالم فوت ہو یا کسے تائیں اندر خواب سایا
ہک سہنا لڑکا سی ہک جائیں و کچھیا سی اسوتے
نگ عورت و و شیطان ہوں نگ طفل اٹھار
جو صحبت اوہناں نال رکھو تہمت لگدی ہیا

سعدی

اول اسے خواجہ درساہہ رویاں مہند خدر کن کہ دار و بحر مت زیاں	چو خواہی کہ قدرت بماند بلند اگر خود نباشد غرض در میاں
تے جنبلی رجم کراون بجاویں محسن ہو ناہیں نہ ابو ضیفہ حد لاوے اس بل تعزیر لگاوے تے دو نوں صاحب حد زانی دی آگہن سنوں و	حکم لوطی و اقل کراون شامی اوسد تائیں جدا جنبی نوں یازن اپنی نون پچھرا ہوں آو دائیم قید رکھیوے تو بہ کرے یا او تھہر جاوے
صہ کیا نہیں دیکھتا توں جو چیکر مالک ہو وے کوئی مجوس پاؤفہ و انہیں تعرف جاپڑا سنوں و چہ اہماندی پرگز جد لگ نہ داخل ہوں و چہ اسلام دے اس طرح نہیں جائز تعرف واسطے مرلے دے و چہ ظلم اپن دے جد لگ شرع نہ افن دیوے تعرف داوچہ اسدے بوسہ لس کنارہ وغیرہ دی جلازمی وطنی دے میں الی قولہ اتے دواہت و چہ بہشت و ہرگز مباح نہ ہوو گی۔ اس واسطے جو ایہ فعل نہیں کیتا پہلے کسے نے سوا اولیائے روح البیان ۱۲ یعنی جے محسن ہووے تارجم کیتا جاوے اتے جے غیر محسن ہووے بقیہ حاشیہ ص ۱۲	

حاشیہ صفحہ ۱۱
۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸
بیاض اتا صحیح
ولے نے جو مال تورنا زے
ماہر شیطان اتے نال لکے
مکر شرکے ہیں و تدا علم
بالقرباب
جے جے بلایتے دی واسطے
اوس شخص لے جو جانے نایا
جاو گیا طرف سعدی یعنی خوف
خفے و اہوس خائبا اسو لکے
جو ایہ سو کہ لکھا او پر ناہوے
اتے سزا کا بیات۔ لے
رکھ نہیں ہونوے مگر کہتی تے
پولٹن دی کر کل نقل
قبوت دی ہونوے لکھتے
تے فعل پانہی
وہیک نصف ہونوے
وہیک نصف ہونوے
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی

تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی
تے فعل پانہی

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ

اور کچھ جواب نہ دیا اوس کی قوم نے مگر یہی کہا نکالو اذن کو

مِنْ قَرْيَتِكُمْ ط إِنَّكُمْ أَنْتُمْ نَبِطَرُونَ ه

اپنے شہر سے یہ لوگ ہیں ستمرائی چاہتے

جواب نہ آیا قوم اسدیدا مگر ایسہ کہندے تھے ظاہر شہر سدوم وچوں سن اسدے تا بعد از تمام یعنی وہ اس عمل سے اس نال شریک نہ تھیندے تا چھوٹے پڑتے رکھ جبرئیل اوہاں نچاں شہر آتا اتوں تھراندا مینہ او پر لو طیانہ دے برسیا

آپ سوچے جو لو ط تانیں بن بیٹیاں کد ہو یا ہر بہت کرن ستمرائی سنگ ساں ہوں شریک یا ہاں ایہ جواب او نہاندا رب نکمیا پسند جو کہندے فلک تانیں کھڑا او چا اوٹا ماریا جان ہٹھائیں ہوئے ہلاک عذاب آہوں جو کیتا سو یا یا

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ه

پھر بچا دیا ہم نے اوسکو اور اوسکے گھر والوں کو مگر اوسکی عورت رہ گئی رہنے والوں میں

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ه

اور برسایا اونپر برساؤ پھر دیکھہ آخر کیا ہوا حال گنہگاروں کا

اساں اوس عذابوں لو ط چکایا سن بس تا بعد از اہل بلد نام فائدہ تھیں اپنا آہی کفر چھپانہی جو گئے نہ نال بنی دے موٹے شہر اندراوہ سا

مگر اوسدی زن بچھے رہن والیاں تھیں سی ظہار ولیر کفاراں کردی موٹی اپر کفر ہوڑاندے پس دیکھہ انجام ہو یا کوہیں آخر ڈتے بد کردارے

وَالِي مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا

اور مدین کو بھیجا اونکا بھائی شعیب بولا اے قوم بندگی کرو اللہ کی کوئی نہیں

لَكُمْ مِنْ آلِهِ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيْنَهُ مِنْ رَبِّكُمْ

تمہارا صاحب اوس کے سولے پہنچ چکی تم کو دلیل تمہارے رب کی طرف سے

ص آئندہ فرمایا کہ میں بدلوں کو پس جبرئیل علیہ السلام نے فرمایا اور علیہ السلام نے فرمایا ان باقی قسم پڑھو تم پر بھیجا تھا

تفسیر حاشیہ صفحہ ۸
بہ آواز سے اسے جادوں
محسن یعنی عامل بائع مومن
جنوں پہلے خداوندی جہنمی
ہوئی ہوواتے تیدگامی جہنمی
پورا جہنمی ہی اس واسطے جو
بیکر کیسوں یا فیصل نال غلام
اپنے یا لوندی اپنی مکے لگان
منکرہ اپنی تانہ صداری
جاوگی اتفاق واسطے از ہاں
انہ اہل علم متفق ہیں وجہ
جدا سدی جا
مگر تفسیر میں وجہ
جوہاں اوسلاندے کیا بعض
نے تید کیتا جاوستا جو مریا
کیا بعضاں نے دیوار لڑائی بنا
پور اوسکیا ڈیگیا ماوریا بند
سکان تھیں سارا دفرود
ساربا ماوریا دفرود
یا تھیں کیتا جاوستا یاقید
روح البیان ص ۳۰
جدا از فرشتے بلے بریں بیٹیاں
روکیا شکر صورت بنا کے آخر
کے اہل علم نے پچھانے

کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے
کے اہل علم نے پچھانے

قَاوِفُوْا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ

سو پورے کرو پاپ اور تول اور مت گھٹا دو لوگوں کو اوکھی چیزیں

وَلَا تَقْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ

اور مت خرابی ڈالو زمین میں اوس کے سنوارے پیچھے یہ بھلا ہے

لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۗ تمہارا اگر تم کو یقین ہے

آکھیں اوس زمینوں پر جو نامعلوم ہیں تسان کا
 نہ وہیہو گھٹ لوکانوں کے تول تو پاپ اور ہورا
 ایہ بہتر ہے تسان کا ان چیزیں ہوں میں بھلا
 تے شجر پت میں دا بیٹی لوطا اوسد گھر آہی
 شعیب خدای خوفوں رو رو ہویا نابینا پیارا
 تا میں لقب خطیب نبیاں روح البیان بتاؤں
 ظلم فساد و خیانت ٹھگنی بولن کوڑمقالے
 اصحاب اسلحہ ایک بھلی ہنہاں آکھن وچہ معالم لیایا
 نہ معجزہ وچہ قرآن جو میں بو نہ نہ معجزہ وچہ صفائی
 بھاویں نا خوش آون اوہ سب اہل الجذ خیشاں
 نہ بعد اصلاح فساد کھنڈا اوچھوڑ دیوہ بدیتی
 قول میرا ہیچ اصدق تاسب ہووصاف نرا

تے گھٹیا۔ میں طرف شعیب جو سی اوہنا نابینا
 ہے آئی تسان دلیل خدا تمہیں ماپن کرو پورا
 نہ کرو فساد زمین وچہ اس تمہیں بعد جو رب سوار
 شعیب مسکین نابیلتے اوہ پت شجر و اسابی
 پس بہت اولاد ہوئی میں دی ہویا قبیلہ بہارا
 سوال جواب چنگیرے کرواسی سنگ قوم الاون
 اوہ لوکیں گھٹ ویندے و ہدہ لیندے کافر اہل مالے
 پس میں دا پیغمبر کر کے شعیب اوہنا تول چلایا
 بیٹہ معنی معجزہ تے شعیب بی واکانی۔
 نہ وچہ قرآن لپیہون مگر ان ثابت مال حدیثاں
 اصلاح زمین نبیاں تے اولیاواں سنگ کیتی
 ایہ امر ہی تسان کارن بہتر ہے ہونن والے

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ

اور مت بیٹھو ہر راہ پر ڈر کے دیتے اور روکتے راہ سے

اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبِعُوا عَوَجًا وَأَذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ

اسدکی جو کوئی یقین لاوے او سپر اور ٹوہونڈتے اوس میں عیب اور وہ یاد کرو جب تمہیں تم

لہ اتنے کیا حسنی دہا
 نے زور وچہ اعدائے دنیا کیا ہے
 چہرہ حجاب ذکر معجزہ مذکورہ
 میں اور معجزہ حضرت شعیب علیہ السلام
 وایہ معجزہ بیان ہوا ہے
 جو بعد آپ کے پیاروں کی
 تے تشریف لیجانے کے تالوہ پہاڑ
 سرایا نبیوں کو دینا تا آپ
 مال آسانی دی وچہ جانوری تے
 بعض معجزہ آپ کے ذکر کرتے ہیں
 صاحب کشف
 مہر
 سے
 روح البیان چلایا
 مال جارح کرنے اینہاں
 سے شریعتاں نون
 زمین دی ہوئی جو تانبہ
 پیغمبر ان سے وارث اوہنا کے
 ہونڈے آتا ہے
 ایک معنی ذرشت گنجان

قَلِيلًا قَلِيلًا كَمَا وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝

تھوڑے پھر تم کو بہت کیا اور دیکھو آخر کیا ہوا ہے حال بگاڑنیوالوں کا

تے ناہ بیٹھو راہ اپڑنا جو لوکاں تیں ڈراؤ
تے چاہو رہی راہ تائیں تیں ڈنگا کیتا سا
تے دیکھو کیوں کر اوڑک ہوئی کارن اہل فساد
اوہ سب راہاں تے بہندے کہندی جانیاں اہل

تے راہ خدا دیوں رو کو جنوں مومن ہوندا پاؤ
تے یاد کرو جد تھوڑے سی تیں کتیر بہت غفار
جویں نوح دی قوم تے عاڈ تھوڑو ہو جوہن مثل نوح
جوہے کذاب شعیب پھٹاوسے دینوں کاتھیں

وَإِنْ كَانَ كَافِرَةٌ فَمِنْكُمْ أَمْنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَطَافَةٌ

اور اگر تم میں ایک فرقہ نہ ہے جو میرے ہاتھ بھیجا اور ایک فرقہ

كَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۝

نہیں تو صبر کرو جب تک اللہ فیصلہ کرے تمہاری بیچ اور وہ سب بہتر فیصلہ

تا کیا شعیب جے من کھلو تاہک گروہ ساڈا
تے ہک گروہ نہ مومن ہو یا پس تیں ٹھیر سا
سعاٹے ساڈے ہو ساڈے وچہ روز حشر
جاں سبھیا قوم شعیب نہ اکانت اکاوہ سانوں
تا مین دے سردار جو ہے فخر تکبر والے

اس حکم تائیں جن کارن بھیجا آییم خاص خدا
تا حکم کرے رب وچہ اسان اوہ بہتر حکم تار
حکم کرے اوہ بہتر حکم کنندیاں تھیں ہاں پر
دستور العمل ساڈی نوں، کیندا کفر زبانون
منکر ہو اطاعت ہو اسلا حوں کہن زراے

قَالَ الْمَلَائِكَةُ الَّذِينَ اسْتَلْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِنَحْرِجَنَّكَ لِيَنْشَعِبَ

بولے سردار جو بڑی رکھتے تھے اوہکی قوم کے ہم نکال دینگے تمہکو اے شعیب

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَوْمِنَا اَوْ لَتَعُوذُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا قَالَ

اور جو یقین لائے ہیں تیرے ساتھ اپنے شہرے یا تم پھر آؤ ہمارے دین میں بولا

اَوْ لَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ۝ قَدْ اَفْرَيْنَا عَلٰى اللّٰهِ كَذٰبًا اِنْ عُدْنَا فِي

کیا ہم بیزار ہیں تو بھی ہم تے جھوٹہ باننا اللہ پر اگر پھر آویں

پس زیادتی دتی تانوں
پرست دی وچہ ہاں تے اولوں
دے پس شعیب تاروسے
نوں بیجا ہاں قوت دے
انے فقر نوں ناں غنادی
سعاٹے ساڈا اہل مین داں
سعاٹے مشکاں کتے ویاہے
ہو یا جو ناں حضرت صلے
اندھلیہ و سلم دے کرے
جو او پر او دے کتے ریاں
راہاں تھیں آدمی بھیجا
دے کتے کتے
سکاٹے کتے کتے
لوکا نوں حضرت صلے
عید و سلم دے کتے
تے کیندے کتے
تھوڑا کتے کتے
دی اللہ کی اسکاٹے
بگڑے جاندا ہے
سکاٹے یعنی اقتدار
عمل حسنہ تے اخلاق
عقلی تے یعنی اہم ہتھ
تے یعنی اللہ
جان اے بیانی
اسکاٹے کتے کتے
کومان دے کتے
دیوہے کتے
کافران دے کتے
کاوح البیان

کہ یہ فرماؤں آپدا
 جو جیکر انہی پابے تلوچ میں
 تا ویڈ سے ہر سکدی ماں
 یہ دلات کر دابے جو ہفت
 شعیب علیہ السلام نون قوم
 سے دینی بطلان وچہ اپرانی
 رسالت دے حق ہونے
 چوہ کچھ شبہ آیا آپ جانر
 جانر سے آہے جو اتہ قالی
 کفر نون پسندوندا ہے
 جواب ایہ بسطرح ہیں
 جیکہ باویں شعیب
 علیہ السلام نے
 ایہا نون جواب نال کہاں
 نون سے سخت جواب ہیں
 یعنی اتہ قالی پا گیا باہیں
 نون بل لولکے واکمن کی نہیں
 خاقانے واکمن کی نہیں
 جو اسات نون پسند کرے
 جو پھر چوہ نہیں
 اس میں دینی سب بیان ہے
 یا ایہ منی جا چکا کہ
 کرانکا حال ایہو اتہ قالی
 کہتیا اتہ قالی
 فرما رہے ہیں اتہ قالی
 کہتیا اتہ قالی
 نون واسطے بنیاد
 نون واسطے بنیاد

مَلِكُمْ لَعْدٍ إِذْ مَخَسْنَا اللَّهَ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُوذَ فِيهَا

تہاری دین میں جب اتہ ہم کو خلاص کر چکا اوس سے اور ہمارا کام نہیں کہ پھر تو میں اوس میں

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ كُوكُنَا

مگر کبھی اتہ چاہے رب ہمارا ہمارے رب کی سائی ہے سب چیز کی خبر اسد پر ہم نے بہرہ کیا

رَبَّنَا فَتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ

اے رب فیصلہ کر ہمارے اور ہمارے قوم کی بیچ انصاف کا اور تو ہی بہتر فیصلہ کرنے والا

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِيِنَّ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا

اور بولے سردار جو منکر تھے اوسکی قوم کے اگر چلے تم شعیب کی راہ

اتَّكُمُ إِذْ الْخَيْرُ وَنَاطُ

بیشک تو تم خراب ہوئے۔

کہیا رئیس سرکش قوموں کڈہیے تہہ شعیبا

نہیں تے رلو اسٹوے مذہب اتساں کڈہو ناں

جاں نفرت دلی کراہت روحی اوس گرا پیو رکھا

تا جھوٹھا بہتان بدیا اسابیشک اپر خدا ک

بعد اوسہ جو سالوں رب اس امت کنوں بچایا

تے سالوں لائق نہیں جو پھر نواندین ستاڈ

رب ساڈیا ہر شے اپر علم وسیع ایہا بی

حق دینال تے توں ہیں بہتر حکم کنندہ تیاں

تا تا بعد از شعیب دیانوں افسر قوم کفارن

تا ٹھیک تیں اسویلے ہوئے گھانا کھا وٹا

فَاخَذَ تَهُمُ الرِّجْلَةَ فَمَا صَلَّوْا فِي دَارِهِمْ حَتَّىٰ مَدَّ الَّذِينَ

پھر پکڑا اون کو ززلے نے پھر صبح کورہ گئے اپنے گھر میں اونڈہے پڑی جنہوں نے

فَاخَذَ تَهُمُ الرِّجْلَةَ فَمَا صَلَّوْا فِي دَارِهِمْ حَتَّىٰ مَدَّ الَّذِينَ

كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُ لَمْ يَكْفُرُوا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
 جھٹلایا شعیب کو جیسے کبھی نہ رہے تھے وہاں جنہوں نے جھٹلایا شعیب کو

كَانُوا هُمُ الْخٰسِرِينَ ۝ وہی ہوتے خراب

جاں اوہناں شریراں پیڑی ری بات نہ منی گامی
 پس گھر پاتھاں بھونچال تافجری اوٹھو وچ گھرانہ
 جیون اوہ ناہے وچ گھریں جنہاں نبی شعیب چھوٹیا
 جاٹم اوہ جو بن جس حرکت خود جاہگ ہجاندا
 جاں تنگ شعیب ہو یا تے کیتیاں تہ پیش وقتا
 جبرائیل ہاری ہک چنچ چہدنگ ہو ہلاک تہا
 جاں قوم ہلاک تہی تاحضرت اوہناں یامناش

سگوں سدا کفر وتے تا اوہناں آیا قہرا کہتے
 گوڑیاں پرئے ڈگے جو جو بی شعیب جھوٹا نہ
 اوہ ہو گئے گھانا پاونولے اتہ کھونج گویا
 اگلا کیتا ہویا اتہ راہ ہلاک لیا ندا
 ہوئی قبول دعا نہ شخص ہک بچیا قہروں تہا
 ہوئے ہلاک جنہاں تنگ کیتے رہد بنی گرامی
 کیتا ایہ خطاب ارشاد کرے جوں اتہ سائیں

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي
 پھر اولٹا پھرا اون سے اور بولا اے قوم پہنچا چکا تم کو پیغام اپنے رب کے

وَوَضَّعْتُ لَكُمْ كِتَابًا فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كٰفِرِينَ ۝۱۰
 اور پہلا چا تمہارا اب کیا غم کہاؤں نہ مانتے لوگوں پر

پس منہ پھیرا وہناں تھیں کہا شعیب اقوم ہاری
 مے بہت نصیحت کیتی میں پر تہیں رہے مگر اہیں
 افسوس نہ کفار تہی کرنا آیت وچ سمجھو پورے

میں ٹھیک ستانوں میں پونچائے حکم خدا جہاں
 ہن میں قوم کفار آپرے کویں کراں افسوس کہا میں
 فلا تأس علی قوم الجحیش شعیب کو کہو یو تہاں

مثنوی

چوں شوم تمکلیں کہ علم شد سزگوں	غم پنھا بو دید اے قوم زلبوں
کثر منواں اے رست خواندہ نہیں	آہ کیف آئے قوم الظالمین
مگر حسرت افسوس بیان سباق آیت تمہیں جاچے	شعیب تائیں شکیں جیت سی کیتی نہیں چنا

علاحدہ اضافہ بیان آیتوں کے
 قرآن مجید سورہ اعراف ۱۲۸
 کفر پسند نہیں فرمائے جو کفر
 ہیں یہ جواب مطابقت ہو جاوے
 سوال کفار کے آئیے
 فرماؤ جھٹلانی جیسے سائوں
 ایہیں حکم ہوا تہا رونا گے
 بے یقینی مذاقات سے
 یہ کم کر نہیں کرنا فقیر
 حلوا
 آیہ شعیب علیہ السلام و
 فقیرانہ امور کفاروں
 میں تہا پیکر دل میں
 نہیں ہو جاوے سارے
 نے کہو ہنچاں گھرانہ
 پر حسرت افسوس جہاں
 علم

لے ایہ ہمدردی جو ہمدردی
جو جبراً ہے اسے عذاب
تا وہ عذاب

۵۲
یہ دلائل کرنا آہستہ
شعبہ علیہ السلام نے پہلے
سے فرادہ ہلاک ہو کر
رہا سلاطین نے وہ ہمدردی
شیراز کی آئے ف
واسطے پہلے آئے ف
ہوندے جو وہ کلمہ فتنی
دی موجودی یعنی پھر نہ
اوپر ان تھیں چہا
عبدالکرت دی

نظا بکتا اور بناں نوح
کلمہ مومنین ثابت ہے مال
کلمہ مومنین ہے جو جہان ہے
قرآن دی آئے ہے جہان ہے
جاوین مکتوب اسدی مستند
انے فوج چاہو ہی انے لائے
فقیر حلوامی عقی اللہ عقی
کلمہ مومنین لائق محبت
آرزویدناہ عبد اللہ عقی
دیوی تقدس سر والہ عقی
عقی یعنی تین اور تین ہیں
کلمہ مومنین اور تین ہیں
یعنی باقی ہیں شوق
آرزویدناہ عقی اللہ عقی
تین باقی ہیں اور تین ہیں
تین باقی ہیں اور تین ہیں

نہ منع ہوون ویکارن سی اوہ نبی شعیب علیہ السلام
فتوتے اعظم مریاں کو لوں مکتبہ شعیب علیہ السلام
مدارک وچہ ہلاکت بعد شعیب نہ آئیں آیاں
تہاں ہلاکت نیچھے یہ بلکہ شعیب علیہ السلام ہنا تھیں
مقابلے وچہ صریح قرآن نمول قیاس منبوی
کہیہ معالم فاذن ہو رد ارک حضرت شاہی
قَالَ تَلِيهِ اِسْلَامٌ بَعْدَ مَا هَلَكُوا رُوحَ الْبَيَانِ تَارِكٌ
ایہ جو کہیں شعیب خطاب کیتا ایہ بعد ہلاک قار
سناناں مریاں سندانہا بت مال صحیح حدیثاں
بخاری وچہ انس تھیں حضرت شاہ رسالہ
تا مریاں تانیں ٹھیک تنھان یاں تھیاں کہ ہلاکت
پھر وچہ بخاری ابن عمر تھیں ہو روایت دسانے
ابو جہل ایہ عتبہ شیبہ بھی ہو روایت دسے ڈالے
جو وعدہ مال تسان رب آج اسنوں تسان پایا
جو ہن بے جان جاوتا اونوں دیا شاہ رسالہ
وچہ شرح بخاری کیا محبت ایس حدیثوں پانے
بخاری ویکھ کتاب جمانز باب عذاب قبر دا
جو یا حضرت بے جان ہن جو سن کو یق با تان
بخاری نے اس کجہ جو کلمے اپنی طرفوں آندے
اوہ مال قیاس امام بخاری نے کچہ کلمہ لائے
مقدمہ وچہ النوع محمدی چیوں لکھوی ہو

پس حال کفار پر افسوس گیا ہو وامنائیں
فرمایا اے قوم خطاب حاضر دینال سنا کے
بَعْدَ اَنْ تَرُلَ بِرِمِّ الْعَرَابِ عِبَارَت لکھی مال صحاباں
وچہ ہک سوانتی صفحے فاذن دعا شعیب علیہ السلام
قرآن حدیث اجماع جاں سا قطفہ و قیاس سے
جمل حسینی در نشور رؤفی وچہ گوا ہے
ست سوئے اٹھتالی صفحیوں ویکھ عبارت پکار
سیاق آیت جوین سے ایہ ہوندے ہک بار بار
مستند اس منکر بھی لاندہب ٹول شیاں
جاں میت رکھہ قبر وچہ اس تھیں ہلی مکھ بھواند
کتاب الجمانز باب عذاب القبر اندر صحیح
اوہ مقتول کفار جو کھوہ بدر وچہ گئی ٹائے
ایہ وچہ عذاب ہے تا اوہناں کہیا رسول کمالے
کے کہیا تسان مریاں کھوہ یاں مال خطاب بلا
ایس سن تسان تھیں چنگا مگر ان ہن جواب یاں
جو روایت سنن تے سمجھن حضرت نور الحق فرمادے
وچہ ابی طلحہ روایت عمر بنی تھیں عرضاں کردا
تا فرمایا ایہ بہتر تھیں سندے سخن صفاناں
اوہ وچہ حدیث نہ داخل نہیں او شاہ رسالہ فرمادے
تے عمل قیاس اپرا لاندہب کہن حرام ہونے
سن اجماع اصحاباں ناہل قیاس ہون اپنے

۵۲
تفسیر نبوی جلد چہارم سورہ اعراف

کلمہ مومنین لائق محبت
آرزویدناہ عبد اللہ عقی
دیوی تقدس سر والہ عقی
عقی یعنی تین اور تین ہیں
کلمہ مومنین اور تین ہیں
یعنی باقی ہیں شوق
آرزویدناہ عقی اللہ عقی
تین باقی ہیں اور تین ہیں
تین باقی ہیں اور تین ہیں

وَإِنَّ فِتْنَةَ السَّعْيَانِ لَبِئْسَ بِمُجْتَبِئَةٍ خَوْذِ السَّعْيَانِ
قیاس اصحابان تھیں جو درگھٹھے لاندہب رہے
جے اصحابان اجماع نہ ثابت کہن امام قیاسوں
امام مجتہد مطلق داجان لکھوی قیاس نہ منے
لوکان ہوڑن کنوں حرام تے خود کہان مرداران
تفسیر نبوی وجہ جلد دوجی دی لکھیاں بہت ہیلان

جو قیاس اصحابان اہل اسان کارن محبت مولانا
قیاس بجاری داپھر من کوہیں حلال ہویانے
ایہ دلیل ضعیف تے ظنی نہیں یقینی خاصوں
پھر بعد صریح قیاسی فقرہ لکھویدالک بہنے
ایہ خانہ ساز انصاف ایہی گھر لاندہبیاں شہراں
نال قرآن حدیثاں شبہ اور اے کھل نہیں

شعر نواب صدیق خاں قنوجی دا جو ڈاگروہے لاندہبیاں دا۔ اوس نے لکھیا
ہے وچ رسالہ نفع الطیب دے جو پاس فقیر دے موجود ہے

زمرہ رائے درافتا و بارباب سنن
اس زندہ سچہ قاضی شوکانی پاسوں مدوچپاہی
نال خطاب حاضر دی سیدنوس نیان کھ بان تھیں ہیلان

شیخ سنت مدوے قاضی شوکانی مدوے
اتے مدارک اے نوں تفسیر اپنی وچ بھجائی
رسالہ رد نجد یوچ لکھے فقیر دلائل سارے

قصہ مدین

ہک شخص آواز قبر تھیں وتی دو ہا بیان تائیں
سن خازند یوچہ ابن عباسوں قصہ مدین لایا
گرمی سخت اونہا نوں لگی ساہ نہ آوی سوکھا
جے سرد خانے وچہ جاون او تھے گرمی فریاد
تار بکیتا ہٹل او تھے وا ٹھنڈی چھل نی
تاہک جو نوں مدیونے سب کردی کٹھ او تھائی
پھر اوہ بدل بگ بنایا لاناں شعلے مارے
فاخذ شہم عذاب یوم الظلہ تائیں تنہاں خبر نی
بعض کہن اونہاں ست دہا گرمی ہی زیاد

خال موسیٰ فرعون اندر ایہ ہوسی ذکر منائیں
جو دوزخ دا در او پرتہاں اتہ تے کھلوا یا
نہ چھانوسے نہ پانی ٹھنڈا ہر بک تپشوں لکھا
تا شہروں نس باہرنوں دوار طرف جہگول ہی آون
تا اوس بدل سے سایہ بیٹھ اونہاں سزنی اجات پنا
بھائی خوبش پیارے چھوٹے وڈے دلوگانی
بھی زمین کپنی اتے تھنقل بیابان ہوگوسواہ لکار
ہے نطلہ سانیاں جو بدل ابن عباس کہیانی
ہکے روں جبل ڈٹھا کوئی سچ پاتلے پہاڑ افاد

۱۔ جلد دوسری دے
صفحہ ۲۰۲ تھیں ۲۰۶
۲۔ لکھ ویکھو ۱۱ جلد اولیٰ صفحہ
۳۔ تھوڑیاں آتیاں دے
۴۔ بعد آدھیاں ۱۱
۵۔ پس لکھن جوہن لکھو
۶۔ گوشت دی جھون ہو جانے
۷۔ میں اتے سواہ ہونے
۸۔ خازن شریف

تاسارے مدین والے اپنے پاس آتے تھے بلوہا
کل تلے دبا لے کے قمارہ لوگ بوقت قسم اوہ پا کہ
اصحاب الایکہ والیاں ہوئی مطلقے مال تباہی
جو گنجا گنہ گموں جبرئیل ہلاکت پئی کفاروں

تلے جیل کے نہراں چشمے جاو تھ راحت پاندا
اوہ سایہ وانگ پہاڑا آپس ڈگا پرتنہاندے
ہک اصحاب الایکہ دو جے مدین والے سہی
تے مدین والیاں اپر فرشتہ کر گیا بجلی باران

سے یعنی چلوئی نال مہینا
اتے تلکھیاں آدنی بھی ناہ
بھیجے اتے تائب نہ ہو وس
تا دوس نفل اسیں بڑا مال
اتے دولت دیندے ماں
تا جو چینی طرح مغرور ہو جاو
جس طرح فریاد حق قائل
سے حلوائی عقی عنہ
ہو یا جو واسطے برنی دی جھلکا
۵۴
ہیا دوسرا
ادنیان نون زیا وچ پھینا
ضرورت دی ہے تا اوہ دلیل
ہو دی اور بیعت دی کے حکم
پوشیدہ رہے تلے بیعت فرادی
بیعت ہو جاوے۔ اتے نون
کرنا بلوہا اسوا طے ہونا
جسے جو کہ خبر اور ہواون
اتے فرست دی نافدہ جا
انجام عمل ہونے پاکستہ
اتے اجیبی قادی مرد اور یاروں
علم داران صلحا وان نون بھیج

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ بَيْتِي إِلَّا آخِذِنَا
اور نہیں بھیجا ہم نے کسی بستی میں کوئی نبی

أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ
لوگوں کو سختی اور تکلیف میں شاید وہ گرا گڑاویں

مگر اوہناں شہر یا نون اسان سختی تنگی کہہ لگایا
جے سختیں ناہ سمجھن تا نعمت دولت نال فضیحت

تے نہیں بھیجا اسان کس شہر وچ نبی جو گیا چوٹیا
تا شاید عجز کرن تے روون پلن بند فیضیت

ثُمَّ بَدَلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوْا
پھر بدل دی ہم نے برائی کی جگہ بھلائی جب تک کہ بڑھ گئے

وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ
اور کہنے لگے پہنچتی رہی ہمارے باپ دادوں کو بھی تکلیف اور خوشی پھر پکڑا ہم نے انکو

بِعْتَةٍ وَهُمْ لَا يُشْعُرُونَ ۝ ناگہاں اور وہ خبر نہ رکھتے تھے

خوشی اتے تندستی بخوشی کرسب دور الایس
پاوندے آپے نرمی گرمی ٹہوں چال فناوی
کدی خوشی کدی تنگی پس مگر کفر کرن بدکاری
جو بے لے کفر شرکے ساتنوں کیسی پکڑا ابھی
تا عفو ایسا نہیں تے نعمت ملدی پکڑا یا جاو
تا بندہ کرے یقین جو میں ہن ہو ہی قہر آہوں

پھر جاہگ سختی بیماری اسان دتی صحت آسٹن
جاں ودہیا اوہ مال تا اکھن وڈو کو ٹھیک اساکو
نہ کفر ایمانوں نرمی گرمی بلکہ یہ عادت ہی جاری
پھر اپا چیت اسان پکڑا تہاں اتے اوہاں خبر آئی
جے تنگی سختی دکھ مصیبت وچ بندہ مل جاوے
جان نعمت مال اسائیش خوشیاں دیوچ پہلار ہوں

ادنیان نون زیا وچ پھینا
ضرورت دی ہے تا اوہ دلیل
ہو دی اور بیعت دی کے حکم
پوشیدہ رہے تلے بیعت فرادی
بیعت ہو جاوے۔ اتے نون
کرنا بلوہا اسوا طے ہونا
جسے جو کہ خبر اور ہواون
اتے فرست دی نافدہ جا
انجام عمل ہونے پاکستہ
اتے اجیبی قادی مرد اور یاروں
علم داران صلحا وان نون بھیج

تو مشو مغرور بر علم خدا	دیر گیر و سخت گیر و مترا
تے مومنوں میں سنگ دکھ بلائیں درجہ سوار اور مومنوں راحت دکھوں غضب کفار ساق فجار جے مومن وچہ دکھ بلائیں صابر شاکر تھیوے	جنا قرب خدا و از یادہ اتنے دکھ و دہرے جو میں مومن حق طاعون شہادت اتے غائب تا اوسنوں وڑی فضیلت حاصل مچہ حدیث دیوے

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا
اور کبھی بستیوں والے یقین اتے اور سچ چلنے تو ہم کھول دیتے

عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَٰكِن
اون پر خوبیاں آسمان اور زمین سے اور لیکن

كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝
جھٹلانے لگے تو پکڑا ہم نے اون کو بدلہ اون کی کمانچی کا

جے مومن بندے شہری لوک تو شرکوں بچھڑنا سگوں اونہاں جھوٹا یا پس اسان کیا تہنگانی پار زمینوں برکت پیدا وار ہر قسم زراعت گھاہاں	تا برکتاں زمین آسمانی کردی آہر تہناں کمالی برکت آسمانی مینہ نور توفیق ثواب جباروں میوے باغ انگوریاں در آگن خاطر خواہاں
---	--

أَفَأَمِّنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ
اب کیا نڈر ہیں بستیوں والے کہ آ پہنچے اونہر آفت ہماری راتورات جب

نَائِمُونَ ۝ وَأَمِّنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا
سوتے ہوں یا نڈر میں بستیوں والے کہ اپنچے اونہر آفت ہماری

ضَحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۝ أَفَأَمِّنُوا مَكَرَ اللَّهِ
دن چڑھے جب کھیلتے ہوں کیا نڈر ہونے اللہ کے داؤ سے

قُلْ يَا مَعْشَرَ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ ۝
سو نڈر نہیں اللہ کے داؤ سے مگر جو لوگ خراب ہونگے

کیا ایسے لوگ جے ستیاں ہو یاں آہی غضب آہی
یا آوے دئے عذاب نہاں آوہ ہو وچ کھینڈا
تھل عفو اوسد پر ایڈ غرور کرن شیطان
غذاب آہوں کرن بخونی کفر ایہی اطہاری
لعب مراد ہے نفس پرستی کسے طریقوں تہا
جہاں قصے گندے ہو کر کے ذکر آہی

یعنی غفلت وقت جہ شہریاں ہو و عذاب آہی
کیا ایسے لوگ خدا دی پکڑوں ہن بخوف مزید
بخوف تہ پکڑ خدا دیوں ہوں مگر جو قوم نیانی
نوم مراد ہے غفلت خواہ وچیندیا وچیدار
نفس کا فرد تابع ہو یاں خوشی نہ کد ہر پویں
اس امت مرحومہ کا دن اگان خطا کتنا ٹی

۱۲ ایسا نہیں ظاہر ہوئی
ایہ بات واسطے پھیلیاں
لوگوں کے جو وارث اتے
مالک زمیندے بن گئے
بعد مرے اتے ہلاکت پیدیاں
دس ایہ بات جو جیکر چاہے
اتد تبارک تعالیٰ ناپکڑے
دویناں نوں بے گناہاں
اتے عذاب جو میں اگلیاں
نوں کیسا اتے پکڑیاں عالم
۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴

أُولَئِكَ يَهْدِي اللَّهُ لِنُجَاتِهِمْ لِيَوْمَ يُنْفَخُ الْأَشْجَارُ وَأَعْيُنُهُمْ كَالْحِجَابِ
اور کیا سوچہ نہیں آئی اون کو جو قائم ہوتے ہیں ملک پر پھینچ دیاں کے لوگ جا کر

أَنْ لَّوْ شَاءَ أَصَبْنَهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنُطْبِعَ عَلَيْهِمْ
کہ ہم چاہیں تو اون کو پکڑیں اون کے گناہوں پر اور ہم مہر کرتے ہیں

قُلُوبَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۝ اُولَئِكَ سَمِعُوا لَمْ يَحْتَفِظُوا
اور ان کے دلوں پر سوچہ نہیں سنتے

کیا ظاہر ہو یاں ماہ جو وارث زمیناں ہو یاں

تِلْكَ الْقُرَىٰ لَقَصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ
یہ بتیاں ہیں کہ ساتے ہیں ہم تجھ کو کچھ احوال اونکا اور اون پاس

جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
پہنچ چکے اون کے رسول نشانیاں لے کر پھر ہرگز نہ ہوا کہ یقین لاویں

بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ
جو بات پہلے جھٹلا چکے یوں مہر کرتا ہے اتد اوپر دلوں

الْكَافِرِينَ ۝

منکروں کے -

مؤلفکات حجر آحقاف جہ اوہ شہر صیبا
ہو را و نہاندیاں خبراں تہ یک طرف اوہاندیاں

قصے اوہاندیاں میں تیں پرکراں بیان
پیغمبرنگ منجریاں جو میں صالح ہوں سوہا

۴ مہر غضب دی کرویں ایسے پر دلیں اوہاندیاں
پس اوہ سنن نہ حکم برایت چلے راہیں جانک

اوه مگر تفسیر یا نادانی ہو شہادت راہوں
نہ اسے نال ایمان آندا اوہاں رہو اندر گھرا
ایویں مہر دیوے کر اتد اور دلیں کفاراں

جو پہلے جھٹلا چکے ساہن توحید کتاب جلاؤں
اجیساں توفیق ہدایت دلوں کر محرم الہی
ہدایت دہی متعلق نہیں جاں انزل را دکراں

وَمَا وَجَدْنَا لَكَ أَكْثَرَهُمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا
اور نہ پایا ہم نے اون کے اکثروں میں نباہ اور اکثر اون میں پانے

أَكْثَرَهُمْ كَفِيرِينَ ۝

۝ ناپایا اسان بہت اوہاں نیاں پالہا اقراراں
اتے ٹھیک پساں بیہ بدی فاحش برکاراں

لَتُرَكَّبَعْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مَوْسَىٰ بَايِنًا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ

پھر بھیجا ہم نے اون کے پیچھے موسیٰ کو اپنی نشانیوں دیکر فرعون

وَمَلَأِيهٖ قَلْمًا مَّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝

اور اسکے سرداروں پاس پھر زبردستی کی اون کے سامنے سو دیکھا آخر کیسا ہوا حال بگاڑیوں کا

پھر سب تھیں بعد اسان فرعونیا نوال گھلیا مٹی نا

عوض تصدیق اوہاں کفر کیا جو جگ ہو خسار

استطیع وار بنے والا سی فرعون الاون

اوس دو سو و بیہ سالان تک ناہ کوئی مرض نہ پائی

سی پیدا ہو یا زنا ہوں شتر گٹھاں ماں آبا

فرعون تائیں کیوں اتنی مہلت بخشی ہو توں زباں

دربان اس منع نکر دے آہو مسکینان مظلوماں

وَقَالَ مَوْسَىٰ يَفِرُّ عَوْنِ اٰتِي رَسُوْلٍ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝

اور کہا مونس نے اے فرعون میں بھیجا ہوں جہان کے صاحب کا

حَقِيْقٌ عَلٰى اَنْ لَا اَقُوْلُ عَلٰى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ط

ط قائم ہوں اسپر کہ کہوں اسکی طیف و

عربی تفسیر سے
پہلی جہاں گھبراہٹوں
اس طرح مہلے خانہ نون
چا پخانہ کہنے سے میں جو
اسکے کتاباں چپ بانیاں
میں سے عہد نہیں مارا
یا اوه وعہد سے میں بگاڑا
وقت بخیر سی کے کرنا
میں جو میں سو اذرا سے
کے نون پوپا کے ایک
جو عہد نہیں مارا دین
جو عہد سے
دس بظور ذرا ہی دین
بمونس بلکہ جو کہ
نہ لگا نیاں نفساں سے
حکم دتا اسنوں اسنوں
کفار سے اسان دوسرے
نہیں پائی بلکہ اسان
ہم زمانہ سرداری
میں کل ہے مخلص
بواہر نے جو فرعون
اسطر دہے

اس دن فرعون نے
سنا کہ اس نے
اس دن فرعون نے

قَدْ جِئْتُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَارْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

لایا ہوں تم پاس نشانیاں تمہارے رب کے سو زحمت دی میری ساتھ بنی اسرائیل کو

قَالَ إِن كُنْتُمْ جِئْتُمْ بِآيَاتٍ فَإِنَّ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ

بولو اگر تو آیا ہے کچھ نشانیاں لیکر تو وہ لا اگر تو سچا ہے

فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثَابِتٌ مُّبِينٌ ۗ وَنَزَعُ يَدَهُ إِذَا

تسب ڈالا اپنا عصا تو اسی وقت وہ ہوا اڑھا صریح اور نکالا اپنا ہاتھ تو اسی وقت

هِيَ بَدِيضَةٌ لِلنَّظِيرِينَ ۗ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ

وہ سفید نظر آیا دیکھتو کو بولے سردار فرعون کی قوم کے

إِنَّ هَذَا السِّحْرُ عَلَيْكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَكُمْ مِّنْ

یہ بیگ کوئی پڑھا جادو کرے نکالا چاہتا ہے تم کو تمہارے

أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ۗ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَ

ملک سے اب کیا مشورہ دیتے ہو بولے ڈریل دے او کو اور او کو بھائی کو اور

أَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ۗ يَا لَوْلَا كُلِّ سِحْرٍ عَلَيْهِمْ

بھیج پر گھنوں میں نقیب کہ لاویں تجھ پاس جو ہو پڑھا جادو کر

نہ لائق ہے میں سچ سوا کچھ رجب کہاں بیان

پس کہل مر سنگ بنی اسرائیل کہند اشکر کا فر

تائے آوہ جم توں سچیاں تھیں پتھر مولن ان

اوہ ناگاہ اسرا ل گیا بن ظاہر نظری آیا

تے کہیا ر میاں قوم فرعون ایہ ساحر عالم آیا

کہندے لا را دیہہ او سنوں سن بھائی کج بھڑ او

پاس تیرے ہر جانن وے جو جو ڈے سد او

تے موسیٰ آکھیا ای فرعون میں بھجیا رب جہانا

میں ٹھیک لیا یار سب تہا ڈیوں مہر ظاہر ہر

جنت مہرہ توں کوئی لیا نہ اپنی صدق نبوت کا

تہا تہا پتھ تھیں حضرت موسیٰ عاصا یون گایا

تے تھ کہ ہیا گریا نون اچا چیت چا پیا

چاہے نہ زمین تیری تھیں کہ ہیا سیدناؤ

تے گھل وچ شہراں نصح کننیاں جادو کرے

کہیا موسیٰ نے فرعون تاملیں دیہ چھوٹی اثر
 جاں سن اپنی اولاد نبی یعقوب مصروں آئے
 پھر جاں یعقوب نے یوسف بھی سن بہا یاں بد
 پھر شاہ مصعب تنس بنا کرد اغرت بہت اس
 سی ایہ فرعون موسیٰ داکھے میں علی ب ت
 تنہاں کہند امیرے داویدا تاں باپ غلام
 تا جو حضرت موسیٰ پیدا ہوئی وہ اوہنا بند
 تا کہیا فرعون جو معجزہ توں سچ لیا جلد و کتیاں
 تا موسیٰ عاصا ڈالیا ہو گیا تر ت اس ل ن ظا
 تس دو لبان و چکا اتی گزاں فراخی آہی
 تے دم او پر کھڑا زمین تے او چاکوہ کت ہو
 جتل ڈا ہڑ ہاتے رنگ پیدا نہ یا منہ ڈرا وی
 نس و گیا فرعون تخت چھڑو چو دست و گیند
 جاں لوکاں ول و ت حملہ کتوس نسو باہو چو
 ڈرو ریا فرعون گہ میں خود قسم موسیٰ نوں پاو
 میں نبی اسرائیاں گہلاں منان ت فرمان نساو
 تا گرون اوسدی تے بھدر کھکھے موسیٰ اتاں و
 تے پچھدا ہو رہی معجزہ کوئی موسیٰ آہو کہند
 جاں گریبا توں تھ باہر کدیا حضرت موسیٰ
 ویکھ فرعون ایہ معجزہ سدا قوم ویاں سزاں
 تا کہیا زبیاں قوم فرعون ایہ ٹھیک مانوگر ہارا

نہ خدمت لے اوہنا تھیں گھل ل زمین مقہر
 وچہ مصر ہائیش کیتی بہت اولاد ہوئی او سجا
 بھی ملک لیا فرعون وقت جاں قبرس ڈور
 جاں اوہ بھی فوت ہو یا تا بیٹھا تخت لیلہ تھیا
 اولاد یعقوب قبول کیتا سی دعوا اوس بلاوا
 مل و ہا گیا ہو یا سب غلام ساڈا تیں خاصی
 پس دیہ من چھوڑا اسرائیاں موسیٰ کا فرعون
 ججہ میں سچیا تھیں اس کم دیو چہ ڈراویرن
 ایڈو ڈا منہ کہو لیا ہو یا دوروں کے ظاہر
 لب تلواں دیرتی دو جا سدی محل فرعون لگا
 یکس بن چیاڑی دیوچی اوچی مثل خل لکھو یا
 پس فرعون نے جہت کیتوس پڑ گنبد مریا
 چار سو وار فرعون اسدن سی پھر باوت قنبد
 تے بکد و جرتے ڈگ ڈگ مو سخت نزارا سو
 جو قسم تینوں اس ربی جسد ہو نوں اس سہا
 پھڑے اپنا عاصیا موہن ہوں فرجو تھدا
 اوہ عاصیا مڑتوین بنیا کا فرخت پینے تو آیا
 تا بغلوں باہر تھد ایانہ و سشن نور و سیندا
 تا روشن اوس قدر جو وہ آفتابوں یان شام
 معاشے موسیٰ دیوچہ لگا کرن صلاح اظہار
 وچہ علم سہ استاد بڑا فن بادو باسنے سارا

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

جو لکڑی کر اسراں سے ہنہ گندم گوں نورانی
 تیتھوں مصر حکومت کھو چھوچو چوچو چوچو
 اوہناں وی تدبیر موسیٰ سن بھائی قید کھاو
 تے کٹھا کرنے والیاں تانیں ملکا نوچہ دوڑا نوں
 تے جادو گر آہے جتنے وقت موسیٰ دی پیر
 پس جادو گر لیاون کارن لوک فرعون دوڑا
 جاں پیغام فرعون گیا اوہ قبر پھودی جائے
 فرمایا کیا کہو کہن سد شاہ مصر دا آیا
 سوٹا ہتھوں ٹے زمیں تے بن ہراں ساو
 تاملی آواز قبر تھیں تیں بھی دیکھو ملک مصر دا
 جے ستیاں بھی اوہ سوٹا رہی نہ رہی اسراں نبویا
 تاناہ مقابلہ کرو جو سنگ نہاں کوئی نہ ہوگ بلبر
 رونے تے حسینی وچہ بھی روح البیان لیا
 پس معلم ہو یا موی زندگی ہونڈے وچہ قبور
 بارہ ہزار یا ستر ہزار طرف مصروی آئے

ایہہ ساحر چاہے زمین تیری تھیں کٹھن ہنہ چھوچو
 سن ایہ گل فرعون کہیا کوں کرو صلاح تھیا
 یا دیہہ مہلت وچہ کم اوہناں دی جلدی ہا کر اوں
 تاہر جادو گر ماہر دانا لیاون پاس تہاں
 کسے زلمے دیوچہ اتنے ہوئے ناہ شہاے
 وڑے استاد ساحر دو بھائی ہنہ گنگ تے آ
 تے کرن آواز قبر تے پیونوں سن پیو بات دوہاند
 دو شخص آئے او تھ بن شکر اوہناں شاہ عاجز کر طایا
 جو سامنے آوے کھاو اوں مقلبلے چہ بلاو
 پتہ لہو چوستیاں بھی تنہاں نبو اسراں قہر دا
 تا سحر نہیں جو سحر ساحر ستیاں رہے ڈیویا
 جگ ساگر تھیں بس اوہ سنگ گرداں کھرباوا
 ایون موضع وچہ شاہ عبدالقادر نے فرمایا
 منکرانہ تک کب دکھایا اہل علم سر دارا
 کچھری وچہ فرعون والی سب ہو جمع کیا

سورہ اعراف تفسیر موسیٰ
 عبدالقادر صاحب نے
 ایس طرح لکھا ہے۔
 شاہ عبدالقادر صاحب
 نوں لکھی بڑا متفق ہے
 جہاں۔ اسے وچہ تفسیر
 وکے اوہناں کس ہونڈے
 کردا ہے جو کئی وچہ جلد
 اول وکے کتبہ شکر
 تفسیر تھی کہی
 لکھن جو کئی وچہ روح البیان
 کسے مطبعہ مطبعہ
 جہاں اول
 تھیا پر حلوانی عرفان

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ كُنَّا لَلْجُرَّاتِ كُنَّا

اور آئے جادوگر فرعون پاس بولے ہماری کچھ مزوری ہے اگر ہم

مُخِّنُ الْغُلَبِيِّنَ ۚ قَالَ نَعَمْ وَأَنْتُمْ مِلَّةُ الْمُقْرَبِينَ ۚ

غالب ہونے - یوں ہاں اور تم پاس را کر د گے

جاں ٹٹھا فرعون اوہناں عرض پئی پیر
 ہاں فرعون کہتی اتنے کیا مقرب تہاں

تے پاس فرعون جادو گر آئے بعد بلایاں
 جو ساڈے کارن ہی کچہ بدلہ جی سیں غلبہ پاوی

منہ تھیں آگ شعلے لکھن اکھیں آتش بھریاں کفاروں تے حملہ کتیسوں پس جس طرف سدایا محل تے دیواراں ڈگیاں سجدی وچہ تمامی چہا تھقل جو مر گئے لوک پچیس ہزاراں	وال متھے تے نیز پان گھوں کلا پیاں گھناں چہاں پاتھر تھقل توں اوسطرف جیوں روز قیامت آیا گردنیزا نابو و پہاڑاں ایڈا سرال گرامی تتا خلق دی کنوں معالم خازند یوچہ ہاراں
--	---

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ فَغَلَبُوا هَنَاكَ

تب داؤ پڑا حق کا اور غلط ہوا جو وہ کرتے تھے تب ہارے اور سجد

وَانْقَلَبُوا صَٰغِرِينَ ۝ اور پھرے ذلیل ہو کر

پس ظاہر حق ہو یا تے مٹے جو کافراں کتیر کار بھی فرعون لے تے قوم اوسدی تھہ جو خوار تمامی موسیٰ نوں جد غلبہ ہویا ساحر کل لاندے جاو گر پہلے بھی عظمت موسیٰ مندو آے جاں ساحراں عجبے بشل سادا ہویا شہادت نہر ہر وقت ہو وانج بلکہ کدی کدی او بھائی	پس جاو گر مغلوب ہو کل بٹھلے سحر چار نا امید ذلیل طے ہو بنہہ پتے بدنامی جو بے ایہ جاو ہوندا انا نا کھانا سحر اساند اثر کلام کلیم اتند دیوں معجزے پھیر سائے تا سمجھہ گئے ایہ ساحر نہیں بل قدرت رب غفار کے مصالحت جہت تے حکم ایوں اس ہویا جان
--	---

۶۲

وَالْقِيَامَةِ السَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ۝

اور ڈالے سحر سجدہ میں

مے وگ پٹے وچہ سجدی کہیں اسان سار پہاں سجدی وگیاں ہی او ہناتا میں جنبت نظری سٹے جو ساڈی عقل نداں لائق جو کنہہ خداوی پاو جو نویں روشنی دیوچہ اجکل خیر مذہب و اول اوہیہ ہضاتے عصا موسیٰ اول نظر کریں ہضاتوں بھلا تاو رطلق نوں کیا اس تھیں عاجز سجدی	جو رب موسیٰ ہارون سدا ہی با عظمت ہاشا تاں جان ل ایکانوں روشن ہو تہاں حقیقت پائی پر دامن پیٹھ پیغمبری سچی سانوں چھپنا آو جو کہن ماہیت اوہ ممکن ناہیں بدلیا جاو تا شانید بھل جاسق تا رب ہوں گزانوں کیا گروا ہاندی وچہ نے ایہ بھیجی وحی اہی
---	---

جو رب اس طرح نہ چاہی ہرگز کرنا کے زمانے
 فرمایا اٹھ صاف عصا اسراں گیا بن ظاہر
 اڑو ہا فرمایا رب تس اتے پیرینا آدسنوں
 ایہ صاف دلیل پر پابیت بدن و پھوٹی
 یعنی کھلے طوروں ظاہر آما یا یہ بھارا
 جے رب کے ہدیت اوہاں راہ سکول اون
 ایہ فرضاں رہیاں سنگ منکر حوز تصور نہ مند
 ایہ بھی فرقہ کنوں و ہا ہیاں نکلیا اہل تباہی

جے مندے ہوون ایہا وجہ انکار مندی کیا دے
 تے ہتھ روشن جن سورج و وہاں حقیقت ظاہر
 جے ہوکہ ناہ ایہ وچہ حقیقت رب نہ گنڈا سکوں
 پھر کارن رد خیال انہا ندی کہیا میں اہی
 ناہ تاویل گنجانش اتھ نہ جگہ شکوک گوارا
 نہ معجزیاں تھیں ہوا نکاری دوزخ اندر جاوے
 نہ جنت دوزخ ملک مناوون ڈنگے رہیں مند
 جوہں روئیچہ وچہ حافظ لکھوی دتی آپ گواہی

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝

بولے ہم نے مانا جہان کے صاحب کو جو صاحب موسیٰ اور ہارون کا ہے

قَالَ فِرْعَوْنُ اَمْنُكُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اَذِنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا

بولو فرعون تم نے ان یا اوسکو ابھی میں نے حکم نہیں دیا تمکو یہ

مَلِكٌ مَّا كَرِهْتُمْ ۝ فِي الْمَدِيْنَةِ لَتَخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا

کرہے کہ بازہ لاسنے ہو شہر میں کہ نکالو یہاں سے اوس کے لوگ

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۝ لَا قَطِيْعَ اَيْدِيكُمْ وَاَرْجُلِكُمْ

سو اب تم جانو گے - میں کاٹوں گا تمہارے ہاتھ اور پاؤں

مِنْ خِذَافٍ تُشَدُّ لَكُمْ ۝ اَصْلِبْنَكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝ قَالُوا

دوسرے پھر سولی چڑھاؤں گا تم سب کو بولے

اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۝

ہم کو اپنے رب کے گھ گنا ہے

کہیا اوہناں سنگ بیہاناں میں ایمان لیا
 کہیا فرعون تیں موسیٰ دیناں ایمان لیا
 جو موسیٰ تے ہارون سدا رب ہو رب سوہا
 پہلے آتھیں جوہں حکم تسانوں میں سنا

۱۰ کیوں جو اس نصیب
 وچہ نظم اتے قانون قدرت
 اندر سے کب نقص واقع
 ہونا ہے بلکہ کس کس
 جب مصلحت واقع
 ہو سکتا ہے " ۱۱ ۱۲ ۱۳
 ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰
 ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵
 ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰
 ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵
 ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰
 ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵
 ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰
 ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵
 ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰
 ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵
 ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰
 ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵
 ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰
 ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵
 ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰
 ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵
 ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

شاہد موسیٰ نال یہ پک پکایا مال مکر سے	ہے ٹھیک یہ مکر فریب جو کیتا ہوتا ہے
تے قبضہ نہیں کرو اس پر نے بنی اسرائیل	تا تیں کہ ہو ملک مصر تھیں مصر یا قبطیا بہایا
تساں ہتھ تے پیر مخالف طوروں کٹو اسدی پار	پس جلدی سچو گے تیں ہم انجام اس آخر کاروں
اونہاں کہا جانان ساں ہک خاں تیرا لگا پین	پھر تہاں سولی دینے سبہاں سن جا دو گر کہند
جو موت سبب ہیں مرنیوالے باہر طرف چلا	توں مرنوں ناہ ڈرامن دا خود شتیاق اسل

منشورے

ساحراں چوں حق او ایشناختند	دست و پا در جر مہا انداختند
وَمَا تَنْقِمُ مَتَا إِلَّا أَنْ أَمَّا بِأَيْتِ رَبِّنَا كَمَا جَاءَتْ نَسَاءُ	اور تو ہم سے بھی پیر کرتا ہے کہ امیں ہم نے اپنے رب کی نشانیاں جب ہم تک نہیں
رَبَّنَا افْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَقْنَا مُسْلِمِينَ ۝	اے رب دہانی کھول دے ہم پر صبر کی اور ہم کو مار مسلمان
تے دشمنی تیری نال ساڈو فقط اس کار نائی	جو ہیں نشانیاں بانہویاں من کھل رہیاں
جان نال پہلے پیغمبر اوہ آیاں پاس تہاڈ	دیہہ صبر اسان تے مسلم کر کے ایساں ارب ساڈ
پھر ظلم کنوں فرعون اوہ ساڈ ہوئی شہید چار	ہتھ پیر مخالف کٹن سولی جاری ستھیں سار
وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَنْذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيَفْسِدُوا	اور بولے سردار قوم فرعون کے کیا چھوڑتا ہے موسیٰ کو اور اسکی قوم کو دہوم اٹھاویں
فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَالْهَتَكَ قَالَ سَنَقْتِلُنَّ أَبْنَاءَهُمْ	ملک میں اور موقوف کرے تجھکو اور تیرے بتونکو بولا اب ہم مارینگے ان کو بیٹے
وَلَسَنَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ۝	اور جیتی رکھیں گے اون کی عورتیں اور ان پر ہم زور کرینگے
تے کپٹیا نسیاں فرعون نے کیا موسیٰ رکھ چایا	تے قوم بھی اسدی تا اونہاں چیزیں فساد چایا

اسے یعنی پہلے آون تھیں پوچھ
 اس جگہ سے ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰
 اسے ایہ عمل ڈریا آتا پس
 اسے مفصل بیان کرتا جو
 مذکور ہے پوچھ متن دس
 اسے تاں نال اوسکے
 رسوائی ہووے اتے دوسریاں
 نون عبت ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶
 حلوائی عنی اللہ عنہ
 اسے اس واسطے جو موت
 اسے دیکھ لایا
 اتے وصال تھیا
 اسے بار بار پوچھو
 اسیں اوس تھیں بطور
 فنا الموت مقبول
 الحقیب الی الحقیب یعنی
 موت پل ہے جو پل دنیا
 اسے درت نون طرف سے
 دی "حلوائی"

یعنی تیرے رب ہوں واہ بہہ انکار لیاون
تا کہ کیا فرعون حکم دیاں جھبجھن جو پیر استرا
تے میں او پر اوہناں کا غالب قہر کتہہ آیا
ہے فرعون نفس جو چہ پیر ناہ ایمان لیا و
موسیٰ روح جو شہر بدن تھیں کڈھو نفس صفیا
جاں وینہدا خوش گاؤ فرعون اس بچن حکم سنا
ہک کہن فرعون سدا بت سی تس خفیہ طور چلنا
تے ظاہر کیتوس جو ایہ بن معبود اتہ ساڈے
انار تکلم الاصلے اوہ چھوٹے میں بساڈا عالی

تے ثابت کرن خدا ہکو اسان معبود چھوڑاوان
اوہ قتل کچیون تے اوہناں کیا چھو پیاں جاڑا ہنا
حضرت ابن عباسوں ابن کثیر روایت لیا
صفتاں نفس جاو گرتہناں ایمانوں کو کر جاو
بھی شہوات لذت مگر جو تابع کو نجاتاں
سامری و چھا ایسے کارن سی معبود بناڈا
بھی قوم کارن بت بنو اتے تسو چہ معلوم کنیا
تے معبود اوہناں اہویا ایہ گل کہنہ ازیا و
یعنی بڑا پوجیدین تاہیں چھوڑو غیر مقال

قال موسى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاَصْبِرُوا اِنَّ
موسى نے کہا اپنی قوم کو مدد مانگو اللہ سے اور ثابت رہو

الارضِ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ
زمین ہے اللہ کی اور سکا وارث کرے جسکو چاہے اپنے بندوں میں اور آخرت

لِلْمُتَّقِينَ قالوا اَوذينا من قبل ان اتينا
اے سچے ڈرناؤں کے بڑے ہمپر تکلیف رہی تیرے آنے سے پہلے

وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْنَا قَالَ عسىٰ رَبِّي ان يَهلكَ عدوكم
اور جب تو ہم میں آچکا کہا نزدیک ہے کہ رب تمہارا کھپاوی دشمن تمہاری کو

وَيَسْتَخْلِفْكُمْ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرْ كَيْفَ تَعْمَلُونَ
اور نائب کرے تم کو ملک میں پھر دیکھے گا تم کیا کام کرتے ہو

موسىٰ کہيا قوم اپنی نون رب تھیں چاہویا
رب جنوں چاہے بنیاد تھیں جاویں زمین و

تے صبر کرو ہے زمین بہی تس وارث کروایا
تے نیک انجام فرج رب توں متقیانوں آو

لے تاج روح اتے
صفتاں روح دیاں واسطے
خالف طور تھیں بتھرنے
تعلقات دنیا کے اتے
خزلے دنیا کے اعمال
صالح تھیں روکن پنہم
لاصلتکم جمعین
تعلقات دنیا کے
قالوا ایالی زینا متقیون
تحقیق اسیں مرنیوے
یاں عرف با پیوری نول
وینا دی اتے
بجود پیادری
بجی شادس ذمہ دار ذوقون
بنایا پیر انیاں پیرا
اے طواف گئی پیرا
قرآن میں اور جن المومنین
تائیدی خدایتالی تہا صلہ
تھیں زیادہ چھری بنی از نیک
سازدی نال تصویر نوز ہارے
علقت نون کم کر دی گین
تو ذیبا لہ من ذلک
علم با دنیا جہنوں
اسلام کے ہوردا
اسلام کے اسو اسط
وینا جو زمین قیام
پیر السلام وایا
ذکر الرحمن

اگے آون تیر ٹوں بھی تہ آون بوجہ تھائیں
 لے مصر ولایت داتساں بجاون جاننیں نبی
 کیا ابن عباس تاچہ لکھ بند اتابع موسیٰ ہی
 دتی گئی تکلیف جو مار یا وہناں ساڈی پتہ انوں
 کیا صبر کرو تاں رب جیم مری جھب منہ کا

تا اسٹریلیاں آکھیا سانوں ملیاں کھ ایزائیں
 کیا موسیٰ جھب رب ساڈا دشمن لکھا موسیٰ
 تے کرے ملاحظہ جو تیں کیوں کر دی کسب کماٹی
 یعنی جدتیں اسجے نہ پدایہ ہوتی تہ ہی سانوں
 جاں ہن تیں بنی پیر ہے تاں بھی اوہ دکھ نا

لے تا جو کفر تیں باز
 آون مگر اوہ باز نہ آتے ف
 اس تھیں معلوم ہو یا جو گناہ
 ہی شامت اسنے تخت
 ذوال سمیت ہائیں قحط
 اسنے وبال جان دیو پتہ
 پونہ س میں اسنے مرہبت
 اعلیٰ تھیں طرف اسفل ہی
 پائیندہ ہے آس پھر جہ گناہ
 اسنے باوریاں کھنم کیلیاں
 ہون اسنے مہربن اہل علیہ
 غیرت کر کے نہوی
 ۶۶ اسنے مہربن تاخیر
 لوگ گناہ نہ بہت تاخیر
 تاہی ارجحان دہلم جو باور
 اسنے مہربن تاخیر کرے
 جے جو کوئی گناہ اوہ اسنے
 اسنے اہل علیہ کے
 اسنے اہل علیہ کے
 غاشوش ہو جاوے تا سہرہ
 بونہ سے میں فقیر حلوی
 ۱۱۲ عصف غنہ
 عصف یعنی دھوڑی زمین دی
 اسنے دھوڑی زمین دی
 عامہ دستوران اسنے بل و ملا
 عامہ دستوران اسنے بل و ملا
 عامہ دستوران اسنے بل و ملا
 عامہ دستوران اسنے بل و ملا

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصِ

اور ہم نے پکڑا فرعون والوں کو قحطوں میں اور نقصان

مِنَ الثَّمَرَاتِ كَعَلْمِ إِذِ الْيَتِيمِ

میوں میں شاید وہ وہیمان کریں

تے پھل میوں کھٹ کیتہ تا پکرن پن رکھوں
 جاں کال پیا تا پانی نیل گیا سک اہہ ہاوں
 تا جاری کر دی نہیہ نیل کل اوہی ب عیانوں
 ہن کی کراں جاں رات پئی تا کر دا غسل زیانی
 آوچہ نیل کھلو تا لگا عرض کرن رحمان تھیں
 جو دریا نیل وگاوں تے تہہ قدرت کامل ہی
 سبحان اہہ کیا شان جو دشمن دی گل شمشیں

تے اسان فرعونیا تہوں بیشک پکڑا قحط و ہاوں
 بے پھل باغ ہوئی وچہ شہراں کھیت پتہیں ہوں
 تا لوکاں عرض کیتی جو تیں توں ساڈا فرعونوں
 جاں لوک گئے گھر باریں تا فرعون لگی حیرانی
 چادر صوف لگاتن ننگا ہو کے سر پیر اتھیں
 اسے آس توں جائے جو میں پک یقین ایسانی
 پس جاری کرے نیل تا ہو یا جاری تھرتہیں

سعد

بریں نوان نیما چہ دشمن چہ دوست

ادیم زمین سفر عام اوست

دیکھدیاں بوہنہ ہوئے عجیب صدق امنا و ہر دو

جاں لوکاں جاری نیل ٹھا اعتقاد و دہیر کردو

صرتوں چہوڑ دیو بیگا موسیٰ یعنی روح فوں اتے قوم موسیٰ دی فوں جو قلب اتے سزاتے
 عقل ہے تا جو فساد کرن وچہ زمین بشریت دے اے بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۶۷

کیاں روز کا کھا
 بیج میں بجادیں
 تیار تیار کیا جاوے گا
 فقیر حلوا جاوے گا
 عفا اللہ عنہ
 اشارت از
 تعلق آتے ہیں
 تعلق آتے ہیں
 تعلق آتے ہیں
 تعلق آتے ہیں

اوہ چھوڑ دیوں گے تینوں اتنے خداوں تیراں نوں جو دنیا اتے شیطان اتے طبع ہر
 نہ پوجا گئے اسیں کہیا فرعون یعنی نفس نے شتابی قتل کراں گامیں بیٹیاں اوہانندیاں نوں یعنی
 صفقاں روح اتے قلب دیاں نوں اتے نفس باطل کردا ہے نیک عملاں نوں نال مجب
 اتے ریادی اتے چھوڑ دیاں گامیں عورتاں اوہانندیاں یعنی اوہ صفقاں جنہاں تھیں پیدا ہون
 میں عمل اتے میں اوپر اوہانندے غالب ہاں نال مگراں اتے جلیاں دے اتے فریاں دے
 کہیا موسیٰ روح نے قوم عقل اتے قلب اتے سرنوں مدد چاہو اتہ تھیں اتے صبر کرو
 اوپر لڑائی نفس دی دے اتے مخالفقاں نفس دیاں دے اتے اوپر متابعت حق دی دے
 تحقیق زمین بشریت دی ورثہ دیندا ہے اوہا خدا جس نوں چاہندا ہے اپنیاں بندیاں تہیں
 وارث کردا ہے زمین بشریت دانیک نجاتاں روحاں نوں اتے اوہ صفقاں روح دیاں نوں
 پس متصف ہو جاندا ہے نال صفقاں اوہدیاندی اتے نہیں وارث کردا زمین بشریت دا
 بد نجاتاں نفس اتے صفقاں نفس دیاں نوں پس متصف ہو جاندا ہے نال صفقاں اوہانندیاں
 دے اتے آخر انجام واسطے پرہیزگاراں اتے نیکوکاراں دے ہے کہیا قوم نے جو روح نوں
 جو اسیں ایذا اتے گئے آہے پہلے آونے تیرے تھیں یعنی پہلے وارث روحانیت دے
 تابع ہوون تھیں ہن بھی اوہی طرح ایذا پاندے ہاں اسیں اوصاف نفس اتے معاملیاں
 اوس دیاں تھیں اتے بغض اسدے جو لیا یا ہن توں اسان نوں واردات اتے
 الہامات روحانی بعد تابع ہونے دے اتے ایذا پائی ہے اسان خواہشاں بشریت دیاں
 تھیں تا کہیا روح نے ہلاک کریگا رب تبارک دشمن تبارکے نفس اتے صفقاں اس
 دیاں نوں اتے ضرور ہے اس جگہ جلوہ ہونا صفقاں ربوبیت دینا جو ارے نفس
 اتے صفقاں اوس دیاں نوں اتے جد تجلی ہووے رب دی نال کسے صفت دے
 صفقاں اوس دیاں تھیں تے نہیں رہندیاں وچ بشریت دے صفقاں نفس دیاں
 مگر دل جانندیاں ہن نال صفقاں روح اتے دل دے اتے باقی رہندیاں ہن وچ زمین ۱۲

ص دل دی دے
 پس دیکھنا ہے
 جس طرح عمل کرے
 ہو وچ قائم رہے
 اوپر عبودیت دے
 اتے اوپر ادا کرنے لگے
 گنتاں ربوبیت دے
 اسی طرح ہے وچ
 دنیات شعیب دے
 تفسیر
 روح الہامی
 جلد اول
 صفحہ ۶۷
 ۱۵۶ مسبوہ عثمانیہ
 استنبول
 ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸

فَإِذَا جَاءَ تَصَدُّعُ الْحَسَنَةِ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ نَصَبْنَاهُمْ

پھر جب پہنچی اون کو بھلائی کہنے لگے یہ ہے ہمارے واسطے اور اگر پہنچے

سَيِّئَةٌ يَطْرُقُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَلَا انَّمَا ظَنَرَهُمْ

براہی شومی بتاتے موسے کی اور اود کے ساتھ والوں کی خرد ہوسکتی ہے شومی اون کی

عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

اسد ہی پاس ہے پر اکثر لوگ نہیں جانتے

نہ کر دے سچ ایہ محض عنایت رحمت فضل خدا

جو قحط و با بیماری تنگی کہیں ایہ کنوں نساوری

تا کہیں ایہ جوئی تے تس ساتھیاں کنوں نحوست ساری

تا فرمایا یہ زعم غلط اوہناں بلکہ ترہیب سائیں

مگر نہ سمجھیں اکثر اہل کفر جو بد کرداراں

ہے اصل نحوست ہن گناہاں بد دوزخ جانی

جو چار سو سال فرعون حکومت رہی وہ مصری

ناہ رہیا پایا سا بھکھا ہدن عیشیں وقت نکھایا

خدا میدا پھر دعویٰ کیتوس ڈیا وچہ گمراہی

تا ہو متکبر اسوچ ہو لائق غضب خدا

جاں کوئی بلا سوں ٹل جائی کہیں اچیت ساد

جو بارش بہت ارزانی رحمت کہیں ایہ لیکہ ساد

تے جاں کوئی پکڑ ہوندی آپاوندی کہیں طبیعت

جو پہلے آون تھیں اوہناں کدی اجیہا ہوندا ناہیں

نحوست اوہناں ایہ پانی یعنی دکھ غداں نارناں

اشارہ ایہ نحوست نہیں کوئی چیز بظاہر آئی

سعید چہرے بیٹھے پاسوں خازن چہ گواہی

وچہ عمر چہ سوویہ ناہ سرد و دیکھا راوس آیا

خلاف طبیعت کوئی دیکھ ورواینا ناہ اوس پانی

رب جنوں کچا چاہے انوں آرام زیاد

۶۸

مثنوی

تو مثنوی مغرور بر علم خدا

نفس مارا کمتر از فرعون نیست

جو نعمت راحت وافر پاکے آکا رب بھلا

ایہ بھی شد راجن ایہی اس طوروں رب پکڑیا

دیر گیر و سخت گیر و متر

لیک اوہون مارا عون نیست

اوہ پک یقین کرے جو میں تے بھاری رحمت

جس سولی چڑھا ہو و اسوں اذن حاکم تھیں

توں ہفتے لگ کھاہ جو کچھ چاہیں اہل کفر سے

وَقَالُوا كَمَا تَاتَيْنَاهُ مِنْ آيَةٍ لَتَسْحَرَنَّا بِهَا فَأَخَذْنَا مِنْكَ يَا مَعْشَرَ الْمُؤْمِنِينَ
اور کہنے لگے جو تو لاویگا ہم پاس نشانی کہ ہمکو اوس سے جاو کرے سو ہم تجکو نہ مانیں گے

تے کیا فرعون توں جو کچھ لیاوین معجزہ ساں ویکتا
تا سحر کریں اوس مال سانوں کدی نہ سین منائیں

قبطیاں نڈرا انکار جاں جدوں گزریا لنگھ سپاے
تا نازل ہویا عتاب انہاں جو ٹمہ کفر پواڑے

اتے کرن تظیر جانوراں سنگ شرک ایسی فرمایا
تے پکڑن فال دست خداوی کھلیاں مال الیا

اودہ چاروی معجزے ویکھ کفار نہ احو یقین کریندے
ہتھ سفید ہور عصا تو قحط ہور سویا زبان جو ہنڈے

فَارُسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ
پھر بھیجا اونپر غراب اور ٹڈی اور چچھری اور سینڈک

وَالدَّمَ آيَةً مَّفْصَلَةٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا لَّجِيمِينَ
اور لوہو کئی نشانیاں جدا جدا پھر تکبر کرتے رہے اور نٹھے وہ لوگ گنہگار

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
اور جب پڑا اونپر عذاب بولے اے موسیٰ پکار ہاں یواسے رب کو

بِمَا عٰهَدْتَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ
جیسا سکھا رکھا ہے تجکو اگر تو نے اٹھایا ہم سے عذاب تو بیشک تجھکو مانیں گے

وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ
اور رخصت کریں گے تیرے ساتھ بنی اسرائیل کو پھر جب ہم نے اٹھایا انور

الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّبَآرِكٍ إِذْ هُمْ يُنْكثُونَ ۝
عذاب ایک وعدے تک کہ اونکو پہنچانا تھا تب ہی نکر ہو باتے

تے لہو نشانی کھلی کینا کہ خبر کارا نشان
کرو عا ہاں کارن سب شخص جو میں سے و نشان

۱۰ یعنی توں جو کچھ معجزہ لیا بھیجا تیرے گمان اور توں لیا جو کچھ نکلے سوا و فرعون جو توں جاوے توں مال و کتا پس میں واسطے تیرے پناہ لیا و نولے روقی حبیبی جان نہانوں عبرت ہوی غراب کیو کہ کسے ہوئی سلامتوں کھا و ان سے تعبیر کنہدی میں کجی شخص کسی کی کجی کئی لہو لہو کے پوسا شک مٹاؤں کے پوسا کس نام تبیر یعنی ظل ملوم کونسا مال جانور لہو پوسا سے استفادہ کران مانی جیس کسریا صا ہانک فال کچھ کو توکل رکھا ہر منی کہ پکڑ فال بیان میں فضل کردی فال کچھ نامی ما لہو توں گیا جھومور می تہ نہ سے یا حضرت سلما علیہ وسلم جو میں سے

۱۰ تے لہو نشانی کھلی کینا کہ خبر کارا نشان کرو عا ہاں کارن سب شخص جو میں سے و نشان

تے ساتھیوں کو عذاب کوہن تا تینوں سچ سنائی
 فرجاں میں عذاب ہٹا ٹی مہلت پہنچیں تہیں
 ابن عباس سعید جبر قنادہ ابن سحاقوں
 جو جادو گر جاں موہن سے قبطی ہارے سارے
 بھی معجزی چار ڈٹھے اوس پہلے ناہ ایمان لیا یا
 قوم نے اوہ سرکش باغی ہو یا وچہ زمیندے
 تا ہو وی اوہناں فضیحت میری قوم نصیحت پاو
 فرعونیاں گھر پانی ڈبے گل گل پانی آئے
 تے اسرائیلیا ندے گھر گئے آب نہ قطرہ جاندا
 ملے جلے گھر بوی بھناں فرق نہیں کج ساری
 کہی رات دہاڑی ویسا اندر سخت اندہیرے
 بھی وچہ زمیناں آب کھلوا کدہ نہ سکدی باہر
 کیا عطا مجاہدی طوفان ہلاکت والا
 تا موسیٰ نوں اوہناں آکھیا لیل بچھیر نہکھیا
 تا موسیٰ دعائنگی پس ہو گیا دو عذاب ہناں تھیں
 جو تھیں پہلے اگد زناہاں میو کھیت زمینوں
 جو موسیٰ اوہ مینہ ساڈی کارن راحت نعمت ہاری
 پھر لکڑی اتد گہلی سب گھاہ باغ زرت کہاو
 میو کھیت ہو رپت ورتاں چھو یا اوس کاٹی
 تے دروازیا ندے لہری لکڑ لکڑی کل مکائے
 ایہ سب کج کھاپی گئی اج بھی خانے بہری جرادوں

تے بھائی تیرے اسرائیلی تیرے مال چلائی
 تا اچا چیت اوہ عہد توڑ نیدی کرو کفر اوہیں
 وچہ خازن کرے رویت پال سو چوہا اہل مذاقوں
 تا کہیں لگے سب کفر تے ہن محکم بنا پیار
 تا موسیٰ دعائنگی یارب فرعون غور میں آیا
 بھی توڑی عہد تیری اوہناں بچھیر عذاب ہن اترینا
 تا گھلیا رب طوفان اہناں اٹھ دینہ مینہ وساو
 بیٹھ نہ سکن گھر میں جو بیٹھن ڈس پیش نہ جائے
 تے سبطیاں قبطیاں گھر آوے رولے فرماندا
 پھر سبطیا ندی گھر گئے قبطیاں ڈوبتے قہر الہی
 ناہ جن سورج دتے وچہ ہارک ہو کھیرے
 ہنقتے تھیں لگت وچہ ہنقتے تا میں ایہا ظاہر
 تے وہب کیا طوفان طاعون ایہ مینا نعمت کمال
 جو رنج رہتاں مزی گہلی سنگ نیری سرایاں
 تے گھاہ زرت رب اوگائی اوی سال مرتھیں
 جاں خوب آباد ہوئے ماہ تک تا لگے کہیں یقینوں
 تے ناہ ایمان لیائی رحمت رہی مینہ ساری
 اوہ تہیا ندی تہب پل چہ کھاندی رخن وچہ نہ آو
 بوہے چھتاں لوہا لکڑ جائے ہر شی کھائی
 جاں اوی قہر خدا وچہ کوی چیز کوں نہ جائے
 فرعونیاں دی تے اسرائیلیاں ناہ کج ہرج منداو

لے اتے آکھیا ابو کلابہ
 طوفان ابلو انا جو ادر میں
 دی نکلدی میں پہلے اوہناں
 ایہ عذاب ہو یا پھر دہیا اوہ
 زمین دس باقی اتے کیا
 متعلق سے طوفان پانی دا
 اوہ کھیتاں اوہناں مینہ سا
 کیا ابن عباس رخی متعلق
 جہاں سے طوفان ہک امر الہی
 آو جو پھر گیا اوہناں ہندس
 خازن ترفین
 صفحہ ۱۲ جلد دوم
 اسطوہ صرف ایہو ہاں
 جو پڑانے سے کوہناں جو کج
 ہے جو خدا سے قہر تے غضب
 نوں دیکھ کے عبت نہیں کیجی
 سے بلکہ کئی طرح دیاں
 سے بلکہ گلاں باکے سخت
 پیورہ گلاں باکے ہیں
 غراب کولان تے بوندے
 غراب غراب دیکھ کے
 جو غورا غراب دیکھ کے
 عبت حاصل کرن تا اوی غراب
 نہیں کج ہن بلکہ لے اوہناں
 اتے کت تاجیاں کر کے مندی
 آنت وی مستحق ہوئے
 ہیں غراب تھینے
 تفسیر حلو شاہ
 صفحہ ۱۲

متعجب فرعون کیوں اسرائیاء ناو کہہ دیوے
 تا ہو عاجز موسیٰ نول کہن ججایہ دکھ میں جان
 تا موسیٰ دعا کیتی رب مکرئی مہتیبوں بھائی
 پھر یک ماہ سوکھا گدیریا موسیٰ ہونہ ان بھاقی
 او ہوسانتوں کافی ماہ ساں پھر نا، خود دیوے
 پھر اتہ چھڑ گئے اسوہ پختاف لیاون
 ایک مکن مکرئی پتھے بے پر لیکن بعض تیان
 حکم ہو یا موسیٰ نول رتوں ٹپیاں جائیں
 اٹھا ماہیا بے رتوں قمل نکلے سارے
 پھر وڑی گہراں ہو کر پٹیا نوچ جسو کٹ کٹ کھاوے
 پس قملان نالوں سخت بلا، کوئی نافرونیان
 اٹھ روزاں لگ ڈاڈا حاجر قبطیان نول ہنات
 جاں چھڑے دعاؤں وت اوہ عہد اقرار گوئے
 پھر قائم رہے کفر تے اوہ بد اعمالیاں کر وے
 اوہ ہے جادو گرینوں کو جس میں دو اب سبک
 گھر و ہرے اوہناں بہر ڈواں تھیں خلقت عاجز
 ڈواں تے مجھ ہتھو کیوں سپنیاں سنگ تائیں
 بھانڈیاں طعام اندر وڑ جانیاں بلدیاں وچ تنورا
 جاں پاسا موٹن تلے ڈواندی پاسا پرتیا جاوے
 فرموی اگے روون کہندی ہن سوار پچائیں
 ناو دعا کیتی اوہ ہلیاں گدیریا کٹے مال خیریت

اٹھ دن رہی برابر مکرئی خانہ نوچ لہبھیوے
 تا موسیٰ ہونے قول اقرار اسدنگ محکم لیاون
 تے مکرئی دی سینے لکھیا ایہ لشکر ڈوا الہی
 کہن ساں جو گا رہیا راج کھانا پینا باقی
 تو پریا عہد نہ موسیٰ ہو بیباں کرن یقینوں
 بعض کہن اوہ سسری نکلے گندم وچ جو یاون
 جو مکرئی ونگ ہے ہک چھڑا سلی ایہ فرماون
 وچ ترے میں لٹھس تا موسیٰ اٹھ تہا میں
 جو سو کھیت آہے اوس گردی سنوں اوہ او جان
 اند میں نیند نہ ونے آرام عذاب کتیر ب ڈاڈ
 وال جتے ہو رابو پلکاں چھڑے پٹ اوٹوا
 پھر پیش موسیٰ کر گری زاری عہد کیتا پاک میتا
 کہن جادو گر وڈا ایہ جس رتوں چھڑ بنائے
 تے کہندی او پر موسیٰ اس یقین نہہر گز دہر
 پھر دعا کیتی رب لشکر ڈواں تنہاں پر سنھانے
 جاں کھولے کوئی طعام دا بھانڈا پاوندی ڈواں
 جان گل کرنی کوئی چاہے منہ چوہنڈا پت تہاں
 نہ آٹا گھنن دیہن نہ دیہن پکاوں طعام سرور
 ستیاں اوتے چڑھن ہزاراں ہر کوئی عاجز آوے
 ہن پکتے عہد اقرار کیتے ناہ ہوسی نقض کردہاں
 پھر عہد پیمان دتے ہن لوہو پکڑا راہ کفریت

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

سہ قبطن عودت فرعون
 دی۔ اسے سبطن نون
 اسرائیلیانندی۔ غیر حلوانی
 علف عنہ
 سہ پٹیاں یعنی نشانیاں جو
 سحر سے دیکھ کر رہتا
 اسے غلاب آوند سے رہتا
 اسے مال و عا۔ موسیٰ علیہ السلام
 دی اسن ہو جاندا آتا
 حلوانی یعنی عنہ

پھروسی دعا کیتی تار ب کل پانی خون بنا لے
 نیل بھی خون ہو یا فرعون اگے جا بھر دو سار
 ہن ہک سبطی ہک قبطنی دو دو مل پیون پانی
 جاں اسرائیلی کڈھا رہندا پانی سر خود حالت
 جے کوئی پیاسوں سر قبطنی سبطیاں پانی
 تا قبطن آکھ سبطن نون توں منہ اپنوں پانی
 جاں منہ وچ سبطن پانی لیکے منہ قبطن دی
 بھی عاجز ہو یا فرعون تر پہ تھیں چھوڑ گئے
 لہو پیتونے رت و ہار کسے نہ میتا پانی
 جے ایہ لہو مڑ آب تھیو تا اسیں ایمان لیا وند
 تا موسیٰ دعا کیتی مڑ بنیاں کنوں جہا پانی
 اوہ عہدا قرار تے ہن اوہناں خازنوں لیا یا
 کئی ہزار جوان ہور لڑکے مر گئے قہر عذابوں
 تا قبطنی و فن کفن وچ بھجے موسیٰ اوسر تے
 سنگ لشکر بوہنہ فرعون نے اوہناں بچھا کیتی آیا

کھنہ ندیاں مشکاں حوض بہاں سب کھنہ
 اوس آکھیا ایہ سحر موسیٰ دا انج کر دی وندار
 تا جس کھو ہوں ل کڈھن قبطنی پانیوں خن ہوا
 جے ہک مشکوں یا گھڑیوں پیون ایہ حال
 جا کر سنگدے جاں اوہ ویکھ خون ہوندا اسن
 منہ میر بھوچ ڈالیں شاید دور ہوو حیرانی
 تا جمیا ہو یا خون نمر حسب خازنوں فرما
 اوہ پانی خون سلوا بندا اردتی نے سختیاں
 حضرت موسیٰ اگے آمر سوکدا اوہ شیطانی
 تے اسرائیلی سن سنگ لٹوئی ڈاھا پک پک
 اوہ پھر بھی ناہ ایمان لیا لے ڈبے وچ حیرانی
 پھر پئی و با اس پکھھا وہناں قوت عشا فرمایا
 سردار گیا مر اول سی آقا قہر تے غضب عقابوں
 لے اسرائیاں مصر وں گذریا رات و سجا
 تے غرق ہو یا سن لشکر جنوں وچ پہلے پار آیا

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ يَوْمًا
 پھر ہم نے بدلہ لیا اونے پھر ڈبا دیا گہرے پانی میں اسپر کہ جٹھلائیں

بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَمَّا غَفِلِينَ ۝ ہماری آیتیں اور کر رہے تھے اونسے تغافل

جان بے ہدیاں فرعونیا ندیاں سن صدوں گز گز	تا قہر سا ڈا وچ جوشاں آیا مارا پکڑا بلایاں
اساں بدلہ لیا اوہنا تھیں پھر تہاں بدیل لیا	ایہ سکارن جو اوہناں سا ڈیاں آیتا نون جٹھلایا
تے اوہناں نشانیاں تھیں بچراتے بے پرواہ	جو سحرے ویکھ جھٹاندا ہی بھی نت عہد لیا

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقِ

اور وارث کئے ہم نے جو لوگ کمزور ہو رہے تھے مشرق

الْأَرْضِ وَمَعَارِبِهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا وَكُنْتَ كَلِمَتُ

اوس زمین اور مغرب کے جس میں برکت رکھی تھی ہم نے اور پورا

رَبِّكَ الْحَسَنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا

تیرے رب کا نیکی کا وعدہ بنی اسرائیل پر اسپر کہ وہ ٹھہرے رہے

جاں فرعونیا نونوں غرق کیتا اسان اوچہ چنپانوں
جو کلے نیک اوعد رب تیرے سنگ اسرائیل
تہناں مشرق مغرب تک ہرتی واکرناک دکھلایا
تے برکنا حوکہ کنوں ملازیا ہائی شام ولایت
ایہ وچہ کتاب لفتن بجاری لکھی حدیث ایہائی
یارب کارن شام ساڈی کر برکت ہونا لے
یا حضرت حق نجد ساڈے برکت سنگ عاین
پھر دوجی وار کہیوںے ساڈی نجد کارن سنگ
کیا فتنے شور فساد ہوززلے نجدوں ظاہر سن
نید بن ثابت تھیں وچہ ترمذی و حضرت فرما
اساں عرض کیتی کہیں فرمایا وچہ ملک س ملک ہر
پیش علی و شامیاں شام سہل کھے ذکر بلا یا
چو ٹھیک اہمیں سیاسی فرمایا ختم بنیاں
جاں ہک فوت ہووے جانتسی دھونوں کہلپا
طلن بلائیں برکت مال اوہاں شاہ سل فرماون

حقیر ضعیف آہے برگندی یعنی ہر انبانوں
اوہ اسرائیل تے پوری کیتے بدلہ صبر کیا یاں
جدہ گردا گردا ساں برکت بخشی یعنی شام سوہلا
جو شام بہت خود برکت منگی حضرت بھر برکت
عبادت بن عمروں حضرت شاہ سل فرمائی
جہت میں ساڈی کر میں تا کر دی بار نفا لے
تا اوویں وانگ بنی حق شام میں ہی برکت
کیا ابن عمر بن جویمی و اما ہی ایہا است
تے قرن شیطان اوہاں یوں لکھو نجد حناق سن
طوبے لے شام یعنی شام نوں جو خنجر الیا
کھوے ہو پر اپنے اوپر شام شہر ہے
کریمی دعا حق تہاں ملی تہذیب انون فرمایا
وچہ شام ابدان چل نہت رہتا رہتا ایم اہل صفا
تہاں برکت پاروں بارش ہووے شام فتح شمارو
لاذہبنا ذرا کیا اتھ چارہ وچہ انکاراں جانوں

لے ایہ حدیث وچہ
شمول الوہابہ فی ملک
انجیل سے صغیرا
انجیل سے صغیرا
فقیر جاوا ائی عقیقہ
لے وچہ فتوح انبیا
کھلیا ہے جو ان برکت
اونیاں دیسے شکلاں
حل بنویاں ہیں
یک ایال فوت ہو جاتا
تے شامی حضرت
تے شامی حضرت
جلد ہر اول کتب
یہ منصب
انہوں بنیاں
بیا کر دیوں
فصل ایضاً
مسئلہ
حلوا ای
لے وچہ
تھی دوہاں
کیا ہے
تھی دوہاں
کیا ہے

عزیز
حلوا ای
تفہیم
تفہیم
تفہیم

ملکہ انگور دیار چھتال
 اوتال پڑھانے سے آہے
 ہور لپٹ لپٹے باغ میں
 اونہاں بھٹان دانم نشان
 زریا ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲
 بٹ پر تکی تویت بوسے
 ہی آہی استہ مارانی وچ
 دہرے چھتہ و سہ شکار
 کسنے لپٹے ہر اپنے سطلے
 ہنسیا ہونے تان تال بٹ
 چھتہ لپٹے لپٹے لپٹے
 ۶۳
 چھتہ لپٹے لپٹے لپٹے
 چھتہ لپٹے لپٹے لپٹے
 چھتہ لپٹے لپٹے لپٹے
 چھتہ لپٹے لپٹے لپٹے

کہیا ابن عساکر وچ تورت ہو شام خزانہ ربا
 کہے حمزہ ابن ربیع جو بنی اندر شام نہ آہا
 کہیا بن مسعود جو خیرندی دس حصی ہن تہا
 بھی شندی دس حصی ہک چہ شام لایت پیار
 ہک کت کنوں پنجاہ ہزار سدا تھ اجڑھیو
 پر کہتے مدینہ ہن مخصوص البعض پیارے
 نبیاں تھیں جو ہن فضل حضرت شہرا تو ہن پاکہ
 بھانویں گنگوہی دیوبندی دیوبند فضل جان

اتھ پیڑ اندیاں قبران ہوٹیاں قطعہ ہشتی بھیا
 تس شامے سیر کر لٹے اتھ کیا تس غرت جاہا
 تو وچ شام اتے ہک چہ کل ملک ان میں گرا
 تے نوحھے وچ کل ملک ان دی وچ شور تار
 کل مکانات تھیں محبوب خدا نون شام دیو
 شان اینہاندی سب تھیں اعلیٰ شہر جو بنی سوار
 پنجاہ ہزار ملک نت کرن زیارت اسدی جانہ
 جے چام چرکت دن نون دیکھو عیب شہر بھانن

وَدَّ مَوْتًا مَّا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا لِيَعرَسُونَ ۝

اور خراب کیا ہم نے جو بنایا تھا فرعون اور اسکی قوم نے اور انگور چڑھائی چھتوں پر

سن قوم ہن کتیاں ہاد و پران جو سن فرعون
 فرعونیاں ہن پچھے موسیٰ سنگ بنی ہریاں
 ما شکرانہ اور ان داموتی روزہ رکھدی ہے
 پھر ذکر ہلاک فرعون پچھے کئی قصے رب فرما

جو پکے کوٹ محل ہور جوشی اتان چڑھاندی ہن
 سن شکر دن عاشور سے موسیٰ خلاصی ہا
 ایہ وچ معالم محی استتہ ذکر سارا لکھیاتے
 بنی ہرائی جس جس شی دیاں خواہشاں کردو

وَجَاءَ أَوْتَارًا بِمَنْ لَيْسَ اسْرَائِيلَ كُورِيَّةَ اَلْبَحْرِ فَاَلْوَا عَلٰى قَوْمِهِ

اور پار اوتارا ہم نے ہی اسرائیل کو دریائے تورینچے ایک لوگوں پر

يَعْلَفُونَ عَلَى اصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا لِمَوْسٰى اجْعَلْ لَنَا

کہ بوتے میں لگ رہے تھے اپنے بتوں پر بولے اے موسیٰ بنا دے ہمکو

اَلْاِهَامَا لِهَمَّا لِهَمَّا قَالَا لَمَّا قَوْمٌ يَّجْهَلُونَ ۝

ایک بت جیسے اون کے بت ہیں کہا تم لوگ جہل کرتے ہو

تے دریا ہن اسان پار لنگھایا اسرائیلیان میں

نالائے قوم اوپر جو بیٹھے پاس تباہ کن جائیں

کہن اسی موسیٰ کی اسان جہت مسجود چہیں نہیاں
 گاؤں پوجاریاں و کچھ کر اس لیں ہمار بھی آئی
 ایہ ویکھو ویکھی دلاں تنہاں بھی خوش ہوئی تھا
 پس اہل کفر ہور بنا دی تو عظیم کفر ہی بھائی
 فقیر جہاں ہن ایت زمانے ایہو فعل کماون
 تصور شیخ سداوچہ اسک داخل مول نہ آیا
 ایہ وڈی مرض ہے پیر پرستی نکلی مچ جہاں
 بہتے فعل حرام فقیراں مجھولان ہن کڈ ہے

انسان موسیٰ فرمایا تیں بیشک جاہل قوم دست
 وچہ و حارثا تے ربوبیت و شکست لوی ہمار کا
 نسائی جہت آگے رکھو سوت نہیاں گی کہ یہیہ قاور
 تے علما صلحا اولیاواں عھتت لازم آئی
 کر نقش صورت مشدومی پوجن بت پرست
 جو شکل کاٹی وچہ ذہن لیاون سوچو ہر چہاں
 سن مشد اوہناں مریاں سڑناوہ زخوچہ چہاں
 پچھے حال اوہناں گڈر یا شیطان ہن کڈ ہے

از حافظ شیرازی رحمتہ اللہ علیہ

ہماتے چون تو عالی قدر حص سخون چیفت
 درینا سایہ بہت کہ برنا اہل افندی

إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَبَرِّمًا لَهُمْ فِيهِ وَبِاطِلٌ كَمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

یہ لوگ جو میں تباہ ہوا ہے جس کام میں لگے ہیں اور غلط ہے جو کر رہتے ہیں

قَالَ آخِرُ اللَّهِ أَنْبِئِكُمُ الْهَاءُ وَهُوَ فَضْلُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

کہا کیا اللہ کے سوا لادوں تم کو کوئی مسجود اور اس نے تمکو بزرگی دی ہے

ٹھیک ایہ لوک اندر جس ہن اوہ عین ہلاکت آئی

ایسا موسیٰ کیا باہجہ خدا معبودتساں میں چاہاں

واقعی تھیں وچہ نازن حضرت شاہ سل فرمایا

مشک لوک تھیاری سنگ اسن دو کسے

تاں یاراں عرض کیتی اسان جہت بھئی ذاتا نواظ

سبحان اتتساں قوم موسیٰ دیونگہ حال آئی

پس اوپر طے اگلیاں لوکاں طر و ہور فرمایا

تے ہے باطل بریاد کنی جو ایہ کرن کساٹی

تسٹس نے اوپر اہل جہاناں و نا فضل تھیا

طرف جنیں ہیں سنگ حضرت اگلیاں

یہ لوگ جو میں تباہ ہوا ہے جس کام میں لگے ہیں اور غلط ہے جو کر رہتے ہیں
 کہا کیا اللہ کے سوا لادوں تم کو کوئی مسجود اور اس نے تمکو بزرگی دی ہے
 ٹھیک ایہ لوگ اندر جس ہن اوہ عین ہلاکت آئی
 ایسا موسیٰ کیا باہجہ خدا معبودتساں میں چاہاں
 واقعی تھیں وچہ نازن حضرت شاہ سل فرمایا
 مشک لوک تھیاری سنگ اسن دو کسے
 تاں یاراں عرض کیتی اسان جہت بھئی ذاتا نواظ
 سبحان اتتساں قوم موسیٰ دیونگہ حال آئی
 پس اوپر طے اگلیاں لوکاں طر و ہور فرمایا
 تے ہے باطل بریاد کنی جو ایہ کرن کساٹی
 تسٹس نے اوپر اہل جہاناں و نا فضل تھیا
 طرف جنیں ہیں سنگ حضرت اگلیاں

تے ہے باطل بریاد کنی جو ایہ کرن کساٹی
 تسٹس نے اوپر اہل جہاناں و نا فضل تھیا
 طرف جنیں ہیں سنگ حضرت اگلیاں

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۰۰
 ۱۔ اور اس طریقے میں
 لوگوں کو کبھی پلٹنے
 سے روکنا اور کبھی
 پھیلانے کے لئے
 ہے اس لئے کہ
 اللہ تعالیٰ ہر
 چیز کو اپنے
 حکم کے مطابق
 کرتا ہے اور
 اس میں کوئی
 تبدیلی نہیں
 آتی۔

تاوہ چونکہ وہ قوم تائیں فرماندہ

وَإِذْ كُنْتُمْ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا كُفْرًا كَبِيرًا

اور وہ وقت یاد کرو جب پچانکا لاہم نے تمکو فرعون والوں سے دیکھ کر تمکو بڑی

العذاب يقتلون أبناءكم وليست تحيون بساءكم

مار ڈالتے تمہارے بیٹے اور جیتی رکھتے تمہاری عورتیں

وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ لِّكُمْ عَظِيمٌ

یاد کرو حسان اوہ جہوں تانوں اسرائیال

تساں لڑکیاں زندہ رکھدی کرو لڑکیوں کو قتل تسانا

وَعَسَىٰ نَأْمُوسَىٰ ثَلَاثِينَ كَيْلَةً وَأَنْتُمْ نَهَايَةً

اور وعدہ ٹھہرایا ہم نے موسے سے تیس رات کا اور پورا کیا او نکو دس تیرے

مِيقَاتٍ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ كَيْلَةً وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ

تیرے رب کی چالیس رات اور کہا موسے نے اپنے بھائی

هَارُونَ أَخْلَفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

ہارون کو میرا خلیفہ رہ میری قوم میں اور سنوار اور نہ چل بگاڑینو لوگوں کے راہ

تیرہاں ننگ عشر فالج پورا کیتا آہیں

تے کہیا موسیٰ بھائی اپنی ہارون تائیں شاپاہ

تے کہ صلاح نہ تابع ہوویں راہ فساد پالو

تے رہیں جن وچ حساب لیال تیرے فرماندا

جان دشمن ہوو ہلاک کتاب لیاواں پاسوں سائیں

تا ماہ ذیقعد رکھے تیرہ روز منہ بندہ جہاں پالے

جرمنہ صاعم وی خوشبود ہدہ کستوریوں مینوں سکاو

اچان تیرہ رات اندازہ وعدہ واپس پاموسی تائیں
 پس پورا کیتوں وعدہ بہا اندر چالیہ راتاں
 توں چچھو میرے قوم میرے چہ ہیں خلیفہ حا
 چندی وکھن نال حساب عرب وچ گنیا جاندا
 سی قوم اپنی ننگ عدہ کیتا موسیٰ نبی تھا تائیں
 جسوچ کل احکام شریعتی روانہ رواج آہے
 تا بن حکموں کیتی مسواک ازنا و خدا فرما و

تو دس روزی رکھ ڈالو ہوتا ہے خوشبو پھینکے
 کہیا فرشتیاں منہ تیروں میں خوشبو پاندی ہے
 کئی مسئلے اس آیت وچوں ظاہر نظری آئے
 دو جانفلاں سنگ نقصان فرایض پورا پھینکے
 ہو چاہے نشیاں گوشے بیٹھیں عمل دونوں صلحاں
 خود عار و چہ شاہ رسواں خلوت بیٹھے آہے
 بھی نائب ہو خلیفہ کرنا مگر کسے دیتا ہیں
 مثال علیؑ دی سنگ حضرت ہارون بنی فرمائی

ضروب یا کنون ضرب لکر مسواک ہی ادویہ
 توں کر مسواک کیتی اوہ زائل تادس ہو رکھائے
 ہک عدہ انعام وجہ کسے خاص کنوں مگر جائے
 جو میں دس روزیاں تریبہ کامل کیتی آپوں بفریو
 قرب عرفان حضور ربی حبت ہی من بہاواں
 تے بہت دیساں قائم اس تے نجدی پون کورے
 موسیٰ جیوں ہارون تائیں چھڈ کچھ گورنائیں
 تے خلافت علی مثل ہارون خلافت پائی

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي

اور جب پہنچا موسی ہمارے وقت پر اور کلام کیا اوس اوس کر رہے بولا اے رب مجھ کو دکھا

اَنْظُرْ اِلَيْكَ قَالَ لَنْ نُرِيَنَّكَ وَلَكِنْ اَنْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِذَا

کہ میں تجھ کو دیکھوں کہا تو مجھ کو ہرگز نہ دیکھیگا لیکن دیکھتا رہ پہاڑ کی طرف جو وہ

اَسْتَقْرَمَكَ اِنَّهُ سَوْفَ نُرِيَنَّكَ فَاِذَا

تے جدو عدی تے آیا موسی رب کلام سنا
 سب کیا نہ دیکھ سکیں توں میں دیکھیں طرف پہاڑ
 جاں سب سدی نے اوپر طور پہاڑ تجلی ڈالی
 جان و عدی اپنے موافق موسی اُپر طور سدہا
 آکھیں رباتیں اے دیکھیں ڈاڈا شوق ہو پائی
 جے ٹھہرا پہاڑ اتوں بھی میں اے کھیر پائی
 اوہ ریزہ ریزہ ہو پاتے موسی ڈگا ہو بجالی
 تے گلاں کرن سدی سنگ سہا پائے شرف ہو پائی

نظا مے

شہید آنگے کلامے نے باواز	معانی در معانی راز با راز
ہم کلام ہو وندار ب سنگ قرب جدوں تھا آیا	قرار ہونا پھر عاشق پاسوں مشکل نظری آیا
بے اختیار زبانوں نکلیا اے میرے محبوبا	جمال کمال تیرا میں تائیں آدے نظر مجھو با

لے تندی استیباک و تہنکا
 لے حساب فرمایا مال زمانہ
 دن و - اتنے دن
 داخل ہونے میں وہ چ
 راتوں کے خازن
 لے جو خلوت اسوے
 سی جوانا دیکھتے تورت
 دی علم سنی علیہ السلام را
 و بنا با جاوے اتے شاق
 جمال ہی را کوئی موقع پائے
 دلانتق زبان نے ظاہر
 سے ہیں
 سو پور کلام
 سول ہے مخلصہ التفات
 ی خطا کا معنی
 مخالفت ہی آقا ہارون
 کلام دی ۱۰۱۱
 اس طرفوں سے
 ابجا اس طرفوں
 حلو علی

فرمایا اے موسیٰ توں میں ہرگز دیکھ نہ پاویں
 دیکھ جبل و لہجہ پہ کیڈا محکم جو اس جس رہا
 باہجہ حجاب دیکھن وچہ دنیا روانہ ساڈیا تائیں
 بن اسحاق تے وہب کنوں سن خازنہ کسپائی
 واوگتے تے بدل گتے بجلی کرکاں بارے
 شعلے آتش کلن بدلوں ہو یا سخت اندھیرا
 تے ملکاست آسمان وایاں ہو یا حکم خداوا
 آسمان پہلے دنے ملک تھجہ جنہاں شکل وانگ گمیں
 پھر انبر ووجیوں ملک تھجہ تنہاں شیراں کل منا
 اوہ گجن کرک کن لوں کنڈی سن بن موسیٰ آؤ
 کر صبر جو آپوں منگیواوتھیں اندک اجڑ ڈھیبوتی
 جو موسیٰ اپر اتر آسمانوں اپنا آپ وکھاون
 تا موسیٰ دیکھ اوہناں گھبریا رنگی تھیں تھجہ ہٹا
 فرچوتھے آسمان فرشتے آئے حکم الا ہوں
 برف سفید وانگوں اوہناندی جتے آہی سارے
 تا موسیٰ دا دل ڈریا لگے زانوں نال زمین و
 فرہنجویں آسمان ملائک ست ست رنگی پٹے
 نہ موسیٰ دیکھ سکے ول اوہناں چائن نظر و باو
 شکم موسیٰ دا خوفوں پھیریا ڈا ہڈا غمیں سدہایا
 جاں فلک چھپیوں تھیں ملک تھجہ ہر قاتل
 جاں بلوں اوہناں کل فرشتے ساریاں فلکانوا

بہلا خاطر تیری ہو منظور توں حاصل کڈہ ہتھیں
 لقامیر اتانوں بھی مینوں دیکھ لو چہب اڑیا
 نہیں تے اسیں سال تیرینوں منورت اتھیں
 جان موسیٰ سوال دیدار کیتا رب حالت یہ کجائی
 پھو ہار پو ہئی شبنم وانگوں تری کہیں جس پکار
 باراں باراں کوہ دوائے طوہر پاپا اوہناں گھبرا
 پیش موسیٰ سب گزرن دیکھ شوکت شان زیا
 سخت آواز بدل جیوں کر دی پاکی حمد سائیں
 پڑہیں تسبیح تقدیس موسیٰ اوہناں ڈریا دیکھ اوہناں
 اوہ چاہی کوہیں خلاصی ہوو تا میکائیل الٹے
 پھر ملکاں انبر تھجہ والیاں دھروں جائزت ہونی
 تاکہاں شکل گجن تسبیح رنگ لوہاگ مساون
 تا میکائیل کہیا کر صبر ہن دیکھ جو منگیو ہوا
 پہلیاں وانگ نہ شکل اوہناں کجلا نا لکڑ پھاؤ
 پھر کرک آواز تنہاں تسبیحاں پہلیاں چٹینہ پیار
 تھو اٹھارو یا صبر کہیا کر میکائیل خیریں د
 نہ موسیٰ دیکھ سکے تنہاں شکل نہ گنجائش پائے
 مثل اوہناندی سنی نہ دیکھی کرن آواز ساو
 رووے ڈا ہڈا میرکا پھل اوویں مڑچ کرایا
 سورج تھیں وہرہ چائن پڑہی سب تسبیح الہی
 سورج قدوس کہندے گجن کرک کن نالے

سورہ اعراف
 رب العزت
 لا یجوز
 ۱۲/۱۲/۱۲

شکل عجائب بہر کئی سر و چہ نہ چار و چار
 کہے ربایا و کہیں ناہ اپنی رحمت کنوں و ساریں
 تا میکائیل کہیا اسے موسیٰ سخت ہوئی ڈرتیرا
 فر حکم ہو یا جو ستوں فلکوں عرش عظیم ہن او
 تے وچہ ملکوت کیتی گج ملک جو ست آسمان لوائے
 نکلی گونج پہاڑا نوچوں ٹٹ گیا سن رکھاں
 تا اسد روح گہنیا سنگ رحمت روح جسم کہ لینا
 تا نور نہ ساڑے موسیٰ تائیں کھلا گنبد و چہ نہ
 جو منسوخیم نینوں ٹھیک کہیا توں کچھ نہ نہ کانی
 توں رب رباندا مالک ملکاں پاک نہ کہ کیشاں
 ہے عظمت تہہ پاک الہا شکوت شاہشاہا

موسیٰ نال تہاں تہیجاں پڑے تے کرو اتاری
 بے رہاں تا مراں جو نکلاں نکلیاں ساڑن آتش تہاں
 تے دل تیرا اوڑ جاسی کر پر صبر جیل گہنیرا
 جاں ظاہر ہو یا نور عرش و اثر پہلا سدا
 تہیجاں تقدیریاں پڑے ہو کارن رب مکالمے
 تے موسیٰ ڈگا سنہ پرنے ہن روح جو ابل سکان
 جس پنچرتے سی اوہ ہو یا گنبد وانگوں میتا
 تہیجاں تقدیریاں کری سوالوں تانبہ تھیندا
 جاں ملک تیرو ڈٹھول گھائل کیا تہہ عظمت آئی
 نہ شے کوئی قائم تیرے کارن ہن ہن
 تو پیری رب جہانان ذی عزت ذی جاہا

۵۷
 یعنی جو پیدا ہوئے حرف
 اتے آواز زبان تالو
 خلق زمانہ تہی کیسوت
 مننے صنیے عبد انہاں
 چیزاں نکھیں پاک
 جے آہی اگرچہ کہے مخلوق
 رسی مجال نہیں جواتند
 تبارک و تعالیٰ رسی
 ذات با صفت تھیں
 کہے صفت وی
 ۵۹
 نون بھوہرے ساگر پینا
 دل نون سمجھاو سنو پینا
 اتنا کہ سکدیاں جو پینا
 ساڑے کلام خلق تالو
 زبان تواردے عارضیاں
 تھیں پاک نہیں ہے
 تا اوہ کلام جو معنیانہی
 جان اتے مفہوم وی
 عارضیاں چہ اوہناں
 کیوں آلودہ ہو سکدی
 ۲۰
 معانی تے قادر نہیں
 سوا آواز یا حرف
 و غیرہ دسا کے
 نون دل دی بات
 مانا نہیں سکدیاں
 ادہ خلق مولانا
 قادر مطلق
 دا قادر مطلق
 ہے تالو دسا
 تالو دسا
 و اوقات دسا
 معانی دا
 جہتہ مشبہ
 ۲۰

مسائل

۱۔ صفت کلام خدا دی بن ترکیب آوازوں	۲۔ حدت فناؤں پاک منترہ معنیان تو الفاظ
۳۔ ازل کنوں لگ بتک ہک حالت خانہ باقی	۴۔ سلقوں تالیوں پاک منترہ سلمہ و اتفاقی
۵۔ جیویں ربدی ذات قدیم نقص احتیاجوں پاک	۶۔ توپ صفقاں اوس قدیم منترہ کنوں حونج بجا
۷۔ جو حرف آواز زمانہ صیغہ فیماں حادث آیاں	۸۔ ایہ چیزاں خلق کلام الہی ناہ مخلوق گواہیاں
۹۔ جاں اینہاں چیزاں اہرگز کوئی جو نام نشان نہ آہا	۱۰۔ رب بچہ تہوں بھی پیایا ہو جیہا ساہا
۱۱۔ ایہ چیزاں زیور اتے لباس کلام خدا فواون	۱۲۔ نہ خلل لباس الینوں دم دم وچہ جو اوس بدلوان

جامی رحمتہ اسد علیہ

۱۔ دم پدم گرگت لباس ہلی	۲۔ صاحب لباس اچہ خلل
۳۔ جاں پاک کلام الہی ہوئی کنوں اینہاں نشانیں	۴۔ پھر کیوں آلودہ ہوواں عوارض نال گھنایں

۲۰
 جہتہ مشبہ
 معانی دا
 تالو دسا
 ہے تالو دسا
 و اوقات دسا
 معانی دا
 جہتہ مشبہ
 ۲۰

کلام الہی نہ اس طوروں میں منسا، میں لازمی کل مخلوق کلام من خلقوں پاک منایا دلائل پر اوہ ڈالی جاوے دیوے سمجھ الہی کلام اسدی القادریں تو میں پاکی نقصوں نہا	کلام ساڈی بن حرف آوازوں کے نیو منسا اوہ انہاں لازمیوں بن قادر پر سنوں آیا جہات مکان حدود کنوں ہے پاک کلام خدائی پتھر تے جویں سنگل سٹیاں حرف آواز نہ آوے
--	--

بیان دیدار الہی

جان چاہے دیوے کسی بند نیوں جلو باہجہ نقابوں	دیدار خدا کے کیف صفت ہک پاک صفات و ہوا
---	--

مصرعہ کہ نے میرم اگر یک لحظہ دیدار کے بینم

جس گھیر لیا کوہ طور آہاست ست کوہ ماہیں کامل خلوت خانہ نظر غیر ان ٹیوں کیتا خاص بہنا انوار عرش و جلو ظاہر ہوندے بھی دیا وحی کہتی دل کل بہاڑاں آہی خالق دانے سن ایچل فخر تھیں جائیوں باہر ہو تاماں پھر کعب جبار کنوں وچہ در منشور روایت میں	جان موسیٰ گئے حضور تا ہک تمہ میرا ہوا تازیل شیطان اتے خترات الارض اوس گردیوں کل کھٹا کھولے گئے آسمان اتے ملک معلق نظری جبرائیل قریب موسیٰ وچ حاضر اوس مکانے جو اوپر تاساں اسان سنگ ہک بند گریاں میں کھانا پر طور رہیا وچہ عجز تواضع رہیا پسند تداہیں
--	---

(بقیہ حاشیہ صفحہ ۷۹) القاء کرنا کیا مشکل ہے۔ پس اوہ پاک کلام کے دوسرے نون صریح سادیا بھی غیر ممکن نہیں ہو سکا۔ خلاصۃ التفسیر (حاشیہ صفحہ ۷۱) اے ایہ لوگ اپنی طرح جانے میں جو جان لطیف اس پانی مٹی دیاں چیزاں کھا کھا کے جیوندی ہے پھر اوس طائر قدس وی سیر والا لاج کیتی بیٹھ ہے باوجود اوس فارستان مجاز وے استغفر اللہ شعر تجھی کو جو جان جلوہ فرما نہ دیکھا۔ برابر ہے دنیا کو دیکھا نہ دیکھا + سوال جد کلام اتے دیدار دو نون خدا تعالیٰ دیاں قدیمی صفتاں ہیں۔ پھر بعد مدت دراز دے مال موسیٰ علیہ السلام دے کلام ہوئی۔ اتے قیامت نون دیدار عام دا حدوث یعنی نو پیدا فضل کیا مننے رکھد ہی

۳ جواب ایہہ ہے جو حدوث نازل اعتبار اسادک رسا ہے۔ حضرت باری تعالیٰ تعالیٰ اس دے کیا تعلق ہے صفتاں اوس دیاں لائی اتے ابدی میں اوہنا ظاہر ہونا اتے مخفی ہونا ساڈے اعتبار تھیں کے خاص وقت وچ ہو کے۔ خلاصہ میں اوسدی صفت رتی دیوں وی پہلے ہی آہی مگر جو مخلوقات پیدا ہوچکے ہوں صفت دا جلوہ نما اوس طرح ہو گیا۔ اس طرح کلام اتے دیدار سمجھا جا سکے یعنی میں حاضر نظر نہ لے سکتا ہوں۔ انور اللوحیہ ص ۱۰۱ اتے تفسیر دا محل بیان۔ اتے تفسیر بننے دی جا گیاں

فقط حلوانہ عن اللہم انظر لکانتینا ویننا

موسیٰ نال کلام کیتی رب اندر کل زبانان
تا اورک وچہ زبان موسیٰ دی لگیان ہون کلام
فرمایا نہیں جرتوں سنوں اسان کلام عیانی

تا موسیٰ عرض کیتی میں سمجھ نہ آئی رب جانان
تا کیتی عرض کلام تیری ہی ایہ ہونشان خدا
تے کنہ حقیقت لیندوں سمجھتا ہوں جانوں تو دفانی

سعدی تو بگفتن اندر آئی و مارا سخن بماند

جان نال موسیٰ دی ہیک لکہہ بولنوں تکلم کیتا
کل نبی آدم و دلائل او رب نظر کیتی سکی ہیں
تا ہم کلام اپنی دا بخشیا شرف موسیٰ و تانیں
جان باتان راز نیازیاں سنگ مسرت ہاں
فرمایا ہو وورعبنا کیا تہہ کم اتھا ہیں
تا بخترک تی جبریل کیامرود ووا نکل اتھا ہوں
کلیم اتھا و جبہ بولیا نال اذن رحمانی
وسی کیہا میں ہونیاں سنیاں ایڈقرب متعالی
مگر نصیب نہ ہونے میری جبہ پھیر الایا
جو میں بھی اوہ کلام نہ سنا جو دوہا نوچ آئی
نہ وچہ بنی آدم بلکہ ملا الاعلیٰ وچہ بھی سارے
عرشوں فرخس تلک سب سدی یاداندہ ستوا

وچہ در مشور استے ابن عباسوں خبر ایہانی میتا
کلیم جیہا وچہ عجز تواضع کوئی دل پایا ہاں
ایہ ابو خالد کی کہوں روایت در مشوروں ہاں
اوڈر کا شہیدان کیتا جبریل اوس پچھا ہاں
کہی اسید موسیٰ اتھیں مینوں جوتس یا بیان ہاں
پچھ پچھ گئے جبریل اتھا ہاں ون لگی جبرائیل
ایہ بیقراری زاری حسرت ہو کیتی س جانی
میں خواہش رہی کلام موسیٰ تو ربی کمالی
بوہنہ نزدیک تھن موسیٰ ہی میں یا میں ہاں اتھا
ایس روایت وچوں ایہ گل ثابت ہوئی ہما
اوس ولفریب حسن دامنگار مہ برپا پیلے
با جوں منکر گرا ہاں سب جانتھا رکھائے

جنید و ثعلبی و عطار شامت

اوہناں گلاں وچوں بعضے سخن ہون پتھر لیا
نہ زہروں بہتر صفت القائل اقرب بہر تہا
تا موسیٰ عرض کیتی اوہناں کارن کیا ہناتھ
تے متقیان دی کارن ہوگ سانی مچہ جا ہاں

وچہ در مشور عناب سیوطی لکھدا خاطر ویراں
نہ وون تمہیں کوئی ظاہر تہہ تہہ کاہا ہاں اول نقل
فرمایا رب ہاں کارن جنت باغ بنائے
اتے رفیق الاعلیٰ روون دایاں حمت جابا ہاں

۱۰۰
علیہ السلام
اور ہونیں موسیٰ علیہ
اسلام تمہیں ہے
تغییر جاوا ای عقی عند

۸۱

۱۰۰
اور ہونیں
تغییر جاوا ای عقی عند

دی ہون پتھر لیا
نہ زہروں بہتر صفت القائل اقرب بہر تہا
تا موسیٰ عرض کیتی اوہناں کارن کیا ہناتھ
تے متقیان دی کارن ہوگ سانی مچہ جا ہاں

فرمایا تھیل ذکر کر کیتی عرض عیانان۔
 فرمایا ست زبیاں ست آسمان جو وچ تہاں
 الا اللہ واپتہ بھارا ہوسی روز جزائیں
 عرش تلے جنہاں سایہ ہوسی روز حشر فرمایا
 تے دل وچ شرک ریا تے کج بری ہوسے نہ وہ
 تا وہ بھی ذکر کچھ یوں تے جدا وی ذکر تہاں
 ہو روچہ تکلیف اس سختی کامل کرن وضو اوہ
 جو میں پچھے نگرے ویکھو وچہ محبت و طرد
 تا غصے اید ہوں جو میں چتر چھین وقت ہوں
 مٹیاں ہوں لاناں نہ رہے نہ ہونڈن مینوں آ
 باجہ میرے کوئی آسرا کیہ ناہ بھروسہ وہ
 دو جیاں نوں خود جان برابر سمجھن پیارا رہا

پھر عرض کیتی دس طور طریقہ ذکر سدا رحمان
 سارے لوک ایہہ ذکر کرن کوئی خاص طریق میں
 ایہہ یکے چہ ہوں تے لا الہ الا اللہ یکے
 عرض کیتی دس کپڑے تیرے اہل تے خاص
 بری ہونے جو یعنی جہڑے مندے کم نہ کر دی
 جلال میری عاشرت ہو واسا اذکر جہاں
 تائیں بھی ذکر کچھوں ربط اجیہا بھارا تھیو
 جاں کسے ناں محبت کرن تا تہنی اللہ کر دے
 تے جاں کوئی شخص حرام نوں کر طلال دہنگا
 پھر عرض کیتی میں کتھے ڈھونڈاں تا خالق فرمایا
 جو بکس عاجز دل ٹٹے کچھ اس امید نہ وہ
 عرض کیتی کس چاہیں رہا فرمایا جو کاٹی

لے ساری لوک الخ
 حدیث شریف دے آیا
 ہے جو کہ طیب کوری
 پر نہاناں در مقدار چار ہون
 دسے چار ہون اگر گناہ کبیرا
 فون گرا دیندا ہے اسے
 یہ حال ہے کلہ پڑھنے
 داناں نہ بان دے پر
 کیا حال اس دا جو پڑھنے
 ناں قلب یاروں دے پر
 اسے فرمایا حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم نے فرمایا
 کہ جو شخص اسے پڑھے
 اسے اللہ تعالیٰ سے
 دعا کرے گا اسے
 اللہ تعالیٰ اسے
 عطا کرے گا

و قال تعالى في آيات من القرآن المذموم اعيننا اے حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم کیا دیکھو
 تین طرف اس شخص دی جس نے رب بنایا ہوا نفسانی فون میں وچہ اس زمانہ دے لاء سبب
 اولیاء اللہ دے دوسل اتے اہل وکپڑا فون اتے مثل اسے ہی ہو را حال اسے فون شرک اسے تہ عنت
 جانیو ہیں ہوں مولیٰ اسمعیل اتے کھپوی وغیر ہم نے لکھیا ہے اوہاں چیراں فون شرک وچ
 تفسیر ان اپیان دے ۱۲ فقیر علوانی معنی بندہ سلف تائیں ہی اللہ سے وچ حق تبارک و تعالیٰ عز
 اسمہ اتے بندہ عاجز دے اس قدر رابطہ اتے علاقہ ہو جاندا ہے جو میں فرمایا وچ حدیث قدسی
 دے اللہ جل جلالہ نے جو جیکر بندہ میرے دل تک گھنٹہ آڈا ہے تائیں طرف اسدی گز بہر کوڈا
 ناں جو اوہ گز اوڈے تائیں وور کے آڈا ناں اتے اس قسم دیاں حدیثاں اتے آٹان تشابہ ہونڈیاں
 میں جو حق تبارک و تعالیٰ نے اٹے دوڑنے اتے کسے طرفت پاکسی جگہ وچ ہوں تہیں پاک ہے
 اتے لاء سبب واسطے اس نوات پاک دے ایہہ سہو چیراں جائز کر کے وچ کفر دے پوندے ہیں
 معلوم رہے جو پہلے ایمان دی پرشش ہو دیگی دن قیامت دے عملان فون کچھ ایمان دے علم کچھ
 اسی واسطے وچ کفر کتابان دے کتاب الامان فون پہلے لکھدے ہیں اتے اسی طرح ثابت ہو یا
 ہے حدیث جبریل والی تہیں جو میں شروع مشکوٰۃ دے ہی موجود ہے ۱۲ فقیر علوانی بقیہ خاشعہ بر سر

من القرآن المذموم
 کہ جو شخص اسے پڑھے
 اسے اللہ تعالیٰ سے
 دعا کرے گا اسے
 اللہ تعالیٰ اسے
 عطا کرے گا

و قال تعالى في آيات من القرآن المذموم اعيننا اے حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم کیا دیکھو
 تین طرف اس شخص دی جس نے رب بنایا ہوا نفسانی فون میں وچہ اس زمانہ دے لاء سبب
 اولیاء اللہ دے دوسل اتے اہل وکپڑا فون اتے مثل اسے ہی ہو را حال اسے فون شرک اسے تہ عنت
 جانیو ہیں ہوں مولیٰ اسمعیل اتے کھپوی وغیر ہم نے لکھیا ہے اوہاں چیراں فون شرک وچ
 تفسیر ان اپیان دے ۱۲ فقیر علوانی معنی بندہ سلف تائیں ہی اللہ سے وچ حق تبارک و تعالیٰ عز
 اسمہ اتے بندہ عاجز دے اس قدر رابطہ اتے علاقہ ہو جاندا ہے جو میں فرمایا وچ حدیث قدسی
 دے اللہ جل جلالہ نے جو جیکر بندہ میرے دل تک گھنٹہ آڈا ہے تائیں طرف اسدی گز بہر کوڈا
 ناں جو اوہ گز اوڈے تائیں وور کے آڈا ناں اتے اس قسم دیاں حدیثاں اتے آٹان تشابہ ہونڈیاں
 میں جو حق تبارک و تعالیٰ نے اٹے دوڑنے اتے کسے طرفت پاکسی جگہ وچ ہوں تہیں پاک ہے
 اتے لاء سبب واسطے اس نوات پاک دے ایہہ سہو چیراں جائز کر کے وچ کفر دے پوندے ہیں
 معلوم رہے جو پہلے ایمان دی پرشش ہو دیگی دن قیامت دے عملان فون کچھ ایمان دے علم کچھ
 اسی واسطے وچ کفر کتابان دے کتاب الامان فون پہلے لکھدے ہیں اتے اسی طرح ثابت ہو یا
 ہے حدیث جبریل والی تہیں جو میں شروع مشکوٰۃ دے ہی موجود ہے ۱۲ فقیر علوانی بقیہ خاشعہ بر سر

عرض کیتی بوہنہ عالم کبیرا فرمایا اوہ بندہ
 عرض کیتی بوہنہ کون غنی ہو کہیا جو صبر کما و
 اے موسیٰ اے موسیٰ ہی سدہوں پی یکباری
 اونویں پھر ارشاد ہویا اے موسیٰ میت عمر
 تا موسیٰ سنیا فرمایا رب میں ہاں پت عمر اب
 سن موسیٰ عرض کیتی خدمت بندہ حاضر آیا
 فرمایا جے چاہیں سایہ عرش حشرون پاپا
 تے رنڈیاں زمانہ پنچا دن یاری جن تس خانہ
 جیہا کر سو تہیا پاسو پھر ارشاد سناے
 عرض کیتی ہو کون محمد تا خالق فرمائی
 جو بہت کریم شریف اوہاں تھیں ناہیں کوئی
 میں نام اوہاں سنگ نام پدی نکھیا پر عرش
 نہ بدلگ ورن جنت میں پہل ماوہ پستاندہ نالو
 پچھیا کون اوہاں دی میت و سیاہت اوہاں یاری
 تے لک برہمہ ہر حال ہنگے قائم اعرابت
 قبول کراں اوہاں تھوڑی غصت جو کج کرن
 عرض کیتی کر پیہر میں امت اوسدی سدا
 پھر عرض کیتی کر دخل میں امت چہ تہا نہ
 پر میں جمع کر گاترہ اتے اوس محبوب خدا نورا

جو ڈرنیوالا بہت میری تھیں عالم وہہ پندہ
 بنی کہیا ہلکن موسیٰ نے سنیا کوئی الاوس
 او دھرا دھرویکہ رہی کوئی شکل نہ دن ہار
 سجے کھتے ویکہ رہی کوئی نظر نہ مول چیانے
 نہ بن میری معبود کوئی ہو اندر تہر آساں
 وچہ سجی و ڈھگے چک سر سجیوں خالق نور آیا
 تا شفقت کریں تیم اوتوں باپ سدا جوں آیا
 رحم کرو تا ساں اپر بھی رحم کچھوں بھسا
 لوکی کنوں انکار محمد و وزخ جاہن شانے
 عزت ہو رطلال بخوری قسم میںوں ہو آئی
 تے انبر دہرت ہوز تہیں پہلے سوال آیا
 میں قسم جلال عزت ہی سن تس امت اہل شرف
 تدلگ کل بندہ نون جنت ورن حرام ہر حال
 ہندے جڑے وقت تا تعریف کری جانے
 وینہ نون صائم راتیں قائم رہن مال طہار
 مال نہادت کلمے جنت کراں تہاں عطانی
 کہیا پیہر تہاں ہوسی اوہاں چوں مرد تہا
 فرمایا توں پہلے تے او کچھوں ہوں سوہانہ
 وچہ دار طلال پور و کنیں خلا نقل تہا نون

جواب شکرین دیدار الہی جہ پر

صوت رنگ جسم رنگ جنت زمانہ ہر دور
ہو رعبہ قریب تہاں سندان سوا پاک اما قتل

تفسیر نبوی جلد چہارم
 صفحہ ۸۳
 عرش کیتی بوہنہ کون غنی ہو کہیا جو صبر کما و
 اے موسیٰ اے موسیٰ ہی سدہوں پی یکباری
 اونویں پھر ارشاد ہویا اے موسیٰ میت عمر
 تا موسیٰ سنیا فرمایا رب میں ہاں پت عمر اب
 سن موسیٰ عرض کیتی خدمت بندہ حاضر آیا
 فرمایا جے چاہیں سایہ عرش حشرون پاپا
 تے رنڈیاں زمانہ پنچا دن یاری جن تس خانہ
 جیہا کر سو تہیا پاسو پھر ارشاد سناے
 عرض کیتی ہو کون محمد تا خالق فرمائی
 جو بہت کریم شریف اوہاں تھیں ناہیں کوئی
 میں نام اوہاں سنگ نام پدی نکھیا پر عرش
 نہ بدلگ ورن جنت میں پہل ماوہ پستاندہ نالو
 پچھیا کون اوہاں دی میت و سیاہت اوہاں یاری
 تے لک برہمہ ہر حال ہنگے قائم اعرابت
 قبول کراں اوہاں تھوڑی غصت جو کج کرن
 عرض کیتی کر پیہر میں امت اوسدی سدا
 پھر عرض کیتی کر دخل میں امت چہ تہا نہ
 پر میں جمع کر گاترہ اتے اوس محبوب خدا نورا

ایستقام خلقت چہ نامی ہوون وقت لقار
 خلق حادث بھی صفتان خلقت لغہ سید سب آیا
 انہاں فانی اکیانناں خدا نون کچھن ممکن ہا
 تے آوہ اکیان حاصل ہوسن جنت چو کمال
 محال ہوندی جو ربوبیت موسیٰ ماہ سوال کر سید
 یا لکن ترانی کہیا موسیٰ نون باسن جہت پیار
 تا ذرا اتوں اوہ تجلی ہرگز ویکھ نہ سکدا
 یا قوم مومن دی کیا سوال جان بکھلاسا
 جو قوم جا سہ نہ جدی ساڈی نور ویکھن تاپ
 نہیں نے ایہ بتلی ہوئی حضرت موسیٰ تاپس
 یا ایہ کراست دنیا بچ بھی خاصہ شاہ سولاس
 اس خاص کراست تھیز اوسوی اوسوں رے کچھنا
 پر انشاء اللہ منے دوپرس نارا انہاں کہیا نہ
 وجہ یومئذ ناصرۃ الی ربنا ناظرۃ وچ قرآن ایہاں
 ثبوت دیدار خدا و اظاہر اس بیت تھیں پایا
 وچ کتب عقاید مسئلہ واضح کینا ایہ ظہراواں

تے خلق اوصافوں پاکی رتوں یک اقتقاد ہا
 نہ دخل حوادث نون کچھ جانب بقسیم گواہیاں
 جمال خدا باقی اوہ اکیان نال بقادیاں بلش
 تے کرن سوال موسیٰ واروبیتا پر جواب بجالا
 جو نییاں روانہ طلب محال مدارکے چہ فرمیا
 جو کیا سوال تجلی وا جو حصہ بنی ہمارے
 اوہ حق شاہ رسل واروح الیمان اندر سدا
 تا لکن ترانی کہیا جمع طمع اوہناں سب تہو سجا
 تا اوہ بازاون اس ضدوں چوڑی طلبت
 و صطفیاء برسالاتی پڑہ دو وار تجلی سلیں
 جو سردیاں اکیانناں ٹھار حضرت شاہ تنقیہ
 جو دنیا وچ اپہ حق جسداں اوس کوئی پائے
 سر میدان دیدار کر لنگے گاہ بخار دلانے
 تر و تازہ کئی منہ اوسدن جو ویکھن طرفی
 معتزلہ منکر ہونے کتاویل اتھ کوڑا لایا
 او تھوں ویکھ عقیدہ محکم کرنا کل بھراواں

ملکہ دوسرا کوئی کہ سکدا ہوتو
 جو تمام اوصاف مذکورہ
 قسیم لایع معنی اکثر نال فانی
 اکیانناں سب دیدار ہوسد
 تمام دلایا نہ تے ہر ایک لفظ
 بھی غور مائیں
 یا ایہ کراست دنیا بچ بھی خاصہ شاہ سولاس
 اس خاص کراست تھیز اوسوی اوسوں رے کچھنا
 پر انشاء اللہ منے دوپرس نارا انہاں کہیا نہ
 وجہ یومئذ ناصرۃ الی ربنا ناظرۃ وچ قرآن ایہاں
 ثبوت دیدار خدا و اظاہر اس بیت تھیں پایا
 وچ کتب عقاید مسئلہ واضح کینا ایہ ظہراواں
 چو مستعد نظریستی وصل مجوسے
 جے ایہ لالچ ناہ ہوندا اکیوں مٹا سی غمخسراں
 ناہ ہی ایہ بھراویں مگراں دلایاں اکیوں
 فلما تجلے ربہ للجبیل جعلہ دکا وخر موسیٰ صریحا
 پھر جب نمودار ہوا رب اوسکا پہاڑ کی طرف کیا اور کو ڈھانک کر برابر اور گڑھا موسیٰ بیٹوں کو
 دفتر اسکا دفتر دلیانے
 چوں کہ ایہ بے اختیار
 فاسکے پاپے کرے
 مگر ان نون تھیں
 موسیٰ نے

کہ جام جم نکند سو وقت بو بوئی

چو مستعد نظریستی وصل مجوسے

سچ ایہ وجود ویکھن وکے بیشک کچھن یاراں
 جے اکل یار نہ دیکھاں چھڑن جو مڑاں آہوں

جے ایہ لالچ ناہ ہوندا اکیوں مٹا سی غمخسراں
 ناہ ہی ایہ بھراویں مگراں دلایاں اکیوں

فلما تجلے ربہ للجبیل جعلہ دکا وخر موسیٰ صریحا
 پھر جب نمودار ہوا رب اوسکا پہاڑ کی طرف کیا اور کو ڈھانک کر برابر اور گڑھا موسیٰ بیٹوں کو

دفتر اسکا دفتر دلیانے
 چوں کہ ایہ بے اختیار
 فاسکے پاپے کرے
 مگر ان نون تھیں
 موسیٰ نے

پھر چہرہ تجلی ڈالی اور پراس پہاڑ سے
 اوہ وڈا پہاڑ آیا وچہ مدین نام زیر الاذ سے
 ستر ہزاراں پردیاں تھیں اوہ اندک نور سیا
 دکا دکا مٹتے کٹن کیتا کٹ برابر
 سی غشی موسیٰ نوں آئی امین عباس تھے حسن الایا
 سی دینہہ عیسف دا ویرہ ہزار اجاں یو قلع ساہی
 جاں غشی موسیٰ کھاڑگا کہند جو کتاں آسمان
 سہنے کن ترائی فرمایا رب نے صیفہ واحد وال
 کن ترائی دی جھڑک ملی رب نوں موسیٰ تاپاں

لکڑے ہو یا پہاڑ ڈگا ہو بی بیوہ شکتا سے
 ہکے سے جتنی ہوئی تجلے او گیا جیل تبا سے
 ہکے سوئی مکے جتنا آکھن بعینیاں رسم الایا
 خاک ہو یا یاریت یا لکڑے ہو کر کھنڈہ اٹھا
 قنادہ کہے جو مر کے ڈگا اتھر پھیر جو آیا
 تے شروہاڑ سے روز جسے تورات موسیٰ چاٹی
 جو موسیٰ پُت عمران چا ہے دیکھیار جہاں
 نہ صیفہ جمع کہیا جو رویت مطلق ناہ محال
 جاں انظر ایک سوال کیتا میں توں کمال ہیں

بیسے منزل آمد من تانا بتو
 کاش بنو سے سے عراقی

نشاید ترایافت الا ہنوز
 ارتست ہرہ فساد باقی ہے

یا اکتیاں فانی نال نہ سکتیں ویکھ جمال بقا نون

نظر باقی ہے ویکھن لایق ایس حال صفائ نون

۱۷ تجلی آبی موسیٰ علیہ السلام نوں اس جگہ ہوئی آہی جس جگہ مقام عرفات بندہ بندگان خدا
 عجب اسرار آہی اس جگہ شاہدہ فرماندے ہیں۔ جیو جیو بہانور ایماندا چمکایا جو یا ہو۔ سے اور ہو
 جیسے انوار تے عرفان آبی بندگان خاص ویکھدے ہیں مثل ستیرق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 دی جد و جد مبارک حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم اہم اور میں دی نظر وچ
 آہا۔ اجیبا بو جہل اتہ ابی لبیب وغیرہم سے ہرگز آہا۔ پس ایہ مقام عشق واسیہ بندہ تے
 عشق والیا نون جو اس جگہ دسدا ہے دوسریاں نون نہیں اتے ٹکڑے ہیسے محروم اتے
 محبوب ہی رہندے ہیں۔ فقیر حلوای عفی اللہ عنہ ۱۷ یعنی صیفہ جمع وانہیں فرمایا بلکہ کن ترائی
 فرمایا جو تون برگزند ویکھ سکتیں گاہتہ تیرا آبی قیامت نون محال ہونا آہا اس طرح نہ فرمایا
 ہونا بلکہ کن ترائی فرمایا ہونا ۱۷ اس جگہ میں اتے تون نون کیا دخل ہے۔ ۱۸

۲۰ ایسے واسطے فرمایا تون
 جگر بند ویکھ سکتیں گا
 انے ایہ نہ فرمایا جو دیدار
 اسانی محال ہے۔ اگر کوئی
 کجہ جو حضرت کلیم اتہ
 علیہ السلام محرم از تون
 جو کے نسبت میں اتے
 تون دی کیوں کیتی تھی
 با دون اجیہے تفریب ہون
 سکے عزیز ایہ ہے جو
 وقت شوق
 ۲۵ یہ عذری دے کہ نہ خطا
 دی قیصر ہی۔ نہ تلاش
 صواب دانیاں ریا
 پس ایہ کیا تے
 بلکہ ہم نے موسیٰ علیہ السلام
 دا آبا جو چوہہ اس قدر
 کثرت نورانیت اتے
 علیہ انوار جمال آبی دا
 مشاہدہ کر کے پھر ہوش
 عداس قائم رہے ہون
 عین دا بجا دیں سزا
 نوران نون شراد ہونا
 ہمارا کہ قوفہا پار
 ہوسا دسا آدنہا
 ہی اسرار دسا
 بلا پانمی بسار
 پانمی ہی
 ہوسا دسا
 نون پر اسلام
 دسا لکال آدر
 دسا لائی نہ کا
 جو با بود بجا
 ۱۹ اونی

۱۸ قنادہ کہے جو مر کے ڈگا اتھر پھیر جو آیا
 تے شروہاڑ سے روز جسے تورات موسیٰ چاٹی
 جو موسیٰ پُت عمران چا ہے دیکھیار جہاں
 نہ صیفہ جمع کہیا جو رویت مطلق ناہ محال
 جاں انظر ایک سوال کیتا میں توں کمال ہیں

۴۰ اتنے منتظر ہے وچ
 عظمت دے کوئی آپ
 جانی نہیں آپ اصل
 اصول ظائق دے ہیں
 جو کیوں آپ دے نور
 مبارک تعین سبے نور
 دامادہ ہوا۔ پس آپ
 متصل حقیقی اتے موسیٰ
 علیہ السلام متصل مجازی ہوتے
 موسیٰ علیہ السلام نور معلوم
 ہویا پر یہاں نور معلوم
 آپ نور ہوتے ہیں
 عظیم تھیں مجازی ہوتے
 دور آناں لامکان تے پہنچ
 ہوا یہ نور دے لطف
 سمجھا جائے لطف
 اتے اسرار شاد ہونا جو
 پہاڑ چھب کے مانوں ہی
 دیکھ لوں گا۔ ایسا
 اختیار وقت جانی تے بجا
 شکر تے تحمل اتالی دے
 نہیں تے پورا انسان نہیں
 زیادہ تحمل اتالی دے
 دی اور اسکی کواد ہے جو
 چھری اتے زینا
 اتھان کے احوال تے
 انسان نے اٹھا
 پس ابو حوالہ ناں
 اتے چھب کے لطف
 کہنے تے موسیٰ
 کہنے کمال خاوت
 اتے عالی اتے
 غلبہ عشق تے
 حقیقت دے
 غلبہ کرنا جو
 پس عالی
 تے

(بقیہ حاشیہ صفحہ ۸۵) اتے ایہو سبب سی جو آپ نون اوس حیات بخش تجلے نے
 وچ اپنے جلال اتے عظمت دے نیست و نابود کر دنا اتے قاتلے موہونا جو دوسریاں نون
 وچ شروع حالت دے غالب ہوندا ہے آپ نون وچ اتہار کمال اتے پورے درجے دی
 حاصل ہوئی آہی۔ پس ایہ کلام اتے ایہ دیدار اتے ایہ تقرب آپ و امثل دوسریاں دے
 نہیں بلکہ اصحاب حال اتے نظر وایاں نون بھی اسدی تمیز محال اتے دشوار ہے۔ جد وچ
 شوق کمال دے ہر عضو تے اوہو کیفیت ظاہر آہی جس طرح کسے دل بقرار ترفنے والے
 تے ہوندی ہے اتے سو افضل دے لذت حاصل نہیں ہوندی۔ تا دل نے جوش ماریا
 اتے تمام اعضاء مشتاق اتے بقرار ہوئے اپنے اپنے کمال تھیں بے خیر ہو گئے۔ تا
 زبان بولنے والی ہوئی اتے اکھیں نے آرزو دیکھن دی کیتی آہی پس ایہ تلمذ توحید اتے
 استراق سندر و اتے خاصہ روح واسے۔ مگر آپ نے سبب کمال علو ہمت اتے قربت اتے
 مقبولیت اتے عشق دی بلند اوڑاری وچ جسم نون بھی اگتے ڈھوننا ناں انہاں تعلقانہ دے
 حقیقت سوال دی اتے نہایت کامل فنار اتے کمال بے تعلقی ممکن نہ آہی پس بہر حال جو
 بندہ رازدان اتے طالب مقرب بارگاہ روحانی لذتاں نون وچ اعضائے جسمانی دے
 طلب کرے اتے اوس بندے مقبول دی درخواست بھی منی جاوے اتے باوجود واردت
 اتے تجلیات علویہ دے اسدا جسم وچ قید وچود اتے تویت دی باقی رہ سکے۔ پس
 ایہ مقام ادہناں مقاماں تھیں نہیں۔ جو وچو حوصلے طلب ستری دے آسکن ایہ فضل
 خدا دا ہے ویندا ہے جس نون چاہے بے ایہ خاصہ موسیٰ علیہ السلام دا سمجھیا جاوے
 تا بھی بجا ہے غالباً اتے بے نسبت منحصر جائے ناں ثبوت دے ناقطعا صحیح ہے۔
 یاں اساتے حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا قیاس ادہناں تمام امران تھیں عالی ہے مصرعہ
 ایسا رتوباں دیدہ ام لکن تو چیزے دیگرے ناں حقیقت تھری صلی اللہ علیہ وسلم دے حقیقت
 موسیٰ علیہ السلام دی کیا نسبت ہے۔ اس واسطے جو وچو مخلوق دے آپ دا وجود ہمیشہ

۴۱
 اتے چھب کے لطف
 کہنے تے موسیٰ
 کہنے کمال خاوت
 اتے عالی اتے
 غلبہ عشق تے
 حقیقت دے
 غلبہ کرنا جو
 پس عالی
 تے

بقیۃ حاشیہ صفحہ ۸۶ :- وچ حضور آہی دسے دیدار دسے سوالی ہوسٹے۔ ایسے واسطے فرمایا ہے۔ ایہ پہاڑ جو وچ وجود اتے جسمانی حالت دسے کئی درجے مضبوط اتے محکم ہے جے ایہ میری تجلی جہل سکیتا تا ساڈی خواہش بھی پوری ہو جاوے گی۔ پس اس جگہ مخاطب آپ دا جسم آہانہ دل مبارک خلاصہ صلاۃ ۱۳۱ اتے وچ روڈنی دسے ہے جو اخص الخواص دسے دلاں نے تجلی حق تبارک و تعالیٰ دی ہوندی ہے۔ سبحان اللہ کیا عجب اسرار ہے جو پہاڑ باوجود اس عظمت دسے محروم رہے دیدار تھیں اتے دل انسان کا مل انال حکم و لکن یتنظر الی قلوبکم یعنی نظر کردا ہے اللہ تبارک و تعالیٰ طرف دلاں ساڈیاں دسے پس دل انسان دا جگہ وارد ہونے نظار کردگار دا ٹیڑھے (نکتہ) اسوچہ اشارہ ایہ ہے جو پہاڑ نے نظر بہت دی ڈالی اتے دل تے نظر رحمت دی فراٹی۔ ایسے واسطے پہاڑ ویران ہو گیا۔ اتے دل آباد ہو گیا اوہ غمگین اتے ایہ شاد۔ حلواشی عفی اللہ عنہ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

<p>اتے مقرب مشتاقاں دیدار ہو کر رہ جائیں امید وصال پاون جیکر لپوچہ لین سمائی کیا ہک جان ہزاراں جاناں کرن فریاد نہیں تے بھر غم ایوں عاشق جیہٹ لپوچہ کیوں مشتاق نہ ہوں اوسے کھلا اسید عاجی کرن و خورشید تھر کھک نہ شاہ گمان اعدقان تے رضوی تے اہل بیت جہاں تے تھہر میکوچہ تھیرے تے تے حالت پو پائی نرا اندر حالت بقی ہا جہل سچا اور حید ایہ وچ بخاری لیا یا تا خاک سیاہ اوہ بل دیا تے ذلی ہوش و غشا</p>	<p>نہ جیشک منکر گراہاں ہوگ دیدار کہ نہیں آس وصل دی رکھ دل اندر عاشق لین جیا یار اپنے وی ہک نظرتوں جان کرن قربانی بھجوراں تاہنگ دیدار سجدی نال امید اجیہا سہناں یا بچدی کوئی مثل شہا تکڑے ست پہاڑ ہویا ہک ٹکڑا اتے بیاسی طور سینا جس کہن اتے تن وچ دینے تے وچ ہک روایت اعدقان تے رضوی تائیں غار وچ پہلے حضرت خلوت کہتی وچ آخر حالت اجدیل نوں شاہ رسل فرمایا جاں شہزاد حجابوں درم برابر نور و سایا</p>
---	--

۱۰ لہذا توں طور سببانی
۱۱ اس سبب سے اس
۱۲ اس کے لئے کہ میں جو
۱۳ اس کے لئے کہ میں جو
۱۴ اس کے لئے کہ میں جو
۱۵ اس کے لئے کہ میں جو
۱۶ اس کے لئے کہ میں جو
۱۷ اس کے لئے کہ میں جو
۱۸ اس کے لئے کہ میں جو
۱۹ اس کے لئے کہ میں جو
۲۰ اس کے لئے کہ میں جو

۱۰ اس کے لئے کہ میں جو
۱۱ اس کے لئے کہ میں جو
۱۲ اس کے لئے کہ میں جو
۱۳ اس کے لئے کہ میں جو
۱۴ اس کے لئے کہ میں جو
۱۵ اس کے لئے کہ میں جو
۱۶ اس کے لئے کہ میں جو
۱۷ اس کے لئے کہ میں جو
۱۸ اس کے لئے کہ میں جو
۱۹ اس کے لئے کہ میں جو
۲۰ اس کے لئے کہ میں جو

اوس وقت مبارک چہ جو آہر دنیا تے ویوانے
 زمین ہوئی سرسبز تے کھائے چشمی شیریں پیار
 سبحان اللہ ہوشیار تجلیوں ہو جاوے دیوانے
 اوہ نوری چمکان چہل زمان تک چہر موی ہیا
 ایس تقرب شرف تلذذ بعد رسول خدا
 میں سالان چہل کنوں گویا بن ماوند ہاں چہ
 اوہ ہو بیہوش گئے جاں سرت سمحالی پھلا
 توں کوں نکاح نہ پچھے میری مزدوری کر کھا
 نہ خدا ماں تھیں خدمت لیندی خود محنت کر کھا
 جو ہماری سنگ محبوباں دہو قدر کمالا
 ابن عباس کہیا جد جلوه چاہیا موسیٰ سا
 پھر زندہ رہی تا عرض کیتی جو وی کھینوں مچا
 دس فرسنگ تا تین اسدن حضرت موسیٰ پیارا

اوہ ہوشیار تے صحت بخشی بیماریاں ربانے
 لکھی آگ مجوسیاں بت سجدیو چہ ڈگے سار
 تے دیوانے ہوشاں چہ اون واہ واہ بھیت با
 جو سیندا چند ویندا پردہ رکھدی چہر صریحا
 نہ التفات زماں ول ہی کہے ہکن اہل صفلا
 ذرا اپنا حسن دکھاتا موسیٰ چکن حجاب ضروری
 دعا کر جنت و چہندہ زوجہ بناں موسیٰ فریحا
 تا مزدور اونو چہ کھیتی کنگے بی بی کھائی ہیں
 مزدوری کر کھان سدا بھی اجر و ڈاہتہ آو
 ہن زہد ریاضت نفس بجا و چاہندا نوالا
 فرمایا ایہہ نہیں ممکن جو دیکھن میر تائیں
 تا استحقاق بہتر ہے جو جیواں تہا و کھاں پہلا
 وچہ اندھیرے ٹرن کیٹری واسدا سی آشکلا

لیقتہ حافظہ صفحہ ۸
 ثابت ہے قید و سدا
 کیسے تہہ یاریا سدا
 جو چھپا میں میں تھیں اس
 کئی ہے طرح روایت
 پوشیدہ نبوت دسویں
 دم از ناں دیری دسویں
 غلط ہے خلاصہ التفات
 حلوائی غریب
 جان سفار
 اتنی چٹائی آئی باون تھیں
 اتنی چٹائی اتنی چٹائی
 دو مینی اتنی چٹائی
 ہوئی چھ فرشتے جسد قہار
 علیہ وسلم کے تھیں دس
 نونال نہیں است و حال
 دیکھیا پھر پیوستہ
 تھیں است و حال
 طرح پوشیدہ ہو سکدا ہوں
 فقیر حلوائی غریب
 ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱ ۱۱
 صفحہ اس سبب ثابت
 ہوا جہانت اتنے
 گنت کر کہنا
 بسکون کہنا
 خندا ہے اتنے
 ہویا کتے
 مہج ترقی ثابت
 دسے اور ترقی

مناجات
 آگے بھیجے
 لکھ کرے

فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحٰنَكَ تَبَّتْ رِجْلَايَا وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ
 پھر جب چونکا بلا تیری ذات پاک ہے میں نے توبہ کی اور میں سب سے پہلے یقین لیا

میں تائب طرف تیری اتنے ایمان لیا
 جو دنیا و یوچہ و کھین تیرا ممکن مول آیا
 میں لایق اوس نہ آیا توبہ اوس سوالوں ظہرا

فرج ہوشاں آئی اوس آگیا پاکی تہہ خدایا
 تے پر ایس امر و تبا میں ایمان لیا
 جاں ہوش آئی تا جاتا و ڈا سوال کتہا میں بھارا

قَالَ يٰمُوسَىٰ اِذِ اصْطَفَيْنَاكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسٰلَتِي وَبِكَرٰهِيْ
 فرمایا اے موسے میں نے تجھکو امتیاز دیا لوگوں سے اپنے پیغام بھیجنے کا اور انہی کا کہنا
 فَاٰتٰنَا اٰتِيَّتَكَ وَكُنَّ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ
 سو سہ جو میں نے تجھکو دیا اور شاکر رہے

بجای جہانت اتنے
 گنت کر کہنا
 بسکون کہنا
 خندا ہے اتنے
 ہویا کتے
 مہج ترقی ثابت
 دسے اور ترقی

لقید حاشیہ

صفحه ۹۱

ہوئے۔ نوذبا سمن

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵

مراد یہ آیت تھیں

نزل کیتیاں گیاں تھیں

نسا یا سوخ پینہاں

دا صابت دیاں ضاہہ

۹۲ حلوائی صفی

عندہ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵

حاشیہ صفحہ ۹۱

اجبہ جو صوفی نہ ہو

انے صوفی اجبہ جو فقیر نہ

ہو سکے دونوں وچ نقصان

دکے ہی جو بی نام مالک

مترتہ علیہ تھیں نقل

من تصوف ولم یفقہ

فقد نزلنا من نقضہ

جو معجزے ہو نشانیاں ساریاں اوہاں چاہن کہ کیا
 جاں راہ نفع مقصودندی جاوے وہاں کہا یا
 نہ من عمل کرن ہاں اوہ سنن گلاں گمراہی
 ایہ پاروں جھٹلان تہاندی آیتیاں ساڈیاں
 ایہ آیت احکل دو قرآن لگدی خوب گمانی
 کھاوے پین لباس تہاندی اسپہوشل کھال
 تے ہر ہر گل اسلامی تے اوہ نکتہ چینی کرد
 کل فرضاں تھیں منکر سلف دیان چنکر
 کر معنی الٹ قرآن سندی اوہاں روشنی نویرنا
 جو اہر مغیہ رو پیچری وچ اوہاں حال مفصل
 خشک فقہیہ کہایت زمانے دشمن صوفیاں
 تے دو جا لولہ بدعباندا اوچہ لباس فقر
 بایزید جنید مونہوں بن صوفی نام سدا
 صوم صلوة قرآن نہ پڑھی چال شریعت چور
 شعبہ نواں جاویکھن کائی مائل اسول ہور
 جے قضا نماز جاوے ہواسدا مل تحوف لیا
 قرآن حدیث اجمالی سنن یعنی فقط زبانی
 رسم جہالت قضا نہ کرے جدا اصل نہ کوئی
 جے پڑھن نمازناں کالی سستی چٹی جان سنن
 ہک پاس سیناں ہوں میں پاکو خاص فقیر سدا
 جاں بانگ ملو تا پچاسا کلمہ پڑھن زبانی

تا بھی معلوم نہ کرن جیلے پیش بلایاں
 یعنی حق پرستی او عمل قدم نہ چاہندی پیا
 تا اوس تے گمراہی دی چھٹ پوندی مڑو
 تے آہے اوہاں آیتیاں پاسوں غافل اوہاں
 ہک فرقہ نویں جوان آزاد جو کھاراندی پانی
 ہر مرضی کفر طریقی خوش وچہ بد اطوار
 ترمیم صلاح ہر گل می نرت پلفس صنایع
 وجود ملائک و مزخ جنت حور قصور نہ مند
 چھوڑا صول اسلامی ہاں لغاں اصول ہویا
 لکھیا حضرت پیر قصوری مر حضوری الکل
 اوہ اتوں عالم دوی سداون وچو کہو گند
 شیخ زمان کہان دعویٰ قطیبت واکرد
 دعویٰ حب رسول تند واکوڑا جگت ہلون
 پیراں غیر شرع چلاوں بیروی خلقت بوڑی
 منزل سمجھہ فقر دی او سنوں محکم کر کرسد
 پیرد کم وچہ ہرج ہوو کہ خوف اتھی پونہ کہان
 عمل رکھن بھٹپ چھکو اترا اوہ مرد و شیطانی
 جہال فقیراں صوفیانہ یوچہ ایہ بدعتا ہوی
 رکوع سجود نہ پورا کرے لایں گلوں اوہاں
 اک حقے دی خدمت کردی طرف سیت نہ جاو
 پر جس کم نوں سکے بانگیا استھیں روگردانی

جو صوفی ہویا ایہ نہیں
 فقہ ماسل نہیں
 اوہ زبانی نہیں
 جو فقہ ہویا ایہ نہیں
 فقہ ماسل نہیں
 اوہ زبانی نہیں
 جو فقہ ہویا ایہ نہیں
 فقہ ماسل نہیں
 اوہ زبانی نہیں

رب کہیا ای موسیٰ ٹھیک میں چنیا لوگا اور تیری
تے ہوتوں شکر گزاراں تھیں کہ شکر العاظم
پس علی الناس وچہ الفلام نہ استغراقی آوے
ایہ اصطفیٰ موسوی امت موسیٰ اُپر ہو یا ظاہر

نال کلام رسالت خود پس پکا جو دم تینوں
علی الناس مراد زمانے موسیٰ والے لوگ آوا
ساکل مخلوقوں شان نہ فضل موسیٰ وادسیا
جویں وچہ خلاصے فتح محمد صاحب کیا او جگہ

وَكِتَابًا فِيهَا آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

اور لکھ دیں ہم نے اوکو تختوں پر ہر چیز میں سے سمجھوتے اور بیان

لِكُلِّ شَيْءٍ فَخَذُّهَا بِالْقُوَّةِ وَأَمْرٌ قَوْمَكَ يَا خُدَّوَابًا حَسِينًا

ہر چیز کا سو پکڑا دن کو زور سے اور کہو اپنی قوم کو کہ پکڑی رہیں اسکی بہتر پائیں

سَاوِرِيكُمْ دَارَ الْفٰسِقِيْنَ ۝ اب میں تمکو دکھاؤنگا گھر بے حکم لوگوں کا

تے لکھیا تختیاں نو چاساں موسیٰ کارن بہر چیز
پس پکا او سنوں سنگت بھی کہ حکمت و تئیں
خود قوت کوشش نال عمل کر بھی لوگاں دہائیں
وکتبنا لقی لاکوارج کنوں مراد تورت ایہائی
عرائس وچہ جبرائیل تائیں ب جنت طرف دورا
تے دس گرض کہیا پھر لیا نونشا کا کھ ستمہ
تے و تبرہوں انبر تک آئی خود لکھی تورت الہی
جو بھیدتے حکام ہو پکے عہد و سوچ رہ سائیں
تا عرض کھتی آمان کوں ایہ چکاں بہار خدایا

و عطا نصیحت ہو رہیاں بھی ہر شئی جدا تم پر
جو عمل کرن تیں بہتر گھر لچھیاں تسان چوب کھلائیں
جو بہت چگیے عمدہ کم اختیار کرن سمجھائیں
کتبنا وچہ اضافت تشریفی تکرہمی پائی
جو کنوں زمر و تختیاں دس دس گز لیاں تے
تساوہ بہ نور ہو یاں اتے نور و قلم نبی قدرت
پر فلک اپراوہ تختی رکھناہ چک سکیا سازی
بہلا بیچارا آسان کوں چک سکدا ایہ نیائیں
کیا رب موسیٰ ان یہ جبرائیل ان اوہ بھی عاجز آیا

۵۷ یعنی اسان لکھیا۔ ایہہ نال غرض بزرگی تورت دے اتنے وڈی تاکید ہے اتنے اند
تالنے تین چیزاں نال اپنے ید پاک دے پیدا کیتیاں یعنی بلا وسیلہ تک آدم علیہ السلام
دوسرا بہشت تیسرا تورتیت۔ در نشور علوی رضی اللہ عنہ ف حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ضمن الخواص میں ۱۰

۱۰ نہیں تے مضمون
رسالت و نسبت ام
سابقہ اتنے انبیا لاحقہ
دے صادق نہ آویجے
اسو اسطے جو کہ لوگ پہلے
گذر چکے آئے تا بعد میں
آپسی دے اونہاں نول
رسالت نبیاں کیا تعلق
رہیا تے پیغمبروں دوسرے
پیغمبری حاجت نہیں ہونی
پس علی الناس نہ یجوز الف
لام متفرق
۵۸
صورت تینوں فسا است
تہ ہونہ موسیٰ علیہ السلام
عیشاں گے جو
صورت کی ہونہ
تاسد تھو کس ہونا
آویجے تھو پہلے منوں ہونہ
حضرت موسیٰ علیہ السلام
تھو اول ہونا
تھو اول ہونا

۱۰ نہیں تے مضمون
رسالت و نسبت ام
سابقہ اتنے انبیا لاحقہ
دے صادق نہ آویجے
اسو اسطے جو کہ لوگ پہلے
گذر چکے آئے تا بعد میں
آپسی دے اونہاں نول
رسالت نبیاں کیا تعلق
رہیا تے پیغمبروں دوسرے
پیغمبری حاجت نہیں ہونی
پس علی الناس نہ یجوز الف
لام متفرق
۵۸
صورت تینوں فسا است
تہ ہونہ موسیٰ علیہ السلام
عیشاں گے جو
صورت کی ہونہ
تاسد تھو کس ہونا
آویجے تھو پہلے منوں ہونہ
حضرت موسیٰ علیہ السلام
تھو اول ہونا
تھو اول ہونا

اسے تفصیل دیا ہے آیت
دس نہیں ہوتی ہیں جو
شمال صحیح حدیث سے
ثابت نہ ہو وہاں
اس سے خاصا پلہ ہے
خلاصہ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴

تا اتنی مدد سنگ موسیٰ دی پاس آنی اوہ ساہی
تے عرض کیتی ہیں بہار امانت چکن تھیں سہا
جے ایہ قرآن پہاڑا پر کدی گیلدی اسپن سوہان
جاں موسیٰ بھی ناہ چک سکے کنبے سک نہاں

تا ہک ہک حرف عرض ب ہک ہک ملک کینا ہک
ایہ وکیہ امانت بھاری ڈر کے پھٹے پہاڑ بیچار
ولو انزلنا ہذا القرآن علی جبل پڑھو قرآن مثلاً
سا خوف خدا یوں ہاکہر گلے کنب پہاڑا ہا ہا

حافظ شیرازی

قرعہ فال بنام من دیوانہ زوند

آسماں بار امانت نتوانت کشید

تے مانویں فالج دینہ عرفے دی پاشی غشی موسیٰ
وچہک روایت لکھی ہی اوہ جبرئیل فرشتے
بلکہ احکام نصیحتاں بالتفصیل مراد ارشادوں
ظاہر ہو جو چیزاں بعض حسن ہوں اجاں
ہے ترک ہمانہ حسن دو جا موات سوہا
تہیکے مشتبہات اوہا تھیں بہتر کچھ سپیوں
نہ بھاویں ہو گناہ عمر تے وقت ضائع ہو جاو
جو فضل حسن ہو اوہ شی محکم کر کے چھنی
ایہ عمل غزیت حسن ایہی نصت چھو کہلونا
ایہ فضل ہے اتے بدلیں بھی نصت نہیں
جزع فرع تے صبر توکل تیریوں خوش پایا
ایہ صغیرا مرو جوبی وجب ایہ سب اوہاں مغا
جاں وچہ قرآن بھی ایویں ایہ منع نہ ہو یا ہایاں
غزیت حسن چھو کر اس نصت راہ نجاون
خالص ذکر تے محض فناہ عبودیت ہر جا

لکھی وقت توریہ ظلم دی سنی آوا موسیٰ نے
اتے وسوسے والی توریہ اوہ تنگے دس یا
تے کل شیخی کنوں نہ دنیاوی کل نہیں مرادوں
کلام خدا چہ ہر شے حسن مگر سیاق کلاموں
ہن چار قسمے امر اوہ منوعات اک آئے
ہے کرن اختیار اوہا نہ حسن ترک مول کچوں
چوتھے ہیں سباح اوہا نوچہ قلت حسن پیکار
جو مشکل نفس ہو اوہ پکارن طلب سوکت کرنی
افطار مسافر جا زبھاویں مگر جو صائم ہونا
مسکین سوال ہے نصت مگر قناعت عمل غزیت
پر کرن معاف ہی فضل حسن عمل غزیت آیا
زینت راحت کنوں مجاہدہ نہہ حسن ہر حالے
یعنی عمل کرن حسن تے وجب سی ہرایاں
تے وجب ہو یا ساریاں اپرا سکے عمل کماون
یا حسن کنوں مراد تصوف اہل اسد دی چلے

اسے اتے امر ایفہ
ارہ میں جہاندا قیامت
نون کہ جواب نہ آفسا
قوت تھیں مراد قوت سی
اسے قصد عمل
۹۰
اتے بہت

عالی اتے عبودیت پوری
اسے ثابت قدمی دائی مراد
بہر فریاد خود بھی عمل کر دے
لوگاں نول بھی بوجہ خواص
التفاسیر
اسے ایہ سب اسرار
بے منوعات جہاں جہاں
تھیں شارع نے منع فرمایا
شرع اوہ جہاں شارع نے
ان فریاد فقہ حلوئی
اسے ایسے طرف اشارہ

اسے من اسلام
اسے تکرارہ انیسویں
تھیں ایویں ہے
جو آدمی بے فائدہ
بات چھوڑ دے
یا ایہ جو چو کہنا
میان پال اختیار کرے
خلاصہ
اسے من تے عمل کرے
تہیکے نصیحتاں
بوصفا

تے جنہاں جھوٹھلیاں آئیآں ساڈیاں بھئی ملناون پیا
بھلا ہو سکے جو عمل کرن کچھ تے بد لہ کچھ پاوون

نیک عمل کن بھس مہون تنہاں بد عملان ہی قسا
بلکہ جو بیجا و بدن سو پو نظر نہ ہو رگ کاون

از مکافات عمل غافل مشو

گندم از گندم پر آئیڈ جو ز جو

جاں رسل کتاباں معجزی ساڈی عمل او تنہاں او گت
اساں او گت کیتو عمل او بناند خود و ڈی بائی پارو
تے بدی و ابدلہ بدی ہو و پس مثل او سدنی سن
تے صفت بری ایہ بشریت و پخت حجاب ہمار

سرسئی کبر ہنکاروں او سدی عوض او نہاں خود
تے بے پرواہ مہون پاسوں اہل شرک شراب
اتے تکبر دی ریا بی اس آیت و چکارے
و وہی انانیت آتھیں اس کنوں شیطان خواری

مشوے

ایس تکبر زہر قاتل زانکہ ہست
چوں مئے پر زہر تو شد مدبرے
بعد یکدم زہر بر جانش زند
گرداری زہریش را اعتقاد
چونکہ شاہے دست یابد پرشے
و ریا بد خستہ افتادہ را
گرد زہر ہست ایس تکبر پس چرا
و یں دگر اپنی ز خدمت چوں نواخت
ہر کہ بالاتر رود ابلہ تر ہست
ایں فروع ہست و اصولش آں بود
چوں مبرومی و نگشتی زندہ تر و
چوں بد و زندہ شدی آں خود و

از مئے پر زہر شد آں گنج مست
از طرب یکدم بچنبندان سرے
زہر در جانش کند داد و ستد
کز چہ زہر آمد نگر در قوم عاد
بکشدش یا بازوار و در جبے
مر ہمیش سازوشد بد با عطا
کشت شاہ را بے گناہ و بظنا
زمیں دو جندش زہر با پستافت
استخوان او ہتر نخواہد شکست
کہ ترغ شرکت این با حق بود
باغی باشی بشرکت دلک جو
و صحت محض است آن شرکت

روح البیان صفحہ ۴۳ حواشی صفحہ ۳۳ خلاصہ ترجمہ انہاں شعرانہ بقیہ حاشیہ ج ۹

۱۔ نیک عمل کن بھس مہون تنہاں بد عملان ہی قسا
۲۔ بدون تھیں موازیک عمل
۳۔ میں نہ برسے عمل استوار
۴۔ جو کافراں کے برسے
۵۔ عمل شکستے نہیں جائیے
۶۔ تو ہی عمل نیکانے مقبول
۷۔ نہیں ہو سکد اگر انانیت
۸۔ کے پہلے ایہ جو او عمل
۹۔ کیا جاوے و چچالت
۱۰۔ ایسا نہ کے جوین کلک گز تو
۱۱۔ تھیں منصوص ہے دوری
۱۲۔ شرک کرے او پر
۱۳۔ ۹۵
۱۴۔ زہر ہوسا جسطرح کلک
۱۵۔ اہل بجزوفن تھیں ثابت ہونہ
۱۶۔ جو مئے جان زندگ
۱۷۔ ہنکاروں او سدی عوض او نہاں خود
۱۸۔ کتاباں دانتے معجزیات
۱۹۔ ظاہر کرناں باطل ہنکاروں
۲۰۔ واسطے تکبر کرنے او بناند
۲۱۔ دتا اسان او نہاں نوں
۲۲۔ جو باو دہوگی عمل او بناند
۲۳۔ نزدیک اسادے ولس
۲۴۔ کربانی اسادے
۲۵۔ اسدے واسطے پہلا
۲۶۔ ہوئے اسادے
۲۷۔ لڑک اہل انہاں
۲۸۔ تھیں جوین ایسا
۲۹۔ ہر بائی داری
۳۰۔ ۴۰ نیک مہون
۳۱۔ او سدی اسدے
۳۲۔ ال ایڈن دس
۳۳۔ انہاں ہنکاروں
۳۴۔ اسادے دوا
۳۵۔ اوصاف دہوگی
۳۶۔ تھیں جو او ہنکاروں
۳۷۔ ثابت ہوا

دور شو از کبر تو کے مرد حق
از تکبر خوار شد شیطان بعین

تا بیانی از ہدایت صد طبق
از بلندی شد بہ پستی و کمین

گھر اسرائیل کے گھنیوں و چھاسلمی قوم پوجا

جویں اگلی آیت دیوچہ اسد ظاہر کر فرمایا

وَ اتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجَلًا

اور بنایا موسے کی قوم نے او کے پیچھے اپنے زیور سے بھڑکا

جَسَدًا لَهُ خَوَارِطُ الْمُرُوءَاتِ لَئِنْ لَمْ يَنْزَلْنَا بِهِ السَّمَاءَ كَمَا نَزَلْنَا بِاللَّيْلِ بِمَاءٍ سَاطِعٍ لَمَ أَكَلُوهَا كَمَا نَزَلْنَا بِهَا لَيْلًا مَاءً سَاطِعًا لَيُكَلِّمُنَّ عَنْ رَبِّهِمْ السَّمَوَاتُ وَكُلُّ شَيْءٍ عَابِدٌ لَهُ إِلَّا عِزَّةً لَنَا الَّتِي لَا تَمُوتُ وَمَا لَكُمْ لِمَا كَفَرْتُمْ أَلَّا تُعْقِلُوا

ڈھراوس میں گائے کی آواز یہ نہ دیکھا کہ وہ ان سے بات نہیں کرتا اور نہ

يَهْدِي لَهُمْ سَبِيلًا مَّا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ

دکھاوے راہ اسکو ٹھہرایا اور وہ تھے بے انصاف

تے قوم موسیٰ ہی موسیٰ پیچھے گھنیوں چھا گھنیا
کیا ڈٹھا اوہناں نہ ابہ بھی جو اوہ کری کلام تہنا
تس لگے کرن عبادت تے اوہ لوکی ظالم تے
اوہ جتہ گوشت والا آہا گائیں وانگ اڑاندا
جان مصروں نکلے اسرائیلی سمجھت جو قبیلے

اوہ جتہ سی بجان آواز گائیں اُسنے پھریا
تے ناہ تہناں راہ لاوی پھیرا پھریا کوں اوہنا
جو تھیں بنی ہوئی ہک صعرت پوجن لگی سا
جان بولتے تا سجدہ کردی جان چپ ہر سر جاندا
نہو و خبر جو راتورات گئے سنگ موسیٰ سائیں

۴ ہڈیاں دی چاہیگا ٹٹنا ایٹٹ جاناں صریح ہے یعنی شاخ اتے تکبر مزہ نتیجہ جسدا خوار ہونا ہے جو بلند ہونا شریک ہونا ہے نال باری تعالیٰ سے جدا نال تکبر سے نہ زندہ ہوندا ہیں توں نہ مردا میں پھیر تکبر کر کے شرکت کرنی نال خدا سے دوسرا ملک ڈوہنڈنا ہے۔ اتنے باغی ہونا ہے جو توں نال اوسدی بھی زندہ ہیں تا اوہ خود آپ ہے محض وحدت ہی شریک اوسدا کہ جگہ ہے اے یار تو تکبر تھیں دور ہوتے کسے مرد خدا دا نوق تل لٹوں ہت پانگیا تو طبق ہدایت سے تکبر تھیں خوار ہویا شیطان مردود بلندی مرتبہ تھیں گگ پیا و پستی اتے خوار سی سے حلوائی عقی اللہ عندہ گھر الخ سامری نے فرعون دغرق بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۹۰

بقیہ حاشیہ
صفحہ ۹۰
جو تکبر کرنا نہ قابل ہے
شراب زہر ناک تھیں ہستی
آماندی ہے جسکوئی
تا بیکار زہر ناک شراب
پیو یگا تا پھلے نال خوشی
دس سرلا دیگا پھر اوہ
زہر اوسنوں ہانگ کر سگی
جیکر تینوں تکری دی زہر
اعتقاد دیوچہ
۹۶
تے قوم عبادت کرے ہانگ
مال کس چیز کے ہانگ
ہوئی جو بولی بادشاہ
بادشاہ تے غالب ہونا
جے تا اوسنوں قتل کرے
یکوہ وچ ڈالیا اے
جیکر اوہ بادشاہ اے
ما جز خشی توں ویجیگا
تا اوپر اوسے مریم
لگا دیگا دوائی کرے
جیکر تکبر نہ ہوں تا اوس
بادشاہ تے قتل کرے تا اوہ

ذی فتنہ اپنی
سوزناں نہیں
نہو و خبر جو راتورات گئے سنگ موسیٰ سائیں

ناز روزہ اتے شرع اطاعت زائد چیزاں جان
 قصبے ہیراں ستیاں اجیہو زانڈیو چہ پڑہے
 اجیہو پیر ہوون خوش بہترنگ ناناں طفلان
 گھر میں مریاں ڈبرالون گوڈی چچن ریاں
 ہک واہڑی منے لکوں ننگے خادم حق سینگا
 اوزار سرد و فرامیراں تے آیتاں پڑہن ترقی
 سنن ساون ولے خوش ہو شامت و منہ آ
 اوہ مجلس اہل شریعوں نسن جیونکر تیر کمانوں
 پیر زاوے ہک پیر سداون شکل عجیب بناون
 دلوچہ جانن کچھلے سانوں کر گئے ٹلگر جو گکا
 درویشی داسانگ بنا کے مچھولاں لٹ کہا
 نہ خبر قرآن حدیثاں ماہ کچہ تابع ہون نہایت
 وچہ فسق فخور رہن نت موہوں فخر تکبر کرد
 بگھیباڑاں وانگ پیر جم پیران ٹھی کھل تارن
 کہن مریاں جھنڈی پٹھہ کھلوس روز خنہ
 اجیہو ٹھگ حشر نوں پاسن چھنڈا پاس دبرد
 پیر پیر فقیر حواہل شرعی ہادی خلقت ہو
 دنیا طمع نہ دلوچہ رکھن بارش فیض وساند

جو پیر شیطانی جاہل دسیا اونوں فرض چھن
 مرد زناں بیزیت ہو کر رجوع زناہ ول کرد
 صحبت علموں نسن طرف عیاشی خیال چنڈا
 پچھر پاس مریہنی ڈبراکر کے پیر گیا ہوا ہن
 ہک ہر ہر شئی وچہ رہن سچھن ڈبرسن کچھلنگا
 حدیثاں نقساں پڑہن اوہناں تے کافر ہون شیطانی
 مجلس شیطانی وچہ کوئی مت نہ دل تو
 تے مجلس شیطانی دل موٹن جنہاں ذوق جاہل
 پچھلیا نانا نو و روزبانی عمل نتاپ کماون
 علم عمل دی کی حاجت ساں کافی پرتھہ ٹھو کا
 ڈبے آپ ڈوبن دو جیاں نوں شیطانی بتا
 لہو لعب چہ شاغل شہوت تابع اہل فضیحت
 جامہ پس فقر واکوڑوں مچھولاں وچہ پھر
 بیتے باجی نہ ہن ہرگز دس دس روز گزارن
 جاہل سچھ منوں اکوں پیر شیطانیوں ڈورد
 دیوے رب پناہ اس فرقیوں مکرخی سخت قہر
 ویکھن نال جنہاں ل جاگے غفلت دور کہنوں
 سونا مٹی ہک کر جانن رحم نریاں کہا نہ

۱۰۰ یا تدمن ذلک پھر صوفی نام سداؤندے میں اتے بعض سجدہ کردے ہیں قبر مشدی
 نوں یازندے نوں جے نیت عبادت دی ہووے کفر ہے اتے گرفتہ تہودے طواف کرنا بھی منع ہے اتے
 دیوے بالین بھی لوتھنقل طور تے حاجت روا سمجھ کے پوکا کرنا بھی منع ہے تفصیل انہاں سہنا نہی گندھکی ہجرت

تفسیر حکایتیں صفحہ
 (۹۲) - تفسیر شکر
 نوں بھی خوف اتے صوفی
 جے علم نوں بھی خوف ہے
 نشا و صوفی کا ہونا ہے
 جو فقیر اتے صوفی ہون
 فقیر حلوئی عرفی
 رسم حیات النور
 سنی جاہل تصویراں ہیں
 دیاں نقش کر کے پاس
 رکھدے ہیں اتے اونہاں
 نوں پوجدے
 پوجہ اتے پوجہ
 اتے نظرم اوہناں بنا دی
 تالی دی کر کے خدا
 اس طرح ہون خاص
 دیوے میں جسطح
 ہودی اتے نصارت
 کردے آسے ایجوڈیاں
 ریاں شکلاں بنا کے
 وچہ رکھدے اتے زیارت
 کردے اتے ہنوس
 اوہناں ہی زیارت کر کے
 خوش وچہ عبادت ہے
 زیادہ ہون
 پکی رتہ رتہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون
 پکی زیادہ ہون

مردانہ یوچہ خیر خواہی سے عمر گزارن ساری
 ہر کم شرع موافق دائم و چا اصلاح خلایق
 پستے عشق آہوں رنگے ہوئی رنگ عرفانوں
 اجیہا شخص ملے جہینوں اوسنوں پیرائیں
 مجددی نقشبندی بونہہ اکل اہل شریعت پاک
 جاہل پیر شریعتیوں جو دشمن علم عمل کے
 کل طریقے فقر و اندے نور و نور دسائے
 نہ جدگ عمل شریعت پورا ٹرے نہ چال طریقت
 جدگ پیر دین دنی و چغنی مرید بناوے
 جے درویشاں الشکر بھکھے طالب گھر کجاوے
 غریب مریاں گھر جا کے پٹیوں پیر کھاوے
 جاں دنیا و حج رہی عزت اوسدی ہو یا خیر
 یا تھوڑی کھائے طالب دیوچہ پرکت پیر چور
 ایہ ورنہ شاہ رسل دا آیا پست پست اولیاں
 پیرانوں ہو لازم غیبت بہن مریدان تائیں
 طرن شرع تے ماہی پیر اوستاواں حق بجاو
 مرتبہ ذکر عبادت دی پھر لذت و کبھن پیر

شاہ کنگال وکی یک جیسے رکھن نظر اولاری
 نفس انہی دل خیال رکھن نورن کل علایق
 اوہ کامل اکل وچہ فقر دی ولی پستے زینانوں
 تے غیر شرع مجہول پیرانہ راہ نہ گز جائیں
 تے ہر طرف نقیبانہ دی وچہ کج و کج واپری نظری آئے
 ناہ اوہ قادری نقشبندی اوہ بلکہ دشمن دل کے
 جو واپری نکل شی کچہ ہن اوہ پھلیاں گہروں کا
 حقیقت نظر آوی کوں بلکہ ہو وقت
 تلگ پانی بیون اوسد گھر تھیں اوس نہ آوے
 اوس قرضہ چک کھوایا یہ گل ب سول شہاوی
 ظاہر اوسد نام کرتے ناد و جگ حمت پاوی
 جے دنیا دیوچہ لٹ کھاوا قیامت نوں کوسن کینویا
 جوں جاہر و گھر شاہ سولاں کرت ڈالی کھائے
 کئی ہو خدادی بندہ ہن زمین اتے تھلاوے
 کسب حلال کرن کھاوے منگن نکل تھائیں
 اہل عیال اندر لیا روزی پاک کسب کہاوی
 جے حق حقوق نہ ادا کرن تاو نو پین پوراوی

لہ یعنی تمام طریقہ قادری
 نقشبندی سہروردی چینی
 شاہ ذلیہ کسرویہ - نوشاہیہ
 وغیرہم جتنے ہیں اصول نقشبندی
 عرفان کے توحید الہی بل علا
 دی ماصل کرناں ہے مثال
 اس دی جوں ہک گھر پورا
 عالی شان ہووے اسے
 ہر طرف نقیب اوسنوں
 دروازے ہوں پس
 جس دروازوں پس
 ۹۴
 کوئی دروازوں کے
 اوسے گھر وچ آوے گا
 گورن وچ آوے گا
 دسے طریقہ مجددی خواہ
 قادری مجددی ہوسے
 خواہ نقشبندی مجددی کو
 ایس طریقے وچ داخل
 ہو جاوے نہین بلذیفیانی
 ہونوی ہے۔ اس واسطے
 جوں قدر حضرت مجدد
 الف ثانی سنہدی
 وقت عیسیٰ فیض ہو رہا ہو
 اجیہا دروازے نہ ہوں
 جہاں کدوچ حضرت
 شیخ عبدالقادر جیلانی
 نے تھانے تھانے
 نقشبندی رنی اتے
 تھانے تھانے
 فانیض جمع ہویا
 ہویا ہے۔ انے
 حضرت المنیر صاحب
 نے امام ربانی سے
 صاحب نے تھانے تھانے
 صاحب نے تھانے تھانے
 صاحب نے تھانے تھانے

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
 اور جنہوں نے جھوٹے جانیں ہماری آیتیں اور آخرت کی ملاقات ضائع ہوئیں ان کی محنتیں
 هَلْ يَجْزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ وہی بدلہ پاویں گے جو کچھ عمل کرتے تھے
 م قادری وچہ نقشبندیاں دے مل کے نور علی نور ہو گیا ہوا ہے۔ فقیر حلوائی عفی عنہ

اجیہا دروازے نہ ہوں
 جہاں کدوچ حضرت
 شیخ عبدالقادر جیلانی
 نے تھانے تھانے
 نقشبندی رنی اتے
 تھانے تھانے
 فانیض جمع ہویا
 ہویا ہے۔ انے
 حضرت المنیر صاحب
 نے امام ربانی سے
 صاحب نے تھانے تھانے
 صاحب نے تھانے تھانے
 صاحب نے تھانے تھانے

وواہ بھائیوں زیور منگنی قطبیا تھیں اس پر ان
 جاں موسیٰ طور گیا ہارون نول سامری عرضی
 روانہ ہو تو صرف سوچہ جو اوہ مال لٹاندا
 کیا حوالے سامری دکھیا رکھ امانت جا کو
 تے گھوڑی جبرائیل دی پیراں مٹی اوسوچہ پاندا
 جاں گھوڑی جبرائیل دی پیراں خاک اتر و کھاوا
 تے جس دیوچہ غلامی ریا جبرائیل مدامی
 گروی اوس مچھو دی بندھی رمل کے سہرائی
 قطبی تھیں مچھ روح البیان تھائیں نقل لیا یا
 علیحدہ ہوں مکان خالی مچھ پڑدی کچھ قرانوں
 بھی دف اتھنر امیر جاون اوس مجلس چکاری
 کنوں قرآن حدیثاں اسدی سند نہ ملدی کاٹی
 ہن تصویراں پانڈیاں پوجن ہو رکھیاں کچھ بنا

سو ڈن بعد فرعون آہی اوہ پاس پہنار پیا
 جو زیور ہر نیلیان پاس اوہ دفنائیں کل سہائی
 روانہ لٹ آہی انہاں زیور کل ہارون منگنا
 اوہ زرگری سب گال چھوڑی ٹہالیوں کل سہائی
 اوہ اوس مٹی دی تاشیرون سی گائیں مانگ لٹاندا
 تا اسوار اوس گھوڑی اناہ مریاں کوس جو او
 کیڈک شان شرافت اوسدی سمجھن خاص عامی
 نچن مین رقص لیاون وجد کرندی دہائی
 جو بعضیاں موعاندیوچہ اصل اپہ چالا نظری آیا
 اشعار پڑہن کچھ ناخوشیوں کردی رقص عیانوں
 ایند سب باطل گمراہی اتے نری جہالت پر
 ہے بدعت اوہ چیز جو وچ شریعت موخ پائی
 ایہ وچھو پوجن والیاں دسب بھائی ہن زنا

(تفسیر حاشیہ صفحہ ۹۰) ہون وقت
 ویکھیا جو حضرت جبرائیل
 علیہ السلام گھوڑی
 اسوار ہوئے تے
 جس جگہ گھوڑی نہ
 رہدی آہی سبزی
 ماندی آہی پس
 نے سمجھا جو بیجا
 اسدی فساد دی کچھ
 جاوگی پس اویں
 بنیام دی
 فال اچھا ہوں
 بنیام مزا اس چھ
 پانڈیاں ہوساں
 اتے آواز دیون
 شریعت دی پھوڑی
 آہے دیے تا ڈک پھنڈ
 لوٹ دیں بھکس دی
 صلہ فرمایا حضرت ابن
 عباس رضی اللہ عنہما
 ہنہاں ہوساں لیاں
 مال لٹانکے طمان
 روانہ آہے ایہ قام
 ایٹھا اتے دایر
 خدا سے کمال
 دیا رسالہ
 پہنیاں اسراں
 فخر علوانی
 مگر اہل کفار
 ملکہ اوہ دربار
 نہ اس آیت
 نہ اس آیت
 دیوان ہو پیکر
 دیوان ہو پیکر
 اسلئے قوم موسیٰ
 علیہ السلام داد
 پکارا دس

۳۰ گزر چکا ہے اتے کچھ وچ سورہ قصص دے اولیگا انشاء اللہ تعالیٰ علوانی عنی اتے ص ۱۰
 ۳۱ اتے کہیا ہے وچ روح البیان دے جو موسیٰ علیہ السلام نے وعدہ کینا آہا ناں قوم دے تزیہ
 رانا نا وقت جانے دے طرف کوہ طور دے پس جدوش زاناں ہو رو دیاں گیاں اتے زیر لگی موسیٰ
 علیہ السلام نول نا کہیا سامری نے جو وسدا آہا وچ سامرو دے اتے اوہ سردار آہا قوم موسیٰ علیہ السلام دی
 تھیں۔ پس گنیاں دا وچھا بنا دتوں (جو میں قصہ گذرہ ہے) الی قلم یا سوال کیتا سی قوم نے موسیٰ علیہ السلام
 نول خدا دا جو سانوں بھی خدا بنا دیہہ جو عبادت کرنیے اوسدی۔ اتے محبت آہی اوہاں نول پوجا وچھدی
 جو گندی آہی اوپر عمال دے اتے دیکھیندے تے اس جگہ لوگ پوجا کرے آہے صورتاں گائیں آہا
 دی۔ پس سامری نول یاد آہا سو فہم و کھینوس اتے زیور ناڈو چھا ڈھال کے قبضہ حاشیہ بر صفحہ ۹۰

۳۲

بقیہ حاشیہ صفحہ ۹۸
 یوحنا دوس تا کیا سامری
 نے یہ ہے خلتا ادا اتے
 موسیٰ داپس پوجیا اوسن
 باران فرارنے اتے اده
 اڑا وندا اتے ایسا اوس
 نسا گروا گرس بعد
 کردے۔ رقص آتے بعد
 لیا وندے روح البیان
 حاشیہ صفحہ ۹۸
 اده نبی اسرائیل جہاں سن
 سامری دی مات
 ۹۸
 اتے تھیں کہ
 وچا پوجیا اتے نیکے
 رقص وچ کرے اتے کورے
 اتے غیبے وچ اڑے
 پس اچکل دی بعض جاہل
 صوفی بھی کہے کہ میں
 اتے جوہن وایا وچ رہے
 پارے کہ تانیا
 کا تزل اکی ازل
 توفیق میں الی یعنی جب
 شے میں قرآن تارکیا
 میں توں سورہاں نوں جاری

اسرائیل کنوں طریقہ لکھیا رقص تے وجد لیا
 پارہ نبی وی خدمت اندر بندے ایسے وقار
 تے پنکھے تہ کے بھی جو جو شخص کا
 ایڈا ادب تعظیم ققاروں پاس بندے
 ہے لازم شاہاں امر اوں نوں کن اودھان
 نہ مومن کسے حلال ایہی جو سنگ نہاں کجا
 ایہ ابو حنیفہ مالک شافعی ماہند ہب آیا
 تے پنکھ کن رقص بجائو چساع دی کہندی

بھی اچکل دی کج صوفی کچھ یا افعال کما
 گو یا سراں اوہناں یاں اپر پنکھی ٹھیا ڈاروں
 جاں پنکھ پن کوک تا پنکھی پاس آوی بھائی
 جان سندی قرآن تارو رقص موان پسند
 کنوں مسیتاں بھی کسے جاگ کن شور بٹا
 نہ کرے معین باطل تو اوہناں روح البیان بتا
 ہو راہل اسلام اماماں ریاں ایہوند ہب پایا
 تے وچہ ذخیرہ ایس گناہ کبیرہن فرمیدے

حکم سماع

روا سماع ایہی پرو عظوں یا جد پر سن قرآن
 جو سنن غناء سرود حرام ای مسئلہ ملتے لائیں
 جو بعضے کہن مباح اودہ کارن اوں شخص دی یا
 اوہناں حاجت اوسدی پوجین حاطف دوا
 جو ہک چیر سب صوفی ہون نہ لاکا امر دکائی
 تے نیت قولان نبی اجرت مزدوری می تقیو
 نہ کھانے جیت اٹھی ہوں نہ طرف فتوح اناہل
 نہ وجد کرے کوئی مگر جو صادق ہوں بلند بجا
 وچ بعض کتاباں تن دن پہکھیاں پلے کہن کوئی

اتے سماع قننی حالا خاص حرام عیانوں
 تے مال اوزاراں بالالتفاق حرام کیا صلح نہیں
 جو نفس ہواؤں پاک تے زیور خاص اتقا دلایا
 پراوس کارن شرطیں باہچہ فخر اطروانہ یاں
 ناہ کوئی فاسق دنیا دار نہ عورت وچ بھائی
 نہ طمع طعام نہ لین دیوندا اوہناں خیال سب
 نہ بن مغلوب کھڑا کوئی ہوو وکھیں روح میل
 بلندیوں وچ ہوں خود لوگن تو اوہناں خوف آ
 نہ کھانا پانی دیٹی پھیر حج حالت اوسوں ہونی

ص مباح کہندے ہیں۔ اودہ واسطے اوس شخص دے ہے جو تہا اوس دانشل ہننے رخشہ والے
 مر یمن دے ہووے اتے ایہ ہک مرض دانام ہے جو اوس مرض والے دے ہتھ پیر سر بند رہند ہے
 مگر تھوڑا نہ مثل اوہناندی جو وچ اس زمانے دے پچھے پچھے میں ہتھیر حلوائی عفی عنہ کثافی روح البیان

ابیان صوفیہ روح البیان
 وچ چہاں لکھیا
 تفسیر روح البیان
 وچ چہاں لکھیا
 تفسیر روح البیان
 وچ چہاں لکھیا
 تفسیر روح البیان
 وچ چہاں لکھیا
 تفسیر روح البیان

تاسن سماع تس جائز او سد او جد و دست ایامی

باجوں او نہاں شرطان سن سماع ایسی گمراہی

سعد

لکن عیب درویش برونش مست
نگویم سماع اسے برادر کہ کسیت
گراز برج اعظم بود طیر او
اگر مرد بازی و لہو است لاغ
چہر و سماع است شہوت پرست

کہ غرق است ازاں می زیند پاؤ دست
مگر مستمع را بدنام کہ کسیت +
فرشتہ بود مانند ارسیر او
قوی تر شود و پوش اندر باغ +
آواز خوش لحنہ خیزد نہ مست +

منشور

پس غذائے عاشقان مد سماع
قوتے گیر و خیالات ضمیر

کہ درو باشد خیال اجتماع +
بلکہ صورت گیر و از بانگ صغیر +

پہاں تلون پہلی منزل واسے سوچ پانچھے
جویں جنید زلمے اپنے تائب تھیں ہوئے
ہک متواجہ ہک اہل مجد ہک اہل جود پھرا
سماع دیان شرطان اوس زمانے پایا جانید بار
کھاوون کارن سخن پین برے قول بھی نا
دو جامیانہ انجلب قوی جدیوچہ آبا
جو کمال اکمل اوہ اس منزل تھیں لنگہ سرد با
پر سہروردی نقشبندی قادسی امدراہ بخاند
مجدوی نقشبندی پابند شریعت سکند ڈا پھر
بھاویں او نہاں شرطان مال جواز او نہاں تو اکی
جو رقص تو وہ سماع نہ پایا جانہ نقل صحاویں

تے ممکن منزل واسے تائب تھیں جاتے
پر تن قسم منازل و کہو و کہیے ڈر پروئے
پہلا مبتدی جدیوچہ انجذاب ضعیف ہو یا
جو زمانہ مندر مسجد اید پوچہ جانسون بلائیں
تسمعون للذیب اکالون لثحت جوین ہر پوچہ قرار
تر سجا نہتی جہرا بے پرواہ اس پاسون
ہے شرطان مال بلح بن شرطان سچہ رام جو
نوشاہی تے چینی پچا تھی اس منزل چہ پانہ
کوئی فعل غیر شرع اوہ کردی ہین اوہ مرد خدا و
تا بھی نقشبندی اوس پا قدم چاہندی پایا
دیللاں کچیاں مال سدھی ہندی سند باوں

لکھ سماع مخفی جلد چہارم
مذمت بیہودہ بندی مذمت اعراف
لکھ بیان فرامی تسمعون لکھ
سننے واسے جھوٹ دے
و اکالون لثحت اتے لکھ
واسے حرام دے اسوچ
ایہوک اس زمانہ دی جوی
مصداق میں پھر تفسیر
روح البیان واسلے
حال اپنے زمانے و اکلیا
انے و چہاں موسے زمانے
بیادہ فادہ دیو کچہ پو
جہاں سطلق و ام چیزیں
صالح بنار ہے میں مشا
تفہیم سماع غار
سننے ان کے شریعت
انہاں تصانیف تے کو اف
نکتہ فاضل پو گیا ہو باب
تفسیر حلوای عفی عنہ
۹۹

نقشبندی انہاں شرطان نال بھی جائز کر دینا

اوہ پورے تابع شرع نبوی ٹرے پھر ہیں

وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيِّدِهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا

اور جب پچھتائے اور سمجھے کہ ہم پہلے کہنے لگے

لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَكُنَّا مِنَ الْخَاسِرِينَ

اگر نہ رحم کرے ہم کو رب ہمارا اور نہ بخشے تو بیشک ہم خراب ہونگے

جاں بہت ہوئے پشیمان تا جانا ٹھیک ہو کر

تا کہ کیا جو رب رحم نہ کری تے بخشے ہاں گناہ

تا ٹھیک آسیں چہ گھاڑو ڈی و ڈیم ٹیر لوی بھاپن

اپہ استغفار زنت موسیٰ آئے سمجھ منائیں

اس آیت دی حاشیے اندر لکھوی نقل جو دیا یا

اوس نجدی ہندی وانگ لیا وان نا کفار ملایا

جو وچہ سجدے تعظیم عبادت لکھوی فرق شکر دا

کفاراں تعظیم تے لیاں ہک جیہ لکھو دہر دا

صہ محمدی سے لکھیا ہے اس نے اتے تزیید اوس دی فقیر نے کردتی ہے وچہ رسالے

شمول الوابہ اتے وچہ جلد دوسری تفسیر نبوی دے اتے وچہ شروع انواع نبوی دے

جو لکھوی نے بنی اسرائیل دے وچھے پوجن وچہ سجدہ روحاں اتے بزرگاں دا

نال دیواتے پریاں دے ملاوتا ہے حالانکہ سجدہ تعظیم دا کرنا حرام ہے نہ شرک چیکر

شرک ہوندا تا روان ہوندا اتناں پہلیاں نوں جویں سجدہ کیتا یوسف علیہ السلام نوں پہاں

اوس دیاں نے پس اوہ سجدہ تعظیم دا منسوخ ہو کے حرام ہو گیا او پر اس امت دے

اتے کفار لوں سجدہ تعظیم دا شرک ہے۔ پس فرق ہو گیا وچہ تعظیم اولیا وند

اتے کفار دے اتے سجدہ کہندے ہیں تک اتے متھار کھ دینا اگے کسے دے

سو ایہ سجدہ نال نیت تعظیم بزرگ دے حرام ہے۔ اتے تاں کافراں دیواں پریاں

نوں سجدہ تعظیم دا کرنا بھی کفر شرک ہے اتے کہڑا عاقل ہے سجدہ تعظیم دا بزرگاں نوں کر کے

فعل حرام دا مرتکب ہو کے سخت عاصی بنے اتے جاہلاں دے فضلاں دا کجا اعتبار نہیں

اوہ واسطے اساطے اتے اوہاں دے افعال کس طرح سند بن سکدے ہیں فقیر طلوعی عفی اللہ عنہ

لے ایہ استغفار الہی یعنی
جد نادم ہونے بنی اسرائیل
پر عبادت و پھر دی دے
سے عظیمی آیتیں یہ
سنا یہ ہے پشیمان ہون
تھیں جو کے چیز تھیں
پشیمان ہون نول سقظ
ہندس میں لوک سز
یہ ہے استغفار شان
ہوندی ہون زیادہ
کے تھیں
اوہ چک وڈ لیک اپہ
پنے دے اتے تھار لوں
پر پ اپہ سے اونوں
کے میں شرط ہے جو
تھکا پہلے تھیں
من نون دے
سزہ
بندی الخ محمد بن ابوالباب
نجدی تے مولوی اسماعیل
دیوی ہندی ہون تھیں
چہ کتاب التوجید دے
نہ وچہ کتاب اپنی
جو اودا وضع ترمبہ
سن ب التوجید
پن شکل اونہاں
دواندی لکھوی
بھی عاقل ہے
خانہ ساز حاشیہ
ریندا ہے مانا کہ
تھکا تھکا
کے لکھوی
حرام ہے جو
دیا جو

چہ کتاب التوجید دے
نہ وچہ کتاب اپنی
جو اودا وضع ترمبہ
سن ب التوجید
پن شکل اونہاں
دواندی لکھوی
بھی عاقل ہے
خانہ ساز حاشیہ
ریندا ہے مانا کہ
تھکا تھکا
کے لکھوی
حرام ہے جو
دیا جو

طالب راہ سلوک دنیا دل کدی نظر اٹھا کر
وصل سخن رائے جان چھوڑی دنیا رصن کو
ربے راہ دل خلقت سے راہ سلوک و کتب

تو تعلق انھیں محض خداوں بھی جھکا کر
نو کاں دے سے دنیا و چہ و چہ باطن ملے خدا کو
جسے اس کا رن خلقت و چہ ہو و دو جگہ محنت

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا
اور جب پھر آیا موسیٰ اپنی قوم میں غصے بھرا اور افسوس بولا کیا باری

خَلَقْتُمُونِي مِن بَعْدِي أَعْلِمُ أَمْرًا بَكْرًا وَأَلْفُ
نیابت کی تم نے میری میرے بعد کیوں جلدی کی اپنے رب کے حکم سے اور ڈالیں

أَكُلُوا حَبًّا وَلَا يَأْكُلُ الْبَشَرُ لِمَ تَدْعُونَ إِلَهُاتِكُمْ
وہ تختیاں اور پکڑا سر اپنے بھائی کا اور لگا کھینچو اپنی طرف

جان موسیٰ مڑا تو مٹی کی دل پھر یا غضب انہوں
کیا بڑی اینٹی بیچھے میرے تہہ خلافت کہتی
تے سر داٹھی سے وال کچھ پھر خوٹل سپاہی
کہیا چائیںہ راتاں وعدہ ہی کیوں کاہلی بیٹنی
جو لکھیا آہا و چہ او نہاندی اڈ چڑھیا آسمانے
اوہ حصہ قائم رہیا جو اسوچہ وعظ نصیحت آئی
کسی فائدے اس آیت تھیں ظاہر ہو پاپا سے
اوہ تختے سٹن پاروں بھاویں چڑھیا اڈھما
تے اول آخر علم سبھسا مدی شاہ ریل نولے
دو جا غصہ کرنا لازم کارن دین حمایت
تریگی شناست بد عملی دی فقط عذاب نہ آو
چوتھا ماتھماں نول جائز دیون میں سترہا

جان موسیٰ نول کوہ طور پر یہ ہوئی خبر کہ
کیا جلدی کہتے حکم ربوں تساں تختی بھنوں
جلدی حکم ربوں جوہ چچا پوجن لگے بندے
غصے نال جو تختے ٹٹ گئے اوہ سہی
اوہ ست حصہ تورت آہی ہک حصہ حکم ربانی
چھ حصیاں چہ غیبی علم سواڈ چڑھیا سگا ہی
ہک نیسی علم بنیاں نول رب وینڈا ہی ظہار
ست حصے تورت حصہ کہ آہی حکم ربانی
تے ہر بد قساں علم اندر قرآن خدا سبھائے
ایہ فعل بنیاں تے صلحاواں من اہل بیت
بلکہ ایہ دور ہوں برکاتاں نرت دور سدا
بارون تائیں جویں موسیٰ ہو یا نہ یافضل

۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰

تے ایویں حضرت عمر ہوراں تے اپنی وچہ چلا
تے وال بھائی دے موسیٰ کچھ غصہ غصہ
تے دینی غصہ جائے ناہ سمجھیں الین اللہ

سہ سالہ ہورا ابو ہریرہ دے نوں وچہ غصہ
ظن آہا جو روکیا ناہ اس پوجا بد کرداروں
بھی خبر نہ سی جو بھائی نوں ہن بخشی ببتو

قَالَ ابْنُ أُمِّ إِيَّانَ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونِي

بولے آے میری ماں کی جینی لوگوں نے مجھے بو دا سمجھا اور نزدیک تھی کہ مجھ کو مار لیں
فَلَا تَسْمِتُ بِي الْأَعْدَاءُ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
سومت نہسا مجھ پر دشمنوں کو اور نہ ملا مجھ کو گنہگار لوگوں میں

ہاروں کہیا اسی بھائی ٹھیک انہاں عاجز عیانیوں
تے ناہ گن مینوں سنگد مس قوم ہر جنہاں ظلم کیا
جان موسیٰ سمجھا بھائی واکچہ سوچد دوش آیا

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلَا تَجْعَلْ لِي رَحْمَتَكَ رِجْسًا
بولے اے رب میرے معاف کر مجھ کو اور میرے بھائی کو اور دخل کر گنہگار نہ رہے
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
سب سے زیادہ رحم کرنے والا ہے

کیا بخش مینوں تے بھائی میریوں بھائیوں
استھیں لازم آیا پہلے ہادی واعظ تائیں
رَبِّ اغْفِرْ لِي نَدِي مُوسَىٰ خَوْفًا مِّنْكَ وَأَن تَجْعَلَ لِي رِجْسًا

جان استغفار ہارون موسیٰ دا ہو گیا پورا سارا
وقت نزع ہک شخص تائیں ناہ کلمہ چڑھ زبانی
ہا آہے اتے ہک ماں تھیں اتے آہے بیٹے ناں میری دے اسوا سٹے فرمایا جو والدہ

دو ہاندی مومنہ آہی یا اسوا سٹے کہیا جو ایہ لفظ زیادہ اثر کردا ہے۔ وچہ مہربان کرنے دے
اتے ہارون علیہ السلام بڑے نرم مزاج آہے ۱۲ خازن مصدر ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵

ابن امی ایوان
نوں ایویں حضرت عمر ہوراں تے اپنی وچہ چلا
تے وال بھائی دے موسیٰ کچھ غصہ غصہ
تے دینی غصہ جائے ناہ سمجھیں الین اللہ
بولے آے میری ماں کی جینی لوگوں نے مجھے بو دا سمجھا اور نزدیک تھی کہ مجھ کو مار لیں
فَلَا تَسْمِتُ بِي الْأَعْدَاءُ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
سومت نہسا مجھ پر دشمنوں کو اور نہ ملا مجھ کو گنہگار لوگوں میں
ہاروں کہیا اسی بھائی ٹھیک انہاں عاجز عیانیوں
تے ناہ گن مینوں سنگد مس قوم ہر جنہاں ظلم کیا
جان موسیٰ سمجھا بھائی واکچہ سوچد دوش آیا
قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلَا تَجْعَلْ لِي رَحْمَتَكَ رِجْسًا
بولے اے رب میرے معاف کر مجھ کو اور میرے بھائی کو اور دخل کر گنہگار نہ رہے
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
سب سے زیادہ رحم کرنے والا ہے
کیا بخش مینوں تے بھائی میریوں بھائیوں
استھیں لازم آیا پہلے ہادی واعظ تائیں
رَبِّ اغْفِرْ لِي نَدِي مُوسَىٰ خَوْفًا مِّنْكَ وَأَن تَجْعَلَ لِي رِجْسًا
جان استغفار ہارون موسیٰ دا ہو گیا پورا سارا
وقت نزع ہک شخص تائیں ناہ کلمہ چڑھ زبانی
ہا آہے اتے ہک ماں تھیں اتے آہے بیٹے ناں میری دے اسوا سٹے فرمایا جو والدہ
دو ہاندی مومنہ آہی یا اسوا سٹے کہیا جو ایہ لفظ زیادہ اثر کردا ہے۔ وچہ مہربان کرنے دے
اتے ہارون علیہ السلام بڑے نرم مزاج آہے ۱۲ خازن مصدر ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵

ابن امی ایوان
نوں ایویں حضرت عمر ہوراں تے اپنی وچہ چلا
تے وال بھائی دے موسیٰ کچھ غصہ غصہ
تے دینی غصہ جائے ناہ سمجھیں الین اللہ
بولے آے میری ماں کی جینی لوگوں نے مجھے بو دا سمجھا اور نزدیک تھی کہ مجھ کو مار لیں
فَلَا تَسْمِتُ بِي الْأَعْدَاءُ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
سومت نہسا مجھ پر دشمنوں کو اور نہ ملا مجھ کو گنہگار لوگوں میں
ہاروں کہیا اسی بھائی ٹھیک انہاں عاجز عیانیوں
تے ناہ گن مینوں سنگد مس قوم ہر جنہاں ظلم کیا
جان موسیٰ سمجھا بھائی واکچہ سوچد دوش آیا
قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلَا تَجْعَلْ لِي رَحْمَتَكَ رِجْسًا
بولے اے رب میرے معاف کر مجھ کو اور میرے بھائی کو اور دخل کر گنہگار نہ رہے
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
سب سے زیادہ رحم کرنے والا ہے
کیا بخش مینوں تے بھائی میریوں بھائیوں
استھیں لازم آیا پہلے ہادی واعظ تائیں
رَبِّ اغْفِرْ لِي نَدِي مُوسَىٰ خَوْفًا مِّنْكَ وَأَن تَجْعَلَ لِي رِجْسًا
جان استغفار ہارون موسیٰ دا ہو گیا پورا سارا
وقت نزع ہک شخص تائیں ناہ کلمہ چڑھ زبانی
ہا آہے اتے ہک ماں تھیں اتے آہے بیٹے ناں میری دے اسوا سٹے فرمایا جو والدہ
دو ہاندی مومنہ آہی یا اسوا سٹے کہیا جو ایہ لفظ زیادہ اثر کردا ہے۔ وچہ مہربان کرنے دے
اتے ہارون علیہ السلام بڑے نرم مزاج آہے ۱۲ خازن مصدر ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵

پاک شہادت کلمہ اونوں حضرت نے فرمایا
 پھر بنی کہیا یہ صوم صلوة زکوٰۃ رکن سہانی
 کہن لگے تابیلے اوسدے ادارہ سب کردا
 تاں کہن لگے ہاں ماہر پان می سی کردا نافرانی
 بنی کہیا کر معاف پترنوں اس دی نافرانی
 اکھ میری توں ضرب لگی سن کہیا سول سول
 کہیا روبرو تیرے اک چہ ساڑی بھر پھر تیرے تیرے
 تا کہندی میں بخشیا حضرت بخشیا حق اوتیاں
 نہ اک وچہ ساڑن کارن اسوں شیر مادوسال
 خوفوں رب قابیل بچا یا سنگ خود رحمت نافر

بے قرار ہو یا اوہ ڈاڈا اپر زبان نہ آیا
 کردا ادارہ کیا یا تاہاں اندر عمر گرامی
 پھر پھیرا کہیا ماہ پیو دا یہ عاق ہو یا سی فردا
 تا بنی کہیا ماں اوسدی سدو آئی اوہ زبانی
 اوہ کہے نا بختاں اکھ تے اس منیوں مارا یا قانی
 لیا واک تے لکریاں سن کہندی اوہ کس کار
 ایہ بدلہ اوسدا جو کچھ سی اس کیتا عمل اتنا میں
 نہ اک وچہ ساڑن کارن نوناہ چکھو یوم اڑائیں
 جاں رحمت مادی ہوئی تا کلمہ اکھیا اوسن جلال
 جاں کافر پر ایہ رحمت پھر کیتا مومن جاں مسافر

اتنے کہیا قابیل نے یا اتہ ایلیس نے ترک کیتا حکم تیرا اتے دشمنی کیتی ناں تیرے اتے نہ نگہبیا
 گیا وچہ زمین دے پھر میں کیوں ایہ امر کیتا جاندا ہاں جو اب فرمایا اتہ جل جلالہ نے پہلے ونگوں
 پھر عرض کیتا تیرا نہیں ہک کم سونا م فرمایا ہاں پھیر کہیا قابیل نے کیا نہیں رحمن اتے
 رحیم وچوں اوہناں ساتیاں ناماں دیوں دیا ماں ٹھیک تا عرض کیتا تیرا کیا نہیں نام رکھیا توں
 ذات اپنی دار رحمن اتے رحیم پاروں کثرت رحمت دیوں فرمایا ہاں ٹھیک تا عرض کیتا تیرا کیا نہیں
 ارادہ کیتا ہے توں مارنے میرے داتا کر جا علیحدہ اہناں ناماں نوں ساتیاں اسمان اپناں تہیں
 اہناں دواں ناماں نوں پھر ہلاک کر دے مینوں۔ جیکر کھڑا گیا بندہ ناں کہہ گاہ دے ناہ
 ہوئی رحمت تیری تا حکم ہو یا زمین نوں چھوڑ دے رستہ اس دا اتے ناہ ہلاک کر اس نوں جہنم
 حال ہے رحمت اوسدی دا اپر کافر دے تا کیا ظن ہے تیرا ناں مومن دے پس لازم ہے تھوڑا
 نوں جو اٹھاوے حاجت اپنی طرف مولا کریم دے اتے بخشش منگے اپنے دنی جڑا پھر کیتے ہون انوروشید
 ناجو داخل ہووے وچہ رحمت اوسدی دے جو فردوس ہے اتنا برعم البیان صلوٰۃ جلاوہل مطہوہ و تقویٰ

۱۰۲۱
 ۱۰۲۲
 ۱۰۲۳
 ۱۰۲۴
 ۱۰۲۵
 ۱۰۲۶
 ۱۰۲۷
 ۱۰۲۸
 ۱۰۲۹
 ۱۰۳۰
 ۱۰۳۱
 ۱۰۳۲
 ۱۰۳۳
 ۱۰۳۴
 ۱۰۳۵
 ۱۰۳۶
 ۱۰۳۷
 ۱۰۳۸
 ۱۰۳۹
 ۱۰۴۰
 ۱۰۴۱
 ۱۰۴۲
 ۱۰۴۳
 ۱۰۴۴
 ۱۰۴۵
 ۱۰۴۶
 ۱۰۴۷
 ۱۰۴۸
 ۱۰۴۹
 ۱۰۵۰
 ۱۰۵۱
 ۱۰۵۲
 ۱۰۵۳
 ۱۰۵۴
 ۱۰۵۵
 ۱۰۵۶
 ۱۰۵۷
 ۱۰۵۸
 ۱۰۵۹
 ۱۰۶۰
 ۱۰۶۱
 ۱۰۶۲
 ۱۰۶۳
 ۱۰۶۴
 ۱۰۶۵
 ۱۰۶۶
 ۱۰۶۷
 ۱۰۶۸
 ۱۰۶۹
 ۱۰۷۰
 ۱۰۷۱
 ۱۰۷۲
 ۱۰۷۳
 ۱۰۷۴
 ۱۰۷۵
 ۱۰۷۶
 ۱۰۷۷
 ۱۰۷۸
 ۱۰۷۹
 ۱۰۸۰
 ۱۰۸۱
 ۱۰۸۲
 ۱۰۸۳
 ۱۰۸۴
 ۱۰۸۵
 ۱۰۸۶
 ۱۰۸۷
 ۱۰۸۸
 ۱۰۸۹
 ۱۰۹۰
 ۱۰۹۱
 ۱۰۹۲
 ۱۰۹۳
 ۱۰۹۴
 ۱۰۹۵
 ۱۰۹۶
 ۱۰۹۷
 ۱۰۹۸
 ۱۰۹۹
 ۱۱۰۰

۱۰۲۱
 ۱۰۲۲
 ۱۰۲۳
 ۱۰۲۴
 ۱۰۲۵
 ۱۰۲۶
 ۱۰۲۷
 ۱۰۲۸
 ۱۰۲۹
 ۱۰۳۰
 ۱۰۳۱
 ۱۰۳۲
 ۱۰۳۳
 ۱۰۳۴
 ۱۰۳۵
 ۱۰۳۶
 ۱۰۳۷
 ۱۰۳۸
 ۱۰۳۹
 ۱۰۴۰
 ۱۰۴۱
 ۱۰۴۲
 ۱۰۴۳
 ۱۰۴۴
 ۱۰۴۵
 ۱۰۴۶
 ۱۰۴۷
 ۱۰۴۸
 ۱۰۴۹
 ۱۰۵۰
 ۱۰۵۱
 ۱۰۵۲
 ۱۰۵۳
 ۱۰۵۴
 ۱۰۵۵
 ۱۰۵۶
 ۱۰۵۷
 ۱۰۵۸
 ۱۰۵۹
 ۱۰۶۰
 ۱۰۶۱
 ۱۰۶۲
 ۱۰۶۳
 ۱۰۶۴
 ۱۰۶۵
 ۱۰۶۶
 ۱۰۶۷
 ۱۰۶۸
 ۱۰۶۹
 ۱۰۷۰
 ۱۰۷۱
 ۱۰۷۲
 ۱۰۷۳
 ۱۰۷۴
 ۱۰۷۵
 ۱۰۷۶
 ۱۰۷۷
 ۱۰۷۸
 ۱۰۷۹
 ۱۰۸۰
 ۱۰۸۱
 ۱۰۸۲
 ۱۰۸۳
 ۱۰۸۴
 ۱۰۸۵
 ۱۰۸۶
 ۱۰۸۷
 ۱۰۸۸
 ۱۰۸۹
 ۱۰۹۰
 ۱۰۹۱
 ۱۰۹۲
 ۱۰۹۳
 ۱۰۹۴
 ۱۰۹۵
 ۱۰۹۶
 ۱۰۹۷
 ۱۰۹۸
 ۱۰۹۹
 ۱۱۰۰

اگے چہ سرن بچو دا ناخوش جا تا اوس ہر جلیوں جو عمر ساری رہی کلمہ گوہ تے رب جیم پیرا	نہی رحمن رحیم اہی سو کھی قدر قلبیوں تے رب نال گناہاں کیوں چہ آتش مہناں ساڑ
نکتہ سربتہ چہ وانی خموش + کہ می رسد ہرہ لطف بو نہایت او	لطف خدا بیشتر از جرم ما است ولا طمع مہر ز لطف بے نہایت دو
دنیوی باپ کنوں ہدا بو نہ حق جس سر عسکرا مردیواری معلم کرسن کلپیوں وانی جانک	تے دینی اتا دا وہ دینی باپ ہونا ہی بھائی جو باپ پو پیر اتا دوں عاق سوکھا تا دو جلیاں
ہک گپٹ سو حقیر دن قیامت ندی پاک الہی	ہے سو حقیر بحت کیتی ہک نیا ورتائی

ان الذين اتخذوا العجل سينا لهم غضب من

البتہ جنہوں نے بچھا بنا لیا اون کو پہنچیکا غضب اون کے

رہیم و ذلۃ فی الحیوۃ الدنیا و کذا لک تجزی

رب کا اور ذلت دنیا کی زندگی میں اور یہی سزا دیتے ہیں ہم

المفتزین ۰ والذین عملوا السیئات ثم تابوا

جھوٹے باندے بننے والوں کو اور جنہوں نے کئے بڑے کام بھر توبہ کی

من بعدہا و امنوا ان ربک من بعدہا الغفور الرحیم

بعد اوس کے اور یقین لائے تیرا رب اوس کے پیچھے بخشتا ہی مہربان

سنہ و چہ دنیا زندگانی ذلت خواری ہاں اسی

جو بعد گناہوں توبہ کرن اوس چھوڑن اسی

جو چھوڑ برائیاں تائب ہو مگر چکر عمل کماند

الکلم و الہ موسیٰ و چہ مدارک لکھی سو ہندا

خالص مومن ہون نہ اپر گناہاں اسی نکاند

رب کریم صاف گناہ بہاویں بو نہ مڑو مڑو کاند

جنہاں وچھا پوجیا اونہاں تو غضب خدا ہی

تے ایوں جھوٹے بناون الیاں لہاں سونڈ

تا ٹھیک تیرا رب جہنت بخشن والا پر تہا نہ

اقراسامی کہیا جو ایدتساں بے ہر سو سی

جو بد عمل تھیں تائب ہو کر چکے عمل کماند

نگایان جو بعد اس تہ بہ صدق خلاصوں

۱۰۴

وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا مِّمَّنَّا فَلَمَّا

اور چنے موسیٰ نے اپنے قوم سے ستر مرد لائے جو ہمارے وعدے کی وقت

أَخَذَهُمُ الرِّجْفَةَ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمُ

پھر جب اون کو زلزلے نے پکڑا بولا اے رب اگر تو چاہتا ہلاک کرتا ان کو

مِّن قَبْلِ وَايَايَ أَهْلَكْنَا بِمَا فَعَلَ السَّقَمَاءُ مِنَّا

پہلے ہی اور مجھ کو کیا ہم کو ہلاک کریگا ایک کام پر جو کیا ہے ہمارے احمقوں نے

إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن لَّشَاءَ وَتَهْدِي

پہ سب تیرا آزمائش ہے بھلا دی تو سب تیرا سیکھ اس میں جسکو چاہے اور راہ دی

مَن لَّشَاءَ أَنْتَ وَلِيْنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ

جس کو چاہے تو ہی ہے ہمارا تھانے والا سو بخش ہمکو اور مہر کر ہم پر اور تو

خَيْرُ الْغَافِرِينَ

سب سے بہتر بخشنے والا ہے

جان زلزلے تہاں گھیرا کہیں جو با تہ اولاد

تا پہلے و چھا پو جن تھیں یا تو قبل او تہاں

تا بہتر موندنا کہ رہند تہ تہ برق جلال تہاں

کیا ناداناں کہ فعل عوض اسان چاہیں ہر سکایا

نہ دلکش گلن سندی ہوس دیدار نہ دلجو چاند

حسن چاہیں کریں بہت سادہ تو میں بالک اوس

جاں سبطیاں پوجیا و چھا تار مبعی سنی نون فریاد

جان سنی کلام تا کہیں سہیں بنوں کہیں ہو مکہ یہ نہاند

۳ قول ہے ۱۱ سراج المنیر صفحہ ۲۱ جلد اول حلوانی ۱۵ سبطی بنی اسرائیل قوم موسیٰ

علیہ الصلوٰۃ والسلام دی نون کہندے ہیں اتے لکھا ہے وچ عازن شریف دی تفسیر صفحہ ۱۰۷

تفسیر حاشیہ صفحہ ۱۰۷

تیسری نونہ سے سبب اور وزن فعلہ سے

مثلاً خطبہ دو سال معنیوں معقول سے

یہی کھنڈیا اتے نقل کیا گیا اتے مراد نہیں

تھیں حکم الہی میں جھکی

نقل کر کے کھنڈیاں جاو

تہاں اسوں کہندے

ابن کثیر کی تفسیر میں

یہ کتاب میں اور موضع اصل نوح دی وہ کسی کھنڈیاں کے

۱۰۷ تہاں اسوں کہندے اور یہاں سے

تا بکلی ہی موئے سب کنب کنب مٹوت چلا
 میں قوم نوں کیا دساں جاں مو اتہہ ہر سا و ہا
 یا ہویا عذاب سببت جو انہاں کہا موسیٰ انہیں
 کہا ابن عباس اوہ قصہ کہہ جو موسیٰ کو آتھ جانہ
 و عا منگن نفس شتر مومن موسیٰ یکے ٹریا
 ایہ آکھیو نے دیہہ ربا جو کے لگے و تو ناہیں
 اوہ کنبے ایڈ جو ٹنن ولے ہو جوڑ تہا ندے
 وزیر موسیٰ دوسن اوہ و اڈو تالیع وچہ پہلیا ٹی
 وچہ روح البیان جاں موسیٰ اوہاں کلام خلا سفا

تا موسیٰ کہلا رووا آتے رہیں منگ و عا اللہ
 جتوں چاہندوں پہا تھیں سب اسیں مر جا
 توں قتل کیتا ہارون بہا ہی نفس خاز نوچہ کہیں
 ایہ قصہ و کہہ جو شتر مومن زلز لاسنگ مر جانہ
 اوہاں و اہہ کیتا و عا وچہ زبوں پہا پسندہ
 بھی پچھے کسے ندیویں زلز لے پہا کہیں ہیں
 موئے ناپڑ موسیٰ لویا مت مر جا بن سو ہا ہند
 تا موسیٰ زاری کیتی رب اوہ آفت اوہاں
 ایا طمع ویدار کیتا اوہاں تا سی ہویا عتاب الہی

مشق

گفتگوئے عاشقان در کار رب	جوشش عشق امت نے ترک ادب
ہر کہ کرد از جام حق کیچر عدہ نوش	نے ادب باند و رو و از عقل مہوش
آنکہ گتاخی ز عاشق شد پدید	ترک ادب اونیست بل عشق مزید
عاشق و مشوق را رازیکہ بہت	اونہ گنج و در خیال اغیار بہت

وَ اَلْتَّبُ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ

اور لکھ دے ہمارے واسطے اس دنیا میں نیکی اور آخرت میں

اِنَّا هُدُّنَا اِلَيْكَ ؕ قَالَ عَذَابِي اُصِيبُ بِهِ

ہم رجوع ہوسے تیری طرف فرمایا میرا عذاب جو ہے سوڑا تا ہوں

مَنْ اَشَاءُ وَ رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَلْتُهَا

جسپر چاہوں اور میری مہر شامل ہے ہر چیز کو سورہ لکھ و زنگا

لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اُوں کو جو ڈر رکھتے ہیں

تفسیر حاشیہ سنی
 جو چہ
 علیہ الصلوٰۃ
 نے ابراہن تو راں انہاں
 بنی اسرائیل و انہاں
 چھ چھوڑے
 ایہ سارے بتیں
 یوسف بن زون
 یوسف بن یوسف
 کتبہ چھوڑے
 اسے فرمایا جو شخص
 زبان نوں
 خواب
 شریف دی ہے
 زورم مطبوعہ مصر
 حاشیہ صفحہ
 نہ س
 نہ س موسیٰ علیہ السلام
 اسے فقہا کی سنے
 زیادہ سے
 قول باہر
 اسے لکھو
 دے

یہ وہ لوگ ہیں
 جو اللہ سے ڈرتے ہیں
 اور انہیں
 اللہ کی رحمت سے
 لطف پہنچاتا ہے

وَيُؤْتُونَ السَّكْرَةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا لُومُونَ

اور دیتے ہیں زکوٰۃ اور جو ہماری باتیں یقین کرتے ہیں

لے بھی ملجتا تو فرمایا
ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ
عمنہما نے فرمایا کہ ایک
آیت بتاتا ہے یعنی ظنی
ہے تو یہ اس آدمی کے
اساڈا اسے یہ قول تمام
منسوخ و لہے خانک
۱۰۶
فرمایا حق تعالیٰ نے جو
میری ساری گھیر لیا ہے
تو میں اسے نہیں
شیطان کے ہونے کے
کے ہیں کھڑے ہو گئے
کے ہیں کھڑے ہو گئے
تو فرمایا وہ متقیانوں
کے اس میں کفر ہے
شیطان سب کو

تے لکھا ساں کارن اس نیا وچہ ہر نیکی سپیلیانی
رب کیا عذاب میرا پہنچاواں میں اچھ جنون جان
اونہاں لوکاں جہت جو رہتیں دن تو ادا زکوٰۃ کرنی
چنگے مندی ہر نوں جہت شامل چہ دنیا و
شامل بجاویں دنیا وچہ پروا جب ناہ فرمائی
جان وندہ رحمت ہو یا تا کیا شیطان بنی نبی
جان کیا یہود نصارا ہاں ہیں ڈروی پاک آہوا
تا اگلی آیت نازل ہوئی رصاحب فرمایا

بھی عاقبت وچہ نیکی تینوں ساڈا مرن اپہانی
تے رحمت میری ہر شے گھیری جہت اوہ لوکاں
تے اونہاں لوکاں جہت جو ساڈا بیان آیتاں نہیں
نہ کفار ان دن حشر اتھہ خاص ہر کارن اہل تقا
تے متقیانوں و جب نجات ہر جاگہانی
تا متقیانوں خاص کیتا رب جنہاں حکم سنایا
بھی ادا زکوٰۃ کرنی و مندی آیتاں باصلاح
جو نبی اُمی کے تابع ہوئے حق تھاں آ یا

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي

وہ جو تابعدار ہوتے ہیں اوس رسول کے جو نبی ہیں اُمی جو کو

يَجِدُ وَنَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْانجِيلِ

پاتے ہیں لکھا ہوا اپنے پاس تورات اور انجیل میں

يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِيلُ

بتاتا ہے اون کو نیک کام اور منع کرتا ہے برے سے اور حلال کرتا ہے

لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ

اون کے واسطے پاک چیزیں اور حرام کرتا ہے اون پر ناپاک اور اتارتا ہے

عَنْهُمْ أَصْرَهُمُ وَلَا غُلَّ لَآلِيكَ كَأَنْتَ عَلِيمٌ

اون سے بوجھ اون کے اور پیاسیاں جو اون پر تھیں

چہڑے کرن رسول نبی اُمی دی تا بعدری

جس کی صفت کہی خود پاؤں پاس نہی نظر

وچہ تو ریت انجیل تنہاں نوں امر کرے پہلیاں
تے تنہاں ناپاک حرام کرے اوہناں ہی تنہاں بھارتاں
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم شان اندر ایہ آیت رب قاری
رب کارن خلق ہدیت سرور بھیجا فضل کریم
داری بیستی بن عساکرتے بن سعید لیا
ہے وچہ تو رات ای نبی تنہاں اسان بھیجا شاہ
توں بندہ اتے رسول ساڈا نام تیر امتوکل
نابازار انوچہ شور کرے ناہ بدیوں بدی ہٹاؤ
نہ جدلگ دین درست کرے تس تلگ بندار
انھیاں اکہیں تے کن بوئے جو دلچہ گمراہی

تے ہلکے برآیاں تہیں حل کر دینیں پاک آبان
بھی لاہے سخت احکام اوہنا تھیں شکل حکم چسکا
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بھیجا ہو یا اللہ باری
جو پاک ایہی بد خلقی سخت دلی ہر عیب خلی تہیں
عبداللہ ابن سلاموں اندر شان رسول ہوئے
بشیر ندیرا تے امتاں کالن پشت پیاہیں بر
سخت دلی بد خلقیوں تہیوں پاکی حال اکمل
پر بدی معاف کرے تے بخشہ روگردانی لیا
کلے طیب دلی تلواروں ڈنگا دین سوار
اوسدیناں نروئے ہوں ڈاہرا فضل آہی

بیت

میرا محبوب بن پڑھنے کے سب علموں سے ماہر ہے
وہ اُمّی ہے و لے علم وہل سب اور پڑھا ہے
جاگ شروع تے سڈھ اصل نوں عربی ام اللاند
اُم القراءتے واناہیں ایہن نام جولاند
ص اوہ مغفرت اتے رحمت واسطے موناں قوم دیا ندے منگی آہی۔ اتنے وکتبت لنا اللہ
ایک دامطلب ایہ ہے جو سوار قوم واجد واسطے قوم دے کوئی چیز طلب کر دے
صیفے جمع دے نال کر دے بظاہر منوم ہوندا ہے جو آپ بھی شامل ہے۔ مگر وچہ حقیقت
دے ایسا نہیں ہوندا۔ اور واسطے سوار دے نہیں۔ اتے خاصان خدا واسطے
اظہار عبودیت دے اپنے آپ نوں بھی شامل کر لیندے ہیں۔ فقیر حلوای عفی اللہ عنہ
۵۳ نہ بازار انوچہ الخ اتے نہیں زیادہ آواز کرنے والے وچہ بازاراں دے نہ ڈنگیانی
کرتے دے نہ بدل بدی دے لینے والے نال بدی کرتے دے بلکہ معاف کرنے والے
بدی نوں اتے ضلع کرنے والے اتے جدلگ ڈنگے راہنوا لے لوک بقیہ حاشیہ برصنحہ

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
سورہ اعراف
ربیع دوم
۱۰۹
پہنچا اب میرے اعمال احکام
آپ شکر اتے نہایت
نووں سے زیادہ ایسوں جنہ
تبارک و تعالیٰ نے
اپنے اسی صفت خاص
نہ جانے باوجود واقف
ہوون دے تمام علموں
تہیں اپنے ہی ہونے
اسرار خفیہ صوفیہ

اسرار خفیہ صوفیہ
تہیں اپنے ہی ہونے
۱۰۹

تمام کتاب ہے لوح محفوظ جو ان کتابوں میں
 جو نور سخن دیوں ظاہر کیتی ساری خلقت پر
 لولاک لما خلقت الافلاک حدیث گواہ لیبانی
 دین اسدی نے اگلیا تا میں آن مسایا بہائی
 جو لکھو پڑھی ہوندی تاہمت دشمن دیندہ وہی
 تاکہندی پڑھی کہ کتب اولیاں سالوں میں بتاند
 روح البیان دست سو صفحوں کے ایہ طلبیان

۱۵۱۰۰ منشا کل شہر اندامکہ شہر ایہائی
 ایویں اُمّی شاہ رسولان مذہ خلایق ساری
 جے پیدا آپ نہ ہوند رہندی ربدی ^{صحیحہ و سیدہ و سلم} حمپی خدائی
 اصل اصول یہ ذات معلیٰ فرع خلایق آئی
 اُمّی ہوں شاہ رسل و امعجزہ و ڈا ایہائی
 علم جاں اگلیان کچھلیا ندرستہ ہار یا و ساند
 ایہ ظاہر معجزہ شاہ رسل و امعجزہ ہا تھیں بنیان

بقیہ حائتہ صفحہ ۱۵۱
 قائم نہ کن گے پر کلہ
 توجید و ساند نوری آپ
 قبض نہ کیتے جاؤں گے
 اسے کھویاں جاؤں گیان
 مال آپ دے اکیان
 اوہناں دیان بولیاند
 اتنے دل پیٹے ہوئے
 مال غلامانہ کئے
 روح المعانی صفحہ ۱۱۳
 مطبوعہ مصر
 ۱۱۰
 حاشیہ کتاب
 و صفحہ ۱۱۱
 علم جان النور
 ایخنت کر شین طعن
 بارے جو آپ ہاںوں
 اگلیان کچھلیاں ہاںوں
 نے
 شہراں دیندے نے
 جے کتاباں پچھلیاں مطالع
 کتیاں ہوں ساراں تاہ
 دشمن اندا اعتراض ہونا
 انہوں واسطے اتنے
 قدر کن واسطے اتنے
 نظرو واسطے ظاہر کرنے
 آپ سے کچھ
 ایہا ہی شاہ
 سوا کھین پیان
 کے کچھلیاں
 سوا کھین پیان
 کے کچھلیاں

مشورے

نعت او ہر گبر را تعویذ بود
 در میاں آرایش ہر چہ زود تر
 در دل و در گوش و در افواشاں
 چون بدیندش بصورت برو باد
 قلب را در قلب کے بودت را

پیش از آنکہ نقش احمد رونمود
 سجدہ میگردند کاے رب بشر
 نقش اور گیشت اندر راہشاں
 این ہمہ تعظیم و تفضیم و واد
 قلب آتش دید در دم شد سیاہ

اوہناں نطن آبا جوہراں تہیں ہوسن ہاوسل
 تا چپ چپتی و سیری ہوگی اگاں حد چایان
 اوہ وڈی بد قسمت وچہ دو جگہ بخولین خوری
 جوہے توجید آراہ شکر یوں بند کر نیاہائی
 یا صلہ رحم فرماوی قطع رحم تھیں ڈر فرمیدا

پہلے اہل کتاب ہی سہ عاشق شاہ رسل کے
 جاں سمعیل اولادوں اس چن انور چکاں کلین
 جو شیخ اتے عقاد پہلاں رکبہ ہاں کچھوں اکیان
 اوہ نبی آئے جو پیروی اوسدی کردی سنگ سلیائی
 یا چنگے خلق سکھائی تے بد خلقیوں بند کر نیا

۴۰ سوا لکھنے پڑھنے دے تمام علوم اولین و آخرین سے معدن اتے مصدر بننے
 فقیر حلوانی معنی سے اصل اصول الخیر یعنی طرہ اتے ماں اس نول کہندے ہیں
 جس تھیں سب چیزاں پیدا ہویاں ہوں ۱۲۱۲ فقیر حلوانی معنی اتد عنہ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶

۱۵۱۰۰ منشا کل شہر اندامکہ شہر ایہائی
 ایویں اُمّی شاہ رسولان مذہ خلایق ساری
 جے پیدا آپ نہ ہوند رہندی ربدی ^{صحیحہ و سیدہ و سلم} حمپی خدائی
 اصل اصول یہ ذات معلیٰ فرع خلایق آئی
 اُمّی ہوں شاہ رسل و امعجزہ و ڈا ایہائی
 علم جاں اگلیان کچھلیا ندرستہ ہار یا و ساند
 ایہ ظاہر معجزہ شاہ رسل و امعجزہ ہا تھیں بنیان

یا کرے انصاف بتاوی بے انصافیوں کو کھانا
اوہ چیزیں پاک بھیرہ سانبھل حیوان چوپائی
یا چرنی جویں حرام ہو وہاں ہی تس پاک بتاؤ
طیبات اوہ چیز جو جنوں طبع سیدم قہولے
جو وہ شرعی پاک حلال اس حکم حلال کی چوری
تے چار اصول شرعی ہیں قرآن حدیثاں تا
وچہ دو جی جلد چوباندی ہی تفصیل دلائل ہوں
بھی ظاہری جنت مراد یعنی جو سنگ عواض پیر
بھی باعث ہوں نہ جنت باطن و اچوں خلق
نہ رحمت ربیوں دور ہوں داہوں سبب ہے
جو وہ شریعتاں پہلیاں چوں تنہاں قدروانہ
پلیدیوں جتنا جتنہ جامہ نجس ہوندا کٹ و بند
وچہ قتل قصاص ہوندا بن عفویت و بی فرمایا
دن ہفتے دی کمر کرن اہانتوں بالکل رواد کی

چیزیں پاک حلال کرے تو کنوں حرام چاندا
جو نام بتاں کرچھو دی وہ تسان کھاوں نولوں
تے لہوم و اربیانج تے ثروت خون حرام ہوا
تے منع نہ ہووے وچہ شریعت پاک اوہ ہے ہر
جوشی شرعی پلیدی کینی قس حکم نجس و تحسوی
اجماع امت تے قیاس اماں چار میں کما
چوہاں تھیں جو ہک دامنکر سو ہویا کراہوں
جویں ہی کھان حرام یا شیں جو دیوں ضرر ہوا
تے غفلت قلب تنفر مکان اندر روح نکلی پیر
تے بھارا بھارا تواری بھضے سخت احکام تنہا پیر
گناہ ہوندا جس عضووں ہی تنہا کفن حکم ہونا
وچہ توبہ قتل کرن خود جاناں وقت موسیٰ فرمندا
تے مال غنیمت ساڑیا جاندا اپنی مشکل آیا
وڑے بہار تے سختیاں پر سبیں اوہاں آیاں کما

ص تنہا ندے نام تے شہرت دینے تھیں حرام ہو جاوے کیا تعصب ہے سجدیہ دہا بیہ
خرابیہ دا حالانکہ اوپر اس دے وقت ذبح دے نام خدا نے توالے دالیا جاندا ہے۔
فقط بزرگ دی روح نول اسدا ثواب پہنچا دینا مراد ہوندی ہے جڑ ظاہر کیتا جاندا ہے۔
جو ایہ بکرا فلانے بزرگ دا ہے اتے لکھوی نے اسوں حرام کیتا مال قیاس دے جو صلی
قید وقت ذبح دے آہی وچہ ترجمہ فارسی دے لکھوی نے اسوں خود برد کر دانا نعوذ
باسدین ذلک - دیکھو پارہ دوسرا پہلا پاؤ اتے پہلی منزل وچہ اتے دوسری منزل دے
شعور وچ مسیح دے نام تھیں ذبح کیتا ہویا حلال کر دتا لکھوی نے دیکھو وچہ شرعی سورہ مائدہ دیکھو

اوہ چیزیں انہ
تفسیر معالم اتے خانن
انہ سرانج المینی اتے
روح المعانی وغیرہم
اگر تفسیر ان دے لکھی
جے جو چیزیں چیزیں
اوہ لوگ اپنے تہیں
عقل اتے خیال تہیں
حرام کیتا ہے پس
اوہ چیزیں اوہاں نول
حضرت صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم
اس قبض ثابت ہو گیا
اصل حاکم یعنی حلال ہونا
کے لئے دانال شہادت
دس بجز ایک شہادت
فلاںے بزرگ دا ہے پس
اوہ علت ادس جاؤ زمین
ہرگز دور نہیں ہوندی
جو کفار زمانہ دے نام لکھو
ساہیں چھوڑ دینے
آپک پس جیکر اوہ باہن
جنوں کھنا تاغوس
چھوڑ دینے آپک

اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار
اس وقت یار

جمع اجماع الہی یعنی ہر
جمع اجماع کے قیاس سے
مجتہدین دین داناں دلیل
قرآن اجماع حدیث سے
جمع جلد دوسری تفسیر نبوی
تفسیر آیت یا ایہذا الذین
امنوا اطیعوا اللہ واطیعوا
الرسول واولی الامر منکم
وہو پھر میں اس کے
جمع شروع انواع نبوی
جمع بالتفصیل ۱۱۲
موجود ہے
دوبارہ کہیں دی جائے
نہیں غالب اور حکایتیں
معلوم کہ "فقیر طبری
جمع جوامع النونی جوینی
جمع اسرائیل تھیں اس نبی
صاحبی اللہ علیہ وسلم کے
تبعاً بعد ہوئے ائمہ پر
تہ اہمیان لیاٹے انہاں
نوں دوہرا ثواب ملیگا
کہ اپنی پہلے نبی دینی تابعداری
تھیں دوسرا اس نبی
وا تبوار ہی تھیں یہ
مضمون ہے جو
مستقول ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے
مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے
مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے

ایہ ساریاں سختیاں نبی امی فرسوں انہاں دیوں
لانڈیہ ہن سخت پلیدیاں پاک کہن جراری
حقانڈیہ لانڈیہ بانڈیوں پہلی جلدوں ویکین آیا
اس آیت دی تفسیر تلمے بو نہہ لکھن منفسرا
قرآن حدیث اجماع قیاس دلیلاں چار شریعت
اجماع قیاس بھی بھی چوتھی و جنس اول نہاں
جو منکر ہو یا قیاس اجماع سو منکر ہی قرآنوں
جو تابع اس نبی امی داسو لایق حرمت آو
ارائیں اسرائیلی تمہیں نقطہ بگاڑ بنا یا لوکاں
جو منکر رہے نبی تمہیں ماری گئی اوہاں فرقت
وچہ این کثیر جو حضرت لہنگے کہس ہو دی پاس
فرمایا قسم اوسدی تہ جس تساں پر تورت نامی
سر پھر اوس یعنی تہ ذکر نہ اسوچہ نظر چھائی

وچہ سراج رؤفی لیاٹے کامل مرد گواہیاں
پلید پانی نوں پاک کہن حیواناں گوبر سا
وچہ شروع انواع محمدی لکھوی شجیرا کہنا
جو جو تھے شروع پلید کہو سو موئی بخش عیا
جو دو متن اتے دو نامن اوہ ہن اہل فضیحت
جہتہ نہیں قرآن حدیث اجماع قیاس اہل نہیں
ایہ لانڈیہاں بیماری ہوئی بھی چکر الیاں جانوں
اوہاں دوہرا اجر ملے جوین حضرت شاہ سراج
انہاں عزلی صل قدیمی مومن نیک عقائد ہوگا
اوہ دوہاں جہانناں دیوچہ و انجی ڈا ہن لیکھاں ہاں
پر ہر اسی تورت اوہ فوتے بیٹھ لپڑا سول
ذکر میر اتوں سوچہ پانداہیں یا ناہ اظہاری
تامویا لڑکا بولیا کہندا مینوں قسم آہی

ص نے حضرت شاہ ابوالعالی رحمۃ اللہ علیہ دا نام شریعت مالی بایا ہے۔ ایس طرح بہت نام
بدل گئے ہوئے ہیں۔ اتے گند ہاں تہوم ساگ کہیے کہکھڑیاں انہاں ہی سنگے آہے سو تہوم
کم کر دے ہیں اتے وچہ زمین دے کھنڈ جانناں انہاندا وچہ قرآن دے ثابت ہے۔
جوین فرمایا و کطعناہم فی الارض ایما یعنی نبی اسرائیل دے باراں قبیلے ہاں کہنا کہیے یعقوب علیہ
الصلوة والسلام دے ہر بیٹے دی اولاد تھیں ہک ہک گروہ علیحدہ علیحدہ کر دتا۔ اتے
تاریخ کامل جو بڑی معتبر کتاب تاریخ دی ہے۔ اس تہیں مفصل حال دریافت کرنا چاہئے
تے فقیر دے اک بڑے بزرگ دوست نون حضرت یعقوب علیہ الصلوٰۃ والسلام نے
خواب وچہ فرمایا آنا اسے بیٹے میرے اتے اوہ حافظ صاحب بھی بقیہ حاشیہ پر صفحہ ۱۱۳

مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے
مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے
مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے
مضمون ہے جو
مستقل ہو گیا ہے
چھپے ہوئے ہے

سلسلہ تا چہرہ اللہ...
تمام است داخلہ...
اس کے پیرونی ہر ایک
آپ کے چہرے ہیں
میں جو امت کو دے
میں جو امت ساری
آپ کی جگہ جانی ہے
آپ کی فخرتے نام
نوں اتے تقریباً
حدیث دی وچ جلد دہری
سلسلہ تا چہرہ اللہ...
یعنی جہان سے

بھی کر گیا عمر ہو مخا ہوئی جاں لپو چہرہ
کہندے جاندے آئی عمر ادیبہ جاں جو ہو پایا
عمر لیا کر بند دروازے صدیق سو پارا
تا چہرے ابو بکر وئیوں حضرت کل حقیقت پائی
تا سارا واقعہ غصے واوس پیش حضور سنایا
اتے ابو بکر صدیق ہو زندگی کیفیت آہی
تا شاہ رسل فرمایا اے لوگو تیس پاؤں میرے
جاں کہیو میں اسی کو تو ساں مل میں بھیجا رہا
تے ابو بکر نے کیا صدق حضرت سچ فرمایا
جو میں ابو بکر دے چہرے حضرت غیبی جان بھیجا
ہے بعد ایمان اتباع قرآن تعظیم نبی جانی

تا کہیتی پہل صدیق عمر دے مگر مگر گئی
پر غصے اپنے وچ فاروق نہ سند سخن سو پار
وچ خدمت بابرکت حضرت حاضر ہو پایا
ہو حاضر خدمت بعد سلاموں پیچہ گئی کی جانی
اوہ واقعہ سنایا چہر مبارک غصیوں رنگ دلایا
مگر کہندی واسد ابہہ دو ایسی میتھوں ساری
چھوڑ دیو کہہ دین صدیق میرے غمخوار چکیر
تا آکھیاں تاں کذبت یعنی توں ایہ کوڑا لایا
بعد پیغمبر امت تھیں کوئی ہو نہ او سدا سدا
ایوں کل امت دی حالوں خبر رسول ربانی
ایہ ہوو سبب نجات فلاح مراد ملے من نبانی

۴۰ حاشیہ عنقریب پچھے گزیا ہے ۵۵ بعد ایمان الخ انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام نون
سلسلہ وار گھلن وچ مقصود ایہ آہا جو مبعوث کرنا حضرت سیدہ دوسرا محمد مصطفےٰ احمد مجتہب
صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم واپس پہلیاں نییاں دا ہونا مثل مقدمے اتے خطبے
دی آہا اتے آپ اوس مقدمہ دا خلاصہ اتے نتیجہ اتے ایہو اعلیٰ مقصود اتے درعا
ہے ایسے طرح قرآن مجید خلاصہ اتے اصل اتے مقصود ہے۔ اتے پہلیاں
تمام کتاباں مقدمہ ہیں۔ ایسے طرح تمام امتاں مقدمہ اتے ایہ امت مقصود اتے
خلاصہ اوہناں ساریاں دا ہے۔ یعنی اصل مطلب اتے فائدہ جو میں فرمایا خدا نے تعالیٰ
نے وَجَعَلْنَاكُمْ أُمَّتًا وَسَطًا۔ یعنی اساں کیتا تسانوں امت درمیانی یعنی عادل منصف
ایہ خلاصہ مطلب ہے۔ عبارت روح البیان صفحہ ۷۸۰ و ۷۸۱ جلد
اول ۱۲۱۲ فقیر حلوائے عفی عنہ ۱۲

تے اپنا سلسلہ...
جو پکے اہل سنت
واجبات و اسباب
مطلب بعد فضلت
مطلب اولیٰ علیہم
سلسلہ تا چہرہ اللہ...
تے اپنا سلسلہ...
جو پکے اہل سنت
واجبات و اسباب
مطلب بعد فضلت
مطلب اولیٰ علیہم

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا

تو کہہ اے لوگو میں رسول ہوں اللہ کا تم سب کی طرف

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا

جسکی حکومت ہے آسمان اور زمین میں کسیکی بندگی نہیں مگر

هُوَ يَحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ إِنِّي

اوسکی جلاتا ہے اور مارتا ہے سو امنو اللہ کو اور اوس کے بھیجے ہوئے

الْأُمِّي الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ

انہی کو جو یقین کرتا ہے اللہ پر اور اوس کے رب کلام پر اور اسکی راہ

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۝ شاید تم راہ پاؤ ۱۲ ۱۳

کہا ہی لوگوں میں سپہا نذیروں گہلیوم آپ شکار
نہ بن اوس کوئی معبود مگر اوہ ماری ہو جو او
جو رب اپرتے کلیاں اسیاں اپر لہاں لیا یا
- تے پیغمبر تے دعوی پیغمبری الہبار نبوت
خلقت دی تو یلیم افادیوں سی اس کے چرواہی
ایمان نبی دالیا ون بھی تس کرنی تابعداری
واعظا ہادی شیخ نامین خود پاپا ہے عامل ہونا

ہے اللہ اوس کارن ملک میں آسمان سا را
پس متور بقول تے رسول فی جن آدم
تے پیروی اوسدی کیتی اوس راہ ہدایت پانا
ہے واجب اتے رسالت حضرت علم الہی
تابعداری اسیوں سد ما را ہ ہتھ آدی بہائی
قولی فعلی فرض ایہی سب دیکھ خلاصہ کلامی
تا اثر کلام اوسدی واپنچہ مونسان تک عباں

۱۴ ہیں۔ جو اب یہ ہے جو سلیمان علیہ السلام طرف جانا دی مال رسالت دے آنے
آہے۔ بلکہ مال بادشاہی اتے سیاست اتے فضیلت دے جو جانا تھیں خدمت لیندے آہے
اتے حکم کردے آہے اوہاں نون مال حق دے اتے نہ بلاندے آہے آپ اوہاں نون طرف
دین اپنے سے جو شیاطین اتے عماریت قائم رہندے آہے وچ خدمت آپیدے سے۔ اتے مطیع
آہے باوجود کفر اتے سرکشی اپنی دے صفحہ ۸۳ روح البیان مطبوعہ ثمانیہ جلد اول ۱۴

۱۴ ہے وہ جب اللہ
کے ایک قوم دی طرف
آئے۔ اتنے آپ نے
پیغمبری عام ہوئی طرف
تمام مخلوقات دے
لئے ایات روشن
کے جو آپ سب کو
نبی ہیں جو میں فرمایا
جاری اتے مسلم دے
جو میں فرمایا ان کے پیچ
جنہاں اوہ سوا ہم سے
کے ذوق پہلے میرے
ہے جو انہاں دے
دی جو عام مخلوقات
زبانے دے آہے
لوگ قیامت تک ہون
سب دے نبی میں
لاستارہ سر سے نبی
ایمانی زبانے
قوان دے نبی میں

۱۴ ہے وہ جب اللہ
کے ایک قوم دی طرف
آئے۔ اتنے آپ نے
پیغمبری عام ہوئی طرف
تمام مخلوقات دے
لئے ایات روشن
کے جو آپ سب کو
نبی ہیں جو میں فرمایا
جاری اتے مسلم دے
جو میں فرمایا ان کے پیچ
جنہاں اوہ سوا ہم سے
کے ذوق پہلے میرے
ہے جو انہاں دے
دی جو عام مخلوقات
زبانے دے آہے
لوگ قیامت تک ہون
سب دے نبی میں
لاستارہ سر سے نبی
ایمانی زبانے
قوان دے نبی میں

جو ابر شرع رسول آسمانی ثابت قدم نہ تھیو
 بند ہوئے سبہ خلق دی باجوں شرع اطا
 جو پہلیائی دے سب کھلے شاہ رسل دے
 محی الدین کہیا جو ہوا صادر حضرت پاسوں
 جو بنی علی نون بیٹی بخششی میں گھر دختر تائیں
 بائیزید ہک روز لایا یاراں اپنیاں تائیں
 یاراں کہیاڑے ہیں چانگ شخص او تہو کہیا یا
 بائیزید ایہ حرکت ویکہ اوس پر تارت کھیا ہان
 یعنی شاہ رسل فاو اب جو کہ لحاظ نہ کروا
 جو بد مذہباں سنگ یاریاں لاون بدعتیانو چہ
 غیرت دین اسلام اولیاواں جسوچہ ہوو کائیں
 امام احمد فراوی کہدن سنگ جماعت آئم
 اوہ ایہ حدیث جو بنی کہیا جو منے رب تہو قیامت
 میں سنگیاں غسل نہ کیتا ڈہم کوئی سات الاو
 تے ہو یوں امام خلق دا پچھو یوں قہن کون
 عائس ابن ربیعہ کہے میں ٹھاعمر ہوراں نون
 میں جاناں توں ہک تھہر جو کہ نفع نہ ضرر تہو چاوا
 ہے اتفاق مشائخ ولیاں واگ اپنی حج کائی
 تاکرے نہ حکم طبیعت اسی جمول خویش لیاو
 پس واگ جدی وچہ حکم نفس و جدہ نفس چلاو
 لازم ہوتدہ واگ اپنی دیر تھہر کسی مرد خداو

اوہ ہے محروم ہدایت تھیں نت پوچھ لکھی جو
 ہے ایہ ہوراہ کوچہ دلبرول کنوں جینہ امت
 بھی کھلے اوہناں اپر جو تابع سنت باوہل
 میں سبے عمل کہیا پر ہک کہیا عمل تپا
 جو کہ سید و سنگ و ماہ کے عمل کراواں لائیں
 ہک لی ہو یا مشہور علویں سنگ کوں کراواں
 جاندا مسجد اول تے تھکیوں کجے طرف سیایا
 نہ کہیا سلام تے فرمایا جو نہیں چاوا ب حال
 مقام ولیاں صدیقاں پہلا بواہاں کراوا
 صلح کلی واسبق لپکا کے بیدیاں سنگ گل
 اوہ دیوت کہاوں جنہاں حرام ہشت سنائیں
 اوتار جاو کل ہاوں لگے حدیث تے عمل کہیا
 اوہ باہجہ آزار نہ دخل ہوو وچہ حام نہ امت
 اوس عمل حدیثوں ب تہہ بخشیا امی احمد فرماوے
 میں جبرائیل ایہ ذکر تمامی روح البیان لیا
 چھڑے حجر اسود ایہ گل کہندی آپ زباں
 جے بی تینوں چھیا ہوندا ناہیں چھاپاوس
 کسے دھرتھہ وچ دیوتے تاکر رہیں تروناہیں
 وچہ کرن قبول ریاضت شتر نہ باہجہ ہاں ہواو
 اوہ مثل حیواناں ٹرا اتول جدہر خواہیں لیاو
 جو پٹے اپر چاڑ کر تہہ چٹا کھنہ کر زیاد

سے یعنی کے دس
 بٹھوچ پانی واگ وینال
 کبھی فخر بکمر غرور نہیں
 رہندا بلکہ انک راتے
 نشوع پیدا ہو جاندا ہے
 وچہ اس دسے تا حو
 طبیعت اسدی کج ہے
 ہو جاوے " فخر حلانی
 حقی اسد عنہ
 ۱۱۶

سنگ اصحاب کہف روزے چند
 ہوتا ہے شاہ رسل و اجداد جھنڈی پھنڈی
 مقرب شاہاں امراواں دی ناکرتا بعداری
 وزن کریں پھر آدمیان نول اپنی مال لکانو
 علی کہیا جس حق تئوں آدمیان دیباں کچھاتا
 پھر جاسے حقدار جو اونہاں کیا کیا حق ہوتا
 تا محکم ہووے نسبت تیری مال سنات انور
 تے جنہاں چیزاں نال تعلق ہووے سنگ پکار
 یا سدی روضے بابرکت دی کرن زیارتانی
 تاحق دار شفاعت پاک نبدہ ابوگ مشرف
 گناہیں دے جو قبر پر چار کھن کوئی شہ پار
 ایویں جے کسے شہر گراں یا اوچے کسے رخانی
 پیراوسدی برکت راہوں او سجا قہر غائب آو
 ایویں پانی زمزم نال جے کفن کسے ترکینا
 امام غزالی کہیا مثال سادی بک میں سبھاواں
 جاں شہر ونجے اوس شاہ دی جو شہ نظر سدیوچ
 توں جس گھر شہر قبر تے ہوو کوئی نشان نبدہ
 ہاں میں فوتیاں نافع گوریں رکھن جے قراناں

پئے نیکاں گرفت مردم شد
 بنی ولی کل ہو سن سنگ تس جو تعلق نامی
 بلکہ حقدار اندا پہلے حق ادا کر بھاری
 قدرے موافق رکھیں ہر یک تائیں مرد با
 ہلاک ہو یا اوہ بلکہ پہلے حق تائیں جس جان
 تائیں دی تابعداری خود وچہ وزن کریں مردا
 علاقہ ہووے محبت واسنہ تہہ اتے سرورد
 او چڑھن درود سلام اپر تس وانم لیل ہنار
 تے دین جواب مؤذن دعا اس بندنی حق بہا
 کوئی جامہ عصایا وال نبدہ متبرک بز تر لوں
 پس ہوں نجات عذابوں برکت نال نشان سوا
 کوئی ہووے تبرک پاک نبدہ امن رہے ہر آنے
 بھاویں لاندہ باندے عقل فکر وچہ ماہ سماو
 یا کہے دے استر پردیوں کفن بنایا میتا
 جو شاہ کسے داسو دی بھی تس عظمت کری سجا یا
 کری تس تعظیم ادب بھی شہریاں ادب بجاو
 تس کرن تعظیم فرستے ہوں غدا ہوں امن سعیدا
 بھی پڑھن قبر تے یا کاغذ تے لکھتے میت پڑھنا

مشورے

ازانس فرزند مالک آمد است	کہ بہمانی او شخصے شد است
او حکایت کروایں بعد از طعام	دید انس دستخوان را از وفام

لے مقرب شاہاں امراواں
 ہونا سے پیشہ پیشہ خانہ
 تے مقرب امراواں خانہ
 ہووے اوسدی تابعداری
 نہ کرے ہلاک النور
 جس فراہدفت صلوات اللہ
 من تم لیکر الناس کے
 اللہ بینی شخص نے
 آدمیاں شکر ادا کرتا
 اوس نے خدا سے دعا
 کوئی کوئی کوئی
 قرآن پڑھنا
 اسے گورف بادی
 بوسیدہ ہوگے
 قہر سے بوسیدہ ہوگے
 قہر سے بوسیدہ ہوگے
 قہر سے بوسیدہ ہوگے

پایہ اس امت مرحومہ ہیں رفعتش میں الامم چون آفتاب پیشہ کن خدمت زول صاحبہ لے	کہ شد نلوا میں آرباب الیقین در میان انجمن عالی جناب تا نباشد فوت از تو مطلبے۔
--	---

وَقَطَعْنَا لَهُم مِّنْ ثَمَرِهَا عَشْرَةَ آسَابِطًا أَمْهَادًا وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ

اور بانٹ کر ان کو ہم نے کئی فرقے بارہ دادوں کے پوسے اور حکم بھیجا ہم نے طرف

مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمَهُ مِنْ آيِنٍ مُّضْرِبٍ يَّعْصَاكَ

موسیٰ کی جب پانی مانگا اوس سے اوس کی قوم نے کہ مار اپنے لاکھے کو

الْحَجَرِ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ

اس پتھر پھوٹ لکے اوس سے بارہ چشمے

عَلِمَ كُلُّ أَنَاثٍ مَّشْرِبًا لِّهَا مِثْرًا يَّهْمُونَ بِهَا إِنَّا صَبَّحْنَا

تے ویکھو کیتیاں انہاں دیو باران و قریبے

تے وحی کیتیاں موسیٰ ل جب قوم پانی نہ پیا

پس وہ ہڑے اس پتھر و چون باران چھو گیا

وَظَلَلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَانزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّانَ وَالسَّلْوَىٰ

اور سایہ کیا ہم نے اوپر بادلوں کا اور اتارا ہم نے اون پر من اور سلوی

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ

کھاؤ مستحری چیزیں جو ہم سے رزق دی تم کو اور ہمارے نہ لگا ٹرانگین

كَالْوَأْنِيسِ لَيْسُوا بِظَالِمِينَ

اپنا برا کرتے ہے۔

اساں سایہ ابر کیتیاں انہاں ابر من سلوی تیار تیا

تے ظلم نہ کیتیاں ادا تے اوہاں بلکہ کیتیاں خوب تیا

کھاؤ چیزاں پاک جو رزق تسانوں ہمارا تیا

زوال ناشکر ہی حاسب ہو یا انہاں طرف روانہ تیا

اس آیت میں بیان ہوا ہے جو عذاب الہی نافرمانی سے غیر شکرانہ افعال کرنے سے عیب ہوندا ہے ۱۲

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ سَلُّوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا

اور جب حکم سوا اون کو کہ سو اس شہر میں اور کھاؤ

مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا

اوس میں جہاں سے چاہو اور کہو گناہ اونزی اور پیٹو

الْبَابِ سَجْدًا تَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتِكُمْ وَسَنُرِيدُ الْمُحْسِنِينَ

دروازے میں سجدہ سے تو بخشیں ہم تمہاری تقصیر میں اور زیادہ دینگے نیکی والوں کو

تے جہاں کہا اوہنا منوں و طریوں شہر و صحرے

تے کھاؤ اس تمہیں چھوں چاہو کہو جہاں گناہ

تے جب دیو اس نعمت بہ احسان کننا یا ایئر

ای قے سب وچ پہلے پارے گزری ہن سچا پیر

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي

سو بدل لیا بے انصافوں نے اون میں سے اور لفظ سوائے اوسکی جو کچھ

قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

کہا گیا تھا انکو پھر بھیجا ہم نے اون پر عذاب آسمان سے

بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ

بدل ان کی شرارت کا

جو نافرمان اوہنا تہیں سی اوہناں حنطہ لفظ

تا قہر عذاب آسمانوں ساں او بار بار اوہناں

وَسَأَلَهُمْ مَعَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَجْرِ

اور پوچھ ان سے احوال اوس بستی کا کہ تھی کنارے دریا کے

إِذْ يُعَدُّونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِينًا نَّهُمْ

جب سے بڑھنے لگے ہفتے کے حکم میں جب آنے لگیں اون پاس چھیلیاں

يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ

ہفتہ کے دن پانی کے اوپر اور جہنم ہفتہ نہ ہو نہ آویں

كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

یوں ہی ہم آزمائے گئے اور انکو اس واسطے کہ بے حکم تھے

توں محبوبا کچھ اسرا یاں تھیں بستی والیاں تھیں	جو بکر کناری و سدین جنس ایلیا نام صراحت
تو منع آیا انہاں دینہ ہفتہ دی کر ن شکا مچھیا	جاں اوسدن مچھیاں پڑ دی آئی لنگہدی صراحت
جاں ہفتہ دادن ہوندا مچھیاں آؤندیاں اوپر تار	کھلے پھرن تے جس روز نہ ہوندا ہفتہ پیا
تا مچھیاں باہر نہ کلن رہندیاں جو بکر زخاری	ایویں سیں اوہناں ازمانے نال تنہاں کاری

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا لَّهُمْ

اور جب بولا ایک فرقہ اون میں کیوں نصیحت کرتے ہو ایک لوگوں کو کہ اسی

مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

بھاہتا ہے اونکو ہلاک کرے یا اونکو عذاب کرے سخت

قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَعَلَيْهِمْ يَتَّقُونَ

بولے الزام اتارنے کو تمہارے رب کے آگے اور شاید وہ ڈریں

تے جاں ہک لٹال نہاں تہیں کہیا پنڈ نہاں کو پند	رب کری ہلاک وہناں یا ڈکھ دیو سخت خدای پند
اوہ کہن لگے سکارن ہاں ایں نہاں نصیحت کرے	جو پیش خدای عذر جو ورساں شاہ سوچن ڈرے
اوس قوم سدین فرقے ہون پھر مچھیاں کہیا	فرقہ ہک خاموش ہوا ہک منع آسے فرامدی
جاں ہکیاں باز نہ آئے تا اوہناں کہتی کندہ ہا	میانے فرقے ہٹکن والیاں تا میں ایہ کہیا نے
کیوں بریاں کرو نصیحت ایویں ضائع پند گواند	اوہناں کہیا اس فرض تارا یا اپنا ہدی عذر نہاں
جو گرا ہاں مت دیندیاں کہن کیوں نہیں لفقرا ہا	تے کہن ایسا ڈی مومن بیانی بہا یاں سنگ ملاؤ
جیوں ندوی ہو رحامت والا نہیں تہیں کرید	اوہاں یاناں تے گرا ہاں کہو جیہا منید

سورہ احزاب
تفسیر نبوی جلد چہارم
پارہ ۹۰
ربیع سوم
سورہ احزاب

جو سخت اندر گمراہی پہا تھی کرن تمہاں عظیماں
 بہتے لوگ اچھے خفی صلح کلی وچہ پھا تھے
 مفسر کہن جو رہی خاموش انہاں دیکھ پھر گیا
 جو بریاں دیکھ نہ ہوڑی اسحق آیاں سخت وعید
 بنی کہیا جو کنوں تساڈی دیکھے کم بریاں
 جے ہتھان نال نہ زور تیریاں ہٹکے نال زبانی
 تے ہوا یہ بہت ضعیف ایمانوں تتر سچو درجہ والا
 جو خودکے وس نہ ہوڑن دل تہیں بڑا ہتھان
 پھر حال ایہ اوس برائی داجوسر خود فسق کماو
 جو آپ وڈا گمراہ تے خلقت ڈالو چہ گمراہی
 ہے ایہ فرض علما وائے حج ویکھ رہیں جب سار
 جو سر خود فسق اندر تہ او سدا ذاتا و سدی تو
 جو بنی کہا کل خلقوں مندا سخت اوہ عالم نیا
 نہ ابی زید سلام کہیا جس کعبہ ول تہک الی
 کہ نہ سب نواں کالیا ابا ویلے عمر ہو اند
 جو تہ کھی سنگ عتیاں اوہ نور ایمان کھراو
 ہے غنیہ دیوچہ شیخ جیلانی پیر پیراں دیباہ
 جہڑے راہوں بدعتی آیا توں اوس راہ نہ جایا
 کل گمراہ جو فرقے ساری بدعتی ہیں سدانہ
 علی جویری گنج بخش ہو صوفی صافی سار
 ولید مغیرہ دی پت سند آبول حق تو گئے

چند طیون کارن چھوڑیا دیں ہتین جہاں
 بیدیاں سنگ اخوت کردی حقوں چپ چپا
 اوہ باندر سور بنے سنگ بریاں پہا سگڑی و پھیا
 اوہ گنگا شیطان بتایا حضرت سنگ تاکر
 چاہئے اوسنوں نال تھھاں اوہ کرنیاں دوڑیا
 جے بولن واہ نہ لگے تاو چہ دلدی برا پچھانے
 جے بولن زور نہیں پر دل تہیں جا برکما لا
 بل سنگ گمراہاں اخوت کرن اوہا روڈی برادر
 تے جو کرناویاں کوڑیاں مکروں خلق پہٹا و
 طاہر کرن اسدی گمراہی جہت خلق صلاحی
 تاملے لگام آتش منہ وچا ہنہاں اندر حشر دہا
 تے کری گمراہ جو خلق سار نیوں سخت تہیر سدا
 جو آپ ہویا گمراہ اندر گمراہی خلق پھہاندا
 تے مجلس چوں بدعتی گھڈوایا مالک فی الخالی
 عمر سزاہیں دتیاں ڈاڈیاں انہوں تترت الاند
 وڈو لو تو تہیں فیہ ہنوں تلے وچہ فتح الخزلیا
 بدعتی چلے جسر ہوں چھڈا وہ راہ جاہور سدا
 کھلے چہری ملکے اوسنوں ناہ ایمان و بنائیں
 مگر جیت تائیں اوہ بھاشی مومن سبہ دساند
 رد گمراہاں نوں سب کردی وچہ تصنیفاں پہا
 عیب کڈھی وچہ نون سورت و شریعت خوا

لے یعنی نال مار تھانہ
 دی اسے اپہا پر عالم کو
 نہ ہے یا جسدا زور
 پکھ "فقیر علوی عقی منہ
 ۱۲۲ یعنی دل تھیں اوس
 فضل برسوں برا جانے
 اسے زبانی آپ نے ایسہ
 دوچہ برا جانا اوسدی فضل
 برسوں ایہ ہنایت ضعیف
 ایمان تھیں ہے شکوہ
 پس جو لوگ گمراہی گمراہی
 دیکھ کر غیرت
 ۱۲۲ اسلامی گمراہی
 کردی کھیندی ہن نال
 وچھان گمراہی ہن جاو
 کہو ہنہاں کے اپنا کیا حال
 ہے "نور ہند سن زک
 ہے سرف تفسیر جیبی
 جو مضمون نظر ہے نہ مضمون
 علویان

جو محبوب کے دیتائیں ناحق دیا نہیں
مَنْ اَذَانِي وَلِيًّا فَقَدْ اذْنَنَّا بِالْحَرْبِ حَرْبٌ كَوْنِي
حق تصنیفان وچمن کہاوں کسب حرام ٹھہرایا
ہو خورش حرام انہاندی دل تھیں نولیمان تجلیا
یار بخش ہدایت بنی جو بیلی گمراہندے

کیوں انوں پھر پیارا اوسدا دیوی چھوڑا نہیں
رب کہا جو میرا ولی دکھا وی میں سنگ لڑائی
تاہیں گمراہ سنگ او نہاں بھائی چاراپایا
مومن کے گمراہ انہاں تک جبہاویا
آپ ہوئے گمراہ سنگ اپنے خلقت ہو رلائے

یعنی جو شخص ایذا دے
ولی ہونے میں
اوسوں خبردار رہنا
نال لڑائی کے
فقیر ملوئی غنی اوسوں
یعنی جو حضرت ولایت
علیہ السلام نے انہاں
ممانعت کی تھی ایسا ہونا
کے پیغمبر آئے

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ اُنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْسَوْنَ

پس پھر جب بھول گئے جو انکو سچایا تھا بچا لیا ہم نے انکو جو منع کرتے تھے

عَنِ السُّوءِ وَاخَذْنَا مِنَ الظَّالِمِينَ ظِلْمًا وَعَذَابُ

برے کام سے اور پکڑا ہم نے گنہگاروں کو برے عذاب میں

بِئْسَ مَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

بدلہ اون کی بے حکمی کا

۱۲۳

جاں ربا حکم جہلے اوہ جن تھیں روگ انہاں تھی
تا بدیوں ہوڑن والیا توں اسان لیتا کہہ ابو
پڑا بے شک عذاب اس پاروں جو سن ہفتن کماندے

تے کرن شکار مچھی دیوں لوگ ہرگز کونسی
تے ظالمان اسان پکڑا جنہاں ظلم کتیا
شکار کرن تھیں یار پپ ملن نہیں سنگ بریاندے

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا لَحِقُوا غَتْنَاهُ فُلْنَا لَهُمْ

پھر جب بڑھنے لگے جس کام سے منع ہوا تھا ہم نے انکو حکم دیا

كُلُّوا فِرَادَةَ حَاسِبِينَ ۝ کہ ہو جاؤ بندر پھسکارے ہوئے

پھر جان سرکشی کیتی انہاں سبھیں روگ لٹا ہی
ہک فرقہ باندر ہو دو جا سور بنے فراندے

وَاذْتَاذَنَ رَبِّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ

اور وہ وقت یاد کر کہ خبر کردی تیری رب نے البتہ کھڑا رکھیگا یہود پر دن

عہ جو کومن چہ یہودیہ
نال جنگ کرن گے پس کیا
اسلام قبولین گے یا جزیر
بھرن گے پہلے نظر باوٹا
نے قتل استے قید کیا اہل توراہ
پھر فارس دی بادشاہ کرد
رہے تاج استے تخت کھنڈ
آکر ایسوں تک جو حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم مبعوث
ہوئے پس آپ نے
فرمایا لڑو نال انساندہ
یا اسلام قبولین گے
۱۲۴
یہودیہ کیسے
اپنے خلیفہ
تق کلان کے
نازن و حسینی

الْقِيَامَةِ مَنْ يَسْؤُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ

قیامت تک کوئی شخص کہ دیا کرے اونکو بری مار

إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

تیرا رب تباہ سزا دیتا ہے اور وہ بخشتا ہے مہربان

جو بڑے عذاب دیو اہلناں یعنی ذلت ہوندا
بھی بیشک ٹھیک اودہ بخشش مارا رحمت ال کمال
جو حکم تورات ساں ہد چھوڑی حاکم ہووی عیسا
تا ہر جاؤں دلیل یہودی شاہ ہو یا کوئی نہیں

جاں حکم تیرا پینچو اپر یہوداں تیرا قیامت
ہے ٹھیک تیرا رب بہت عقاب ایسچا نوالا
وچہ تورت یہوداں تو ایہ حکم ہو یا رحمانے
جو کرے ذلیل عذاب اندر ساں روز قیامت تا

چو حکمش رواں گشت قدرش لب
کہ معنی بود صورت خوب را
بصناعات مزجات شان منکر
بریں بے بصاعت بخشش غی

یوسف کہ چنداں بلا دید و بند
گنہ عفو کرد آل یعقوب را
بکر و اربد شان مقید نکرو
زلطفت ہیں چشم داریم نیز

وَقَطَعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّمًا مِّنْهُمْ الصَّالِحُونَ

اور متفرق کیا ہم نے اونکو ملک میں فرقے فرقے بعضے اون میں نیک

وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَّوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ

اور بعضے اور طرح کے اور آزمایا اونکو خوبیوں میں

وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

اور برائیوں میں شاید وہ پھری آویں

ٹوے ٹوے مختلف شہراں وچہ وسکہ ہر جایاں
تے آزمایے سہیں اہلناں تحت کثرت نال عیال
تا جو کرن رجوع اوہ جانب اتد فائق سا میں

تے کر ونا ساں مکڑے مکڑی وچہ زمین ہریاں
بعض اوہناں تھیں صالح بعضے ناہیں نیک نہ
تے کہی مصیبت فقر فاقہ سنگ آزمایے اوہناں تہیں

ایہ حالت بدلنے ہی اجہت جو رجوع ہون پر
 جو کوئی مطلب مقصود نہ چاہے یا جوں پر رضائے
 جسے قبرض اپنی تا ذکر نہایت کرے مجاہدہ مانے
 جسے نعمت ہو و فرخ تا غیر خدا اول نظر نہ ڈالے
 واقفوں امری الی اللہ کہے کم سو پیغم طرف خدا
 صالح اوہ یہود جو حضرت مال ایمان لیا و
 ہک عالم کہے تاریخ کابل چہ لکھیا ہیں سیا
 جو صالح تو کی مومن ایہ اولاد انہاندی آئی
 لفظ اسرا کی کسوں ار نہیں گیا ہوسی بدلایا
 تے ملک انوچہ کہنڈ جان انہاند امانت نفس نزل

جو کافر مومن بننے تے شقی ہو جان اہل صفائی
 تے مارن وچہ وجود نفس و کمر بنے ہر بائیں
 کثرت مال مجاہدے رب لہو رجوع کہا
 رہے دائم وچہ شکر ضاسب دنیا مطلب مانے
 جو باجہ ضا خدا سب مطلب چھوڑن اہل صفاء
 تے غیر صالح جو منکر شاہ رسل تہیں ہوں ساو
 جو قوم ار نہیں اسرائیاں اولادوں مکنتہ پایا
 ہک ولی تائیں یعقوب بنی خود بیٹا گیا بہائی
 جویں اکثر نام جاوے بدلائے ظاہر نظری آیا
 عربی الاصل قہی مومن لکھی انہانتوں جانوں

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ

پھر انکے پیچھے آئے خالف وارث کتاب کے لیتے

عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن

اسباب ادا نے زندگانی کا اور کہتے ہیں کہ ہم کو معاف ہی ہوگا اور اگر

يَأْتِيهِمْ عَرَضٌ مِّثْلَهُ يَأْخُذُوا أَلَمْ يَأْخُذُوا بِالْحَمِيمِ

ایسا ہی اسباب پھر آوے تو لے لیوں کہا ان پر عہد نہیں لیا

مِيثَاقِ الْكِتَابِ أَنْ يَفْعَلُوا عَلَى اللَّهِ

کتاب کے حق میں کہ نہ بولیں اللہ پر

إِلَّا الْحَقُّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَاللَّذَّارِ الْأَخِرَةِ

سوائے حق کے اور پڑھیں جو لکھا ہے اس میں اور پھلا گھر

خَيْرِ الَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

بہتر ہوں اللہ والوں کو کہا تم نہیں بوجھتے

۱۰ اوہ نبی و پیغم
 ۱۱ چھ قوم ار نہیں تھیں
 ۱۲ سو قومیں پیچھے
 ۱۳ حاشیے کے چھ ذکر کرنا
 ۱۴ جو اولاد مانا
 ۱۵ خلیفہ یعنی جانشین
 ۱۶ جو کے دی پیچھے ہووے
 ۱۷ لے اچھا مراد اولاد ادا
 ۱۸ آون والیاں نسلاں پن
 ۱۹ عرض یعنی اسباب لغوی
 ۲۰ وغیرہ لے اچھا مراد
 ۲۱ مائیدی زبان سے
 ۲۲ لنت استا جو خوشی نفس
 ۲۳ دس متعلق ہوا کے اولی
 ۲۴ دنو تھیں مراد ذیلے
 ۲۵ اذہر مدالی

۱۲۶ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو لوگ اس کتاب کو پڑھیں اور اس میں سے کچھ یاد رکھیں اور اس سے عمل کریں ان کے لئے اللہ تعالیٰ سے بڑا اجر ہے۔
 اس کتاب کی شان و شوکت اور اس کی عظمت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔ اس کی شان و شوکت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔ اس کی شان و شوکت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔

پھر جوئے خلیفے بعد اوہانڈ و خلف ناخلف شکا کر کے
 تے آکھن سانوں ہوگ مناف جو شوت کہا پدی
 بہلا اوہناں او پر حق ہون نورات اقرار نہ پیر یا
 تے گھر آخروا بہتر ہی کارن متقیانڈے
 سدی کہیا جو اسرایاں تھیں باجوں شوت
 اوہ حکم کر کے کھا شوت لوگ اس منہ تکرانڈے
 اوس دو جے طعن ملامت کردی جاوہ حکم
 اوہ لعن ملامت کرنیوالا اوہ بھی شوت کہانڈا
 ظاہر کھان حرام تے آکھن ہر بکشنہارا
 نہ استغفار زبانی مانع جاں دل نام نہاں
 ہن پیا اندہیر جھانے پھیلی شوت مرض مندی
 سچ فرمایا شاہ رسل جو ٹھیک برا براے

جو وارث ہو کتاب تے لیندی شوت مال نکار کے
 تے جو اوہناں پیر سباب ملو شل اسدی اوس پیر
 جو باجوں حق نہ بولن رہی وچاوسدی اوہناں سہا
 بہلا کیوں پھیریش سمجھو جاں کوں اومچھانڈے
 کسے حاکم مول نہ کردی سن ایہ کار تہاں چانی
 کیوں توں شوت کہاویں کہندا اتہد بخشہارا
 جاں مغول کچیندا جاتس حاکم ہو ر شہر دا
 پہلے حاکم وانگلوں ایہ جو خلف ناخلف اوہانڈا
 جے مور ملے لو کہانڈے اوہ بھی شوت بالکل
 جے دل اندراہ تائب کوں اوہ توب قبولت
 اتوں مومن شکل مساون وچوں صورت پیری
 اوپر ساڈے حالت بنی اسرایاں مال مساو

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

اور جو لوگ پکڑ رہے ہیں کتاب اور قائم رکھتے ہیں نماز

إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ

ہم ضائع نہ کریں گے ثواب نیکی والوں کا

<p>ٹھیک اس میں اجر نہ ضائع کردی مومن اہل نماز یا امت احمد من کل کتاب نماز بجانڈی جو شرف فضل اس بعد ایمانوں بہارا نبوں آئ کلیاں ذکران جہت برسگی اسدی سمجھو افادی</p>	<p>ٹھیک جو حکم پھرن کتاب تے قائم کر نماز یعنی اہل کتاب جو مومن عمل کتاب کمانڈی خاص ذکر دے بعض نمازاں والی کر فرمایا ایہ ہر طاعت نہیں اعظم افضل اکرم نزد خدا</p>
<p>برستون نماز کردی بنا</p>	<p>خانہ دین خویش را چون خدا</p>

۱۲۶ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو لوگ اس کتاب کو پڑھیں اور اس میں سے کچھ یاد رکھیں اور اس سے عمل کریں ان کے لئے اللہ تعالیٰ سے بڑا اجر ہے۔ اس کتاب کی شان و شوکت اور اس کی عظمت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔ اس کی شان و شوکت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔ اس کی شان و شوکت کو جاننے والوں کو یہ معلوم ہونا چاہیے کہ اس کتاب کی شان و شوکت کتنا بڑی ہے۔

بے شکے تاستوں بجائی بود خانہ دین حق پرانے بود

جاں شک شہسب دور ہوں تالزت چکھ نازاں باجوں خدمت مشرک کامل مشکل پنچن رازاں

زمن ای دوست این پکت پندیر برد فتراک صاحب دوت گبیر

وَاذْنَتْنَا الْجَبَلِ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظِلَّةٌ وَظَنُوا أَنَّهُ

اور جسوقت اٹھایا ہم نے پہاڑ اونکے اوپر جیسے سایہ ان اور ڈر رہی کردہ

وَأَقْرَبُ بِهِمُ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا

گریگا اون پر پکڑو جو ہم نے دیا ہے زور سے اور یاد کرتو رہو

مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

جو اوس میں ہے شاید تم کو ڈر ہو

تے جداساں پٹ پہاڑ اوہناں سایہ انگٹ ہمایا

تا کہیا اسان توریت احکام پھرو کر حکم سارے

تبول کرن تو تیزوں جاں سرائی غدیریا نے

سنگ روشنی بو نہ جس دیوچہ گوناگون غدا بد

من کہو توریت نہیں تے سبے ہمارے پاندی

اس آیت وچ اشارت نفس ہر طبع انسانی ہماں

نہ ہرگز دینی بھارا ٹھاوے سرکش نفس کہ ہیں

یا باطنی امر قبول کرن تے کوئی دلیل جاں پاو

ایہ اہل عنایت نون رب فضل از پھیر دینی

جو دیوے رب ہناں کپڑن مال عنایت باہی

چشمہاؤ گو شہارا بستہ اند

جز عنایت کے کشاید چشم را

جز مر آنہارا کہ از خود رستہ اند

جز محبت کے نشاند خشم را

۱۔ یعنی جبرائیل علیہ السلام نے پہاڑ پٹ کے شکل میں پہنچی وہی کرتا آجا اور پوراں اور ہاں عیاں دوسے جس تھیں معلوم ہوا جو کلمہ تھیں نون خدا تعالیٰ اپنی طرف نسبت فرماتا ہے فقیر حلوائی غنی عن

جہد بے توفیق خود کس را مباد در جہاں واتسا علم بالرشاد

بایزید ہندوانہ سبز نہ ہک مدت تک کھایا
 شمس کہیا بطامی آما وچہ حجاب اسپاروں
 کہیا خبر نہیں کویں سرور او سنوں نور آیا
 اوس قوت دعا دے زہد ریا محبوبا نظر

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ
 اور جسوقت نکالے تیرے رب نے آدم کے پیٹوں سے اون کی پیٹھ میں سے

ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ
 اون کی اولاد اور اقرار کروایا اونسے اون کی جان پہ کیا میں نہیں ہوں

بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا إِنَّ نَقُولُوا يَوْمَ
 ہاں تمہارا بولے البتہ ہم قائل ہیں کبھی کہو دن

الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غٰفِلِينَ
 قیامت کے ہم کو اس کی خبر نہ تھی

جان چھاں آدمیاں میں پکڑی رب اولاد تہاں
 ہاں پچھیا ہاں میں رب تسا ڈا سب جو اتراوی

ہک کہن کہیا رب ملک نون تسین ہو گواہ تمانی
 ہک کہن شہدنا رب کہیا میں شاہد ملک کھنک

سدی کہیا یہ قول اتسا دسنے فرشتیاں آیا
 یا قول نبی اندا ہکد وجے تے رب ہناں شاہد کیتا

وچرا بن کثیر زمین آساں نون رب گواہ بنایا
 تا آدم نظر گزاری طرف اولاد جو ظاہر ہوئی

تا عرض کیتی اوہناں ہکو چہ کیتا ہوندا باری
 ایہ دو قسم اندے جہد لے رب چاہی وچہ تغیر

ہک جہد جواں میں رب تسان تا آہو کہیا یور
 تے شاہد کیتا جان بنیاں اپر تہاں تدا ہاں

مت کہن روز قیامت ساتوں سدی خبر تیا
 تا ملکاں کہیا شہدنا یا رب ہاں سہاں ہمانی

ہک کہن شہدنا بندیاں آگیا بعد قرار تہا
 بندیاں دے اقرار تے جو شاہد ہوئے تیا یا

۱۲۸
 حضرت شمس تیرزی
 قس سرہ الفوز سے زیادہ
 سبب قحے تر بوندی حضرت
 بایزید وچہ حجاب دے ہے
 آہے اتے کہیا آفتنی فر
 دو نویں بہانیت کامل آہر
 اتے تحقیق اس طرح ہر جو
 سینجا بطامی دا اسد ہوں
 ناں طبعی قریافت دے اتی
 سینجا شمس تیرزی دیاں کھنک
 معرفت دے آیا۔ زور بن
 ۱۲۸
 لیکن طبعی قیامت
 واکر حکم اتے ثابت ہے
 واکر صاحب غاب ہاں
 نبی واسطے اسدی
 کھنک اتے ناں اسدی
 کھنک اتے منور علاج
 قدرت نہی منصور علاج
 عالم نون باوجود کامل ہوں
 اوکھنک نوریت اول وقت
 دیکھن حقیقت حال دنی
 ہوندی ہر پر سبب نہ
 دیکھن غایت آہی تہا
 دیکھن غایت قبول
 دیکھن غایت قبول
 دیکھن غایت قبول

تا کہ یہ یقین کر لیں کہ تمہیں معبود میرے کانٹے
جو میرے نیال شریک کرے میں بدلہ آتھیں لیس
میں بنیاں بھیجاں چوتھاں میرا عہد یہ یاد کرو
دو جا خاص یہ عہد لیا سی بنیاں تہیں سائیں
وچہ دو جی جلد مفصل گذر یا ذکر اس عہد گرنی
وچہ حجر اسود ایہ عہد است رکبیا ربمانت

میں رب تھا ڈا بن میری نہیں چپ پوجیا جائی
یا میری نہیں ان ناهنوا و سوں خوار کریاں
جاں سبھاں عہد کیا وت رزق عمر رب ہی لکلا
جو شاہ رسل جداوں انہاں مدد کرن ہر جا
معنا است گنی آتھیں سب حضرت قال نامی
جس توحیدوں تہں چپیاں بہر تہاوت رو پوجت

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً

بِأَبْوَابِهِمْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً

مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

تفسیر نبوی جلد چہارم
پارہ ۹
ربیع سوم
سورہ اعراف
بعضی جہاں تفسیر
۱۲۸
تعالی نے درود بیان
تھیں اور نہ چھوڑا
تھیں اور تھیں
ناب ہوا
کے تھے
رسول کا ہی
جس نے ذکر
روح البیان صفحہ ۲۹
وچہ ترقی دے
عہد شہ
۱۳۶
ملا اسد علیہ السلام
پیدا کیا حضرت آدم
علیہ السلام
سنانا یہ قدرت دی
اولاد آدم دن یقین
ایہ واسطہ جنت
گئے ہیں اسے
مساکن کے

وَاقْتُلْ عَلَيْهِمُ نِبَا الَّذِي اتَيْنَاهُ فَأَنْتُمْ مِنَ الْمُنَافِقِينَ

اور سنا اون کو حوال اور شخص کا کہ ہم نے اد سکودیں اپنی آیتیں پھر اونکو چھوڑ نکلا

فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَايِبِينَ

پھر پیچھے لگا اسکے شیطان تو ہوا وہ گمراہوں سے

جنسوں اسان نشانیاں انبیان تیاں سنگ اپنا
 پھر اوہ اوہناں لغمان تہیں باہر ہو گیا ساہی
 روایتاں مختلف آیتاں حق اوس قسمت گمراہوں
 نسلوں لوط آیا بلقادر چہ عابد زہاد بھارا
 جاں قوم جباراں تے چڑھ دیا حضرت موسیٰ
 جو حکم کرن شہر بلقادر تے دلیں ارادہ آیا
 آکھن سخت مزاج موسیٰ اسان ملکوں سی فرد
 جے آن وڑی گھر اسان خراب بوجھاڑی سہیں
 اوہ بنی اسد ہمراہ اوس ملک تو مومن سنگ تہیں
 جے کراں تا دنیا عقبی میری ہون خراب نسلوں
 میں استخارہ کراں جو حکم ہو یا تا کراں دعائیں
 پر مگر قوم کہیتا کہے کراں دوبارہ عمل نہائیں
 کہندا کہ جو اب نہ ملے تا ڈاڈا قوم اکایا
 ہے نصف رضا، خاموشی کیتا مگر سخت خراب

مجبو یا اوہناں اوس شخص واقصہ دس عیاناں
 علوم چھپے اسرار عجیبہ اسان اوسنوں سکھلا
 تے شیطانوں اوسد مگر کیتا بہکیا ساہی راہوں
 اوہ بلعم بن باعور ایہی کہے ابن عباس سبب
 سی اسم اعظم اوس یاد نا لے تسبیح قبول دعا
 وچہ کنگان جو دہرتی شام تھہ ڈیرا غایاں لایا
 تا بلعم پاس آئے لوکیں رل و نیک اوس شہر
 دعا تیری مقبول موسیٰ حق کریں شکست تہیں
 بلعم کہیا ہے ہے ایہ کی تسان سوال الاکے
 میری کیا طاقت حق اوسدی بری دعا لاوہن
 جاں ڈاڈا مگر قوم کیتا تا بلعم کہیا تنہا میں
 استخاریوں معلوم ہو لو میں مول ملکوں دعائیں
 تا دو جیواری استخاریوں اوس کچہ جواب پایا
 کہیں جو رب نہ چاہندا تا بند کروا گے ہاراں

لہ وچہ ہکسروایت
 ہکسہے جو بادشاہ
 بلقادر دسکے سنے بلعم
 نون ڈریا اتے سخت
 دہکلیا۔ جو جیکر قوت بہ
 و عار نہ کیتی اور موسیٰ علیہ
 السلام دسکے تینوں سولی
 پڑھا دیوان لگا۔ اتے آکھیا
 بعض نے اسدی عورت
 پاس لوک بڑے سخت اتے
 ٹالیکے آئے آہے اتے
 اوسنوں بد دعا
 کرواں تے تیار
 کرواں غرض ایہیکے جو اول
 استخارہ کیتا جو جیکر استخارہ
 کر کے معلوم نہ کر نیا آج
 ایہیکے جو نبی الایہی نہیں تہ
 قوی دعا نہ کرا۔ ایہیں
 بد دعا کرنے تھیں وچہ استخارہ
 تو صاف ہوتی پھر دوبارہ
 کیتا تا کہ جواب نہ لیا میں
 معلوم ہوا جو کچہ کجوری استخارہ
 دیو جو معلوم ہو جائے اتے ایہی
 عمل کر نیا چاہئے۔ اتے ایہی

۴ ہیں۔ ایہ فالان دا ذکر جلد تیسری دے شروع وچہ مذکور ہے۔ اتے
 تقویت الایمان واسے واپائی نے استخارہ جو سنت ہے شرک لکھیا ہے۔ ایہ ذکر
 وچہ عقائد لاندہاں دے جلد اول تھیں ویکھو، فقیر حلوای عفی اللہ عنہ ۱۲

معلوم ہوا کہ استخارہ
 کھلیاں استاں وچہ
 نے فرمایا علیہ السلام
 نہیں ہوندا۔ اتے استخارہ
 کھلیاں دے
 اتے استخارہ
 کھلیاں دے
 اتے استخارہ
 کھلیاں دے

تا کہ ہر اپنے تے چڑھے آیا وچہ مقام حسانتے
 راہو چہ گہری ڈگی خود چڑ یا ایس مار چلاندا
 تریجی وار بولی اوہ ہے بلعم کہہ چلیا
 تینوں ماہ و ساون میرے سانے ملک رہانے
 جاں سجدیو چہ ڈگا تا شیطون آتس مکہ ویکہایا
 ہئے فزنتے بلعم جاں اٹھ لگا کرن دعائیں
 جو بری دعائیں حق کرے سونیک ہی بنجادی
 تا قوم کیساے بلعم کیوں ساں بریاں کرے دعائیں
 زبان اوہی پھر لٹک پی سینے تک نکال آئی
 کہے اسی لو کو تساں مار یا مینوں لعل نیادینوں
 ہن ہک مکرزیہ ساں تیں قوم اپنی دیار تہاں
 اوہ سودا وچن جاوں لشکر موسیٰ وچہ صلاحوں
 جے اس جلیٹوں تساں کہ ہو یا تا لشکر موسیٰ والا
 سا کر اوہناں زینت زینے ماننوں گہلیا وچہ ہیرا
 ہک اسرائیاں واسر دار جو زمرہ نام سرداندا
 ہو دیہ موسیٰ نوں کہندا توں تاں ایہ زانی
 میں کہیا تیرا ناہ متاں تہنوں وچہ لیکیا زانی

مجاہدین آہر جنتہ اتھن او سے طرف ہو پانے
 تن وار سوار یوں ڈگا پر ایہ ہک دلن لاند
 رب تیری کر خرابی بنی اتھوں جاوین گیا
 اوہ مینوں پچھاں چکن ایہ سکر سجدیو چہ پیا
 قبول دعائیں تیری رب کیتی چلکے ویکہ الا یا
 پاس مقام حسان جتھے سی لشکر موسیٰ سائیں
 جو نیک عا دحق قوم کرے سو موہوں برے سواندا
 کہندا دس نہیں ایہ میری غالب اتھ سائیں
 یقین ہو یا اس ٹھیک میری بن ہوئی ہلاکت
 نہ رہیا کمال میریو چہ بن کوئی جاتم پاک یقینیا
 جوان حسین لباس زیورنگ طرف اوہناں کر ودا
 جو بریائی اوہناں نال کرے ناہ ہنگو کنوں ناہوں
 ہک دم وچہ سب فانی ہوئی پاروں قہر زوالا
 بنی کنگان ہکن بوہنہ سوہنی اندر شکل سنغیا
 پسند آئی تہاں اوہ زن آموئی ہوں حال شاندا
 کرے حرام میرے تے پرے سناں تہ کہانی
 زناہ کیتوس تا شامت اسدیوں پی طلحوں عیانی

تم تمہیں بلکہ بنی اسرائیل کے مقابلے کوئی ہو لوگ آہے۔ اتے اور لوگ دیوت
 پچھلی چال وڈھیاں دی ترک نہیں کر دے اتے ایہ سخت بے حیاتی ہے، فقیر صلوای
 عفی اللہ عنہم یعنی کہیں قسم خداوی تیرا کہیا نہ متاٹھا معلوم ہوا جو شہوت اتے
 اتے غضب دونوں جہ آجاہن تہ حق ویکہن اتے سنن تمہیں بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۱۳۲

۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

اور خبر ہوئی جو حضرت انبیٰ خویش قتل کر چکے کہندانی بے ہوندار بیخ نہ کردی مٹا کر جائے

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ مَعَا وَلَٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَرُضِب

اور ہم چاہتے تو او کو اڑھا لیتے اور آسمانوں سے لیکن وہ گر پڑا زمین پر

وَاتَّبَعَهُ هَوِيَهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِذَا تَحَمَّلَ

اور چلا اپنے چاؤ پر تو اس کا حال جیسے کتا اگر اسپر تو لا دے

عَلَيْهِ يَأْمَهُتُ أَوْ تَتْرَكَ يَأْمَهُتُ

تو اپنے اور چھوڑ دے تو اپنے

<p>پر اوہ دنیا مگر لگاتے خواہشاں نفس رزق سے جسے چھوڑ دیوں نرس تا بھی گہر کہ جیبہ نفلن ہا ہر کر اوہ اپنی صفت نہ چھوڑی حال ایوں بلعم واپا یا اسیں رکہہ لبندی او س مگر اوہ لگا دنیا مگر جیہا علم عمل سب صنائع کر کے چوڑ گیا ہو میتا بھی نت جو کر کے گناہ اوہ بہی ہوندا کمل عیسیاں پر مطلب رتبیان آسمانی دی حرض السیانی ہلک جو مضطر قرار ضروری یا سہو غفلت کمال</p>	<p>جسے چاہندی میں بلند اوں کردی پاروں عام علم مثل اوسدی ہو وانگ کتہ دی جو در کابیں گہر کہ ہے در کن تے نادر کن اوسدا ہو جیہا آیا صفت اوسدی سگ انگ پلیدی کرنوں باز نہ پیا جو دنیا مال تے خواہشاں نفسانی تر اتہا کیتا باہجوں طلب اخلاص نہ نیک توفیق ملو حمانوں و پیکر نمناں دنیاوی دی حرص ای نفسانی چو تھی نفس پرستی جو در بے ہن ٹھہرائے</p>
---	---

۴ آوانگے وچ حضور اوسدید لے۔ اے رب جے توں معاف کریں تا میری ایہو مہیہ
ہے اتے جیکر عذاب کریں تا کہے نیک تے عذاب نہیں کیتا ہے۔ یعنی جے بخش دیں
تا زہے رحمت۔ اتے جے عذاب کریں تا میں کپڑے نیکان جو شکایت دی بگد ہو جے
پس ایہ اشعار اوسدے آپ دے سامنے سائے گئے۔ آپ نے سن کے پسند فرمائے
اتے فرمایا اشعار اوسدے مومن ہیں اتے دل کافر۔ معالم و خازن و فدیہم فقیر حلوائی غمی عنہ
سے باہجوں لا جو میں فرمایا اوہ دنیا دا ہی ہو رہیا آہ نہیں تے بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۱۳

یعنی شیطان نے
دیکھا کہ اتنا اوسنوں جو
جیکر اپنی ہونے سے
کسیے خویشاں نون قتل
کر دے۔ پس مگر
ہو گیا۔ سلام قبول
کرنے نہیں تا ایہ
آیت نازل ہوئی
و چوقہ اوسدے کسے
جو توفیق نہیں دی پاک
پھر کبہ اعلیٰ غنی
مع و بیجا
المعانی دس سب سے
اوہ ذی شاعر آہ بے
حضور صبر آہ بے
دی سانسے گئے
پس سنا خوش ہونے
تو زہد اوہ سنا ایہ
بادشاہت عرش اتے
آسمان اوس مہربان
دس غلہ دے
سامنے ذیل ہو جانے
میں۔ اتے کجہ ساکرا

۴
کما قیامت ذل
اوسدا آواز
ہے۔ جیکر وہ
اور ب مہربان
نا ضرور اظہار
قیامت ذل اوس
اسے توفیق اوس
اوہ مہربان
و کجہ ساکرا
میں۔ اتے کجہ ساکرا

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۳۳
نیک تو فتن عطا فرمادے گا
فقیر علوئی عنی اللہ من
نیک یعنی کدے نیک
لوکل آتے ہی ایسا ہوتا ہے
ہا۔ مگر اوہ وچراوی کا
سوائے صبر اتے رضا
دس باجوڑ من اتدی لینی
خدا اتا لے تھیں اجر
اتے ثواب دس ہر قدر
ہوند سہیں
۱۳۳
صفحہ
نہیں
فضل آئی دے کل عطا
اتے نہیں خواتیجائے
نیکے تقویٰ میں
بجاری اتے غذاب اتے
قرآن و فہم اتے
صفحہ ۱۳۱
صفحہ صفحہ ۱۳۱
حاشیہ پنہال اسدے
لے سانی باز یادہ تعلق ہے
جو میں دوسرے جانور
کھڑے میں اندر کے
شعقت تھیں
وہی دیر کے

پر جان نہ ہوش افاقا و جہت امت کہو

تے ایہ بلاکدی نیک او یاں بندیاں پیری آدے

ذٰلِكَ مَثَلِ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوا بِآيٰتِنَا فَاقْصِرْ

یہ مثال ہے اون لوگوں کی کہ جھٹلائیں ہماری آیتیں سو تو بیان کر

الْقَصَصَ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ۝ سَاءَ مَثَلِ الْقَوْمِ

احوال شاید وہ دہیان کریں بری کہاوت

الَّذِيْنَ كَذَّبُوا بِآيٰتِنَا وَالْفِسْمِ كَالْوٰٓءَا يٰظْلَمُوْنَ ۝

اون لوگوں کی کہ جھٹلائیں ہماری آیتیں اور اپنا ہی نقصان کرتے رہے

مَنْ يَّمُدَّ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِیْ ۝ وَمَنْ يُضِلّْ

جس کو اسد راہ دیوے وہی پاوے راہ اور جسکو وہ بہکا دے

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ سو وہی ہیں زیان میں

یہ مثال اوہنا دی ساڈیاں تیان جنہاں چھوٹیاں

پس کریں بیان ایہ قصہ تا اوہ فکر کرن چھٹا

ہے بری مثال اوہنا جنہاں ساڈی ہیرن شاہ جوتیاں

تے اپنیاں جاناں تے اوہاں پوں ظلم کرنیدی

جس راہ و کہاوے اتدیں مسدہ راہ سدہ

تے جنہوں رب گراہ کری سو گہانا بہا را کہا و

یہ مثال بہو و جوڑ پڑہ توریت آیات کہے

صفت نبی اتے ذکر قرآن جو معجزی بجز صفات

تے شاہ رسل و آدن دی خوشخبری لوکان دیکھ

پھر منکر ہو جو آپوں طالب وچہ مدارک دیکھ

یا جو میں کافر سگتے واسے ہادی سن کوئی چاہندے

جو سدے اوہناں ہدایت ل جا رکھنے نبی سواندے

۷ اتے فہم رفیع اتے دولت ایمان عزت دین دی ملی ہوسے پھراوہ طرف دنیا دی دل

لگاوے پس اوہ کتا ہے نہ دنیا دی تنگی تے صبر نہ دین دی توانگری تے شکر دوسرا دنیا پرست

کدی صابر نہ ہوسے گابے مال ہوسے تاہ حرم جو زیادہ ملے نہیں تے رات دن ڈھونڈو

ڈھونڈو ا حیران ہو جائد اسے ایہ دو اعمارے میں نہ اس طرف آرام نہ اس طرف آرام

پس مثل کتے دی ہوسنگے۔ خلاصہ صفحہ ۳۹

۱۲ ۱۲

جو شک نہ کر دی ہرگز آہی وچہ اسدی سجھائی پھر جاں اودہ سوچ چکیا ہونی منکر کافر وہی

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِعَا

اور ہم نے پھیلا رکھے دوزخ واسطے بہت جن اور آدمی جنکو

وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ

دل ہیں اون سے سمجھتے نہیں اور آنکھیں ہیں اون سے دیکھتے نہیں

بِعَا وَلَهُمْ أُذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِعَا

اور کان ہیں اون سے سنتے نہیں وہ

كَأَلْفِ نَاقٍ بَلْ هُمْ كَافِرُونَ

جیسے چوپائے بلکہ ان سے زیادہ بے راہ وہی لوگ ہیں غافل

۱۳۵
بہنید سال ایسا فرما
اور ہونا سب میں اتنے
باری تقاضا ہونا
میں بند سب کی
غنی اسرعتہ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

دل اونہاں کارن ہیں جنہاں چہ سمجھ نہ ہونی تیری
تے ہیں اونہاں کن جو حق نہ نہی ناں شہانہ
ایہ اوہ لوک جو بخیر بوجہ نامل ہوئے وہی
نہ کتاب نال سخن حق لکھ کرے و غلط نہاں
کوئی ایسا نہیں ناں تہیں جاہر حجت یا مارا
پھر کوں نہ اس تکیہ لایہی چھوڑی عمل سوا
ہے اوہ امر آسان جو جہت اوس پیدا ہو یا زور
تے دوزخ لوک شقی سوار یا نولے عمل کمانہ
گھر تھیں کتاباں سن دو وچہ تہاں اوس
اساں عرض کیتی فرماؤ حضرت آپے حال سوا
جنتیاں نانو اسوچہ سن ولایت قوم لکھا
بھی کہتے ہتھ کتاب آہوں نمایاں نام تہی

اساں ٹھیک پام جہت جہنم جن انسان بتیر
تے ہیں اونہاں کن جو حق نہ نہی ناں شہانہ
ایہ لوک جیواناں وانگ نہاں نہیں وہی لکھ کرے
دلوں نہ سمجھتے تے حق اکہیں نال لیکن ایہ نہیں
ہے مسلم وچہ علی تہیں خبر جو شاہ رسل فرمائے
سیاراں عرض کیتی جہنتی ناری گئے تہرا
تا فرمایا کم کیتے جاؤ جو آپر ہر ہر
یعنی جنتی لوک جو نیک سوختیاں عمل کمانہ
وچہ تندی ابن عمر کہے کہن نکلے ختم رسالت
فرمایا تہیں جانوں ہی یارو کہیاں ایہ کتاباں
فرمایا جو تھے ہتھ کتاب خدا تھیں آئی
آخرا لے تے میزان نہ ممکن گھٹ و ہدہ تہی

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَتَّبِعُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ

اور ہماری پیدائش ایک لوگ ہیں کہ راہ بتاتے ہیں سچے اور اوسے پر انصاف کرتے ہیں

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ

اور جنہوں نے جھٹلائیں ہماری آیتیں اون کو سچ سے سچ پکڑینگے

مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ۝ جہاں سے وہ نہ جانینگے

اسم اسدی سوہنی تہاں اونہاں انانک لہو
اونہاں لمسی چیب سزا جو اہل عمل بیہنی کر
ناٹو دو جیاں بھی حسن بل داخل پھر پیدارانا
پھر حصر کرن ناوس ریدیاں دیوچہ وجہ کیا آئی
جو پاک ہو ہر میوں نقصوں حاجت پور
وچہ عدم امکان زوالی ہین طریقے حسن سچ
بھی ماہیت کمناں اندرین ساری داخل پا
منہ نون سنگ اسم مطابقت برگر کج نہ آئی
جونہ سمیع آواز کیدی دوروں سند نہاں
ال قدیم پہلا محدث نون کیا نسبت ہی سائی
وجب ہو یا پکارن ربنوں رنگ سما جسندی
اسما رجبے توقیفی یعنی شارع تہیں جو پائے
یہ حصر تے امر نکر تے وال یاہ اپر ایس امر
الحاد دیاں جو شکلاں نیشا پوری وچہ لیا یا
جوین لات الہ تہیں مشتق غری کنوں غریزہ
دو جو اوہ اسماء جو خاص ہونگے نفات الہی

جو کرن بیہنی وچہ ہاں تہاں چہ پور و دور
اس آیت متعلق شمال تہاں کئے نو پے
جوین رحیم سمیع بصیر بند نیوں کہن ناماں
جو اب سدا کوئی باجہ اوس ذات قیوم چہاں
نہ کر قبول فنا ہووی سابقیت او سنو سائی
بھی چیزاں ایساں ہو رہیں بلکہ اہل تقدیر
برائی نام ہوئی ہما می شرکت ناہ سوہا تے
جو غائب چیزاں ہی ہین ناہ بصیر سدا کنکائی
پس محض شرکت ہی حال چہ او صاف تہاں
نال بے عیب زوال پذیر مقابل کیونکر کائی
تہاں معنی سمجھن مستحب جو فائدہ دین زیاد
اوہ مقبول ہوتے آگے جو سکوت ہو پائے
جو دو جیاں ناماں نال سدن رتباں نہ کج رہے
ہک نام بتا دی ریدیاں ناماں چوٹ ہیں تباہ
ہی ہو را جیو تباں نام جو مشتق ہووی پاندی
جوین فقار رحمن جویا ناہ لکھو و جیاں کبر بنیا

لہ لفظ اور معانی
و جب ہو گیا جو خانے
فعلی نون نال ایساں ناماں
دی کچھ ناماں تے سچے سمجھنے
انجانہ مستحب ہین جو سوا
سمجھنے منجانب سے فائدہ
پورا نہیں ہونا خلاصہ
سے اس واسطے جو کہاں
حسن تے ایساں کہاں جو
تائیں کہ اسے عمل جلا کرد
اور مخلوق ہی سمجھ تھیں
کہ تے کہلا
پس ضرور ہو یا جو ہین الہی
نام اوہ ناماں تھیں ہین
آپ دا نام کیا گیا
خاصہ
سچ جو تک کوئی دھند
پس مسکوہ تے دہن
پس ہونے سیدہ
قائم نہ ہونی ہووے
سچ یا کہ تے
اوہ اسم تھیں
جسوں ایس
کھڑیاں
شاہدہ لفظ
متراسے ارکان
یعنی مخلوق
نہاں سوا
جو کہ
کچھ متفقہ
نہاں سوا
جو کہ

يَا قَهَّارُ	يَا وَهَّابُ	يَا رَازِقُ	يَا فَتَّاحُ
اے قہر کرنے والے	اے عطا کرنے والے	اے رزق دینے والے	اے کھولنے والے
يَا عَلِيمُ	يَا قَابِضُ	يَا بَاسِطُ	يَا خَافِضُ
اے جاننے والے	اے تنگ کرنے والے	اے کشائش دینے والے	اے سبست کرنے والے
يَا رَافِعُ	يَا مُعِزُّ	يَا مُدِلُّ	يَا سَمِيعُ
اے اٹھانے والے	اے عزت دینے والے	اے ذلت دینے والے	اے سنے والے
يَا بَصِيرُ	يَا حَكِيمُ	يَا عَدَلُ	يَا لَطِيفُ
اے دیکھنے والے	اے حکمت والے	اے انصاف کرنے والے	اے مارنے والے
يَا خَبِيرُ	يَا حَلِيمُ	يَا عَظِيمُ	يَا غَفُورُ
اے خبر رکھنے والے	اے حلم والے	اے عظمت والے	اے بخشنے والے
يَا شَكُورُ	يَا عَلِيُّ	يَا كَبِيرُ	يَا حَفِيظُ
اے شکر دان	اے عالی	اے بلند	اے نگہبان
يَا مُقِيتُ	يَا حَسِيبُ	يَا جَلِيلُ	يَا كَرِيمُ
اے قوت دینے والے	اے کفایت کرنے والے	اے بزرگ قدر	اے بخشش والے
يَا رَاقِبُ	يَا جَبِيْبُ	يَا وَاسِعُ	يَا كَلِيمُ
اے نگہبان	اے قبول کرنے والے	اے فراخ علم والے	اے کلام کرنے والے
يَا وَدُودُ	يَا جَبِيْدُ	يَا بَاعِثُ	يَا شَمِيْدُ
اے دوست رکھنے والے	اے بزرگ کرنے والے	اے پیدا کرنے والے	اے کمال علم والے

بقینہ حاشیہ صفحہ ۱۳۸ - روز البیان سے جو ادہ اسم مال جس سے قبول ہو جاوے دعا پس پڑھے اسم الایہ التعالیٰ نون موافق عدد اسم کہ پیر یاد دے تے الف لام نون پچھوڑ دیوے تے ایہ دوپہر مکان خالی سے پڑھے مال آواز سے - تے لھانا رکھے

یہ سب اسماء الحسنیٰ ہیں جو اللہ تعالیٰ نے اپنے پیغمبر ﷺ کو عطا فرمائے ہیں۔ ان کو پڑھ کر اللہ تعالیٰ سے دعا کی جائے تو وہ سب نعمتیں عطا فرمائے گا۔

یہ سب اسماء الحسنیٰ ہیں جو اللہ تعالیٰ نے اپنے پیغمبر ﷺ کو عطا فرمائے ہیں۔ ان کو پڑھ کر اللہ تعالیٰ سے دعا کی جائے تو وہ سب نعمتیں عطا فرمائے گا۔

يَا هَادِيْ | يَا بَدِيْع | يَا وَاوِيْت

اسے ہدایت دینے والے | اسے پیدا کرنے والے | اسے ٹھکانے والے

يَا رَشِيْد | يَا صَبُوْر | اَنْ تَصَلِيْ عَلٰى سَيِّدِنَا

اسے رہنمائی کرنے والے | اسے بردبار | کہ تو درود بھیجنے ہمارے سردار

حَمْدٍ وَاِلَيْهِ وَاَنْ تَرْزُقْنِيْ وَجَمِيْعًا مِّنْ يَّبْعَلِقِيْ

محمہ پر اور اسکی تہل پر اور یہ کہ تو رزق بخشے مجھے اور ان تمام کو جو میرے

بَنِيْ بِتَمَامٍ نِّعْمَتِكَ وَدَوَامٍ عَافِيَّتِكَ يَا اَرْحَمَ

ساتھ تعلق رکھتے ہیں اپنی تمام نعمتیں اور ہمیشہ سے آرام | اے رحم کرنے والے

الرَّحِيْمِيْنَ

کے رحم کرنے والے

تخلیق و یا خلاق اللہ حضرت شاہ رسل فرمایا
 تے نال اضافتہ نام رکھوں مثل عبد اسد
 جو عبد النبی تے عبد الرسول نون شکر کہرتیا
 بو نہہ اہل اسدا یہ جہت تبرک نام رکھیندے یا
 جو حضرت دی پیدائش مثل پیدائش ہونڈا
 جو نور خدا یوں پیدا ہوئے حضرت شاہ رسل
 کل خلقت پھیر پدا ہوتی شاہ رسل نور
 تے ممکن ہوون نیدا بھی کسے ممکن نہا تا
 تے علم اجلی صفت ایسی جو نون صفت
 وچہ ذات فنا چہ جو جس غیر ایہ حاصل نہیں
 اوہ صفت علم کہ ام چونگ مطلوب و کھیندے

متصف نال صفات الہی تیں ہو ووتا یا
 ایوس عبد النبی تے عبد الرسول جو اولیا
 اوہ آپوں مشرک پہ گمراہی متعصب جڑ مار
 جو صفتاں نال خداویاں متصف ہن سول
 کل خلقوں کوئی فرادوس نال وچ تخلیق ہو پدا
 ظیقت من نور شد خود نبی کہیا اظہار اہل
 نہ ہو رکسے نون ملیا یہ دولت حضرت رغفون
 اوہ کل عالم تھیں فوق تدی اس سایہ اولیا
 تے صمت پاروں وچہ صورت ہن ان ظہور
 قرب احمد نگ اند کہ کیا ہسطہ سمجھتھانیں
 حجابیت نون چہ وچہ ان کسے گنجائش ریندے

لے نبی ال اصناف کجا
 اتے اصناف کسب
 کن نون کہنا کے ہیں
 جو ہیں جو تے جو عبد
 بک طرف اندوی
 لے لاندہا تے جو
 چچ وچہ اول تفسیر
 نبوت دی کورین درارہ
 کھنے دی حاجت نہیں
 تفسیر طوی عن آس
 ہے اتے
 ایک درے نون نال
 بسا جڑ تے وچہ ان ذات
 صابنیت نابود ہو پدا
 وچہ جہا تے
 کتبات الم ربانے
 حق سرہ الخزانہ

است که مجموعه آن مکارم اخلاق است و مخفی نیست که جمع نه کرده است
 هیچ یک از خلق خدا چنانکه بود بر آن محمد صلی الله علیه و سلم از مکارم
 اخلاق و محامد صفات که از وی پیدا شده و ناشی گشته و بگویند ختم شده
 و انعام یافته و لهذا فرموده است حق جل جلاله **رَحْمَتُكَ كَلِمَةُ خُلُقٍ نَعِيمٍ وَ كِتَابٌ**
سِيرٍ وَ احَادِيثٌ مَرْوِيَةٌ مَشْحُونَةٌ اَنْدَبَانٌ وَ لَاتَقْتَضِيهِ اَسْمَاءٌ وَ كَلِمَاتٌ
 شیخ عارف عبد الکریم جبلی صاحب کتاب ناموس اعظم و قاموس اقدم
 و این کلمات **ملتقطه** آنجا است که مکارم اخلاق مذکوره در کتب قطره
 ایست بدریا از آنچه وارد نشده و حکایت کرده نه شده و آنچه وارد شده
 جمع نه کرد آنرا هیچ یک سوائے وی مخصوص نه گشت بدان، هیچ
 احدی غیر وی صلی الله علیه و سلم و معلوم گشته بود که کمال
 منوی خلق وی و انا کمال حق که بخشیده است آنرا حق سبحانه
 و مخصوص گردانیده است زیاده از آنکه درک کرده میشود و دریافت
 شود بجز آن شناخته شود نیست آنرا غایتی و منہایتی زیرا که بود وی
 صلی الله علیه و سلم متعلق بجمیع اخلاق آئیه و صفات بویسته و آورده است
 شیخ رضی الله عنه صلعت صفت و اسم اسم در کتاب موسوم بکلمات
 آئیه در صفات محمدیه و ذکر کرده است آنرا آنچه دلالت کرده است
 کتاب عزیز بر آن تصریحا و اشارت و تلویحا و از آن جمله اسم الله است
 دلیل بر آن که آنحضرت منظر این اسم است قول وی بجان است
وَ مَا مِثَّتْ اِذْ رَمَيْتَ وَ لَکِنَّ اِسْمَهُ رَبِّیْ وَ قَوْلُ وَیْءٌ تَعَالَى وَ مِنْ یَطِيعِ
الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ اِسْمَهُ و این الذین یمیبونک انما یمیبون اشد باریت
 فوق آیه منیم و گفته است شیخ قدس سره و این است معنی قول وی

تفسیر حاشیه صفحہ
 ۱۸۲۲ - لو با عین
 و چه اگر در کتاب
 جے پس اگر او حق
 طرف تعجبیں گے
 اس نون اپنے ہنر
 کر لینی ہی ہوتے نہیں
 جہنم میں اگر سے ہونی
 ہے و چلو سے وی
 کہ لو کے نون لو کہیں
 اپنے اگر نون
 ہنگامین مذکورہ فائدہ
 امر قبہ حاصل کر دیں
 فی حقیت انما حق اسمیہ
 و عین ہی ہو
 اسمیل دلیوری سے منقول
 ۱۲۰۱۲
 تفسیر سلوای

موسوم بکلمات آئیه در صفات محمدیه و ذکر کرده است آنرا
 کہ لو کے نون لو کہیں اپنے اگر نون ہنگامین مذکورہ فائدہ
 امر قبہ حاصل کر دیں فی حقیت انما حق اسمیہ و عین ہی ہو
 اسمیل دلیوری سے منقول ۱۲۰۱۲ تفسیر سلوای

و قرآن کلام خدا و صفت اوست پس گردانیدہ عایشہ صفت خدا را
 خلق محمد صلی اللہ علیہ وسلم و داد معرفت خود را بدان از جهت اطلاع
 وے و برآں و گفت وے تعالیٰ در باب قرآن اِنَّ لِقَوْلِ رَبِّكَ
 كَرِيْمًا و وے در حقیقت رسول خداست پس نظر کن باین تحقیق عظیم
 مرصفات خدا را کہ اقامت کرد رسول خود را در صفات و اسمائے خود
 مقام خلیفہ در مقام مستخلف است و تاقل کن در آن کہ در تحت و می
 سر شریف است مطلع گرداند خدا تعالیٰ مرا و را بر حقیقت آن و انس
 الہادی از صفحہ ۵۵ تا ۷۷ جلد دوم مطبوعہ نو لکشور اتے فریاد
 وچہ ایسے جلد دے صفحہ از ۷۶ تا ۸۷ وے اگر ندیدہ و ہرگز
 مشرف نشدہ بآن و استطاعت نداری کہ استخراج کنی آن صورت مو صوفی
 را باین صفات بعینیا ذکر کن آنرا و درود بفرست بروے صلے
 اللہ علیہ وسلم و باش در حال ذکر گویا حاضر است در حال حیات پیہی
 تو اورا متاد بایش با جلال و تعظیم و ہمت و جیا بدانکہ وے صلے اللہ
 علیہ وسلم مے بیند وے شنود کلام ترا زیرا انکہ وے متصف است
 بصفات اللہ تعالیٰ و یکے از صفات الہی آنست کہ اَنَا جَلِيْسٌ مِّنْ
 ذِكْرِي مریغیر راصلے اللہ علیہ وسلم نصیب و آخر است

الہدیٰ جبکہ تعین خلقت
 را انتہا ہوندا ہے۔ ایچکہ
 تعین پیدا مرتبہ شروع ہوندا
 ہے۔ تمام خلقت اسفل
 ہے اتے ذات ابرئقا
 اسفل پادوں مرتبہ دیوں
 پیاروں جگہ بندی اتے
 نیوان دیوں جو اوہ ذہن
 پاک زمان اتے مکان تہنیک
 اتے در میان بندہ یعنی
 پر وہے حضرت صلا اللہ
 علیہ وسلم پس جو
 ۱۳۶
 شخص بنسبت
 ہوندا یعنی در میان ماوی
 ہوندا ہے تمام کمالات
 حق تعالیٰ خلقیوں جو ہیں
 کتاب مدارج انبوا نشان
 دانہ شالیہ اسفل اتے اعلیٰ
 واسطہ توحید و یگانگی

انہی جتے خلق ندا اللہ شان اوس شروع ہوا
 اتے کل کمال خلق و بصورتی معنوی اس
 تا بیشک ٹھیک موافق شرع تہنیک مراتب
 تا بھی حق جو صفات زبان سنگ موصو اوہ پیکار
 حضرت شاہ رسل و نشان نہ عقلا نوچ سما
 صلے اللہ علیہ وسلم

پس کل صفات ندا پر تو اپنا سوال ندی پیکار
 کمالاں رہیاں ندا جلا مع جان مقام سولی
 احمد بن میم اتے عرب بن عین جو کہ پیوستہ
 جے عالم الغیب بامولی ایک ناصری شمارے
 باجہ الوہیت سب صفات رنگ متصف ہوندا
 اتے ہاں متعلق ہوندا ہے

تمام الوہیت و فیوں
 کمالاں رہیاں ندا جلا مع جان مقام سولی
 احمد بن میم اتے عرب بن عین جو کہ پیوستہ
 جے عالم الغیب بامولی ایک ناصری شمارے
 باجہ الوہیت سب صفات رنگ متصف ہوندا
 اتے ہاں متعلق ہوندا ہے

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ

اور ہماری پیدائش میں ایک لوگ ہیں کہ راہ ہنستے ہیں سچی اور اسی پر انصاف کرتے ہیں

تے خلق اسادی تھیں ہک فرقہ سدا راہ و کبانہ
ایہ خوشخبری فضلوں امت احمدی کارن آئی
جاں پڑدی ایہ آیت حضرت کندی ایہ بشارت
وَمِمَّنْ قَوْمِ مَوْسَىٰ أُمَّةً آخِرًا كَبُرُوا
قوم ہک امت میریوں رسی اپر حق و قائم
ایس حدیوں رومزید اظاہر نظریں آوتے
بھی وچہ حدیث صحیح دی حضرت شاہ رسل فرما
مگر اوہناں تھیں ٹول ہک ناجی رب جویں فرمایا
تے حق دینال انصاف کماون ایہ حال سیانی

تے قائم اوپر حق و سنگ حق عدل انصاف کمانہ
ابن کثیر قتادہ پاسوں کرے رویت بہانی
ہے تسان جہت بھی اگلیاں تے نبج ہو یا انعام
وچہ درمنثور حدیث جو حضرت شاہ رسل فرمایا
مسیح دی نازل ہونیان تائیں رسن حق تو ہم
جو آپوں عیسے بنیاں گمراہی وچہ خلق پھساو
ایہ امت ہوگ تہتر فرقے سب جنہی آئے
وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ تَرْجَمَهُ
جنہاں ملی خلاصی اس آیت سنگ نال اکرام الہی

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ

اور جنہوں نے جھٹلائیں ہماری آیتیں انکو تدریج تدریج کڑھینگے جہاں سے

حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ۚ وَأَمْ لِي لَهْمَدَانِ كِيدِي مَتِينِ

وہ نہ جانینگے اور انکو فرصت دونگا میرا دانا پکا ہے

جنہاں آیتاں سادیاں جھٹایاں کیک نہایت تیار
اسطوروں جو گمراہی خود سمجھن بچن نائیں
نمتاں دنیاوی ہو پاون دلی مقصود اول
جیوں جیوں نافرمانی وافر تہوں تیوں نعمت پاور

ہولی ہولی وچہ ہلاکت ڈالوں لین سزا نہیں
تے مہلت ملے اوہناں بیشک ہو کڑھینگے
ایہ استدراج اتے کید مراد نذاب کہیا آوتا
رہدی نعمت کھما کھما انہی ہوون وچہ دنیا

متنوع

تو مشوم مغرور بر علم خدا دیر گیر و سخت گیر و مر ترا

تفسیر حاشیہ صفحہ ۱۳۸
ہیں اسے احمدیوں نے جو نبیوں کے
جو خود دینال منات اپنا کمانہ
جہ جلاز کے جوین حضرت
جہ عبد الغنی صاحب
سراج المفسرین و تفسیر
انہی کے بابت آیہ
کہہ گیا ناچکن التنا
کہہ گیا جہ جلاز
تو تفسیر متنوع
دعا توین کہہ نہیں چکا
ساری خلقت نہیں بزرگ ہیں
یعنی ہاں ہاں عالم آیتس و آیتس
میرا دانا کھما ہی من اپنی
اپنی کوئی شکر نہیں
بکہ کہندے ہیں جو
دینا وید الصلوۃ والسلام
انہی کی نعمت کھما کھما
تو تفسیر متنوع
تو مشوم مغرور بر علم خدا
دیر گیر و سخت گیر و مر ترا

بقیۃ حاشیہ
صفحہ ۱۴۱
یا عیاشی نہیں دیکھا
ایمان لیا دیکھا مال سے علیہ
اسلام دیکھا موت لیج
جو ادا نہ ہے اس میں
سپس جیکر مرزا قادیانی
بھی مسیح موعود تو تالاب
آبا جو لحد ظہور اوسیدی
کوئی گمراہ نہ رہتا وچ
جانندگی کے لئے
۱۳۸
برائے عالموں اور
دانتے جیسے
نقل کرتی ایسی
انہی نے تہذیبیں
۱۱۵ جلد سوم
قوت سوات
۱۳۸
انہی نے پہلی گاری
بودی اوسوں
جسما چاہئے
خواب باری تعالیٰ
ہم نے کبھی
ہم نے کبھی
ہم نے کبھی

خزانیوں کے ادا جدموں مالک بنایا
جو سنندھ جہم میں حیث لایموتوں تو رہا
صفا پہاڑی اوپر حضرت رات کھلوانے کی
ڈراونے والا ظاہر ہاں میں جیت تاسو آیا
ہے یارتان دیوانہ رہیارت کھلوانے کی

تاعرض کیتی اوسں تبداجوں مینور کھلوانے
اوہ قول تیرا سنیاں میں اوستھیزل کلبیجا
قوم قریش قبیلہ ہردا جاننے نام لکاری
تہاں وعظ نصیحت کردیاں جارہیہ پڑھیا
تا حق اوہاں کفاراں اگلی آیت رب تباری

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا لَصَّاحِبِهِمْ مِنْ جَنَّةٍ

کیا وہ بیان نہیں کیا اونہوں نے اون کے رفیق کو کچھ جنون نہیں

اِنَّ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

وہ تو ڈرانے والا ہے صاف

تے کیوں نہ سوچیں صاحب ہاندا ناہ دیوانہ کا
نہیں مگر ڈرانوالا ظاہر مال صفا

اَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

کیا نگاہ نہیں کی سلطنت میں آسمان اور زمین کے

وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَّاَنْ عَسٰى اَنْ يَّكُوْنَ

اور جو اس نے بنائی ہے کوئی چیز اور یہ کہ شاید

قَدْ اُقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ فِىٰ اَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهُ

نزدیک پہنچا ہو اون کا وعدہ سواوس کے پیچھے

يَوْمَ مَنُوْنَ

کس بات پر یقین لادینگے ۱۲ ۱۳ ۱۴

کیا دیکھیں ناہین بادشاہی وچہ میار تو اسما
ستے ایہ نہ سوچیں شاید تیرے اجل ہوو تہا آئی
وچہ ور مشور ارشاد ایہاٹی سرور ہاں انہوں
نے گرد و غبار تے دہوں دشوم جبرائیل عیا ناں

کے بچہ وچہ اوہانہ دیو سید ایتا رب عیا ناں
پھر بعد قرآن اتا وچہ بات من کس واہی
میں شب معراج ڈٹھا فل شو کہ کیا دیو ہاں
جو ہی ایتا دہوں شیطاناں میں اہرناں

جسما چاہئے
خواب باری تعالیٰ
ہم نے کبھی
ہم نے کبھی
ہم نے کبھی

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۲۹
 حکم الحاکمین و اسکیا پانچویں اس
 میں پانچ کسطحی خیال لیکر
 دیں اس طرف دولت دنیا
 دولت مل دنیا دوسرا
 جو میں اتنے تبارک و تعالیٰ نے
 فرمایا۔ ان ایات ان ربیب
 الخیر تشریح یعنی کچھ نہیں
 آدمی واسطے بہت مال
 دولت دوسرا
 ۱۵۔
 بہت عجب
 حاشیہ صفحہ ۱۳۰
 ہذا: ساعت
 نام قیامت کا ہے جو کچھ
 اس کے بعد ہو گا
 ہو گی وہ وقت کو
 جس کو اس وقت کو
 مشمول ہوں گے ان کے
 کاروبار وہی ہے ان کے
 صورت چھوڑ گیا جاوے گا۔
 ساعت اور وقت ہے
 بسوقت مراد وقت
 معنی ان آیتوں کی
 ثابت ہوں گی
 جو اس کے حقیقی
 ہوں گے ان کے
 غیب ہوں گے ان کے
 خاص ہوں گے ان کے
 وہی ہے ان کے
 ۱۶

اوہ بھاری اوپر زمین آسمان اور خوف ہر
 اوہ جداوی تا اچا چیتی آجاسی یکباری
 کہہ علم اوسدرب پاس ایہی پر اکثر لوگ جان
 علم قیامت تے کسینوں رب واقف ناہ فرمایا
 ہک کہن نبیوں علم مگر تے حکم چھپاؤن آیا
 نشانیاں بہت قیامت نیار شاہ رسل فرمایا
 ایہ جلد دوجی ہور تریگی وچہ بخت مفسد آئی

ملک فلک جن بشر تے دیو حیوانا کر کنین نت
 ایہہ کچھین تیں تھیں گویا تینوں عالم اظہار
 وچہ خازن ساعت نام جو اوہ غفلت وقت شمار
 جو میں حدیث جبرئیل الی تھیں ظاہر نظری آیا
 جلال الدین سیوطی لکیا علم حضرت ایدہ پایا
 پر وقت نہ دیا مخفی رکھن جہت حکم جبرائیل
 علم غیبی بالعرض باید جہت اثبات ہو پائی

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

تو کہ میں مالک نہیں اپنی جان کے نفع کے اور نہ برائی کا مگر جو اللہ چاہے

وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَا سَكَّرْتُ مِنَ الْخَيْرِ

اور اگر میں جانا کرتا غیب کی بات تو بہت خوبیاں لیتا

وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ

اور مجھکو برائی کبھی نہ پہنچی میں تو یہی ہوں ڈر اور خوشی سانیوالا

لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

انہ کے لوگوں کو

کہہ مالک نہیں میں ضرر نفع و اذات سہی و کالی

مگر جو چاہے اللہ مالک ہاں اوتے دو کالان

۱۷۔ و سلم دی ذات بابر کات دے، اتے اوہناں صفتاں داعکس موافق مرتبے
 آپ دے پیا ہے ایسواسطے ماشا اللہ فرمایا جو آپ متصف ہیں مال صفات باری
 تمہارے دے مگر بعینہ اوہ صفتاں منتقل نہیں ہوندیاں۔ بلکہ اوہناں پر تو اس وقت
 حال بندے دے پند ہے۔ پس متصف بصفات اللہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم
 اچھا ہو کر کوئی نہیں ہوا اول تھیں آخر تک۔ جو میں عنقریب گذریا ہے۔ ۱۷۔
 فقیر حلوائی عفی اللہ عنہ اللہم اغفر لکاتبہ و لمن سعی فیہ

۱۸۔ اس کے حقیقی
 جو مالک حقیقی
 ہوں گے ان کے
 غیب ہوں گے ان کے
 خاص ہوں گے ان کے
 وہی ہے ان کے
 ۱۸

کہہ جو بن تعلیم الہی غیب ہوندا میں پایا
 نہ میں ہاں مگر ڈرانوالا تے خوشخبری دیندا
 وچہ خازن غیبی علموں جاں کفار سول کیا
 تا جہت اظہار عبودیت ہو رادب تواضع پاروں
 یا پہلے علم حصولوں نفی ہو حضرت زمانی
 نہیں تے جنہار آیتاں وچہ ثبات علم اپنایا
 بو نہ آیات حدیثاں ہمیں وچہ علم و عوایاں

تا نیکی بہت جمع کر لیندا شکر نہ ہوندا لایا
 جہت اوس قوم سچاوں جو قرآن ہو نبی سہنایا
 تا بنی کیا ماہ مدعی میں بالاستقلال ہو ایسی
 نفی کستی خود نفسوں حضرت غیبی علم خباہوں
 یا استقلال علم ہوں تہیں ہو ک نفی الائی
 نفی والیاں سنگ عن معارض پزیر رب ہمایا
 اودہ خود موقع تے ذکر ہویاں بن کچھ نہ ہمایا

فان قلت قد اخبر صلی اللہ علیہ وسلم عن المغیبات
 وقد جاءت احادیث فی الصحاح بذلك وهو من اعظم
 معجزات صلی اللہ علیہ وسلم فکیف الجمع بینہ و بین
 قوله ولو کنت اعلم الغیب لاستکثرت من الخیر قلت
 یحتمل ان یکون قالہ صلی اللہ علیہ وسلم علی سبیل
 التواضع والادب والمعنی لا اعلم الغیب الا ان یتطالع
 اللہ تعالیٰ علیہ ویقدر علی ویحتمل ان یکون قال ذلك
 قبل ان یطلعہ اللہ عز وجل علی الغیب فلما اطالعہ اللہ
 عز وجل اخبرہ کما قال تعالیٰ فلا یظہر علی غیبہ احد الا
 من ارقت من رسول او یکون اخبر ہذا الکلام مخرج الجواب
 عن سوالہم ثم بعد ذلك اظہرہ اللہ سبحانہ وتعالیٰ علی
 اشیاء من المغیبات فاخبر عنہا لیکون ذلك معجزۃ
 له ودلالة علی صحیح نبوتہ صلی اللہ علیہ وسلم
 خازن شریف صفحہ ۱۶۰ جلد دوم مطبوعہ مصر ترجمہ یعنی اگر توں کہے

ایہ کفار تو پیش کے
 آپ تعجب چھپا کر خاکوں
 سنا ہو رہا تھا، چوں
 اس وقت ال خرمیہ کھنوی
 اسے رشتہ منجھتا ہونے
 اسے فوجتہ کر رہے
 اسے فائدہ اٹھانے کے
 جس زمین وچہ قوط سالی
 ہون والی ہو رہے ناو
 ہوا میں اوس تعجب
 کجائے زرخشی وان زمین
 وچہ آجائے ہم
 جواب وچہ ذرا جو جیکر میں
 سوا تعلیم الہی دس ایسے
 مال کفار ہیں اوست
 اسے منسے فرار ال دنیا
 دا جوں اسد تبارک و
 نقاسے لے فرمایاں
 اہل شکران وچہ انجیر لہنہ
 تحقیق آدمی داسے طبع
 ال دنیا دس ابرہہ
 اسے کلام دس

مطلب کتابت ہو کر
 کما حقہ لعل الیہ
 فخر صلائی علی منہ
 ۱۱۱۱۱۱

کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے بہت سی غیب کی خبریں دی ہیں اور صحیح حدیثوں سے ثابت ہے اور وہ آپ کے بڑے معجزات سے ہیں تو اس میں اور آپ کی علم غیب میں جمع اور تطبیق کیونکر ہو میں کہتا ہوں یعنی جواب میں کہ یہ نفی آپ نے بطریق تواضع اور ادب کی رو سے کہے اور معنی آیت کے یہ ہیں کہ میں خود بخود غیب نہیں جانتا۔ مگر حق تعالیٰ مجھے غیب پر اطلاع دیتا ہے اور وہ اس پر قادر ہے اور یہ بھی ممکن ہے کہ قبل از اطلاع غیبی نفی فرمائی ہو پھر جب آپ مطلع ہوئے تو اس کی خبر دے دی جب کہ منصوص قرآنی ہے یہ ترجمہ عبارت حمل کہ ہے کہ خدا اپنے غیب پر کسی کو مطلع نہیں کرتا مگر رسول پسندیدہ کو یا وہ نفی اوگوں کے سزا کے جواب میں فرمائی ہو پر اللہ تعالیٰ نے آپ پر بہت سی غیب کی باتیں ظاہر فرمائیں تب آپ نے انکی خبریں دیں تاکہ وہ آپ کا معجزہ اور صدق نبوت کی دلیل ہو

مفسرین نے کہا آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو کفار آپ کو خدا نے نبالیوں میں نصاریٰ کے ساتھ علیہ السلام میں بڑی بخشش دیکھی ہے خدا نے آپ کو حکم دیا جو آپ کے لئے ہے انہوں نے جواب دیا ہوا جو آپ کوئی بات سوائے جو کہ وہی دے گا ہے

جو ادب تواضع پاروں کیتی علموں نفی گمان بھی وچہ تفسیر حسین استقلال نفی بتائی وچہ روح البیان لیا یا مومن پہا لن جہت تار دیہو جواب کلام کرو ہی سمجھتی بدکارا باضی استقبال نہدی ہونہ تہدی صلاحوں ہک قطرہ وگا حلق میریوچہ جتیں علم حصول سب معلوم ہوا میں پھر جو کہے دوبار ایہ روح البیان اندر ہی پھر ذکر ہوا حلق مجمل علم قیامت سدا آمان منائیں

ہے وچہ تفسیر جمال و ایویں نیشاپوری کے خود بخود بن تعلیم آہوں بھی تس نفی ایہائی قل لا اقول لکم غیبی علم اسب نلساری جو حضرت نوں رب کہا موافق عقل کفائتہ ارا میں سر خود غیب جانان کیوں جوئی تعلیم تے وچہ واقع معراج بتایا حضرت تم سواں جو ہو چکا تے ہوندا ہوتے تہوئی کار پیر جو حضرت غیب نہ جا بیشک ہوا کہ ہونہ پھر روح المعانی کہا مفسر شاہ سواں تاملیر

وہی خود سے چاہے تمام کریں پھر وہی خود سے چاہے تمام کریں پھر وہی خود سے چاہے تمام کریں

وچہ حدیث انس تھیں تیزی کہیا صحیح سہلی
 کیا اشارہ سا بہ ہور و طی سنگ بنی فی
 سن فرمایا ہن پہلیاں نسبت قوت شہادہا بنی
 تے ست ہزاراں سال بتاون دنیا عمر تامی
 گوئنت اعلم انیب لا سکت کثرت من الخیر جو فرمایا
 تے برائی میں مس نہ کروی جیوں ظاہر و سیاہ
 ناظا ہر لفظاں وچوں ثابت ہوندی یہ لکن سانی
 پس یہ عقیدہ رکھی جو سومر دوسن پچھا نو
 تے کثرت نیکیاں شاہ ریل میں ثابت ترانو
 کوثر خیر شیراہی جو بے اوڑک بھلیا تی

جو بخت میری اتے قیامت چاہیہ فرما
 بھی وچہ بخاری سلم عمر کنوں مرفوع لکھی نے
 عسروں جیویں غروب شمس تک وقت رہتا
 تے نبی کہیا میں چھیویں الفاخر ائم جگ نامی
 جے غیب ہوندا میں نیکیاں تا بو نہہ کرو جمع الایا
 پس جو غیبی علم نبی دیوں کوئی انکار لیا وے
 جو نیکیاں بہت نکیتیاں حضرت لکینونی برائی
 جو سخت بے ادبی کیتی اوس نے حضرت سندھی جانو
 انا اعطیناک لکم ثواب نہ فضل ہونیوں رحمانوں
 کثرت تھیں ہو کہو کثرت مشق فوعل وزن ہن ہا

۱۲۔ ۱۳۔ ۱۴۔ ۱۵۔ ۱۶۔ ۱۷۔ ۱۸۔ ۱۹۔ ۲۰۔ ۲۱۔ ۲۲۔ ۲۳۔ ۲۴۔ ۲۵۔ ۲۶۔ ۲۷۔ ۲۸۔ ۲۹۔ ۳۰۔ ۳۱۔ ۳۲۔ ۳۳۔ ۳۴۔ ۳۵۔ ۳۶۔ ۳۷۔ ۳۸۔ ۳۹۔ ۴۰۔ ۴۱۔ ۴۲۔ ۴۳۔ ۴۴۔ ۴۵۔ ۴۶۔ ۴۷۔ ۴۸۔ ۴۹۔ ۵۰۔ ۵۱۔ ۵۲۔ ۵۳۔ ۵۴۔ ۵۵۔ ۵۶۔ ۵۷۔ ۵۸۔ ۵۹۔ ۶۰۔ ۶۱۔ ۶۲۔ ۶۳۔ ۶۴۔ ۶۵۔ ۶۶۔ ۶۷۔ ۶۸۔ ۶۹۔ ۷۰۔ ۷۱۔ ۷۲۔ ۷۳۔ ۷۴۔ ۷۵۔ ۷۶۔ ۷۷۔ ۷۸۔ ۷۹۔ ۸۰۔ ۸۱۔ ۸۲۔ ۸۳۔ ۸۴۔ ۸۵۔ ۸۶۔ ۸۷۔ ۸۸۔ ۸۹۔ ۹۰۔ ۹۱۔ ۹۲۔ ۹۳۔ ۹۴۔ ۹۵۔ ۹۶۔ ۹۷۔ ۹۸۔ ۹۹۔ ۱۰۰۔

۳۴ نے ملکیت نفس اپنے تھیں نفی فرمائی ۱۳ فقیر حلوائی عفی اللہ عنہ ۱۲ حاشیہ
 صفحہ ۱۷۱ سن فرمایا الخ یعنی جتنا حاصل درمیان انگل سا بہ اتے وچلی انگلی
 ۱۵ نال سا بہ دے اتنی و تھرے وچہ اساطے مبعوث ہونے دے اتے قیامت
 ۱۶ جے جتھیں مجل سمجھیا جاندا ہے یعنی جو امتاں گزر گیاں ہیں پہلے تراڑے تھیں انہاں
 ۱۷ سمجھنا دا وقت صبح تھیں لیکے عصر تک ہے پس مجل وقت قیامت سمجھاؤ ۱۸
 ۱۹ میں سورہ کوثر انا نجت امیدہ اند کہ درآن مذکور کوثر است وآن مذکور دلالت میکنہ
 بہ نہایت بزرگی صلے اللہ علیہ وسلم در روز قیامت کہ ہمہ اولین و آخرین انہاں
 در حالت تشنگی محتاج آب حوض کوثر باش در لغت گوشہ بسیار را گویند مشتق از کثرت

تفسیر حاشیہ
 صفحہ ۱۱۵
 قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 ان نفسی واتی رتبتی
 میں مالک نہیں ہوں
 نفس اپنے رتبت
 اپنے واسے اس رتبت
 تھیں آپ را مجازاً
 مالک ہونا ثابت ہونا
 کیا حضرت
 حاشیہ
 ۱۵۳
 فضل امرس
 نہ ہون۔ حالانکہ آپ
 موسوف بصفات
 اللہ میں پس
 کلام نہ کرے
 جو کو فرماتا
 جس طرح ارشاد
 فیروز جو اب
 فقیر حوائی عفی اللہ عنہ

وچہ دوہاں جہاناں شان تو غرت بھی بہت و دیوانی
 بھی کثرت علم جو جس مہت وچہ ہر مہتر تھیں عالی
 تا چیلے اُمدی من کہلو و کثرت خیر رسولی
 دو سوائسی صفیوں پڑھ جو وچہ لاہور چھپائی
 ان الانسان لحن لخبیر تشدید جو عم پار یو چایا
 جبل سونے دانگے اوچہ خدمت عرضاں کرد
 نبی جواب بندے میں نہیں کچھ عرضی ہاں تندیارا
 تا دنیا وچہ گھٹا آب لدا کسے کافروں متا
 بہلا شاہ ریل کد گھٹی کردی آہے دنیا پیارے
 نہیں تو اس کثرت خیر توں ہاں کار بلائیں
 نہیں تے ہووی تعارض سنگات ثبات فی
 جسدی حد و دکاٹی ناہ وچہ ذمہ سمائی
 اوس علم محیط ہو رازلی ابی ایوس تل شہا
 قل متاع الدنيا قليل تھیں ایہا کثرت علم منایا
 پھر شاہ ریل واسینہ کیا گھٹا لوح تھیں ہو یا پہا
 یا شاہ ریل دی دفتر علموں لوح کہ سطر گائی
 وراہ الورای اوس علم نہ جسد کہ حد بناں پایا
 جے گھٹا منکر علم نبی دیوں خوار ہو گیا آپے

جو نبی نوں خیر کثیر دتی رب جسدی خاکائی
 کثرت دا بھی حد نہیں ہو کثرت مہت والی
 ایہ لکھوی دی تفسیر ون تے بیت سین منقولی
 بھی وچہ تفسیر عزیزی ایوس کثرت خیر الائی
 جسی مال ہی دنیا دا خیر جو رب صاحب فرمایا
 ہے مال جو خیر تا دنیا دولت خود آہی رو کرد
 کر خرچ مری تھیں یا حضرت کچھ گھٹی نہ مول ہارا
 جو حق رہو نہ دنیا دا نرد خدا پر مجھ جتا
 ہی زنیاسخت رزیل نکاری تاہیں پانز کارے
 جو غیبی علم منیوی کثرت خیر منیوی تاہیں
 بیشک رب تواضع پاروں نفی غیور فرمائی
 ای نرد خدا دی بعض علم تے پونہ نہ نزدیک کلائی
 ہے علم خدا بالاستقلال تے ایہ بالعرض عطائی
 ہے کل دنیا دا علم قلیل جو خود اتہ فرمایا
 تے ہر شے علم اندر لوح تو اوہ اندر خلق خدا
 دریا زقارنی دی علموں لوح ہک نہرا پہاٹی
 پھر علم خدا دی نسبت لوح عالم کیشی آ پایا
 بے جام حرکت دن نوں ویکھو دوس کیا آقا

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ

وہی ہے جس نے تم کو بنایا ایک جان سے اور اسی سے

مِنْ زَوْجًا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

بنایا او کا جوڑا کہ اوس پاس آرام پکڑے

آپ ستاؤ نا ان کوں عبادت گزار
 یعنی کیا نہ ہو دل میں بندہ شکر
 گزار پھر خدا تعالیٰ ادا نام
 ایک قوی ہر لاپرواہ اسم شریف
 ہی قوی ہر جوں فرمایا ذی
 قویہ بندہ ذی العرش لیکن یعنی
 آپ پاس صاحب علی شریعت
 عالی مکان والے ہیں عطا نام
 زمین یعنی حضرت صلوات اللہ علیہ وسلم
 اعطایا کرتے تھے سب سے زیادہ
 عالم غیب از شہادت کہ ایہ پانز
 جو متصل رسالت و وحی
 ۱۲۵
 شاہین الوری
 اولم الزور ای دوسرا چھپائی
 شاہ کا حکم کہ وچہ فرمایا
 قوی و درود و کس میں پورا
 قالی ادا نام مبارک صادق کوئے
 آپ وچہ صحت و کربا اس
 صادق انصاف و قلم و کلام
 و نام آپ کی بی بی سارا
 کو آتا ویکھو اتنا ورسول
 نہیں جو دل ساری امداد و کلام
 اوس انور انور علی و علیہ
 انا ولی کل مؤمن یعنی ہر
 مان پر مومن دہر ہر وقت
 و نام آپ کی بی بی سارا
 کہ نبی الاز و صولان
 مجھ کو آتا ویکھو اتنا ورسول
 نبی و عارف علیہ السلام
 نون اوس صاف کلام
 و نام آپ کی بی بی سارا
 کہ نبی الاز و صولان
 مجھ کو آتا ویکھو اتنا ورسول
 نبی و عارف علیہ السلام
 نون اوس صاف کلام

بہا شاہ ریل کد گھٹی کردی آہے دنیا پیارے
 نہیں تو اس کثرت خیر توں ہاں کار بلائیں
 نہیں تے ہووی تعارض سنگات ثبات فی
 جسدی حد و دکاٹی ناہ وچہ ذمہ سمائی
 اوس علم محیط ہو رازلی ابی ایوس تل شہا
 قل متاع الدنيا قليل تھیں ایہا کثرت علم منایا
 پھر شاہ ریل واسینہ کیا گھٹا لوح تھیں ہو یا پہا
 یا شاہ ریل دی دفتر علموں لوح کہ سطر گائی
 وراہ الورای اوس علم نہ جسد کہ حد بناں پایا
 جے گھٹا منکر علم نبی دیوں خوار ہو گیا آپے

لے یعنی اس روایت سے
 برخلاف تفسیر دیگر
 بلکہ فرمایا اس میں مراد ہر
 اتے نصاریٰ نہیں مراد ہر
 ہو یا جو حضرت حسن بصری
 یعنی اسے عنہ نقل ہو چکا
 ظاہر جو یہ قصہ وہ یہ آیت
 ہے اور نصاریٰ نہ آیت سے
 اسے خواہیہ اسلام
 اسے اس واسطے جو معلوم
 آسانی اور پراہ نامزدی
 ہو اسے اسے گروہ
 ۱۵۶ مخالف قرآن
 حدیث نبوی ہر روایت
 چھ حصے میں ۱۲
 اور ہندی روایت بھی
 اس واسطے فرمایا اسے
 تین یعنی تین
 میں کیا صاحب
 نے اسے منصف
 یعنی تین اور
 قائم کر کے منصف
 منصف وہی یعنی باوجود
 منصف اور اولاد کی

تا دلگیر پابا عت و وہاں شیطان پیش منایا
 میں رب تجہیں عرض کران یہ جمل جو مانند تیار
 تس نام رکھیو تسین عبد الحارث جازوہ باہر
 پس تو امن لیا وچ موضع عبد القادر سیایا
 تے ابن کثیر کہیا اس راوی بصری حسن ایہانی
 جو اس آیت کنوں مراد یہ ہون نصاری آئے
 جے بصری حسن کنو کہنی صحیح حدیث تیار
 پھر حسن کیا خود سا ڈا بھی بکر ہون مذہب آیا
 تے نال صحیح روایت کیتا حضرت آپ ستارا
 پس ناہ تسین انو پھیار عانور بھی ناہ کو مندا
 قرآن حدیثوں پس اوہ منوں تو جس شاہدیا
 قسم اول جو چو سکوت ہوا وہ سموع روایت
 تے ایہ روایت قسم دوجی تھی الٹ صحیح خیال
 جے فرضا ہو و صحیح ایہ قصہ تا بھی آکھ ساندی
 گناہ کہید پدا قراب کوں آدم عہد ا تھیوی
 وچہ ایہ قصہ و حق ایہ ہوا خطاب الہوں
 قصی تے ایہی بیوی وہاں عامنگی اولاد
 کہ عبد شمس کہ عبد قصی کہ عبد الدار جبار
 جو سا ڈی وتی ہونی نعمت وچہ تسان شکر نہ کیتا
 ایویں وچہ مدارک ایہ حق قصی تے زن تس آیا
 اولاد حذفنا تھہ ہویا یعنی آدم دی فرزندیں

کہند انامہ غم کھاؤ مینوں اسم اعظم تھہ آیا
 تے آسانی سنگ ہر نکلے پر ایہ شرط ہاری
 تے عبد الحارث وچہ فرشتیا زانور شیطان سد
 تے تزدی کہیا غریب تائیں وچہ تفسیر ایہ آیا
 تے ہور ایسے راویوں صحیح روایت نقل سدا
 اجہیاں سماں بریا اور ہمار کھڑا بار ساہن
 تا اوہ تفسیر آیت ہی انج کیور کر موم و سون
 جو ہوسن ایہ روایت اسرنا تھیں یک منایا
 جاں پیش تسان کوئی کرن روایت لوک سیود
 تے بن روایت ساندی تن قسم کت جنہا شہادت
 ہے اوہ مرود و جنوں قرآن حدیث مخالف
 جویں فرمایا پڑھ اوہناں روایت نہر شکایت
 مخالف عصمت نبیاندی کوں مقبول ظہار
 کوئی خاص جہ ہوچہ نہ ہاں سدین مطلب پاند
 ضرور مراد ا تھہ اہل کتاب یا لوک عوام نبوی
 جو اعلیٰ جد فریش ندا اوہ آہل اہل صلاحوں
 متہاں پیڑ چار ہوئی ناور کد عبد مناف نوید
 نہ عبدت کہید انانوں سی تد ہو با عتاب جبار
 نہ چو ہاں تھیں عبدت نام کہید رکھیا میتا
 ایہ عربان می جد علی سی اوس تدی خطابت پیا
 شریک ٹہرایا نال خدا دیو چہ مدارک پنداں

یعنی یا وہ ملک اولاد کی
 قرار دیا تے اسے
 اسے تین تین
 و مراد تھیں اولاد
 تے اسے تین تین
 تے اسے تین تین

وچہ خازن کہیا نیکانڈیاں نیکیاں ہو گئیاں متکر
 نہیں تے عبد فلا فلا کی بیان شکر تے آو
 پس بندہ خلق دا ہون وچہ جواز قرآنوں پایا
 وچہ جلا اول تفصیل سدی پوری گذر سہانی
 عزیز مصر نون حضرت یوسف رب آہ بتلایا

زورہ لخرش تہیں ووڈیا تائیں پکڑ خالق خلقا
 جو و لھا لجنین من عبا وکم تا عبد مملوکا و سیاہ
 بھی عبد المطلب سی ہک صحابی دا نام سوہ پایا
 پنیسہ صفحے تھیں مطبع فخر الزبور و پھیر پائی
 ائہ ربی احسن مشوای جو وچہ قرآن و سیاہ

۱۔ کہا قال الشاعر ۱۔ انی لعبد الضیف مادام قائمًا - اخبیر
 عن نفسه ۱۔ انی عبد الضیف ۲۔ کہا قال ما اقام عندہ مع
 الحریتہ علیہ وانما اراد بالعبودیتہ خدمۃ الضیف و
 القیام بواجب حقوقہ کہا یقوم العبد بواجب حقوق
 سیدہ و فلا یطلق اسم الرب بغير اذلف واللام علی غیر اللہ
 کقول یوسف علیہ السلام لعزیز المصر ائہ ربی احسن متوہی
 اراد بہ التبریتہ ولم یراد بہ ائہ ربہ و معبودہ و کذلک هنا
 وانما اخبیر عن ادم علیہ الصلوٰۃ والسلام بقولہ سبحانہ
 و تعالیٰ جعل لہ شرکا فیما اتیہما لان الحسنات الابرار
 سیئات المقربین لان منصب التوبۃ اشرف المناصب و
 اعلاھا فعاتبہ اللہ تعالیٰ علی ذلک لانہ نظر علی السبب
 ولم یبظر الی المستب و اللہ اعلم بمرادہ و اسرار کتابہ تفسیر
 خازن شریف جلد دوسری صفحہ ۱۶۲ ترجمہ ائے اطلاق کیتا جاندا ہے اسم عبد و
 اوپر اوس شخص دے جو نہیں ارادہ رکھدا اوہ مملوک ہونے دا جو میں کہیا شاعر نے
 تحقیق میں بندہ ہاں مہمان دا جد تک قائم ہے اوہ مہمان - ایہ خبر دتی ہے شاعر نے
 ذات اپنی تھیں - یعنی اوہ بندہ ہے مہمان دا جد تک اوہ مہمان قائم ہے نزدیک ۳

صد اوسکے باوجود
 باقی رہی حریت اوس
 وہی ہے۔ تے اوہ
 کیتا اوس نے مہمان
 دے بندہ ہون دا
 پنی خدمت کرنی مہمان
 دے اے نام قائم ہونے
 ائے ادا کرنے و اجی
 تھان اوسیاں دے
 جو میں قائم ہوندا ہے
 جلا ممال آرا کر نے
 و اجی تھان
 ۱۵۶
 کیتا جاندا ہے
 سوا الف نام ربہ
 وچہ غیر نام دے
 جو میں تھان
 عزیز مصر نون جو تحقیق
 اوہ رب میرا چٹکا اڈتا
 کیتا اوس نے ہٹکانے
 اس تہیں یوسف علیہ
 السلام عزیز مصر نون

عزیز مصر نون جو تحقیق
 اوہ رب میرا چٹکا اڈتا
 کیتا اوس نے ہٹکانے
 اس تہیں یوسف علیہ
 السلام عزیز مصر نون

یعنی تیری شان بزرگی دوسری نہیں ہے نہایتاثر
توحید خدا رسالت تیری مندی نہایتاثر

حکایت

توں جس درجے آئیوں آتھیں غائب تمام تے سطر و جی وچ لکھیا آیا لا الہ الا اللہ جاں جبرائیل انگشت نبی اوہ پاٹی نال عطا ہیں عاجز ہوئے جو کیوں نہیں دس اہار سیلا ہیں جاں حضرت سلیمان تنہاں ایہ کلمہ پاک پڑھیا جاں راہ توحید پے لمحات و کھین کی آویں	انگوٹھی وچ سلیمان بسکہ سطر پہلی سی تامی محمد رسول اللہ لکھیا وچ سطر تریجی پہلا نایاراں اوسیاں تھیں کئی نایا سکد اوکھوتیاں اوہ کلمے طیب تہیں سن غافل کیجھ سکد تہاں تا حضرت سلیمان اوہاں دیا نظر اندیوچ آیا بن استعدا و نازلی و سن ہرگز ولی آہی
---	--

حکایت

زیارت جہت حسن خرقانی لکھد عرش شاہک آیا اوہ مرد آجا جس دیکھیا اوسنوں اوس ہدایت پائی میں کوں مناں جو ابو جہل سی ڈٹھا حضرت تہا جے مندار بدانی تا وچ شقاوت پوندانا ہاں صدیق ڈٹھا سنگ اکہیں دلیاں شاہ ریل ویتا وچ نوری ناری نظر فرق بوہنہ جنہاں جھانک شیخ جواب دتا ابو جہل رسد مصداق ہو یا سی توں دیکھن تہیں وکمن تے اوہ دیکھن باہ کہہاں بلکہ سر موز قلب یار اکہیں سنگ نظر جو ٹہے بیشک نال سعادت ہوئی تنس مقصود رواقی	بچھیسو حق بسطامی کیا فرماوین حسن الایا تے پائوس عین سعادت نغش شاہ مہربانیاں تے جاتوس عبد اللہ اکہیں محض شیمہ و تائیں وچ اہل سعادت دخل ہوندا چلدا راہ اصلاح عشق نبی دی وچ متوالا رہندا منت منائیں اوہ دیکھن کوں نال تہوں ناری نظراں تہیں و تہیں نظر و نال ایک ہم لایبصر و نالی پس دیکھن سر ویاں اکہیں سنگ سعادت پائیں جس اکہیں سر ہوز قلبوں ٹھاناں تقین کمالی وچ روح البیان حکایت کردا صوفی مولی
---	--

شعر

برائے دیدن جاناں چشمے دیگرے پایہ	وایں چشمے کہ من دارم جمالت را نمی شاید
----------------------------------	--

وچہ حدیث آیا جو میں حضرت شاہ رسول نے فرمایا ہے
بھی میرے دیکھنے والیاں انوں جس نے انال بصارت
پھر دیکھنے وال اور ہانڈیا لینی تیغ تابیں جو

سے خوشخبری اور سکارن مینوں کی بھیجا جس سو ہانڈ
پھر دیکھنے وال اور ہانڈیا لینی جس کیتی ہو جو زیارت
بسکھنا انوں خوشخبری ال تہیں جنہاں نظارے

مثنوی

گفت طوبی من رانی مصطفیٰ
چوں چراغ نور شمعے راکشید
ہمچنین تا صد چراغ از نقل شد
خواہ نورازہ اپس بستان بجان
ایوس دیکھنے والیاواں نون فانیہ بخشو بھائی

والذی یبصر لیس وجہی رآے
ہر کہ دیدیا نرا یقین آن شمع دید
دیدن آخر لقاے وصل شد
ہمچ فرقی نیت خواہ از شمع داں
پر جو مال بصیرت دیکھو نہیں تے سو نہ کانی

مکتبہ

ایوس جسے عالم متقی مگر نماز گزاری
بھی جس ولی کسی وی بیعت کیتی نال اراوت
ایوس دیکھنے والیاں انوں کچھ فائدہ ہوندا میں
نہ دیکھنے نال البوجل بلکہ جو دیکھو مثل صدیق
جس خواب اندر بھی ڈٹھا اونو دیکھیا ٹھیک کو تکا
بھی نبی کیا جس بنیدر دیوچہ ولیمیا یر تیا میں
ایوس کوئی ولی تبد جو کے اندر خواب دسیا
تے شیطان نہ بنی کیدی سوتہ ہون سکدا
پس کرن اطاعت شاہ رسول ہی اصل طریقت
پلیدیان نقدانی کڈہ حاصل کرن صفات
خونیں نیک صفات حمیدہ شرع طاعت

اوس بیشک مگر سوال تہدی پڑھی نماز پیری
اوس نبی اسدی بیعت کیتی ہو یا اہل سعادت
مگر جو مال بصیرت دیکھو فائدہ ہے اوتانیں
اوه بیشک اہل سعادت ہوو ملارا نال فقیاں
من رانی فقد الحق جو میں دسیا بحر عطایں
اوس میداری دیوانگ ٹھایں روح الیا نون میں
اوس میداری دیوانگ ٹھاتن شک بہ بقایا
ناہ وچہ خواہے ناہ بیدار ہی کمال سو فک کہیل
جو گئے فقیری بابہ طاعت کچھ اس برس پانی
اس بن نہیں فقیری ہرگز ہمیں مرد سیدہ
تے قلب سلیم حلیم طبیعت بس مکہ چہ کائے

اس مثنوی میں زیارت
کیتی حضرت علیؑ اور علیہ السلام
دیوچہ حالت ایمان سے
اوس نام مجال ہوندا ہے
تے جس نے زیارت کیتی
وچہ خوب ہے اوه اصحاب
بہی جاتے انے اصحاب ہی
زیارت کر نیوالے دون
مجاہدی کہ میں انے باہی
سے زیارت کر نیوالے
نوں تے تا بعین کہ بندہ
تے تے زمانے
۱۶
ایس صورت خط
دکلم نے دریا کی آنتہ بند
اور ہانڈیا لینی ہل آنتہ بند
تے نام ابو جریج
تفسیر
اس آرزوچی بس
فقیر طوائی عفی الرحمن

<p>نہ شہرت خیال ہوو سنگ راں کے برابر جانوں نہ کنوں مریداں نفع اٹھاؤن وا کج خیال لیاو ناہ خود شہرت کارن حیلے مکر فریب نکالے ہن بہت کہاؤن ملی ولکین وچوں شیطانی ولی الہی شہرت اپنی آپے کر دے ناہے رحمانی اولیا ہن ورے شیطانی بونہ پھر و رات دہیں جس فکر لٹن وا اوہ شیطانی جانوں حال طریقہ حضرت والا ورے نت ورتارا</p>	<p>نہ پیری شہتی وا کجہ ولوچہ ہوس خیال نرولوں بلکہ فیض مریداں شخصی جتنی قوت پاوے جو عزت بنے مریداں نوچہ کوں مسیاء نوزت بجا نت مریداں سے دردازے ملن اہل زبانی عظراو ہو جو خود خوشبوئی دیوی باہجہ سناے جو اہل شرع سورحمانی شیطانیار ولوے جگر و جو رحم کماوی حال غریباں اوہ رحمانی سیانوں جو بد غنیانہ پچھتے لکن اوہاں سخت خسارا</p>
--	---

وَمَا يَزْعَمُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ قَدْ سَعِدَ بِاللَّهِ

اور کبھی اوجھار دے تجھ کو شیطان کی پھٹیڑ تو پناہ پکڑے اللہ کی

إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ وہی ہے سنا جانتا

جے روکے شیطانوں سو سہ ڈالے منگناہ حماریں

تا پکر پناہ سنگ اتد ٹھیک علیم سمیع اوہ آیا

مشورے

<p>چول زختم آتش تو در دلہا زوی آتشت این ختم آدم سوز بود آتش تو قصد مردم میکند آن سخنہائے چو مار و کر و دست ختم نو تخم سعیر و دوزخ است بے غصہ غضب شیطانی جانکد و دل نا جاو والکافرین الذیلا والساہقین من انساں قرآن تلو</p>	<p>مامیہ نار جہنم آدمی آچھ ازوے زاد مردافروز بود نار کزوے زاد او مردم زند مار و کر و دست و میگیر و دست ہیں کبشیں دوزخست را کبشست نا غصے نونہی جاوی و ڈی رحمت ہدی پاو معاف کری جو لوکانوں سے غصے نونہی جاو</p>
--	---

۱۶۴
لے یعنی جتنوں کا غصہ
میں وہی سنا جانتا ہے
دوزخ ہوں ایسے
آگ آدمی سا سوال ہونے
جو کچھ اوتھیں پید ہونے
اوہ آدمی سا سوال ہونے
تمہاری آگ ادا ہے
سوزی ہے جو آدمی آریاں
غصے نہیں آگ لگدی
اتنے آویں توں ساڑدی
سے غصے دیں گولیاں
جو پاتے اچھوے
ہیں اتے اوہ لے جاوے
غصہ تیرا ہے دوزخ ہاوی
پتا اس دوزخ نونہ
جیسا پھر میں اپنے آپ
فدا

إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْمُحْسِنِينَ أَوْهٌ مَحْسَنٌ وَهُوَ سَتِيرٌ
 پر دین اور پر جو غصہ آوی اوہ غیرت سلامی
 الْحُبُّ يَشِدُّ وَيُلْبِقُ يَشِدُّ وَيُشْكُوهُ كَوْنِي
 جویں اصل بعضیاں طلبیاں پوچھ ایہ طریقہ جاری
 ہے غیرت سلامی اونہاں میں یہی تم کو دیتی ہے
 پر دنیا لالچ کا رن تھوں میں اپنا دی دیندی

تے ہوندی وس جہ جاتا ایہوم در انہوں پر پھبدا
 اوہ غصہ عین ایمان ایسا ہی دسیا بنی گرامی
 صلح کلی سنگ بیدیاں دے عین ایسی گمراہی
 اوہ ہر فرقے نوں کو جیسا سمجھیں اہل خواری
 نہ گمراہاں سنگ ملے بلکہ کر دے روتہنا میں
 کر یہ عقیتا ندے نال سلوک اوہ بھی اونہاں نوں گمراہی

مشنوع

طفل جان از شیر شیطان باز کن
 تلج او بہ شیر او چوں شیر
 لقمہ کو نور افز و جو سال
 چوں ز لقمہ تو حب بینی و دام
 زائد از لقمہ حلال اندر وہاں

بعد از آنش با ملک انباز کن
 داں کہ با دیو لعین ہمشینہ
 آں بود آورده از کسب حلال
 جہل و غفلت زائد از اداں حرام
 میل خدست غم فتن آنجہاں

إِنَّ الذِّبْنَ اتَّقُوا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ

جو لوگ ڈر رکھتے ہیں جہاں پڑ گیا اونپر شیطان کا گذر

تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ۝ وَإِخْوَانِهِمْ يَدْعُونَ هُمْ

پہنوں گئے بھر بھی اب کو سوجہنہ آگئی اور جو شیطان کے بھائی میں وہ آگے کھینچتا ہے

فِي الْعَجْرِ ثُمَّ لَا يُفْصِرُونَ ۝ غلطی میں پھر وہ کمی نہیں کرتے

تھیک، جان متقیانوں وسوسے شیطانی پوجا نہ
 تا چاہتے اوہ نور ایمانوں دیکھیں ہن گمراہی
 کہ طرف شیطان کہوں انسان شیطان بنانے
 ہمارے آپ تھیں ثابت ہو با شیطان پوجا نہ

تا ترست ہوں بہتیار خدانوں کو یاد نہ کر
 تے بھائی شیطانوں کچھ تہاں چمکراہی
 بہکاؤں گمراہ کر نوچ کمی نہ کر دے کافی
 نہ تقوی وچہ نقصان پوئیں رختن عیاناں

۱۵ یعنی کہ طرف شیطان
 ۱۶ کہ طرف شیطان
 ۱۷ بھائی گمراہی میں
 ۱۸ اخوان الشیطان کفار ہے
 ۱۹ مشرک شیطان اونہاں
 ۲۰ دو ہنوں وچ گمراہی
 ۲۱ ڈال دے پوچھ کرینے
 ۲۲ کہ نہیں کر کے
 ۲۳ غصہ آوی اوہ جالو پڑھ
 ۲۴ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۲۵ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۲۶ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۲۷ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۲۸ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۲۹ پوچھ کر اور پوجا نہ
 ۳۰ پوچھ کر اور پوجا نہ

۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲
۶۱۳
۶۱۴
۶۱۵
۶۱۶
۶۱۷
۶۱۸
۶۱۹
۶۲۰
۶۲۱
۶۲۲
۶۲۳
۶۲۴
۶۲۵
۶۲۶
۶۲۷
۶۲۸
۶۲۹
۶۳۰
۶۳۱
۶۳۲
۶۳۳
۶۳۴
۶۳۵
۶۳۶
۶۳۷
۶۳۸
۶۳۹
۶۴۰
۶۴۱
۶۴۲
۶۴۳
۶۴۴
۶۴۵
۶۴۶
۶۴۷
۶۴۸
۶۴۹
۶۵۰
۶۵۱
۶۵۲
۶۵۳
۶۵۴
۶۵۵
۶۵۶
۶۵۷
۶۵۸
۶۵۹
۶۶۰
۶۶۱
۶۶۲
۶۶۳
۶۶۴
۶۶۵
۶۶۶
۶۶۷
۶۶۸
۶۶۹
۶۷۰
۶۷۱
۶۷۲
۶۷۳
۶۷۴
۶۷۵
۶۷۶
۶۷۷
۶۷۸
۶۷۹
۶۸۰
۶۸۱
۶۸۲
۶۸۳
۶۸۴
۶۸۵
۶۸۶
۶۸۷
۶۸۸
۶۸۹
۶۹۰
۶۹۱
۶۹۲
۶۹۳
۶۹۴
۶۹۵
۶۹۶
۶۹۷
۶۹۸
۶۹۹
۷۰۰
۷۰۱
۷۰۲
۷۰۳
۷۰۴
۷۰۵
۷۰۶
۷۰۷
۷۰۸
۷۰۹
۷۱۰
۷۱۱
۷۱۲
۷۱۳
۷۱۴
۷۱۵
۷۱۶
۷۱۷
۷۱۸
۷۱۹
۷۲۰
۷۲۱
۷۲۲
۷۲۳
۷۲۴
۷۲۵
۷۲۶
۷۲۷
۷۲۸
۷۲۹
۷۳۰
۷۳۱
۷۳۲
۷۳۳
۷۳۴
۷۳۵
۷۳۶
۷۳۷
۷۳۸
۷۳۹
۷۴۰
۷۴۱
۷۴۲
۷۴۳
۷۴۴
۷۴۵
۷۴۶
۷۴۷
۷۴۸
۷۴۹
۷۵۰
۷۵۱
۷۵۲
۷۵۳
۷۵۴
۷۵۵
۷۵۶
۷۵۷
۷۵۸
۷۵۹
۷۶۰
۷۶۱
۷۶۲
۷۶۳
۷۶۴
۷۶۵
۷۶۶
۷۶۷
۷۶۸
۷۶۹
۷۷۰
۷۷۱
۷۷۲
۷۷۳
۷۷۴
۷۷۵
۷۷۶
۷۷۷
۷۷۸
۷۷۹
۷۸۰
۷۸۱
۷۸۲
۷۸۳
۷۸۴
۷۸۵
۷۸۶
۷۸۷
۷۸۸
۷۸۹
۷۹۰
۷۹۱
۷۹۲
۷۹۳
۷۹۴
۷۹۵
۷۹۶
۷۹۷
۷۹۸
۷۹۹
۸۰۰
۸۰۱
۸۰۲
۸۰۳
۸۰۴
۸۰۵
۸۰۶
۸۰۷
۸۰۸
۸۰۹
۸۱۰
۸۱۱
۸۱۲
۸۱۳
۸۱۴
۸۱۵
۸۱۶
۸۱۷
۸۱۸
۸۱۹
۸۲۰
۸۲۱
۸۲۲
۸۲۳
۸۲۴
۸۲۵
۸۲۶
۸۲۷
۸۲۸
۸۲۹
۸۳۰
۸۳۱
۸۳۲
۸۳۳
۸۳۴
۸۳۵
۸۳۶
۸۳۷
۸۳۸
۸۳۹
۸۴۰
۸۴۱
۸۴۲
۸۴۳
۸۴۴
۸۴۵
۸۴۶
۸۴۷
۸۴۸
۸۴۹
۸۵۰
۸۵۱
۸۵۲
۸۵۳
۸۵۴
۸۵۵
۸۵۶
۸۵۷
۸۵۸
۸۵۹
۸۶۰
۸۶۱
۸۶۲
۸۶۳
۸۶۴
۸۶۵
۸۶۶
۸۶۷
۸۶۸
۸۶۹
۸۷۰
۸۷۱
۸۷۲
۸۷۳
۸۷۴
۸۷۵
۸۷۶
۸۷۷
۸۷۸
۸۷۹
۸۸۰
۸۸۱
۸۸۲
۸۸۳
۸۸۴
۸۸۵
۸۸۶
۸۸۷
۸۸۸
۸۸۹
۸۹۰
۸۹۱
۸۹۲
۸۹۳
۸۹۴
۸۹۵
۸۹۶
۸۹۷
۸۹۸
۸۹۹
۹۰۰
۹۰۱
۹۰۲
۹۰۳
۹۰۴
۹۰۵
۹۰۶
۹۰۷
۹۰۸
۹۰۹
۹۱۰
۹۱۱
۹۱۲
۹۱۳
۹۱۴
۹۱۵
۹۱۶
۹۱۷
۹۱۸
۹۱۹
۹۲۰
۹۲۱
۹۲۲
۹۲۳
۹۲۴
۹۲۵
۹۲۶
۹۲۷
۹۲۸
۹۲۹
۹۳۰
۹۳۱
۹۳۲
۹۳۳
۹۳۴
۹۳۵
۹۳۶
۹۳۷
۹۳۸
۹۳۹
۹۴۰
۹۴۱
۹۴۲
۹۴۳
۹۴۴
۹۴۵
۹۴۶
۹۴۷
۹۴۸
۹۴۹
۹۵۰
۹۵۱
۹۵۲
۹۵۳
۹۵۴
۹۵۵
۹۵۶
۹۵۷
۹۵۸
۹۵۹
۹۶۰
۹۶۱
۹۶۲
۹۶۳
۹۶۴
۹۶۵
۹۶۶
۹۶۷
۹۶۸
۹۶۹
۹۷۰
۹۷۱
۹۷۲
۹۷۳
۹۷۴
۹۷۵
۹۷۶
۹۷۷
۹۷۸
۹۷۹
۹۸۰
۹۸۱
۹۸۲
۹۸۳
۹۸۴
۹۸۵
۹۸۶
۹۸۷
۹۸۸
۹۸۹
۹۹۰
۹۹۱
۹۹۲
۹۹۳
۹۹۴
۹۹۵
۹۹۶
۹۹۷
۹۹۸
۹۹۹
۱۰۰۰

پہلا اوس سواس ندا کجا اثر نہ ظاہر تھیوے
ایہ مراتب طے عصمت عشق سدی دیشانوں
کے آوے ہک حالت پر لے اندر ابس مقالے
تے دو جا درجہ وسوسے شیطانوں کج نہ اثر دکھاؤ
ایہ حالت صدیقانہ دی ہی جویں نقل بوفتی کرد
ترتیب کے درجے قدم ڈولن تھیں وسوسیوں ڈو گجاوے
ایہ تو ابین سند ہے درجہ چینوں خالق فرمایا
کدی سیرا بناندی وچہ ناموت کدے اندر ملکتاب
ایہ تے شکلاں کلے مس تھیں ظاہر ہون بہا

جھیل خلیل تسلے اسمعیل ذبیح منیسوے
صاحب ہمدردی چھڑی روح نئے جسم و ہانوں
نہ سہو یاد فراموشی ناہ فکر التفات ہنگامے
مگر ہوشیار ہوو جہٹ شر و سواس کنوں پھجاؤ
جو وسوسے شیطانوں جب پچھیا ربدی نال امر دے
پر جہٹ سمہیل شرم کرے ڈر توبہ دے دداو
ان اللہ یحب المتطہرین لقمہ حیات
نہ اسطرفوں لقطع کامل ناہ اُدہروں غفلت بہا
ہے صاحب بہاں مقامان متقی عارف الی الہی

حکایت

کے حافظ اب کثیر تھا ابن عساگر کنوں رحمت
ہک زن اوسنوں بھرایا اوہ زن مگر لگا وسوسوں
تا ہو پیہوش ڈگا جانس مہوشیوں سرت سہا
پس عمر آہے عمریت کارن پاس سدی پیو پیار
تا سنگ حاضر بن جنازہ اوسد حضرت عمر بجایا
جو پیش خداوے ہونوں ڈرواد و جنت اوس پاس
ہن نفس خبیث اغوا شیطانوں کج سمجھن ہمار
جان مرقہ کفار بنی تہیں معجزے طلب کرنیوے
کے مصلحت دبدی پاروں تاکفار اثر رالاند

ہک مسجد وچہ جوان آباک ربدی کرد طاعت
جاں گھر جا پڑہن لگا ایہ آیت آیوس باوہ ہوسوں
پھرایہ آیت پڑھی تے ہو گیا فوت اوہ مرد کالی
اوہ دفن راتیں ہو چکے تے تن جانب قبر سدہار
تے ولین خاف مقام رہے جنتان تہہ سیر اللہ
تا قبروں ملی آواز و جنت ہن مینوں ہیکے
بلکہ وکھن مدد شیطانوں اوہ مرد و بلا عین
تا بعض ظاہر ہوندی تے کج ملتوی سن ہوسوں
جویں اگلی آیت دیوچہ خبر اس رباب فراند

وَإِذْ أَلَمْتَ أَتَاهُمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا نُجِّنِيهَا قُلْ

اور جب تو نے کرنے جاوے اون پاس کوئی آیت کہیں کچھ پھانٹ کیوں نہ لایا تو کہہ

لَا تَمَّا أَنْتُمْ كَمَا يُوحَىٰ لَكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ بِهَذَا يَصَاحِقُونَ

میں چلتا ہوں اوسی پر جو حکم آوے مجھ کو میرے رب سے یہ سوچو کی باتیں ہیں

مِنْ رَبِّكُمْ وَهَدَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

تمہارے رب کی طرف سے اور راہ کی اور مہر ہے اون لوگوں کو جو یقین لاتے ہیں

<p>ہاں آکھیں کیوں منظور نہ ہوں کیتا بحر عظیمیں ایہ رب تا ڈیوں میں دلائل غور کرن جو کائی پر ایہ جہت اس قوم جو مومن صدق دلوں ہیں تے نال اختیار پنہوی ناہ ایہ ہوا حکم ضغول وَايْتِطِيقُ عَنِ الْهَوَىٰ نَاهُ أُولَٰئِكَ كَلَّ الْأَعْنَافُ قرآن ہے وحی جلی حدیثاں مخلصی اصلاحوں منکر فرقہ چکر لیلی دکنوں حدیثاں جانوں رے مشاہد رسل و فضلور خبر نہیں کچھ نجدی لوگوں</p>	<p>جاں آپ اونہاں تنہاں خوش موافق معجز و سحر توں کہہ ناہیں اس بن میں ہوا تکج وحی الہی اتے ہائیت رحمت اونہاں جے تابع ہوں امر و وچہ خازن کافر کبند و معجز و دل سا خود و دل جو آکھ انہاں کفاراں میں بن وحی نہ خود کچھ کہندا حدیثاں جو فرمایاں حضرت اوہ بھی حکم الہوں وَاوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ وَحْيًا غَفْنِي اثْبَاتِ تَرَائِي جو واقع علم سخن و بیوں اوہ سن اذن پہلا کو بیج</p>
--	---

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ

اور جب قرآن پڑھا جاوے تو اس طرف کان رکھو اور چپ رہو شاید

توجھو توجھو تم پر رسم ہو

<p>ہمارا حمت ہو واپر تا وی حمت فضلور زہو وچہ نماز قرأت پڑہی مگر امام سے لکھوی بھی ای لکھیا غیر مقلد ایوچہ وڑکے کہ بیوس جو پڑھی امام سنو تلوپ کر کر کرن دہرو چپ ہو کے قس سنہو ہم حکم سو پڑھیو جو مقتدی انوں سو جاتھ مگر امام پڑھا ہی</p>	<p>تے جد قرآن پڑھیو سے عمل کن دہرو چپ کر ہے وچہ معالم خازن بن مسعود سنو کئی پیار تا ہٹکیا بن مسعود اونہاں نوالیہو ایت پڑھی بن مسعود نے کئی مگر امام قرابت پڑھے اذا شتر طیه حرف یعنی جس وقت قرآن پڑھیو شافیاں خبر و ہد تھیں سدی ہر تخصیص لکائی</p>
--	--

۱۷۶
 تفسیر نبوی جلد چہارم
 سورہ اعراف
 ربیع سوم
 ۹۷۲
 لا تمّا انتم کما یوحی لکم من ربکم بہذا یصاحقون
 میں چلتا ہوں اوسی پر جو حکم آوے مجھ کو میرے رب سے یہ سوچو کی باتیں ہیں
 من ربکم وهدی لِقَوْمٍ یؤمنون
 تمہارے رب کی طرف سے اور راہ کی اور مہر ہے اون لوگوں کو جو یقین لاتے ہیں
 وَايْتِطِيقُ عَنِ الْهَوَىٰ نَاهُ أُولَٰئِكَ كَلَّ الْأَعْنَافُ
 قرآن ہے وحی جلی حدیثاں مخلصی اصلاحوں
 منکر فرقہ چکر لیلی دکنوں حدیثاں جانوں
 رے مشاہد رسل و فضلور خبر نہیں کچھ نجدی لوگوں
 وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ
 اور جب قرآن پڑھا جاوے تو اس طرف کان رکھو اور چپ رہو شاید
 توجھو توجھو تم پر رسم ہو
 تے جد قرآن پڑھیو سے عمل کن دہرو چپ کر
 ہے وچہ معالم خازن بن مسعود سنو کئی پیار
 تا ہٹکیا بن مسعود اونہاں نوالیہو ایت پڑھی
 بن مسعود نے کئی مگر امام قرابت پڑھے
 اذا شتر طیه حرف یعنی جس وقت قرآن پڑھیو
 شافیاں خبر و ہد تھیں سدی ہر تخصیص لکائی

تفسیر نبوی جلد چہارم
 سورہ اعراف
 ربیع سوم
 ۹۷۲
 لا تمّا انتم کما یوحی لکم من ربکم بہذا یصاحقون
 میں چلتا ہوں اوسی پر جو حکم آوے مجھ کو میرے رب سے یہ سوچو کی باتیں ہیں
 من ربکم وهدی لِقَوْمٍ یؤمنون
 تمہارے رب کی طرف سے اور راہ کی اور مہر ہے اون لوگوں کو جو یقین لاتے ہیں
 وَايْتِطِيقُ عَنِ الْهَوَىٰ نَاهُ أُولَٰئِكَ كَلَّ الْأَعْنَافُ
 قرآن ہے وحی جلی حدیثاں مخلصی اصلاحوں
 منکر فرقہ چکر لیلی دکنوں حدیثاں جانوں
 رے مشاہد رسل و فضلور خبر نہیں کچھ نجدی لوگوں
 وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ
 اور جب قرآن پڑھا جاوے تو اس طرف کان رکھو اور چپ رہو شاید
 توجھو توجھو تم پر رسم ہو
 تے جد قرآن پڑھیو سے عمل کن دہرو چپ کر
 ہے وچہ معالم خازن بن مسعود سنو کئی پیار
 تا ہٹکیا بن مسعود اونہاں نوالیہو ایت پڑھی
 بن مسعود نے کئی مگر امام قرابت پڑھے
 اذا شتر طیه حرف یعنی جس وقت قرآن پڑھیو
 شافیاں خبر و ہد تھیں سدی ہر تخصیص لکائی

بخاری مسلم باہجہ محدث کل اس کرن روایت
 حدیث جو فاسخہ باہجہ نمازہ شافعی آکھن بہائی
 جویں وچہ حدیث دو جیدہ نظامہ لفظ خارج ویسا
 جویں لاصلوٰۃ لجا المسجد الا فی المسجد فرمایا
 یعنی ناقص انہاں نماز جو مسجد پاس ہندی
 کہے سفیان جو پڑھے ہکلا اوس نماز نہ کائی
 پس نہیں فاسخہ ابوحنیفہ و جب ہے فرمائی
 تے شیخ الاسلام نے اندر شرح بخاری صاف کھوئی

وچہ اشعۃ اللمعات محدث عبدالحق وراثت
 اوس مراد نماز نہ کامل ناقص ہے اوہ آئی
 خدان جو دامن ناقص یعنی نقص نماز بنایا
 نہ مسجد باہجہ نماز روا جو کول ہمسائیہ
 تے فرض پڑھن وچہ گہری باہین فصل حضرت
 ایہ اوس حدیث داراوی خیرا حدیث قید لکائی
 جو پڑھے ہکلا یا جو کہے لامرت بس خوائی
 جو پڑھی امام قرائت مقتدیاندی اوہ ہو پوئی

۱۶۰
 دو نمازوں وچہ ہر
 غن نال کے غن
 سے باقی رہے
 حکم اوسکے ساس
 اپنے دسے اوپر حال
 نظیراں بین واسطہ اوسکے
 سنے ایسے طرح نہ کیا جاوے
 جو نازل ہوئی آیت وچہ
 خطبہ مسایا وچہ نماز دس جویں
 نمازوں دس پھر کلام کرتے
 کیا کشف است
 بیضاوی نے
 پس واجب ہو چکے
 ہنا کلام دنیا نہیں
 پڑھنے قرآن تے
 نصیں۔ ایہ سوال کے
 جواب اس وچہ اس
 نص مطلق ہے نہ خاص
 کہتی جاوے نال اوس
 ۱۱ ۱۲ ۱۳
 کہے سفیان الخ
 یعنی امام شافعیان ثوری
 رشتہ اشعۃ علیہ جو راوی
 کہ حدیث لاصلوٰۃ
 لکن لم یقرن الا باحو
 کتاب داراوی نے
 راوی نے وچہ حدیث
 ذکرہ وچہ حدیث
 دی قید لکائی کہ
 بیادہ کہتا لفظ من
 راوی دی یعنی اوس
 ما شخہ دسے نہیں
 ہندی جو نماز
 ہے۔ پس چھتے
 نصیب جائیسے
 صفحہ ۱۶۱

۱۵ حدیث جو فاسخہ الخ اسے تحقیق روایت کیتی گئی ہے امام مالک رحمۃ اللہ علیہ تھیں لاصلوٰۃ
 الالباقہ کتاب التہذیب میں ہندی نماز سوا فاسخہ اتے سورت دے پھر فرض سمجھنا سورت
 فاسخہ دا اوپر مقتدی دے سوا سورت دے ایہ ترک کرنا ہے عمل بالحديث نون جو روایت
 کیتا اُس نون امام مالک نے اتے ایہ دلیل الزام ہے اوپر شافعی دے۔ اتے نہیں کیا
 جاندا جو آیت واذا قرئی القرآن عام ہے درمیان نماز اتے باہر نماز دے پھر خاص ہونا
 اسدا وچہ حق نماز دے اتے مقتدی دے ایہ خاص ہونا عام دما مخصوص البعض ہوئی
 آیت۔ اتے مخصوص البعض ہونا ظنی ہے پس کس طرح تمک ہووے نال اوسکے
 تحقیق حد ظنی ہو یا اوہ قول تاں نکل گئی حد فرضیت دی نال اس دے جو نہیں کافر ہوندا
 منکر اوس دا پس باقی رہیا و جب سنا اتے چپ رہنا مثل فرض دی وچہ حق عمل کرنے
 دے اتے ایسی طرح نہ کیا جاوے جو پڑھی مقتدی فاسخہ وچہ نماز ظہر اتے عصر دے
 اسواسطے جو نہیں جہر قرائت امام دی وچہ انہاں دوہاں نمازاں دے جو نہ فوت ہووے
 سنا قرائت امام دی و نال قرائت مقتدی دے اتے روایت کیتی گئی ہے جو حد وچہ شروع
 اسلام دے اچھی پڑھے آہے وچہ ساریاں نمازاں دے۔ پھر منسوخ کرایا گیا ۱۵

۱۶۱
 حدیث لاصلوٰۃ
 لکن لم یقرن الا باحو
 کتاب داراوی نے
 راوی نے وچہ حدیث
 ذکرہ وچہ حدیث
 دی قید لکائی کہ
 بیادہ کہتا لفظ من
 راوی دی یعنی اوس
 ما شخہ دسے نہیں
 ہندی جو نماز
 ہے۔ پس چھتے
 نصیب جائیسے
 صفحہ ۱۶۱

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۷۱ :- روایت کردہ کہ گفت بود ابن عمر کہ قرائت
 نئے کرد خلف امام گفت پس پرسیدم قاسم بن محمد را از حکم آن پس مے گفت اگر ترک
 کسی پس ترک کرده جمعی اقتدا کرده شود ایشان و اگر خوانی پس خوانند است جمعی اقتدا
 کرده شود ایشان و بود قاسم از اں جماعت کہ قرائت نئے کردند و مروی است از شیبی
 کہ گفت در یافتہم ہمتا و مروا کہ ہمیشہ ایشان بر اں بودند کہ قرائت نہ کرده شود خلف امام
 و رد آیات دریں باب از خلفائے اربعہ و عبا و ثلثہ و غیر ایشان از صحابہ کہ آئمہ و
 تخصیص نیز بتعدد طرق آمدہ و از آنجا است کہ در ہایہ گفتہ و برین است اجماع صحابہ
 و آنچه از بعض مشائخ منقول است کہ قرائت خلف امام مکروہ نیست برائے احتیاط
 رد کردہ اند آن را ابن الہمام الخ شرح بخاری شیخ الاسلام بعینہ تیسر القادری صفحہ ۱۷۱
 اتے وچ ترجمہ مشکوٰۃ کتاب القلوٰۃ دے فصل دوسری وچ ہے۔ عن ابی ہریرۃ
 قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انما جعل الامام الا لیتوم بہ فانما
 کثیر فکبروا و اذا قرأ فانصتوا رواہ ابو داؤد والنسائی وابن ماجہ یعنی
 روایت ہے ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ تھیں کہیا اوس نے فرمایا حضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم نے نہیں کیتا جاندا امام مگر اس واسطے جو تا بعد اری کیتی جاوے اوسدی
 پس جد تکبیر کہے تاں تین بھی تکبیر کہو پھر جد اوہ قرائت پڑھے تاچپ رہوئے
 سنو کن لگا کے روایت کیتا اس حدیث نون ابو داؤد اتے نسائی اتے ابن ماجہ
 نے اتے شیخ محدث عبد الحق دہلوی قدس سرہ الغزیز تلے اس دے فرماندے ہیں
 بدانکہ مذہب شافعی وجوب قرائت فاتحہ است بر ما موم در سریہ وچہرہ و جائز
 نیست قرائت اورائے از فاتحہ نیز مذہب امام مالک و احمد و شافعی نیز و قولے
 وجوب قرائت در سریہ است فقط و در جہرہ استماع قرائت امام کافی است و نزد
 بعضے از اصحاب احمد بخواند فاتحہ در سکتات امام و بیان سکتات در باب ۳

۱۷۱
 بعض اصحاب و اگر قرائت
 در جہرہ و اگر بخواند ہم
 امام است نماز ہی ہرگز
 قرائت است قرائت امام
 نیست اوست دو جہرہ
 و معروف نزد فضیل
 است و نہ ہرگز
 ۱۷۲
 امام ابو حنیفہ
 قرائت کہ بخواند
 جہرہ و نہ در سریہ
 در روایتی از محدث
 استجاب قرائت است
 و نزد شیخین مکروہ است
 و شیخ ابن الہمام گفتہ
 کہ است قرائت
 از جہت درود و عیب
 و حق آنست کہ قول
 محمد مثل قول شیخین است
 کہ فاسد میگردد نماز
 و قول صحیح از صحابہ
 و معنی نماز کہ احتیاط
 عمل کردن است
 با اہل عین انتہی
 امام محمد در مواضع
 اخبار و آثار و در باب
 وایت کہ یہ مذہب است
 و اسوم اجہرہ قرائت
 را امام مالک و احمد
 نے سر دہ اند و اہل
 نے قیام حاشیہ
 صفحہ ۱۷۱

بعضے از اصحاب احمد بخواند فاتحہ در سکتات امام و بیان سکتات در باب ۳

بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۷۲۔ فقہر ایت الامام قرائت کہ و اس حدیث صحیح است
 نزد اہل علم ہمد اور روایت کردہ اند و در ہدایہ گفتہ کہ علیہ اجماع الصحابہ و در شرح
 زیادہ بریں سخن کردہ شدہ است جلد اول ترجمہ مشکوٰۃ صفحہ ۲۱۳ نو لکھنؤ ایسی طرح
 کہیا جاوے جو چہ پڑھی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرآن او پر ساڈے وقت
 نازل ہونے او سدے دے پس سزا و سزوں جو میں تصریح کیتی مال او سدے مدارک
 نے او پر یک وجہ دے اسو سطلے جو تحقیق او بہ نہیں خالی ظن تمہیں اتے ایہ قول نہیں
 پہنچا و نہ ان طرف مقصود دے واسطے عام ہونے لفظاں او سدیاں دے غایت مافی
 الباب پس آیت محتمل ہوئی مال کئی وجوہاں دے تاں دلیل پکرنی مال حدیث من کائن
 کہ امام فقہرات الامام قرائت کہ یعنی جس شخص دا ہووے امام پس قرائت امام دی قرائت
 ہے واسطے مقتدی دے جو میں دلیل پکڑی ہے مال اسدے اصاف تے جو ایہ بہت
 واضح دلیل ہے دیلاں پکڑنے تمہیں مال اس آیت دے اتے و چہ اس مسئلہ دے
 سہائیت اختلاف ہے مابجہ و جب کیتی امام ابو صیف رضی اللہ عنہ نے وعید او پر پڑنے
 دے مگر امام دے اتے ثابت کیتی وعید شافعی رحمۃ اللہ علیہ نے او پر ناہ پڑنے والے
 ایہ نقل ہے تفسیر احمدی تمہیں و یکھو صفحہ ۲۲۵ و ۲۲۶ اتے جو لکھوی نے لکھیا
 ہے تفسیر احمدی اتے امام محمد تمہیں فاستحہ پڑھا مگر امام دے نیک لکھیا ہے اوہ
 سب فریب ہے لکھوی دا اول تمہیں آخر تک دیکھیا جاوے ^{امد نہیں} اتے کہیا ہے و چہ طحاوی
 دے جو میں نے پایا رکوع امام دا پاندا ہے اوہ رکعت پوری۔ پس جو مقتدی لیا و چہ
 رکوع دے تارہ گئی اوس تمہیں سورت فاستحہ پس کس طرح عمل ہو یا او پر حدیث
 "صلوۃ الابغاسنح الکتاب یعنی نماز ہوندا سی سو او پڑھنے فاستحہ دے ہے اس حدیث
 نے عمل کروا ہتا اوس حدیث دا عمل نہیں ہوندا جو مال رکوع دے لیاں رکعت
 اوس دی پوری ہو جاندا ہے ۱۲ فقیر حلوائی عفی اللہ عنہ اللہم اغفر لکاتبہ ۱۲

اسے ایہ حدیث روایت کر دی کہ اہل حدیث کا ہر
 امام محمد وچہ موٹا خلف امام قرایت
 بن عمر تے بن مسعود ہور جا کر کنور روایت لیا
 زید بن ثابت بھی ہور سعد جو ابی وقاص زجایا
 عبد القاسم بن شداد کنور کیتی بنی امامت
 پس ہک شخص شارت مسنون کیتی ناں کہیں
 اوس بعد سلام کہیا توں شارت کیتی کیوں نہ
 میں مندا جاتا ایہ جو پڑھن قرایت مگر نبی
 جو بعد ابو کو امام امام واپڑھنا اوس کفایت
 شعبی آکھے پائیم تر اصحاباں کتاہیں
 بھی وچہ عدم قرایت کر دی طاری بار رویت
 تے وچہ ہائے عدم قرایت پر اجمع اصحاباں
 وچہ مسند اربع بابجہ بھی ہور محدث بہت لیا
 وچہ عینی شرح ہدایہ نالے عینی شرح بخاری
 امام طحاوی وچہ معانی نقل حدیثاں لیا یا
 عبد الحق محدث لکھیا نالے ملتا قاری
 تے فقہا واذانت نہ کوئی ہور مفسر نامی
 تفسیر النوح تے اس آیت بن حدیثاں لیا
 وچہ روح المعانی جلد تریجی جو وچہ مصر صحیفائی
 کہے بیہقی تے بن عاتم نالے بن حمید لیا یا
 کہے مجاہد شخص ہک پڑھے قرایت مگر نبی

مسند اربعے لے بھی جو انہاں بابجہ برادر
 وچہ چاچی وقت یا ہولی ہر جا کر وابد نہایت
 کسی طریقیا نسال عمر فاروق کنوں بھی پاو
 وچہ پڑھنے مگر امام انہاں تہیں سخت وعید لیا
 وقت عصر لہیں مگر بی بی پڑھی ہک شخص توت
 جو اوسدی پاس نمازی آنا وچہ شرح فریڈے
 اوس کھیاتیرے آگے ہی حضرت ختم رسالت
 تا سکر بات دہناں نو ہندی حضرت سجد سعید
 سالم بن عبد اللہ تہیں پھر لوپس کرن رویت
 جو فاسخ مگر امام نہ پڑھدی شرح بخاریوں پائیں
 تے ہور صحاب کبار جو باہجہ اوسانہ مذہبی اہل ہدایت
 وچہ جامع الاصول اندر بھی عدم جواز جو ایاں
 تے کتب فقہ وادانت نہ کوئی ہر ہک بند کرا
 بھی شیخ الاسلام بخاری شرح اندر ہدا اتواری
 بھی وچہ آثار السنن محدث ظاہر لکھیا ہدا یا
 بہت محدث منع الاون نال خداوی لاری
 اس آیت تھیں منع کریندی فاتحہ مگر ہامی
 مقتدیاں چپ ہو کے سنن ثبوت جنبانہ وچہ پائے
 ہک سوائے اکانویں صفحیوں اوسدی ویکہین
 وچہ سنن اپنودی کنوں مجاہد بیہقی ضا نسیا
 وچہ نماز اوسدی حق ایہ آیا حکم سعیدے

اسے اوس بعد سلام
 ایہ ترجمہ ہوا انہاں
 دا جو حضرت امام محمد
 تہیں لکھیا اوس بعد سلام
 موٹا دس یا بیانیہ
 ویکہ سوچے یا بیانیہ
 مطبوعہ مصطفائی
 اسے جو لکھوی نے امام
 دا نقل پر لکھیا
 اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے
 لکھیا اوسے اپنے نے

فقد اخرج عبد ابن حميد و ابى حاتم و بيهقي في سننه عن مجاهد
قال قرء رجل خلف رسول الله صلى الله عليه وسلم فنزلت واذا
قرء القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون ورنثور صفحہ ۱۵۶
پس تحقیق روایت کیتی عبد ابن حمید اے ابی حاتم اے امام بیہقی نے وچہن
اپنی دے مجاہد تھیں کہیا مجاہد نے ہک آدمی نے انصار تھیں قرائت پڑھی آہی
مگر حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دے تا نازل ہوئی ایہ آیت اے جد پڑھیا جاوے
قرآن تا سنوا و سنوں اے چپ رہو تا جو تیں رحم کیتے جاؤ و اخرج ابن
جبریر و غیرہ عن ابن مسعود فانه صلى باصحابه فسمعنا ساليقرون
خلفه فلما انصرف قال اما ان لكم ان تفقهوه اما ان لكم ان
تعقلوا واذا قرء القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون
اے روایت کیتا ابن جبریر و غیرہ نے ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہما تھیں
تحقیق عبد اللہ بن مسعود نے نماز پڑھی آہی نال یاراں اپنی اندے پس سنیا
آپ نے کئی آدمی پڑھدے نے قرائت مگر امام دے پس جد فارغ ہوئے فرمایا
کیا ہے واسطے تساؤے ایہ جو سمجھواتے کیا ہے واسطے ایہ جو غور کرو جو پس فرمایا خدا
تعالیٰ نے اے جد پڑھیا جاوے قرآن پس سنوا و سنوں اے چپ رہو جو پس
امر کیتا تانوں اللہ تعالیٰ نے و اخرج ابن ابی شیبہ عن زید ابن ثابت
قال لا قراءة خلف الامام و اخرج ايضا عن ابى هريرة قال قال رسول الله
تعالى عليه وسلم انما جعل الامام الا ليوصل به فاذا اكبر فكبروا و
اذا اقرء فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون و اخرج ايضا عن ابى هريرة
قال من كان له امام فقرأ له الامام له فقرأه ورنثور صفحہ ۱۵۶ اے روایت
کیتی ابن ابی شیبہ نے زید بن ثابت تھیں کہیا زید نے نہیں ہے قرأت مگر امام دے

پھر روایت کیتی ابن ابی شیبہ سے ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ تمہیں کہا اوس نے فرمایا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے سوا اس کے نہیں جو بنایا جاندا ہے امام تاجو تاجری کیتی جاوے اسدی پس جد تکبیر کہے امام تاجری بھی تکبیر کہتے جد قرایت پڑھے تا سنوائے روایت کیتی جابر رضی اللہ عنہ نے جو تحقیق بنی صلے اللہ علیہ وسلم نے فرمایا جس شخص ! ہووے امام پس قرایت امام دی قرایت ہے واسطے مقتدی دے ایسی طرح ہے وچ اکثر تفسیر اند و فقیر صلوات وچ گورستان قرآن پڑہن ہی جائز نزلے بھی ترمذی جابر لکھیا تمہیں علامے

مولانا جامے

عجب نبود کہ از قرآن نصیبت نیت فر فرم	کہ از خورشید جز گرمی نیا بد چشم نامینا
سن پیدے گرنیدے آئی پڑہی قرایت	پڑہنوں بند ہوئی سنگ بنی جابر لکھی آیت

سقد اخرجہ ابن منصور وابن ابی عاتم عن محمد بن کعب القرظی قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم واذا قرء فی الصلوة اجاب من وراہ اذا قال بسم اللہ الرحمن الرحیم قالوا مثل ذلك حتى تنقضي الفاتحة والسورة فلبث ما شاء الله ثم تلت واذا قرء القرآن فاستمعوا له وانصتوا روايت ہے محمد بن کعب قرظی تمہیں جو آہے حضرت صلے اللہ علیہ وسلم پڑہے قرایت وچ نماز دے تاجواب دیندا اور سدا جو ہوندا مگر آپ سے (یعنی مقتدی بھی پڑہے) جد پڑہے آپ تاکندی پکھا مثل آپ دی تاجو پوری ہو جاندی فاستمعوا لہ سورت پس ٹھیرا رہیا ایہ عمل جد تک چاہیا اللہ تبارک و تعالیٰ نے پھر نازل ہوئی ایہ آیت اتے جد پڑہیا جاوے قرآن پس سنوائے چپ رہو تفسیر و ریشور جلد سوم صفحہ ۱۵۵ مطبوعہ مصر پس سورت فاتحہ نون ایہ آیت شامل ہوئی پیا

ہے ہک حدیثوں نہیں تسلی ہوئی ان نکاراں
حافظ ابو بکر اندر نسخ منسوخ لیا لے
جاں پڑہے عربی تا پار بھی ساری مگر قرأت کرو

تا ہور آثار دو چار پر اس لیا گواہ گزاراں
ابی العالیہ تھیں کہے اوہ حضرت شاہ رسول تھیں
حال یہ آیت اتری تا سب چپ کر کو کن دہر

اخیرنا احمد بن حنبل اخبرنا الحسن بن محمد حسنویہ حدثنا
عبد اللہ بن محمد بن عیسیٰ حدثنا عبد اللہ بن محمد ابن النعمان
حدثنا العباس بن یزید ابو الفضل عن عبد الوہاب حدثنا المہاجر
ابو محمد عن ابی العالیہ قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
اذا قرء قرءوا صحابہ اجمعون خلفہ حتی انزلت واذا قرء القرآن
فاستمعوا لہ وانصتوا لعلکم ترحمون فسکت القوم وقرء النبی
صلی اللہ علیہ وسلم یعنی کیا ابی العالیہ نے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم جب
پڑہے تا پڑہے سمجھے آپ دے اصحابی تمام تا جو نازل ہوئی ایہ آیت اتے
جب پڑہیا جاوے قرآن پس سنو اتے چپ رہو تا جو تین رحمت کیتے جاوے پس
چپ رہندی قوم اتے پڑہے رہے حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عن
ابن عباس قال صلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فقرء خلفہ قوم فنزلت واذا قرء القرآن فاستمعوا لہ وانصتوا لعلکم
ترحمون اتنی روایت ہے ابن عباس تھیں فرمایا نماز پڑھی رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم نے پس پڑہیا سمجھے آپ دے یاراں نے مال آپ دے
تا نازل ہوئی ایہ آیت واذا قرئ القرآن آخرا تک یعنی کامل سنا چاہئے تفسیر
ورمشور امام جلال الدین سیوطی دی تصنیف صفحہ ۱۵۵ جلد تیسری فصل سورہ
فاتحہ نمبر بھی ایہ آیت شامل ہے بلکہ فاتحہ تم درجے دا قرآن ہے۔ جو
ماں ہے قرآن دی۔ پس ہووے واسطے اسدے تم درجے دا انصاف

حافظ ابو بکر نے وچ کتاب
الاعتبار فی بیان ان نسخ منسوخ
من الاخبار دے ۱۲
فقیر حلوائی عفی عنہ

امام بنی اسرائیل نے پڑھ کر کہا کہ یہ قرآن ہے
پس اس امت ویکارن ایہ کم ناہ خدانوں بہایا

تا قوم او نہاندی کچھ ہی پڑھی اہل ہت
تا کہیا جد قرآن پڑھیوی چپ ہو سنا آیا

اخرج ابو شیبہ عن عبد الله ابن عمر قال كانت بنو اسرائيل اذا قرئت

ائمتم جابوهم فكري الله ذلك هذه الاممة فقال واذا قرئ

القران فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون ابو شیبہ نے روایت

کیتی عبد اللہ بن عمر تھیں فرمایا بنی اسرائیل جدا امام او نہاندے پڑھ کرے تا جو پ

دیندے قوم (یعنی نال پڑھے) پس ناپسند کیتا یہ فعل خدا تعالیٰ نے واسطے

اس امت مرحومہ کے پس فرمایا جد پڑھیا جاوے قرآن پس تیس سنواو سنوں

اتے چپ رہو تا جو تیس رحمت کیتے جاؤ وعن ابن مسعود انہ صلے

با صحابہ فسمع ناساً یقرؤن خلفہ فلما انصرف قال اما ان

لکم ان تفقہوا اما ان لکم ان تعقلوا واذا قرئ القران فاستمعوا

لہ وانصتوا لعلکم ترحمون کما امرکم اللہ تعالیٰ روایت ہے

ابن مسعود رضی اللہ عنہما تھیں جو نماز پڑھائی آپ نے پس سنیا جو پڑھی

آدمیان نے کچھ آپ کے قرأت پس فارغ ہو کے فرمایا کیا ہے تسانوں

جو سمجھواتے غور کرو جو پڑھیا جاوے قرآن پس سنواو سنوں اتے چپ

رہو جویں حکم کیتا ہے تسانوں اللہ تعالیٰ نے ورنشور ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲

مگر امام رہو چپ جہت قرآن امر جویں ہویا نماز تک شغل نے کافی اوسوچتہ امام جو پڑھیا

اخرج ابن ابی شیبہ والبطرانی فی الاوطار ابن مردودید عن ابی وائل

عن ابن مسعود انہ قال فی القرۃ خلف الامام انصت للقران

کما امرت فان فی الصلوۃ شغلا و سیکفیک ذاک الامام روایت

ہے ابن مسعود رضی اللہ عنہما تھیں جو ٹھیک فرمایا ہے آپ نے چپ رہو

قرائت تھیں مگر امام دے واسطے قرآن دے جویں توں امر کیتا گیا ہیں تحقیق
وچہ نماز دے شغل ہے اتے جلدی کفایت کریگا تینوں پڑھنا امام دا۔ ولحج
ابن ابی شیبہ عن علی قال من قرء خلف الامام فقد اخطا۔ فی المفطر
فرمایا حضرت علی رضی اللہ عنہ نے جو شخص پڑھے مگر امام دے پس تحقیق خطائی
اوس نے وچہ فطرت شرعی دے در منشور صفحہ ۱۵۶ جلد تیسری مطبوعہ مصر

بہت آثار جلال سیوطی اس آیت وچہ لیا یا شرح بخاری معانی الآثار ترمذی وچہ سفردی صحیح ترمذی وچہ مگر امام قرائت پڑھن آئی امام احمد اے عبدالبر دوہاں نے ہے فرمایا کل اقوال عدم جہرتے وال ایہین ذیشان وچہ ترمذی صفحہ چوتالی نامے وچہ دلیل قویہ	جے شوق زیادہ ہووی در منشور ویکھن آیا بھی عینی شرح ہدایہ فتح القدر جلیل قدوسی لانہ ہانوں دین صاف حدیث بنی فرمائی ایہ آیت چپ رہن وچہ مگر امام اجماعوں آیا جو منکر ہووی علاج نہ اوسدا اندر رویت آہا لکھی حدیث وکہا کن کلمن اہل نجد شتی دے
--	---

حد ثنا بحرا بن نصر حد ثنا یحییٰ ابن السلام اخبرنا مالک عن
وہب ابن کیسان عن جابر ابن عبد اللہ عن عبد اللہ عن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم قال من صلی رکعة فلم یقر فیہا بام القرآن
فلم یصل الا وراء الامام یعنی فرمایا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے جس شخص نے
پڑھی ہک رکعت پس نہ پڑھیوس وچہ اوس رکعت دے سورت فاتحہ پس نہیں پڑھی
اوس نے نماز مگر جد ہووے پچھے امام دے

یعنی پڑھی جو رکعت وچہ اوس فاتحہ پڑھانا ہیں جاں کہلا امام گئے تا کافی مقتدیارنوں سوئی وچہ ترمذی صفحہ اندر تالی بھی حضرت فرمایا	نہ اوس اوہ رکعت پڑھی نہ ہووی مگر امام جد ہیں قرائت الامام قرائت کہ حدیث صحیح ہوئی ابوہریرہ کنوں بہا بارنوں لازم ویکھن آیا
---	---

عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و

والله وسلم انصرف من الصلوة جهر فيها قراءت فقال قرء معي احد
منكم انفا فقال رجل نعم يا رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال
اني اقول على ان انا زع القرآن قال فانتهي الناس من القراءت مع رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم فيما جهر فيه رسول الله صلى الله عليه
والله وسلم من الصلوة بالقراءة من سمعوا ذلك من رسول الله صلى
الله عليه وسلم روایت ہے ابی ہریرہ تھیں کہیا اوس نے تحقیق فارغ ہوئے
حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اوس نماز تھیں جس وچ آپ نے اُچی پڑھیا آہا۔ پس
فرمایا آپ نے کیا پڑھیا مال میرے کسے نے تاڑے تھیں۔ کہیا ہک شخص نے
ہاں یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمایا آپ نے ٹھیک میں کہندا ہاں کیا ہے میرے
واسطے جو میں جہگڑا کیتا جاندا ہاں نال قرآن وے کہیا راوی نے پس ہٹ گئے لوگ
قرائت پڑھن تھیں وچ جنہاں نمازاں وے آپ اوچی پڑھدے آہے قرائت جہ سنیا
اوہناں نے حکم حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تھیں ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲

۱۸۰

وچ اوچی وقت قرائت پڑھی نہی مگر کسے نے کسے پڑھیا مگر میرے تسانوچوں ہاں ہک شخص الایا راوی کہتے تا مگر نبیدے پڑھنوں ہٹ گھڑا پھر وچ موٹا کہیا امام محمد خاص علامے منہ اوسدی وچ پاواں بلدی گانگیار جو ساڑ	تا فارغ ہون نمازوں سخن الایا پاک بنی نے کہیا وچ قرآن تنازع کیوں میں نال ہووے فرمایا جس جس نے ایہ سنیا بہا وین منکرہں چیک مار سعد کنوں اوہ کہی میں بہا وے پڑھو مگر امام اتے عمر کہے منہ وچ تہس مگر پڑھے جو مگر سوہاڑ
--	---

ان سعد قال وددت ان الذي يقراء خلف الامام في فقه جهرته روایت
کیتی امام محمد نے سعد تھیں جو تحقیق فرمایا سعد نے پس رکھدا ہاں میں جو انگیارے
پاواں وچ منہ اوس شخص وے جو پڑھے مگر امام وے اتے روایت کیتی اوس نے
عمر خطاب رضی اللہ عنہ تھیں جو فرمایا آپ نے افسوس مٹھین وچ منہ اوس وے

پچھتے سب سے اسم ربک الاعلیٰ پڑھنی شروع کیتی۔ پھر عبد آپ فارغ ہوئے تا پچھیا کس نے تسان تھیں پڑھیا ہے یا کہہ اتراندا پڑھنے والا ہے۔ اس آدمی نے جواب دتا میں ہاں پھر آپ نے فرمایا مینوں معلوم ہے جو کوئی تسان تھیں مینوں مشغول کر رہیا ہے اس تھیں یعنی روک دیا ہے۔

پھر وچہ طحاوی تے طبرانی عبد اللہ تھیں لیا	کہے عبد اللہ لوکی پڑھدی مگر نبی سے آئے
تا فرمایا تیں پڑھن میں پوچھ رلا پاندی ہو یا رو	صحیح اسنادی فرمائی وچہ آثار شمارو

عن ابی الاحوص عن عبد اللہ قال کانوا یقرؤن خلف النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال خلطتم علی القرائت رواہ الطحاوی والطبرانی
 واسنادہ حسن ابی احوص تھیں روایت ہے اتے اوہ عبد اللہ تھیں روایت کروا ہے جو عبد اللہ نے کیا لوگ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے پچھ پڑھے آئے۔ پس آپ نے فرمایا ملا تینی اپر میرے تسان قرائت۔ روایت کیتا اس نون طحاوی اتے طبرانی نے اتے کیتا اس دی اسناد حسن ہے۔

تے حافظ احمد بن منیع وچہ مسند اپنی لیا یا	دارقطنی ہو ر موٹا اتے طحاویوں بھی لکھیا یا
جابر تھیں اوہ اکھن حضرت شاہ رسل فرمایا	جہدا ہو وی امام پڑھن تسان اوہ پڑھیا آیا

وعن جابر قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من کان له امام فقرأه الا امام له قراءة رواہ الحافظ احمد بن منیع فی مسندہ
 و محمد بن الحسن فی لموطا والطحاوی والدارقطنی واسنادہ صحیح
 جابر رضی اللہ عنہ تھیں روایت ہے کیا اونہاں نے فرمایا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جہدا امام ہو جاوے پس امام ہی دی قرائت اوہدی قرائت ہے۔ روایت کیتا اس نون حافظ احمد بن منیع نے اپنی مسند وچہ اتے محمد بن الحسن نے وچہ موٹا دے اتے دارقطنی نے بھی روایت کیتا ہے اتے اسناد اسدی صحیح ہے قول شاہ

اگر تو کہے کہ اس کو دارقطنی نے معدول کیا ہے۔ اس طرح سے کہ نہیں سند ظاہر کی
 اس کی کسی نے موسیٰ بن ابی عائشہ سے بجز ابو حنیفہ اور حسن بن عمارہ کے اور یہ دونوں
 ضعیف ہیں۔ پھر دارقطنی نے ایک اور جگہ کہا ہے اور روایت کیا ہے اس
 حدیث کو سفیان الثوری اور شعبہ اور اسرائیل بن یونس اور شریک اور ابو خالد الدالانی
 اور ابوالاحوص و سفیان بن عیینہ و جبریر بن عبد الحمید و غیر ہم نے موسیٰ بن ابی عائشہ
 سے اوس نے عبد اللہ بن شداد سے اوس نے مرسل طور پر نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 سے اور یہی ٹھیک ہے میں کہتا ہوں کہ دارقطنی کی یہ کلام بالکل صریح غلط ہے
 کیونکہ جو اس کا خیال ہے کہ جابر رضی اللہ عنہ سے اس حدیث کو کسی حافظ نے
 سوا ابو حنیفہ اور حسن بن عمارہ کے سند نہیں کیا مرفوع ہے اوس کے ساتھ
 جس کو حافظ احمد بن منیع نے اپنی سند میں روایت کیا ہے کہ حدیث سانی
 ہم کو اسحاق الارزق نے اوس نے سفیان اور شریک سے انہوں نے
 موسیٰ بن ابی عائشہ سے اوس نے عبد اللہ بن شداد سے اوس نے جابر
 رضی اللہ عنہ سے کہا جابر رضی اللہ عنہ نے فرمایا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نے جس کا امام ہو تو امام کی قرایت اوس کی قرایت ہے انتہی۔ اس کے تمام
 راوی ثقہ ہیں۔ اور ثابت ہوئی پیروی امام ابو حنیفہ کی دو آدمیوں سے ایک
 ان کا سفیان اور دوسرا شریک ہے اور ثقہ کبھی حدیث کی سند کو ظاہر کر دیتا
 ہے اور کبھی اوس کو مرسل کر دیتا ہے۔ اور اس حدیث کے کئی اور طریق ہیں۔
 دارقطنی وغیرہ کے نزدیک جو مضبوط کرتے ہیں ایک دوسرے کو اگرچہ سب
 ضعیف ہیں۔ لیکن دارقطنی کا یہ کہنا کہ وہ دونوں (ابو حنیفہ و حسن بن عمارہ)
 ضعیف ہیں۔ حسن بن عمارہ تو ایسا ہی ہے۔ لیکن ابو حنیفہ کے حق میں اس
 کی جرح بالکل باطل ہے۔ ایسا ہی ابن عدی کا امام کو ضعیف کہنا جیسا کہ نقل

کیا اس کو ذہبی نے میزان میں حرف لاف میں اسمعیل بن حماد بن النعمان بن ثابت
الکوفی اپنے باپ سے اوس نے اپنے داوے سے۔ ابن عدی نے کہا ہے کہ یہ
تینوں ضعیف ہیں صحیح نہیں انتہے۔ حالانکہ ابو حنیفہ ثقہ کہا ہے آپ کو امام سنی
بن معین و علی بن المدینی نے اور آئمہ کی ایک بڑی جماعت آپ کی شناخت کو ہے
حافظ المذنی نے تہذیب الکمال میں کہا ہے محمد بن سعد العوفی نے کہا ہے
کہ سنا میں نے یحییٰ بن معین کو کہتے ہوئے ابو حنیفہ ثقہ تھا کوئی حدیث نہیں بیان
کرتا تھا مگر جو یاد ہو۔ اور جو یاد نہ ہو وہ بالکل نہیں بیان کرتا تھا۔ صالح بن محمد
الاسدی نے کہا ہے کہ میں نے یحییٰ بن معین کو سنا کہتے ہوئے کہ ابو حنیفہ ثقہ ہے
حدیث میں اور احمد بن محمد بن القاسم بن مخزوم نے یحییٰ بن معین سے روایت کیا کہ
ابو حنیفہ پر کسی طرح کا خوف نہیں اور کہا اوس نے کبھی ابو حنیفہ ہمارے ہاں بیچ
بولنے والوں میں سے تھا۔ اور اوس پر جھوٹ و تہمت نہیں لگائی گئی انتہے۔
الذہبی نے تہذیب میں کہا ہے کہ صالح بن محمد وغیرہ نے کہا سنا میں نے
یحییٰ بن معین کو کہتے ہوئے کہ ابو حنیفہ ثقہ ہے حدیث میں اور احمد بن محمد بن
مخزوم نے یحییٰ بن معین سے روایت کیا ہے کہ جنہوں نے امام ابو حنیفہ سے روایت
کی ہے اور اس پر اعتماد کیا ہے اور ثناء کہی ہے وہ زیادہ ہیں ان سے جنہوں نے
آپ پر جرح کیا ہے اور امام علی بن المدینی نے کہا ہے کہ ابو حنیفہ سے روایت
کی ہے امام ثوری اور ابن مبارک نے اور وہ ثقہ ہے۔ کسی طرح کا اوپر خوف
نہیں انتہے حافظ اثیر الجزری نے جامع الاصول میں کہا ہے اور اگر ہم جانتے
اوس کے مناقب و فضائل کی شرح کی طرف تو کیا ہی خوب تھا ہم ایک لیبی کلین
میں پڑ گئے اور ہمارا ان سے کوئی مقصود حاصل نہ ہوا۔ کیونکہ وہ تھا ایک عالم عامل
زاید عابد پرہیزگار متقی امام علوم شریعیہ میں پسندیدہ انتہے کہا ہے حافظ الذہبی نے

تذکرۃ الحفاظ میں کہ امام تھا ایک بڑا امام پرہیزگار عالم عامل بہت عبادت کرنے والا
 بڑی شان والا اپنے بادشاہ کے انعام کو قبول نہ کیا یہاں تک کہ کہا اس نے امام کے
 مناقب میں میں نے ایک الگ جزو بنائی ہے۔ انتہی میں کہتا ہوں اب ثابت ہو گیا
 ان اقوال سے کہ امام ابو حنیفہ حدیث میں پورا ثقہ تھا اور علوم شریعہ میں امام تھا تو
 کوئی اعتبار نہ رہا واقطنی اور ابن عدی کے آپ کو ضعیف کہنے کا باوجود بیکہ ان کی
 جرح بھی مبہم ہے اور مبہم جرح کچھ مقبول نہیں اوس کے حق میں جس کی عدالت
 ثابت ہو چکی ہو۔ جیسا کہ اصول حدیث میں ثابت ہو چکا ہے۔ اگر تو کہے کہ الذہبی
 نے کہا ہے میزان میں کہ النعمان بن ثابت بن زوطی ابو حنیفہ الکو فی امام اہل الکرا
 ضعیف کہا ہے آپ کو امام النسائی نے یاد کے لحاظ سے امر ابن عدی نے
 اور حال بیان کیا ہے آپ کا خطیب نے دو فصلوں میں اپنی تاریخ میں اور
 دونوں فرقوں کی کلام ضعیفہ و معدلیہ میں پوری توضیح بیان کی ہے۔ انتہی
 میں کہتا ہوں ترجمہ میزان کے صحیح نسخوں میں تو پایا ہی نہیں جاتا۔ لیکن جو پایا
 جاتا ہے نسخہ مطبوعہ سے زیادہ ملتا ہے کسے نقلی نسخہ سے نقل کیا ہوا یہ ملا
 ہے اور کسے آدمی کا اور عذر بیان کیا ہے کہ کاتب نے اوپر یہ اور عبارت
 لکھی ہے۔ اور جب کہ نہ تھا یہ ترجمہ ایک نسخہ میں اور دوسرے میں تھا تو اوسکو
 میں نے حاشیہ پر لگا دیا انتہی کا امہ۔ میں کہتا ہوں جو اس کے لحاظ ہوئے پ
 وال ہے وہ یہ ہے کہ الذہبی نے نہیں لکھی کفیتہ امام کی میزان کے باب میں
 لکنی میں اپنی عادت کے موافق اور دلیل واضح اس کے حقائق ہوئے پر یہ
 ہے کہ الذہبی اقراری ہے کہ اوس نے امام کا حال میزان میں نہیں بیان کیا جیسے
 کہ دیا چہ میں کہا ہے اور ایسا ہی میں نہیں بیان کروں گا اپنی کتاب میں فرماتے ہیں
 پیروی کئے گئے اماموں سے کسی کو باعث بزرگی ان کی کے اسلام میں اور

بڑائی اُن کی کے دلوں میں جیسے ابوحنیفہ و الشافعی و البخاری انتہی اور علامہ عسکری نے شرح الفیہ میں کہا ہے اور سیوطی نے تدریب الراوی میں کہا ہے مگر اوس نے نہیں بیان کیا کسی کو صحابہ سے اور پیروی کئے گئے اماموں سے انتہی کلامہا پس یہ عبارتیں بڑی اونچی آواز سے ندا دیتی ہیں کہ جو بعض نسخوں میں امام کا ترجمہ ہے بالکل الحاقیہ ہے حاصل کلام کا یہ ہے کہ جرح مفسر امام ابوحنیفہ کے بارے میں اس فن کے کسی امام سے بھی ثابت نہیں ہوئی۔ سو نہیں عیب لگاتے آپ کو عدالت میں جرح مبہم جو صادر ہوئی وار قطنی اور ہمسروں اوس کے سے باوجودیکہ جرح مفسر بھی بعض اوقات بڑے بڑے اعیان کے بارے میں نامقبول ہے علامہ التاج السبکی نے طبقات الکبریٰ میں کہا ہے ہم تجھے بتلا چکے ہیں کہ جرح کی جرح نامقبول ہے۔ اگرچہ اوس کی تفسیر ہی کر دے اوس شخص کے بارے میں جس کی عبادتیں گناہوں پر غالب ہوں اور جس کی تعریف کرنے والے اوس کی نذمت کرنے والوں سے بڑھ ہوئی ہوں اور پاک کہنے والے اس کی جرح کرنے والوں پر غالب ہوں جبکہ وہاں کوئی قرینہ ہو اور شہادت دیتا ہو اس بات پر کہ ایسی باتیں معمول ہیں اوس کے وسیعہ پر جو اوس میں تھا مذہبی تعصب یا دنیاوی مناقشہ سے جیسے نظائر وغیرہ میں ہوا ہے پس اب نہ توجہ کر فوری وغیرہ کی کلام کی طرف ابی حنیفہ کے بارے میں اور ابن ابی ذریب وغیرہ کی کلام مالک کے بارے میں اور ابن معین کی کلام شافعی کے بارے میں اور نسائی کی کلام احمد بن حنبل کے بارے میں وغیرہ وغیرہ اگر ہم مطلق طور پر جرح کو مقدم رکھتے تو ہمارے یہاں کوئی بھی سالم نہ رہتا اماموں سے کوئی امام نہیں ہے مگر طعن کئے اوس میں طعن کرنے والوں نے اور ہلاک ہوئے اوس کے بارے میں کئی ہلاک ہوئے۔ یہ ترجمہ ہے عربی عبارت

متعلق حاشیہ کلمہ و اسناد صحیح کتاب آثار السنن مطبوعہ عظیم آباد صفحہ ۸ صفحہ ۸۸ تک بچینہ اور روایت کیا اسی حدیث کو حاکم نے مستدرک میں اور اس کی اسناد اس طرح بیان فرمائی حدیثنا ابو محمد بن بکر بن محمد بن حمدان الصیقلی حدیثنا عبد الصمد بن فضل البلیخی حدیثنا مکی بن ابراہیم عن ابی حنیفہ عن موسیٰ بن ابی عایشہ بن عبد اللہ بن عبد اللہ بن شداد ابن الہماد عن جابر ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم صلی ورجل یقرہ خلفہ فجعل رجل من الصحابة ینہاہ عن القراءة فی الصلوٰۃ فلما انصرف قال انتمانی عن القراءة خلف لنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فتنازعا فہذا کر و ذلک للنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال من صلی خلف الامام فان قراءۃ الامام لہ قراءۃ اتہبہ و اخرج الدارقطنی فی سننہ حدیثنا ابو عبد اللہ ابن القاسم بن ذکریا محاری الکوفی بالکوفۃ حدیثنا ابو کریب محمد ابن العلاء حدیثنا اسد بن عمرو عن ابی حنیفہ عن موسیٰ بن ابی عایشہ عن عبد اللہ بن شداد عن جابر قال صلی بنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و خلفہ رجل یقرہ ینہاہ رجل من اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فلما انصرف تنازعا حتی بلغ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من صلی خلف الامام فان قراءۃ الامام لہ قراءۃ و رواہ اللیث بن سعد عن ابی یوسف عن ابی حنیفہ انتمی حدیثنا ابو بکر النساء عن ابی حدیثنا احمد بن عبد الرحمن بن وحب حدیثنا مثنیٰ اللیث بن سعد عن یعقوب عن النعمان عن موسیٰ بن ابی عائشہ عن عبد اللہ بن شداد عن جابر ابن عبد اللہ

۱۸۸ اور روایت کیا گیا
اور دفعہ کیا گیا اس میں
تو اب صدیق خاں ذاب
پہاں نے وہاں تفسیر
نجان القرآن کے لئے
آیت و اذا قرأ القرآن
فاستمعوا له و انصتوا
لعلکم ترحمون کے
جلد دوسری صفحہ ۲۳۶
مطبوعہ صدیقی لاہور
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
نورانی کی روایت اس
۱۸۸

عن رجل قرء خلف النبي صلى الله عليه وسلم سبم اسم ربك الاعلى
 فلما انصرف قال معي قرء منكم سبم اسم ربك الاعلى فسكت القوم
 فسألهم ثلاث مرات كل ذلك سكتوا ثم قال رجل انا قال قد علمت
 ان بعضكم فالجنيها انتهى ثم قال الدارقطني وقال عبد الله بن شداد
 عن ابى لوليد عن جابر بن عبد الله ان قرء خلف النبي صلى الله
 عليه وسلم في الظهر والعصر فاما اليه رجل فنهاه فلما انصرف
 قال تمناني عن اقرء خلف النبي صلى الله عليه وسلم فتذكرا
 حتى سمع النبي صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم من صلى خلف الامام فان قرء الامام له قرادة ابو الوليد
 هذا شيخ سول ولم يذكر في هذا الاسناد جابر عن ابى حنيفة ورواه
 يونس بن بكر بن ابى حنيفة والحسن بن عماره عن موسى بن ابي
 عائشه عن عبد الله بن شداد عن جابر عن النبي صلى الله عليه
 وسلم حدثنا احمد بن محمد بن سعيد ثنا يوسف بن يعقوب
 بن ابي الاضر البيهقي ثنا عبد الله بن يعيش ثنا يوسف بن بكر ثنا
 ابو حنيفة والحسن بن عماره متروك الحدیث اگرچہ اس حدیث کے
 امر طریق بھی ہیں۔ مگر سبب طوالت کے صرف اتنے پر ہی کفایت کیا ہے باقی
 رہا وہ جو دارقطنی نے اس سند کے اخیر میں جرح کیا ہے کہ ابو الولید مجہول ہے
 اور جابر کا ذکر بجز امام ابو حنیفہ اور حسن بن عمارہ کے کسی نے نہیں کیا تو اس میں
 الہتہ بحث ہے وہ یہ ہے کہ دارقطنی نے اپنے علم کے روتے سے یہ بات فرمائی ہے۔
 اور فی الواقع یہ دونوں باتیں اونکی سخت غلط ہیں۔ کیونکہ امام احمد بن منیع نے جو
 اپنی سند میں سفیان اور شریک سے روایت کی ہے۔ موسیٰ بن ابی عائشہ سے تو

ان دونوں نے بھی جابر کا واسطہ بیان کیا ہے چنانچہ اسکی بحث صاحب صیانت
الانام نے مفصل بیان فرمائی ہے اور وہ جو صاحب تبصرہ نے بسبب بے علمی
اور بیوقوفی اپنی کے اسکی نفی کی ہے اور شیخ ابن ہمام کے نقل کرنے پر کفایت نہ
کی اور یوں معذرت فرماتی کہ جب تک اصل سند احمد بن منیع نہ دیکھی جاوے تو تب
تک تسلیم نہیں ہو سکتا تو وہ محض رفع الوقتی ہے کیونکہ اسطرح تو تمام کتابوںکی بے
اعتباری ہو سکتی ہے۔ اگر یہ بات ابن ہمام کی بے اصل ہوتی تو کوئی فقیہ یا محدث زمانہ
سابق میں اسپر گرفت کرتا۔ **وَإِذَا لَيْسَ فَلَيْسَ** بلکہ ابن ہمام کے سوا اور علماء نے بھی
یہ وعوے نہیں کیا ہے **وَلَا حَاجَةَ إِلَى تَفْصِيلِهِ** اور اس حدیث پر مفصل طور کہ چہر
زیادتی متصور نہیں ہو سکتی میرے رسالہ الدلیل القوی علی ترک القراءۃ للمتقادی میں
ہے کہ ابو الولید کے بھولے ہوئے کا دعویٰ اوسکا اسواسطے غلط ہے کہ دارقطنی کو
فہم میں نہیں آیا کیونکہ یہ ابو الولید بعینہ وہی عبد اللہ بن شداد ہے اور لفظ عن ابی
الولید بدل ہے اسی عبد اللہ بن شداد سے تو وہ فی الواقع ایک ہی شخص ہے دلیل
اوس کی یہ ہے جو کہ حواشی شرح نخبۃ النکاح میں یوں تفصیل کی ہے قال سا فظ
ابن حجر فی التجبۃ وشرحہ **وَمَنْ اَلْتَمَسَ فِي هَذَا لَفْتٍ كَثَرَ الْمَسْلُوبَانِ مِنْ**
اَشْهَرِ بِاسْمِهِ وَلَهُ كُنْيَةُ لَا يُؤْمَنُ اَنْ يَأْتِيَ فِي بَعْضِ الْوَرَاثَاتِ مَكْنِيَا الْمَنْدَرِ
يُظَنُّ اِنَّهُ الْاَخْبَرُ ابْنُ دِيكْحُو عَرَضَ ابْنُ حَجْرٍ كِي كَرَاوَنِي كَبْهِي نَامُ سَتَهْ شَهْرُ رِبْدَا
بَعْدَ اَوْ كَبْهِي كُنْيَتُ سَا اَوْ كَبْهِي وَوَلَوْ سَا نَا وَتَقَفَ شَخْصٌ اَنْ كَبْهِي وَوَلَوْ سَا كَرَا بَعْدَ
فَقَدْ قَالَ الْعَلَوِيُّ فِي حَاشِيَةِ شَرْحِ النَّخْبَةِ مَثَالَهُ مَا رَوَاهُ الْحَاكِمُ مِنْ رَوَايَةِ
اَبِي يُوْسُفَ عَنِ اَبِي حَنِيفَةَ عَنِ مَوْسَى بْنِ اَبِي عَابِدٍ عَنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ
شَدَادٍ عَنِ اَبِي الْوَلَيْدِ عَنِ جَابِرِ بْنِ مَرْثُومَانَ مِنْ صَلِيِّ خَلْفِ الْاِمَامِ نَافِقِ
قُرَّةِ الْاِمَامِ لَهُ قِرَاةٌ قَالَ الْحَاكِمُ اَبُو عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَدَادٍ هُوَ بَدَفَسَا

ابو الولید نبی علی ذلك علی ابن المدینی قال الحاکم ومن تساون لمعرفة
الاسامی اور ثبوت مثل هذا لو ہم ترجمہ کبھی ایک ہی شخص کو کنیت اور نام دونوں سے
پکارے جانے کی مثال حاشیہ شرح منجنتہ الفک میں یوں بیان فرمائی ہے مولانا علوی
نے جیسا کہ روایت کیا اسکو حاکم نے ابی یوسف سے اوس نے ابی حنیفہ سے اوس
نے موسیٰ بن عائشہ سے اوس نے عبداللہ بن شداد ابی الولید سے اوس نے
جابر سے مرفوعا جس نے نماز پڑھی تیکھے امام کے پس البتہ قراۃ امام کی مقتدی کی
قراۃ ہے تنبیہ کی اسپر حاکم نے کہ جس شخص نے سستی کی ناموں کی پہچان میں
اسے وہم پیدا ہوتے رہتے ہیں اور اسی طرح تلا علی قاری نے دعویٰ ان
دونوں کا کیا ہے لہذا وار قطنی کی جرح از روئے جہالت ابو الولید کے ثابوت
نہ ہوئی اور کہا عقود الجواہر المنیفہ فی اولی الامر حکام مذہب ابی حنیفہ میں کہ حدیث
مذکورہ کو امام ابی حنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ سے اماموں کی ایک جماعت نے روایت
کیا پس روایت کی محمد بن حسن شیبانی نے امام ابو حنیفہ سے انہوں نے موسیٰ
بن ابی عائشہ سے انہوں نے عبداللہ بن شداد سے انہوں نے حضرت جابر
رضی اللہ عنہ سے مرفوع جس شخص کے لئے ہو امام پس قراۃ امام کی اوس کے
لئے قراۃ ہے زیادہ تفصیل اس مسئلے کی انواع نبوی میں مذکور ہو چکی انشاء اللہ تعالیٰ

لہ اجمال الخ یعنی اکابر
صحابہ سے ایسے طرفین
مراویہ ہے جو دو ڈس
وڈس اصحاب و اکابر
انے اجماع پر پڑے
خاتمہ مسہل گرام
مسہل تفسیر دونوں
جلد تیسری مطبوعہ
صنہ ۱۹۲

تابعی شعبی کہے میں پایا تتر بدریاں تائیں	ساری منع کرید پڑہنوں مگر امام سنائیں
مذہب اکثر اصحابانہ ایہو آبا پیار سے	بن مسعود تے بن عباس بن عمر زید سوار
کوئی کہے جو پڑ ہے امام کچھ منہ اسدی پوچھ گ پائی	کوئی مٹی کہی کوئی وٹے چو نکر گزیا مگر سنائیں
جس پڑہیا مگر امام خطا ماوس فطرت مچہ کماٹی	اجماع اصحابانہ اس پر ویکھ معانیوں پہاٹی

اعتراض

بعض کہن جاں چپ پڑہتی کچھ پڑہن نہ کانی جاں ہولی پڑہتی تاسنہو فاستموا جویں قول الہی

وَكَانَ مِنَ الْغَافِلِينَ

اور مت رہو بے خبر

تے یاد کریں بے ال نہی وچہ عجزوں غفلتوں پیار
ایہ جو یا خطاب نبی نون مگر اور امت فرماون
ایہ افضل وقت آہی دینہ راتوں تاہیں تھ آہی

وچہ شام صبحی نرم آوازوں غفلت کریں گند
تے شام صبح وی ذکر کرن تہیں کر دوام الہی
ذکر انہیں وقتیں فرمایا جو ہیں وچہ حسینی ہائی

فصل قسم ذکر دے اتے میان ذکر اچھی

تے ہوئی کرنے واسے فضیلت ذکر ہوئی

ابن عباس الایا ذکر میں مراد نمازاں
دون ابھر نمازاں چہری اندر نرم آوازوں
جو ہوئی ذکر کرن ہی افضل اوچی بعثت آیا

فی نفسک پڑھن قرأت ہوئی ظہر عصر وچہ راز
نہ صدوں و ہدہ چلاون بلکہ ہوئی نرم نیا
یا کہیا سبحان ایہ ملا جیوں احمدی وچہ فرمایا

وچہ سجراں اوچی ذکر حرام علی قاری لکھیائی
فاسمیعوا کہ جو سجا رب صاحب فرماندا
پس ثابت ہو یا نرم آوازوں ذکر سبحان ہائی

سبحان ایہی آواز نرم تھیں احمدی وچہ کیائی
جو سنو قرأت نوں سو بن آواز نہ سنیا جاتا
تے وچہ یاد کرن ہی افضل مال قرآن گو آہی

قلبی ذکر یا نفسی یعنی پاس انفاس الایا
دون ابھر من القول تھہ ذکر سانی منع ہوئی
جو داغ ذکر کچھوی رہا کہی نہ غفلت آوے

تضرعاً و خضیة قوت عجز ہے دلہ افعلسدایا
بھی فرمایا ناہ غافل ہو سو چون ثابت ہائی
تے ممکن نہیں جو ذکر سانی داغ کینا جاوے

جیہا داغ ہم بس تھیں کوئی ساہ غافل گزریا
تے پاس انفاس جو ذکر کری اوہ ہر شے ہر جا
جو ذکر نہ رہی اوہ کوئی ساہ نہ غافل جاندا

تے کدی کدی لسانی ذکر و غفلت ہونے پھر
نت ستیاں جاگدیاں خاموشی گویائی پڑھت
وچہ غفلت جلوت ہر دم ایہی رہا ذکر گاندا

اسکارن جو ہم گئے اتنا رہون جہ جاری
۱۲ فقیر حلوا یعنی اتہ چھہ سکھ پس ثابت ہو جو وچہ
تازو سے ناچی نہ وچہ ہوئی آواز ال بلکہ درسیانی پالی اختیار کرو اتے فرما اتہ تمہارے یاد کرو

تے کدی کدی لسانی ذکر و غفلت ہونے پھر
نت ستیاں جاگدیاں خاموشی گویائی پڑھت
وچہ غفلت جلوت ہر دم ایہی رہا ذکر گاندا

۱۲ فقیر حلوا یعنی اتہ چھہ سکھ پس ثابت ہو جو وچہ
تازو سے ناچی نہ وچہ ہوئی آواز ال بلکہ درسیانی پالی اختیار کرو اتے فرما اتہ تمہارے یاد کرو

تے کدی کدی لسانی ذکر و غفلت ہونے پھر
نت ستیاں جاگدیاں خاموشی گویائی پڑھت
وچہ غفلت جلوت ہر دم ایہی رہا ذکر گاندا

۱۲ فقیر حلوا یعنی اتہ چھہ سکھ پس ثابت ہو جو وچہ
تازو سے ناچی نہ وچہ ہوئی آواز ال بلکہ درسیانی پالی اختیار کرو اتے فرما اتہ تمہارے یاد کرو

تے کدی کدی لسانی ذکر و غفلت ہونے پھر
نت ستیاں جاگدیاں خاموشی گویائی پڑھت
وچہ غفلت جلوت ہر دم ایہی رہا ذکر گاندا

۱۲ فقیر حلوا یعنی اتہ چھہ سکھ پس ثابت ہو جو وچہ
تازو سے ناچی نہ وچہ ہوئی آواز ال بلکہ درسیانی پالی اختیار کرو اتے فرما اتہ تمہارے یاد کرو

تے کدی کدی لسانی ذکر و غفلت ہونے پھر
نت ستیاں جاگدیاں خاموشی گویائی پڑھت
وچہ غفلت جلوت ہر دم ایہی رہا ذکر گاندا

یقینہ حاشیہ صفحہ ۱۹۱
ہوئی تان نقل کیتاں میں
ایہ کاہوی دی پالکی ہے
جو صبح قوی روایتاں نوں
جو مخالف مطالبہ آہی
انہ سب تک کہ کہ ہک روایت
روایت نوں پیکر کاوار مدار
عمل دا اوپر اوکھ
سجھد پچھلے ۱۲ نوں بابہ
من تہمب سلما ۱۲ حلائی
حاشیہ صفحہ ۱۹۲
ابن عباس الایا
۱۹۲ اتے سب کچھ
وچہ قرآن مجید کے نشان
وچہ فرمایا اتے تلاوت
قرآن نوں بھی ذکر فرمایا
جون وچہ اتہ حق من وچہ
تا قرأت تے فرمایا
قرابت رکھ کر لکھی جائے
بلکہ سنہ حال دی زبیر
واسے بیان سے شہ چار
واسے ہی بہ صبر فرمایا
سورہ سوم کے سب کچھ
کلیان سب کچھ
میں تھا و آخر وقت
تہا ارض بیخون میں
تھیں انکھوں میں
تھیں انکھوں میں
تھیں انکھوں میں

۱۲ فقیر حلوا یعنی اتہ چھہ سکھ پس ثابت ہو جو وچہ
تازو سے ناچی نہ وچہ ہوئی آواز ال بلکہ درسیانی پالی اختیار کرو اتے فرما اتہ تمہارے یاد کرو

مولوی روم کنوں جویں قاضی مظہر نوچکے پورے	جو بابچہ ویلے پیر خدا واقربہ حاصل ہوئے
دامن آن نفس کش محکم بکیر	نفس نتواں کشت غیر از دوسیر
بہشتی کنوں فضالہ کرے روایت نیک زباد	مجاہد اوہ جس نفس اپنے نون کٹھارہ خدا و
تے نفسانی سب خواہشان مارن تقوی ایس لاون	بھی تقوی حاصل ہوئی بابچہ نہ ایہ مقصد نہ اون
ای مومنو ڈرو خدا تھیں جو حق ڈرں اسد ایلا	جویں یا ایہا الذین آمنوا تقوا شح نقایہ ربنا

۱۹۳
 ضلک تکتا کے وقت
 حلقہ ایچت و الاخر
 کیتا اس نے جان اپنے
 آدمیاں نون مگر واسط
 عبادت مہ۔ اتے دوسری
 دین زبانی بندہ فیضالہ
 تھے دوسری حالت کہ وقت
 جا کے اوسد سے بیانی نال
 غلام دس۔ اتے نفاس
 پنجہ۔ نے نفس

۱۹ مجاہد اوہ الخ۔ اتے وچ شکوہ کتاب الایمان آخر فصل اول ابی ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 تھیں روایت ہے عن ابی ہریرۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال قال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم المسلم من سلم المسلمون من لسانہ و
 یدہ و المؤمن من امنہ الناس من دماغہم و اموالہم و اہلہم
 و النساء و زاد البیہقی و شعب الایمان بروایت فضالہ و المجاہد من
 جاہد نفسه و المہاجر من ہجر الخطایا و الذنوب فرمایا مسلمان اوہ شخص
 ہے جو جس دی زبان اتے نہ تھیں مسلمان کوک سلامت رہن۔ اتے مومن اوہ شخص ہے جو جوئی
 ہووے اس تھیں دسیاں نون اپنیاں جان اتے ملاں تھیں۔ روایت کیتا اس نون ترمذی اتے
 نسائی نے۔ اتے زیادہ کیتا بیہقی نے نال روایت فضالہ دے وچ شعب الایمان دے اتے
 مجاہد اوہ ہے جس نے جہاد کیتا نال نفس اپنے دے وچ فرمانداری کرتے خدائے دی دے
 اتے مجاہد اوہ ہے جس نے چھوڑ دے گناہ اتے خطائیں۔ اتے اس طرح روایت کیتی ترمذی
 نے وچ ابواب جہاد دے فضالہ بن عبید تھیں جس دا آخری جملہ ایہ ہے کان رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم یقول المجاہد من جاہد نفسه یعنی فرمایا مجاہد
 اوہ ہے جس نے لڑائی کیتی نال نفس اپنے دے۔ اس جہاد نون کفار و نیال جنگ کرنے تھیں بہت
 وڈا فرماندے ہیں جو کافراں نال کجوری لڑ کے ماریا یا خود شہید ہو گیا۔ اتے نال نفس دے ہمیشہ
 لڑائی ہے۔ ون وچ کئی واری ماریا پوزا ہے۔ اتے جنگ کرنا پوزا ہے نال اوس دے فرمایا ۱۹

۱۹۳
 کہیں ہوندا اتے تکرار
 نفس نہ ہونکے
 جہاد نال جہاد
 کرتے تھیں اک کرنا پوزا
 ہے۔ سوا مذکورہ
 کے نفس نون کیتا پوزا
 ہو سکدا پس ضروری
 ہوا کوئی کامل مشورہ
 جو مشورے اتے تفتی ہووے
 فقیر حلوائی غفی
 اللہ عنہ اللہم
 اغفر لکاتبہ
 سنو اتے تفصیل اس
 دے وچ جلد دوسری
 دے تے آیت
 یا ایہا الذین آمنوا
 تقوا شح نقایہ
 ربنا

۱۹۳
 من الایمان
 و اللہ اعلم
 بالصواب

تفسیر حاشیہ صفحہ ۱۹۵
 بھی وہاں سے ملاحظہ فرمائیے
 اسے مشکوٰۃ الطبع وچھاپ
 انارت القضاہ وکسکھوین
 بسا جو جسے بیعت نہیں
 کی گئی وہ موانع موت
 جاہلیت دس - اسے
 بیعت کی قسم دی
 ۱۹۶ ہے تفصیل اسکا
 اپنے موضع سے آوے
 گی - انکا واسطہ تھائے
 اتے وہ اولی اللہ سے
 شیون طریقت بھی نکل
 میں یعنی پران کبار ہیں
 تفصیل گزری چکی ہے -
 وہ چو بلکہ مصری سے
 فقیر طوائفی معنی آتے
 حاشیہ صفحہ ۱۹۵
 اتے وہ بھی جاہل
 اتے جیکر پہلے تیر ہیں
 فیض حاصل نہ ہوا ہے
 باوجود اس سے جو
 سید وا افتقا و جہالت
 ہے - موافق مذہب اہل
 سنت دس اتے ہیں
 بھی ہووے اتے خلاف
 ہے کہ کفار رہا ہووے
 لے کہ بیعت دیا ہووے
 لے کہ کفار سے ہووے
 لے کہ بیعت ہووے
 لے کہ کفار سے ہووے
 لے کہ بیعت ہووے
 لے کہ کفار سے ہووے

کے دو جی جاہلک بیعت کرنا باہجوں غدر نہ آوے
 باہجوں نصرت پیر نہ مرکا کافر نفس امارہ

جو شرعی غدر ہووے کوئی پیش تا پھرن ہووے
 اجیہی پیر نفس کشی سدا دامن پھڑا آشکارا

فصل غیر شرع مکار پیران مشدہ اور رہنما چاہشی جو ہمدی تا بعد از مصدہ

پھر ثابت قدم شریعت پر جنوں پاویں ناہیں
 جو کافر تے بدکار نہ ہرگز لائق بیعت آئے
 گناہی وی جہی تا بعد ازی دکھ ضرر پہنچا وے
 ولا تطیع من اقلنا قلبہ من ذکرتا خالق خود فرمایا
 غیر شرع کل پیر شیطانیا بہاویں اڈن ہوئیں
 جو حرص ہوا دابندہ دنیاوں چہ نظر ٹکاوی
 بے تقوی ایو ہرشی غیر خداؤں دور ہان
 جاں توں ہرشی غیر خداؤں دلنوں کے تلوں
 غیر اندی حب کہن دلوچہ مانع تقوی جانی
 پر اعلیٰ تدوی بلیمان باہجہ ایہ سجہاں آون ناہیں
 ہے ہرشی ہندی حقیل حقیل دلدی ذکر آبی
 تے غموں دیوی چھٹکار می پوری ربا کر و تائیں

دور دور اڈا ہووین تھیں پڑھ لاجل اوتھیں
 ولا تطیع من اقلنا قلبہ من ذکرتا خالق
 کافر وی اوس تا بعد ازی ایڈ مضر نہ آوی
 دل جس غافل ذکر اسادٹیوں مرشد او نہ آیا
 اوہ مرد و داندہ تھہ اوہاں متعدیوں توں ناہیں
 اوہ آپوں نفس ہوانوں پوچھ تیوں کدراہ لاوے
 جنت دوزخ جو تصور نہ ولد یوچہ سماون
 فقط ہووے دل خالق وے تداں فقیر داون
 ہے غیر خدا جو رب ساری سجہیں کپشانی
 ایہ فقر منازل حل ہون ہادی ہیجہ کداہیں
 تے نگہبانی رب ہمدی کری جو ذکر کر تھیں
 ہے یاو آبی حقیل لنت نہ آکر وہہ صلاصیں

۵ یا پہلا پیر فوت ہو گیا اتے اسدا کہ سلوک طے نہیں ہویا یا پہلا پیر غیر شرع گمراہ ہو گیا ہووے
 تا نہاں ساریاں صورتاں وچہ دوسرا پیر پکڑنا جائز ہے مگر سوا غدر سے منہ پیرنا دین وچہ کھید
 کرنا ہے - مقصود پیر پکڑنے تھیں فقط خدائے تعالیٰ وی معرفت حاصل کرنا ہے نہ کوئی
 ہووے غرض اتے پیر پہلے مرید وا افتقا درست کرے ۱۱ ۱۲ کان تقول للکل شیخ صفالۃ
 و صفالۃ القلوب ذکر اللہ و ما من شیخ انجا من غدا لبتدین ذکر اسدا قالوا لا یجاوئی بسیل اسدا قال ان یضرب سیدتی بقطع

۱۱ کان تقول للکل شیخ صفالۃ
 ۱۲ و صفالۃ القلوب ذکر اللہ و ما من شیخ انجا من غدا لبتدین ذکر اسدا قالوا لا یجاوئی بسیل اسدا قال ان یضرب سیدتی بقطع

فصل چہ بیان کرنے آفتاں غفلت پر پاندے

جو سونیاں ذکر نہ کرے حشر نزل بھی نہ پہنچتا و
 نہ جنتیال فسوس ہو کوئی مگر اوس سا ہی سدا
 جس غفلت جنبوں غسل نہیں جو کیتا آب طہون
 آوی آفت ذکر خدا یوں غفلت ہو و جدیاں
 دل تے ڈنگ چلا وی و سوس تے بد خیال لیا و
 استحوذ علیہم الشیطان آیا جویں چہ قرآن اظہاری
 جو ذکر آہوں غافل ہو ٹول شیطان آئے
 تے اہل ذکر سے دے آہی غافل ٹول شیطان
 بھی قصد کرے افعال بری تو تے گناہ کا وی
 جاں مل تے ہو یا زنگار تا اوسنوں بر خیال
 تا ہر طرفوں دل اوسد نیوں گھیرن بر آیاں
 الْقَلْبَ اِذَا قَسَّ لَایْتَالِیْ اِذَا فَصَّ اِیْمَنَ فَرَادَے
 وچہ نیکی بری سداوس منزل چہ چاں فرق اوہانوں
 اِنِّ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَیْہِمُ ہے رب نے فرمایا
 ڈراویں اوہناں یا نا ڈراویں ماہ ایمان لیاں
 بھی کتاں آکیاں اوپر تہاندی پدہ پدہ پدہ
 پس موت دا دون پہلے کے طبیب کا مل کو پدہ
 تے توبہ کرے نصوحی والی خالص دل تھیں ساٹی
 تاکھول دیوی رب باب ذکر دا اوپر اوس بندیک

ما غالباً یا شیطان اوہناں
 تے پس پیدا اوہناں توں
 شیطان نے ذکر اشد
 نہیں ۱۲

۱۹۸

ایہ ہی مضمون حدیثا نوچوں مت کو ٹی شک لیا
 جو باجوں یا دل آہی گذری غافل بندہ ہندا
 اوہ کویں مید رکھی جو پاوی ترقب صال حضور
 دل غافل دی اوپر قادر ہو وی شیطان تداں
 جاں ذاکر تا دور جاں غافل ہو وی و سوس پاوی
 غالب ہو یا شیطان اوہناں جنہاں بدی یا دیوی
 بھی اوہ وچہ نقصان آہن جویں خود خالق فرما
 خیال گناہاں لٹی آون غافل جدوں ہو یا نی
 تے سخت ہو و دل غافل و باجی ظلمت گہرا پاوی
 تا قصد کرے بریائی فسق مجور اسد مل باون
 تا سختی ہو قیامت دلتے ہو وی اوہناں سیاں
 مل جنہاں سخت ہو ٹو شرم گناہ نہ کھاند
 بلکہ نیکیاں بد جانن بدیاں نیک تہانوں
 جو کافر ہوئے اوہناں دی اوپر کھو جیہا آیا
 مہر کیتی رب بلاں جنہاں تے سمجھن دل آون
 تے و طاعذاب ہناندی کارن ہو وی حشر
 اس مرض مہلک دار ویوی شہا پدہ پدہ
 تے رہی ہمیشہ محکم اوس تے ہو س تدوں بنائی
 تے نور ہدایت والا پاوی و لوچہ اوس نویند

تا بہت عبادت کہو لیو سرب او سد جو رانٹائیں
پھر طرف مجالس انس محبت اوسنوں ب اٹھاو
پھر سچے واٹھیں اٹھن سب وچہ وار قرار آجاو
جاں عظمت ہو جلال مولیٰ اول نظر فرادو سچائے
تا اپنی حس حرکت اتے خواہش نفسانیو چھٹ جانا
بلکہ طرف اتدوی نسبت فعل اوسدی ہوند

تے فکروں لذت پاوی حاصل فریب ووش تائیں
تے کرسی اُپر توحید والی دی بعد اوس ب بجاو
عظمت ہو جلال خداوت دل اسکتو چھاو
تا وچہ وریاشا ہر عمل خداوسے غوطہ لائے
تا سنے تے میکھے جانے ہتھیرا گے سی ورا نڈا
حدیث قدسی نہیں جوین ثابت وچہ کتابا و رہنما

فصل و چہ عدم ہمیشہ خفیہ ذکر کرنا خدایتعالیٰ وا

پس کمی اقسام ذکر دی اند اہل طہریت آئے
مگر ان ذکر جو دل سنگ ہو و اوس کا نشان سواٹی
وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَرَعًا وَخَوًى
وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۚ إِنَّهُم مِّنْ جَهَنَّمَ
تَا آکھ او ہنلا میں نیر سدا ہر جا ذکر دعائیں
ہو رہت آیات حدیثاں مولیٰ کر اندر من پائیں
تے بنی کہا ہے مسلم ادوہ جو اوسدے ہتھ زبانوں
حضرت عمر سنیا وچہ مسجد جنگلی شخص ہک پیارے
دس توں کٹری جاؤں کہندا طائف شہر سنیا
تا مار کوٹائی کردائینوں یا تہ ادب سکھاندا
نہ اتھ بلند آواز کھویو جیوں خالق فرمایا
پہرا و از بندے جو اوہ زندہ حاضر ہیا سے
تا ادب لحاظ رسول اتدوی ہو و رعایت کافی

جسطوروں کوئی یاد کرے رب اسے دل وچ پائے
جوین چہ قرآن کہیا رب ہولی کر ہو یاد الہی
ہولی مجزوں ل اپنے سنگ آیت صاف چھاپوں
جان تہ کھین بندے سیر میں تیں اسے محبوبا
نہ ڈوراہاں جو ڈوریاں وانگوں زوروں کرو تیں
تے پونچن دکہ اندائیں اچھی فکروں لو کانتائیں
مومن سچے بن جو نا کجہ دیوے دکہ زبانوں
آواز اچھی سی کیتا اوسنوں چھدے سوسہا
تا عمر کہیا جی شہر کے یا تیر تیں توں ہوندا
جو مسجد نبویا دیوچہ پولیس اور جی نہیں شراندا
لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ۚ إِنَّمَا أَرْوَاهُ كَرًا
ہو میں حالت وچہ حیاتی ایویں ہن بھی نبی سواہر
وچہ شرح شفاء و علی ملا ایہ دکھیا مال صغافی

اسے پس کی اقسام الخ
وچہ تفسیر نبوی جسے جلد
اول وچہ تے آیت کا ذکر
اور کرم رس ختم ہو گیا
اتے اسرار وچہ لاکر کم اور
جو بعد بندہ نے خلت نکالی
مے نام پاک دی خلت
خلت سچے کے یاوتے
تا اسے تعالیٰ اوسدی منت
پس خلقت مے دل وچ
پارہ بندا ہے
۱۹۹
۱۶۰
۱۲
۱۱
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱

بھی علی ملا تھا لکھیا بعض علما و ان کو فرمایا
 بھاویں نال ذکر و اوچی کرے آواز نہ ایں
 جوخت پور تشویش نخل چہ لوکان کر عبات
 تے وچی آکھیا علما و انہا اتفاق اس پر
 پھر کنوں صحیح بخاری نیت وانگہ نیت لیا یا
 پچھیا کون تہیں کس جاؤں کہندہ طائف و
 تا وینہ اتیں سزا میں جو تان مسجد و چہ رسولی
 پس ویکہ غریب نامہ چھوڑیا حضرت عثمان
 تے قاضی کیا شفاء و چہ تہیں جان و چہ کہ اند
 تا کہو سلام رحلہ سدنوں علی ملا چھ لیا یا
 ایہ کہ سوائے ستاراں صفیوں پاویں شرح شفاء
 اتے میتاں فضل مہیاں ہر گھر اہل سلاہوں
 جو اوچی بولن پاس نبیدی ہو یا حرام قرانوں
 سن قاضی مظہر لوالہ و چہ ارشاد اپن فرماوے
 سب نقش بندہ تہیں بدعت جانن فقط اوہ خفیہ
 نفس فقاؤں بعد کمال نبوت لے آئے
 جو ہک صحابی نون سکی کہا حضرت ختم رسالت
 جو یا حضرت و چہ جنت میں تسان خلافت چاہا
 پھر عرض کہتی بن صحبت بادی ہوز مطلب
 تا پاک دست و کھیو طالب و معی صحیفہ فرمایا
 شارح کہن جو مطلق سئل جازت کنوں رسا و

اوچی کرن آواز میتاں و چہ حرام و سیا یا
 تا بھی حرمت ثابت ہو و اسکارن سمجھائیں
 تے رکن اوہنا مدولن نال تعلق اوہنا اراد
 جو کارن ذکر عبادت ہن میتاں کہیا پیغمبر
 و شخصان عمر و ٹھا و چہ مسجد اوچی سخن الایا
 فرمایا چہ شہر مریدے ہوز ہر تہیں بحالے
 بلند آواز کہتی جو ہے بے ادبی نامقبولی
 و چہ ۱۶۰ صفحے دی شرح شفاء و کھیتا ہاں
 تا کہو سلام تے جیکر ناہ تہیں گھر دیو چہ کہ پاند
 جو مسلمانا ندیاں خانیا نیو چہ نبی حاضر ہوا
 لان روضہ عالیہ السلام حاضر و کھیتا نقل بنا
 جاں حاضر نبی تاروانہ ذکر بلند آواز اناموں
 لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی گذریا جوین
 بعضے اوچی ذکر کرن پر بدعت جہر و ساوے
 نال جس دم کلمہ طیب ہم ذاتی دست پڑھے
 پہ بہت نماز قرآن پڑھن تہیں جو چہ تہیں سوائے
 سوال کہیں کہ میتھوں تا اوس عرض کہتی اوچا
 فرمایا یہ بھاری شہی کہ منگیں ہوز فلاحاں
 میں چاہاں جو جنت و چہ بھی قرب ہوت تیرا
 توں کیتا کہ بوہنہ سجدی و چہ صحیح مسلم و لیا یا
 جو نعمت دنیا دینی ہر شے ہتھ نبیدی ہوا و

لکھنے والا نال حصر
 ہونے شہادت قرآنی
 و سا جو فرمایا ان تہیں
 کسے جو کارن الخ جو
 ذکر اتے عبادت ہن بیان
 گیان میں میتاں ہن
 کیتا جاوے تا جو ذکر
 اتے فغنی ذکر و ساوے
 ذکر کر کے نیاں تہیں
 یادن سا پھر
 ۲۰۰
 اوہنا جا نیاں
 مال اوہنا ناسر تے
 بند ہوئی ہر مسجد و
 اتے بابو کی لائے آتی
 اوہ و چہ جنت و عیس
 شامل ہونا ہے جو
 فرمایا حق تبارک و
 نے و تہیں آکر تہیں
 سوائے ان پڑھنے
 و تہیں فرمایا کہ
 فقیر جلوسی بعض

شعر

ان من جودك الدنيا وضرورتها	ومن علومك علم اللوح والقلم
اگر خیریت دنیا و عقبتے آرزو داری	بدرگاہش بیا و ہرچہ میخواہی تمنا کن
بھی بہت مراقبہ مبتدیان ہو مرتہا نہ تائیں	بے بہت مفید جو نقشبندی بن کر دیتے ہیں

حکایت

کے کہیا شبلی نون لالا لالا تے کیوں ہیں تیرے	کہیا کٹر اغیر خدا دی ہر جس نفسی کران لے مرنا
تا شبلی ذاتی اسموں سائل اُپر توجہ پائی	تے ہو یا فدا روح سائل سدا اُپر نام آہی
جاں سائل ہو یا مسافر حاکم شبلی نفس منگوا یا	کہند کیا کیتو سنگ سدس شبلی فرمایا
اوہ سی ہک جان جو نام آہوں ہو تو باسٹائی	نہ وس میرا کچھ سوچا نہ ضرب اسم می کھائی
جنہاں ذاتی اسم پکایا ہو تو قلب سلیم تنہا نہ دی	جان دل ہو رجاں سلامت تا اوچہ طینا آجا نہ دی
یا ایہا النفس المطمئنة ارجی لی ربک قرآن میں پائی	وچہ سورہ فجر ایہ آیت چاہی مومنان اعل کیا
ای مطمئنہ جاں بھوج کرتوں ب اپنے وتے	راضیہ قرضیہ ہو خوشنود خوشی سنگ پہلے
باجوں قلب سلامت طینان نہ نفس کدا ہیں	جہلک طینان نہ تلک نفس اندر صلا عیس
بھی وادغلی فی عبادتی وچہ ناہ دخل تلک قمر	تے جنت وچہ شہودن اتہیں ناہ مشاہدہ پا و
بوہنہ تسبیح پہیر تہکے رہی کر دی ذکر بلند سانی	نہ دونوں زنگار گیا کہ اوڑک لگینو نے حیرانی
جو ذکر سانی کدی ہو وونت ہی زبان نہ ملدی	بھی اوچی ذکرون ملدی ناہیں ہرگز بات ملدی
تے ذات اسم داد لدی مال حوالہ بہن ذکر کماندی	اتہاں پر و ظلمت بہن دونوں نورانیت نفس پانندی
پھر دیکھین کئی اسرار جامل نے پائی خوب سفائی	پھر جاری ہوں بطنے ساری برکت ذکرون سانی
مبتدی نقشبندی اتے متہی درجہ سچہ برابر	مجلس وچہ خلوت جنہاں حاصل شان تہا نہ ابر تر
قلبی ذکر ادب تعظیم مساوی سوچہ زیادے	جو ناہ ایذا کینوں پرچہ ناہیں خوف زیادے
کہیا عبد الحق محدث ذکر نہ ادا انج سو ہاوسے	جو توں بھی خبر نہ پاویں اتھیں مخفی ایڈ لاد

۱۰ آداب الخوین
 مال و دولت چو جس سے
 پھیرا رہا آما دل تھیں لڑی
 محبت نون دور کس تا
 اس تو حیم تہیں خدا کی پاس
 دوسرا عزت تا ہر وہیاست
 پنا نون خدا تاسلا تھیں
 دور رکھتا حق حقیقی تھیں
 لذت پاد سے بدیک مال
 اسے عزت دنیاوی
 ۳۰۲

نہ ڈول شکل کراہل ذکر دی لوکانوں کہلا میں
 چلدی پھردی بہندی اوٹھدی رکھ اس نال یرا نہ
 جو کوک جانن وچہ دنیا پاتھاتوں غنبل سہیں
 تا توں ہوویں بندہ ربداحب اوڈا انیارل
 آداب مرہیاں پیرغزالی وچہ حیا دے لیلنے

ہے عرض جدی سنگ من پند چا وہوت سنل
 جو دم غافل سووم کافر دل بن ذکر ویرا نہ
 جو لوکیں کرن طاوت تو توں ہوویں بل اصل
 جو جس لوچہ کوئی غیر ساوی اوڈل مثل امبارل
 حب غیراندی چھوڑ دیوں کل ربول نظر کھانے

وچہ بیان پیرکرنیدیانی کہہ اشخص مشہونیدی لائق ہیاتی کمرنہ پیر

مرد کامل جان ہو جو جو حکم وحدت وچہ تریا
 قدر ضرورت علم جہدی سنگ مثلہ شرع پچھانی

علم شریعت طاہر باطن ہوویں جس نے پڑھیا
 حلال حرام فرض ہو وچہ سنت نقل سجاتی

۳ ہتھ دیوے او سوچہ مشد نون مرید دی پرورش کرنی چاہئے۔ پس مشد موافق استعداد مرید
 دی مجاہدیاں اتے ریافتاں دی تعلیم کرے۔ اتے مرید اپنے مشد نون زمانے دیاں مشد ان تہیں
 افضل جانے نہیں لے تیفض تھیں محروم رہیگا۔ اپنے مشد تے ڈاہڑا عقیدہ جاوے۔ جان مال
 قربان کرے اتے عاشق ہو جاوے اپر پیر دے ادب اتے تعلیم ہر طرح دامد نظر رکھے۔ اچھے مرید
 تھوڑے ہیں۔ فقیر حلوائی عفی اللہ عنہ ۱۰ حلال حرام الخ صفتاں پیر کامل دیاں ایہ ہیں
 مکروہ مباح مستحب وغیرہ طریقہ شریعت پچھان سکے اتے ایہ نال تہوڑی کوشش کرنے دے
 کتاباں فقہ دیاں ہک دو دیکھتے تہیں خبر دار ہو سکدا ہے۔ اتے وچہ اس زمانے دے ہتھاں گھٹ
 گیاں ہیں۔ اکثر پیراں دے دلان تھیں قدر علم دی اٹھ گئی ہے۔ پس اوہ نہ آپ طریقہ شرع دا
 معلوم کر سکدے ہیں نہ دس سکدے ہیں مرہیاں اپنیاں نون پھر حد شریعت دی خبر نہ ہوئی۔ تا
 اہر شریعت دے ٹرانے مل کرنا محال ہوندا ہے۔ اتے جد عمل شریعت تے نہ ہو تا طریقت
 اوس نون ہرگز حاصل نہیں ہوندی۔ پس اگر نہ ہو سکے تا تفسیر صینی یا قادری یا رؤفی مجہدی
 یا موضح القرآن جو اردو وچ ہویاں ہویاں میں ضرور دیکھے بقیہ حاشیہ بر صغیر ۲۰۳

وچہ پیر کھانے
 نہ تہیں پچھانے
 جس گجاہ اونون شرت
 اتے فخر ملد ہووے
 اوس گجاہ قدم ناپوے
 لکے گوشہ اختیار کرے
 اتے نال نیباں تباں
 دے مشہوری ہوندی
 ہووے سب ترک
 کرے۔ اتے پیر اسوا
 خادے کے نون پیر
 نہ جاتے اتے وچہ سک
 دے تقلید شو جیا کرے
 اتے فنا دے پیر
 نون وڈا حجاب جاتے
 جن ہاں تہیں مالعن پیر

کرسے پچھ اوں حرف
 پیر کھانے
 نہ تہیں پچھانے
 جس گجاہ اونون شرت
 اتے فخر ملد ہووے
 اوس گجاہ قدم ناپوے
 لکے گوشہ اختیار کرے
 اتے نال نیباں تباں
 دے مشہوری ہوندی
 ہووے سب ترک
 کرے۔ اتے پیر اسوا
 خادے کے نون پیر
 نہ جاتے اتے وچہ سک
 دے تقلید شو جیا کرے
 اتے فنا دے پیر
 نون وڈا حجاب جاتے
 جن ہاں تہیں مالعن پیر

بقیہ حاشیہ صفحہ ۲۰۳ (یعنی باوجود علم اتے سمجھنے دے ایسا نالائق فعل کر دی ہواتے دوسری جگہ فرمایا **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ**)
 یعنی اے مومنوں کیوں کہندے ہو جو آپ نہیں کر دے۔ پس اس تمہیں پر اس تے مرشدان اتے عالماں بے عملان دنیا پرستان وغیرہ دی مذمت معلوم ہوندی ہے اتہ تبارک و تعالیٰ توفیق نیک رفیق فرماوے۔ وچہ ایس زمانے دے پیر صفائی جہاندا محض خیال مریدان نون فیض رسانی دا ہووے اتے آپ بھی عارف کامل ہون بہت نایاب ہیں۔ جیتے تنگتر مکار نظر آوندے ہیں۔ مریدان نون ذبح کر کے حرام کھاندے ہیں۔ خدا تے تعالیٰ ہدایت کرے ۱۲
فَقِيرٌ حُلُوًا عَىٰ مَعْنَىٰ اللَّهُ عِنْدَهُ ۱۲ ہک جاہل النور یعنی بزرگاں دی اولاد علم اتے عمل دے دشمن بزرگاں اپنیاں دی برکت نال ہر شے موجود ہندی ہندی سمجھدے اتے اوتادان دی خدمت کر کے علوم دینی حاصل نہیں کر دے۔ اتے عمر عزیزوں بجا کر کے مجاہدیاں اتے ریافتاں تھیں محروم سلوک تھیں بیگانے شرعی وظائف تھیں غافل۔ شہوت پرست سوچتن پروری دے چست ہونہ غفلت تھیں چست۔ صورت پیراں دی بنا کے لکھدے ہیں واسطے طمع نفسانی دے نہ واسطے فیض رسانی دے ہر شکل دے انسان مچھصلت دے شیطان صاحب قال دوران مال نہ وقت تے ناز نہ دل وچہ نیاز نہ شریعت دالحاظ دھے دھباز ہر وقت فکر تندر نیاز مثل بگبیاواں دی ظالم ہیں۔ جدمرید بھی جاہل ناواقف ہون تے ادہ ایسے مردوان تھیں لاجل ۱۳

یہ لکھو کہ دور نہیں نوری
 بلکہ دوسریں اتے کے
 پیر صاحب شریعت اتے
 طریقت دے بھال وچہ ہونہ
 نہیں دیندے اتے سادت
 دین تھیں محروم رہنس
 ہیں۔ پس لادم بے مریدان
 نون جو جیکر اولاد پیکلیاں پیران
 دی فیاض اتے اہل شرک
 ہون دے تاوا ہنال دی ہیرت
 کرن نہیں تے کوئی غلا
 تعالیٰ طاہرستہ حاصل
 کرن اتے غرض
 ۲۰۳
 نفسانی دے دور
 اپنے آپ تھیں دور
 فقیر حلوٰی معنی اتہ
 اللہ غافل کا تلب
 والدیہ

شعر

عہدہ چوخواہی سوئی بتخانہ رو	خادم مسجد پے عہدہ مشو
یا کندہ آندہ اتوں چٹا اند گند تباہی	اتوں چٹیاں قبران اند آتش غضب الہی
پر وچوں زہری مندا ذائقہ ڈاہڈا کوڑکیلا	خر بوزہ تمان ابو جہل دا اتوں عجب رنگیلا
اقرانیت من اتھالہ ہوا ہے ہتہ قرانوں پورا	توں نفس ہوانت پوچیں مونیوں نہیں سوہ کوڑا

جو نظر کہیں دل مال مریدان پختن و بر جو چھ ماہیں
مطلق جاہل غیر شرع خود نل مریدان گالن
مرید اپنے دی خیر خواہی جو پیر نہ کرے نکارا
پیراں کچھ لیا نہ جس طور طریقہ یا نہ بھائی
تا گھرا دس مریدوں کہاوں پیر حرام ہو یا نی
چستی قادری نقشبندی ہو سروری بھی نامور

دہکیان یون کہور ڈراون لٹ لٹ کہاں بائیں
پر بعض مرید چکے پیر بھی جنس اپنی نون بہالن
لٹن وتے دہیان رکھتے نت اوہ مردودا شکارا
بھی فیض مرید تائیں کہ پیر نہ دما ہو کو کا نی
ایہ پیر قصوری تہیں اس عاجز سنیا سی خود بہانی
بھی سلسلے ہو جو بابا بچہ انہاں سب اہل حق چھا

فصل و چہ بیان شرائط پیر کے

علم شریعت قدر ضرورت پیراں لازم آیا
منقہ بہت ہووے اتے عادل ظلم نہ کسی کما و
بھی عمل چنگے اوصاف حمیدہ سوچ پاٹی جاون
جاں پیر نہ اپوں عمل کرے کویں ہوسی اثر مریدان
نت کرے عبادت ذکر و کار جو مشر ہوس بتلے
کامل عمل ہووے اتے قائم ہوش حواس نامی
نور باطن و اچھکیا ہووے مال فیوض کمالوں
جویں صحبت عالم باہجوں ناہیں حاصل علم خزانہ
ظہور کر امت ہو خوارق شرطنہ سوچ کا نی
ہے کسب حلال ضروری کر مزدوری فقر کیا نہیں
روزے نت جاگن شب ساری ترک کرن لذائعاں

یا صحبت پیر اندی بونہر رہی فیض ہووے جن پیا
کبیریاں تہیں رجب چھا او پر سفیریاں ساری نہلاو
کڈ نفسانی شہوت مریدان چنگے راہ دساون
کند کرے مل دنیا نظر کرے دل حشر فریداں
تعلق دلدا خالق وتے دلوں اغیار او ڈٹے
تا مزہبی تس قلب قبول مال و تار گرامی
بن سببت مشر فیض نہ کامل ملد فقط مقالوں
تویش ملے فقیری جہلگ پیر نہ پیر بچانہ
نہ کماں کا جاں کساں چو پیر سوچ شرط کا نی
جو بیٹیاں اپر مجاہداں درجہ و چہ قرآن منائیں
ترک زماں جنگل چہ رہنا ناہیں چکیاں باہاں

ایہ سختی دین اسے جان اپنی تے کرنی روانہ تانی
ایہ رہبانیت و چہ سلام نہ شاہ رسل خسروانی

۱۰۰ و چہ قرآن الخ
فصل اتسا الجا بین باہجوں
نفس ہم علی المقاصدین
درتہ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰
بہنی بزرگی دینی ہو اتے
تبارک و تعالیٰ نے
مجاہدوں مال مالوں
اتے باہاں اپنا بندے
اپر چین والیا بندے پاروں
در جو دیوں ناقیر حلوئی

فصل و چہر اقسام بیعت دے

ہک یکہو ویکی تے ہک بیعت کارن قرب الہی
جو ایس ولای ہی بیعت رہیوں قرب خدا واپا و اولاد
تاملد و رہن تمویذ پیرا نہیں بھی جو حاجت بند
ہک نیت کرن جو مشد پیراں دولت و دولت
تے برکت پیروں کل لالوچہ و ہدہ بہت وسیع
نہ دنیا ملی نہ دین آیا تھہ ہونے اہل ہواد
ہزاراں تہیں پنج ہون جو طالب بھی راہ خدا
پاس بزرگاں نیک نیت سنگ کہاں کھنٹی او
جو جیہا چٹا جامہ تہیہا رنگ پھروا فرما
میل کھیل اوٹا کے پچھوں چاہر ننگ خشتیا
میلے جامے ننگ سوہا بلکہ خراب ہو و نیوا

بیعت ہک خلافت تے ہک جہت تبرک آئی
اصلی ایہو دلوچ نیت کرے مرید سچا و اولاد
تمویذ گندی وی نیت کر کے مشد بعض بنا دے
تا بے مشد بے پیرا کوئی جگہ آکھے نہیں
تا دولت بہت کھنٹی ہوو غزت حاصل تہیو
ایہ مرید شیطانی سارے مگر لگے دنیا دے
ارادہ مند گئے رہے تہوڑی جنہاں طلب خداوی
کوئی آکھے نہ ملے کوئی آکھے مال میرا و ہر جا
رنگ عرفان چڑھاون کارن مشد بے سوا ہند
حصہ ہوا گناہ تے حرب دنیاوی ہونماندی
جو جیہا جامہ اوہو جیہا رنگ قبول کر نیوا

در باغ لالہ وید و در شور خار خوش

باراں کہ در لطافت طبعش خافت نیت

فیض نہ حاصل ہوو لازم ایستے کم ویران
یا بونہ مدت رہ مشد پاس ادب سکھ علم تامی
پر شرط ادب بیال تے باجون ادب مرید اوہ کھپے

بن شرع اطاعت خدمت ادب تو نظیر شایخ پیرا
جاں شرع شریف تھیں واقف ہوئیں ہر پیرا
جتنی بہتی صحبت اتنا فیض آوی ہتھ زیادے

فصل و چہر وجہ تے حالت دے

ہک نے ہک سرتے ہک علی ہیں بتائے
اس حالت تہیں کچہ نہ حاصل ناخج جان کھپا

تے حالت وجہ جو لیاون اوسے در جتن ہرے
جو سن کچہ ذکر بیہوش ہون یا کوکن شور مچاندے

لے جو فارغ چھو سکون
کے کھانا یا کے دی طرف
ایہ رکھنی اپناں تھیں اوہ
دیکانڈا اعلان ہے جو
پینا کب معال کر کے گزارہ
کے اتنے سلوک طارک
فقیر حلوای معنی التدرعہ

جو میں حسن یوسف کو سچے مرصیاں تان کر ہوش بہلا کر جو وہ ہوش رہیں تک جلوہ یار تاکہ ہمت نہ آئے جو میں زلیخا کو سچے یوسف تھیں ہوش غمگین گماندی	خود تھیں کٹ مٹھیاں جلو یوں تاکہ فیض اٹھاؤ لذت ذوق ایمان ہوو جیوں قرآن بتائے ایہ درجہ مہتیا ندا مہنتیاں ایہ بات نہ بھاندی
--	--

زیر تاپانی ہے نور سارا شجر ہے برگ یا گلزار لالہ نہ کرد انوارہ جو جلوہ گریں کوئی کیا شان حضرت ہی چمکے اوہ اطہر خاک تہجرت تپانی ایسا روشن چمن چستہ چستہ ہے ازلی اوہ بنی مقبول چارا اجیبا حسن کہد یا پاک سنے بشر وافر کی کیا پیشیں نور جاں اس چن مہربن تظارا	پتو بختن سہو ظاہر سپارا سبھا جلوہ ہو اوہ لدا لدا ہوندے کہین جانس و چریا اوہ ہاندی شان لب ہی جانے خمیر سیا نہ ہو کیو نہ فرانی کیا چن بلکہ سوچ ہی ہوتا کہن جنوں سول تہ پیارا جو پایا حسن اسن پیاری سنے ہے بلکہ نور چن سوچہ چوچ کیا رب حسن محبوبانہ اسارا	تساوی نور تہیں عالم ہویدا نہوندے و آپ جو عالم ہو اکہ ہے اوہ نور واحد گمانی میشتر قندیر تہہ واپیارا کہد جو ہر اجیبا پاک ہویدا اجیو یار تہیں قربان جاوا جو ہر سہارا نامی سہنا تھیں سہنے و حسن و اکیا بل کہرا ہے سب جگتین تہہ تہاندا رسول آمد بنی و سورت	زمین اسماں لوح و قلم پیدا جو ہر جلوہ ہو ہونا ہا تہہ ظہور سہری تہیں کل جلوہ کرا خمیر آب جان تہن جدا سارا گو ہر حبیب آگے یا پاک ہویدا کیا بہت جان جگ سا رکھاوا ہوئی سبت اوں شاہ شہا ہا ہوئی شتاق بلبل گل توڑیا عرش زانام نامی ہو جہاندا اجو آدم و عی و دوزخیم سا
--	---	--	---

ان الذین عند ربك لا يستكبرون عن عبادته و

جو لوگ پاس ہیں تیرے رب کی بڑائی نہیں رکھتے اس بندگی سے اور

يستحون له وله يسجدون

عبادت یہ دیوں اوہ انکار تکبر کرن نہ کانی اتنے کمال نازل عجزوں سجدہ کرن اوکارن پر ممکن ہووئی مقرب بنی تو ولی ہی جاہن بہرا اوہ بھی داخل ہو سکدی ہیں وچہ اس خدمت سا	مقرب لوگ جو زوق تیرے سب صفت اوہناں یانی اتنے کرن اوہدی تسبیح یعنی رب پاک کی مال چنارن مال اتفاق مراد ملائک عن انہ تہا ہا سنے یعنی بنی ولی جو رب سے بین مقرب پیارے
---	--

کہ جو میں زلیخا کو
یعنی وہ جاننے حال دی
تفصیل تہیں ہوتی اکہ
چند آیتاں مذکور ہے
تفسیر علوی علی اسد
تھے اتنے کرن الخ و دیگر
دن بلندی اتنے کبریا تے
جلالیت سب اتہار فضائل
دی ویکھے اوہ اپنے اپنے
نہایت عا بڑاتے نابور
جس قدر مائزہ
۲۰۰
مفسر سورہ اعراف
یہاں اس آیت کی تفسیر
اساتذہ نقیب دی
مجال ہے اس آیت کی
تفسیر علوی علی اسد
۱۰۰

۱۵ اس اختلافوں کے لئے
 اپنی پہلے بالکل جواب ہی
 کلام پھر جو لیا یا پھر جو
 حقیقت کو تسلیم کیا۔ وہ
 روزی سے روایت ہے
 کہ بنی ابی قحافہ رضی اللہ
 عنہم میں کہیا اور اس سے
 کہ وہ جنگ بدر سے پہلے
 ہوا کی شہید ہوا ہے
 سدا بن العاص
 اسے اور سدا بن ابی قحافہ
 ۲۱۱
 اس پر حضور نے حاضر کیا
 اسے تلواری اجابت پناہی
 کیا آپ سے ایسی بات
 کہ یہ نہیں
 اور جس سے اسے
 کیا یہ سدا بن العاص
 کہ اسے اور سدا بن
 بیٹی مگر اس سے
 وہی نصیحت دیکھی ہوگی

اس اختلافوں حصہ پنجموں رہا باقی ساری
 من لطمع الرسول فقد اطاع الله وچه قرآن گوئی
 تاکر و طاعت شاہ رسولی اسوچہ بیت افاد
 مفصل فکر اس آیت دا وچہ سورہ بقرہ پایا
 جو ذکر خدا دی نال نبی اذکر ہوندا ہر سولی

۱۶ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا

ایمان والے وہی ہیں کہ جب نام آوے اللہ کا ڈر جاتے ہیں دل اذکر اور جب

تَلَيْتُ عَلَيْهِمْ آيَتَهُ زَادَتْكُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

پڑھی جاوے اوسکی کلام زیادہ آوے اور ایمان اور اپنے رب پر بھروسہ رکھتے ہیں

۱۷ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَرَمَّا زَكَتَهُمْ يَنفِقُونَ أَوْلِيَّكَ

جو قائم رکھتے ہیں نماز اور ہمارے دین سے خرچ کرتے ہیں وہی ہیں

۱۸ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ

سچے ایمان والے اون کو درجے ہیں اپنے رب پاس اور معافی

۱۹ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ اور روزی آبرو کی

۲۰ تا ذکر جانوں نمل تمہاں لڑیاں انہاں ان پر سپور
 جو قائم کرن نماز سے خرچ ہاں دینوں کر
 تے بخشش کنوں گناہاں رزق کرے اور
 نماز رکوعہ ہو رزق نوکر ووسن بیان گوہاں
 پر عملاں سنگاں بیان توت رزق ضعف بناہاں

مومن اوہو لوک جاں پاس انہاں ذکر کر پور
 تا وہی یقین اوہاں تا وہ رب سے تکبیر و ہر
 اوپسے مومن پاس خدا اوہاں برج عالی
 نشانی مومن دی پنج صفتاں تہہ ذکر فلماں
 مومن ہر بن عملاں بہاویں فر بناہاں

۲۱ اِنَّ مَكْتَبَ تَقْدِيرِ رَبِّي عَلَىٰ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

جسے رزقہ نہ توں ہاں کنت داوا نکیتا۔ ایمان پورا نہ ہویا۔ خلاصہ فقیر علوای عفی اللہ عنہ

۲۲ سَيَا سَيَا رُجُلٍ مِّنَ الْأُمَّةِ يَدْعُونَ بِنِسْوَةٍ لِّمَسِيحٍ مَّوَدَّعْتَهُم بِسُورَةِ الْبُرُجِ

۲۳ سَيَا سَيَا رُجُلٍ مِّنَ الْأُمَّةِ يَدْعُونَ بِنِسْوَةٍ لِّمَسِيحٍ مَّوَدَّعْتَهُم بِسُورَةِ الْبُرُجِ

لہ درجہ الیہ درجہ فوز
 دامضربہ - اسلسلسلہ
 زلیلا شرتقلے سلخو قوتان
 سنکے تخیں ایمان قوی انڈیا
 جہاشر خوف و فراقم برعایت
 قوتیایا شدتقلے سنکے قوتکل
 کوروی ہیں سا تو ناز پرہم عرکیہ
 تکرز کو کورہ ادا کوروی ہیں یعنی
 ناسیددی ایسی حالت تکلفت
 فون آوندی سہ سہ
 ۲۱۳
 فوز انا تیلکے
 عین گوزاشکریا کون ای
 یعنی جنہاں چیزانہی ہیں
 آرمی حق غلاب واپنہ
 اوسنا تخیں خوف کھا انا
 فوز ماضی نظر سبھ کور
 عہ نہ سبھی فوز سہ سہ
 مختلف میں غلابتیں
 نما این میں ہنا آتور
 خاتمو جو فونیں گوزا تو
 ایہ مال تقوی و عوکل
 جو حق خالی نون لادالی سبھنا
 یا اصدی ناراضگی تہیں
 ورنہ یہ تمام عبودیت
 راہی آرمضیق سبت اذت
 فات الہی نا خیال رکھنا
 ایہہک حالت ہر جو دنوں
 کچھ اختیار کرنی ایہہک
 فقیر حلوئی عقی اسد

وچہ در مشور جائیثہ تہیں لوچہ خوف جان سہمیراؤ
 خوف ہک درویا آتش ہر جو دلوچہ پیدا ہووے
 درجہ دوم قوی نہ جسوچہ نا امید ہو جاوے
 وچہ سورت ص خدا فرمایا سنن جان فکر الہی
 لوں کنڈی اوہناں جتھی ہون رب نے تہیں کھدے
 ابن عباس کنوں مچہ خازن شاہ رسل فراندے
 بھی نبی کہیا جو لوں کنڈی کسی ہون خوف لوں
 وچہ ہکر وایت جہنم گناہ اوں پت جو تھک
 جہناں ذکر خدا دیوں لوں کنڈی تو دل نہ ماخیز پاند
 ایہ غشی بیہوشی اہل بدعت نفس ہووے خلل شیطان
 کہیا عبد اللہ میں کہیا دانی اپنی سہا تائیں
 جو یا زبیدہ مری کیا کچھ کر دی سندی حد قرآن نے
 تے لوں کنڈی تہناں جتھی پھریں کہیا اوں عیا
 اسماء کہیا شیطان مشکاں بنا لوں کنوں پنا
 فرانیوں کیا ہو یا سنوں لوکاں خبر سانی
 تا ابن عمر نے آکھیا جو میں ساری بار زبیدہ
 بھی آکھیں ہیک شیطان اوہناں نوچہ پڑوانا ایہہ چھو
 سنیاں بن سیرین جو فلکے وقت قرآن تلاوت
 جسن سارا قرآن نہ ڈگن تا ایہ مکر تنہاندا
 جبرئیل نبی دی پاس ہک ن سی ذکر و مزج و کتیا
 تابی او سنوں فرمایا کیوں میں سہانی جبرئلا

تا کرو دعا مقبول ہوئی اوہ پیر غزالی لیاو
 درجہ تین اوں ہک ضعیف جوشل زنا نیا رووے
 توجہی مقتدل میانہ درجہ ٹھیک پسندایہ آوے
 مومن لوکاں لوں کنڈی اوہناں جتھی ہون سہا
 یا پڑھیں قرآن یا سنن تاں اوہناں ل نہائش ہر
 جان کہڑی ہون خوف آہوں کل گناہ جہنم
 رب آتش و فوج والی اوستے کرے حرام صلح
 قتادہ کہی اوہ دوست رب بدین جنہاں صفت
 نہ صفت اوہناں جو سن قرآن کہان غش غش
 تے بن عبد اللہ بن عروہ ہوا بن سیرین تو
 جو بی بابا بکر صدیق ہوو اوہناں رضی میں
 آکھیں صفت خدایوں کتی نہ کہیا تھیں
 ہں بعضی لوک سنن قرآن تو ڈگن نہ بیہوش یلو
 بھی عبد اللہ بن عمر ٹھا کوٹی و کھا حال تہا
 ایہ سنی قرآن تو ڈگن یا حد سدا ذکر خدائی
 ڈر دی بہت آتہ تہیں ناہ ڈگن نہ محول سعید
 ایہ کم نہ کر دی بار زبیدہ بہت خدہاں دور
 تا آکھیں کو کھی اوپر رہا تہناں تھی قرآن قرآن
 جے ڈگ من تا سبج منوں سبھو غدا وہنا نا
 پس گرہ کرن لگو اوہ دونوں بڑا اختیار ہویتا
 توں مقبول منقرب ہا کر و اعرض سہیلا

فوز انا تیلکے
 عین گوزاشکریا کون ای
 یعنی جنہاں چیزانہی ہیں
 آرمی حق غلاب واپنہ
 اوسنا تخیں خوف کھا انا
 فوز ماضی نظر سبھ کور
 عہ نہ سبھی فوز سہ سہ
 مختلف میں غلابتیں
 نما این میں ہنا آتور
 خاتمو جو فونیں گوزا تو
 ایہ مال تقوی و عوکل
 جو حق خالی نون لادالی سبھنا
 یا اصدی ناراضگی تہیں
 ورنہ یہ تمام عبودیت
 راہی آرمضیق سبت اذت
 فات الہی نا خیال رکھنا
 ایہہک حالت ہر جو دنوں
 کچھ اختیار کرنی ایہہک
 فقیر حلوئی عقی اسد

نہیں معلوم جو علم خدا و چہ حالت میں ملکو تے
 جاں براہیم خلیل تے خلوت خلعت پائی
 اوہ درگاہ آہی لائق کیونکہ بھلا کچھو سے
 جاؤ از او دو ملک انسان شکل بن آئے
 تے ہر یک بکری کارن را کہا کتاہک سنگ آیا
 یہ بکریاں کس دیاں ہن خلیل الایار بیاں آیاں
 کوئی بکری و کچھو تاتا ہو کہیا خلیل ہیا سے
 تر سجا حصہ بکریاں اوہ لجا وی میری پاسوں
 نالذت فوق ذکر تہیں ہوئی خلیل نون رضیای
 پھر نام لیا جبرئیل تا اوتھیں زیادہ لذت پائی
 تس بکریاں ہو کر تہن دتو نام خدا و عسار
 تا کہیا خلیل مبینوں ہن دیاں ایچہ ظلام نہائیں

یا اسدی عکس ہو جو جیوں شیطوں یا ہارت مارونی
 تا کہیا فرشتیاں مال عیال اتے نفس جو کہہ اکائی
 تا ہو یا حکم خلیل کسیدی ناہ دل جب رکھیو سے
 خلیل چر انداسی تدبکریاں بازاں ہزار کہیا سے
 گل و چو پٹہ سو نیدا ہر سے جبرائیل الایا
 تے میں خادم اس کم تے کہیا جبرائیل تہا یاں
 ہویا میر پنا نام اس مل ہو جو ایہ مل تارے
 تا کہیا اسد جبرائیل آواز نرم اتے خوف ہراسوں
 تا فرمایا کھوار یوں ہو ز نام سہن دا پیرا سے
 پھر اوہیں فرمایا مڑ کے لے نام اوہو ای بھائی
 پر فوق محبت اوہیں انگوں لوجہ لا ایاں مارے
 تا اوں محبوب سندابن مل قیمت مڑ نام نہائیں

لے سانجھنا پانویں مرف
 بیتا تے جلال آہی تعین دان
 ایہ بند خیر تے ایہ دہی
 جہ بیٹی اسد انور اتے
 ماہ و ہیشہ لیکار تے
 سف و نون دوی خوں
 لوزا ریفندوق تہیں
 ۲۱۳
 عفی اللہ عنہم
 تقیہ طواری

زمیناں چو بنام و لنوازی

چوں پردہ بر افگنی چہ سازی

تا رب تھیں حکم ہو یا ڈٹھوی یار میرا جبرئیل
 سانجھ اپنا یہ مال تا کیتا کل خیرات خلیلے
 اعتقاد یقین ناناو ایمان جو وہی گھڑ بھی نہیں
 باں نوا ایمان یقین عقدا ہو اطمینان و نونوں
 نہ جڑاں مارج خارج تھیں ناہ کسی دخل ہونے
 تفصیل اسدی وچہ شروع بقدری تہو کچھ پیار
 زیادہ قلا ایمان زیادہ تصدیق خازن و صوفی لیا یا

تا کہیا خلیل نون ملک جوہاں میں جبرائیل ہوا
 تے وہن گہن ایمان سدا احواف سوچہ سیر
 دل وچہ من لیون دانالم ایقانوں پائیں
 اسد نام ایمان سو جو جسم نہ ایس بلانوں
 پر نور ایمان دوہی جو روشن کہے جو ہماست پائے
 جویں گھڑی وہو ایمان عزیز می چوں ہوتارے
 ہونڈو تہم یانا تہیں و ہما صدق یقین الایا

الْمُؤْمِنِينَ لَكْرَهُونَ ۚ يَجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ

ایمان والی نہ راضی تھی تجھ سے جھگڑنے تھے درست بات پر واضح ہو چکے بعد

كَانُوا يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۚ

گویا اون کو ہانکتے ہیں موت کی طرف آنکھوں دیکھتے ۱۱ ۱۲ ۱۳

جویں کد بسیار تینوں مال درتی دیس گھر پر
 اور جھگڑن تیں سنگ انصاف تو پچھو ایس ظہور
 جانو چہ ذہن غنیمت ہو یا حکم تنہاں رحمانی
 مانو یا ایہ رنج تسادہ ہو یا ایس امر تھیں
 جاں شاموں مال سباب خرید تویشی پڑ چکھا ہا
 تاکہ سانی بار تیں جب سٹیل ایہ خبر لیا یا
 جو بہتا مال کے بندے تویشی پڑ توشانوں
 ابوسفیان ایندیاں ضمضم غفاری دیا تیں
 تا ابو جہل بو نہہ لوک جھکر شریاد و کفار ان
 اوتھ خبر دتی چیریل بنی نون سب شکر کفار
 ما حضرت پچھیا یاراں کس گل تویشیں لھنی تو
 نہ طاقت ران ہاں قافلہ سنگ تا کو ما تا عین
 اتے اکابر اصحاب آکھیا کر ان لڑائے
 ابو جہل سجاگ او پر پیا ہو سی تدمرہ
 پھر چویں بنی فریاد آوا او وین ہو یا پیارے
 ایہ آیت نازل ہوئی رت ظاہر فرمایا
 پر ہٹل مسلمانانہ ناخوش اسپر ہو یا

سے ٹھیک ہک من لگی ہو ناخوش ایس تہیں
 جویں ٹوری جانے موت تو جو دیکھن س ضرور
 جو رہو خاموش اس وقت تو پر ناخوش بعض ہویا
 جویش ناخوش ایس نکلیں تیں پڑیا ک شہر تیں
 سفیان تہاں مہ دار بنی نون ہو یا وحی ملاں
 قریشاں قافلہ دا حوالہ تمام می کھول سٹیا
 قصد لٹن دیا یاں کیتا نکلے باہر کسائے
 لکے طرف دوڑایا لیا و تا امداد بلانیں
 طرف بدلتے وچہ زفران آہ تہ شاہ ایران
 مدارک تہیں اس جاگ لگ نقل ہوئی لہار
 مال لٹن یا جنگ تو ایہ سن بو بنیا عرض اللہ
 ایہ گھل سکے شاہ سولان ناخوش ہوڑاوتہا تیں
 تا بنی کیا میں جنگ ی جاگ نظر پوچھیا
 تے بن خلف ایہ اجا ہو سی مرہہ دل افردہ
 ذرا جتا بھی گے پھو فرق نہ پیا سو ہا
 جویں مینوں رب تیر تہہ حق تہیں ہر پلا
 جو برسالی رنج سفر و اوہاں شیک سو یا

۱۱ یعنی جویں چوین تہیں
 لکھتے وہی مینوں تہیں
 اتے ان شہان و لڑائی کرے
 مچھ اتفاق کر تہ تہاں
 اس شوین ناخوش تہاں
 شاکھ ہوئی چا انصاف
 دسے بعض سنجیدہ ہوتے
 تے بعض خوش و جاہلی
 تے پھر چوین انویشی
 دستے تے ملیو سکے
 مال نہ نسبت و تمام
 زبیا و حال تہاں
 ۱۲ یعنی جویں
 ۱۳ یعنی جویں
 ۱۴ یعنی جویں
 ۱۵ یعنی جویں
 ۱۶ یعنی جویں
 ۱۷ یعنی جویں
 ۱۸ یعنی جویں
 ۱۹ یعنی جویں
 ۲۰ یعنی جویں
 ۲۱ یعنی جویں
 ۲۲ یعنی جویں
 ۲۳ یعنی جویں
 ۲۴ یعنی جویں
 ۲۵ یعنی جویں
 ۲۶ یعنی جویں
 ۲۷ یعنی جویں
 ۲۸ یعنی جویں
 ۲۹ یعنی جویں
 ۳۰ یعنی جویں

سورہ انفال کی تفسیر - پس
 کا فرائضی مرنے دیاں بگیاں
 دیاں جو بیٹکھا تھا قافلہ افغانی
 غلامی جگہ مر گیا سیکے طرح
 ہوا جو میں بارگاہ تہ صینی تہ
 رونی آتیں معلوم ہوا پس یہ
 خبر دسی اوہاں پچاں خبراں
 وچیں جو نکو میں دہم
 قرآن نمیب دس جو قیامت
 کہوں آویگی استہ سہ کہوں
 ریگلا تہ وہ شاخہ کیا ہوا
 یعنی سیدہ ہاں شاخہ کیا ہوا
 ۲۱۶
 اتنے کل کیا ہو چکا
 لنگھلا آگے وقت کس
 مرگلا سواہ خبر اوہاں
 مچوں ہے جو قافلہ افغانی
 سنے مرگلا کفار و اسے
 اسطرح دوسراں خبراں
 بھی فرماوے جو میں گزریاں
 میں وہ شہوت علیہ شب
 سے مال تعلیم اسے جن
 دسی دس اتنے ایوکر
 کھوی نے چہاں کھوے
 نقل کیا ہے اتنے ہیل
 کے وہ خانہ دیکھو

نہ کنوں مخالفت رب بنی نبی ناخوش ہو جو ہوا
 یعنی قافلہ جو اوس وچہ اسوار آکر کل چالے
 جو کفار اندر مقتل مسمی و روہاں جہانوں

بلکہ جانوروں کو سامانیوں مشکل لڑن کفارے
 تے لشکر ساڈی نو سو مگر سو کہاں پرتیں حالی
 ایہ جیہی علم نبی نون استخیں ثابت ہوا عیاں

فصل و چہ بیان جنگ دے

ترونجہ سال بھی عمر نبی دی آہی یار پیارے
 قریب تانیوالا قافلہ شاموں مگر طرف سد ہایا
 اسوار تا چالی وچہ ہاندی یک سفیان ساو
 عمر بیاحشام و اشامل ہور قریب بھی آہے
 پس جی آہی کیا حضرت جنت اوتی چاؤ
 حضرت کیتے قافلہ واسے خبر صحابا تل میں
 مال کہتانی بندے تہور می لیا بیٹک شتانی
 حضرت مال شتانی چلے یارن مال بہاراں
 چھ ہا جراتی ہی باقی یار انصاراں
 قافلہ والیاں خبر جاں ہوئی حضرت سرور آیا
 مکہ اندر جا کر قاصد کیتا شور کو کارا
 بے ماہ چلو مال محمد لٹ لے جاسی ساوا
 بوہل شتانی کعبہ تے چڑھ کافر دہم مچا شی
 نئے موٹے گھوڑیاں تے بیٹھو مار پلاکی
 بوہل نہیں سن کل نکیاں کیتی جدا جدا شی
 کہوہ بدر تے کافر تے دہم کرید سی ساھی

وچہ مدینہ مال صحابان کر دی دین ہمارے
 مال ہا اب قافلہ شاموں عجب خرید لیا یا
 عمر تا بیٹا عاصن پچہانی مخزنہ ہور گناہاں
 او سو لیکو ل نمیدے قاصد و جی آہی آئے
 لٹ ہا بک قافلہ والا کافر مار بھواؤ
 مال شتانی یاراں کہا دتیاں رب عطا میں
 پس چلو مال شتانی حضرت لٹو مال عجمالی
 تری تے تیراں یار ہی آہی تھیں تلواراں
 قافلہ طرف تانال پہاڑاں چلے بچہ قطار ہا
 ہک قاصد کے طرف شتانی اوہاں تیز وڑیا
 تیں کنیوں ٹھہراں تو چلو مال چلیا جی سارا
 مڑ بچہ ساڈی کچہ نہ آوی ہو سی کم نکارا
 کتے والیو کر و شتانی ہن کیوں دیر لگائی
 پہنچو ہر یک اتے چڑھ کے ہوجو مال شتانی
 ہک ہزار کفار تھکے لکیوں کرن لڑائی
 مال خوشی دسی تھہ کہلو کر و اگر دکنارے

ہر سال کی اندر ہمت نینہ جانہ شامت کار
 دو تن دینہ بدرتے رہندے کر دی خوب بہاں
 شکر بنی جان وادی زفراں پہنچیا جانتانی
 ہن یا حضرت سید قافلہ مارو یا کفار لڑائی
 بعضیاں آکھیا تیس کیتی پہلا خبر ساہو
 اسیتاں نظر لٹن کارن مال سوداگر تائیں
 ہے بکنار قافلہ بیٹھا حضرت خیر سائی
 یاران کہیا قافلہ چھو لگو حضرت سارے
 کیتا غضب ہنارے کر حضرت دوست الہی
 ابو بکتے عمر کھلو کر آکھیا حضرت سرور تائیں
 مرسو بارہ والے بیٹے آکھیا حضرت تائیں
 چھو چلیں توں پاس و راسی ہی حضراتاں
 مرقد لوع و اربیا بولیا مال شتالی
 اسین مال تساڈی چساں بیشک چھو قصد
 اسین آکھاں تیر تیاں اگ بنی اسیراں
 توں تے رب اٹی جاڈی بیٹھا اسین تہاں
 اسین تا حضرت مال تساڈی چنگا قول کہن کر
 مقدارے قولوں حضرت کہہ ورتے چہم آئی
 حضرت آکھیا یاران تائیں کہ ہوال لاندی
 مراد انصاری حضرت رکھی جنہاں عہد ٹہرایا
 وچہرینہ مال تساڈی اسین تان حضرت آہاں

خوشیا ننال بازار لائندے کر دی کم کارے
 نالج تو راگ شراب بھی پیندے خوشیاں ہونہ لڑاں
 آجبریل بنی نوں خبر سائی مال صواہلی
 مامشورت کیتی نال صحاباں حضرت کار لڑائی
 جنگ تیار سی کر دی ساری ہو یا کم زیانوں
 مال سوداگری لٹ لیا عیالیاں عجب عطایاں
 بوجہل مقابل جنگ ہو آیا کافر کرن لڑائی
 چھو چلو کفار تائیں کافر اتد مارے
 میں کیونکر چھداں دشمن تائیں کسا تباہی
 وہ طہ حضرت مال لیبی لڑی راج تہاں
 کفار تائیں ارو حضرت لڑی راج تہاں
 جے عدن توڑی بھی جاسو چکسا لڑسا ناچھو
 چلے چھو چلے حضرت ہوسی کم صواہلی
 اوکھی سوکھی جاگاں حضرت ہر نوں تان ملے
 جویں سی آکھیا موسی تائیں ہن ان فریڈاں
 اسین مال تساڈی ہرگز موسی جانی ماہ کدیاں
 قدم نہ پچھاں دہری سرگر خواہ جیون خواہ شرعی
 دعا مقدانوں حضرت کیتی راوی کہ سانی
 جو کہہ مطلب دلایا ہو وی آکھو ابجہ سنگانہ سے
 کول لکھو اسین شامل تیرے وکد سکھ کر آیا
 جو کوئی تیرا دشمن ہو کر تیرے اڑ چھاواں

۲۱۷

مت اوس یاری تیری باہجوں کہا دوست الہی
 سعد ماڈوی بیٹے آکھیا حضرت سرور تائیں
 حضرت آکھیا سیتائیں ہو یار پیارے
 عہد ساڈی اوہے حضرت کے کول جو کیتے
 چلو جتھے چاہو حضرت اسی بھی حاضر آں
 پہاڑاں نال بھی لڑی حضرت شہان شہراں
 انصار اس تہیں حضرت کوئی نہی ناہ پچھا ہاں
 کافر تائیں اسیں تال حضرت کوئی لوریاں
 جو مرے تان بھی پھیر پاندی لڑی حضرت تیر
 ایہ گل سکے حضرت سرور خوشی زیادہ ہی
 بہاویں لٹ تہاویں مرے لڑی نال کفار
 قریشی مر سن بہت تہا تیں ہوسن خوار خوار
 ہک کہوے شکر سرور تھا کھو چشمی وار
 قریشی لٹھی جس کہوے او سوچ پانی تہوڑا آ یا
 توں واحد لاکھ کپا الہی مدد کریں اج کاری
 ایہ تینوں مینوں جھوٹھا سمجھن جنگ یگان آ
 اسیں بھی تہوڑی کافر بہت رکھیں شرم الہی
 اتی چروچ نال ٹہرا کو دوڑ کے سفیان آ یا
 سعد سو پلو لیا حضرت سن توں ختم کمال
 میں دیکھ ہک توڑ خجوری لکڑی ملے کھک بناو
 آپ مکاندی اندر مٹیوں بنوں کر ہو پکاں

انصار لکرن نیاری میرے ہوو بہت تہا ہی
 مراد ساتہیں حضرت رکھن میں کیوں گل چھاپا
 اوس آکھیا بہت ہی قول ساڈی اگلو قائم سارے
 ہن عہد مخالف ہوسن ناہیں جو کول تہیتے
 سمندر وچ چڑھے حضرت ہوئی ناہ پچھا ہاں
 جنہا نال لڑی کرے ہوئی ناہ ولگیہاں
 جاں تال نی راہ الہی دیس ہوا گاماں
 جتھوں تائیں قوت ہوئی لڑی نال شہراں
 پھر تینوں حضرت نال خوشی لڑی ہو گئے
 حضرت آکھیا سعد تائیں ہووی کریم الہی
 قسم الہی مینوں یار و جنگ پوسی ہم کار
 دین نی دا غالب ہوئی کہڑ سن باغ بہاراں
 پانی کڈہ ہک حوض ناہ بہا رمل کل ابراہاں
 حضرت وکھو قریش تائیں آکھیا بار خدایا
 ایہ کافر نال تکبر آئے ہون خوار خوار
 ہن وعدہ اپنا پورا کرتوں جیہڑے حکم نلے
 کافر تائیں نال غضب کی کرتوں مارتا ہی
 بوہل دی نال ماوہ شامل ہو کو دوہاں شور چایا
 ہک کراں سوال قبول ہوو جو آیا وچ خیال
 ہک کہوڑا پیر مکاندی او چنگا لیا کھلاواں
 یار ہن نال کفاراں لڑسن حضرت بنہ قطراں

جی فتح ہوئی سب مقصد ملیا نہیں تان تیرے
 مدینہ والے یار ساڈی باقی لے مٹا رہے
 صلاح سعید دی حضرت سرور کرے پندار
 سلیمان تا حوض دے آئے پانی لگی بہر ہاں
 تان حوض نہاڈا مال تانی کے خراب تمامی
 امیر حمزہ نے اوسنوں ماری ہک تلوار جا
 مٹا ہک ہوتا ماری ہوں ہویا خوار خواراں
 بوجہں تا عامر تائیں سدھی کیتی خبر تاراں
 سکے خبر تان عامر کافر تان مار لیکاراں
 ننگا کر کے عامر کافرا چاشور مچایا
 ہن کیوں دیر لگائی یار و پکڑو تھہ شمشیراں
 غیرت کر کے کافراوتھہ نیر پھر تلواراں
 گرج گچی وچہ شکر کاری رعد فرستو دنگاں
 جہڑ ڈہالاں تے ہویاں ساون گرجاں
 تلواراں نوچہ تان ڈہالاں چکین بجلی ہنگ شعاں
 بہوتاں وانگوں پونداوتھہ کمنن مار گکائی
 تیر تے نیزے گیلے قرشیاں تو تھہ شیطاناں
 تری کافر لکے جنگدی کارن انہاں نام ساوا
 تری مومناں نوچوں نور نورانی لکھ شیر حقانی
 تریہاں کولوں کافراں کھچیا اپنا نام ساوا
 یار انصاری نے آماں تریہاں کھ مسایا

چڑھ گھوڑے تے طرف بینہ چائیو پکڑ کتا رہے
 لڑیوں نال کفاراں حضرت کر لو کفر کتا رہے
 توں جنت اندر حضرت آکھیا ہوسک سنجہ جہاں
 ہک سو نام قریشی کافر یا یا قدم آگا ہاں
 اس طرفوں میرنا حمزہ چلیا شیر انو لگ نظامی
 پیرتا سو دگھائل ہویا ڈھٹھا کھا دیہو لے
 گتے وانگوں گھر کے مویا کافر چہاڑاں
 مویا سو دہائی تیرا لے توں خبر سدھاں
 ہے بھائی جان گتائی توں ہن چہاڑاں
 بھائی تان میرا ناحق مویا ایس نہ کہ گتو یا
 نیزے تیر پکڑ کر آؤ مست جوین ہن تیراں
 نیزے بر چھو ہمتہ دی اندر کینتی شور پکاں
 ڈھال تو ڈھال تان جن لگی سانگ لگی وچہ
 کھڑ کارڈ مالاندی گھر گرج پای گھر گرجیت الی
 اکھیں ویکھ انہاں تون جھلکن سکے نیر ہوں
 قیامت وانگوں وداں جان ہندہ کار گکائی
 نیزے تھہ پھر تھہ تہا پنے خاص جاناں
 ولید تے شیدا کافر تہہ بجا عقبتہ ہور گناواں
 معاذ معوذ عبید تہہ سورج ونگ عیانی
 نام سنا کر اول پنا بچھوں نیچے آؤ
 کافراں آکھیا دور تان جاو کھیا شور چایا

۱۔ تون جنت اندر آؤ
 ۲۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم
 ۳۔ حضرت سعید بنی اسد رضی اللہ تعالیٰ
 ۴۔ عنہ کے حق وہو
 ۵۔ جی اس تہاں ثابت ہوا جو
 ۶۔ یہ مجال ضرور حق ہے
 ۷۔ پھر نبوی مومنین علیہم
 ۸۔ اسے اوس کھچیاں نے
 ۹۔ اپنی تعینات دیو کھچیا
 ۱۰۔ جو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 ۱۱۔ تون لکھنے خانے دی خبری
 ۱۲۔ ہک اس فرشتہ دی سفند
 ۱۳۔ کئی اصحاباں توں جنت
 ۱۴۔ راز اس تہاں
 ۱۵۔ لکھی مقام دیہاں
 ۱۶۔ تون اپنا گورنر لکھی
 ۱۷۔ دس کارن وداں جنت
 ۱۸۔ راز کھچیاں
 ۱۹۔ جنتی ہوساں
 ۲۰۔ دس

۱۔ تون جنت اندر آؤ
 ۲۔ حضور صلی اللہ علیہ وسلم
 ۳۔ حضرت سعید بنی اسد رضی اللہ تعالیٰ
 ۴۔ عنہ کے حق وہو
 ۵۔ جی اس تہاں ثابت ہوا جو
 ۶۔ یہ مجال ضرور حق ہے
 ۷۔ پھر نبوی مومنین علیہم
 ۸۔ اسے اوس کھچیاں نے
 ۹۔ اپنی تعینات دیو کھچیا
 ۱۰۔ جو حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 ۱۱۔ تون لکھنے خانے دی خبری
 ۱۲۔ ہک اس فرشتہ دی سفند
 ۱۳۔ کئی اصحاباں توں جنت
 ۱۴۔ راز اس تہاں
 ۱۵۔ لکھی مقام دیہاں
 ۱۶۔ تون اپنا گورنر لکھی
 ۱۷۔ دس کارن وداں جنت
 ۱۸۔ راز کھچیاں
 ۱۹۔ جنتی ہوساں
 ۲۰۔ دس

کوئی برابر والا بھائی نکلے نل ٹتا بے
 سد کے آکھیا اوہناں کتیاں حضرت سرور تائیں
 علی عبیدہ حمزہ تائیں حضرت خود فرمایا
 تڑائے یا زاشیراں انگوں و پھیدان دوا
 پکڑ کے شیبے تائیں حمزہ کیتا خوار خواراں
 ولید مال علی و مڑیا علی نے چوٹ چلائی
 عقبہ مال عبیدہ ولید دوویں گھائل ہوئے
 مڑ علی تے حمزہ عبیدہ تائیں جانوں مار گویا
 عبیدہ آکھیا مال ولید حضرت سرور تائیں
 عبیدہ تائیں حضرت آکھیا توں کن و چھوہا
 عبدالرحمن روایت کیتی میں مڑ چہ جنگ دی بھائی
 بوجہل سانوں سین چا چا پھر واکتھ ہوئی
 کی کم تسانوں میں تاں آکھیا ہوتا ناں شیطان
 جے اوہ نظر ساڈی آوی کر ٹی چہ لویراں
 میں آکھیا اوہناں دوہاں تائیں بیہن خواراں
 دوہاں تاجھٹ فنیہ انونگوں کیتا کوک تائی
 معاذ معوذ اوہ دوویں لڑو تینوں نام تائیں
 بوجہل و ایٹا عکر مہ آیا غصہ مال خس لئی
 معاذ و اتھہ جاں لگن لگا جنگ تہیں عاجز ہوئے
 مار کے جھٹکا ٹوڑ و گویا ہتھ معاذ تے
 بوجہل ساں ہن مار گویا سن توں دست الہی

۲۳۰

کر ٹی مار لویراں اسنوں پاوی سخت خرابی
 گہل برابر والا بھائی دی خوب سزائیں
 کروڑا ٹائی مال کفار ان کتیاں شور مچایا
 لڑن دی کارن طرف انہاں دی اپا قصد کیا
 مار کے اسنوں مٹی اوتے سٹیا چون مڑاں
 ولید پاٹ لویراں ہو پاٹ ناں سر ہلائی
 مار تلواراں ہمدوئیوں دوویں گھائل ہوئے
 عبیدہ عمر و ابوبکر میں زخم اس کاری پایا
 امید شہادت و فہی تہی تلواں مینوں تائیں
 عبیدہ بعد لڑائی موپا پائیں جنت عید
 دو پانچ لڑکیاں مینوں آکھیا مال توفیق الہی
 اوہ ملعون شیطان کتھے پھر داوچہ تباہی
 بنی نوں دکھتاں بہتے مٹے اوں خیریت عیا
 اتنے چروچہ اٹھ دی اتے آیا نظر نظیراں
 اٹھ دی اتے چڑھیا جاہد اگر دا شور شراراں
 تلواراں مار گھٹکاں و ڈکھو سٹیا بیٹھ خرابی
 یارب جنت اندر دوہاں دیویں چلیا جائے
 مار تلوار معاذ نے موہد اکتھا دور تائی
 ہتھ نہ چلن دیویں اسنوں سپراں بیٹھ دایا
 مڑ دوویں بھائی کول عبیدہ کیتا خبر عجابی
 بوجہل نوں مار زین تے سٹیا کیتا مار عباہی

تلوار وہاں تھیں لیکر سرور سے بہت دلا
 مڑا یہ دونوں نال خوشی دی جو لڑن لڑائی
 مساوات زخمی کامل ہو یا کیتا کوچ اکا ہاں
 معوذ خلافت عثمان توڑی زندگی کامل لڑائی
 بوجہل جاں دگیا اٹھ دس اتوں کافر شور مچایا
 دو ہاں فوجاں مچ لڑائی کیتے شور کلے
 مومن تہوڑے کافر بہتے رکھیں شرم الہی
 کھڑیا نوچہ خجوراں بھیکے کیتی حضرت زاری
 دیہہ فتح سانوں یارب میری باجہ نہ تیکر کوی
 زاری کردیاں سر تھیں چادر ڈگی دوست الہی
 پکڑنی لولن لولن اندر کیتا یار صدیقے
 ہک لحظہ نیند نبی نولنی فضل کرم و کار
 پنجہزار ملائک لٹھے نال رسیدی یاری
 گھوڑا ہیٹھ تے وند بھی ماوسک میں غبارا بود
 پنگاں سبز تے سرخ سر تو نوری عبث کیلاں
 کراہاں تھیں سر باہر کڈھ کر الہیادوست الہی
 عویٹے رحمانی شکے قول نبی دے تائیں
 اکھٹوس خوب بہاں ملیاں نیری جان تیا ملی
 چوڑا پنج لٹ تلوار تاں لیکر کیتوسن جب تیا ملی
 لڑیاں لڑیاں حکم نے تہیں باجر شہید مچایا
 ہک مٹھی مٹی پکڑنی لے وچ کفار چلائی

مڑ لہواں دیکر اکھیا جاؤ جنگدے پاسے
 لڑائی وچہ ایہ زخمی ہو گزراں جنہر لائی
 بلغ بہار بہشتاں والی مسن جا تدا ہاں
 معوذ نون نازی رب بنیا کیتی نیک کمائی
 چوڑاں طرفاں بلوہ کر کے دہند و کار مچایا
 سختی دیکھ نبی واد دل بھی ڈریا یار پیارے
 تیرے باجہ میں کسے اگر رو رو کر لال لہائی
 ہتھ اٹھا کے پیش الہی فر فر آکن باری
 گریہ زاری حضرت والی حد تھیں زیادہ ہوئی
 صدیق اٹھا کے سر چادر روشن و تھی ہائی
 فتح ہوئی ہن بس کر حضرت اکھیا یار رفیقے
 صدیق کہیا ہن جاگو حضرت فتح کیتی تار
 جبرائیل کھلوتا وچا ہن اندی پکڑی اک سواری
 اپر اسوار بھی املق گھوڑیاں چکن نور وجود
 بدن انہاندی دیو چکن جیونکر وچہ قندیلان
 بہشت نصیب انہانوں حسن باجر طیری وچہ پیار
 کھلا چھو مارے کھاندا آہا سٹوس مال تاپیں
 میوے چل بہشتاں کھایے میوے عجیب عجیبی
 مار تلوار کفاراں تائیں کیتوس ار خرامی
 وچہ بلغ بہار تے حور قصوراں ڈیرا اوس لگایا
 یاراں لولن فرایا حضرت ابرو فوج بلائی

فرشتے اس بار اٹھاون اپنے کل ہتھیار
 فشتیاں مار کفار ان تائیں کیتا چیر پیراں
 بن عباس روایت کیتی ہک انصاری کاری
 یک اول از طراق مٹا س کن اصحابی لایا
 نظر کرتاں کوٹی ناہیں منہ جاں پھیر بھنویا
 سزک منہ اوس کافر والا بو پاپاٹ پوریاں
 فتح ہوئی خود حضرت تائیں غیاث نال بہاراں
 عبدالرحمن بن عوف تائیں کیا ایہ کہتے
 لاج بچاویں جبکہ مینوں کریں حمایت میری
 عبدالرحمن ہتھ پکڑ کے اسد اوچہ حمایت لیا یا
 دیکھ بلال مؤذن اوسنوں کیتا شور ککارا
 کوریاں نال مریدیا مینوں دیندا سخت
 عبدالرحمن تا دشمن میرا بھی سلامت جاو
 اصحاب بیدری آن پٹٹ اپر ایمیہ تائیں
 نثر قتل قریشی ہونے شروع زنجیراں
 جوداں کل شہید صحابی جنت طرف سد ہار
 اٹھ انصار مہاجر چھ بھی چوہہ یا زکچھانی
 بو بشر انصار غریب و چار پکڑ عباس لیا یا
 بو بشر کہا عباس کس نے میں تھہ جوڑ پھیرا یا
 جاں جنگ تہیں فارغ حضرت ہوئی پھیرا یا
 اکھیا بن مسعود میں باساں لیاواں زبیر شاہی

فرشتے اس بار اٹھاون اپنے کل ہتھیار
 فشتیاں مار کفار ان تائیں کیتا چیر پیراں
 بن عباس روایت کیتی ہک انصاری کاری
 یک اول از طراق مٹا س کن اصحابی لایا
 نظر کرتاں کوٹی ناہیں منہ جاں پھیر بھنویا
 سزک منہ اوس کافر والا بو پاپاٹ پوریاں
 فتح ہوئی خود حضرت تائیں غیاث نال بہاراں
 عبدالرحمن بن عوف تائیں کیا ایہ کہتے
 لاج بچاویں جبکہ مینوں کریں حمایت میری
 عبدالرحمن ہتھ پکڑ کے اسد اوچہ حمایت لیا یا
 دیکھ بلال مؤذن اوسنوں کیتا شور ککارا
 کوریاں نال مریدیا مینوں دیندا سخت
 عبدالرحمن تا دشمن میرا بھی سلامت جاو
 اصحاب بیدری آن پٹٹ اپر ایمیہ تائیں
 نثر قتل قریشی ہونے شروع زنجیراں
 جوداں کل شہید صحابی جنت طرف سد ہار
 اٹھ انصار مہاجر چھ بھی چوہہ یا زکچھانی
 بو بشر انصار غریب و چار پکڑ عباس لیا یا
 بو بشر کہا عباس کس نے میں تھہ جوڑ پھیرا یا
 جاں جنگ تہیں فارغ حضرت ہوئی پھیرا یا
 اکھیا بن مسعود میں باساں لیاواں زبیر شاہی

بن عباس نے اپنی پٹھری
 منکب میں بھی فرشتے کوئی
 نہیں پس اب روایت
 اوہنا نے اسے روایت
 کر دی ہے۔ غیر حلوئی ثابت
 ہے عبدالرحمن نے اسے
 شہر رسول نے اپنی طرف
 دی پنجابی وچہ نظم بنائی
 اسے زبیر الغنا بہت
 ہیں۔ یہ وہ حال شہداء و
 ۲۲۲
 شہداء کے لئے ہے
 بیہوشی کے شہداء نہیں
 کہہ دیئے تھے
 پھرتے تھے
 فقیر حلوئی غنی اسے
 اللہ نے غنی کا تہ و والہ
 وکن سن ۱۱

وَوُضِعَ اسد وود ہی ہو گئے وچو خدا باں | بن مسعود اس کو تہا ہیں لہتے بہت غنا باں

وَاذِیْعِدْ لَہِ اللّٰہُ اِحْدٰی لَطَافِیْقَتَیْنِ اِنَّمَا لَکُمْ وَاوَدُ وَاوَدُ

اور صورت وعدہ دیلے اند تم کو ان دو جماعت میں سے ایک کو کہ تم کو ہاتھ لگی اور

اِنَّ غَیْرَ ذٰلِکَ الشُّوْکَۃِ تَکُوْنُ لَکُمْ وِیْرِیْدُ اللّٰہُ اَنْ یَّجِیْعَ

تم چاہتے تھے جس میں کانٹا نہ لگے وہ تھی تم کو اور اسد چاہتا تھا کہ سچا کرے

اَلْحَقُّ بِکَلِمَتِہٖ وَکَیْقُطَعُ دَآبِرُ الْکٰفِرِیْنَ لَیْجِیْعُ الْحَقُّ وَیَبْطُلُ

سچ کو اپنے کلاموں سے اور کانٹے پھینکا کافروں کا تاکہ سچا کرے سچ کو اور جب وہ کھڑے

الْبَاطِلُ وَاوَدُ لَکُمْ الْمَجْرُمُوْنَ

جھوٹ کو اور اگرچہ نہ راضی ہوں گنہگار

تے پاؤ کرو جو وعدہ رب کیتا تاں بگڑوں

تے چاہو اتہ ثابت کرنا حق نوں خود فرماؤں

تا دین سچ نوں سچ کرے رب جھوٹھا دین مٹاؤں

اِذْ لَسْتُمْ یَغِیْثُوْنَ رَبَّکُمْ فَاَسْتَجَابَ لَکُمْ اَتٰی رُؤْسُہُمْ بِالْاَیِّ

جب تم لگے زیاد کرنے اپنے رب سے تو پہنچا تمہاری پکار کو کہ میں مدد بھیجوں گا تمہاری بار

مِّنَ الْمَلٰٓئِکَۃِ مُرْدِفِیْنَ ۝ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰہُ اِلَّا اِبْتِہٰی وَ

فرشتہ لگاتا رہا انہولے اور تو ہی اسے نے فقط خوشخبری اور

لِتَطْمِیْنَنَّ بِہٖ قُلُوْبُکُمْ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰہِ

تاچیں بگڑیں دل تمہارے اور وہ نہیں مگر اس کی طرف سے

اِنَّ اللّٰہَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ

جس فریاد کیتی تاں یہ نہیں کہیا یہ لقا

تے کیتا نہیں سب ایہ مگر ان خوشخبری جوئی

لفظ قافلہ الخ جو مدد
فتح اتہ نصرت حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم کی
دا لکھیا ہوا ہے مرقوم
القسمان ۱۲
سے نہ چاہے الخ
کیا بیخیاں نے حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم
سے دعا کرتی آہی جو کلمہ
کونیم بجا رہاں سوساں
کون ہاں کرو تا تابور
کلمہ ۱۲
۲۳
کوہ کر دی ہوا

ایہ حالت دیکھنی نہیں یا راں جا کے خبر نہائی
بس شتر قتل تے شتر قیدی کا فرمونار کیتے
ہن بخیری حق منکر ہوئی کنوں وجود ملائک

فرمایا سچ جو ایہ مد و فلک ترے بچیوں آئی
فاستجاب لگم لگم تجھ جو میں رب فرمایا میتے
اس آیت تہیں رو ہوئی سہا وہ مرد و مالا لائق

اذ یعشیکم النعاس آمنۃ منہ ویُنزل علیکم من

جس وقت ڈال دی تمہرا اونگھ اپنی طرف سے تسکین کو اور اوتارا تم پر

السَّمَاءِ مَاءً لِّیُطَهِّرَکُمْ بِهِ وَیُذْهِبَ عَنْکُمْ رِجْسَ الشَّیْطٰنِ

آسمان سے پانی کہ اوس سے تم کو پاک کرے اور دور کرے تم سے شیطان کی گناہت

وَلِیُرِیْطَ عَلٰی قُلُوبِکُمْ وَیُثَبِّتَ بِہَا الْاَقْدَامَ ۝ ۱۲

اور مضبوط کر دے تمہارے دلوں پر اور ثابت کر تمہارے قدم ۱۲

جاں کھیار ب تانوں و ہنگوں ولتھیں خوف
تا کر مری تانھیں و شیطانی سوسہ جو چلا ہو
سی ڈیرانی کیتا و چھٹے ریتاں بد مقام
تے اٹوسی گرد غبار چھت جو پانی اقد نہ آ
بھئی ہو پیاسے مخلم اتیں نالی ہوئی پیارے
جو کو میں نماز بجا سواندر حالت جب نجاست
تا یہ مینہ آسمانوں گھلیا پانی و گن جو قیرے
بھی اٹھ رہاٹھے پانی و لوں ایڈ ہوئی از زنی
کفار اندر ڈیر پانڈیوچ چکر ہو گیا ساہی

تے مینہ ہانوں بھیج اوس نال تانوں بنایا
اتے دلاں تانوں تائیں ثابت قدم لکھو جانوں
ایہ بالو ایڈ آہا جو جاہدی دہسہ قدم تانے
تے پانی پر کفاراں تے سی ڈیر کیتا ساہی
دلاں اندر سوس پیاجو ہن حالت و چکارے
تے کہو تیں حق ہاں نول بھی حضرت اہل ستار
یاراں فصل کیتا ہو ریتاں مشکان بہرین تہہ
ریت جتی اتے گرد بیٹھا فصل ہو یا رحمانی
اوہ ہوسے ذلیل خوار اتے خوشیاں دی سوسن

عنی اللعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس

یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس
یعنی النعاس یعنی النعاس

۱۵ ہن بخیری النعاس
۱۶ ہن بخیری النعاس
۱۷ ہن بخیری النعاس
۱۸ ہن بخیری النعاس
۱۹ ہن بخیری النعاس
۲۰ ہن بخیری النعاس
۲۱ ہن بخیری النعاس
۲۲ ہن بخیری النعاس
۲۳ ہن بخیری النعاس
۲۴ ہن بخیری النعاس
۲۵ ہن بخیری النعاس
۲۶ ہن بخیری النعاس
۲۷ ہن بخیری النعاس
۲۸ ہن بخیری النعاس
۲۹ ہن بخیری النعاس
۳۰ ہن بخیری النعاس
۳۱ ہن بخیری النعاس
۳۲ ہن بخیری النعاس
۳۳ ہن بخیری النعاس
۳۴ ہن بخیری النعاس
۳۵ ہن بخیری النعاس
۳۶ ہن بخیری النعاس
۳۷ ہن بخیری النعاس
۳۸ ہن بخیری النعاس
۳۹ ہن بخیری النعاس
۴۰ ہن بخیری النعاس
۴۱ ہن بخیری النعاس
۴۲ ہن بخیری النعاس
۴۳ ہن بخیری النعاس
۴۴ ہن بخیری النعاس
۴۵ ہن بخیری النعاس
۴۶ ہن بخیری النعاس
۴۷ ہن بخیری النعاس
۴۸ ہن بخیری النعاس
۴۹ ہن بخیری النعاس
۵۰ ہن بخیری النعاس

رسل ملائک تمہیں مرسل بنی آدم افضل پائے
 ایہ وہ چوتھے عقاید مسئلہ بالتفصیل ایسا ہی
 جو مومن ہوئے تھے عمل بہ انہما اور جیتے کل
 وچہ سورت بیتہ دے ب مومنا شرف تار
 جنہاں برا کہیا صحابانوں اوہ مومن ان جانو
 صدیق عمر تے مائی عائشہ ہو موماو حتی بائیں
 بھی ہو صحاباں گالیاں دیوں لعنت کفر
 اوہ عشرہ مبشر یا نبیدی خوشخبری جنہا جنت
 قطعی جنتی نون جس خسروں دوزخی کا فرکیا
 فرقیان گرا ہاند ہویا جا رد قرآنوں
 دو جا فرقہ رضیاں جو طعن کرن صحاباں
 فرقہ نجدیاں منکر مطلق ہویا مدوولیاں
 وجود فرشتیاں شان صحابان یاری مترتا

تے کنوں ملائک عامی مومناں نبی شان
 علم عقاید پر پھن پڑیاون ساری مومن بہانہ
 تے مشک تہیں مندی ہوئی خبر ایہ افلاکوں
 جو کہی مومن نون مندا اونوں حکم ن خسار
 قرآن کہی جنہاں مومن اوہ تنہاں کا ذکر کیاں
 سعد سعید تے طلح زبیر عبدالرحمن منائیں
 ڈاڈے ویری صحاباں تنہاں سند سخن الان
 ایہ کا فر کہ اوہ ہانوں پوں کا زلین بہت
 قرآنوں منکر ہو کے ہے اوہ آپوں کا فر کیا
 ہک نیچر جو کہن فرشتیاں ہنیں جو عیاں
 شان صحاباں تھیں ہی اوہ ناوقف ل زباں
 تے روا مجاز یاری غیر کہی قرآن صحاباں
 ثابت انہاں تیاں وجوں مومن من منا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قَاتَيْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُم

اے ایمان والو جب ملو تم کافروں سے میدان جنگ میں تو ت ورت دو ان کو

الْأَدْبَارَ وَمَنْ يُولُوهُمْ يَوْمَئِذٍ ذُرَّةً وَإِلَّا مَتَّحِرًا لِقِتَالِ

پیشہ اور جو کوئی ان کو پیٹھے دے اوسدن مگر یہ کہ ہنر کرتا ہو راہنی کا

أَوْ مَتَّحِرًا إِلَى فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَا أُولُوهُ

جا ملتا ہو فتنہ میں سو وہ لے پہرا غضب اتد کا اور اوس کا ٹھکانا

جَهَنَّمَ وَيَبْسُ الْمَصِيرَةَ

اے اہل ایمان جان دو کفار ان کلمے نہیں چھو پس ناہ پھیر وچھا اوہناں تھیں نفس و گوٹہ کے

بقیہ سحاشیہ صفحہ ۲۲۹
 تفاوت آدمی و چوہا
 ایسا سے حاصل کر لیا
 میں اتنے آفت نون
 اوسلا وچہ دوزخ سے
 ہے ان کما ہی اتنے کب
 بنیے سے جو کیا اتوں
 سے زچہ دنیا سے
 فقیر علوی عقی اسد

کیا وہ مردار کا مال ہے؟
 کیا وہ کفر تھیں؟
 جو ملک اور زمین اس میں طرف
 میں اس سے ۱۲ فقیر صوابی
 قرآن مجید میں آیت ۲۳۰
 عام ہونے والی آیت ہے
 کے دوہرے ہونے کی بنا پر
 یعنی آیت ۲۳۰ میں
 کی طرف سے
 اور یہیں جو میں
 روایت ابی سعید خدری
 والی تینوں آیتوں کے
 زبیدی نے آیت ۲۳۰
 تفسیر میں مذکور ہے
 فقیر صوابی نے
 ۱۲ جو بنو النواہب
 چند زحف کے ثابت
 ہونے کے لیے ۱۲ خلاصہ
 ہے جو میں نام ہوسا
 کسی مسجد یا دوسری
 جماعت کے اہتمام سے
 مثل خوف انہ شیعہ
 دی خیال کیا جاوے تو
 آیت ۲۳۰ میں

جو پھیرے اوسدن مچھ او نہاں تہاں تہاں تہاں تہاں
 پس تحقیق اوہ مٹیا لیکے غصہ غضب خداوا
 زحف ہی مصدر یعنی شکر زحف اگرچہ جماعت
 مگر مٹے جو پھیر ٹرن نوں دہو کھا دی کھاں
 کیا ابو سعید خدری ایہ آیت بدیاندہ جی
 ایہ حسن ضحاک نے قول قنادہ مگر صحیح یہ آیا
 رکافر دونیا تھیں جد زیادہ تاکہ جرم نیاں
 جے بن قصد مقابلہ تہیوی نال کفار کھائیں
 جیلہ تے فریب لڑائی دیوچہ ہو یا روائی
 بخاری وچہ فرمایا بہت گناہ ہلاک کریندے
 کہاوں مال تمیم زانندی تہمت زن پاراں
 طبرانی تھیں وچہ ترغیب اوہ تن گناہن سارے
 ہک شرک خدا ننگ و جی کرنی باپیاں نا فرمانی
 بعد آذان ز مسجد وچوں نکلن جائز آیا
 جان مومنناں فتح بدر وچہ پائی تاہر ہک الا
 جو بار یا ساں اوہنا نون پاپ ب کم ساڈا آیا

مگر جو موراجہت لڑن یا فوج اپنی ول جائی
 تے جاہگ سدی دوزخ ہی اوہ بندی جاہگ
 وچہ معالم خازن حمل کشاف پکھان سماعت
 یا و سخی طرف حمایت اپنی اس الزام نہ یاں
 سن سنگ بنی اوہناں مٹیاں سدر واونہ آیا
 جو عام ابھی ہر جنگوں نسن سخت گناہ فرمایا
 شافعی کیا روانسن پر بہتر ناہیں گناہیں
 تا منع نہ نسن پصف جنگوں نسن نال گناہیں
 دو بارے جنگ دی قصدوں ہٹنا جائز کھائی
 شرک قتل ناحق اتے جاو کھاوں باج تہمت
 تے صف جنگوں نسن جان ایہ نت کرن ہلاک
 جو جنہاں پاروں نیک عمل کچہ فائدہ دین نہ پیا
 تریجی نسن مگن صف جنگوں وچہ خلاصی جانی
 مگر جاں نیت مٹاؤن جو میں عذر راست پیا
 میں اوسنوں ماریا اوسنوں ماریا تا اتہ فرماو
 جو میں گلی آیت اندر اسدا اتہ حال سنایا

قَلَمٌ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ

سو تم نے ان کو نہیں مارا لیکن اللہ نے انہیں مارا اور تو نے نہیں پھینکی مٹی خاکِ حقوت

وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ فَهَيْبَتِي مَخِي تَوْنِي - لیکن اللہ نے پھینکی

تساں قتل نہ کیا اوہناں بلکہ اللہ نے مار گئے

بن زید کیا یہ آیت اتری اندر بدر لڑائی

تے ناہ توں پھینکی اوہ جاں پھینکی کین چلا

جو ٹھیاں کینکریاں تن سٹیاں حضرت کو صفائی

بہاؤ چو بیکر جازا پکھانا

کعب بن ربیع ابو سعید کنوں سن بہت بیمار
شاہ رسل تس سدا بعد نماز آیا و چون حضرت
تا فرمایا کیا خبر تینوں حکم کنوں رحمانے
شاہ عادل جو حکم خدا ہے جاری کرینوالا

حضرت ہنگے آہرتے اوہ کھلا نماز گزارے
فرمایا چلا یو کہے ساں چہ نماز دی حضرت
تیں حکم قبولوب نبیدا باہجہ توقف آنے
اوہ قائم مقام نبی تیں بھی فرض اطاعت

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً

اور بچتے رہو اوس فساد سے کہ نہ پڑے گا تم میں سے ظالموں پر جن کر

وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

اور جان لو کہ اللہ کا عذاب سخت ہے +

تے ڈرو عذابوں جہڑا خاص نہ سچو ظالم تائیں
بلکہ ہو وی عذاب گناہیاں غیر گناہیاں ہر نون
یا لو کی خاص جو اماں تائیں بیویوں و سجن تائیں
ڈرایا اونہاں گناہ تھیں تھ بنڈیاں خاص لہی
جویں مجلس یاری بریاں پاروں جیوں نہ بچوں
پس جو لوک صلح کل ہر ناہ تہاں منع کریندے
تا ساریاں عام عذاب ہویا تویں تہاں کار تیا
مثال اوہانہ دی پو بخاری خود حضرت فرمانے
کہ در بے اپرو لے جیٹھ پو پر جو نیچے ملے
جاں پانی لین نہ دیا اونہاں تا پھر نیچے والے
جو کر کے ہیں سورج کو ہار یوں مٹھو پانی پائے
تا بہناں ملی خلاصی بہن تے غرق سار ہوجاندے
ہن صلح کلی و پو ڈبی بھنے احسن نیم ملانے

تے جانو ایہ جو اللہ سخت عذاب کتنہ تائیں
جو ہک گناہ حوا و موٹے عذابے س کل بشر نون
تا سنج ترو ام عذاب کے مرتبہ سیا بحر عطا نہیں
جو جہناں گناہاں پاروں آفت کہنہ و گناہاں
اوہ مچھیاں پڑوی وینہ ہفتہ جوی تہاں منع کئے
جاں بیویوں روکن تھیں سن مڈیاں چپ نہ پڑیں
جو ہوندے و س بیویوں روکن عام عذاب تھایا
جہاز تے قوم چڑھی ہک تو کہہ متزل تلوں تہے
اوہ پانی لیون کارن جانڈی تلیان لاس بجائے
کرن سورج تھایاں کہن لیسان خود آب ہر جا
پھر تلے وجے والیاں نے جو پیتا روک نہ پائے
ایدا وہ بلا جو گر کے نون چھوڑ ناہ کھپ جانڈے
اوہ بے دیاں سنگ تلت کردی کرن تو عظیم رہے

۱۳۱۲
۱۳۱۳
۱۳۱۴
۱۳۱۵
۱۳۱۶
۱۳۱۷
۱۳۱۸
۱۳۱۹
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
۱۳۲۴
۱۳۲۵
۱۳۲۶
۱۳۲۷
۱۳۲۸
۱۳۲۹
۱۳۳۰
۱۳۳۱
۱۳۳۲
۱۳۳۳
۱۳۳۴
۱۳۳۵
۱۳۳۶
۱۳۳۷
۱۳۳۸
۱۳۳۹
۱۳۴۰
۱۳۴۱
۱۳۴۲
۱۳۴۳
۱۳۴۴
۱۳۴۵
۱۳۴۶
۱۳۴۷
۱۳۴۸
۱۳۴۹
۱۳۵۰
۱۳۵۱
۱۳۵۲
۱۳۵۳
۱۳۵۴
۱۳۵۵
۱۳۵۶
۱۳۵۷
۱۳۵۸
۱۳۵۹
۱۳۶۰
۱۳۶۱
۱۳۶۲
۱۳۶۳
۱۳۶۴
۱۳۶۵
۱۳۶۶
۱۳۶۷
۱۳۶۸
۱۳۶۹
۱۳۷۰
۱۳۷۱
۱۳۷۲
۱۳۷۳
۱۳۷۴
۱۳۷۵
۱۳۷۶
۱۳۷۷
۱۳۷۸
۱۳۷۹
۱۳۸۰
۱۳۸۱
۱۳۸۲
۱۳۸۳
۱۳۸۴
۱۳۸۵
۱۳۸۶
۱۳۸۷
۱۳۸۸
۱۳۸۹
۱۳۹۰
۱۳۹۱
۱۳۹۲
۱۳۹۳
۱۳۹۴
۱۳۹۵
۱۳۹۶
۱۳۹۷
۱۳۹۸
۱۳۹۹
۱۴۰۰

مال ہٹھا کرنے کا دن دیوں دین دہ گھلنے
 ست آمدن گٹھہ جاوے عا غنق دنیا وان بلائیں
 تا یا بیماری طاعون گھلی رشتہ است عمل برائی
 مثل کفار یہ تاڑیاں سیاں و عطا نوچہ و جان
 جو بریاندی بڑی سں ایہ برانہ دستے لاندے
 سواوہ بھی دور تنہا ہاں تھیں ہویا گوٹ گنہا
 ویکھو ویکھی چوڑ ہو سب ٹسگے چوڑ گمراہی
 است میریوچہ گناہ جکھتے ہوں عیاناں
 مثنوی وچہ فرمایا ایویں صوفی مرویانی

لیکن نام اسلام حمایت جلسے کرن سالانے
 بھولی نہاں کسے بندہ سب کسے کسنا ہاں
 جاں غیرت اسلامی دون نہاں ٹیوں ٹھسہا
 فتوی آئے لحرینوں ماہ لساں سنگ ہاندے
 ایہ غیرت اسلامی دی وخن پاروں آفت پانے
 اوہاں لوچہ مند جانن درجہ ادنی سی ایمانوں
 بلکہ تعظیم اوہاں ہی کردی اندر عام لوکاں
 کہیا ام سلمہ فرمایا آبا سرور دوہاں جہاں
 تا قہر عذاب خدا واسبہ تے ہوسی عام جہانے

لے کیا لایا وچہ ابن کثیر
 وچہ جاکھو کیا مطرف نہ
 حضرت زید رضی اللہ عنہ
 خلافت کیا سبب ہوا جو
 پچھلے خطبہ دیکھ کر یوں
 نہ رویا اسے ہن خون دیکھو
 کردی ہوتا فرمایا اس وجہ
 صبیح لے عمرائے شان رضی
 منہم سے ایہ آیت پر
 آہے اسے ایہ مسلم نہ آتا
 اسیں ہی اسے مصداق
 ہاں۔ وچہ وچہ
 کے برائے شان
 وچہ علی کے شان
 اتنے زبردست نازل ہوئی
 اتنے کیا ہی نہ وچہ
 اتنے کیا ہی نہ وچہ
 جنگ جبل الیاند کے کیا
 جنگ کے تعلق ہوا
 نکالنے کے لیے سوا کے جو
 کام سما ہوا سوا کے
 آخری زمانے شان رضی
 آخری وقت وچہ سما
 منہ دی ہوئے شخص
 ہوتے اوہ شخص
 شامل آہے۔ اوٹھیں
 نکال آتا آٹھویں
 دی لکھتی تھیں پناہ
 سہ نوایاں نون وچہ
 خانہ کعبہ کے لئے
 اور گاہکوں کے لئے
 اس میں دنیا کی
 تمام دولتیں
 جمع تھیں
 اس وقت
 اس وقت
 اس وقت
 اس وقت

وز زمانہ افتد و باد اندر جہات
 تے فسق فجور اندر سرگرمی تندی غضب ایہ
 وعدہ خلافی جھوٹ بولن نون لوکاں نہر بیا
 مثنوی وچہ جو ہیں مومی مومی ہن تہر تانے

ابر برنا ید چہ و منع زکوٰۃ
 دین اسلام ولوں لوکاندی حسیہ
 بے ابوبی دی کثرت ہر جاد شرم نیا اٹھ دیا
 تے بے ابوبی دی شامت پاروں پندی گ جگا

بے ادب محروم ماند از لطف رب
 بلکہ آتش درہمہ آفاق زو

از خدا جو حکیم تو مفتی ادب
 بے ادب تنہا نہ خور اوشت با۔

جو ایہ بھی مثل آتش دی تن میں بندیا نکھا جاو
 بلکہ سختی نال ہاندے کردیاں سہل ٹوڑے
 جو سپد نصیحت مومن وی کومی تے ناہر
 و لوچہ ویکھ جلیہ بریاں وقت سہی ہن بھا

اوہ اگ بے ابوبی والی ہے طاعون مرض دیکھو
 ما پیو مرشد او تداواں ہور وکیاں بکرو
 بنی کیا ہیج ہکسیرانہ آوسی سخت اجیہا
 ایسی قوت مومنوں بولن وی رہونہ ہرگز کانی

۳ سپ زہری تھیں برہے۔ جو سپ برا لفظ جان مثنوی ماروا ہرے یا برایاں لمانا ہے نہ فقیر حلو

در وجود ذنہ و پوسہ تہ

اے خنکوں موز خود ستہ شد

مقالہ در تفسیر سورۃ انفال
 اور بھی موز وچہ
 مقالہ در تفسیر سورۃ انفال
 اور بھی موز وچہ
 مقالہ در تفسیر سورۃ انفال
 اور بھی موز وچہ

۱۔ مشورہ الزجیدینال
 مشورہ صلاح کہتی جاوے اور اس
 فاسداؤ سنوں نہ دیوے نہ حق
 نفل چھپاؤسے۔ اور سدی پہلے ہی
 دی صلاح ہے۔ حلوی
 ۲۔ امین الزمان مسودنی
 اندر نہ مانے فرمایا انقلوہ انانہ
 والذین انانہ والذین انانہ
 والذین انانہ یعنی نماز اتنے ہونو
 ۳۔ غیبت نہ کرنا جو کس سے
 ۴۔ غیبت نہ کرنا جو کس سے
 ۵۔ غیبت نہ کرنا جو کس سے

وچہ مال یا امر کسے ہو رہی وہ ہو خیانت کا شی
 المستشار المؤمنین جو میں یا بھرا ایت
 امین امت و ابو عبیدہ نون حضرت فرمایا
 وچہ پر سے اسلام اتقا دو کر نفاق ریابا
 دینی مسلیا نوچہ باطل تاویل کرن نفسانی
 کرن فریب اتے حق چھپاؤن ہر جا خیانت کا
 دوبارہ لفظ خیانت و اسکارن رب فرمایا
 تے لافعی واکو اسوچہ ایہ اشارت آئی
 ہے وچہ غریب علی تمہیں کسے بنی تہیں چھپا پائی
 کیا کلمہ طیب سو کھا رکھن مشکل ساتھ امانت
 یا سنگ ترک خداویاں فضاں کرو خیانت میں

ہر خیانت نون اپہ شامل قید بندہ کنی لانی
 مشورہ کر نیے جین سنگ یا اوہ امین نہایت
 جو آبا محافظ اتے امیر امت و عالی پایہ
 نصیحت کرن اندر کوئی کہن نفس نہ خواہ
 کہنا جھوٹے روایت اندر کہنا غلط زبانی
 جو رب قوت بخشی بجا خرچن خیانت بھاری
 جو حق العباد خداویاں حق سنگ متقل جاوے پایا
 جو دوویں ممانعتاں کہو ہی ہن سبھاں دن
 جو سبہ تہیں سو کھی کیا تے سبہیں شکل کیا شی آئی
 خبر دار نہ دین زکوٰۃ نماز ہے باہر امانت
 یا گروہ خیانت سنت ترک کہ نوچہ بھرا ہمیں

مسئلہ

بھی اہل ارشادوں سدا ظاہر کرنا از مریدوں
 وچہ موصح کہیا ایہ ایت ابو لبابہ وحق آئی
 یہودوں ابو لبابہ تھیں تا پچھیا مشورہ رہوں
 سمجھ آئوس پھریں ایمن کرن سنگاں ہوا
 تا جو ہوئی قبول اس تو بہ حق اسے تہ بھائی
 پھر عام لفظ اہل ایت سندے ہر خیانت ش
 پر اوہ اصول تعلیم کہتے رب پر ضیاء اصولوں

جو بیعت وقت تباؤن ایہ بھی خیانت پیر فرمایا
 جاں بنو قریظہ قلعے طرف تہس بنی چلا یا کیا
 جو سائوں کیا کر سو فرمایا کرناں حال تباہوں
 پس آوتھوں وچہ مسج نبوی مال ستوں پہنویا
 ایہ ایت نازل ہوئی بھاویں مور و فاض ہوا
 بندر کھن کہ مور و پر روانہ کہندے مکمل
 امانت ہوز خیانت سدا ایہی مراد رسولوں

۱۔ فائدہ سمجھا ایہ بھی خیانت
 ۲۔ حلوی
 ۳۔ جو سائوں نے بیویا
 ۴۔ کیا اونہاں نے بیویا
 ۵۔ تا جو تے اتروں قلعے
 ۶۔ تا پاؤں مشورہ
 ۷۔ ابو لبابہ تھیں چھپا
 ۸۔ انوں حضرت صلے
 ۹۔ اسکی کرن کے فرمایا
 ۱۰۔ تا انوں قتل کر گئے
 ۱۱۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۱۲۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۱۳۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۱۴۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۱۵۔ سمجھ آئوس الخیر

و اعلموا انما اموالکم و اولادکم فتنۃ و ان اللہ عندہ اجر عظیم
 اور جان لو کہ تمہارے مال اور اولاد جو میں خراب کرنیو لے ہیں اور یہ کہ اللہ کے پاس بڑا ثواب ہے

۱۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۲۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۳۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۴۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۵۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۶۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۷۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۸۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۹۔ سمجھ آئوس الخیر
 ۱۰۔ سمجھ آئوس الخیر

۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَكُمْ فُرْقَانًا وَ

اے ایمان والو اگر ڈرتے رہو گے اس سے تو کد گجاتم میں فیصلہ اور

يَكْفُر عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِر لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

اور تار گجاتم میں سے تمہارے گناہ اور تم کو بخشید گا اور اتد کا فضل بڑا ہے

تساں یاں کرے معاف تو بخشے فضل و عطا
 فضل الہی تہیں اس حصہ وافر فیض و عطا
 سب امتاں تہیں فضل ہووے تساں ہل ہل
 اوہ موضع وچہ نہ پایا تلے اس آیت کیجھ سوہار
 تا ذکر دینے و ابونہہ پیار اکتیا پیش اوہ تہا میں
 سا وارانندوہ وچہ ٹیٹھ قریشی ایہ صلاحیں کرو
 اوہاں شاہ رسل ی باری وچہ گرتا شرع و عطا
 تے رکھی اک سوراخ او تھیں تے روٹی آپہنچا
 تے آکھیوں لوکی کے قائلے بہت یا مان لیا
 تے بنی ہاشم وچہ اس شہری رہندے بہت سوا
 کہیا دو جو خود تہروں کد ہو جاسی چلا کھائیں
 لے اسی ہمارا پہر مال سا ڈیڑی پھبا کے
 جو گل قریش قبیلوں ہک ہک بندہ سیا جاو
 تا گردن ساریا بندی پر ہو و او سا خون گرمی
 اوڑک ہونا چار ساتوں پہر چھی لیسن بجاشی
 کہیا بلال ج راتیں کیے قتل نبی خورسندہ
 تا علی تائیں خود بسترا پر سوا باشاہ ابراہن

اے مومنو ڈرو جو رب تمہیں تار لسی قرتساں
 معلوم ہو یا جو متقی رہی محفوظ ہر شر بلا
 فرقان یعنی رب فرق کرے تساں یہ روز خسرو
 جو نقل کرے موضع تہیں لکھوی تلی اس آیت پکار
 وچہ موضع جادول بازت ہجرت ملی نبی تیاں
 تے بن صدیق علی کوئی ہیانا پاس نبی سرور
 لے شیخ نجدی می صورت بن شیطان ہی ہوجایا
 کسے کہیا نبی لہوں وے وچہ کوٹھی بو ہا بند کر
 تا مر جاوے خود شیطوں ایہ تجوز پسند نہ پائے
 تے ہننے یار اس کیٹوں طرف نہ ہیں سدا
 اوہ کر اتفاق تساں سنگ ٹھنڈوں سوسدیتا
 کہیا شیطان جتھے اوہ جاسی کانوں پھندا
 ایہ شوری سن ابو جہل کہیا وچہ قتل میری چڑا
 تا کر کے اتفاق او تائیں کرے قتل تمامی
 نہ نال تمام قبیلیاں نبی ہاشم کر سکن لڑائی
 کہیا شیطان ایہ خوب تا ابو جہل ہر قوموں بندہ
 تا آجہل نبی نوں دسا کل گرتا کفار ہ

تے خود مال صدیق پیاری جانب غار سدھا | انا اگلی آیت رب تباری موضع چہ فرمائے

مثنوی

گم شدہ چوں سایہ نور آفتاب	یا چو بوئے گل ویرا جزئے کلاب
وجہ خازن وی خود جاوہر علی بن نبی کبیرا	نہ رکھیں خوف کسید اہر مکرواں میں متہوں
باہر گہروں چلے پھر حضرت مٹھی خاکت کھائی	انا جھلنا پڑو کے سر میں کفاراں کسبہ گائی
مانظر کفاراں پھر گئی دستے جانبدارہ کسینوں	توڑ جیل می غار اندی لگییا صدیق نبی نوں
علی بنس چھوڑا ادا امانت کارن لوک اکثر	امانتاں بہت آپے سن پاس کہنید غارن اند
تا پہرا دہن علی دامشک بستر سمجھیں	جان حملہ کرن لگے اٹھ فجرے علی میونر انور
کہنہ سے یاز تیر اکتھ فرمایا میں خبر نہ کالی	غار تائیں پھر کھون لجا ندو کر کھو جی ہرادی
غار و مہنتے کہنے سدا جالاتنیا پاندے	مشرک کہند جو حواتھ وڑی تا پا لکھو کر سدا
ترے راتیں وچ غار رہے پھلھا طرف سدا	وچ اگلی آیت ایس حالت نہیں خبرتی اشکارا

وَ اذِیْکَرِیْبَکَ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا لَیْسَ لَیْسُوْکَ اَوْ یُقْتَلُوْکَ

اور جب فریب بنانے لگے کافر کہ تجھ کو بھاویں یا مار ڈالیں
اَوْ یُخْرِجُوْکَ اَوْ یُکْرُوْنَ وَ یُکْرُوْا اللّٰهُ خَیْرٌ لِّلَّذِیْنَ
یا نکال دیں اور وہ بھی فریب کرتے تھے اور تم بھی فریب کرتا تھا اور کافر یہ سب بہت

تے جد کر کیتا سنگ تیرے کفاراں ناپاکاں	تدہ قید کرن یا قتل یا کینوں کدہن بانگافا
اوتھ لیل مکر کر نید توڑی پٹا اوتھاں سنگ لاکو	سب بہتر مکر کنندیاں تنہاں مکران مہر چیکھا
ہے رہا مکر کرن انہاں لو مکر تنہاں روکروا	اوہ ہورس کارن کہوہ کدہن بنہاں پھر وچ
سحر با مچرہ پہا نو زندا میں باہش	سامری کیت کہ دست ازید بیضا برو
جاں نصر حارث و افارس چیدیا اچرت	قتے سفندیار تے رتم لیا یا اہل خسارت
آ کہندا سنو تیرے میں افسانوں سار کاں لیا	جو کہانیاں تساں محمد و سوا دینا تھیں خوش ترچ نام

الحاج ابوالحسن علی بن ابی طالب
 انا جھلنا پڑو کے سر میں کفاراں کسبہ گائی
 اور سب باہر گہروں چلے پھر حضرت مٹھی خاکت کھائی
 مانظر کفاراں پھر گئی دستے جانبدارہ کسینوں
 علی بنس چھوڑا ادا امانت کارن لوک اکثر
 تا پہرا دہن علی دامشک بستر سمجھیں
 کہنہ سے یاز تیر اکتھ فرمایا میں خبر نہ کالی
 غار و مہنتے کہنے سدا جالاتنیا پاندے
 ترے راتیں وچ غار رہے پھلھا طرف سدا
 وچ اگلی آیت ایس حالت نہیں خبرتی اشکارا
 تدہ قید کرن یا قتل یا کینوں کدہن بانگافا
 سب بہتر مکر کنندیاں تنہاں مکران مہر چیکھا
 اوہ ہورس کارن کہوہ کدہن بنہاں پھر وچ
 سامری کیت کہ دست ازید بیضا برو
 قتے سفندیار تے رتم لیا یا اہل خسارت
 جو کہانیاں تساں محمد و سوا دینا تھیں خوش ترچ نام

لے آئے غلاب الخ اہتہ
 جو غلاب مال توکل آتے
 ضرب قتل و فوج و ایسا جو
 جگہ مرہونیں میں اسوہ
 خاص غلاب اسکاں در آیا
 مثل پھر وساؤنے یا مدفاک
 غلاب وس جہانہ کی
 عام ہذا تھیں علیحدہ گوری
 ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱
 روک الہ
 بیجی جو آپ سے
 ماشق تے فزیرا تہیں
 فون ایہ چیزاں کاوس مجال
 باکمال شاہی سے ساق تھول
 علیہ علیہ وکم تہیں روک
 میں سکیاں سب گزینا
 صفو ۱۸ جلد دوم ۱۲
 ۱۲ روک الزو فرمایا
 فاعل نے جو تہا فون
 فوج دینیا ایسا
 عملاں تاویاں دی ہیں
 اتنا ہے اتنا فاعل ہے
 حاف فزیرا لے
 فوج عورہ علی
 لکھتے و والی
 نکاتیکہ و
 ولایت

اتنے غلاب مانی آیت وچہ مراد ایسا مٹی
 تے حکم آیت تہیں جو تہیں جیات رسول الہی
 ہے فہم گنہوں معتبت مکانی روحانی سرسری
 کھنے پڑھنیوے مومن بہاویں ہوں گناہیں
 کدایہ میدان سمندر لہاں رکھ پہاڑ تمام
 وجود نیدا خداواں کارن دارم حمت آیا
 جو لوکاں دلوے مصیبت تھ سو پار و ظلم گناہاں
 وکھ مصیبت پر مومن فون اجر لمن جانوں
 استغفار کیا جس لازم کیا بنی رحمانی
 رزق مس او سجاوں جتھوں ظن گمان ہوں
 بنی کیا میں تتر استغفار یا تھیں زیادے
 لے مس اوچہ سواری آیا استغفار نبی دا
 لوک عوام گناہاں پاسوں بخشش طلب کرنی
 اتے اکابر باجہ خدا کسے تے ول نظر جو آند

اس ہر ہر قسم غلاب جہت ہی حرز رسول الہی
 مخاطب چو دو سلام جوینت حضرت امی
 مال جسم اس نوحہ واکم رکھدی نظر مہر دمی
 اوہ قدماں برکت فلانیا نہ ہوت میں تلورہاں
 روک کوں پہلا سکدی ہوں ہیں سنگ گری
 دور ہوں یا نیڑی ہو جیسا ہے سائے
 تے مومن سختیوں علی در جو اندر کتب سما
 نہ ہو وی غلاب زمین کر رہے تھیں وکھ عیانوں
 ہر تنگی تے فراخی مشکل وچہ تھس ہو دساق
 ایہ ہر مشکل وادار دہتھیں کم اڑیا صل ہوں
 ہر دینہ پڑھاں یاہ وچہ بخاری لکھی ہیں افاد
 ایہ ہمت دی بخشش کارن پڑید ہمت سعید
 تے خاص عملاں نظر کرن تہیں استغفار انید
 تا اونوں جاں گناہ خدا تہیں بس این جاہ

گفت حق آمرزش از من طلب
 از پے زہر گناہ گریب نموی
 کاں طلب مغفورا باشد سبب
 ہست استغفار تریاق قومی

کافر کھندے سن میں والی کہے نہ دے
 وَمَا لَهُمْ اَلَّا يَعْذِبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ كَجِبَدُونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
 اور اون میں کیا ہے کہ غلاب نہ کہے ہونکو اتہ اور وہ روکتے ہیں
 الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَاءَ اِنَّ اَوْلِيَاءَهُ اِلَّا الْمُتَنَفِّوْنَ
 حرام سے اور اوکے اختیار والے نہیں اوکے اختیار والے وہی جو پرہیز گار ہیں

حاف فزیرا لے
 فوج عورہ علی
 لکھتے و والی
 نکاتیکہ و
 ولایت

لے پس فتح الہی برقی ہوئی
ہوئی گی اور وہاں تک پہنچا
جو مال بھی گیا اتے مقصود بھی
پایا اتے پیشانی الہی
سخت ہوندی ہے ۱۱ روٹی

پس ختم کرن اوہ مال ہووگا حسرت میں نہا
جویں حرف تم تہیں ظاہر ہو یا اور کھینچد
ایہ معجزہ ہے قرآن جو دیوبے خبر اگاہانوالی

اوہ پھر مغلوب کچھوں و سخن دنیا دین لہنا
تویں امید اگاہاں مومن خوش ہوسن تیشا
وچہ حسینی ہو روٹی لکھدے مرد کالی

وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ۗ لِيَمِيزَ اللَّهُ

اور جو کافرین دوزخ کو ہانکے جاویں گے تا جدا کرے اتے
الْخَبِيثَاتِ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلُ الْخَبِيثَاتِ بَعْضُهُنَّ

ناپاک کو پاک سے اور رکھے ناپاک کو ایک پر

عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكَبُهَا جَمِيعًا فَيَجْعَلُ فِي جَهَنَّمَ ط

ایک پھر اوکو ڈھیر کرے سارا پھر ڈالے اوکو دوزخ میں

أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ۗ وہی لوگ نقصان پائیوالے ہیں

تے چیرے کافرین سو جاسن دوزخ طرف چلا
تے کرے پلیدیوں بکدو جو پتوہ ڈھیر تعالیٰ
خیت کفار منافق ساری بھی گمراہ جو سارے

تار ب پلیدیوں پاک نکھیرے حسرت دوسنا
تے کرے دوزخ چو خبثت پلید جو فرقہ گھاٹولا
طیب مومن صالح خالص فرقہ نیک سارے

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ

تو کہہ کے کافروں کو اگر باز آویں تو سنا ہے اون کو جو

سَلَفَهُمْ وَإِنْ يَعودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ۗ

ہو چکا اور اگر پھر وہی کریں گے تو پڑ چکی ہے راہ اگلوں کی

کہہ اہل کفر نوں باز آون جو ورنہ ہو کفر
پھر جو کرن عداوت اتے مقابلہ ناں پیہی
اوہ جو عاصی تے باغی آہی سہناں پور کھپا
حزنی ذمی مرتد کافرین قسامند سارے

تا بخنیا جاسی اوہاں جہت جو گدڑ باجر مہور
پس ٹھیک گئی لنگھ عادت پہلایا سنا
تسانوں بھی اتھہ تلووار او تھہ دوزخ نار جلائے
مومن ہویاں سون ہنایوں جن گناہ اتار

اِنَّ الْاِسْلَامَ بَيْدٌ مَّا كَانَ قَبْلَهُ جَمِيْعًا يَشِيْرُ
مگر حقوق عباد و قصاص مواخذہ بندیا نوالا
تے ذمی پر باقی جو تس ذمہ انہاں اٹھایا

وہ کر کے اسلام جو ابھی قبل اسلام یا ہی
اپنے ساقط حربیوں ہوں جو ابھی بنڈا و بنا نوالا
ایوں مرتد تو بہ بعد اوہ مرن حقوق الایا

وَ قَاتِلُوْهُمْ حَتّٰی لَا تَكُوْنُوْا فِتْنَةً وَّ يَكُوْنِ الدّٰیْنُ كَلِمَةً لِلّٰهِ

اور لڑتے رہو اون سے جب تک نہ رہے فساد اور ہو جاوے حکم سب اللہ کا

تے قتل کرو انہاں تا جو رہ نہ فتنہ قوم کفار
تے بن قانون اسلامی جاوے کل قانون مٹا
جے کوئی گمراہ اٹھواتے پاوی لو کا نوچہ گمراہی
جو کھڑے ہوں کچھ جہت مقابلیت قلب و

تے خالص ہو جاوے و ہر کلمہ دین اسلام ظہاں
ہے حکم جہاد ہمیشہ فرض کفایہ پایا جائے
جے چپ رہن سب عالم تا کل پہا سن چاہی
ما سب دستہیں فرض گیا مل بندہ تراہن ہو

فَاِنْ اَنْتُمْ هُمْ اَفْاٰنَ اللّٰهِ بِمَا يَعْملُوْنَ بِصِيْرَةٍ وَاِنْ تَوَلَّوْا

پھر اگر وہ باناویں تو اتہ اون کے کام دیکھتا ہے اور اگر وہ نہاویں

فَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰیكُمْ نِعْمَ الْمَوْلٰی وَ نِعْمَ النَّصِيْرُ

تو جان لو کہ اللہ ہے حمایتی تمہارا کیا خوب حمایتی ہے اور کیا خوب مددگار ہے

جے کفروں مہٹ رہن یا جنگوں جزیہ قبول
تو جو سپر جان نہ حق قبولن مرن نہ کنوں لڑی
اوہ جنگا دوست یا نہ کروا صلح خود یا انوں
وچہ شروع سورت دیا مال غنیمت و الاسارا
انہاں چاہن نظر مال او پر ناہ او پر مال کدہاں
جاں وچہ آزابائش کامل حاضر وچہ اطاعت چاہے

پس اتہ ٹھیک بصدیہ و سس سنگ جو اوہ مال
پس جانوں ٹھیک تساوا اتہ دوست یا بیانی
تے چنگا ناصہ مشرک کان پر و غلبہ الیمانوں
ہے اوہ سب بنبیہ حاجتہ مونسان یہ مدتارا
جو حکم ہو و شدنی اللہ عرض نہ دنیا رہیں
تا غا زباں حاجتہ ان حق پسندار و چاہے

تہیت رب چاہے تا فرمایا حق او نہاندے
کدہ پنچواں حصہ لٹ اماوں باقی جہت تسانے

۱۔ ایسے ساقط الخو یعنی حقوق
۲۔ فرض جہاد پر اوسکا اس شرط
۳۔ دین حکام جاری نہ آئے ہوا
۴۔ جے حکم اللہ جو فرض میں
۵۔ ایسے ساقط حربیوں
۶۔ ایسے ساقط حربیوں
۷۔ ایسے ساقط حربیوں
۸۔ ایسے ساقط حربیوں
۹۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۰۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۱۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۲۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۳۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۴۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۵۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۶۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۷۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۸۔ ایسے ساقط حربیوں
۱۹۔ ایسے ساقط حربیوں
۲۰۔ ایسے ساقط حربیوں

الْعَاشِر (۱۰)

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ

اور جان رکھو کہ جو غنیمت لاؤ کچھ چھیند سواتہ کیواسے اوسیں

خُمْسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ

پانچواں حصہ اور رسول کے اور قراہت والے کے اور یتیم کے اور محتاج کے

وَإِنَّ السَّبِيلَ إِن كُنْتُمْ أَمْنًا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا

اور مسافر کے اگر تم یقین لائے ہو اسد پر اور اوسچیز جو ہننے اوتاری

عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّفْيِ الْجَمْعِ

اپنے بندے پر جس دن فیصلہ ہوا جس دن بھڑپیں دونوں میں

وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

اور اسد سب چیز پر قادر ہے

ہے پنج حصہ رب کا رن ش باقی شاہ رسولوں
 اتے مسافران میں جو تیس مندی ہو جائیں
 جس دن ملے دو لشکر اسد ہر شئی قدرت آئی
 نازل ہوئے بلکہ آیات جاں ملو و لشکر بھائی
 چار حصے خود غازی لیون مال جنہاں پایا
 ایہ کروا حسن روایت بھی مذہب جمہور سبکو
 صفینہ نون ہمسری جہت اپنے جوین خاصیت کسی
 اتے بعد وفات ایہ حصہ ساقط خفی کرن عدالت
 ایہ وچہ خلاص فتح محمد نقل اسلافوں لیاے
 توہیں عمر صدیق خرق رہی کردی غازی بندیاں پاند
 نا ایہ حق دار ہوں تہیں بنی کینوں تلساے

تے جانو جوتاں لٹ کفاروں ہو چہ چہ خصوصاً
 تے خوشیا و ندبیاں دیاں ہوتیاں محتاجانوں
 تے جو اسان بھیجا بندے اپنے اتے روز جدائی
 روز جدائی حق باطل ہی جو دن بدر لڑائی
 لٹ کفاروں پنج حصہ رب دا واجب آیا
 ہونا نام اسد دا جہت تبرک حصہ جدا نہ تھوے
 و نڈو مہرے جوئی بنی پند اوس لہین روی
 اتے حصہ شاہ رسد آہا وچہ موجودگی حالت
 شافعی کہو بادشاہ تائیں اوہ حصہ دتا جاوے
 جوئی بنی سامان جہاد حواج بندیاں نوچن لاند
 پیغم مسافر و القربے مسکین ایہ وکھ نہ آئے

لے جو ایہ تخصیص نال قبائرتوت
 دی آئی اتے بعد اوردی کوئی شریک
 لے تے تے نہیں لے تے ایہو مذہب ہے
 حنفیاندہ اسد کیسا نام گھادی
 جمع ہوئے من ساکس علماء
 اوپر ایس دس ۱۰ سے
 ذوالفقار جو حضرت علی نبی
 اسد تعلقے نونے قیبہ بن حاج
 غن اسد کھوے لئی ایہی حضرت
 صلی اسد علیہ وسلم
 ۵۰
 روچن
 جیون جلیوہ وراثتی آہی
 ملے لئی آپکا سنے اپنے
 کسینوں بطور مقدار ہی و
 نہیں وچہ جیون چاہیا
 فرمایا ملے کہ یا جوئی شہم
 مینوں کہ فرم چھوڑیا
 وچہ اس تہیں معلوم ہوگا
 جو اونا لڑا کوئی حصہ نہ آئی
 لے مال وچہ اونا لڑا کوئی
 وندہی مانوسے اتے جو کچھ
 اونا لڑا کوئی حصہ نہ آئی
 نصرت تے رفاقت تیل
 آواتے عبتا چہ ایہ
 سب اتی ہیا نہ حکم
 لے نفعدار شہین جی ایہی
 دے تن جے رگے
 تے اوتھاں گوریاں اوتھاں
 تے اوتھاں گوریاں اوتھاں
 تے اوتھاں گوریاں اوتھاں

نوشیا وندوں

ملک ہوو جمع فتح اوسدی مچہ شاہ نوں ہر تھاری
نی کہیا جو جہت جہاد لہ حج عمریوں مٹا
تے دین خدا و ازندہ کرنا موافق طاقت پھار

جو میں مناسب جانے کرے تصرف تیوں اظہاری
تے راہو چہ فوت ہو یا تنس عمل خرنگ جاری اریا
ایہ وڈا جہاد ایسا ہی کرے اہل حق بتاری

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدُوِّ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْقُصُوٰى

جسوقت تم تھے وری کے ناکے اور وہ پرسی کے ناکے

وَالرَّكِبِ اسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لِاخْتَلَفْتُمْ

اور قافلہ نیچے اوتر گیا تم سے اور آپس میں تم وعدہ کرتے تونہ پہنچتے

فِي الْمِيْعَدِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا لِّيَهْلِكَ

وعدے پر لیکن اللہ کو کر ڈالنا ایک کام کا جو ہو چکا تھا تارے

مِنْ هٰذَاكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَحٰجِي مَنْ حٰجِيَ عَنِ بَيِّنَةٍ وَّ

جو مرتا ہے سوچھ کر اور جیوے جو جیتا ہے سوچھ کر اور

اِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ

اللہ سنتا ہے جانتا ہے

تے یاد کرو جاں تیں کنارہ متصل جنگل آہے
اونہاں قافلے نیویں جگہ آہی دل شور بھر د
پر اتر دو ہانوں وچہ ہو وقت جمع کر چایا
جو وچہ میدان ذلیل ہلاک سو ہو و دلال ہو
تے اتر ٹھیک سیندا جو تیں کرو پوکا تھا
جاں ملی نبی نوں خیر جو سنگ فریش ابوسفیا
تا نبی مے سنگ یا راں کتا ہو گھیر لیا کفار
تا کے خیر پنچا پیوس آو جلدی مدد ہاری
تے آہوں راہ وڈا کے مٹ گیا جانب رنجری

جو نیٹے بہت لانیوں تے اوہ وچہ ادی وینا
جے وعدہ کر دے کہد جو تیں نقض اوسدا تو کرو
جو پورا کر چاوی اوہ امر جو لیکھ ازل مچہ پایا
جو مومناں غرت غلبا وہ بھی ہی برہان فیلوں
بھی حالت ضعف خلوصت تسان و کھی ہر تہا
شام ولایت لے دل باند انا قافلے نے میلنے
ابوسفیان ایسکے ہو یا بو نہہ شیمان خوار
پچا و مسلمانا تھیں نہیں تے بہت ہو ہی شواری
اسطرفوں بوجہل ایسے فوج بھی اہل کفر دی

۱۔ مکہ النور جو حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم نے بعض
تقسیم کیا تے پاس بیویاں
چھوڑا تے عمل صحابہ باہمی
مصلح دی مختلف رسا جو
کئی چیزاں وچہ مال لمان دے
خاص میں مال لمان دے
اتے وچہ مشہور صحابی
جھاوین ظاہر عموم نظر آوے
۲۔ جو دو بیت آہے یعنی
سنو تو تھیں آہے یعنی
۳۔ کہ وچہ خدایت
۴۔ اسلا ازل مے
۵۔ اسلا ازل مے
۶۔ جگہ جگہ
۷۔ بیت نبوی
۸۔ قصوی بیت
۹۔ دی گزردیانی
۱۰۔ میہنہ گزردی
۱۱۔ جہ جگہ
۱۲۔ او جگہ
۱۳۔ جو جگہ
۱۴۔ کفار
۱۵۔ اسنے اوسدے ہر گز
۱۶۔ کو روں
۱۷۔ پچہ
۱۸۔ اہل
۱۹۔ ابوسفیان
۲۰۔ اسنے اوسدے ہر گز
۲۱۔ وقت
۲۲۔ اسنے اوسدے ہر گز
۲۳۔ اسنے اوسدے ہر گز
۲۴۔ اسنے اوسدے ہر گز
۲۵۔ اسنے اوسدے ہر گز

بکری
نقد
صفیہ
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰

فَلَمْ تَهْتُمْ تَهُنَّ بِنُزُلِهَا وَمَا لَكُمْ لَهَا بِمَعْرِفَةٍ
بِجَارِئِهَا وَتَدْبِيرِهَا وَوَجْهِهَا أَنَسَانِي آتِي
بِذَاتِ الصُّدُورِ مَرَادِ مَحَبَّتِهَا لَدَىٰ آلِ يَمَانِ
اِعْلَاصِ مَحَبَّتِهَا يَوْمَئِذٍ سَبَبُ تَوْفِيقِ فَرِيضَانِي

اِسْمِہٖ مَشْرُوعٌ زَوْرًا وَرَفْعٌ يَحْتَمِلُہٗی کَعْبْرًا نَاطِقًا ہَاہُنَّ
سُستی تہ تے تنازع سنن خلاف مراد کانی
جوانہ تے سوال اوسدی سنگ ہوئے مسلماناں
جے ناہ ہونے تا التفات نہوندی رب جانی

وَإِذْ يَرْكَبُوهُمْ مِرَادِ التَّقِيْمِ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّبُكُمْ

اور جب تمکو دکھائی وہ فوج وقت طاقات کے تمہاری آنکھوں میں تھوڑے اور تمکو تھوڑا دکھایا

فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُوكَ وَإِلَىٰ

اور کچھ آنکھوں میں تاکر ڈالے اتہ ایک کام جو ہو چکا تھا اور

اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ اِلَيْهِ تَتَّكِبُ بِمَنْجَبِ هَرِ كَامِ كِي -

تے جاں تیں ملے اونہانوں ہوتی قابل ہوئے
تساں میں بھی وہ نظر کفراں گھٹ دکھایا ساہا
یعنی کسے نہ وحشت ہوو فیصلہ کئے سارا
جاں کافر جنگوچ ہوئی طانی تھوڑی نظری آون
اوس آکیا میں سو دن پھر قید کیتا کافر
بعد انہاں حساندی کچھ قاعدہ اوہ سکھائے
یعنی جہیں دیاں چیزاں پاروں ہوو قبول ستا

تا تھوڑی کر دکھائی اوہ وہ نظر نساں یکباراں
تا پورے خدا اوہ کم جو ہوو نہارا آہا -
تے طرف اتدی پھیر جاندی کم کسبھی شکار
بن مسعود کہیا میں کہیا توئے گل رساوان
اساں استحقاق پچھیا کافر کسل کہے ہزار برابر
سعادت ہوو فتح وا اوپر جنہاں ملے ہوئے
بھی نصرت جوں گئی آیت اندر صاف شہادت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا الْقِيَمَةُ فِئْتَةٌ فَأَنْتُمْ قَوْمٌ وَآذِنُوا

اے ایمان والو جب بھڑے کسی فوج سے تو ثابت ہو اور یاد کرو

اللَّهُ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ اِتہ کو بہت یاد کرو شاید تم مراد پاؤ

اے مومنو ملو جو فوج کسوں حکم قدم کاؤ
ثابت قدم رہنا تے کرنا ذکر خداوند ساہیں

تے یاد کرو ہونہ نہوں تا جو تیں خدا ہی پاؤ
ایسے مستقیم اور دونوں ہیں آئیں مومن دتوں ہیں

اے جو دشمن ہونے
نہوں اتنے اتنا ہی ملے
کے ضروری صلاحت و
نہوں ہی باکیا گیا ثابت ہو
جسباتے ذکر نہا ہوتے سبب
جے اسلئے جو جو روای
تے آوس بیکہ ہو جائے
ثابت فذکر اختیاری ہے
تے ذکر جاری تے تفسیر ہے
اتہ ذراں لازمی ہیں اور ہونا
تے - خلاصہ

سعی فی ذیابا حضرت تفسیر نومی جلد چہارم
 مکتبہ اسلامیہ
 فرشتے مقرر فرمائے ہیں سیر کرنا
 جو فرشتے مقرر فرمائے ہیں سیر کرنا
 ذکر دیوں پھر صورت یاد نہی
 یوں نہوں پھر پھر نام پانچا نہی
 طرف بہ عزت تلمذی عرف کر
 نے گستاخیں اس طرف بنیاد
 تیریلوں پاس اہم تنظیم کر دیں
 تیریاں نشاندی اتے پھر ہر وقت
 کتاب تیری اتے درمذہب پھر
 ۲۵۴

جاں ہوئیں مقابل دشمن کی تسناہ حقیر کھانی
 بنا دشمن نرمی و کچھ خصم می اپنا وار چلاوے
 جاں اپن جیتی دشمن سختی سر غافل مچھندی
 جو عاقبت ہو معافی صحت منگے کنوں ابھی

واراوسدی تہیں غافل ہو کر مست کہاویں
 کدی ہووے ضعیف قوی ضعیف قوی مچھندی
 تا غم اندوہ ہووی بونہہ لازم عاقل ایگل تھیندے
 جو خبر نہیں سب وقار کوں تے سنگ اس بھائی

شعر

اول شکستہ باش کہ اوج سر رملک
 یوسف پس مجاوت قمر چاہ یافت
 تے رنبوں یاد کرو جو اندر ذکر عجب تاثیراں
 ذکر وں دور ہوون دکھ ضرر نو فاندی ہو کثیراں

مثنوی

تو بہر حالیکہ باشی روز و شب وز خوشی ذکر تو شکر نعت است	یک نفس غافل مباحث از ذکر رب در بلا ہا التجا با حضرت است
ہے مجلس ذکر خبت وچہ دنیا جو سدیوچہ و پریا ہے مستحب ذکر جویں تویں حلقہ ذکر بھی استجباوں جہری ذکر وں خلقان دیوچہ بہت ہوں تاثیراں بعض مشائخ مبتدیانوں جہری ذکر کراندے تے مال تصور شیخ سٹاون نقشبندی و سواں جہاں فسق وچہ ذکر کرے اس نیت مال جگائی پس ایہ افضل مثل فکر بازار فضیلت راہوں	اوسدی خوش گذران ہوئی جویں وچہ حدیثاں پریا تے سہری ذکر جہری تھیں افضل مقرر گئے ثوابوں پر نقشبندی وچہ سہری ذکر اٹھاوون فریض کثیراں تا بنرہوون خطرات اہناندی بھی سوس چو پانچا بھی جوتھے ذکر نے قیامت نول ہر ہوز سہاں جو اوہ وچہ فسق پے تو رنبوں یاد کران میں سہاں یعنی وچہ بازار ذکر جویں افضل ہے صلاحوں

و کلمہ اتے سوال
 بنیے نہیں آفتابنی
 دنیا پانچا بس نوازندہ جو استجاب
 نکالی گھیرا پورونیا نول سہی
 حمت لڑیں اوہ اوہ لوگ جہاندا
 ہنشین خالی تے حور آری
 روح البیان - وچہ شرح وچہ
 فصل ذکر مہر کا پرت فضیلت
 واری وچہ جلد دوسری تے
 آیت فادری آؤں کہ لکھیں
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل

۱۰ توں نکالیف نہ ہووی جہری ایسا ہووی جو پاس اسن کئے تکلیف نہ پراوی اتے بہنا بلندا وار کرنا اتے چھیاں وچہ
 مسجد اندر جوتے ہی جویں دیلاں اسیاں لکھیاں گیوں میں وچہ شروع جلدی حوالی سے دورین مذہبی میں وچہ نقشبندی
 مجرد یا نہی طاعت شریعت طاعت شیخ
 سواہناندی زمین ہرگز ہرگز مال نہیں ہو سکدا جویں ذیابا حضرت جناب سید
 اعلیٰ امانہ ربانی احمد محمد و آل ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم وچہ اپنی مکتوبات شریعت و سواہناندی میں وچہ ذکر افضل ہووی وچہ ازادے غیر بازار
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل

سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل
 سوتہ اولیٰ جگہ پانچہ فصل

تے اہل ذکردی مجلس کرنی ستر مجلس میں
 جس مجلس رب نیا دیکھو پڑھن درو یا ہاں
 بنی کیا جس مجلس چکرن لایعنی باتاں -
 تا جو کچھ اوس مجلس چہ الاٹھے سخن بیہوش
 پس اہل عقل تو لازم طرب اللسان ہن نت کرو
 نجداد پر لشکر سی بھیجا حضرت بجز سعادت
 کے عرض کیتی دچہ خدمت سر پید کی ہاں ہاں
 تا فرمایا کیا دتاں میں تاں قوم جو کونن ہنا ہر
 جو پڑھن نماز صبح دی مٹھ پڑھ پڑھن تھک
 پھر پڑھے شراق دوگانہ پیراں اہل فری فرمایا
 ایہ حج جاتے عمر پورا حضرت فرمایا تن وار اہل
 تم قدر نیکر اسد سن اس کے داک ایہاٹی
 نہ پڑھن قرآن جو وقت شریفیہ ڈاہا ہر تہوں
 وچہ نفساں روشنائی تھیوی اثر بلند ولانوں
 ہے ذکر الہی افضل کرنا کنوں قرآن قرایت
 درود دعا تیسجاں اونہیں وقتیں افضل آیاں
 بنی کیا کیا دساں میں تاں ہر ساعت ساعت
 فرمایا جاوی رزق اوس اندر وافر ہووی حسرت
 فرمایا اوہ صبح صادق تہیں سورج چڑھیا تہیں
 طلوع شمس تہیں مہر گزری حضرت جانشہ
 فرمایا اٹھ رزق تے خود خالق نظر گزاریں

کچھ کفارہ تھیوی روح البیانوں نبراق میں
 اجہی مجلس پاسوں حسرت ہوئی جزائیں
 بس اوس مجلس تھیں اٹھن مہر پڑھن جو ایک کما
 اوہ سنجھے جاون فضل الہی ہوں سرور وافر ہو
 خصوصاً وچہ مبارک قتاں بعد صبح جو
 کر فتح نجدوں لٹان لوجہب جان نہ ہووی عمت
 وچہ مرن چھیتی بو نہہ مقصد پاکر ناہ ہاں مشا
 لٹاں لٹ بو نہہ جلدی مرن اوہ فضل جو تہا
 ذکر خدا واکر ہن تا جو سورج چڑھ پڑھیا
 سورج نکلیا بعد شراق اوہ شروع ضعی تبلا یا
 وچہ روح البیان ہر حصہ میں تازہ پچہ سارا
 جو چہ ہوت خدا وہی بس ذکر کچھ ہووی حسرت
 ہمیشگی ذکرندی سویلے بو نہہ تاثیر لٹا
 وچہ فقہ کتاباں فخر و صمیمین سورج کلڈیا نوں
 جویں تھیہ دچہ نماز نجاہر جنہیں وقتیں ثابت
 کنوں قرآن قرایت زباں رخ چہ ایہ گویا
 سایہ جنت دا وچہ جسد پھیلایا ہو یا نجاتوں
 درہ قبول کیجی اور وچہ دسیا بکھ سعادت
 سرنیواں گرگوٹھ مسجد ردا ذکر کما تہیں
 اوہ تھی آہی قدم لگاتس کیا پیدار خلدوں
 نہ نامل ہو رب شوق و تہی سوت مہا تہا ہاں

۱۔ سبحانک اللهم وبحمک
 ان لا اله الا انت استغفرک و
 اتوب الیک روح البیان
 جلد اول اسے وچہ حصہ
 سے فرمایا جان تک رب
 الغر و ما یصنون و سلام
 علی المسلمین فالجود رب اللہ
 علی غنی و وقت پہلے پڑھ
 ہون تہیں تقریباً ۱۱ بجے تک
 ہوا ہے۔ طوائف غنی تہ
 جود و النوا ایسے طرح
 بعد غروب سورج
 ۲۵۵
 تہ سب
 فیض صوفی غنی
 دکن کی تہ
 فیض صوفی غنی

حاشیہ صفحہ ۲۵۶
 نمبر اخبار الزمینی اوہ

جو نفس آبارہ وی سنگ لڑوی نام صدیق سداون من القیین والصدیقین بعد نبیان ان یلیا حکم کیتا اس کد ہو باہر سنے بولیا سا ہا جو مرکب ثابت قدمی لدا تے میری سہا ہر	جو کفاروں مقتول ہماندا نام شہید الاون تے صدیقاندا درجہ اعلیٰ کنوں شہیدیاں پایا وچہ فوج اسکندر یک غازی واکرب تیا آما وایا کیوں کہیں ایہ مرکب تیا ویکہ بظاہر
--	---

وَاطِيعُوا لِلَّهِ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فِي شَيْءٍ وَتَذَكَّرُوا

اور حکم مانو اللہ کا اور اس کے رسول کا اور آپس میں نہ جھگڑو پھرام دہو جاوگو اور

رِيحَكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

ریگی تمہاری باؤ اور ٹھیرے رہو اللہ ساتھ ہے ٹھیرنے والوں کے

تے آپسو چہ نہ جھگڑو توناہ ہو دست کد ہیں تے صبر کرو رب ٹھیک ایسی سنگ اہل صبر بنجاں مستی جھگڑویں پیدا ہوندی کم بنیا رہجا ندا جو واؤ پڑی دیوں فتح پہچوندی واؤ قہر آہی یا جہل عبادوں ہووی خلاف تنازع غیر اصلاح جو خلاف امتی رحمتہ و سیا آپوں بصفات دینے نول انہاں گبیر یا ٹرن لگو سنگ درویشا ہک سخت ہوا وگی جس پے تنبتیاں ہا پس نش گئے کفارتا دیا حضرت شاہ ابراہی تے عادی ہوئی ہاک ہوا دہور کہنوں فرمایا	تے کرو طاعت بنیدی جھگڑا کر ہوا ہیں تے جاندی رہی واؤ ساؤمی فتح سندی ہاپرو بے جھگڑا نوچہ خرابی جھگڑیوں دل مردہ ہویا ندا تے واؤ ساؤمی قوت نصرت ظفر جاوٹی لائی مخالفت کنوں مراد خلاف جو ہووی تکبر رہوں تے خلاف اما ندا اوہ رحمت عین اللہ جان بنو قریظہ بنو نضیہ تے بنو عطفان قریشیا تے گرد دینے شاہ سل نے خندق سی کھدوا شی بھی کہا نو ہوئی خراب کفاراں عب پڑول بہا مدد ملی اسان اوس ہواوں نام صبا جس آیا
---	---

مثنوی

شکر خند بہر امتحان -	جملہ ذرات زمین و آسمان
ابر را دیدی کہ با طوفان چہ کرد	با در اید می کہ با عداں چہ کرد

کر وہ جو ظلمتے تھانے دوتے مٹی
 چنی ہوئی اور چہ ہم مجاہد سے
 اتے زنا و چہ رستے فرما کے
 تھانے مے عام ہے نام
 موقدوا نام زونا بان تلوار دے
 نہیں بکلام ہے خار دے
 تے وچہ کھانا ۱۲ حلوئی
 غنی تہذیب ۱۲ ۱۲ ۱۲

حاشیہ صفحہ ۲۵۶
 تلاش رحمت ہونو
 شرحی اصناف دس دیو
 جلد دوسری دس مشتمل
 مذکور من
 حضرت شاہ ابراہیم
 رضوی
 غنی تہذیب
 لکھنؤ دو البیہ

وَلَا تَكُلُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ لَبْرًا وَ

اور مت ہو جیسے وہ لوگ کہ نکلے اپنے گھروں سے اترتے اور

رَبَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ

لوگوں کو دکھاتے اور روکتے اللہ کی راہ سے اور اللہ جو وہ کرتے ہیں

حَدِيثٌ گھیرنے والا ہے

چاؤڑتے و ڈیائی کر کے لوکانوں دکھلائے
تے اتہ غالب گھیرنوالا کرن جو عمل برائے
مگراں بظہر ریاء ضد تے ہن حرام بتایا
ریا ہمدلے عمل ریائی ضائع عمل کچھوے
ہک نیک بنیددی کرن حکایت روح وچہ ہن افاد

تے ناہ ہووا سہا نوانگ جو خود خانیان تہن ہن ہر آرد
تے راہ خداویوں ابو جہل دانولہ روک ہٹائے
اس آیت وچہ ہک واقعہ خاص عموم سوچہ آیا
مذمت بظہر ریاء ہی اس آیت وچہ ظاہر تھیوے
تے ہن ریایاں نفس یاں تھیں کرنے عمل ریاء سے

حکایت

میں سورہ ظہر ٹھی جانوں سنوں کہ تم ختم نہ جانیں
ہک اوسدی ہتھ صحیفہ کھوئیوس کے بیہر پیش عیانوں
تے ہر ہر کلھے تلک نکویاں اس لکھیاں بھائی
اوہ خالی کلمہ دیکھ میرے ابہ دلوچہ سوچاں آیاں
تے ناہ توں سچا لکھیاں نیکیاں سن اوہ شخص اللاند
سی کہیا منادی عرش لوں ایہ کردی محو تہا ہاں
میں زاری کہتی خواہے راتو کہتی عرض نہا ہن
کہند اتوں چہ پڑہہ اسی ہک شخص گیا اس کے
تا دور ثواب گیا ہو پاروں عمل ریاء فی الحالی
قریب اللہ عطا رجوں وچہ ہندے مے فرما دے

کہے رہوچہ بچک یوچہاں میں اٹھیا بچھلی رہیں
پس اونگھ آئی میں دیکھاں شخص اک لکھا اسی سانوں
وچہ سورت ظ لکھی جو اوسوقت پڑھی ہی تھی
ہک کلمہ ٹھا لکھتے تھیوے کیاں اس مٹایاں
جو میں ایہ کلمہ پڑھیا تے اس جرنہ کیوں تھ پاندا
توں بیشک پڑھیا ایہ کلمہ تو لکھیا ٹھیک ساہاں
تے کرہو دور ثواب تن اساکیتا محو تھائیں
ایہ کس کن توں اس کلام وچہ ثواب مٹائے
ساون کارن اوسے تھیوں وڈی آواز کالی
چیتوں بڑی و نقش مٹن میں عمل ریاء تہ جانہ

لے بظہر ریاء کی لکھی تھی
کئی ریاء واسطے دیکھا دے
ہک کوئی کلمہ کرنا اتہ ضد
روکنا خدا سے راہ اللہ کی
مٹے اللہ سے و سلم دی ثابت
تے بیان تہن معاملہ

عطار علیہ الرحمۃ

<p>ہست بجاصل چون نقش بوریہ در جہاں از بندگان خاصیت کار او پیوستہ بارونق بود شمع ایمانت ترا باشد ضیلد مرد مرنی ہمدم شیطان بود تا شومی از مخلصان روزگار</p>	<p>چوں نباشد پاک اعمال از ریاء ہرگز اندر عمل اخلاص نیست ہر کہ کارش از برائے محق بود پاک گرداری عمل را از ریاء ایں ریاء شرکِ خفی بیناں بود از ریاء اعمال خود را پاک دار</p>
<p>عمل ریائی تمہیں اوہ سنگدے نہ پتہ پاہ ہر حال تے ملک اند یوچہ پھرن تاروزی وچ کشائش پاو جویں صوفی اکثر ہن دی کردی روح البیانوں جو اوہ ہماندی تقلید کچھویر جس تروہناں پایا اندرونی گنہت باطن داخلقون نت چھپا تے فقر یقیوں خارج اتے سنگ اہل سلوکت سنا کرد عوت اوس قبول امرتس کہ عظیم سوارے اٹرائی بد راہد آپوں اوہ گھرہیں آیانہ تے وی تسلیم اوپر ساہو غائب اج نکاسی حرہ جنگ واپندوچہ پھریا طرف بد روی آیا بن ہشاہ دا ہتھ اتہا تہ جاندا سی ہتھ پھیر کے کہندا باہو کھڑکیوں ننتیں گل نہ سندا جھیرا کہندا میں جو کیکرہیا تاساں سے ماہ بناؤں وہہ یاریدا کر پھر کیوں آیلوں نس تہا میں</p>	<p>بنی کہیا دوزخ اتے لوک جو ہیں جہنم والے ہک رنگ برنگی بانے لاکے صوفی نام سوان تا فخر کرن اوہ اپنا پردو جیاں بہایاں یاراں لباس مشائخ پہنن تہیں اوہناں ای مقصود آیا بلکہ فخر اتے وڈیائی کردے جان کر اہن اتے راہ عرفان بہر حقیقت تہاں ہونے ہونے کر عمل اندر خلاص تقرب ربا ڈھونڈ پیارے سراقہ کفار اندے نامی سرداران ہیں آبا بن ابلیس شکل نس ہو یا کیاں سنگ ہمراہی جاں فوج فرشتیاں لتھی ٹھوس جبرائیل مسایا تانس شیطان چ پتیا چلیا پچھلی پیریں مڑکے جاں پاک نس گیا تا عارت رہیا روکتیرا اوڑک دہکا دے عارتوں جاندا اوتہا ہوں جاں بے شکست گھوڑے مکی کہن سراقہ تہاں</p>

ملکہ باوجود جانے سبھی
 دسے جو اساتذے بزرگ اور
 تھیں باریکہ نظیر ہونوں
 پس باوجود معلوم کر نہ پائی
 انہاں - سفیانوں پر
 بعض تقلید لباس دی ہی
 ہوندی ہے نہ رشتہ متعلق
 مثل پہلانی ہی اتے اچال
 بیان فرمایا صاحب تفسیر
 روح البیان نے اپنے
 بیکیہ وارے پتہ کیا حال
 صوفیانہ جو پدم لباس فقر
 ذکر گراہ لڑکی میں نفلتوں
 نفع بانہ میں رنگ
 کہ نماز سائشوں
 دہوتے کی ریت مفسرنا
 ریاد ہو جاسکتا ہے بچوں
 اور شرح نماز کے فیصلہ
 اتے پدم نماز کے ہونے کا
 کہ جو جو تہا ہو دی یاد
 پڑی اتے جدا دیا فرود
 ہونے کا تہا
 اور یاد ہونے کا
 اصل نماز اور
 صوفیوں کی
 اور یہاں
 صوفیوں کی
 اور یہاں
 صوفیوں کی

لعل پیغمبری کے سید محمد پیغمبری
 نے وہ تفسیر اپنی مسالک کا
 زینت کوئی نہیں ہے اور
 اوس نے اچھلے چھوٹے آدمیوں
 کی عقل نہیں کتنی اتنے اس طرح
 اسے منکر ہے ورنہ اتنے بہت
 ہوا ہے یہاں چیز انہیں اس طرح
 چیز انہیں چکر اوی منکر ہوا
 ۲۶۰
 اور جو وہاں ہوگی اس کے
 حالت نون فریب ہو گیا
 ہی بلکہ وہ قرآن مجید نون
 اپنی عقل فاسد ہو گئی
 جس طرح چاند ہی نہیں
 ہے اتنے غلط منہ اتنے جو
 تفسیر کہیں ہی نہیں چکی
 فرشتہ پانی نون وہ
 واقعہ ہر وہی تو ہونے
 ۳ تہوڑی آدمی اتنی شہی
 جاہت کفار وہی کہ
 غالب آگے سوا سا زبان
 کمال دینے شیطان بھی
 تہوڑی مسلمان دیکھ کے
 مال کفار وہی کہ
 نہ گنہگار اتنے جوڑتے
 نہ ہونے تو انہیں کہیں نہیں
 میں دیکھا ان کو نہیں
 عقیل لکھ عنہ ہر وہی

اوس اکھیا ربی قسم جزاہ میں ملیا مال ساڈی
 تاکہن ماہ شیطان گیا کردہو کھانا مال ساہاں

نہ خبر لڑائی وی کہ مینوں سمہیں وت تراحمے
 اتا اگلی آیت رب تباری موافق حال تباری

وَإِذْ زَيْنَ لَهْمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَاهُمْ وَقَالَ الْغَالِبُ إِنَّكُمْ

اور جسوقت سنوارنے لگا شیطان اونکی نظر میں اونکی کام اور بولا کوئی غالب نہوگا تم پر

الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتْ

آج کے دن اور میں رفیق ہوں تمہارا بھرب سانسے ہو میں

الْفِتْنَةَ نَكَصَ عَلَى عَقْبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بِرَمْحَىٰ مُنْكَمُ

دو فوجیں اولٹا پھرا اپنی ایڑیوں پر اور بولا میں تمہارے ساتھ نہیں

إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ

میں دیکھتا ہوں جو تم نہیں دیکھتے میں ڈرتا ہوں اسے اور اسکا عذاب سخت ہی

تے جد عمل کفار تنہاں کر زب شیطان دکھا
 تے میں ہمراہ ساڈا پھر بدل ٹی ہر دو ٹولے
 ٹھیک مینوں سیاوی اوہ کچھ جساں دسا ناہیں
 انی آفاق تہ کہیا شیطان ڈال میں کنوں الہی
 جو ڈروا اتہیں تانبہ او سا کم اجیہا
 رب سخت عذاب کری جو ڈروا ناہیں کنوں خدا
 رب ٹول فرشتیاں گھلیا کارن مدد اہل ایمان
 شکل سراقہ دی جو نیاسی شیطان تباہی
 سرکش جنانں جب شکل وٹا ون قدرت آئی
 کہا شاہ ولی اتہ لکا نو انگوں حال آیا اولیاواں
 تے ہی شیطان چروکا دشمن بنیاں اہل ایمان

تے وی تسلی کہو تاساں پڑا بر خلیہ ناہ کوئی پائے
 تاڈیاں پنے مکر میں بیڑا تانتھیں بھنے
 ٹھیک میں ناں اتہ نہیں ہوت بلک سخت نکل
 ابن عباس کہیا ایہ اکھیا جھوٹ شیطان تباہی
 جتھو تیک کہاں میں ہوندا رہتا اس صرکھا
 شیطوں آخرتیا ویکہ فرشتیاں فرج زیادہ
 نیچری تو چکر اوی منکر فرج ملک ذیشان
 تس قدرت رب تہیں پائی جاناں ملک اہل ایمان
 تے ہن اوہ ویری سب پھر کیا دلیمان حال رہی
 وچہ شکل وٹا ون ہو تہ صرف کرنو چہ فرمایاں
 جس بہت مہکے ماری ٹولے وچہ زماناں

نہ ہونے تو انہیں کہیں نہیں
 میں دیکھا ان کو نہیں
 عقیل لکھ عنہ ہر وہی

اہل کفر دی کر حمایت مومنوں میں ہیں

اوپر روح البیان ہک عابدی تھ لکھی حکایت ہیں

حکایت ہک عابدی جنہوں بے ایمان کروتا آہا شیطان نے

بو نہ مدت ہک عابد تہدی رہیا عبادت کردا
 پس اوس زمانے دی حکم گھوڑی کی پیدا ہوئی
 تا اوس عابدی حجری پاس آیا چھڑکی تائیں
 تاکر سوال نہ لڑکی دا کوئی اوسنوں آن کدا ہاں
 تا شیخ الخدی دی بن شکل ابلیس عابد ول دیا
 پس کہتا اوس زباناں لڑکی شاہ دی مل ہوئی
 تاکہن لگاتوں عابد زاہد خاص بزرگ لکے
 پس مہرے جن محل اوسدی کترل اوس لڑکی تائیں
 تا پچیس عذابوں عیب کنوں بھی ہوئی رہائی
 کر وئیں علماواں شاہ نون عاتس قتلوں خبر نانا
 تے کہو جو کرین باور چل پت فیر اوس پٹ پٹیں
 جو بیٹا مول نہ شکموں نکلیا تائیں قتل کچھوں
 شاہ عابد پھرا سوار کیا ول شہر نچ دی لیا
 کیا ابلیس زباناں کیتیوی کہو میری لگ پیارے
 ہن میری نال ایمان جو لیا وین پچیس ہاک عذابوں
 مانگ ابلیس ایمان آندا اوس نمٹہ شیطان آیا
 پھر تھوڑی دور کھلتس عابد کہندار کھنڈوں
 پس عاقل نفس لازم ہر نہ ڈرن مکر شیطانوں

رہا ہوچھیرے اپنی دا نیم تے قدم نہ دہروا
 تے اوس اوسنوں عارجوا اوسنوں شخص کجا کوئی
 تاکوئی شخص جانے لڑکی شاہ دی رہی کھتائیں
 پس لڑکی ہوئی جوان تے ابھری چھاتی اوس ہاں
 تے کہندار اوس نال زباناں شیطانوں دل اوسدی پایا
 جان ظاہر حل ہو یا تا آیا پھر ول عابد سوئی
 عہ ظاہر ہو یا زباناں تیری بہت ہوسی سوئی
 تے مریا پیو لڑکی داتینوں پچھ کرنی کسناہیں
 تا قتل کیتی زاہد پھر لڑکی تا شیطان تباہی
 تے جیونکر حل ہو یا تے لڑکی تے تمام لگاندا
 جو پٹوں بیٹا نکلی تائیں سچا ٹھیک منائیں
 او وئیں شاہ کیتا پس واقع نکلیا سچ سچوں
 تے سولی اوپر چاٹھیا آ ابلیس بھی مکھ دکھایا
 ہک جان بھی مار گوائی میری آکھے لگ سو ہار
 کہنعتی اوسدی آئی بنیا اہل النار خرابوں
 عمر سارید اکتا کتریا لکھس گلوں کھوہ پایا
 کہے شیطان میں راندا تھیں تیری عمل خرابوں
 اوپر روح البیان محقق صوفی کردا نقل کچھانوں

لکھی کوئی شخص سے
 وا اور نہ بناتے میری کوئی
 نے ظاہر نہ ہوئی معلوم
 عقیقہ تونہ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵
 لکھی تے لکھی پچھانوں
 کے وارث اوسدی تے
 پچھیا بھی تاتوں کچھانوں
 جاویندا " علوی علی تے
 غنہ العبد لغف کاتب درویش

مثنوی

<p>ہر کہ زوشاں با خدر عاقل کس است دلچہ اوسدی پادوی ہن توں توڑ سلوک چہرا بل عجب یاد دی نفی اندرس مانع ہوں اصلاح ایہ بھی مکر فریب شیطانوں روح البیان افکار اوسدینال ملامت جہلمن اسوچہ خصت آئی تے عہد پیمان جواہل طریقت دل تہیں گل ہوا نہ شرع لحاظ نہ ادب طریقت دگی ماچیلان سامے پیلے وسین ٹاکی ملک لٹن جبار کے</p>	<p>آدمی را دشمن نہاں پس است جاں غالب ہووے شیطان ساک توں مغرور ہن جو کچھ چاہیں کر چہ دنیا خوف تہ گناہوں ملا تہ جو پس کردی جہت ملامت نفس المری جو چیز مباح یا نفس او پر کروا وہ چیز ایہاں تے اجکل صوفی حدوں لہنگ نیک حرام سدہا قرآن حدیث تے عمل کرندی بھائی چاں جہاں دیو لگے نا نو حور سداون دنیا لالہ مارے</p>
--	---

حافظ

<p>ہمش دار و گوش دل پیام سروش کن دل نیت جو بہت ہوں رلاں تہاں سنگ بھائی تے مسلماناں گھٹ ویکھ کر ہن کہند مول شرور جواہدی شکر نال جنو چند پڑن لگے تہا نے تاوچہ رواں ہاندی اگلی آیت رب فانی</p>	<p>در راہ عشق و سوسہ اہرن بسے است جاں جنگ و چو گئی قریشی اوہ بھی مال نہاں ہی و بال نہ ہجرت کرن سدا اوہاں لیا طرف روی مسلماناں دین بہاندی دعا فریب دتا نے بھلا کوس مقابلہ کرن جواں ہاں قہر مول گانی</p>
---	--

۲۶۲

اذ یقول المنفقون والذین فی قلوبہم قرص غرہ

جب کہنے لگے منافق لوگ اور جن کے دلوں میں آزار ہے یہ لوگ مغرور ہیں

ہو لا دینہم و من یتوکل علی اللہ فان اللہ عز وجل یمہم

اپنے دین پر اور جو کوئی بھروسہ کرے اللہ پر ہیں تحقیق اللہ ضرورت ہے حکمت والا

<p>جاں کیا منافقاں تو دین جنہاں ہی مرض کفری تے حال ایہی جو کرے بہرہ او پر ذات الہی</p>	<p>مسلمانہنوں دین تنہاندی ڈالیا وچہ مکر دی پس ٹھیک تہی غالب حکمت الا سنگ ہمراہی</p>
--	---

لے مخالفت رہتی ہے
 اسے ڈر یا پوچھ قبول نہ کرنا
 نہیں احکام الہی کو ماننا
 سرکشی لے گا اور وہ فخر نہیں ہو
 سبب ہو نہ ہو فخر نہیں ہو
 دعوت لے گا اور فخر نہیں ہو
 جو اسے آیا وہ پوچھ ہیٹ کر نہیں ہو
 کل کو لوگوں کو دکھانے کے لیے
 یعنی ہر کوئی کو دکھانے کے لیے
 اسلام دیکھو پھر اسے نہیں ہو
 ۲۶۶
 کوہ نظانی کرنا
 کوہ ہندی کوہ ہندی نہیں
 اسے کسی زبان نہیں
 مردانہ مردانہ نہیں
 زندگی پوچھ ہیٹ کر نہیں
 جو کئی کئی پر تفصیل ارسی
 وہ چاہتی ہے اسے اسے
 دوسری اسے اسے

<p>و عظام نصیحت سکے ہوندی اثر نہ وہ چہ ولانہ سے ہتھیں فن کرن وہ چہ گوراں دل جانی شناروں غیرت فرار نہ ہو وی جو اسان کہن مثل ہناند سپ اٹھو نہیں تو تنہا ہی سخت اندیری ہاے ناہ ہمار ہی پاس جو رو کے کنوں غنا بعباباں رغفلت لوں چہ سمائی کدیں خباں نہ آوے شرع موافق طور طریقہ کہنگ مومنان ہائی</p>	<p>طاعون بیماری قحط ہو سختیاں کچھ ڈر دل پانہ سے مساندی مٹی گہت خود پورن بھین مہراں دفن ہونا وہ چہ قبر نہ ہیری شکے جان دہاندی ٹوٹے دیو چہ گہت اکلا بلی مرن بکالے انہاں چیز اند اخیال جو ہووے بھلے عیش نوزباں جو ہووے خیال تا پڑہن نمازاں غیر خیال کھ جاوے نویں روشنی دیر راہ نہ جاویں نچیری تلی</p>
--	--

کتاب ال فرعون والذین من قبلہم کذبوا بآیت

جیسی دستور فرعون والنکا اور جو اون سے پہلے تھے جھٹلائیں باتیں

رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ

اپنے رب کی پھر کھپا دیا ہم نے اونکو اون کے گناہوں پر اور ڈبا دیا فرعون والوں کو

وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ

اور سارے ظالم تھے

<p>میں کیتا اسان عذاب ہونا نہیں کنوں گناہ تہاں تے اوہ سمجھو ظالم آہی کر دے ظلم نکارے وہ چہ بھلاکت ہوں قوم نہ ڈوبیا باہجہ انہاند تے قوم اوسدی رب ہونا تنس من لیا سپ میتا نے مثل انہاں وہ چہ کفر ظلم کوئی ہووے پینچا پیارے تا شکر گزار ہی ایم اوسدی واجبہ پچھانی جو استعداد بگاڑ تیری منہ کرن ہلاک الایا ایسی نہ لائق خاص کہ اسن اہل سلوک اتہرہ کو</p>	<p>مثل عادت فرعونیاں تو جو گزری پہل انہاں تے آل فرعون تانہیں ساں کیتا غرق اندر دیا فرعون تے قوم اوسدی پوچھن خاص ہو کیو کہند اوس کارن جو رب ہوندا سی اوس دعویٰ کیتا ایسا ہونا نہی روحانی جو ہر گڑے چھتہاں کار پس فطری استعداد سندی تہ لازم تہ گہبانی تے برہو عالمیاں تہن میں ہمیشہ تینوں آیا مخالفت تبدی چہ دلیری کہیں سرکش ہو کو</p>
---	---

سن کہیا امام غزالی جس نعمت دی تدریہ جانی
 مثال اوسدی بادشاہ غلام کہہ سہ کارن ہی
 نوکر خادم ساریاں تھیں تس شان بلند بانی
 قے شاہ دی دروازہ دی در بانی دا حکم اوس با
 تے تخت و چھاوی او سوچے چوچہ طعام تیار کر او
 تے ظلمان تیار محل چہ خدمتگار رکھائے
 جو ہو یا تیار مکان تو شاہنوں کھڑے تھے چھا
 پس گھوڑا نڈا سائیس ٹہوس بہک پر شاہ دی
 تا ایہ غلام مقرب شاہدی خدمت تہیں ہٹ کر
 تے شاہدا انعام کرام نہ مثل ہڈی سگ جاتا
 چھہ نعمت شاہی کئیوں خوش طلبت
 تے وڈی جانے اوہ گن جو چہ دوویں لگی ہوئے
 نا شاہ کہسی اوس وقت غلام ایہ سخت کمینہ آیا
 نہ عزت حرمت بخشی دا کچھ اس نے حق بچھپاتا
 ذخیرے قسم قسم دی نالے نعمت ہر نوعیوں
 پس کہو ہوا اوس کمینوں سب نعمت تہیں
 ہویہ حال اوس عالم واجود نیاول نظر گزار
 یا حال اوس مرد فقیر سدا جو تابع نفس ہوا
 نہ نعمت جو بلا نہ جو بلا نسیم کرا میں

مپنار ہرگز کہ حق بشنود
 ایہ نعمت اوتھیں و سحر بنا شکر می مولن بھانی
 تے عزت حرمت خاص لباسوں ہو یا مقرب
 تے ہر قسموں انعام عطا اوس ملکوں عطا میں
 پھر دوجی جا محل بنا تس حکم کیتا شاہ سا
 نئے زینت دیکو نوڈیا تونوں چہ اوس مکان چھاو
 کر پوری ایہ خدمت شاہنوں آکر عرض سائے
 ایہ دن دی بہ ساعت می خدمت یا لگھٹ و مانا
 اوہ روٹی کہاوی یا سگ کی چوس تھ مٹھیا
 نظر سائیس کتوں رکھ اوہاں طرف آیا اوہ
 تے طرف سائیس روٹی نون و وڑی یا سگ بھیا
 تے روٹی ہڈ سائیس کتوں بندہ دلوں سپندھیندا
 پہلا طرف ایہ غلام جدوں شاہ نظر کرے سی
 انعام اکرام ساڈی کچہ قدر نہ اوس سنے پایا
 جو قرب حضور عنایت ساڈی نا کچہ اوس سمجھاتا
 نہیں ایہ گرجہالت بیماری غیہ تمیز بناوں
 دروازے اپنیوں کر مرد و چلاوی اوسیتا
 چھوڑ تیلیم علوم ذخیرے مگر طمع و نیا چکھ پارے
 توں نعمت قدر چھپان نئے اوہ چھو قہر خراوا
 نہ عزت جو نہ مدت ماہ اقبال او بار بلانیں

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

نہ بچیں یہاں جو اتنے غیرت ناک زیادے | مثنوی جو میں حضرت رومی لکھی ہیں افادے

مثنوی

ہر کہ شد مر شاہ را مر جامہ وار
دست بوش چوں رسید از بادشاہ
گرچہ سر بر پا نہادن خدمت است
شاہ را غیرت یو دیر ہر کہ او

ہست خسران بہر شاہش اتجار
گرگزیند بوس پار یا شد گناہ
پیش آن خدمت خطا و زلت است
برگزیند بعد ازاں کہ دید او

جس بچھا تا بھی تہ نعمت قدر کھانی
جو ہر شے تھیں رجان بزرگ تو ذرا کوس

اوہ دنیا بلکہ دو عالم طرف نہ کردا نظر عیانی
افضل کے کلام اس اکرم کل کلام ابراروں

حکایت

سلیمان آہا وچہ شکر جاندا اچھا نو سر جانور دی
سب سچو کھتو گروا گرو بنی دے چلے آہے
کیسا فقیر خدا دی قسم سے پسر داؤد بنی دے
تسبیح خدا دی کرے کھواری جو مومن کوئی نامی
سبحان آہ کھوار کہن کل ملک سلیمان سوں
جو ملک سلیمان ایہ ہکدن ہو جانے سے فانی
جو طالب عقبتی اسکارن ایہ ووی نصیحت آئی
سرنہواں کر نام خدا والیوں درو خلاصوں

و حوش طیور جو جن انسان پاری نوج سو ہندی
تا ہک عا بد کنوں سلیمان حضرت گذری سا ہے
تذہ ملک عظیم قنارت وینا بنی جواب سعید
ہیگا ملک اوہ بہتر استھیں جو میں ملک تامی
بہتر ہی جو مومن سنوں پیرا عجزا خلاصوں
اوہ تسبیح رہتی باقی فیض او تھیں من رحمانی
جو شغلان دنیا دی ہٹ بول ہو میں تھانگانی
بادشاہی سلیمان یا سوں بہتر ہی سو ہوں

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَأَفْهَمُ كَايُومِنُونَ الَّذِينَ

بدتر سب جانداروں میں اللہ کے ہاں وہ ہیں جو منکر ہوئے پھر وہ نہیں ملتے جسے

عَاهَدْتُمْ مِنْهُمْ شَرَّ يُفْقِدُونَ كُفْرًا فِي كُلِّ صِرَةٍ وَهُمْ كَايُفْقُونَ

تو نے اترا کیا اور نہیں پھر وہ توڑتے ہیں اپنا اقرار ہر بار اور وہ ڈر نہیں رکھتے

سب جانور تہیں مندری کہین کافر پاس بجا
 صلح امن دا پھراوہ توڑن عہد اپنا ہر واری
 دو فائدہ اس آیت وچوں ظاہر نظر سی آئے
 جو کہیا حیوان اوہانٹوں بلکہ بزرگنوں جوں
 تے دو جا کر کے عہد بہن اسوچہ گناہ وڈیرا
 جاں عہد بہن تہیں کفارنوں مہربت جو
 پس ثابت ہو یا عہد توڑن سخت گناہ وڈیرا
 پس ایہ جہرک نفی تہیں زیادہ سخت موکد آئی
 اس آیت چو عہد بہن دی سخت مہد ایہا مئی

پس اوہ ماہ منن استے سناکتہاں عہد بہن
 تے ڈرو عہد بہن تہیں اوہان خوشی
 ہک کافرنوں مملوکتاں شرح روا فرمائے
 تے جیوں مملوک حیوان ہوں توہیں مملوک عہد بہن
 جاں کفارنوں عہد بہن مہربت مہربت
 کہیا نہ عہد بہن تہیں بچد مہربت کردی مہربت
 جو جہدی پاروں کفارنوں وسیا ووزخ ظہر
 بدرجہ اولی مہربت مہربت مہربت مہربت
 بجاویں عہد خدائنگ ہوو بہاویں عہد بہن

رباعی

نہ مارا دریاں عہد وفا بود	جنا کردی و بد عہد مہربت
ہنوزت اس صلح است بازار	کہ زان محبوب تر باشی کہ دینی

فَا مَا تَقْنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ

سو اگر تو کبھی پاوے اون کو لڑائی میں تو ایسی نہ دے کہ دیکھ کر ہاگیں اون کے پیچھے
 لَعَلَّهُمْ يَدْعُونَ ۝ وَا مَا تَخَافُن مِّنْ قَوْمٍ خِيفَا نَا نَا

شاید وہ عبرت پکڑیں اور اگر تجھ کو ڈر ہو ایک قوم کی دنیا کا
 فَا نَبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِفِيْنَ ۝

تو جواب دے انکو برابر کے برابر امد کو خوشش نہیں آئے انکا باز

پھر جو پاویں جنگ نہ روہاں مار کہتا تہاں	تا پچھلیاں ہوں نصیحت منکر اوہ قتل تہاں
نے تجھ توں ڈر میں خیاں نہ ہوں عہد بہن	ماہوں برابر دست رب نہ کہتا تہاں
میں انہاں کر ایسا قتل جو باقی دو ڈر جاوے	جان مغلوب ہوں اوہ جنگ چہرانی مہربت

سب جانور تہیں مندری کہین کافر پاس بجا
 صلح امن دا پھراوہ توڑن عہد اپنا ہر واری
 دو فائدہ اس آیت وچوں ظاہر نظر سی آئے
 جو کہیا حیوان اوہانٹوں بلکہ بزرگنوں جوں
 تے دو جا کر کے عہد بہن اسوچہ گناہ وڈیرا
 جاں عہد بہن تہیں کفارنوں مہربت جو
 پس ثابت ہو یا عہد توڑن سخت گناہ وڈیرا
 پس ایہ جہرک نفی تہیں زیادہ سخت موکد آئی
 اس آیت چو عہد بہن دی سخت مہد ایہا مئی
 رباعی
 نہ مارا دریاں عہد وفا بود
 ہنوزت اس صلح است بازار
 فَا مَا تَقْنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ
 سو اگر تو کبھی پاوے اون کو لڑائی میں تو ایسی نہ دے کہ دیکھ کر ہاگیں اون کے پیچھے
 لَعَلَّهُمْ يَدْعُونَ ۝ وَا مَا تَخَافُن مِّنْ قَوْمٍ خِيفَا نَا نَا
 شاید وہ عبرت پکڑیں اور اگر تجھ کو ڈر ہو ایک قوم کی دنیا کا
 فَا نَبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِفِيْنَ ۝
 تو جواب دے انکو برابر کے برابر امد کو خوشش نہیں آئے انکا باز
 پھر جو پاویں جنگ نہ روہاں مار کہتا تہاں
 نے تجھ توں ڈر میں خیاں نہ ہوں عہد بہن
 میں انہاں کر ایسا قتل جو باقی دو ڈر جاوے
 تا پچھلیاں ہوں نصیحت منکر اوہ قتل تہاں
 ماہوں برابر دست رب نہ کہتا تہاں
 جان مغلوب ہوں اوہ جنگ چہرانی مہربت

سے لازم کہ مسیتاں قباں جنگل جوہ اوجا رہاں
 اہل اوسدی کچھ بدت پچھوں ستری طرف سہا
 نہ جاناں میں پر شخص آباکسی وچہ مجلس میری
 نہ حال اوسد میں معلوم کون تاہا تے کہڑی جاواں
 کہیا کہ سال حال اوسیدی خبرکتوں ہن پاٹی
 کھڑکائیوس دروازہ دتم اون اندر لنگہہ آیا
 ہتھ وچہ پھڑی زنبیل تے وچہ اوس گلکان ہن کچھ
 تے کہندا یا ستری تہہ کیتا رب آزاد ہیرا نوں
 تاکیا اشارہ ستری اسجا دوست اپنے تائیں
 گو دی دیوچہ پتھر اٹوس سوہنا جیہا چہو پتھر
 لباس نفیسوں مہی سچیا جیوں خلقت نوزید
 زن آکھیا او پیار یا مینوں زڈمی توں کرچایا
 سری سقطی ایہ گل سن کہیا فقیر تہا ہن
 پھرن اپنی نوں کہندا مینوں ہن تھیکت ستری
 پاس مرد خدا وے ستری مینوں خبر سنا تی
 تے جامد کٹ خود گودڑیوں تس اندر طفل چسپا
 پھرا ہونیس جو کچھ پور جا مے آہے طفل دوا
 جاں فخر ڈٹھا زن قائل ہوئی اندر حال سپر
 وچہ شغل پہر وہ رات اجدی توں میری ہفت گہانی
 دن عرض کیتی یا حضرت جاں ایہ آیات دوبار
 تا بعد بدت کچھ زن انی بک بڑی پاس ملید

تے ٹر گیا کہندا ہو یا کیتو مشکل راہ اظہار
 احمد بن زید ساڈا کتھ سن سقطی فرمائے
 جوان شکیل سفید لباسون پچھنوں بات توڈیری
 کہندی ٹھیک او ہو ہوس تس تپہ نشان صفیاں
 تاہک شب بدعشا گھڑ ٹھیاں آیا مرد آہی
 ہک مہ اٹوس لک دوائے او ما موٹہ ہن پاپا
 تے دو چشم وچاے مینوں چھٹیوس مال صفیاں
 جویں آزاد کیتا توں مینوں دنیا قید زیا توں
 جو خبر کریں گھر اوسدی زن تس لکھتا او تمھائیں
 اوہ کچھ شوہر زن دینی ازل حب و دہرا
 لباس زیور دیناں پھیلاوس اوویں اہہ خونداں
 اتے پیچم کیتوئی نکر اسے توں زندہ آیا
 ایہ کی وفاتساں نو کیتا حضرت مال اساہیں
 تے ایہ پت مینوں خلقوں بہت عزیز دینا بھاری
 جو رہنوں لوڑی چھوڑ دیوے اوہ ہر شے غیر آہی
 ایہ حال تے واو کہ نہ سکاں سن اوسدی تہا یا
 تے فرایوس اینگییاں بھکھینا دی رگل عا
 تا اٹھڑیا تے کہندا صنایع کیتو وقت فقیر
 تے لکل گیا تاگریہ مال اوہ گرجیا بہت کہیائی
 تا کہ پو خبر لا یا ستری جے چا یا شاعرے
 کہندی حضرت شخص تساں بک کردا تہہ دیکھ

ساتری فرادی میں ڈٹھانے وچنیک عقیدے
 ماڈٹھوس کھول کہیں کہو ای سری وروند
 میں کہیا نعم تاکہ بند میری جیہو جانہ سنجندے
 ما آ کہیا میں رب ڈبیان میں پارنگھا و ہنارا
 نہ اہل میرینوں خبر کروست کفن میرا لہون
 پھر کہول کہیں کہیوس انج عامل عمل کس جانی
 جس شے ہوتی ضرورت اوسدیان ہوں کنو باجی
 خرید چیزاں ہاڑیا ڈٹھ لوگ طرف اوجاندے
 جو فوتہ ہو یا اک ولی خدا اوس جنازہ پڑے
 میں حال حقیقت اوسدی ساری عوت پیش گذاری
 تے بیٹھی مل قبروں تا جو موت اوسوں بھجانی

پیاز میں تے اٹ سرٹھ میں کہیا سلم سید
 میں وڈی گناہ کیتو کیا بختے جاسن ایہ گادو
 میں کہیا نعم تاکہ بند اڈ یا میں ص عملان مندے
 کچے پاس میری کجہ درہم دفن کفن اس کون ہلا
 مال حراموں بہا تھوڑا میں اوسن پاس لیاون
 تا قوت ہو یا میں عمل وصیت پرتس کیتا جانی
 مال حرام یا شکی مال اوس کیتا مولن ساہی
 میں کچھیا کہ ہر لوکی دوڑن تا ایہ گل ساندے
 میں ویکو غسل اوسنوں دنیا یا ہون فانی تو مردے
 تاہ قبر اوسدی تے جاڈی کل مال اوس ساری
 رحمت رب دوہاں تے پاوی آ میں کہو بجائی

شعر

از خدا دوست نکر ویم عمر ماں درین	کہ کار عشق زما اینقدر نمی آید
جو دعوی کرے عشق داتے محبوبوں چند وار	اوہ دنیا دار نہ عاشق جو بن پارکتے چک پارے
وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطٍ	
اور سراجام کرو اونکی لڑائی کو جو پیدا کر سکو زور اور گھوڑے	
الغِيْلِ تَرْهَبُونَ بِعَدْوِ اللَّهِ وَعَدْوِكَمُ وَالْآخِرِينَ	
پانے کہ اس سے دبا کپڑے اللہ کے دشمنوں پیر اور تمہارے دشمنوں پیر اور ایک لوگوں پیر	
مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ	
سوائے اون کے جن کو تم نہیں جانتے اور اون کو جانتا ہے	
تے کرو تیار سی اونہاں کان حقیقی طاقت پاؤ	قوة تیر تھیہاں کنوں ہو کر گھوڑی بند لکھاؤ

جو دشمن ربدی خود و بیبری اوسدینال ڈراؤ
 جو دشمن ربدی مومنان دشمن کے اہل کفر سے
 سن قوت کنوں مراد رومی ہر شاہ رسل فرمایا
 جو تیر کمان تھیارتوی بوہرہ تھیاریاں تھیں لے
 بھاویں رومی مراد گروہ تن قسامندی آتی
 جو آہ فانیہ سحر نوں کنگے کنوں کمان خضوع
 کمان دلیدیوں ووردیوں سٹ تیر سیدنش ہالا

تے دو جو میں اونہاں شہین جانوں جانے رب نماؤ
 یا با بچہ اونہاں لوک بیویا لوک منافق اہل شرک سے
 کہیا بعض علماء رومی ہر کرنا ذکر خدا و آ یا
 تے نصر آبادی سن قوت تہیں ہو مراد جانی
 تیر کمان رومی ظاہر تے باطن دی ایہ بھائی
 تے تحقیقی رومی یہی جو مال رجوع خضوع سے
 سن سب غیظ لفظ نظر ہی ول مالک موسے

شہ

نیت بر لوح دلم جز الف قامت دست
 چو کم حرف دگر یاد نداد اوسنا دم

وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ أَجْرًا وَاللَّهُ الْغَنِيُّ

اے جو خرچ کرو گے اسکی راہ میں پورا ملے گا تم کو اور تمہارا حق نہ رہے گا

جو خرچ کرو راہ ربدی اجزاوس پورا ملے گا تنوں
 سپل اسد ہر عام اوہ حج یا تربیت مسکیناں
 پراتھ مراد جہاد جو خرچ کرن وچ راہ جہاں
 باہجوں ہو مصافح سوچ چریاں اجزیاوی
 جو غیر مجاہدک اوپر درجہ خاص مجاہداں پایا
 جو گوشتا نہ پوچہ بیٹھے کردی خود نفساں تہاں
 تے غازی لوک مجاہد چہری لڑدے راہ خدا
 تے طلب علم دی کرنی دینی علم کہند اون سار
 اوہ اوتھیں وودہ جہاد مگر حضرت نیک ایہاں
 تے دہانا مال نفس و عیبی جنگ ڈا او جنگوں

کچ کر کے گہٹ ثواب نہ کیتا جاسی ظلم زیانوں
 یا وچہ دیاری مونس ہر سے خرچ یقیناں
 تے نفسی ظلم دی چوں ثابت ہووی ایدل شاداں
 ست سو درجہ تیک دیواسل جرحیت افادی
 وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيُعَذِّبَ الَّذِينَ يَخْلَقُوا
 اوہ نفساں نییاں فیض پہچاں فیض بول کچہ
 اوہ یاری دیون دین خدا وچ اونہاں زیاد
 رات دے کر کوشش بند کہوں فیض فوارے
 جو غرض کوئی نفسانی تاسب اوگت گئی کمانی
 اتھ بکوری لڑمن بہلانت نفس لڑانی نگوں

یہ روایت ہے کہ
 حضرت علی رضی اللہ عنہ نے فرمایا
 کہ جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ کرے
 اللہ اسے ستر گنا اجر دے گا
 اور جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ نہ کرے
 اللہ اسے ستر گنا عذاب دے گا
 اور جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ کرے
 اللہ اسے ستر گنا اجر دے گا
 اور جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ نہ کرے
 اللہ اسے ستر گنا عذاب دے گا

اور اس کا
 یہ ہے کہ
 جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ کرے
 اللہ اسے ستر گنا اجر دے گا
 اور جو شخص اپنے مال سے
 اللہ کی راہ میں خرچ نہ کرے
 اللہ اسے ستر گنا عذاب دے گا

لہ بعض اسد و منی ہون
 در قابل میں گزراں طرف
 در میل کیت ایساں طرف
 جو از وی کبیر
 صلحت الخوام
 یعنی با دشمنوں اختیار کی ہوئی ہے
 یہ فقہاء و مجتہدین علیہم السلام
 نے حضور صلی اللہ علیہ وسلم
 میں کئی صلح کرناں مروی ہیں
 وہ یہودیوں کا صلح کرنا
 ۲۶۳
 حضرت کرنی بنو قریظہ
 وغیرہ سے اتنے روکن بھی
 متقول ہوتے صحابہ نے
 صلح کیتی اتنے کہ صلح
 کی یہ وہ صلح تھی جو
 پیار ہونے سے پہلے ہوئی
 اسلام دینا سے پہلے
 اتنا اور وہ صلح نہیں
 صلح و ثابت نہیں اتنے
 ہوا اسد قطرہ سوسط
 جو وہ صلح وہ صلح ہے
 اسلامیانہ ۱۱ خلاصہ

وَجَنَابِ مِنَ الْجَبَا وَالْأَصْحَارِ إِلَى الْجَبَا الْأَكْبَرِ جَبُورِ فَرَاغَهُ

اسان مگر جنگوں جمع کیا دل سخت لڑائی اسکا

وَإِنْ جَحُوا لِسَلْمٍ فَاجْتَمِعْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ

و اگر وہ جھکیں صلح کو تو تو بھی جھک اسی طرف اور بھروسہ کر اس پر بیشک وہی

السَّبِيحُ الْعَلِيمُ ہے ستا جانتا

تے جھکسن دل صلح توں بھی جھک جان صلح سے
 کہ کہن حکم فسخ ایہ آیت جنگ الی سنگ پایا
 جو صلحت صلح و صلح کرنا اسی
 جو اس تو خر جیا نوچ بلہوں سخت عدوت آئی

تے رکھ بھروسہ سارے ٹھیک اتنے تو جانو سارے
 مگر صلح صلح روا و چو احمدی جنوں فرمایا
 جو صلحت کچھ نہ دیکھو مانا صلح کر کے چاکی
 رب مہر کیتی وچہ دلین انہاں جنوں آیت کلی

وَإِنْ تَرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ

اور اگر وہ چاہیں کہ تجھ کو دغا دیں تجھ کو بس ہے اللہ اسی نے

الذِي آيَدُكَ بِبَصَرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ

تجھ کو زور دیا اپنی مدد کا اور مسلمانوں کا

تے کافر بعد صلح جو چاہیں تہاں سنگ و ہتھیار
 اوسے تیرے تائیں پیار یا نصرت بخشی ہی
 مراد مومن نصار جنہاں تھیں قوت ملی سلامی

تا ٹھیک تہہ کانی اوہ جس کیتی تینوں یاری
 تے مسلمانانہ تائیں اوسے مدد کیتی سہاری
 نصرت کتوں مراد عانت مدد جان سلامی

وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ كَوَأَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْحَامِ

اور ادن کے دلوں میں الفت ڈالی اگر تو خرچ کرتا جو سارے مک میں ہے

وَجَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ

تمام نہ الفت دے سکتا اون کے دل میں لیکن اتنے نے الفت ڈالی

بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

تے مونس اندر دلوں چو خدا اتحاد محبت ڈالی جو کردوں خرچ جو چو زمین اچھو کمالی

لے کیا حضرت ابن عباس
 رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمایا
 سبب نزول آیت داہمان
 یا داہمان یعنی اللہ تعالیٰ عنہ
 ہے اور جو اس کو آیت
 دعویٰ آیت کی کہ اتنے کیا
 بعض نے پہلے نکالیں ہیں
 آیت واسطے کسی قلب مبارک
 آنحضرت علیہ الصلوٰۃ
 والسلام سے نازل ہوئی
 اسی حدیث و روایوں

وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا الَّذِينَ كَفَرُوا

اور اگر ہوں تم میں سے سو شخص غالب ہوں ہزار کافروں پر

بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

اے محبوب تیار کریں جنگ اور پھر ال یا مانا
 تا اوہ غالب آؤں اور دو سو اہل کفر و
 تے کفار اندی معلومی ایہ ہے اسکارن آئی
 جاں یہ آیت نازل ہوئی حضرت ایس بو
 تریہ یاراں سنگ حمزہ قافلہ ابو جہل طریا
 تا مضطرب رہوئے کہندا ہاں اس کے
 اوہ آسودہ ہیں آذرہ مارب نال مہر
 جاں کہنے سن دہاں کنوں سی مشکل نظر
 جو فہمہ تسانتھیں مومن صابریا بت قدم علیا
 جو ہوں تسانتھیں کہ غالب اور ہزار اتر
 جو رب روز قیامت نون اوہ قوم سمجھو ای
 لگے کرن روانہ لشکر صحاباں اجباوں
 جو تن سو بندہ اوس قافلہ آہاٹیک بھیرا
 اس چو مصیبت غربت اوہ خوش فرمیں
 اگلی آیت گہلی سنگ جس سناں قلب بھیر
 تا کر منسوخ ایہ اگے تحقیقوں امر سنا یا

الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ

اب بوجھ ہلکا کیا اللہ نے تمہارے اور جانا کہ تم میں سستی ہے سو اگر

يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مَا تَبْنُونَ وَإِنْ

ہوں تم میں سے سو شخص ثابت غالب دو سو ہر اور اگر

يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفِينَ بِإِذْنِ اللَّهِ ط

ہوں تم میں ہزار غالب ہوں دو ہزار اللہ کے حکم سے اور

اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

اللہ ساتھ ہے ثابت رہنے والوں کے
 تے جاتا رہے ہونا ضعیف بہی چسان کہ ہا
 تے غالب ہوں ہزار اور دو الفاں نون سائیں
 پہلی آیت اس آیت دو سنگ منسوخ بتایا
 بن کر فنی تحقیق خدا تسان و تکلیف گہا
 پس جو صابر ہووے تیں غالب دو سوائیں
 تے آسنگ صبر کنڈیاں نصرت یاریوں آ یا

۱۰ حضرت علی رضی اللہ عنہ
 وکلا جانی ہوا دس سالہ
 جزو عباسیوں کے تھے
 و تاجیر اسکے ہودی میں
 اوسوں قتل کر کے جو یہ
 رہیں بین رچہ کھدی تہا
 مارنا ہتر ہے عارضی تہ
 قتالی غندی صلاح آئی ۱۱
 عبد اللہ کیا عیاش
 نے اس عبد اللہ قتل
 رجم کیا ہے
 ۲۸۰ بھیاں
 ۱۱ ۱۱ ۱۱
 قتل ہونے و دودھ
 اتنے دل سخت کچھ
 کہنا ذائل تھوری
 حلو

نے قلعے کھلا پر جب حضرت کبیر آہا پایا
 یاراں نوں اوس کہیا مینوں مہنخنیق مہکا کے
 جاں وچہ قلعے میں پنچاں کران لڑائی مال کھار
 سبب اس جرات و اجہ یارن کچھیا کہند بھائی
 پس اچے والی مصر نہویم ہے امید سچا وین
 ویکھتہ قوت ایمان یاراں جنہاں عدین الیقین ہتے
 جہر افضی ہوندی وقت حسین زیدیاں نگ ملجا
 جو سترولی رلن ہک اصحابی داستان پناہے
 وچہ فرمود شاہ رسلن شکستہ ذرہ کروے
 ہن لوکی اپنی حالت میلن سنگ حالت صحابا
 آہن موہوں مین ولور ہناتق کرن یقین لگا
 یقین نہ آون تہیں سن جھرت پلا سنگیدے
 جان شہر دار بدر وچہ مونسناں پکڑ لیا نہے
 ایہ تہرے ہر و دوسرے یہ یکے چھوڑا ہنوں
 تے عمر کیا حضرت کی ہنوں کیوں کہ بیامینوں
 ہر یک اپنے خویش قریبی تائیں مار دیکھانے
 عبد اللہ ابن رواحہ بولیا جنگل ڈھوڑ وکائی
 اوس جنگل چھوڑا ہنوں پھوڑی تھیارے
 پھر و تھانویوں باہر آکر حضرت آہا یاراں
 اسی صدیق مثال تیری ہر مثل خلت الہی
 تے جو کر و گناہ اوتائیں معاف کنتہ جائیں

سی قلعوں لائے صحابا نوچہ یار یہ بھی آیا
 ہک پتے وچہ گہت طرف قلعہ دی مشوہدہ دگاگے
 تے کہولہ یارن قلعے سندا تا سوکھ ہو و ابرار
 جو مینوں حضرت خبرتی ہی مہر کر سہیں شای
 جو میں اجونہ ساں باہر حکومت مصر ہاویں
 ہگری وچہ پے ڈگن قلعے وچہ مومن تیار سائے
 دعوی کوڑ محبت و ایہاں نگ سہی کھلجانے
 جنہاں یڈقوی ایمان بنی تہ کنگر بان گھانے
 جو فرمان ہو و جہت اوستی صدق امتا ہر
 یقین ہو و جو قتل بنی تے ہون نعل خرابا
 اچہاں مردوواں لیں لمسی ووز خدیو چو دہکا
 حق انور تے کیوں شیطان اعواق ہر فریب
 تا بنی صلاح کیتی سنگ یاراں عرض صدیق سانا
 اہاں تاثیر رب ہدیت شجر شجر ہن تہا ہنوں
 بھی مینوں جھٹلایا اہاں کرے قتل یقینوں
 جو اہل تہ رب کارن کندی سبب دوم ہائے
 چسو چہ گھراں خشک دن بوہنہ ای محبوب الہی
 سن ایہ تجویزاں کہ جواب نہ دتا بنی سو بار
 بعضیا نہی دل نرم کتہ رب سخت ہکماں بلدا
 اونہاں کہیا آہا جو میرا میر و میرا وہ ہویا شی
 یا مثل مسیح جو آکیا تفسیح مجھ میں باہا ہنوں

گر بعض نے زینت کیتی وہ
 اس سے بچو شکرہ کو نہ
 سال یا رانساں جو
 فرمایا و شکرہ کو نہ
 یعنی شکرہ کو نہ
 وچ کو دیس بوجب ایشاد
 رحمانی اگر وہ کسے لڑیا
 مسکت و نذدی مشورہ
 فرمایا اوہ میں جارت لے
 تنیل لڑائی ہی
 ۲۰۰
 ویا و حق جو
 عضی اندر غنا
 اہم فر کاتبہ و والیہ
 و سن کے

پس دنیا مال تے جو چہ دنیا ہن نہ ایہ پد امی
 کل ایہ عتاب خطاب یارا نل ماہی حضرت میں
 وزیر اعظم سن صدیق نبی فلما صدرین پیارا
 نہ کے نبی نے رغبت کیتی دنیا طرف کد میں

ایہ چار دہ ہاڑی اور ک فانی مثل عرفین
 تے سی صدیق خیال جو فنیوں میں غریب تہا میں
 پس چاہوس میں کماں پاپر ایہ کماں
 تے نبی نہ عرض آہی سنگ دنیا بھی جو اوچے

مثنوی

کس جہان جیفہ است مردارو چھیں
 بر چہیں مردارچوں باشم حریص

پھر بعد عتاب از امیوں جلوہ جھرتے دکھایا
 جوس اگلی آیت دیوچہ خالق ہے ظاہر فرمایا
فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ

سوکھا و جو غنیمت لاؤ حلال ستھری اور ڈرتے رہو اتد سے اتد سے

غفور رحیم بخشنے والا مہربان

پس کھا ہوا وہ مال جو لٹ آندا تسان ک طاہر
 وچ احمدی لکھیا اس آیت میں ایہ معلوم سہائی
 نہ کرنا عمل روا اس اوپر بعد ثبوت خطا کے
 خطا اجتہادی نہیں ایہ جہر عتاب ہو یا رحمانوں
 پد ہر عتاب ہو یا جان کنوں سلیمان مال خطا کے
 جی ہو نہیں مخالف شاہد ہو میں لائق سخت عتاب
 تا پوسے عذر قبول کدی جو ہو یا قصور تیر میں
 پس وقت خطا ذی رونا لازم اہل یماناں آیا
 قیامت نوں جد و فرخ آتش نیر آندی سی
 تا جبرئیل پالیہ پانی لیا ہک عرض سناوے
 اوہ پانی پندیاں سار جہم مری تیر کجا ہا

تے ڈرو اتد تہیں ٹھیک اوہ بخشنا رحیم کمال
 خطا اجتہادی معاف تے بند خطا تہا
 پد مجتہد نوں اچلے ہک مسلم وچ اقاد کے
 پھر کیا حال جو عدا ہوئے مخالف جہانوں
 تا ہو یا حقدار جہر کٹا ملیوس مکہ زیادے
 جو تا بعد ار میں چہ خدمت لکت ہی شاہا ہا
 پر ڈر خوف امید وچا کے جو ایہ زور تیر میں
 جو میں بنی صدیق دو دوس سن روئی روح اللہ
 تے لوک بنی نوں کہن اس کوک حضرت اوس میں
 ویٹ اوسنوں و فرخ دی مہ تلک حضرت بانی پا
 بنی کچھ ایہ پانی کیا کہے جبرئیل تداں

حقیقہ حاشیہ ۲۸۵

شیخ محمد مجدی در کتب تاریخ
کہا ہے کہ اسوں بخود لکھا جاوے
تاریخ کو دیکھیں لکھتے لکھتے
جو شخص لکھ کر دیکھو شک کرنا
کالی کو دوس سے قرآن مجید
تفسیر مجید کرنا قرآن مجید
شکل سوہدی بنا کر لکھا ہے جو جس طرف
لکھا ہے چاہیہ اس کا پتلا یا
سب لکھا ہے تاہم تفسیر میں
دیکھو خود بالذات من ذلک حالاً

۲۸۶
ہاں سلسلہ
کفار و منافقین
نے روئے نظر ہے اسکی

دی کردے خلاصہ
جو کافر سے باہر ایسا
اور بن جنباں نہیں وہ چہ
کیتا ہووے لڑائی کر کے
وا چہرہ جو مال جنگ سے
تیار ہو جان واسطے کہنے
وہ کفار انوں مسلمان
نہیں مسلمان اونہاں
تھیں ایسی مومنین بنیں

مرد و چہ ہنڈے دیکھو
ہوئی آہی تا اس نہیں کار
کہتے ہیں نہ صلح و عہد
نہ انہاں بنیاں مسلمانوں
لڑنا چاہیے ہو چاہیے بعد
صلح عہد کے آپ نے
اپنے نصیب و غنم جو کچھ
لے کے لے آئے ہیں
اور بنائی نہ بنائی
قائم رہے اور صلح
کے

واہ قسمت جنباں لبر چہ چھوڑی و سیکانے
جنباں چہوڑ تعلق گہر باہر و در لیا و لبر و
جو محبوبانہ دور و لگیاں سنگ نفض رکھن اندرونی

شان اوہا نذینوں کوئی اہل بن لکھیں گوسے
اونہاں گہوڑیاں پیران خاک جو کچھ تھیو کچھ
اوہ دوس میں جہاں میں انجو کنوں عقید کفر زبو

سعدی علیہ الرحمۃ

ازاں رو کہ یاری کے خوش خوند

مگر باکے آشنائی مساند

مے رہو سائے دیوانگشتے قداں سرور
تے انصار مدینہ وال جو شاہ رسل مہربانیں
گھر خالی کرتے مال عیال سخن توں وارے
نہ قاصر ہوئی رزق میں مہربانیاہ کہ ہیں
تے غیر مہاجر ضعیف جو مومن بہت ناہ لڑائی
تے فتح مکہ وی بعد نہ رہیا ہجرت حکم پیارے
تے دینی مدد جویں کمیوی داخل نصرت پانڈے

جاں یاروں دور ہون ہک لفظ آتش جھروں
لکھوں لو آئے اتے دتی جاگک سحر عطائیں
جانان اپنیاں صدرتے کر وی خالص خادم
پر دانے دیوانگ شمع تے دیندی جان منائیں
جو حاضر خدمت ناہ ہو سکے کمزوری تہیں ہائی
پر دار الکفر تائیں ہی چہوڑن افضل یار سوارے
وچہ دار الکفر ولایت اسان حمایت ناہ سوانڈے
جویں تارک پیچھے ہجرت ہکو ہو گویا کامل
جو واقعہ ہووی مساند اکدی سنگ شکر کفار
جو کافر معاہدہ پر مومن بقت کرن لڑائی
یا مال کفار یا مال نفسندی جویں سیتہ ہویا
غرض فقط خوشنودی ربی باہر بعض اعضا
ہو نکلیا طمع نفسوں اور سدی ہوئی چوڑ کمائی

گناہیں تو یہ بعد مطیعاں دیوچہ ہوندا شامل
وچہ دینی امر مسلمانہ مدد لازم یاراں
ہے عہد صلح و انقض حرام ضرورت پہاویں کائی
وچہ سبیل اللہ ہک قسم جہاد مقرر ہوویا
جہت رضا راہی نکلن باہر ریاء اغراضاں
تے باہر اغراض نہ رہنوں ملدامل مجاہد کائی

جو واقعہ ہووی مساند اکدی سنگ شکر کفار
جو کافر معاہدہ پر مومن بقت کرن لڑائی
یا مال کفار یا مال نفسندی جویں سیتہ ہویا
غرض فقط خوشنودی ربی باہر بعض اعضا
ہو نکلیا طمع نفسوں اور سدی ہوئی چوڑ کمائی

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

اور جو لوگ ایمان لائے اور گھر چھوڑے اور لڑے اللہ کے راہ میں

وَالَّذِينَ آوُوا وَانصَرُوا أَوْلِيَانَا

اور جن لوگوں نے گھروں سے گھری اور مدد ہی میں

خلاصہ
اللہ کے راہ میں لڑنے والے
اور ان کے راہ میں
اور ان کے راہ میں
اور ان کے راہ میں

بقیہ حاشیہ
 اسے روایتیں ریاض الجنہ کے
 داہلی کے ہے اسے شمس عظیم
 زیادہ رہنے والی ہے
 اسے پس اقامت کرنی ہے
 کہ مغلہ سے نال دعا ہے
 اسے پاروں حق اور مستقام
 افضل ہے کیوں نہ ہو کہ جو
 حد نظر کرنی کجی شریف دی اور
 عبادت ہے اسے نیکیاں لکھ
 ندیاں بد لکھ ہر ایک کے
 بعض علمائے ترک کرنا اس کو
 ہی داوا سے قائم کرنا
 ہونی کے کہ وہ
 کھا ہے یعنی بیچنا اس کو
 سو عبارت کے کہ وہ ہے
 حاشیہ صفحہ ۵۸
 ۵۵ عن ابی ہریرۃ قال قال
 رسول اللہ صلوات اللہ علیہ وسلم
 المسلم من سلم المسلمین من
 لسانہ ویمنہ والمؤمن من
 امنہ اللباس علیہ
 واملوہم رواہ الترمذی و
 النسائی وزاد البیہقی فی
 شعبہ لایمان بروایۃ فقالہ
 والمجاہد من جاہد نفسہ
 فطاع غدا لعلی و
 المہاجر من ہجر خطایا
 والذنوب ترجمہ
 اور جو سواست دین سلان
 اسے مومن اور مومن
 ایسا اسے اللہ اور نبی سے
 بقیہ حاشیہ
 برصفا

باجہ عبادت میں اسکا بعض گنہ گروہوں
 ووجائیں وہاں کہیاں ایک محللاں والی
 یا نت ہو کر نماز آوندی مسجد وچہ حرم کے
 جاں کرے اور وہ کہاں بیوں یا گل کر نیا بجائی
 وچہ جلد اول تفسیر نبوی دی آخر پہلے پاسے

جو عمر بن عبدالعزیز نے مثل اس کنوں نقل کر کے
 تے دوجی جگہ حرم جاں منت کرے عبادت عالی
 فسطاط مقرر سی جتہہ کرے عمل یہ اہل کرم کے
 تا جگہ حلال والی طرحان اتے حد حرم سمجھائی
 ہن مسجدان وچہ خرابیاں کرے شرم نہ کرن تیا

متنوع

خانہ خاص خفت استعجاب است
 اس مجازت اس حقیقت اسچوں

مسجد وکان در درون اولیا
 نیست مسجد جز درون سروں

اسا معنی کرن لڑائی مال مخالف پایا
 ظاہر دشمن کا فر لڑنا سنگ اس ہو کو قاہر
 جو شیطاں لوہو پی تا ویکھ کتابانوں چوں تھا و
 بیلی حسد دل تے جانوں ہو شیطان نکار
 سنگ تلوار مجاہد لڑنا مال نفس ابرو کے
 اپنی ہستی والیاں صفناں بالکل ہموں فانی
 مہاجر ہی جو کنوں گناہ خطائیں رستہ پھڑوا
 ویکھ حدیث رسول اتیہ دی ملک انوچہ او جاگر
 کنوں فضالہ وچہ جہاد اکبری خیر سوما
 جو لڑنا مال نفس اپنے دی راہ خدا وچہ پایا
 اگوں حضرت ختم رسالت یاراں نون فرمایا
 ہی جنگ صغر تہیں فتح ہن جنگ کبر لک و پڑی
 جو ایہ جہاد نہ اکبر تا اوہ دستو کرو نکلپڑا

تے لفظ جہاد جو آیت دیوچہ ظاہر نظری آیا
 تے ہن مخالف دو قسماندی ایک طن بہ ظاہر
 پیر جو شیطاں پایاں دن نہیں تے روانہ ہو
 اتے مخالف باطن والا نفس تیرا تارہ
 خواہشاں نفسانی سب مارن وچہ رضا دلبرو
 اپنا آپ قمار کر دیا اندر ذات ربانی
 مجاہد خاص جو مال عبادت سنگ نفس لڑوا
 جو وچہ مشکوٰۃ کتاب الایمان فصل دوجی دی آخر
 تے ابواب جہاد لیا یا تریذی ہو رگوا ہی
 الجاہد من جاہد نفسہ اوہ شخص مجاہد آیا
 ہر کن لشکر یا راند ایک جنگ فتح کر آیا
 نیک مبارک ہوو تسانوں مالی اس فتح جو پائی
 سن یارا لائے کھاراں سنگ لڑنوں کبر کہہ پڑا

اور جو سواست دین سلان
 اسے مومن اور مومن
 ایسا اسے اللہ اور نبی سے
 بقیہ حاشیہ
 برصفا

فرایا اوہ اکبر جس جنگ اہوں نفس مر پورے
 ایویں جنگ تہیں نارغ ہوئے سی حضرت فرایا
 وچہ تفسیر کیر ایہ قصہ جلد تر بھی لیا وے
 یعنی وڈا جنگ یہو جو نفس اپنے نوں ماریں
 نہیں تاثیرے مکٹن وچہ حکم نفس ہجاری
 جیونکر لشکر کفار اں سنگ کرن لڑائی جانے
 سہ اوسدی تابع ہو کے لڑوی حکم عمل کردی
 تا انشاء اللہ مال فتح سہ خوشیاں کردی اون
 ایویں جو کوئی نفس اپنے سنگ لہ کر اں لڑائی
 تا مرشد اوسنوں دس اوہ قاعدہ کریمی بہادر
 ایہ وڈا جنگ خطر دا پہر یا نہیں ممکن بن پیرا
 جنگ صفر جد شاہاں باہجوں مشکل دے بہارا
 کوئی مرشد کامل کپڑ جو اوسدی میں توجہ رہیوں
 جاں نفس ہوانوں ماریں ہو میں پرتقبول لہی

تقدیر حرص ہوانوں کر کے جنگ وڈا سمیوے
 جو جنگ صفر تہیں جنگ کبر دل جمع اس اڈا آیا
 وکپہیں کڈہ اوہ جلد تمامی جو تیرا مل چاہو
 شہوت حرص ہوانوں ٹھہلیں کر کے مار سوار
 لشکر اوسدی ڈرے فریبی ہکد وچہ تہیں بجاری
 ہک بند لائق نوں انہاں ساریاں او پر شاہ بنانے
 نئے دکھ قضیہ سفر مصیبت ساری سرتے جردے
 لٹ غنیمت شاہش غرت بی انعاماں پاوے
 ہے لائق اوسنوں مگر لگن کسے مرشد اہل صفا
 تا لڑی ہمیشہ نفس اپنے سنگ لہ ہو وی عاشر
 چالے اوسدی اوہو جانن جالیاں جنہاں بہرا
 پھر جنگ کبر کوں رہبر باہجوں فتح ہو و دس بار
 وچاس جہاد اکبری تیری فتح ہو وی اصلاح
 بن مد پیر این فتح نہ ہو وی جیوں رومی فرما

مثنوی عطار

آن بود ابلہ ترین مردمان
 ہر کہ اور انفس تو سن رام شد
 در ریاضت نفس را وہ گونمال
 ہر کہ خوابہ تا سلامت ماند او
 مردمانرا سر بسرد و خوابان
 آنکہ رنجاند ترا اندرش پذیر

کز پے رنفس و ہوا باشند و اں
 از خرد مندان نیکو نام شد
 تا نیندازد ترا اندر وبال
 از جمیع خلق روگرداند او
 گشت بیدار آنکہ او رفت از جہا
 تا بیابی مغرت بروی مگیر

تفسیر حاشیہ
 صفحہ ۲۸۸
 روایت کتا اوسنویں تفسیری
 اتنے ساری نے اتنے زیادہ
 کتا پہنچنے سے وچ شعیب جان
 کے مال روایت فقار نے
 اتنے مجاہد و شخص جس میں
 نے لڑائی کیتی مال نفس سے
 فتح عبادت اوسدی دے
 اتنے مجاہد و ہے جس میں
 نے چھوڑا خطا میں اتنے
 کتاباں نوں ۲۸۹
 کتا فی المشکوۃ النہج
 منہج علی غنی اندرون
 منہج تاس قسرت
 نفس امارت
 اس کا فاضل تفسیر
 منہج ان مصلحتیں
 منہج منہج
 اللہ اعلم
 والدین

فیکہ

جو اس عفتوں جان ایہ سورت شاہ رسل تو
تے ناہ فرمائے جو جگہ فلانی پاپ رکھیوں
جو ذکر عہود انفال اندر وہی ہوا نقض ہوا ہانا

تا فرمایا اس رکھو جہاں ذکر اس مثل ایہا بی
جاں قصے اسد و سنگ انفال جو ملے عین سو
پس کہ یہ سویم سنگ انفال کر ایہ وہ چہ درک لیا نرا

سورة التوبة مد نیتا وہی ما ترو تسع وعشرون یتوست عشر

برآءة من الله ورسوله الى الذين عاهدتم

من المشركين ه فسيحوا في الارض اربعة

اشهر واعلموا انكم غير معجزي لله وان

الله مخزي للكافرين ه اتد رسوا کرتا ہے سکروں کو

بے ریب عمل لوں پیاری طرف بناندی آئی
تے پھر وزین وچہ چار مہینے کہتے بلے سا
تے جانوات غالب اہل کفر نہیں دی رسوائی
نہر دہاڑیوں دسویں بیج الاخریکہ چار
بغضے ہمعہاں ہی مدت چار ماہ گہشتا ہی
تا وچہ اتنی مہلت اپنی کرن درستی صادر
ہا کر لیوں تدبیر اپنی اوہ اس مت وچہ کاہیں
واعلموا انکم غیر معجزی اللہ بنین والیاں حق
محمد بن اسحاق مجاہد بھی کئی ہوا لاندے
جو سال ہدیہ صلح کی تھی حضرت مال کفار

اہل شرک نہیں مال تیرے جنہاں بدعا عہد ایہا بی
تے جانواتیش عاجز کر سکدی ہورب جہاں
وچہ دنیا قتل بخاری قیامت آتش غضب آبی
یا شروع شوالوں نراہ محرم تک سو با
جنہاں بنیاں عہد اوہاں ہی ہبات چار ہون
جنہاں چار ماہ تہیں زیارت انہاں ہی
جنہاں عہد نہ تو زیارت گذرن تک من جنہاں
ہن قید یا قتل جو نہ سو من عہد نہ ہن کو نہ یا
ایکے والیاں کفار حق آیت نازل پاند
اس سال لڑنا لوگ فلن جیتے چاہیں خد گہراں

صفحہ ۲۹۰
تذکرہ میں باقی تین نام لکھیں
فوائے حلو لکھیں
مع سوانہا نہی ہور و فوجین
بی بیان ہواں بی گویا جب
تفسیر کی ہے اور پانچ سے متعلق
نوشے بیان کیے ہیں تھے اصل
بتنا ہے جو ایسی پانچ تہج
باز نفرت تھا کہ علیہ وسلم
تیس مشغول ہوئے نہ جا
کلمہ واسع دل گیا سو با
حلولہ ص ۲۹۱
عاشیہ صفحہ ۲۹۰
اساتہ نہیں لکھی
دی ۲۹۱
حلو لکھی
خود سوزی لہ جو دن تبلیغ
تذکرہ جو حضرت صلح علیہ وسلم
سناؤ نہ حضرت علی رضی
سورۃ توبہ میں شروع آیتوں پر
توسہ ہی پانچ آیتوں کے خلاف
ادب میں لکھا ہے جو ایسا
کلمہ خیر نمبر ۱۰
الکلم الخیر لکھتے والد اللہ
عفی اللہ عنہ

ہے اس آیت میں دعوت طرف ایمان پیارے جنگ کیتا اس نال خدا ہی تاب جلد جی ہویا

اکفران خرابی بد جو کافر بنے گناہ کھلاکے تے بخشش چاہیوس اسوہ قہر خداویوں کیا

وَ اِذْ اَنَّ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ اَكْبَرِ

اور سنا دیا ہے اللہ کی طرف سے اور اس کے رسول سے لوگوں کو دن بڑے جمع کی

اَنَّ اللّٰهَ بَرِيٌّ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ وَرَسُوْلُهُ دَفِيْنٌ مِّنْكُمْ فَهُوَ

کہ اللہ الگ ہے مشرکوں سے اور رسول اسکا پس اگر تم توبہ کرو تو

خَيْرٌ لَّكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاَعْلَمُوْا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِيْنَ

شکو بہلا ہے اور اگر نہ مانوں تو جان لو کہ تم نہ تھکا سو گے

اللّٰهُ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اَبَ اٰلِيْمٍ

اللہ کو اور خوشخبری دے مشرکوں کو کہ وہ والی مار کی

تے رب نبی صی طرفوں یہ اطلاع لوکاندیا میں پس جو توبہ کر و تا ہوا وہ بہتر ٹھیک تانوں

جو توبہ کرو تا من غرت پچھ دیا ملے تا ہاں جو منہ پھیر و تا کتھو ہونس کدو اس جنابوں

وچ ج اکبر اختلاف کتر ہوا اہل علم دا آیا یک حج نوں حج الاکبر کہن تے اصغر عمر تو ہاں

ہک کہن روز ساد و ساری حج اکبر چھ آئے ذکر اپنے سنگ ذکر نبی و انالو نال لیا سو

جو مشرک تھیں من حج اکبر رب نبی خیر تو ہاں جو پھر جاوے تا جانو تاہ تیس عاجز کرو خدا نوں

تے مغفرت جنت روز حشر و سچا طوطا خواہاں تے محبوبا و نہ خیر کفاراں دکھاں ال عبد ابوں

ہک کہن دینہ عرفے و اسخر و ہاڑا بعض الایا ہک کبر کہن قرآن تے اصغر حج فقط دل میں

ایہ وچ معالم خازن دونوں محسن تے لیا اسوچہ شان رسول تیردی اعلیٰ نظر میں

مثنوی

کعب بنیادِ خلیل آفرست
دل شبتلے گاہِ حضرت قاور است

دل گزر گاہ ہے جلیل اکبر است
دل بدست آور کہ حج اکبر است

بقیہ حاشیہ صحیح
اسے وہ کہہ دیا ہوندی میں
خدا ہی شکایت نہیں کوکے
شعر حافظہ تار طلب
انصاف و طاقت بنا لہ روزے
کہ آں روز کہ نہ بند تو اہل شام
تے صفت تیسری و کمانی تھی
اکٹھی کھانسی میں شمس
اگر خواہی کہ ابائی تک دولت
جو نشانہ بدر و نشان غمت
جو تہی صفت بکویانسی جباری
سین باطلی صلح کرے
۲۹۳
۲۹۲
۲۹۱
۲۹۰
۲۸۹
۲۸۸
۲۸۷
۲۸۶
۲۸۵
۲۸۴
۲۸۳
۲۸۲
۲۸۱
۲۸۰
۲۷۹
۲۷۸
۲۷۷
۲۷۶
۲۷۵
۲۷۴
۲۷۳
۲۷۲
۲۷۱
۲۷۰
۲۶۹
۲۶۸
۲۶۷
۲۶۶
۲۶۵
۲۶۴
۲۶۳
۲۶۲
۲۶۱
۲۶۰
۲۵۹
۲۵۸
۲۵۷
۲۵۶
۲۵۵
۲۵۴
۲۵۳
۲۵۲
۲۵۱
۲۵۰
۲۴۹
۲۴۸
۲۴۷
۲۴۶
۲۴۵
۲۴۴
۲۴۳
۲۴۲
۲۴۱
۲۴۰
۲۳۹
۲۳۸
۲۳۷
۲۳۶
۲۳۵
۲۳۴
۲۳۳
۲۳۲
۲۳۱
۲۳۰
۲۲۹
۲۲۸
۲۲۷
۲۲۶
۲۲۵
۲۲۴
۲۲۳
۲۲۲
۲۲۱
۲۲۰
۲۱۹
۲۱۸
۲۱۷
۲۱۶
۲۱۵
۲۱۴
۲۱۳
۲۱۲
۲۱۱
۲۱۰
۲۰۹
۲۰۸
۲۰۷
۲۰۶
۲۰۵
۲۰۴
۲۰۳
۲۰۲
۲۰۱
۲۰۰
۱۹۹
۱۹۸
۱۹۷
۱۹۶
۱۹۵
۱۹۴
۱۹۳
۱۹۲
۱۹۱
۱۹۰
۱۸۹
۱۸۸
۱۸۷
۱۸۶
۱۸۵
۱۸۴
۱۸۳
۱۸۲
۱۸۱
۱۸۰
۱۷۹
۱۷۸
۱۷۷
۱۷۶
۱۷۵
۱۷۴
۱۷۳
۱۷۲
۱۷۱
۱۷۰
۱۶۹
۱۶۸
۱۶۷
۱۶۶
۱۶۵
۱۶۴
۱۶۳
۱۶۲
۱۶۱
۱۶۰
۱۵۹
۱۵۸
۱۵۷
۱۵۶
۱۵۵
۱۵۴
۱۵۳
۱۵۲
۱۵۱
۱۵۰
۱۴۹
۱۴۸
۱۴۷
۱۴۶
۱۴۵
۱۴۴
۱۴۳
۱۴۲
۱۴۱
۱۴۰
۱۳۹
۱۳۸
۱۳۷
۱۳۶
۱۳۵
۱۳۴
۱۳۳
۱۳۲
۱۳۱
۱۳۰
۱۲۹
۱۲۸
۱۲۷
۱۲۶
۱۲۵
۱۲۴
۱۲۳
۱۲۲
۱۲۱
۱۲۰
۱۱۹
۱۱۸
۱۱۷
۱۱۶
۱۱۵
۱۱۴
۱۱۳
۱۱۲
۱۱۱
۱۱۰
۱۰۹
۱۰۸
۱۰۷
۱۰۶
۱۰۵
۱۰۴
۱۰۳
۱۰۲
۱۰۱
۱۰۰
۹۹
۹۸
۹۷
۹۶
۹۵
۹۴
۹۳
۹۲
۹۱
۹۰
۸۹
۸۸
۸۷
۸۶
۸۵
۸۴
۸۳
۸۲
۸۱
۸۰
۷۹
۷۸
۷۷
۷۶
۷۵
۷۴
۷۳
۷۲
۷۱
۷۰
۶۹
۶۸
۶۷
۶۶
۶۵
۶۴
۶۳
۶۲
۶۱
۶۰
۵۹
۵۸
۵۷
۵۶
۵۵
۵۴
۵۳
۵۲
۵۱
۵۰
۴۹
۴۸
۴۷
۴۶
۴۵
۴۴
۴۳
۴۲
۴۱
۴۰
۳۹
۳۸
۳۷
۳۶
۳۵
۳۴
۳۳
۳۲
۳۱
۳۰
۲۹
۲۸
۲۷
۲۶
۲۵
۲۴
۲۳
۲۲
۲۱
۲۰
۱۹
۱۸
۱۷
۱۶
۱۵
۱۴
۱۳
۱۲
۱۱
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱

۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰

۲۹۳ (اور سنیگیہ میں اسے
قرآن پڑھنے کی آیات کا وہ پیر
نورہ دی پس وہ پورے
پاکت دی ابو سلمہ کی ایک
فرمایا آپ نے اسے اس طرح نہیں
بلکہ وہ رسول اللہ ﷺ کے
یعنی سنیگیہ اور رسول اللہ ﷺ
تینوں کے درمیان میں اسے
میں ہی بیزاریاں جس میں
تفاتی اتنے رسول صلی اللہ علیہ وسلم
بیزار ہوں انہیں میں ہی بیزار
۲۹۴ اور وہی قرآن میں
پہرے اور کسی اور کے
عالم نے آپ نے
جو قاعدے اور خودی کا کر کے جان
اور ان کی ایسا کیا آج ابوات
پچھ معلوم سنی بلات وقت اور نون
کیا اور ہفتوں کا سلا و ص
حاشیہ صفحہ ۲۹۳
اسے آپ نے فرمایا تو کہنا
تو میں جو زبان نے اپنا پس پڑھا
اور نہ ہی میں نے اپنے پس پڑھا
مطلے اسے پس پڑھا کر کے
جو اتنی عہد اور انہا کا کیا
اور انہا نے تم سے پہلے فرمایا
اسے رسول اور سنیگیہ میں
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا
کے غلط اور انہا نے
فرمایا اسے کہ انہا نے
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا

وصل ہوئی سنگ قلب و وہ سج اصغر فرمایا
طواف اور انسانی صفات ساریاں وہ یہاں
فانی ہویاں باحجہ نہ اور اگر نہ طواف
يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي وَأَوْتِ غَطَابَةَ سَلَاةٍ

نے جس دن ہووی وصال سبحان حج اکبر اور آیا
جو صفات انسانی لاهوت کے دی گرد نہ جان
دل و اگر میں طواف تا تینوں کھلن بازاگا ہر
جا دو گراں فرعون یا اذ حال جوں دیا

ارشاد کر چکے ہے وہ خود العجاہلین
حامل نہ عرش کرسی نہ اطلاق نے زمین
دل را طواف کن کہ عجب جا با صفا

ہاں ذات پاک کا میری مسکن نہیں کہیں
مومن کے دل سوا مجھو و سعادت نہیں کہیں
جامی مرو کعبہ کہ دل خاتو خدمت

عمما کر بیاری رب ہاں مستثنیٰ فرمایا

عہد جنہاں سنگ ہاچیوں و چو اگلی ات پیا

اَلَا الَّذِيْنَ عَاهَدْتُمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سِوَاكَ

مگر جن مشرکوں سے تم کو عہد تھا
شَيْئًا وَّكُمْ يُظَاهِرُوْا عَلَيْكُمْ اٰحَدًا اَفَا تَتُوبُوْنَ اِلَيْهِمْ

اور نہ کی تمہارے مقابلہ میں کسیکو
سو اون سے پورا پھینچاؤ

عَمَّا هُمْ اِلَىٰ مَدِّ تِهْمٰتٍ اِنَّ اللّٰهَ يَحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ

عہد اون کے وعدہ تک
انہ کو خوش آتے ہیں ضیاء والے

مگر اوہ لوگ جو عہد آہتاں بدہا کنوں کفار
تے تسان ویریاں تہیں کسیدی ہاں مکنتی ہاں
نہ عہد شکنانہی و انکے ہاں مہلت و چو ہا ہا
پس پورا کرنا عہد اقرار ان تقوے اس فرمایا

پھر کچھ تصور نہ کیا انہاں و چو خود عہد اقرار
پس پورا کر ہو عہد انہاں نہ ات تک تنہا میں
رب تقیاً نہ دوست پورا کرن جو عہد سو ہا نہ
جو کہ کے عہد ترورے پس اوہ تقویوں سے پایا

نظم
متقی کی نشانیاں ہیں چار
دوسرے کے جس قدر تجھ سے ہو
تیسرے عہد تو ہونے سے ڈر

حفظ احکام شرع کے ایسا
مال و ہباب و یہ فقیر و نکو
چوتھے موجود ہر قناعت کر

اور انہا نے تم سے پہلے فرمایا
اسے رسول اور سنیگیہ میں
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا
کے غلط اور انہا نے
فرمایا اسے کہ انہا نے
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا
تو میں نے سنیگیہ میں پڑھا

بعد فراغت ساعت قرآن
 استہدایت دی و سنوں بقدر
 ہو رہی ہفت دن جاویگی
 جو جو جیب ہفت دی اسلامی
 حد نہیں نکلیا دن دیو بسط
 اونوں کافی ہو دی خلاصہ
 یعنی مظلقت دیو پائسوں
 چھلم گناؤں دیو پائسوں
 ایسا نظم کر سکے ایس
 ۲۹۸
 کج جہنجاومی
 نون نور ہوندا ہی نہیں
 زنا کرندی قدرت ہی نہیں
 کہہ تا زنا نہیں تو یہی
 مثل جوان دیو کر نہیں
 زنت جیکے کدین تا اوہ
 زنت مسعود فرما
 جو چاہتا ہوں وہی
 شہوت و فحش سے بچنا
 کرے سیکھتا ہے
 جوان اگر ہو دیو گنہگار
 تعالیٰ پاکہ من دی توہ
 تولا وہ نہیں کردا اگر
 زنت موت دیو عذاب
 آئیں بیکر تو قبول
 نہیں ہوندا
 فقیر طوائفی
 بیجا آدمی اسے ہون
 واسطے اسدی سناہ اور
 مانہ ہو دیو ہار عاقت
 خدیجی نہیں خدیجی
 زمانے لے انے کیا
 کہتا ہوں اور سنی
 حلوای
 صفی

ہیں اسان لازم اوس حد تک پہنچاؤں اوسد تہا میں
 چوتھی اوس شرط کہیتی سی جو تہاں مہر تہا میں
 تے مسلماناں کہ مصلحت پاروں سی انیہ چاہا
 تو بہ کرنی وقت جوانی افضل پیر یوں آئی

امان ملی آہی اوس جتھو او تھو اوس
 اس قوم دی سرحدوں میںوں کر دی
 ہن پوری شرط کرن ہی لازم او پاروں
 کتوال مغز مل ہوئی نون زور ہون

جوان گوشت مشین شیر مرد راہ نہست
 کہ پیر نتواند ز گوشتہ بر خور

شعر

شیخ کبیر لہ ذلوب
 قد بیضت شعہ الیکی

تجر عن حملها المطايا
 وسودت قلبه الخطايا

جو ڈبا اندر کبر عصیان اتے مرتے خوف لیا وکر
 سل مینے گزن او تر سنے کلام لہے
 کوئی واہ نچلے اوستے جسوں اتہ سائیں

نشانیاں کچھ خداویاں ظہر عربت مول نہ
 پر ناہ پچھے بصیحت دن دن زیادہ قلا
 شقی ازلی کیا دل کہیں تہاں اوس تہاں

کیف یكون للمشركين عهد عند الله

عند رسوله الا الدين عاهدت عند المسبح

الحرام فما استقاموا لكم فاستقيموا لهم

ان الله يحب المتقين

ان الله يحب المتقين

ان الله يحب المتقين

اللہ تعالیٰ خوش خلقی رکھیں کارن نبی تو کلمتی

معاذ بائیں کے مشنوی دیو پالی صورت

متنوی

من ندیدم در جهان جستجو
در پے خوابش با خوش نشین
پس بدانکہ صحت خوب و نکو
در بود صورت حقیر و نا پذیر

ہیچا ہریت بہ از خلق نکو
چوں ندیدی روغن گل زہین
باخصال بد بزریریک طو
چونکہ خلقش نیک شد با پیش ہر

ابوسفیان عرب سے جمع کیا اعراباں میں
بھی ادبناں عہد توڑاوسی جو حضرت مال تنہا

کہہ دو توس مال جو روکا وہاں کنوں نہیں
سنگ اوس طمع تا اگلی آیت رب مال

اَسْتَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ تَمَنَّا قَلِيلًا فَوَسَدُوا عَن سَبِيلِ

نیچے انہوں نے حکم اللہ کے تہوڑی قیمت پر پھراگے اوس کے راہ سے

انهم ساء ما كانوا يعملون وہ لوگ بری کام میں ہیں جو کر رہے

اوہنا آیتیاں بیاں و بچیاں لوانک دنیا مالو
یعنی چھڈ کے دین قبولی اوہنا دنیا فانی
ابوسفیان نے ہم مہلانوں کی مخالف کیتا
بنی نہیں تنہا خندق فرج کیتی بوہنہ کیتا

لا یرقبون فی مؤمنین الا واولئک

نہ لھاظ کریں کسی مسلمان کے حق میں دینداری کا اور نہ عہد کا اور وہی ہر

هم المعتدون فان تابوا واقاموا الصلوة

زیادتی پر سواگر تو پکریں اور کٹھی رکھیں سناز

واتوا الزکوۃ فاحوانکم فی الدین و تقصروا

اور دیتے رہیں زکوٰۃ تو تمہارے بھائی ہیں حکم شرع میں اور ہم کھوتے

الآیت لِقَوْمٍ یَعْمَلُونَ پتے جاتے والے لوگوں کے واسطے

لے خوش خلقی اللہ حضرت
صلوات اللہ علیہ وسلم نے معاذ
رضی اللہ تعالیٰ عنہ دون نیک
عہد پیمانے کا تقوید کرتا
ذرا کرنی خیانت چھوڑنا
مال مسلمانوں کے حق میں
اسلام نرم عمل نیک
سید دا اسلام علیکم کہنا
مشرکوں کو قتل نہ کرنا
عاجزی کنایا یہاں
آپ نے معاذ کے
رضی اللہ تعالیٰ عنہ
نوں فرمایاں
ما وجر البیان
عہد ابوسفیان
اسی طرح جو لوگ
حاکم اتا فرضی وہی
بجاندی ہیں ان کے
بجانب طلب براری
ابو جعفر کو بندہ
لوگ انوں کو بندہ
باجو عرض اوسدی
کرنا ایسے ہی
و عہد پیمانے کے
و جانوں مال چھوڑنے
و عہد پیمانے کے
و عہد پیمانے کے
و عہد پیمانے کے

و عہد پیمانے کے
و جانوں مال چھوڑنے
و عہد پیمانے کے
و عہد پیمانے کے
و عہد پیمانے کے

نہ کرن رعایت کسی مومن حق رحم قرابت سنی
 نہ قائم کرن نمازاں تو ناہ کرن زکوٰۃ ادائی
 صفا صفا سید آیتان تو حکام بیان کران
 سن وچو معاملہ خازن ابوہریرہ یوں نقل لیکے
 تا ابو بکر صدیق اوہاں سنگ گیتی جنگ تیری
 سنگ کاں لڑن جہت ب کیتیم حکم نبی فرما
 صدیق کیسا میں لڑاں کرے جو فرق نماز زکوٰۃ
 عمر کیا پھر بیٹوں ہی اوہ بھید خدا سمجھایا
 نماز زکوٰۃ کبھی اسد ذکر دوہاں فرمایا
 نہ فرق دوہاں چہ لازم پس جو کرے نہ ادا زکوٰۃ
 ضروری امر دینی تہیں جہلا منکر ہویا وہی
 کوئی کلمہ گو جو اہل قبلہ جو منکر اس شی سدا
 بھی سب بنی دی پاروں کفر ہووین اوہ بھایں

تے ایہو مہن حدنگدی ناہیں مذہب ذہب کمال
 ناہ اوہ بہائی دین اندر نساں ہوا اہل صفائی
 جہت اوس قسم جو جانن سمجھن حکم کالم ساہاں
 جو بعضیاں عرباں بعد وفات نبی دین و بجا
 عمر کیا کوں لڑیں نہاں جو کلمہ دی اقرار
 جان کلمہ پڑھن تا میتوں نہاں جان امول چکا
 جو لیلہ اکھ دین تا بھی لڑاں سنان باہاں
 جویں صدیق جاتا توں جاتم قتل اوہاں خراب
 جس ادا زکوٰۃ نہ کیتی اوس نہ ادا نماز تباہ
 نہ اوس نماز ایسا ہی اندر خازن سمجھیاں باہاں
 اوس کفر پیا اتہا اہل قبلہ دارہا لحاظ رکھا
 ضروریات دینوں جو سے اوہ کافر ہوئی بندہ
 ایہ روح البیان اتے چہ شفا قاضی عیوب

وَإِنْ نَكَثُوا آيَاتِنَا مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ

اور اگر توڑیں اپنی قسمیں
 وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا آيَةَ الْكُفْرِ

اور میب دیوں تمہارے دین میں تو لڑو
 اِنْفِهْمُ لَا آيَاتَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

ان کی قسمیں کچھ نہیں
 شاید وہ باز آویں

تے عہدوں چھ توڑ دیوں جو اوہ خود عہد قائم سروا کفر دی بار و تہیک نہاں کارن عہدہ کاٹی	تے طعن کرنو چہ دین تہاں لڑ ہونگ تنہا ایہ لڑنا اسکا سن جو شاید باز آون گراہی
--	--

جس آیت کی تفسیر حضرت تفسیر
 علیہ السلام کی تفسیر ہے
 جو کہ عہدہ کاٹی
 اور اگر توڑیں اپنی قسمیں
 اور میب دیوں تمہارے دین میں تو لڑو
 ان کی قسمیں کچھ نہیں
 شاید وہ باز آویں
 تے عہدوں چھ توڑ دیوں جو اوہ خود عہد قائم
 سروا کفر دی بار و تہیک نہاں کارن عہدہ کاٹی
 تے طعن کرنو چہ دین تہاں لڑ ہونگ تنہا
 ایہ لڑنا اسکا سن جو شاید باز آون گراہی

تفسیر نبوی جلد چہارم
 پارہ ۱۰
 صفحہ دوم
 سورۃ توبہ

یا اے وہی روشنی تے رب الیاں سوزد لاند
 ذکر خدا وی کارن مسجد خاص حرام و سجا نہیں
 فضول کلام نہ کر ظاہر بد بووں پاک رکھنا
 جو ملک الہی مومن اوس بد بووں عاجز ہونے
 تے ست چیزاں تہیں نفع میت لولون و پیر و پیر
 جنبی حائض نساء لولون و پیر سجدہ زن ہستی
 کسے ذکر خدا ویوں شکر کنوں مستیان ظلم و کرا
 پر جہاں کسے گراہوں خوف محمد سنان ہجر پامی
 تے بولن اوچی و پیر مستیان جان حرام ہو یا مٹی
 اتے پھوٹیاں ان دہوتیاں و پیر مستیان
 تیل مٹی دا گندہ و پیر مستیان بال محمد ناریں

اوہناں زرد و موہاں می رنگ نہری نیت و پیر
 خرید فروخت کوڑا کنک سٹن گل و نیا پائیں
 کچا گندہ تھوم یا حقہ چھک تھو قدم پائیں
 تے دین ایذا حرام آتھیں بو اوبی مسجی و پیر
 اوہناں کنوں میت بناون علم کنہڈان پیر
 نصف ملکیت و پیر اوسد جائزہ کس و بھانی
 من اعظام من متع مساجد اشدان یگر نیا و پیر
 تا کردہن کنوں مستیان ہاں ہی عبا و خاصی
 بھائیں نال فکر دی ہو و شرح شفا و پیر
 جو پانی نجسوں نیان دن بھائی غور کما دن
 جو بد بو اور اوسدیوں ضرر زیادہ ہل یا اتا تیش

۳۰ قرآن مجید لے دیو نا۔ اتے نہر کھوونی۔ اتے کھو کڈ بنا۔ اتے ورت لگا و نا۔ اتے بیٹا
 نیک جو استتقار کردا رہے واسطے اوسدی روح البیان صفحہ ۸۶۸ اتے اولاد نیک ہووے
 تا اوسنوں فائدہ ہی خدا نخواستہ جیکر بیٹا بد بند ہو گیا تا اوسنوں کیا فائدہ اتے مسجد ہو کتاب وغیرہ
 دی طہارت اتے پاکیزگی کرنی فنی کردا ہے آدمی لڑن
 مع تصرف ملکیت لگا جیکر محلے ولے نوک مسجد او جاڑ دیوں اتے اوسوجے کوئی نماز نہ پڑھے تا
 نزدیک الم محمد ویرا مسجد میراث بن جاوگی واسطے بانی مسجد دے اتے نزدیک الم ابو یوسف دے
 بر حال مسجد ہی بیگی ہاویں جڑی ہوئی جو دے اتے دوسری مسجد مستقل پاس اوسدی جائز نہیں۔
 روح البیان مسجد ویران اپنے ہمسایاں دے حق بدعا کردی ہے۔ سہ ہاویں الخواتے
 اپنی آواز جویں کوئی بیجا ہے ہلا تا خدا استفد چلاوے جو دوسرے ذکر جبر اتے سرتی اوس تہیں تک
 ہوون اتے وچ ذکر دے اوہناں نون نقصان پنچھراتے مد اونے (لقیہ حاشیہ بر صفحہ ۲۱۰)

لقیہ حاشیہ
 صفحہ ۲۰۸
 کازیاں حرام دنیاں
 است کیا سجدوں
 مگر جو پیلے اوس جو
 نون نصیبت اتے
 حکم سجدہ را ہو چکا ہو
 اوس نون اوس حکم تہیں
 دور نہیں اوسی نون
 اوسدی پس ایو جا جائی
 اتے بیگی ہو جا بد بو
 کبھی اتے
 پیر اوسدیوں
 کسے رویش وغیرہ را
 ہووے سجدوں و پیر
 مال اتے سجدوں
 پیر اتے سجدوں
 شان اسلام اتے آزار
 نون دوا نہیں رکھتے
 حاشیہ صغیر
 حاشیہ صغیر
 حاشیہ صغیر

۲۰
 اوسدیوں
 کسے رویش وغیرہ را
 ہووے سجدوں و پیر
 مال اتے سجدوں
 پیر اتے سجدوں
 شان اسلام اتے آزار
 نون دوا نہیں رکھتے
 حاشیہ صغیر
 حاشیہ صغیر
 حاشیہ صغیر

بغیۃ حاقیہ صفحہ ۳۵۹
 ایہ جہاد و مال و اعازی
 سن بسک پس جکر زم
 آواز مال ذکر ہر کیتا ہا
 مثل قادی اسے چشتیلد
 و غیر ہم بس تا سوچے
 کوئی تمن نہیں مگر تری
 ذکر تشریحے زیادہ
 فضیلت رکیدا بجاویر
 جہادی تفصیل اسدی
 اپنا سر قے تے
 ۳۱۰
 جہاد
 تفسیر طبری غنی

جاہلیت و چہرے والے حاجیان خدمت کرو
 تا ایہ خدمت قبائس میں چا سو نبی نبی آئی
 نال علی وی کین اونہاں دوہاں جھگڑا لایا
 تے علی اونہاں تے فخر کری خود شرفا مہاوی

سنو شہد پلانڈی تے جان وقت آخر سرور
 تہا بن طلحہ و مسجد حرت عالی خدمت چا مٹی
 علی او پر اونہاں آپنواپناں دوہاں فخر جتا
 تا اگلی آیت نال ہوئی رب کیتا ارشاد و

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

کیا تم نے ٹھیرایا حاجیوں کا پانی پلانا اور مسجد الحرام کو بنا

كَمْ مِنْ أَمَنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدِي فِي

برابر اوس کے جو یقین لایا اس پر اور کچھ دن پر اور لڑا

سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

اتد کی راہ میں نہیں برابر اسد کے پاس اور اتد نہیں راہ دکھاتا

الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ بے انصافوں کو ۱۷

کیا کیتا تیں مقرر پانی پیاون حاجیان سدا
 ایمان اتدنگ لیا یا تو اس نیا قیامت نہیں
 یہ دوویں فرقو پاس اتدی ہون برابر نہیں
 عمارت مسجد خدمت حاجیان بھاویں بہتر آہی
 تے پیچھے جگن بددی عباس ایمان لیا ندا
 کفاروں وارو مجاہدان فضل ہو نشان شرفت

تے کرن عمارت مسجد حرت مثل سدی جو بند
 کیا جہاد اوس طرفوں لوں راہ اندر ب سائیں
 تے سدا راہ نہر ب کھائی اہل ظلم دیتا تیں
 پر ظالماں دی اس خصمت اندر نہیں مقصود روٹی
 اتے اعلیٰ شان مہاجر ان اس آیت تہیں فو سائے
 ذکر اگے فرمایا خالق سمجھن نال بصارت

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

لوگوں کو جو یقین لائے اور گھر چھوڑ آئے اور لڑے اتد کے راہ میں

بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْثَرُ دَرَجَةٍ عِنْدَ اللَّهِ وَ

اپنے مال اور جان سے اون کو بڑا درجہ ہے اتد کے پاس اور

اہل طلب و نذر نہ تس کجا اجر ثواب ہتھ آوی	اوہ خدمت فاسد فاسد ہوئی کیتا اگت ہادی
--	---------------------------------------

شعر

دنیا داری و آخرت طلبی	این ناز نجا شہ پدرا بانیہ کرو
-----------------------	-------------------------------

وچہ حاصل کرنے قرب آہی اندرواٹ حقروے	طمع نہ عرض کریں دنیاوی لکھدی اہل اجر کے
توں عزت چاہیں بنیاں تہیں پھر طمع کریں یاں	ایہ کوڑا وہ ہم خیال نہ ہر دو حاصل ہوں تباہوں

شعر

ہم خدا خواہی و ہم دنیا غریبا	این خیال تو محال است جنوں
------------------------------	---------------------------

ہے فرق نذر خادم مخدوم تے جو محدود کہاوے	ہیں میکھیا جاوی جو اڈوہ کارن نفس کراوے
تار بدی غضب رضا وچہ کرسی اوہ عایت نہیں	جو بگر گیا دل اوسلا پاروں خود نشان نفس نہیں
جو خود کارن خلقوں اپنی صفت تئہ کر اوے	تے دوست رکھدا ہو کویں میری خدمت کجاوے
سری آکھیا زہد دیوں کر ترک حظوظ نفس کے	جو وچہ دنیا مالی ہا ہی سچھے تہراہ ہوس کے
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بنیاں تہیں رب و غضب ہٹاؤ	جاں جاں اوسد و لوچہ ٹھپے نیا وال سماوے
جاں و تہیں پوجو دنیا د مہو کلہ طیبیٹ پدا	تار پ فرماوی جو چوٹھ کہیں قسں کلہ صدق نہ پدا

حکایت

ولی آما ہک سر ایٹوچہ اپر اوس بیچارے	شہزادی بہک عاشق ہوئی کوی وصل افتابے
عابد آکھیا پانی لے چل اندر کس مکانے	پاک کراں تن لالین تھیوں تا پھر وصل شامانی
پس محل دی چڑھ کے جاگ ڈگینوں اپنے تہیں	تاوچی کیتی رب تک ہوانوں بندہ اہل ہتھ
نال آرام زمیں تے رکھو تے آکھیا شیطانوں	ماہ گمراہ کیتا توں اوسوں عرض کری جادوں
نہ طلباوستے میرا جہڑا رکیا نفس ہواؤں	تے جان اپنی نون خرق کیتا ربدی راہ ضیاؤں
جہا وایہ راہ ربدی پہل اس ہویا خلاں ہلاکوں	نیت یقہ ہر کم اندر کرے مرید اتفاقوں
ایتھو تک جو کہان پیون پینن وچہ ہر جاہیں	نہ کھاوی ہو پھو پھو مگراں کارن رہنماہیں

دنیا داری الخ زینتی
 دنیا داری بندہ ہو کے ہیں
 اتے شکرے عاقبت دیدی
 اتیہ رکھنی بہالت ہے
 اتے ایہ لاڈ وچہ گھر پوٹو
 دی کرنا چاہئے کہ حلوانی
 عہ جو وچہ الخ زینتی
 خواہش ہوی مر تبہ عزت
 زیادہ ہوساوی وچہ
 خلقت دس استے
 چاہے جو دک استے
 صفت اتے پیری
 ۳۱۲
 کسے پیر اپنا
 کسے ساری سبے
 تفسیر حلوانی نفسی آئینے

تھے اتنے مول نکرے ہائیت قوم کارن بکاراں
 بنی کہا میں قسم اور دی تسان مہمن کوٹی آفر
 حضرت عمر کہا یا حضرت میںوں قسم اٹھے
 پر جان اپنی تھیں وہدہ نہیں تسان مال محبت یہ
 تدلگ نہیں ایمان تیرا تدبولیا عمر ز بانوں
 محبت شاہ رسل می ہے تس کرنی تاجداری
 وچہ شہمال دو تیں بہاویں کرن مرین کرست
 نصرت شرع نبی می کرنی نبی محبت جانی
 بہت رحیم ساڈھوتے اپنی تو کسوں کل صلیاں
 وچہ سعی امت مرحومہ ذاتی عرض نہ کچہ تس سہی

جاں فتح مکہ دی ہوئی وگی ریدی مار شہراں
 جد لگ نیوں بہت محبت ما پیو پیوین جانے
 میں کل چیزاں تہیں مال ساڈھو حجب زیادہ ٹا
 فرمایا جاں اپنی جانوں وہدہ نہ تہ جب گھیری
 واسدہ ہن تیں جان میری تہیں وہدہ ملو سابل
 بجاویں نفس تائیں اس کم وچہ بہت دستور شوای
 پر جاں فائدی پاؤن جانن اتھیں لغو صحت
 دو اوچہ ظن شفاء واسدے جو ساڈا بنی تھانی
 جو کوشش سی رہوت کردی کارن اسان ہر با
 ایہ ابرجت واپا ہندا وہووان کل بہاں بیانی

حکایت

احمد بن یحییٰ خود ماہیو پاس آہو وچہ گھر دے
 کہن لگے احمد جا تہدہ چوڑا راہ رہا پانی
 کبجہ طرف گیا ڈر آیا تہ بعد او تہا ہوں
 دروازہ تہ آکے سدیس اور پیار تہ تائیں
 شکے احمد نام الاشی اندروں نیک زانی
 سو کر تھکی انوں راہ رہدے مال تھیں متفان
 وچہ فریہ الہی بس ایوں ونگوں نقل حکایت

تہ تقصہ اسمعیل فرج داپس احمد سن پڑھے
 اوس آکھیا تہہ خایا نہیں کوئی تجھ بن اس ناوا
 جہت زیارت اپنی آیا گھر دی طرف اصلا توں
 پیچھدی کون کہیوں میں احمد بیاتہ تہا نہیں
 گھر میری کس شیر آہا پہلے اس تہیں جانی
 ہن احمد تہ محمود توں میں گنگ من نہر تانی
 ہکن اپنا بیٹا سی کسے راہ خدا پکرایا

۶۰ اپنیان تمام نہ تہاں اتے آرزویں پست ہو یا ون خدا شہوتہ جگر ام شرمی ہولا سمجھا اتہ اسر ہوا
 نقسانی دی تاجداری کہتی آا جیسے ایمان دی کیا حقیقت ہے ۶۱ فقیر حلوئی علی احمد سنہ ۱۰
 ۶۲ سو کر پکرا لہی یعنی جو کہ میرے پاس بہتر چیز آہی اوہ خدایتانی دی میں کر چکی ہاں - بن تیرے
 مال میںوں بچہ سز من نہیں ۶۳ فقیر حلوئی علی احمد سنہ ۱۰ الہم اعف عنک انیہ ووالدیہ ولسن سہی فیہ

۱۰۰ ایک اور اولاد تہ جان پنی
 ۱۰۱ تمام آدیاں تہیں اس توں
 ۱۰۲ زیادہ مہربان تہے پیرا
 ۱۰۳ یہ سبب تہ تہی اوہ
 ۱۰۴ سون نہیں ۱۰۵ فقیر حلوئی
 ۱۰۶ غنی احمد سنہ
 ۱۰۷ تہ پر جان اپنی تہیں لہ
 ۱۰۸ اس تہیں محبت
 ۱۰۹ اختیار تہ ہے اتہ نفی
 ۱۱۰ بیان تہیں اس توں
 ۱۱۱ بیان تہاں تہ تہاں
 ۱۱۲ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۳ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۴ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۵ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۶ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۷ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۸ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۹ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۲۰ اس تہ تہ تہ تہ تہ

۱۰۰ ایک اور اولاد تہ جان پنی
 ۱۰۱ تمام آدیاں تہیں اس توں
 ۱۰۲ زیادہ مہربان تہے پیرا
 ۱۰۳ یہ سبب تہ تہی اوہ
 ۱۰۴ سون نہیں ۱۰۵ فقیر حلوئی
 ۱۰۶ غنی احمد سنہ
 ۱۰۷ تہ پر جان اپنی تہیں لہ
 ۱۰۸ اس تہیں محبت
 ۱۰۹ اختیار تہ ہے اتہ نفی
 ۱۱۰ بیان تہیں اس توں
 ۱۱۱ بیان تہاں تہ تہاں
 ۱۱۲ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۳ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۴ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۵ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۶ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۷ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۸ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۱۹ اس تہ تہ تہ تہ تہ
 ۱۲۰ اس تہ تہ تہ تہ تہ

لے تا پہلے انہیں یہ خیال آپنوں
 دس اصحابی داد دست نہ
 معلوم ہوا تا اسد تبارک و
 تعالیٰ نے اپنے پیاروں قلم دیوں
 اور یہاں تمہید فرمائی کہ میں نے
 ضعیف الایمان کو بھی قلم
 آپس کے لئے کفار و کفرین کا
 پیغمبر بھی ہو گا آپس کے
 لئے شکر اسلامی مال انتظام
 دی وہ یہ کیا گرا کرانی
 ۳۱۶
 جنگی دی پاروں
 صف دست نہ ہو سکے
 اتنے دشمنان ہی اور ان
 نے کہیں گاہاں تبیں
 واسطے۔ آگلا شکر کھنڈ
 گیا اتنے پھلا بھی اونہا
 دیکھو دیکھی اور ہر
 ہو گیا ضعیف الایمان
 آپس کے آپ ویان
 ہندی "اخلاصہ"

ہک لمی مدت بعد آیا خود مائی طرف بیچارا
 میں جوشی دتی راہ خدا دی مگر کیوں اوسوں کیجا
 ہن سبد لوک کہاوں چھوڑن بیٹے راہ خدا
 نہ قدر ہنہاں کچہ ربدارتاں کنوں سکھن بہت جا
 پر گل اصل دی سید اوہاں کوڑا نام دہرایا
 سید عاشق نام خدا تے جان کرن قربانی

مائی ملی نہ ہرگز دیدی صاف جواب آشکارا
 جاہ جدم ہوں توں آیوں میں کچہ عرض نہ کیا
 جوان ہوون تا کہ ہوں چٹن تھک خود بونیاد
 اوہ ربدی راہ دی چیز نہ موڑن سید بوی نہ ہوا
 ہنیں تے کے تیرے اجلک نا افعال کما یا
 محبت رب بنی وی اندر نرم ہوون چھوٹانی

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ

مرد کر چکا ہے اللہ تمکو بہت میدانوں میں اور دن حنین کے جب

عَجَبْتُمْ كَمْ كَثُرْتُكُمْ فَلَمْ تَعْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ

اترائے تم اپنی ہیئت پر بھر وہ کچھ کام نہ آئی تمہاری اور تنگ ہو گئی

عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ بِمَا رَحِبَتْ ثُمَّ لِيْتَمَّ مَدْيَرِينَ

تم پر زمین ساتھ اپنی فراخی کے پھر بٹے تم پیٹھ دیکر

رب ٹھیک تسانوں مدد کیتی اندر بہتیاں جانیں
 پر نفع نہ کیتا کچھ تسان بہتایت کم نہ آئی
 وچو لڑایاں مدد ملی تسان جیوں وچو جنگ بدو
 بھی وچو اڑب اتے خیبر مور حدیبہ تسان راری
 سہ نہ کمی ہو طائف نام حنین جنگل آیائے
 اوہ فتح کیے دی بعد اتے چڑھ جونی حدیبانہ
 تے اوہ چار نہ آہی بک یا ربی سرور کے
 جواج اسان مغلوں نے جونا شکر بہت ہمارا
 تا پہلے اہل ایلیان تائیں ہوئی شکست اوہاں

بھی روز حنین جاں کثرت اپنی خوش گئی تسان
 تے زمین فراخ تسان تنگ ہوئی چکر گئی نہوا
 بھی وچو لڑائی بنو نضیر تے بنو قریظہ پڑھ کر
 توں جنگ حنین اندر تسان راری کیتی اسد بار
 ہولان اتے تقیف جمع ہوا تھوڑوں سید
 تا سولہ ہزار جو اندر سنگ طے فہانہندی ہواند
 دیکھ اوہاں قلت کثرت اپنی اکہیا اہل نصر
 تے لوک اوہاں تھوڑی سن ایگل نکیتی بنی گورا
 کثرت فوج نہ دشمن غلبیوں ہل گیا کچہ تداہاں

زمین جنین جھگڑی سی تنگ مٹی اور پتھار سے
 کل فوج اسلامی نسی مگر اس حضرت ختم رسالت
 تے پھر دل دل آپر اہم بنی سوار تندا ہیں۔
 تا طرف اوہا ندی کے والیاں حملہ کیتا نالے
 تے بیٹا عبدالمطاب اہاں حسب نسب و جمالی
 تے ابوسفیان برکاب پھری ایہ وہن نہ وہن ہاں
 اسوقت کمال شجاعت بنی نبی ظاہر ہوندی سی
 جو ذات اپنی سنگ خود متوجہ ہوئی طرف کفار
 تا فرزند عباس تائیں سد اسجا باندے تائیں
 تا سٹھی خاک مینوں چک ل کافراں بنی و گائی
 اوہ کل کافر اندی منہ اکھیا نوچ خاک پنی کیا ہے
 تا مسلماناں آرام ہو یا دل ٹھیرے طہیانوں

باوجود فراخی تے تیس ٹر کھنڈاں دی سارے
 علی عباس عبد اللہ ابوسفیان سنگے اوس حالت
 تے جبکہ بنی مل دشمن تا پھر حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 تے فرمایا میں پیغمبر ہاں جو پٹھ نہ وچ مقالے
 عباس لگام چھڑ دی پکڑی ٹھلے پھیاں کالی
 جو شاہ ریل نوں ویرا بند پوچھ ورن نہیں صلاح
 مقام اجہی چھڑا ہے چڑھے رسول آہی
 تے جان عباس نہ جان تو اوچ ویریاں شاہ ابراہیم
 بلند آواز کری سن حاضر ہوئی بار او تھا نہیں
 تے سوہوں فرمایا نس جا ہو سب کفار تباہی
 ہو پریشان کفار تھو تہاں ہوئی شکست پیار
 ایہ موضع وچ شاہ عبدالقادر کردی نقل کچھانوں

ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

پھر اللہ نے اوتاری اپنی طرف سے تسکین اپنے رسول پر اور ایمان والوں پر

وَأَنْزَلَ جُنُودًا مَّتْرَوْهَا وَعَذَابَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ

اور اوتاریں فوجیں جو تم نے نہیں رکھیں اور مار دی کافروں کو اور

ذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ۝

یہی سزا ہے منکروں کی ۝

پھر طہیمان تے امن سکون اتا یا پاک آہی
 تے پھیجی با فوج فرشتیاں سی جو سد و ناہ تانوں
 تے ایسوں بل اہل کفر و کفر جہاں گل پانوں
 کہے ابن کثیر کہ شخص کہیا میں سچ کافرنا

حبیب نے پتے بھی جو آہی سوسن سنگ بہا ہی
 تے کیا عذاب کفار قتل شکست سمیت نہا ہوں
 وچ تفسیر اپنی سن ابن کثیر روایت لیا یا
 اہل ایمانان ذیشانان جان چھے مکہ ہنوا یا

۱۔ بلند آواز کر کے
 ۲۔ فرمایا ابن عباس رضی اللہ عنہما
 ۳۔ تے غصے سے جواتے
 ۴۔ تے سونڈیو۔ جواب
 ۵۔ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 ۶۔ ایہ آواز سوار سی کرد
 ۷۔ آپ سے جمع اتے
 ۸۔ اٹھے ہوئے ہوں
 ۹۔ القرآن
 ۱۰۔ حق تبارک و تعالیٰ
 ۱۱۔ اصل نال ہاں حضرت
 ۱۲۔ تے سلیم رسول
 ۱۳۔ تے اہل ایمان
 ۱۴۔ تے ایسوں بل اہل کفر
 ۱۵۔ کہے ابن کثیر کہ شخص کہیا میں سچ کافرنا
 ۱۶۔ اہل ایمانان ذیشانان جان چھے مکہ ہنوا یا

۱۔ بلند آواز کر کے
 ۲۔ فرمایا ابن عباس رضی اللہ عنہما
 ۳۔ تے غصے سے جواتے
 ۴۔ تے سونڈیو۔ جواب
 ۵۔ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 ۶۔ ایہ آواز سوار سی کرد
 ۷۔ آپ سے جمع اتے
 ۸۔ اٹھے ہوئے ہوں
 ۹۔ القرآن
 ۱۰۔ حق تبارک و تعالیٰ
 ۱۱۔ اصل نال ہاں حضرت
 ۱۲۔ تے سلیم رسول
 ۱۳۔ تے اہل ایمان
 ۱۴۔ تے ایسوں بل اہل کفر
 ۱۵۔ کہے ابن کثیر کہ شخص کہیا میں سچ کافرنا
 ۱۶۔ اہل ایمانان ذیشانان جان چھے مکہ ہنوا یا

تے لاندہب خفی شافی مالکی جنبلیاں نون
کافر مشرک بھی لکھن وچ رسالیاں بھاشی
پہودی انواہیں نون روکر خود انواہ چھپاویں
انانہ پڑھنا پارواہیں ظلمدے پاسوں
پہچہ مشرک بت سجاریاں قتل خواری بہاری

نقشبندی تے قادری حتی سہروردی نہاں
لکھوی بھی ناراض مقلدان اپر سخت ہو یاہی
جسوج کل بلیدیاں چھی چیزان بن پاک ناپوں
جو آپوں مشرک مومنانوں اوہ مشرک کہیں زسوں
وچا گلی آت اہل کتاباں قتل حکم رب باری

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ

لڑو اون لوگوں سے جو یقین نہیں رکھتے اللہ پر نہ پچھو دن پر

وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ

اور نہ حرام جانیں جو حرام کیا ہے اللہ نے اور اس کے رسول نے اور نہ قبول کوں

دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا

دین سچا وہ جو کتاب والے ہیں جب تک دیوں

الْحِزْبِ مِنَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا صَاحِبُونَ

جزیہ سب ایک ہاتھ سے اور وہ بے قدر ہوں ۱۲

قتل کرو انہاں جو ناہ متن رب تے یوم آخر
تے ناخ اوہ دین قبولن سچا لوک جو اہل کتاب

تے نا کہن حرام جو رب رسول حرام ہو کر
تا جو دیوں جزیہ جنہوں ہو کے خوار خراباں

۱۲ اتے مدوچا ہند ابے قواں عقلی اتے روحانی تہیں مے تال اشتہا میں اوہنا مینا
منقصود منہ ہوندا ہے دنیا تے نعمتاں دنیا دیاں تہیں ایقوتیک جو پوجا ہے دنیا
نون اتے جو کچھ دنیا دے ہے اتے شرک کرنا مال اسم جمل جلا دے۔ اتے ایہ وچہ
اوہنا ندے ہے پا دوں پورا ہونے مال اب اتے صفتاں بشریت حیوانی دے جا
شہوتان طہور کر دیاں ہیں وقت بال ہونے دے پچہ جاری کر دے اتہ تعالے اپر
انساندے علم تکلیف دی اتے دل روکدا ہے بقیتہ حاشیہ برص ۳۲۲

تفتیشہ حاشیہ صفحہ
۱۳۲۰ - جدوڑی کوئی
ضرورت مثل ضروری
و غیر وہی شین تا اسے
خدا صلہ
حاشیہ صفحہ ۱۴
ہذا -
جسوج الذی کی کیا
اوس نے وچہ شریعت
انواع مگر دے جو وہ
حالت و باہی ہوتے
نہاں آج
کافہ غلط
دیوچہ پکلی
چھوڑن میں
نوک دا
عالم
دن وچہ
دس
عفی اللہ عنہ
۳۲۲

کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے
کے دل سے

۳۳۶ گرواں اپنی اندی
 نون ابن خرم است
 عزالدین است محمد بھٹی
 است مولوی انسبیل
 است صبیح حسن قنوجی
 است محمد لکھوی وغیرہم
 دی نون سالانہ قرآن
 پونہاں نون پوکاروا ہما
 جو اجماع مسلمانہ دی
 مخالفت نہ کروینے جس
 ۳۳۶ مسلمانانہ
 اجماع ہو گیا
 ہے عزیمت و شجاعت اور
 پیروی کرو گے اور اس کے
 پرکس مخالف کر کے
 رو کیا ہو گے۔
 انے جاہل لوگ انہاں
 نفسانی علما نون رہ
 کچھ بیچھے اتنے اٹھ
 صدائق اس آیت
 اماں دین اتنے اونہاں
 عقداں نون پیچھے
 نغزوات
 من انہاں پیچھے
 شہدین نہ رہیں
 تے بظن ہوا جو ان
 بی مثل پیرو اتے
 نصارے دی فصاحت
 نون حلال تے حلال
 نون حرام تے اونہاں
 نون پیچھے ہوا جو ان
 پیچھے حلال تے
 پیچھے حلال تے

حقیقہ حاشیہ صفحہ ۳۲۵ آپ نے اسے عدی ڈال کے گردن اپنی
 تہیں اس بت نون اتنے سنیا میں آپ تہیں جو پڑہے آہے سورہ برات حد پیچھے
 آیت واتخذوا احبارہم و رهبانہم اربا با صندون اللہ تاحض
 کیتی میں آپ نون یا رسول اللہ صلی علیہ وسلم آہے اوہ عبادت کر کے اپنے
 علماواں اتنے زاہداں دی۔ فرمایا کیا نہیں جو حرام کیتا اوہناں نے اوس چیزوں جو حلال
 کیتا اتدقائے نے پس حرام ٹھہرایا اوہناں نے اتے حلال کیتا اوہناں نے اوس شے نون
 جو حرام کیتی اتدقائے نے پس حلال کیتا اوسنوں اوہناں نے میں عرض کیتی ان درست
 فرمایا آپ نے ایہو ہے عبادت کرنی اوہناں دی اتے سوال کیتے گئے عزیز رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ ایسے آیت تہیں پس جواب دتا آپ نے مثل جواب دینے بنی صلی علیہ
 وسلم دے دی عدی بن حاتم نون اتے ایہ نظیر ہے اوس قول دی جو کہندے عبادت
 کیتی فلانے نون فلانے دی جدا فرما کیتا اوس نے وچا طاعت اوسدے دی ایہ ترجمہ ہے
 عبارت تفسیر روح المعانی دا اتے ایہ حدیث بہت معتبراں نے نقل کیتی ہے اتے وچہ ترمذی
 دے ہی موجود ہے پس جہڑے عالم اتے زاہد بے دین خدا تعالیٰ دیاں حلالاں نون
 حرام کرن اتے حراماں اوسدیاں نون حلال بناون اتے جہڑے اوہناں دی بات نفسانی جو
 مخالف حکم خدا اتے رسول دے لکھے ہوئے من اتے اوہناں دی تابعداری کرن بیشک
 اوہ وچہ انہاں حکماندے داخل ہن بھادیں وچہ کے زانے دے ہون مثل لاندہیاں
 وغیرہم دے جو چوہاں نہیاں تہیں کے مذہب دی پیروی اتے تقلید نہیں کر دے
 اتے خلاف اجماع اہل اسلام چلیں دہ طریقہ گمراہی وانکالیا ہے اوہناں نے اتے مخالف
 اجماع دے ہونا حرام قطعی ہے جو حرام کیتا اوسنوں اللہ تبارک و تعالیٰ نے پس انہاں
 لاندہیاں دے علماں نے اس حرام نون مال خواہش نفسانی دے حلال کر دتا ہے واسطے
 چلیاں اپنیاں دے پس نہیں دیکھ دے امر حق نون اتے نہیں چھوڑے تقلید باطل

تھارے دی فصاحت
 نون حلال تے حلال
 نون حرام تے اونہاں
 نون پیچھے ہوا جو ان
 پیچھے حلال تے
 پیچھے حلال تے

بقیہ حاشیہ :- کر کے اونہانوں خدا بنا بیٹھے میں - پناہ نجد - اماں برگانوں
 آل اونہانے میلنا بے دینی نہیں تاہم کیلئے ہے ؛ انہاں لاندہب بیہدیناں نے حضرت اماں امام
 اعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ اتے امام اک اتے امام شافعی اتے امام احمد جنبل رحمۃ اللہ علیہم جمعین
 چارے امام شریعت اتے حضرت سید شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اتے حضرت بہاؤ الدین
 نقشبندی اتے شیخ شہاب الدین سہروردی اتے خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہم اللہ تعالیٰ
 ایہ چارے مرشدان طریقت انہاں سپناں نوں خدا تعالیٰ وے حکم بدلا کے اپنی طرفوں بخلاف
 خدا ورسول وے حلال حرام بنا کے تا بعد ازاں دسے واسلے اتے اس عید مذکور وے مصداق
 تمام تا بعد ازاں نوں سنے انہاں بزرگانے سمجھدی ہیں گویا امام اعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ وے
 زمانہ تہیں اجلگ سانوں ساریاں مسلمانوں ایہ لوک مشرک سمجھدے ہیں اتے ایہ آئینہ پیش
 کر دے ہیں جدا مطلب کجہ ہو رہی ہے ویکہو کتاب عنصلم سنت وھی صفحہ ۶ مطبوعہ کانپور دیوچ
 لکھیہے مولوی عبداللہ لاندہب نے اور اس طرح کافر ہوئے محبت مذہب اربعہ میں کہ ٹھیرا لیا کہو
 مولویوں نے او تصنیف کیا واسلے تا مذہب کے کتابیں عقل کی اور وہ کتابیں فقہ و اصول کی
 ہیں جیسے توحیح و وقایہ و تلویح و ہدایہ اور مسائل پر او سکے قیاس اقرانی ہے اور استثنائی ہے
 اور استقرایہ ہے اور تشیل ہے اور دوران اندہ بران ملی اورانی ہے اور اسی طرح کافر ہوئے
 محبت طریقت اربعہ میں جیسے چشتیہ و قادریہ و نقشبندیہ و مجددیہ کہ ہر ایک او نکو درویشوں نے
 اوس میں مراقبہ برزخی ہے اور ذکر منجاری ہے اور اسدی ہے اور وجدنا چنے کا طنبوریوں
 پر اور بریلوں پر اور کشف کہ دعوت کیا جاوے ساتھ او سکے غیب کے اور وہ خاصہ اللہ کا ہے
 اتنے بھنبہ - اتے حال ایہ ہے جو خود مولوی نور محمد وچ شہباز زوی رکروا ہی پیر و مرشد اپنوا

۳۲۶

ابیات شہباز

جو تہمت و بہن پہنیر اتے کافر لین نہ نہیں	ایہ طعنے دیوں علم فقہ نوں کاذبوں تدا نہیں
ہائے ہو رہاے دی جو مومن عالم عامل	اوہ کامل ملی پیارے رب دی تقویٰ حسیتی فاضل

ہزار عابد تھیں ڈری نہ شیطانوں جیسا کہ فرمایا
 اوہ خود گمراہ شیطان شیطان پہلا ڈریا کرتا تھا
 ہر اسی جیسا کہ پسند لیا اون تاہیں دونوں طرف
 اہل شرع بن ملکین شہریں کو ڈریا کرتے تھے
 تے جاہل بھیج بھیج تابع ہونے دیں ایمان کہنا
 صالح لوگ جو مثل آمدی مہری ہاں چھلنے
 ہر جو کوئی اوہاں تابع ہوسی رطری نال جہاں

فقیر خدا سے ولی الہی جان انہاں میں تھا
 جو وہ بڑے مفید نسبت گمراہی دیں انہاں میں
 دین اسلام دو پہر میں کہیں میٹا نہ میرا کردی
 ایہ مکر فریب اجہو جان کوڑوں سچے بناون
 ایہ اہل نفاقاں بی بی بن کے دین ایمان چھو
 بیچ فرمایا شاہ رسل جو آخر دور زمانے
 بعد اوہاں دی فتنے ہوسن اوہ سب جہاں مثال

وچہ تفسیر اپنی دی اوں تہیں انہی نقل لیا یا
 یا علم فقہ دی کرے اہانت پس اہ کا فر آوی
 تا کفر مڑے اوس قائل کو رکھ عقدا و ضیائیں
 تا آپوں کا فر بنے دہگانے اگلے بچو عیا ناں
 صحت اسدی کر خود لکھوی آپوں غیب چھو یا
 مذہب چار میں تمہیں سے انکار
 دیکھا دیکھی کے مذہب میں گرفتار
 تاہ اس فرقہ میں کوئی اجلگ سی انکار لیا یا
 پا کاندی بد گوئی کارن جبر سن دکہ قہر و
 اوہ بھی شرع موفق لکھیا وچہ غریزی نیکیاں
 ہر ہر قسموں فکر جو تھیسوی بہتور سو ہاں
 تے حق اوہاں چاراں بدین ہونا میں ظلم نہر
 وچہ بکوڑی پرونا نہیں سخت جہالت بناون

لکھوی اوسد حاشیہ کر خود کوشش نال چھپا یا
 پس مجتہدین اماں تے جو طعن یا نقص لگاوی
 جو کافر کو کہیںوں پس جو اگلا کافر ناہیں
 لاندہیاں جد کافر مشرک جانا اہل ایمان
 پھر وچہ رسالے شہریت نور محمد لیا یا
 و ابی فرقہ بدعت میں گرفتار
 امام اعظم کے مذہب سے ہیں نیاز
 امام چاراں سن تابداراں راہ ہدایت پایا
 جو کرو طعن فقہ فقہاں بچھو تاسن مرد
 طریقے ذکر نہدی جو کٹہ ہی راہر چھاں طریقاں
 فا ذکر و فی اذکر کلمہ دی تفسیروں دیکھ پیار
 جو جاہل پیر خرابیاں کہتے روتہاں خود کردی
 جو رنگ سرو سنن تو چن کرین اوہ روہاں تہاں

اپنی چھاں نیباں تہیں
 کس مذہب میں اختیار ہے
 ہمیں انکار سے ہیں

ایہ اکس علی جنہاندی ملیاں آوسی یاد الہی
رد انہاں وچہ جلد دوجی دی واضح کر سمجھایا
چاہندی اہل کتاب بنی دا دین کوں مٹ جاو

بہ ظن ہونا حق تنہاندی ڈاڈھی ہے گمراہی
مقدمہ وچہ انواع نبوی دی نالے لکھ ویکھایا
ان تظیفونہ ذریرتہ تاکرہ الکا فزون او سنان

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِئُوا نُوْرًا لِّلّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَبْئِئِنَّ اللّٰهَ

چاہیں کہ بجھا دیں روشنی اللہ کی اپنے منہ سے اور اللہ نرے

اَلَا اِنَّ يَتَذَكَّرُوْنَ وَاَلَا اِنَّ يَكْفُرُوْنَ

بن پورے کئے اپنی روشنی اور پڑی برائیاں منکر

ایہ چاہن خدا وانور بجھایا نال موہاندیاں پھول
ہے نورماد قرآن یا سچا دین اسلام کہے
یا معجزے روشن ظاہر ہوئے جو حضرت شاہ بریل
عالم برے جو اس زبانی نکلے ظاہر وہی
پر برے علماء تے جاہل پیر اپہ چام چرک تاراں
چن دی طرف تھکے جو جاہل منہ اوسدی تہا کھی
حاشے تے جو لکھوی غصے ہو یا پیر فقیراں

تے رب ضرور اوس پورا کرنا بہاویں نا خوش گراں
جو دین اسلام جھوٹھا دن ایشاکیاں وں سوچے ہی
کرن دلالت اپر صدق نبوت نبی فعل تہیں
تے جاہل پیر شیریدو ہاں اخلقت بہت بیجا ہی
جے چام چرک خود اپنی ہوو دینہ نوں دوش حال
نوز اپا رب پورا کرنا منکر کجہ نہ کھوسی
ایہ لاندھی را اثر جو کرے نہ کچہ تمیز نہکھیراں

۱۵ ہے نورماد الخ قرآن معجزہ ہے باقی رہتے دالاقیامت تک جو دلالت کردا ہے اپر صدق نبوت
حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی دے یا دین اسلام نور ہے جو امر کیتا گیا ہے نال اوس
اتے کوئی شے نہیں وچہ اوسدے سوا تفہیم اللہ جل جلالہ اتے توفیق اوسدی اتے فرما پیردی
امراں اوسدیا ندی اتے روگردانی نوہی اوسدی تہیں اتے حکم ہے عبارت اوسدی وا۔ اتے
بیزاری ہے تمام باطل مبعوداں تہیں جو ایہ تمام اسرار و فیلاں میں اپر صدق نبوت حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم دی دے ۱۶ خازن ۱۷ ایہ لاندھی الخ یعنی لازم آوا علماء برے
نکھیرے ہوندے اوسنے علماء ابرار تہیں اس طرح فقرے زبانی تہیں پیراں نصانی اتے ۱۸

۱۵ جاہل نوں سبکتیا ہونا
۱۶ سلف ساریاں
۱۷ پین ہونا ہے دینی کے
۱۸ اپنے منہ سے اور اللہ نرے
۱۹ عزم نہیں کلیا بلکہ اوس
۲۰ حال ملک مالماں تے
۲۱ شاپ حال جاہل را بیان
۲۲ گراؤ تے تہا کھی
۲۳ کھلیا بھی ہونا
۲۴ بیخبر مکان سب طرح
۲۵ کھلیا بھی ہونا
۲۶ ۳۲۹
۲۷ لعل اللہ اوسن
۲۸ اسے تمام کھلیا
۲۹ دستہ فقیر کھو دی
۳۰ کھلیا بھی ہونا
۳۱ کھلیا بھی ہونا
۳۲ کھلیا بھی ہونا
۳۳ کھلیا بھی ہونا
۳۴ کھلیا بھی ہونا
۳۵ کھلیا بھی ہونا
۳۶ کھلیا بھی ہونا
۳۷ کھلیا بھی ہونا
۳۸ کھلیا بھی ہونا
۳۹ کھلیا بھی ہونا
۴۰ کھلیا بھی ہونا

۱۵ ہے نورماد الخ قرآن معجزہ ہے باقی رہتے دالاقیامت تک جو دلالت کردا ہے اپر صدق نبوت
حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دی دے یا دین اسلام نور ہے جو امر کیتا گیا ہے نال اوس
اتے کوئی شے نہیں وچہ اوسدے سوا تفہیم اللہ جل جلالہ اتے توفیق اوسدی اتے فرما پیردی
امراں اوسدیا ندی اتے روگردانی نوہی اوسدی تہیں اتے حکم ہے عبارت اوسدی وا۔ اتے
بیزاری ہے تمام باطل مبعوداں تہیں جو ایہ تمام اسرار و فیلاں میں اپر صدق نبوت حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم دی دے ۱۶ خازن ۱۷ ایہ لاندھی الخ یعنی لازم آوا علماء برے
نکھیرے ہوندے اوسنے علماء ابرار تہیں اس طرح فقرے زبانی تہیں پیراں نصانی اتے ۱۸

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْمُدَيِّنَاتِ وَدِينَ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ

اوسی نے بھیجا اپنا رسول ساتھ ہدایت کے اور دین سچا تا اوس کو اور پکارتے

عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

دین کے اور پڑے برا مانیں مشرک

دنوں اور اسوا سے
جو مشرکین دین ظالموں
کے گرد میں اسے شیخ
طریقہ صفائی باطنی
تعمیر میں اسے قیامت
تک اور ہدایت میں رہنا
ہے اسے سوا تا بیداری
ہے اسے اس کے دین
اور اس کے حال ہے
فیض حلوئی علی اسد عزم

تے دین سچے دیناں جو اسنوں غالب کر نہایت
بہاویں خوش مکروہ جا پے اہل الشکر عیسای
دین ساری اس ہم کیمتو اسدا نور سوا یا
دین مخالف باطل ہو گویا حسن وچہ جانے
بن اسلام و سخن سبہ ابو ہریرہ یوں خبر عیاناں
ناہ کوئی کہہ کند زمین رہی جنگل شہر گرانے
غزت دار غزت سنگ ملنے خوار یوں خوار تمامی
کہناں خوار کرے ناہ منن سوہا دین الہی
دن دن انہاں ترقی بہاویں نجدی سخن

اوہ ہر رب رسول اپنا جس گہلیا ناں بہت
جو غالب دیوی دین سچوں پر ساریاں
ہے دین الحق اسلام جو غالب کل میں آیا
جو اسنوں سننے سچھے ٹھیک اوہ سچا اسنوں
یا پر زمین جو عیسے اتر دین ایہوتد ہوناں
مقداد کہے میں سنیا سی ایہ شاہ رسل فرما نے
مگراں لیا سے رب وچہ گہر ایہ کلمہ سلامی
رب کہاں اہل سلام بنا دے شرف یوی و یائی
مجتہدین امام شریعت پر طریقت نالے

يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ وَالرَّهْبَانِ

اسے ایمان والو بہت عالم اور درویش اہل کتاب کے

لِيَأْكُلُوا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّوا عَنْ

کھاتے ہیں مال لوگوں کے ناحق اور روکتے ہیں

سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ

اسکی راہ سے اور جو لوگ گھاڑ رکھتے ہیں سونا اور روپا

وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

اور خرچ نہیں کرتے انہکی راہ میں سونا کو خوشخبری سنا دکھ والی مار کی

اے مومنو! پھر تم کو عالم زاہد اہل کتاب کھاندے
 جو سونا چاندی کر دی جمع نہ خرچ نہ رہی ہو
 اہل کتاب ہر سب کے ابن کثیر الایا
 تصرف قبضہ مال غیر ان سے کر دی باطل راہوں
 چوری رشوت مکروں کھاندی ناحق مال حراموں
 طبعیوں حق چھپاندے ناجائزوں جائز کردے
 جموں اطاعت شاہ رسلوں مکن لوگ عملوں
 بنوت ہو اور و صاف بنی دیوں خوف اہل انہا
 اطاعت شرع اتے متحدی طلب کر کہیں کی میری
 پہلے صحبت علماء و اندی رغبت دیندی آہے
 جاہل پیر شریک کر دی شیخ میرا میں
 مالک بن دیناروں خازن و چہ رویت پاندی
 اوہ وچہ زمین بہاویں وہ رکھن نام نہ کنز سید
 اوہ سونا روپا تختیاں کر کے دوزخ چہ تپاسن
 اوہ فتنہ ہوی گرم کرن تس مال نچاہ ہزاروں

مال لو کاندی ناحق راہ خدا دیوں روک ہٹاندی
 پس دیہ خیر غداہ اونہا ننوں کھانواں ملائیں
 پر بہتیاں دی برائی سبوں لیندی گھیرنایا
 یا کلون داکلہ حیت مبالغہ جان صلاحوں
 و ڈھی رشوت یکے حق نون ناحق کرن خراموں
 قنوی غلط لگاندی حق نہیں مندی چہ پٹہ
 نہ حق مال آون دین اونہاں نون مگر اکرن تھانا
 جو یں عالم دنیا دار آڈنگے پیر ایک سب کماون
 نہ چاہندی ساڈھی مقتدی بات دوجو دی منہا
 جو فیض اونہاں علماء و ان سنگ ہاں مطلق
 جو اہل علم دی پاس نجان فیض نہ لین کہ میں
 جو جہدی لوا زکوٰۃ کرے اوہ کنز نہیں فراندی
 جو با بچہ زکوٰۃوں دیما ہو دی نام لوس کنز نہیں
 پیشانی چھانیاں کنڈان شیخ کھان
 جاں بندے ہوں لکانے نہ خود جنت باو چہاں

۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰

مع طیبی الخوانی
 وچ کبیر سبے جہادوی
 زانیدے ناسیساتے
 خاندان ولے جبکہ
 وچھی ماون تاجیک
 بہت وچ حق انہا
 سادق آوندی سبے
 خا جہزے تنہا
 سب طہارت پارسا
 فتنہ صفات اتے
 جو سیا ندان کھان
 دی داوانہ کھان
 بیچو میں دیہ خا
 دیناں دیاں تمام
 دست بردار
 کورہاں
 دست
 دینا دی
 کبیر دی عبادت
 ہما جس نون لکھوی
 دیہ ہوی پیرا سا
 یا کجا جانوں

۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰

بقیۃ حاشیہ صفحہ ۳۳۱

یہوں والا مذاہل کہا نہیں
پھر جس سے وعید فرمائی
یعنی کہتے والا نہ سالتے
مقالہ خدایاں وہ ادا کرنے
کتاب ہو رہا ہے جو ان
پس ۳۳۲
خازن تفسیر فقیر
حاشیہ صفحہ ۳۳۱

۱۰ میں تیرا مال
وہاں پختہ سبب آنا
پہنچا توں تھا انھوں
اللہ میں فضا
ترجمہ نہ گمان کرن
اوہ کوک جو جمل کرے
ہیں مال اوس چیز سے
جو وہاں انہوں نے
تبارک تعالیٰ نے
اپنے ہمیں روایت
کیتی یہ بخاری نے ابوت
رہی اس کے لئے عہد
نہیں فقیر جلوی

کہن او با یہ مال جو ویکھ فقیر متھے وٹ پاندوں
جو ابو ہریرہ کرے روایت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم
تس مال اوہ روز حشر دے گنجو سپہانگون نجاسی
تساوہ سپہ چہ گردن اسدی طوق انکوں ہو
میں تیرا مال خزانہ ہاں پھر کہا ختم رسالت
حضرت کہا بہتر کنز اوہ زن گھر خصم اہانی
ہاں کہ حکم کرے تس او نوں کرے فرمانہ واری
کہیا تو ہاں جدوں یہ آیت ہی رت او تاری
تا کہیا بوجہ اصحاب آیت حق سونے چاندی کنی
تا حضرت فرمایا وندہ ذکر و فضل مالوں
یہ آیت کرے وکالت او پر حرمت جمع اموال
پر آیت مال زکوٰۃ والی منسوخ ایہ امر تہیای
وعید مانعنی ہو و نوچہ بلکہ نہ ادا زکوٰتوں فی
انہوں نے اور رسولک من فضیلہ بھی لقا
عثمان غنی پہلا رسول و ملتند ہندی جہاں
نہ مسجد نبوی و ہدی فوانہ و چہ توبک پیارے
نہیاں مالوں مفلس ہاویں جملین او چیرے
زکوٰۃ ہو مطلق لفظ تکمیل اسوچہ حدیاں آیا
بھی شیطاں سپہ ہیں نیت نصاب فرار غ پیار
بھی سپہ قدر نصاب نیت سنگ فیز زکوٰۃ لوی
تفصیل انہاں مسلیا وچہ فقہ وی و کھول کماؤ

مجاہد کہندوں حق خدا دا اوچہ و فرخ جاندا
تے جنوں مال قاریت کرے زکوٰۃ منول اٹھیا
تے منہ اُپر تس چھالے ہوں زہروں کی گھاسی
خود مالکیاں پھر ورا چہاں منہوں جن لکھی
سورہ آل عمران والی یہ آیت کرن تلاوت
جان ویکھو مرد سول خوش تہو خون وکھن سنگ
جان غائب ہو تو مال اسیدی کر و حفاظت بہار
تا نہیں بعضیاں سفر انوچہ ساں مال سول غفاری
جو خبر ہندی ساں کیر افضل مال اوہ پھر لکھی
تے قول شاکر جو صلح ہون پر ایمان کیاں
یعنی سبب بنا اسدا اور ایمان پوری
فقرا اختیار کرن اسے راہ سخاوت ٹرن کمال
جویں عبد قہ بن عمروں ہی بھی احمدی و کھاسی
جو توجہ ک عائلا فاعنی خود حق نبی خدا کی
ناعنی ہوناں کچر عیب بلکہ ادا زکوٰتوں پایا
تار و مہر خرید نہ کرے وقف عثمان کہیں
کار سازی غازیاندی ہرگز ہندی ویکھتا رہے
تے پنج سوسال گتیاں تہیں خت کہیں کور
اسلام تے عقل بلوں غ حرت ایس جب مسایا
جو حاجت تہیں فوہ مال تو اسو گز یا سال سوار
چالیواں حصہ مسکیناں تے تیل مسہنی
بیدیاں چکر الویاں تے ایہ اعتراض جماؤ

۱۰ میں تیرا مال
وہاں پختہ سبب آنا
پہنچا توں تھا انھوں
اللہ میں فضا
ترجمہ نہ گمان کرن
اوہ کوک جو جمل کرے
ہیں مال اوس چیز سے
جو وہاں انہوں نے
تبارک تعالیٰ نے
اپنے ہمیں روایت
کیتی یہ بخاری نے ابوت
رہی اس کے لئے عہد
نہیں فقیر جلوی

جو ایہ تفصیل زکوٰۃ سدری ساں کڑو سن تراکو نہیں تے علم حدیث فقہ تفسیر من ایقانوں
 یَوْمَ یُجْحَىٰ عَلَیْهِمَا فِی نَارٍ جَهَنَّمَ فَاَتَكَوٰی بِهَا جَبَاحَهُمْ
 جسدن آگ دہکاو نیگے او سپر دوزخ کی بہر دغ دینگے اوس سے اون کے تھے
 وَجَنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هٰذَا مَا لَنْتَمُکَ اَنْفُسُکُمْ
 اور کروٹیں اور پیٹھیں یہ ہے جو تم گاڑتے تھے اپنے واسطے
 فَذُوْقُوا مَا لَنْتَمُکُمْ تَلْذُوْنٌ ۝ اب چکھو مزہ اپنے گاڑنے کا۔

<p>وچراگ دوزخ گر گرم بخیلاں متھیاں خولگا کہسن بلک یہ مال تسان جو جمع کھنیر آئے پس چکھو غذاب جو جمع کرئید آئی مال برقوں تاو کھیٹا ہانوں ناخوش ہونہ متھیاں پوت نے پاسے چھو بندھن نہ کرد مسائل میں بے بخل بڑا ہر آئیوں یہ عادت نہیں صیلاں</p>	<p>غذاب الیم ہو کے جسدن اوہاں مال خزانے بھی پاسیاں پٹھاں ان نخل پر جاسن دنگا جو نفساں پنیاں کارن تسان کہیا ایچہ تو داغ موہناں تے لاون جو اوہناں سن لاج اند تے پاسیاں پٹھاں داغس جہت جو کھیٹیا تیا تا اوہ روپئے پیسے تا مالون داغ بخیلاں</p>
---	--

۲۳۳

سدری علیہ الرحمۃ

<p>بہشتی نباشد بحکم خبر تاکبے سنگ کر کھی حضرت بیٹھے سن دسیا یا عرض کتیم او دکون تسان تہیں باجوہاں کہانے مگر اوہ جس تے ہر طرفوں نش خرچ کیتا آشکارا تا چھ یا ست دینا آری فرمانے سے یرتیا میں پھر پھھیونے میں تا میں اوہ نیار لائے کس کاری اوہ طلب نیار کیتے سی رکھی ہنڈھ و پدنی آہی سامنے رہی جاٹھے تیا یہ مال سچس افادہ</p>	<p>بکھیل اربووزا ہذبحر و بر۔ وچہ مشکوٰۃ ابو ذر کہے میں پاس نبی دے آیا کہیا رب کہے وی قسم اوہ گھاٹکھا و نولٹسنے فرمایا جنہاں مال جمع کر رکھیا بہت سا سارا بھی مانتہ کر و روست وقت وفات جو کھ عطا میں جو کر پا خرچ انہانوں رہی میں سکی اندر جاری میں عرض کیتی تسان خدمت و چون فرصت ملی تانی تا فرمایا کیا ظن تسان جو ایہ رسول خدا دیا</p>
---	--

۱۔ جو باران الخواتم
 ۲۔ اوہ باران میں سے ہیں۔
 ۳۔ حرم - سفر - پہلا اول
 ۴۔ ستر الاخر - جمادی الاول
 ۵۔ جمادی الاخر - ربیع
 ۶۔ شہبان - رمضان -
 ۷۔ شوال - ذیقعد -
 ۸۔ ذوالحجہ - پس دار مدار
 ۹۔ حکمان اسلام دیاں دا
 ۱۰۔ اوپر مہیناں مہیناں دس
 ۱۱۔ ہی باری ہے - جیویں
 ۱۲۔ ۳۳ مہینے
 ۱۳۔ کونو عیدین
 ۱۴۔ وچہ سارے دینی اس
 ۱۵۔ سونو رکھے گئے اوپر
 ۱۶۔ انبارے - ذیقعد
 ۱۷۔ ذوالحجہ - حرم ایسا پاپا
 ۱۸۔ اوڑے ہیں - چوتھا باب
 ۱۹۔ اہ چارینے رشتے
 ۲۰۔ بین جو وہ انبارے
 ۲۱۔ قلب مجال کراں حرم
 ۲۲۔ ہے ناقیر حلوانی
 ۲۳۔ غنی اسے
 ۲۴۔ کہ وقت الخواتم
 ۲۵۔ کہے کہ اک

جے بوہریریوں بکدن ستر و کھلف بلال سدایا
 ایہ کی شے عرض کتیم اینجے نجران کتیاں سپار
 وچہ آگ دوزخ دی دہوں اسدا وچھین فٹہ ہانوں
 ہل کتاب عیدن ہو رہندگیاں کل مقرر آیاں
 جو تہمتی سوہنہ زماندا ہوندا سال پیارے
 ۱۲ ماہاندا ہوندا اک سال تے خصال آیا
 جو اکثر امر اسلامی اوپر ماہاں قمری جاری

تے ڈوہیر غموراں سنداں پاس بلال مٹھا فرمایا
 فرمایا نہ ڈریں بلالا جو ایہ حشر دہاڑے
 نہ گہٹ ہووون تہنوں رب عرش دیوں خرچ تہناں
 اوپر مہیناں شمسی قمری فرق ہانا نوچہ کاپیاں
 تے قمری تن چورنجہ پس تن سالان بعد سوہار
 جو باران صد مہیناں سندر رب حساب ٹھہرایا
 اوہناں رب تعداد رکھیں گئی آیت دیکھ شہاری

ان عتۃ الشہور عند اللہ اثنا عشر شہرا فی کتاب
 مہینوں کی گنتی اسد پاس بار مہینے ہیں اسد کے حکم
 اللہ یوم خلق السموت والارض منها اربعۃ حرم
 میں جس دن پیدا کئے آسمان اور زمین اون میں چار ہیں ادب کے
 ذلک الدین القیم فلا تظلموا فیہن انفسکم
 یہی ہے سیدھا دین سو اون میں ظلم نہ کرو اپنے اوپر

ٹھیک شمار مہینیاں ربہ و پارس ماہ آئی
 چار اوہناں تہیں حرمت والے دین ورت حساب
 وچہ عالم سباب دو امر ضروری سب تھیں
 جستجیں خزاں بہارتے موسم گرمی سڑی پیدا
 حسب اختلاف طبیعتاں بھی کارن کماں جا باہا
 دو جا طلب حاجات کرند محاکارن وقت ٹھہرا
 نا ہووے قبولیت تے حاصل تھو ضرار سائیں

ایہ وچہ کتاب تدوی جس دن زمین آسمان بنا
 پٹاہ ظلم کرو وچہ اوہناں آپسوچہ خرابوں
 موعماں ہو رہیاں سندا بدلن پہلے سہے
 بھی موسم برسات کیفیت لیل بہار ہویدا
 ہک وقت مقرر رہو جو وچہ اوہ کم ہووے آباہا
 بھی کارن ادا عبادت ہر حرمت اوقات سہا
 نہ دتی محض آزادی جاں چاہیں کچھ کرن تہا

جو بیان ہویاں مشیت یعنی ارادے الہی دے سوا کہے دن بقید حاشیہ بر صفحہ ۳۲۵

۱۔ جو باران الخواتم
 ۲۔ اوہ باران میں سے ہیں۔
 ۳۔ حرم - سفر - پہلا اول
 ۴۔ ستر الاخر - جمادی الاول
 ۵۔ جمادی الاخر - ربیع
 ۶۔ شہبان - رمضان -
 ۷۔ شوال - ذیقعد -
 ۸۔ ذوالحجہ - پس دار مدار
 ۹۔ حکمان اسلام دیاں دا
 ۱۰۔ اوپر مہیناں مہیناں دس
 ۱۱۔ ہی باری ہے - جیویں
 ۱۲۔ ۳۳ مہینے
 ۱۳۔ کونو عیدین
 ۱۴۔ وچہ سارے دینی اس
 ۱۵۔ سونو رکھے گئے اوپر
 ۱۶۔ انبارے - ذیقعد
 ۱۷۔ ذوالحجہ - حرم ایسا پاپا
 ۱۸۔ اوڑے ہیں - چوتھا باب
 ۱۹۔ اہ چارینے رشتے
 ۲۰۔ بین جو وہ انبارے
 ۲۱۔ قلب مجال کراں حرم
 ۲۲۔ ہے ناقیر حلوانی
 ۲۳۔ غنی اسے
 ۲۴۔ کہ وقت الخواتم
 ۲۵۔ کہے کہ اک

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۝ راه نہیں دیتا منکر قوم کو ۱۲ ۱۱ ۱۰

بے وادانسی کفر و کفر و کفر و کفر ای جانے
 تاکرن موافق لیکھا اور جو رب حرم بنائے
 سوہنے کہتے گئے ایہا نون بد اعمال تنہا ہے
 کسب ہا وہاں لٹن دہاڑے مارن جہل زمانے
 محرم نون جا صفر بنان لٹن سوکت پاند
 جو جنگ می ٹو صفر و چتا اس مچ بیچ ٹھہرا
 جو او سوچ لڑا پوتی تا ربیع الثانی حرم تانے
 جان سح و دواع نبی نے کیتا ماہ خود جا گت
 ہر سال مہینے باران ہن پر چاہے حرمت و
 غت مال تے خون حرام کہ جو کتسا تکیا
 عمر بن لھی بن قمرہ نکالیا سی ایہ ساہی
 لاند میان اوہان ونگون جیلہ کفر و عجب جگیا
 جدہ نفس چلا و عاؤں راہ ہو تر لے ٹرے
 جان نہ ہب جنفی وچہ شلاک چہ جلال ایہانی
 جان نفس کہو ہن اوں حرمت نون سو خوب
 جو نفس کہو وچہ نہ فلانے ایہ شے جا تر آئی
 جو نا خوش نفس کہ سال اس قتلوں جا پز نون چا
 پابندی اسلام جماع دی انہاں ضرورتا ہن
 تاہن اکٹہ ہب می انہاں ناہ تقلید سجائی
 ایہ دن دن نہ ہب نفس مٹاؤن کہ دی وادی تہ

جو روا کرن اکسال او دو جو سال حرام ٹھہرا
 فر کرن حلال سنون جو اتنا خاص حرم کیتا
 نا کر و بہتیت ربیع سوم جو ایہن کفر کیتا
 تن ماہ پیٹھن حرمت ٹاے او کہا بہت ہویا
 جاں صفر چرچر تا کہن محرم دہاڑیوں قت ہیا
 شروع ربیع و جو کرن لڑائیوں کدی اس ہیا
 ایویں کردیان کردیان وت اوہ ماہ کلنے پاند
 تا فرمایا ہن ٹھیک نا نہ موخر اپنے آ یا
 ذیقعد و الحج محرم اکٹھے حبت کیا ہن
 جو یں اس شہرتے ماہ تے دینہ دی حرمت ہم
 یا فلش کتانی جنوں موختہ تہن ہی گزریا ہیا
 تقلید نہ کرن اکٹہ ہب می انہاں نفس نام بنایا
 کفریہ جیلہ سازی وچہ مسائل کر دے
 تے دو جیا وچہ حرام تا خفی بن تن مرتن ہیا
 تا شافعیانوں جیک باون جائز کرن حرام انہاں
 تا نکل جائز دے پاسیوں ورن تن ہا ہی
 تا پھر جھکس نہ ہب جائزول جن بہت جنین لہے
 کہ دی حلال نون کرن نرم حرام نون حل کہ ہن
 جو ایہ پابندی نفس چاہو مشکل سخت ایہانی
 پھر شجر می مرانی پھر پکڑاوی کھوس تن

۳۳۵

اس آیت میں شہنشاہ
 جو وفات پہ سفر فرما
 اسے ولادت شریف پہ
 پہنچا دل سے ۱۲۱۲
 فقیر حلوائی نے غنی سے عرض
 اسے جو وہ حدیث
 سے آیا ہے جو سفر نہ کرو
 وچھینے سفر سے اسے
 نہ چین ہووے اسے
 عقرب و ساساں وچھینے
 ہم ۳۳
 حضرت علی رضی اللہ عنہ
 حضرت علی رضی اللہ عنہ
 اتنا مال لے کر کہہ
 آج سفر کرتے ہیں
 اس وقت نہ کہ
 تو وہ عقرب سے
 اسے چھینے ہوا
 اسے ۱۲ روح البین

خود لکھوی میان کنون و باہیاں پھری ہو سو کہ
 اس آیت واضح ہے یا مصداق ای فرقہ واہی
 جاں بصر فتح طائف و ہجر یوں نواں سال گیا ہی
 جو روسیاں مال لڑائی آہی چلن گرم ہونہن
 مظس تے محتاج کہہ انوچہ کر دو تنگ گزارے
 پس پاروں کثرت فوجان دشمن سختی سفر و رازوں
 ہو گئی نرم جو کوہیں لڑائی رہے سو فوج نہ جائیں
 وچھ صفر مہینے بدفالی ہک پچن لوک دسٹ
 بنی کہا جو صفر لہنگن دی میں خوشخبر ساو
 پر ایہ روایت اونہا تائیں کافی ہونہی ناہیں
 تے ایس مہینے آون کارن حضرت حبیب کھیدا
 تے صفر مہینے سناہن اوہ انتظار کرنیہ
 تے وچھ روایت نہ سفر کرو وچھ صفر مہینے کافی
 پر صال ہیو جو زبان نخوت رہی نہیں باقی
 جو نقل علی تہیں کرن ہر ماہ وچھ پت دن نخوت
 اوہ ہووے نخوت نفس خبیث اتنہن چھی پاروں
 جو ہووے سعید شخص تا ہونہا نخس بلیدیر کارن
 بعضے جاہل منع کرن وچھ صفر سفر واکرناں
 بھی مال دماندی پچن نظیر رسم جہالت آئی
 فی آیام نخات بھاویں ہو یا ذکر قرآنوں
 جو تے کرے بھروسہ اتد کافی اوسیتائیں

وچھ روچھوے کھیا اوس کھانصاف کما کے
 نت مذہب اوج وٹاوں جو چھ ہووے رعایت بھائی
 تا قصد ہوک لڑائی سنا شاہ سل کیتا ہی
 تے پاروں فتح سالی دیکھنی آہے تنگ تہ میں
 پس ہو یا حکم ہوک اوہ کرن صحاب سو ہارے
 بھی گرم ہوا ہو گھٹ سامانوں میں گئے اس غلوں
 نا اگلی آیت نازل ہوئی موضع تہیں سمجھائیں
 پر بیٹھیں سوچ پھوڑن بہتر ہوں فرمائے
 میں جنت دی خوشخبر دیوان روح اندر فرماے
 جو اس ماہ وچھ ولادت حضرت ہووے وفات منایا
 جو نبی ولی سنگت تہوں خوش تھے انہوں
 جو انتقال اوہا ندا وصل بخدا ہے فرمنا
 تے قرہ ہووے عقرب ندرسح البیضاء کھائی
 مومان تے شرف نبی دنوں سلمہ ہو تفاق
 جو ہووے صحیح روایت تا ایس تاویل سو ہا
 شفاوت ہووے سعادت ساری اپنی ہی ظہاروں
 جو ہووے شقی تا ہووے سعید شقی اوس حق شمار
 تے مندی فال پچن سنگ صفر سوا ونا جگم نا
 بدفالی کسے دن و مال نہ کرنی سند و سائی
 پر شرف نبی و سال گئی سب ایہ نخوت جانوں
 دن توکل علی اللہ و حسبہ وچھ قرآن سنائیں

پر مشرک کہیا جائے مثل وہاں یا مولیٰ نہ انہوں | جو دینوں باہر نکالیں ہدیٰ سندنہ ملی انہوں

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفِرُوا فِي سَبِيلِ

اے ایمان والو کیا ہوا ہے تم کو جب کہیے کون ج کرو اسکی راہ میں

اللَّهِ إِنَّا قُلْنَا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَرْضَوْا بِأَحْسَنِ مَا كُنَّا نَعْمَدُ

ڈہے جاتے ہو زمین پر کیا رتبہ دنیا کی زندگی پر آخرت چھوڑ کر

فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ۚ إِنَّا نَتَفَرُّوا

سو کچھ نہیں دنیا کا برتنا آخرت کے حساب میں مگر تھوڑا اگر نہ لکھو گے تم

بِعَدْتِكُمْ عَدَاوَاتِنَا وَمَا يَسْتَبَدِلُ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ

دیگا دکھ کی مار اور بدل لاویگا اور لوگ تمہارے سوائے اور نہ لگاؤ

شَيْئًا ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۚ

کچھ اور اسکا اور اسد سب چیز پر قادر ہے

اے اہل ایمان کیا ہو یا جان جاوی کہیا تسانوں | کیا تیں زندگی دنیا فانی نال ہونے خوش سار

پس نہیں دنیا واپس وچہ عجبے مگر اقل قلیوں | تے بدے دو جی قوم جو بن تسان بین ہور فائیں

پس اسد پر ہر تھے قادر ایسی مدد بنی نون |

اَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۗ فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا

اگر تم مدد نہ کرو گے رسول کی نو اوس کی مدد کی ہے اسد نے جنسوت نکالا اوسکو کانوں نے دو

ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا النَّاسَ فِي أَهْوَاءِ مَا كَانُوا

جان سے جب دون تھے غار میں جب کہنے لگا اپنے رفیق کو تو غم نہ کھا تھینن

اللَّهُ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ

اسد ہمارے ساتھ ہے پھر اسد نے اناری اپنی طرف تسکین اوپر اور مدد کی اوسکی بھیجیں وہ فوجیں

مِنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مُتَمَرِّضُ الْكٰفِرِيْنَ ۚ

اے کور سے آیت نسیخ
اے ایمان والو
پس اسد پر ہر تھے قادر ایسی مدد بنی نون
اے اہل ایمان کیا ہو یا جان جاوی کہیا تسانوں
کیا تیں زندگی دنیا فانی نال ہونے خوش سار
پس نہیں دنیا واپس وچہ عجبے مگر اقل قلیوں
تے بدے دو جی قوم جو بن تسان بین ہور فائیں
پس اسد پر ہر تھے قادر ایسی مدد بنی نون
اَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۗ فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا
ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا النَّاسَ فِي أَهْوَاءِ مَا كَانُوا
جان سے جب دون تھے غار میں جب کہنے لگا اپنے رفیق کو تو غم نہ کھا تھینن
اللَّهُ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ
اسد ہمارے ساتھ ہے پھر اسد نے اناری اپنی طرف تسکین اوپر اور مدد کی اوسکی بھیجیں وہ فوجیں
مِنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مُتَمَرِّضُ الْكٰفِرِيْنَ ۚ

اے اہل ایمان کیا ہو یا جان جاوی کہیا تسانوں
کیا تیں زندگی دنیا فانی نال ہونے خوش سار
پس نہیں دنیا واپس وچہ عجبے مگر اقل قلیوں
تے بدے دو جی قوم جو بن تسان بین ہور فائیں
پس اسد پر ہر تھے قادر ایسی مدد بنی نون
اَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۗ فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا
ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَلَا تَتَّبِعُوا النَّاسَ فِي أَهْوَاءِ مَا كَانُوا
جان سے جب دون تھے غار میں جب کہنے لگا اپنے رفیق کو تو غم نہ کھا تھینن
اللَّهُ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ
اسد ہمارے ساتھ ہے پھر اسد نے اناری اپنی طرف تسکین اوپر اور مدد کی اوسکی بھیجیں وہ فوجیں
مِنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مُتَمَرِّضُ الْكٰفِرِيْنَ ۚ

کے کہوتلف اپنے ملک کی
 دی اوس کو توبہ کی اولاد
 موجود ہے اسے شکار تہ
 آزار پان نہیں محفوظ
 میں باغی نہیں ہو کر
 ہیں "۱۰" لے
 حضرت عثمان غنی رضی اللہ عنہ
 نے فرمایا کہ میں نے
 اپنے آپ کو توبہ کی
 اولاد میں سے سمجھا
 ہے اور میں نے اپنے
 آپ کو توبہ کی اولاد
 میں سے سمجھا ہے
 اور میں نے اپنے
 آپ کو توبہ کی اولاد
 میں سے سمجھا ہے

جان نذری رات صبح نون کافر غار پر آئے
 کیا صدیق و یحیاں میں بیٹھوں کفار ان بیان
 تانی کہا تہہ کیا نون جو دوزخ سجا! وہاں آہی
 بھی نبی و عار کستی انہاں ساتھیوں تھیاں رکھنا
 رب عارے نہ تے رکھ ہک راتوں او گایا نا
 بھی آئے ہلنے وچہ انہاں تے رب کیستی گہانی
 صدیق و اہل عبادت سی نت پھیرا تہہ رکھنا
 اوہ لڑکاسی ہشیار سحر نون کے ول ٹھاندا
 اوہ دینہ نون آٹیر چاری ڈیرا شیفن عارعا
 ہک ہاں بنی و اہل تھیں شکر نوکرب بولا و
 تے کہا تریجی رات صبح نون ٹھچیاں تھیاں
 اوہ پھراہ مینے واچھڈ ٹریا بھر کنارے
 کہے مجاس وچہ اسپں بیٹھے نون قوش سنبا آیا
 یا یا وے پھر سو سو اٹھ تس بے ہر ہر پوے
 کہا سراقے ہو رہے اوہ میں اوہ آپ چلا تے
 سکر اندر ٹہل گیا کہندا کافر سد غلاماں
 یزہ پھڑخو وچھنتوں ڈہلیا بھوئیوں نکلیا ناہیں
 گھوڑے تے چڑہ پھیا کیتوس جاملیا دو یارہاں
 مندی قال پنی ناہ ٹلیا طح امید انعاموں
 صدیق تکے ول اوسدی مٹھ بنی برواہ کائی
 سراق ڈگا پیر گھوڑیے کر کے زور نکالے

کھو جی کھون نکا ایسا پیچھے نکلے کھون نہ بنے
 جو دیکھن تے تا پھرن سانوں کہ نہ لاون ویراں
 توں ناہ غم کھا جو مال اسان رب رکھ تلی جانی
 اوہ عار دوائے بھوندی مٹھ پواندوں کھو ج نہ پایا
 تے مٹھی جالاتیاں جفت کھو تر اہلنا ڈھے
 سن صدیق رہن رہن تھیں تھ جب رسول ربانی
 وقت عشا آخر قریشاں مندی سی سنی
 تے عامر ابن فہیر مولا جو صدیق کہندا
 چو کے دوہ پواوی وہاں ایٹھ پھیر سبھا
 اوس نبی ہن بنایا سناں ڈاچیاں تس پکڑا وے
 فرڈاچیاں تے چڑہ رات تریجی چاریوں ساویں
 سراقہ بن مالک تھیں کہندا بعد اسلام پیارے
 محمد یا صدیق دوہاں تھیں جس ہک مار سوکایا
 ہک شخص الایا بھر کنارے جانو ڈوٹھم ٹھا وے
 اوسدی غرض جو ٹلے اوسنوں خود انہاں پاوے
 گھوڑا پیر ہک لیا وے گروں ٹریا آپ خراماں
 پھل تیزید ا پکڑ گھیسے مت کوئی جانے رہیں
 گھوڑا نہکا اتوں ڈگا پکڑے قال اظہاراں
 جاں وت ملیا تانیوس حضرت پڑہانیک کلاروں
 سم گھوڑیے گوڈیاں تانیوں پھیسے زمین چڑھی
 گھوڑے سماں اوسدن گرد زمین اڈھری کھا

پہلیاں آپ کو طرف
 نظر میں کو ساتے صدیق
 کہہ فرما تھیں کہ
 میں نے اپنے آپ کو
 توبہ کی اولاد میں
 سے سمجھا ہے اور میں
 نے اپنے آپ کو توبہ
 کی اولاد میں سے
 سمجھا ہے اور میں نے
 اپنے آپ کو توبہ کی
 اولاد میں سے سمجھا
 ہے اور میں نے اپنے
 آپ کو توبہ کی اولاد
 میں سے سمجھا ہے

بعد نبوت کل مخلوقوں فضل صدیق زیادے
 سائیاں نہیں رب راضی ہووی مہاجر تے نہاں
 صدیق عمروں بر اکھیا جنہاں باند سور بنوئے
 ہن راضی اپنے خام خیالوں برا لاون یاں
 نامہ سیاہ کرن خود موسوی اوہناں بگاڑ نہ کاٹی
 جو اپردیق فضیلت دیوی علی ولی دیا تیں
 محترم دنیں جو جاہل سدع راضیاں گتیاں
 اوہ بھی راضیا نوچو اٹھسن جو ایہ سنگ اہناں
 جو جسدے مال محبت رکھو مال اس ہوگ خیروں
 جو قوم کسے تشبہ کری اوہ ہوسی کنون تنہا دے
 مہندی تفریے سوگ تے پٹن سائیا سنڈیاں

وت عمروت عثمان بعد علی پھر مرد خدا و
 جو گالیاں دین اصحاباں ہناں کفر و جہاں
 حال تنہاں وچہ جلد و جوی اوہ سخت غذا ہن ہو
 چن دل ٹھکیاں منہ دل آوی ویکھو تھک اظہاں
 بے چام چرک نہ دیند دل ویکھو سورج دوش بہا
 عقیدہ ایہ بھی راضیا ندمون شک پائیں
 مال اوہناں دے شامل ہون لوگ کرن اظہاں
 المرء مع من احب ایہ سن شاہ ریل فراندے
 تے من تشبہ یقوم ہو منہم بھی خود ویکھو سیروں
 دنیا لایچ کارن جاہل دین ہتھوں دی جانے
 ایہ راضیا ندی کم جو شامل اوہ بھی غیر سخاں

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ

انکلو ہلکے اور بو جھل اور لڑو اپنے مال اور جان سے
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَقْلَمُونَ
 اسکی راہ میں یہ بہتر ہے تمہارے حق میں اگر تم کو سمجھ ہے

انکلو ہوئے بھاری یعنی ہو سوار پیادے
 ہتھیار انوائے بھی جو ہون بن ہتھیار سائیا
 سنگ والاں جاناں اپناں سے رپڑ ہو چہ کروٹیاں

یا تدرست بیمار یا بڈھی جوان محتاج آسودے
 اوہ جنگ تہوک طرف سبیلین وچہ بہر حال عیا
 ایہ بہتر ہوتاں جہت جو جانوا جہاد کمائی

۳۴ ہو جانن تاسارے گنہگار ہوندے ہین - دوسرا قسم فرض عین یعنی جہ کفار دی رطاتی ہووے
 تا واسطے ہر بکنی رطنا فرض ہو جاندا ہے پھر بے حاضرین کافی نہ ہون تا اوہناں نزدیکین
 تے رطنا فرض ہو جاندا ہے پھر جو اگے اوہناں دے نزدیکین تفسیر حاشیہ بر صفحہ ۸ نمبر ۳۳

تفسیر حاشیہ بر صفحہ ۸
 ۱۔ جس طرح راضی
 ۲۔ جس میں نہیں تفرق
 ۳۔ علیہ السلام نے بھی ارض
 ۴۔ واقع ہو گیا جو فرمایا اسے
 ۵۔ موسیٰ علیہ السلام نون کا تخت
 ۶۔ پس ایہ بھی مثل لاخرن
 ۷۔ دی جو پس موسیٰ رضیاں
 ۸۔ وابل اس گویا ایک ایہ ہی
 ۹۔ بطور تنظیم تے تکریم
 ۱۰۔ جہی جو اسے غم ہو چلا
 ۱۱۔ مگر جن دی نہیں نہ
 ۱۲۔ اگر کارے تے
 ۱۳۔ تانہ مہر
 ۱۴۔ ہن تہاں ہوسا
 ۱۵۔ ہن اشتغال ہتھوں لٹا
 ۱۶۔ اس جنن تہاں لٹا
 ۱۷۔ ہن تہاں لٹا
 ۱۸۔ ہن تہاں لٹا
 ۱۹۔ ہن تہاں لٹا
 ۲۰۔ ہن تہاں لٹا

۱۔ ہن تہاں لٹا
 ۲۔ ہن تہاں لٹا
 ۳۔ ہن تہاں لٹا
 ۴۔ ہن تہاں لٹا
 ۵۔ ہن تہاں لٹا
 ۶۔ ہن تہاں لٹا
 ۷۔ ہن تہاں لٹا
 ۸۔ ہن تہاں لٹا
 ۹۔ ہن تہاں لٹا
 ۱۰۔ ہن تہاں لٹا

یقیناً حاشیہ صفحہ ۳۴۸
پھر اوہنا ہندسے نزدیک تا جو
چہرے ہندسے تک تا
سایاں تک و فضیلت راضی
دی عام ہو جائے گا ہے کہ
اسے تکفیر نہیں رہندی
صاحب پرانی سے اس آیت
نوں پر ایسے دس گل کیتا
۳۴۸
حاشیہ صفحہ ۳۴۸
۳۴۸

ابن عباس سے تفسیر قنادہ ہور مجاہد سارے
وچہ احمدی کہیا یہ حکم تو کہ دیکارن حاصل ہو گئی
کہیا وچہ اتقان جلال سیوطی ہے منسوخ آیت
تا منسوخ نہیں تے امرایہ استنبجانی آیا
پس مال کثیر تے جان صحیح اس کون ملوان

ابہ سبہان فرقیان مذکورن فن شامل کون سوا
خفاف شقال نہ ہور لڑائی کارن عام ہو پائی
جے عام کھیوی جے تندرت جان ملو نہا
نہ و جب جو رب جانوں ملوں لڑن حکم لڑا
جان جان سلامت مال بہت تا ہو پائے فرض لڑا

حکایت

کہیا صفوان کہ شیخ مشقی مینون نظری آیا
وچہ اس حالت ضعف گھوڑے سی اسوزندہ میں
ای روایتہ غدر ضعیفی کیوں جنگ ف سدایا
ای بجاشی بیٹے وچہ اس آیت عام حکم رحمانی
مشکل سخت حکم تے کرد اجہت ازبایش پیارے
پھر کہ بدھی اس جہت لڑائی نوکان عرض الایا
انفروا یخافا و تقالا سبہان عام ارشاد و سیوے
رہے رہو چہ کلن فخر نماشین بہتر آیا
اوہ گویا وچہ جہاد ایہائی لڑو راہ خدا وے
بہتر معاش جہاد پر ہے کرن قیام سلا لایا
رابطہ کہدینہ و راہ وے صوم صلواتوں بہتر تھیو
سلسلی کہو خفاف این جو چنگے عمل کسا کے
یا میں خفاف جو غیر تند و کین تھیں چھپ جانے
وچہ ہوا لختایق نکلو طالبو اندر طلب الہی
انقالا ہو کے ستوں مت ہلاکی سنگ پور نالے

پلکان اوسدیاں کہیاں پر پیاں لنگ مسایا
طرف میدان لڑائی جاندا میں پچھیا اوستائیں
اس اڈھے پلکان چک کہیاں توں پڑہ آیت فرمایا
ہو ہیشیا رجنون بوہ نہ جا ہے ذات ات سبحانی
تے ضعفوں ابن مسیب دی ہل رلی کھ سو ہار
جو تسان معافی جنگوں ہوئی سن اوسخ فرمایا
جے جنگ کر سان حفظ سوال جماعت کثرت مجھو
دنیا تھیں تے جو کہہ دنیا وچہ ہویدا پایا
تے زمان مجاہدان قاعد میان یاں اولن سمجھ لانا
تے فایز ہوو پر غنیمت وچہ مشکوۃ تزیایا
غازی و اسان یا حفظ اس بہت جو عمل کھو
سبک ہو اتے بد عملان تھیں ہون تقال پھیا کہو
اتے تقال جو بجاشی وچہ تعلقاں وچہ پھس رہا
خفاقاتہا ہو کے مال اولاد والی چھپ پھیا ہی
یا مجذوب عنایت رہیوں ہین خفاف سوا کے

والیائیاں پچھو کہہ دیو
سچا نیاں پچھو کہہ دیو
ہوئے اور ان لوگوں کو
اسان تیار کرنا یا
اور اس کے تھوڑے تھوڑے
اسان تیار کرنا یا

فرق دو مانو چہ ظاہر اندر روح البیان بتائیں

فرق دو مانو چہ ظاہر اندر روح البیان بتائیں

مثنوی

مرد عارف چوں بنیاد پر نی پرورد
سیر زاہد در دے یک روزہ راہ
جہاد لڑائی کفار ان تا دین ترقی پاوے
جو امر خدا تھیں سی اس مار جو ناہ اسلام قبولے
جہاد مالان سنگ نفس جہادوں بہر جہت اس
حرص کرتے نیار چاہی پاواں مال خزانے
مالان خرچ کرن راہ رہے تے نول فرمایا
ہک عبد الدنیار و عبد اللہ ہم بند نیار مالان
جو جمع کرنو چہ مال حلال حراماں حرص کرنیذا
پس نیار فانی اپراڑکے چھوڑے نیکا عمالان

در دے از نہ فلک سے بگنرد
سیر عارف ہزیران تا تخت شاہ
و چہ رحمت عالم ہون بنی دے فرق جہاد نیار
تا سنگ تلوار تے خوف دیون چھڈ کا فر کفر و دہم
جو بریاں صفقاں مال نفس راہ رہے خرچ نہ ہندا
اتے بنل کرے سنگ مال چاہندا ہو خرچ عیال
تے ترک کرے دنیا دنوں و چہ حدیث صحیح دیسیا
ہوے ہلاک پون فرمایا حضرت شاہ کمالان
تے خرچ کرنو چہ راہ خداوی نفس معمول مینا
آخرت نعمتاں طرفتے تنگے جہریاں مین کمالان

قال السلطان علیہ الرحمۃ

بگذر جہاں را کہ جہاں آن تو نیست
گر مال جہان جمع کنی شاو مشو
فی سبیل نہ عام لفظ ہر بندگی شامل تھیں
جو رستہ جنت طرف پہنچاوی و قرب خوار سنگ ماہیں

و بس دم کہ سے زنی بفرمان تو نیست
و ز تکیہ سبحان کنی باں آن تو نیست
جو راہ رید ہون مخالف سے تقریب سے
انہ عرض نفس شہوت دی بود سبیل سلو پایا

حکایت

یوسف بن اسباط ولی اللکھیا مرو یک سائیں
پس کیا حکم دیو تا یوسف لکہ جو اب پہنچایا
تا قتل کرن اتے قتل ہون تھیں لکہ کے مال کھارن

جو چاہے نفس میرا جنگ ناماں کفار بنا میں
بے خود ہنساں نفساں تھیں تھیں نفس اپنا زبایا
و چہ میدان لڑائی تو تھیں بہتر ایہ اظہارن

یہی خفاف مجذب بین
غایت کشش تھیں چو
راہ سلوک دیکھیں انے
تعالیٰ اور سالک ہنچیں مال
پرورش مشور مجذب بتائی ہے
پلے ہوتے مین دو جو فرق
و چہ راہ دے مین ایسے یک
مال بازار سے اڑکے روچ
کھنڈ دیکھتا ہے ماسوا
نوں لے کر رہت روح الین
انے لے کر شاں
تعبیارت بتائیں نہیں روٹنا
روح البیان
اسکاں تھیں جنکو
نیانہ سے
انے لے کر شاں
تعبیارت بتائیں نہیں روٹنا
روح البیان
اسکاں تھیں جنکو
نیانہ سے
انے لے کر شاں
تعبیارت بتائیں نہیں روٹنا
روح البیان
اسکاں تھیں جنکو
نیانہ سے

حکایت

لے دو جو بخاری کے مسلم
دس روایت کی کتابی سید
نے مرفوعاً کیا گیا یا رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہہ
آدمی افضل ہے دنیا جہاد
کے لیے نہ لا دوچراہ ضارعی مال
مال جان اپنی دی روح الی

جان ابن قتیبہ ربیعہ ہو چکلیا کرن لڑائی
تاما مسلمانا ندا لشکر اوس شہر تہہ پہنچناہیں
نہ کھلیا ہاں میں مگر کرن راہ تیری وچہ لڑائی
آناہ ڈوب سان اس دریا وچہ توجرت جہاں
پھر وچہ دریا جیوں قتیبہ ڈالیا مرکب تائیں
جو ہو وی امام یا شیخ بزرگت جمع آوہ مالان
نبیاں ولیاں شہدا واند جیساں خاک نکھاوی
نوسو تیج صفحے وچہ وچین روح البیانوں آبا
جاں بعض منافق جنگ تبوک ہوئی سنگ ہمراہی

آنا وچہ جیوں کفاراں اوسیاں کشتیاں کچا بھائی
دعا منگی تا ابن قتیبہ کہندا یا رب سائیں
تے دین تیری دی مدوہرتا تے کارن نہ دھائی
کھلیا ہاں خود غرض کلرن تا ڈوب مہنے سجاہاں
سن یا راں جھٹ پار گیا ہوناں افضل رب سائیں
جو اوسدی مگر چال مریدان روانہ انہاں مالان
نہ زنگتے جو بدن انہاں دی پاک کیتی رب ہاں
جو آستہنوں چھی وچہ اوسدی جلد اقل دی یا
بہانے کرن لگے تاحق اوہاں کہیا پاک آہی

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ

۳۵۰

اگر کچھ مال ہوتا نزدیک اور سفر بلکہ تو تیرے ساتھ چلتے لیکن

تَبَعْتُ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةَ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا

دور نظر آئی اور کچھ طرف اور اب قسم کھا دیں گے اس کی کہ ہم مقدور رکھتے

لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهِيَ لَكُمْ اَنْفُسُهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَنْفُسَهُمْ

تو مچلتے تمہارے ساتھ وہاں میں ڈالتے ہیں اپنی جان اور اوسد جاتا ہے وہ

لَكٰذِبُوْنَ ﴿۷﴾

جو دنیا مال ہونا نزدیک سے سفر آسان نہ

پراپہ مشقت جرنی گرمی وچہ سفر ٹر جانان

ہے نزدیک منافق ربی کھاوت قسم کہہ روکے

یا پیادے ناہ چل سکتے منتظم ناہ گھر کاٹے

تا تیری کرن طاعت بعد اوسدی جو میں یا عیانا

سختی ایذا وہاں اسی دور کنوں شیطانا

تے کرن عند سیں مال چلن تیار نہیں اتروکے

یا کوئی وچہ اچھی نہیں گلاں کرن تیاہی

جو طاقت ٹرن ہوندی تاہو مدعی سنگ سنگ ٹھیک ٹھیک
تے اسد بلنے ٹھیک ہیں اوہ جھوٹے لوگ نزلے
جان معذوران و عذر قبولے اذن نبی فرمائے

ایس نفاق یا کوزوں کرن ہلاک ہو اپنیاں جانان
جو ولی نفاق نے کوڑ چھپاؤن جانے رب کل حالے
عَفَا اللَّهُ عَنْكَ تَاوِجِبُ أَكْلِي آيَتِ رَبِّ فَرَمَائے

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ إِذْنْتُمْ كُفِّرْتُمْ حَتَّىٰ يَتَّبِعَنَّ لَكَ الَّذِينَ
اسد بخششی تجھ کو کیوں رخصت دی تو نے جب تک معلوم ہوتے تجھ پر جنہوں نے
صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكٰذِبِينَ سج کہا اور جانتا تو مجھو لو کہو ۱۲ ۱۳ ۱۴

رب تینوں کو معاف دیو کیوں ان میں اونہا نتیجہ
وچہ دربار شاہی دی شاہ نون لازم ایگل آئی
مگر ضرورت شرعی نال تصرف روا ہو جاندا
پر اجتہاد نبی اتے مجتہد اندر فرق ایہائی
جو نبی نون غلطی اجتہاد ہی پر خبر او میں ہو جائی
عفا اسد عنک کلہم تجھیں جو میں غامدہ نظر آئی دی
جو مجتہد کرے خطا تا او سنوں ہک نیکی بخندہ آوری
نہ مجتہد خوف نہ خوف تقلد وچہ مسئلے اجتہاد ہی
جو اختلاف اما نوجہ اوہ رخصت رب دی آئی

تا ظاہر ہوندی سج لی بندوں جان بھی کوڑیاں ہا
بن تحقیق تصرف کوئی کرے نہ ہرگز بھائی
ایہ اجتہاد ہی امر نبی تجھیں سی اظہار دساندا
فرق وڈا وچہ دوہاں اوستے کر بن قیاس نہائی
جے مجتہد کرے خطا تا مول گناہ نہ اوں ہوندا
معاف کینا رب تہہ خطاؤن مجتہد ضرر نہا پوے
جے ہو وی صواب اپنا نیکیاں در حضرت فرماوے
ذلائل سے گزرے تجھو دیکھہ کہ بن دل تادی
اختلاف امتی رحمتہ جیوں رسا بک صفائی

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن
نہیں رخصت مانگتے تجھ سے جو لوگ یقین رکھتے ہیں اسد پر اور پچھلے دن اس سے کہ
يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ
لڑیں اپنی مال اور جان سے اور اسد خوب جانتا ہے ڈر والوں کو
إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
رخصت وہی مانگتے ہیں تجھ سے جو نہیں یقین رکھتے اسد پر اور دن پچھلے پر

معاف کینا رسا بون
سوی افتد رخصت کرے جو معاف
مانت نون چاہندا ہے
جو یہ فعل معاف کینا اسد نے
آپ تجھیں یعنی گناہ واپس
جواب پہلے اجازت اتے
قبول کے نام سے نہ
پہلے گناہ آجے نہ میں گناہ
ہے یعنی نال تقاضے خطا
نہے نقص یعنی مجتہد اسد نے
سے نہ سر ہے جو اپنی
اسا فضل و عبادت
کو سنا ہونے پر
اسا ایسا عبادت پر
دی نسبت علیکم الصلوٰۃ والسلام
کہندے ہیں
مگر اولیٰ بن
کتبت اذین اسد کلمہ معاف کرے
پس اسد سے جو یہ تفسیر

لے تا جو سعادت صوری
ہی نہ پاؤں یعنی ظاہری
نیکی نہیں ہی دور ہی ہیں
فقیر حلوای معنی اترتے

وَإِن تَابَتِ قُلُوبُهُمْ فَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا نَصْرٌ مِّنَّا وَلَا نَعْدَةٌ لَّهُمْ ۚ

اور شک میں پڑے ہیں اور ان کے سواہ اپنے شک ہی میں بھٹکتے ہیں ۱۲

جو جنگ کرن سنگ لان جان متقی بنوں جان
تے شکلیں جو چوہ ملاں تنہا کہن ذر پہر اندے
تے سزیاں حکم ہونا چھٹ ماضیہ خلاص ہو جائی
جے قاضی خبر چلی دی ہو وگرنہ تحقیق جو چاہیں
تے حل نون کرن حرام اندہ نہیں حلیہ وا کہیں

نہ منگن اذن جو رب قیامت نال یان لیاؤ
ٹھیک اوہ اذن منگن جو رب قیامت ناہ مناندے
وچہ حقان ریدیاں کرنن عند نفاق علامت آئی
جیلہ شرعی کے لین خلاصی جائز ناہیں
حراموں پچھنے کارن جیلہ شرعی ہن کم بندے

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَا عُدَّةَ لَهُمْ وَأَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدًا ۚ

اور اگر چاہتے نکلنا تو ہتھیار کرتے کچھ اسباب اوس کا لیکن ناخوش نگا اوسکو

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدًا ۚ

اوسکا اوٹھنا سو ہو جمل کر دیا اون کو اور حکم ہوا کہ بیٹھو ساتھ بیٹھنے والوں کے

۳۵۲

پر رب نہ چاہے ٹھن اوہاں بندتہاں پہر کر دیا
نہ دیو عربت توفیق منافقان کرن ٹرائی چلکے
بھی ہن خلاص اراوت ایہ توفیق نہیں کوئی پاندا
اسجام ہر کم واربتہیں ہوندا سوئی جو بیکھیں یا
سائق تاہیں روک ہٹاؤ رہنوں مول نہ بجائے

تے جمادہ نکلن چاہن کرن تیار سامان سفروا
تے اکھیا گیا جو بیٹھو بیٹھنو لیا ندی سنگ رکھے
ایہ خدمت ملے اوسے نون جس مخدوم کیتا زب
بھی نیکی بدی خداوی طرفوں بندہ کا سب آیا
مگر باب علامان اوسدیان وچون امین آئے

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبْرًا ۚ

اگر نکلتے تم میں کچھ نہ بڑھاتے تمہارا مگر خرابی اور گھوٹے دوڑاتے تمہاری اندر

يَبْعَثُ فِي فِئْتِنَةٍ فِيكُمْ سَمْعُونُ ۚ

بگاڑ کرینوالے کی تلاش اور تم میں بعضے جاسوس ہیں اون کے اور اسد خوب جانتا ہوتا ہوں

جو اوہ چلدی نال تاں بھی فائدہ کچھ نہ ہوندا
جھگڑا کر دیا سپو چر تسان فتنہ اٹھ کھلوندیا

جیلے عذراتے شک ترود پاندی وچہ دلاندی
تساں فوج اندرتہاں مجبرو غمخوارین موجود

گلاں فعلان نال شکست تسناں وچہ زور لگاندے
اتے اتہ ظالمان تائیں جانہاں جوہن مطرودہ

لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ
کرتے رہے تلاش بگاڑ کی آگے سے اور اٹھے رہے تیرے کام جب تک پہنچا سچا وعدہ

وَظَهَرَ اَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَرِهَ اُولَئِكَ

اور غالب ہوا اللہ کا حکم اور وہ ناخوش تھے

بھلی تمہیں پہلاں نفاقاں فتنہ چاہیا آہا
تساڈیاں کماں تدیران سی اوس پھیرنیا
تا جو آیت اتے ظاہر ہویا امر خدا
بن تیس کیساں جنگ وچہ جان میر شکل ہارا
حال منافقان تے دلاری شاہ سیل برتردی
تے لے جلنت رہندے آہو ہوساں نال منافق
اوہ گمراہاں مردودان صحبت مول اختیار نہ کردا

جنگ حدوں کئی لوکان تائیں موڑ لیا تھیسا
اوہ ابن ابی منافق چاہندے دین تسناں بدلایا
منافق بھاوین دلوچہ اُسوں ناخوش رکھن زیادہ
تساڈے لشکر نال سندھیں کران حفاظت یارا
انہاں تیانوچہ بیان بھی اوک متقیان ہر ہر دی
وقت نبی دلوں اگلگ پس جوہو باینت صادق
جو صحبت غیر جس تمہیں دل تشویش تقریر ہوا

منقول

چوں بہندی تو سر کوزہ تھی -
تاقیامت او فروخورد پست
میل بادش چون سوئے بالا بود
بازاں جانہاں کہ جنس انبیاء است
جان ہامان جاذب قطبی شدہ
معدہ خرمکہ کشد در اجنذاب
اونہاں پہلے غربت آہی پھر سن دلوں منافق ہا

در میان حوض یا جوئی تھی -
کہ دلش خالیش وردی باہرست
خلف خود را ہم سوئے بالا کشد
سوئی ایشاں کش کشان چون ہا
جان سوئے جاذب قطبی شدہ
معدہ آدم جنوب گندم آب
سا اگلی آیت نازل ہوئی تھی منافق آشکار

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائذَنْ لِي - اور بعضے اون میں کہتے ہیں مجھ کو جسعت دے

لے اوہ ابن ابی منافق
تساڈے تیسوں کو
بھلی تمہیں پہلاں
تساڈیاں کماں
تا جو آیت
بن تیس کیساں
حال منافقان
تے لے جلنت
اوہ گمراہاں
منقول
چوں بہندی
تاقیامت
میل بادش
بازاں جانہاں
جان ہامان
معدہ خرمکہ
اونہاں پہلے
وَمِنْهُمْ مَنْ
اور بعضے
کہتے ہیں
مجھ کو
جسعت
دے

تفسیر نبوی جلد چہارم
پارہ ۱۰
رج سوم
سورۃ توبہ

۱۰۳۰ پورے دل اوسد بیس
عقدہ ہر ایک ایت کے تقویٰ
تعالیٰ تالی اے ذقار اے
علم ہاں اے نفس اپنے نون مال
چہاد نے سبیل تہ دعویٰ
فقیر حلوائی حقیقتہ

وَلَا تَقْتُلُوا كَمَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنْ جَهَدْتُمْ لَحِيظَتُمْ

اور گمراہی میں نہ ڈال شاہی وہ تو گمراہی میں پڑے ہیں اور دوزخ گمراہی ہے

بِالْكَفْرِ بَيِّنَةٍ ۚ سَكَرُونَ كُو ۝

<p>جو تیرے مال نہ جائے گرمی ہو نہ سخت عیانوں ہوا گاہ چوچہ فتنے اہل نفاق انتھائیں تے ٹھیک دوزخ ہو گھبرن والا اہل کفر تھیں ایہ عام حکم ہے کیا اہل نفاقاں جہت الہی یا فتنہ ایہ جو حکم نہ نیا تھے گناہ تباہی جو گھبرن فتح غنیمت کہی جنت حور جو پڑے پس دنیا دکھ غدا ب حشر توں ناہن سجن ہائیں اوہ چہ امن امن نہیں آسکر معل کتیا تیر تے جیہی رکھنا تھاں کیتی دکھ ہے تہی چاند ایہ مندی صفت کہیا جویں آدم نخل کھائیں ہے دنیا داران نخل ہالاں تے بہتی حرص کماون جاں بندہ نفس سوار تقویٰ ہو ہدایت رہے وچہ چہاد صغرتا اکبر پاوسے رب رضائوں</p>	<p>اہل نفاقاں نہیں کجاوہ جو کہن اذن ویدائیں ہے سامانی سفر وراڈا ناہ فتنے وچہ پائیں تے جو سنگ ہمراہ ہو طرف لڑائی جاندا ماہیں بن قیس ہو وی کوئی اجیہا بدعتا دول کائی فتنے کنوں مراد مشقت سختی سفر لڑائی جے نیا حکم تا خطرہ جان نا کور تمسخر کر دے انہاں لالچاں دے پاپ اپنی جان نہ صفت گوا جو سمجھیں دین مصیبت تے بلا اطاعت ہائیں صحابہ تابعدار فضل نہیں ہے فتوماں پاندے نخل جہاد نہ لکلن نفس چاہی لڑن کلبہ کے عرض کیتی کیا بخل تے ابراہیم جواب الاون تہ اہل عقبیٰ واخل نفس ن ٹہلن ذات آہوں حافل وچہ جہاد لگاوے مال تے نفس روہانوں</p>
--	---

۳۵۲

حکایت

<p>تا چاہے اپنے نون لہجہ تہوں پانی سیاون بھائی آکھیم پانی پیوین کہندا ہاں اوہ مال شارت سنگ شاری سدیوں جا میں ٹھاوس پیارے کہندا آہو ہیں جان نیڑی ہو بوئم آوار سنیوں</p>	<p>ابنی جہیم کہے میں ٹریا طرف تنوک لڑائی میں اوسدی موہوں خاک اتاری جا کو بعد زار پس ناگاہ ہک شخص پیاس چاں کس کس ۷۷ مار اوہ سی بن عاص ہشام کہیوئم تہی نی چاہیں پورا</p>
--	--

گر سو پیاس پیاس اشاریوں پانی طلب کریندا	جاں اوسدی پیاس ہو تم تا اونوں مویا ہویا و نہیا
پھرا و تھوں پانی موڈ کرین طرف ہشام لیا یا	تا آوندیاں چن چتی اوسنوں بھٹی مردہ پایا
تا پھر موڈ ہشاموں پانی میں چاچر جول آندا	تقدیر خدا دی مال اوسنوں بھی جا کے مردہ پاندا

حافظ

فدا دوست نہ کر دیم عمر و مال دریغ | کہ کار عشق زبا این قدر نئے آید

سعدی

اگر گنج قارون پچنگ آوری مانند مگر آنکہ بخشش بری *

اِنْ تَصِبْكَ حَسَنَةٌ لِّسَوْءِهِمْ وَاِنْ تَصِبْكَ هٰصِبَةٌ

اگر بخشہ کو پہنچے کچھ خوبی وہ بری لگے اون کو اور اگر پہنچے بخشہ کو سختی

تَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَا اٰمْرًا مِنْ قَبْلُ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ فِرْعَوْنٌ

کہیں ہم نے سبھال لیا تھا اپنا کام آگے ہی اور پھر کرباویں خوشیاں کرتے تھے

جو کامیابی تیرہ ہو و مندی جا پے اہل نفاقا	تے جان تیرہ پہنچو دکھ تکلیف نا۔ کہندی آئیہ
جو پہلے ہو میں کم اپنے و پوراندیشی کر کے	بھی کرا حیا ط علیچہ رہی نہ مال تے ساں چر کر
تے منہ پھیر خوشی خوش جاندری چلے سنا حق ہی	نہ پہلے ہوئے شریک پھیوں حال پھیا کانی

قُلْ لَنْ يَصِيبَنَا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللّٰهِ

تو کہہ ہم کو نہ پہنچے گا مگر وہی جو لکھ دیا اتنے نے ہم کو وہی ہی صاحب ہمارا اور اسے ہی

قُلْ تَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ هُوَ مَوْلَانَا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ السّٰلِمُونَ

کہہ اسان نہ پہنچو مگر جو کھیا اتنے لیکھ اسادی | اوہوئے ساڈا مومن رہے کرن توکل زیادہ

قُلْ هَلْ تَرْتَضَوْنَ بِاِلٰهِ اَحَدٍ مِّنْ اِلٰهِ اللّٰهِ وَتَحْنُ تَرْتَضُونَ

تو کہہ تم کیا چہنو گے ہمارے حق میں مگر وہ خوبی میں سے ایک اور ہم ہیہ دار میں

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلَا يَعْزَابُكُمْ اللّٰهُ اِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْزَابُكُمْ

یکم ان یصیبکم اللہ بعد اپ تمہارے حق میں کہ ڈالے تم پر اسد کچھ خدا

یاد رہی سولے ارکے الہی و
 کچھ نہیں ہوندا جا کر کم ہو
 یا بہت فقیر تے نفاقا رہی
 فضل خدا کے اتے بھوکا
 اپ تقدیر کے کرنا موندنا
 شیوہ ہی ا خلافتہ النفاق

لے تسلائی کر دو ہے جو یہ بتا ہوا ہے جو ان کے لئے لکھا گیا ہے

۱۲ فقرہ طحاوی وغیرہ نے لکھا ہے کہ اس آیت کی تفسیر میں اس کا مطلب ہے کہ جو لوگ ایمان لائے اور اللہ سے ڈرے اور اس کی راہ میں جہاد کریں وہ جنت میں داخل ہوں گے

۳۵۴
اس آیت کا مطلب ہے کہ جو لوگ ایمان لائے اور اللہ سے ڈرے اور اس کی راہ میں جہاد کریں وہ جنت میں داخل ہوں گے

مِنْ عِنْدِهَا أَوْ يَأْتِيَنَّكُمْ فَكُلُوا مِنْهَا إِنَّمَا عَلَيْكُمْ فِئْتَانٌ يَحْتَضِرُونَ

اپنے پاس سے یا ہمارے ہاتھوں سے سونپا ہوا ہو ہم بھی تمہاری ساتھ منتظر ہیں

تمہیں نظر کرانا چاہئے کہ تمہاری فرائض اور اللہ کی فرمائشیں اور اللہ کی راہ میں جہاد کرنے کا ارادہ کیا ہے یا نہیں اور اگر تمہاری فرائض اور اللہ کی راہ میں جہاد کرنے کا ارادہ کیا ہے تو تمہیں اپنے پاس سے یا ہمارے ہاتھوں سے سونپا ہوا ہونے سے ڈرنا چاہئے اور اس کی راہ میں جہاد کرنا چاہئے

کہہ کیا تیں اوڈیکو سائون باہجوں ہک بھلیاتی یا سختی گھٹے خود طرفوں یا ہتھاں نال ساڈے ہوتیں اوڈیکو حق ساڈی واہ تیکی ہک ہاں تیں سن ابو ہریرہ کر روایت شاہ رسل فرمایا یا دیوسے اجزیمیت اس یا حجت وچس واہ تے اسان اوڈیکو ساڈی کارن ملتی ہک برائی یا ساڈی ہتھوں مرواوتساں بعد ظہور نفا شارت نصوں معلم سون گھائے ڈیہ پڑھنا قبض ہو رہے عنایت رہیوں ووسن خالی نہیں جاں جنہ صاف قبض کیٹی عذر لٹائیوں کیتا

قُلْ انْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يَقْبَلَ مِنْكُمْ اِنَّكُمْ

تو کہہ مال خرچ کرو خوشی سے یا ناخوشی سے ہرگز قبول نہ ہوگا تم سے تحقیق تم

كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ۝ وَمَا مِنْكُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ

ہوئے ہو لوگ بے حکم اور موقوف نہیں ہوا قبول ہونا اون کے

تَفَقُّهُمْ اِلَّا اَنْ يَكْفُرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُوا

خرچ کا مگر اسی پر کردہ منکر ہوئے اللہ سے اور اس کے رسول سے اور نہیں

الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كَسَالٍ ۝ وَلَا يَنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَرِهُونَ

نماز کو مگر جی ہارے اور خرچ نہیں کرتے مگر برے دل سے

کیا خرچ کرو تیں خوشیوں یا بن خوشی قبول ہو ٹھیک تیں بگاڑ گروہ ہوتساں خیر قبول نہ ہو

<p>مگر جو اونہاں ٹھیک کفر تک پہنچ گیا یا تے خرچ بکرو گراں ناخوش ہو کر جان ہوں نہ ترکوں خوف عذاب ایمان خالی مل جس ہر ہر جس مل تو ایمان اوہ ذوقاں مال نماز بجا و اونہاں نمازیں مل جو سست نمازوں وقت گویا ناشکری اوس کینی بیماری خبر بنی تہیں ایسی جان سستیوں ایڈو عید تارک کتہہ کمال تباہ</p>	<p>تے اونہاں نہ خرچ پون نہیں ناہ کسے چیز ہٹایا تے طرف نماز نہ اون مگر ان اہلک سستی رہوں اوہ سستی کرن سہمت جو دینی امر تو اب نہ ہر کفر نفاق دلا نوچ سستی اہلک بہا رہا ہے وَبَلِّغِ لِلْمُضَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ اللَّهُ مَنْ تَرَكَ الْقِسْمَ الَّذِي فَتَرَا فَعَلَيْكُمْ كُفْرًا كَرِهِي فضل نماز و عید اس تارک ہو یا ذکر نہ بچھا ہا</p>
---	--

فَلَا تَعْجَبْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا أَوْلَادَهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ

سو تعجب نہ کر اون کے مال اولاد سے یہی چاہتا ہے اللہ کہ
لِيَعْتَبَ بِهِمْ فِيهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَلْفُسُهُمْ
اون کو عذاب کرے ان چیزوں سے دنیا کی زندگی میں اور نکلے اون کی جان
وَهُمْ كَفِرُونَ ۝ جب تک وہ کافر رہیں ۱۲

۳۵۰

<p>جو ہوئی عطا ایہ نافرمان کرو پ نہ نہ حالے وچہ زندگی دنیا بسبب اس ایہ ہون تباہ ایہ دنیا فائدہ چند دیا اور ک ہوگ زوال جوان السَّافِقِينَ فِي الدَّرَكِ لِاسْتِغْلَابِ الْقُرْآنِ تے سبب تہیں مندا ثابت ہو یا وچہ کبیر تباہ ایہ اہل نفاق نہ اوہرتے ناہ اوہر مخفی کارا</p>	<p>نہ کثرت مال اولاد تمہاں تہہ وچہ تعجب ڈلے رب چاہیا کرے عذاب نہا نون اس کثرت دے تے جان لوہاں نکلن سستی تاجھی مران کفر دے سافق کفار تہیں بھی وچہ بد نز حالت تھیو سہ تھیں ٹھیلے طے دوزخ جگہ سافق پاوے جو کافر اپنے نون مخفی کر کے رب سے نکلا</p>
--	---

وَيَجَاهِلُونَ بِاللَّهِ أَنَّهُم مُّكِنُّكُمْ وَمَا هُمْ بِمُكِنِّيهِمْ

اور تمہیں کھاتے ہیں اللہ کی کہ وہ بیشک تم میں ہیں اور وہ تم میں نہیں ولیکن
قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ۝ وہ لوگ ڈرتے ہیں ۱۲

لے تہہ قسماں الہ
 معلوم ہو یا جو زیادہ
 قسماں کھانیاں علامت
 جھوٹ دی ہے اتنے زیادہ
 خوف کرنا نشانی نفاق دی
 ہے منافق دیر اتنے قوی
 دل نہیں ہوتا اکتیں
 نظر آتا ہے جو اہل شیوہ
 نال انہاں منافقوں میں
 سو صوف میں اتنے اویا
 دی عادت ہو گئی دامن
 یا مد حضرت ہو گئی دامن
 ۵۸
 جا بس دی
 ختم الہ میں دی
 قسم مونس علی دی قسم
 قسم ایک جو کلمات
 فرض ہے ہر قسم کھانی
 اپنے ہر ہر قسم کھانی
 انہاں نہ پیشہ ہو گیا ہر قسم
 کرنا انہاں ایمان ہو گیا
 بوقت ضرورت اپنے تقویٰ
 نون چھپا لیا اتنے شجاعت
 انہاں ہی خاک ہو گیا
 لے استقامت نابود ہو گیا
 کالیوں دنیاں اصحاب
 نون انہاں دنیاں
 ہے پس اکثر علماء
 نے انہاں نون کا
 کہنا ہے نون کا
 کہنا ہے نون کا
 کہنا ہے نون کا

لے قسماں کھا کر واتسا بتد اہل نفاق الائے
 تے ناوہ کنوں تساڈی ہوا یہ کوڑ کلام تہا ندی

اسیں مدوگار تساڈی مومن کنوں تساڈی کوڑے
 تے لیکن ہے اوہ قوم تفرقہ ڈالن وچہ لوکاند

لَوَجِدُوكُمْ مُجَابِرِينَ أَوْ مَغْرَبِينَ أَوْ مُدْبِرِينَ
 اگر پاویں کہیں بچاؤ یا کوئی گڑھے یا سرگھسا نیکو جگہ تو اٹھے بھاگیں اسی طرف
 وَهَرَجَبُونَ ۵ رستیاں توڑاتے ۱۲ ۱۳

جے پاؤں کتے پناہ یا غاراں یا کتے وڑنے جاویں
 ماری دی ایہ میں تساڈے جان کتو میں پناہ
 وچہ پہلے پارے پہلے پارے حال منافقاں آیا
 لاندہب جہت قصدا پناہ کہ ہروں پاندے نامیں
 جاں غرض نہ ہو وی فقہ اتے فقہاواں مندا گندے
 ذوالخوبصے طعن نبی دی وڈ اندر جہد کیتا

تا پھر جاؤں او طرف تو وڑن کرش ہون میں
 جاں پاؤں کتے پناہ سچ میں اتول تساں چھڈ جانے
 اتھہ قاضی مظہر کے کل بد فریاں نال رلایا
 تاجرو ع کرن ناچار فقہ ول ڈھونڈن سہل میں
 جان غرض پئی تا طوعا کر با طرف اماماں زندے
 تا اگلی آیت حق اوسدی وچہ نازل ہوئی میتا

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَلْتَمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا
 اور بعضے اون میں ہیں کہ تجھ کو طعن دیتے ہیں زکوٰۃ بانٹنے میں سو اگر لے ام نکو اوہیں سے
 رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذْ هُمْ يُسْخَطُونَ ۵
 تو راضی ہوں اور اگر نہ لے تب ہی وہ ناخوش ہو جاویں ۱۲

بعضے اہل نفاقوں اوہ جو تمہیں عیب لگاؤں
 تے جو اوہناں کچھ نہوتا جاوی حصہ کنوں خیراں
 مشارق وچہ بخاری راہوں نقل حدیث لبیا یا
 کہندا وٹھیں نال رضاؤں حضرت شاہ ارا
 تا چاہیا اذن نبی تھیں عمر کچھ سیر شقی دا
 اوہ نال نمازاں پنیاں تساں پسند نماز نہ لیاؤ

وچہ صدقیاں نڈاں پس جو اوہناں میں کچھ خوشی
 تا اچا چیت مارض ہو وں کر غصہ غیر پنجاں
 کچھ وڈیا مال نبی نے اوہ منافق بھی اونٹھ آیا
 کیا جو میں نہ عدل کراں تا کون کرے اشرا را
 تا فرما با چھڈ ساختی بو نہاس ہوسن عمر سید
 تے روزیاں پنیاں نال تساڈی روز اوہناں نہ لیاؤ

کالیوں دنیاں اصحاب
 نون انہاں دنیاں
 ہے پس اکثر علماء
 نے انہاں نون کا
 کہنا ہے نون کا
 کہنا ہے نون کا
 کہنا ہے نون کا

مثنوی

چھیت دنیا از خدا غافل بن مال را گر بہر دین باشی حمل آب در کشتی ہلاک کشتی است چونکہ مال و ملک را از دل براند جان دولت مال فریب دیوی شخص کسی دنیا میں نظر کرن دل غیر خدا ہے یوجن غیر خداوا	نے قماش و نقرہ و فرزند وزن بقم مال صالح خواندش سول آب زیر کشتی اور ایش تبت زاں سلیمان خویش خبر مسکین سا کوئی آفت پوری نہ او سنوں قول عمر واپائیں دنا ساری جو رب ساری نہیں تے روا افادہ
---	---

حکایت

شخص کہی نوں عیسے ڈٹھا کر دا ذکر آہی پھر دو جا ذکر لیا او نوں اوویں انگت چھایا ترتیلو ذکر قوم کنوں پھر گزری عیسے آئیں نہ خوف جہنم کارن ذکر نہ مال اید بہشتاں ربوبیت اظہار حجت اس عزت غفلت کارن اوہناں فرمایا تیں ٹھیک متفق دل نہیں غافل	پچھیا ذکر کریں کیوں کہ نہایت جنت آئی اوس آکھیا میں ڈر دوزخ دیوں کر دا ذکر بتایا پچھیا ذکر کرو کنوں کر دی عنہاں بعد دعائیں بلکہ اظہار عبودیت یو دولت نفس نوشتاں قلب شرافت اسوچ بھی تشریف زبان شمارن جو غیراں حجت عبادت کر دی تفسد اوہناں نبیاء
---	--

حافظ

پورم روضہ جنت بدو گنم بفروخت ناخلف باشم اگر من بجومے نغمہ شرم
اتنا الصدقات للفقراء والمساكين والعاملین
زکوٰۃ جو ہے سو حق ہے مفلسوں کا اور محتاجوں کا اور اوس کام پر جانیرا لونا کا
علیہا والمؤلفۃ قلوبہم و فی الرقاب والغارمین
اور جنکا دل پر جانے اور گردن چھڑانے میں اور جو نادان بھریں

وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ

اور اس کی راہ میں اور راہ کے مسافر کو ٹھہرا دیا ہے اللہ کا اور اللہ

عَلَيْهِمْ حَكِيمٌ سب جانتا ہے حکمت والا۔

تے جو اگر ہیں زکوٰۃں بھی لفت جہاں دلوں حیا
 تے سب راہ وچ پور مسافر تہیں فریضہ
 وچ انہاں ٹولیاں حصہ بن انہاں ہیں زکوٰۃ کہا
 ہک شخص آیا اوس صدقہ منگیا فراموش
 ساری اٹھ مصرف اسد غیر نہ پاؤں حصے
 ہر خازن وچ ابوداؤدوں نقل حدیث وچ کھائیں
 فقیر غریب دو جا مسکین اتھا اختلاف لیا
 تے مسکین جو سائل ہووے تے شافعی فرمایا
 ایہ موضع وچ ابی اے تے ہووے خازن نقل اگاں
 تے مسکین جو مال ہووے کچ طاقت کتبائی
 تے مسکین جو کچ نہ کھو بدتر حال ادہورا
 بھی جنہاں دلا نوچ الفت لیا اولم سونہ
 اتے مولفہ القلوب اشرف عرب سہیں بتایا

ٹھیک زکوٰۃ ان خاص فقیراں حق غریبان نا
 تے وچ علام آزاد کرندی بھی دیون قرصایاں
 رب جاننہار تے حکمت والا ہر ہر نیکی جانے
 زیاد صدائی کہے میں آیا پاس بنی سرور دیے
 رب خیراناں تقسیم کیتی خود دخل نہ میں ہووے
 جو توں بھی باب نہاں تہیں ہووے حصہ توں نہیں
 اجماع ہو یا بن انہاں ٹھہراں ہور زکوٰۃ پناہی
 نزدیک امام عظیم دی جاں فقیر جو منگداناہ میں
 جو کرے سوال فقیر تے مسکین جو منگداناہ میں
 فقر جو کچ نہ کھی بھی شس قدرت کسب نہ آئی
 فقر جو قدر نصاب نہ رکھا دوسو درم نہ پورا
 بھی عامل لوک جو مال زکوٰۃ اگر ہیں جمع کرنی
 پریتیاں خالص ماہ اوہا ندیاں موضع وچ پناہی

۳ اتے وجہ دوسری ایہ ہے جو کثرت مال دی نہیں - ضرور ہو جاندی ہے مال
 اوسدے سپاہی دل توں اتے محبت دینا دی اتے رغبت وچ خود ہشتاں اوسدیاں
 دے کریناں تاو جب کینی حق تعالیٰ زکوٰۃ جو قساوت قلبی دور ہووے پاروں
 اوسدیوں - تیسری وجہ واسطے امتحان مومن بندے دے جو کلیفان سخت بدن
 دیاں ڈالیاں اپر بندے دے اتے کڈہنا مال تہیں دقیقہ حاشیہ بر صفحہ ۳۶۳

لے بے توں بھی کئی کئی
 وچ وچ واجب زکوٰۃ دی
 تے حکمت اسدی گیا ہے
 پر غیاں سائے خیر
 دوسرا اوس دا وچ محتاجاں
 وچ پس اسدیاں کئی
 وچ جہاں میں پہلی وچ وچ
 کچ جو طبیعت مال پناہی
 سبب اس توں اتے
 ۳۶۲ ایسے جو توفیق
 ہک صفت ہر صفتاں
 کمال تہیں لنگھال
 پیڑی صفت بھی
 محبوب ہوندی جو
 واسطے ذات اوس
 دے اتے مال
 سبب ہوندا ہے مال
 کرنے اوس قدرت
 دے واپس ہوندا
 ہے مال پیاں طبع
 توں اتے غرق ہوندا
 ہے دل وچ محبت
 مال دے اتے غرق
 جاندا ہے محبت اللہ
 جل جلالہ دی تہیں
 اتے عبادت اوسدی
 ہوندا ہے مقرب پاروں
 تہیں اتے مقرب ہوندا ہے
 تہیں اتے مقرب ہوندا ہے
 تہیں اتے مقرب ہوندا ہے

دوسری وجہ اسدے کہ
 وچ وچ مال دے
 وچ وچ مال دے
 وچ وچ مال دے
 وچ وچ مال دے

دین ایذا انہی کے لیے
 درمستار دے جو چاہے مسلمان
 ایذا دینے والا ہے تو وہ
 اس کی قیامت نہیں ہونی لاتی
 تیرے دی ہو جائے پس آپ
 کی صفت نہیں انکار کرنا
 یا جب لگانا چاہے یا جسکی
 عیب یا سہا پس ایسی لائق
 عقل دی ہو جو اس کو کھیا کرنا
 علی قاری علیہ الرحمۃ نے جو
 شرح شفاء دی ہے اسے قاضی
 عیاض نے پیش کیا ہے
 ۳۶۴
 دین ایضا انہی کے لیے

وَرَحْمَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ

اور مہر ہے ایمان والوں کی حق میں تم میں سے اور جو لوگ بدگوئی کرتے ہیں رسول
 اللَّهُ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ خدا کی اون کو دکھ کی مار ہے ۱۲ ۱۱ ۱۲

تے کہیں اوہ کہیں کہہ انہاں جہت رسول
 بھی مومن من رنوں تے ایہ حرمت مومن
 ہے اوہاں جہت عذاب کہا نہ انت ہن
 نہ کروا کہ تحقیق جواب اس نبی
 ہے مومن ہوتا حرمت برکت پائے
 ہے حرمت ایہ نہ ہندی کیونکہ پچھری
 تارے دور اندیشی ہوتا عفو کریم
 نہ دل شکنی کس کرے تو جواب دیندی
 نہ پرت دہائے ان سیانہ کی نہیں
 پر ایہ خائن احمق حکمت بن کوئی
 جد لگ پردہ رب نہ پاڑے زندگی
 تہاں کہہ نہ کہندی منکر مندی
 ہے مسلم سی تا مرنہ ہوا توبہ
 تے واسد بائسہ قسماں کھاندا کہندا
 دو جو آکینا واسد بائسہ حق
 تا اوہ منافق منکر ہوا قسماں
 تا اگلی آیت نازل ہوئی ابن

بعض منافقان وچوں اوہ جو دکھ نبی
 یہ سخن تسان حق بہتر مندی
 جو دیوں دکھ خداوں ہی سس پاک
 اذن کہن کم عقل بخیر جو ہر گل
 تسان قول موافق اذن ہوا
 ہے ہر موافق تا بھی چکی جان
 ہے سادہ ہوں لہذا حق ہو
 تا نیک حمیدہ صفت ایسی
 خوشخو نرم طبیعت حضرت
 تا کہن منافق اسدی
 حال نبی کل معلم آہو
 رعایت سی منظور جو ہوسن
 دین ایذا تکلیف بنی نون
 کیسا ہک منافق کہ بیوں
 نہ گل محبتی بھی تہاں
 تے توں کہ بیوں مندا ایہ
 مومن آکیا رہا پتھر واسچ صاف

يَجْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمُ لِيُضْوَكَمْ قَسِمٌ

وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهُ اَحَقُّ اَنْ يَّرْضُوْهُ اِنْ كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ

اور اللہ کو اور اس کے رسول کو بہت ضرور ہی راضی کرنا اگر وہ ایمان رکھتے ہیں ۱۲ ۱۲

منافق رہدیاں قسماں کھان ناراضی کرن ستانوں
ایہ جو راضی کرن استائیں جو ہن مومن آئی
تا قسماں کھا کھا عہد کریند می اہل نفاق بلائیں
راضی کرنا رب بنی واسے بوہنہ لایق آیا

تے اللہ تے رسول اور سدا ہی بوہنہ خدا رس شانوں
وچہ کبیر جان جنگ تبوکوں کر کس فح سد ہاشم
تا راضی کرن ایما لڑایاں ہو یا حکم اتہائیں
جے رب بنی راضی تا سبہ کم ہون سرت بنایا

اَلَمْ يَعْلَمُوْا اَنْهُ مِنْ جِبَدِ اِلٰهِ وَّرَسُوْلُهُ فَاَنْ لَّهُ نَارٌ

وہ جان نہیں چکے کہ جو کوئی مقابلہ کرے اللہ اور اس کے رسول سے تو اسکو ہرگز

جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيْهَا ذٰلِكَ اَلْخِزْيُ الْعَظِيْمُ

دوزخ کی پڑا رہے اس میں۔ یہی ہے بڑی رسوائی ۱۲

کیا اہل نفاقاں جانن نہیں مخالفت ہو چو کرنا
آتش دوزخ رہت اسوچہ ہوا یہ وڈی خوارسی
جو کرن گناہ کبیرہ ادا نہ صوم صلوة زکوٰتاں
بیان کہاوتن کوڑگو اسی دا رہی ٹیم کراندے
شاہ رسل نون عرض منافق اپی کر دے آہے
اوس گل نالوں جو حق سادہ لایت کر کجائی

اللہ تے رسول سدیدی ٹھیک اونوں دن
الم اعلموا اتھ کہن تعلم ہو جتھ دیون باری
زناہ شراب تو جو چوری رشوت کہا سوغات
کل فاجر منافق مخالفت رب بنی دیوہ دساند
تے بعض کہن اسان جے سورہہ جے بہتر لای
اسان اسوچہ بہت خوارسی تا اہی کیتی خبر آہی

يَخْذَرُ الْمُنٰفِقُوْنَ اَنْ تَنْزَلَ عَلَيْهِمْ سُوسَةٌ تُنٰسِفُهُمْ

ڈرا کرتے ہیں منافق کہ نازل ہو اون پر کوئی سورت کہ جاوے اون کو

بِسَالِفٍ فِىْ قُلُوْبِهِمْ قُلْ اَسْتَهْزِءُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَفُحْرٌ ج

جو اون کے دل میں ہے تو کہہ ٹھٹھا کوٹتے ہو اسد کھولنے والا ہے

مَا تَخْذَرُوْنَ ۝ جس چیز کا تم کو ڈر ہے ۱۲

۱۲ یعنی جنگ آ کر دنوں
تعلیم دینی منظور ہووے
پس فرمایا کیا جو نہیں سمجھتے
علاوہ کتت نہیں حضرت
مکتے اندلیہ وسلم اور ہاشم
سبجہ آہم ۱۲ ۱۲

۳۶۵

لے یعنی پر مومنوں کو
 یا ہذا نہ حال غلبت سے
 ظاہر فرمادیئے تیس خبر
 جو وہ ہادی مومنوں کو
 حدائے عدالت آید
 چھپا ہوا ہے اس لئے یہ
 منافق یا کفری آہر مومنوں
 فون نال برائی دعا تو پیشہ
 کہہ کر اسوں اتورسوا
 ۶۶ ہونے کے آیت کے
 و تم میں جو حق اظہار
 خازن شرف
 باوجود اس خبر ہونے
 وہ منافقوں جو
 آپ توں آندے تھے
 وہ قرآن و اسوایان
 قرآن اسانوں خوار
 کروا ہی چھپا ہوا
 وہی مال حدائے عدالت
 انہ نفاق بلتی نہیں
 باز نہیں آوندی
 فقیر حلوائی غنی اللہ

منافق ڈرنگ نہ حق ساڈی کوئی شور رب آمار
 کہہ اہل نفاقاں بے دینوں تیس سافون سد جاؤ
 اوچہ جنگ تبوک ثابت واپیا ہونگ اہل نفاقاں
 تیس خیال کرو اس مردوے جس نام محمد آیا
 تے ڈبرے اپنے کیتی جا ہی اندر شام شہر
 عمار یا سردے تائیں تا فرمایا سرور سائیں
 عمار چھپیا جا اہل نفاقوں منکر ہو گئے سارے
 اسیں گلاں کر دیساں او حضرت مثل ساز ہوا

جو دلوچہ اوہاں نفاق چھپا یا رب تہ فشتا تو
 رب ظاہر کر سی رازتساڈی بھاویں برامناؤ
 رڈ اپش بنی تے کیا آپسوچے ناپاکاں
 کہے شام شہر واقعہ شتابی چاہا گنگسین پایا
 ایہ معلوم کیتے شاہ رسل نے حال تہاں ہر ہر
 منافقاں یہیں بچہ کیا سن کر دیئے سخن بلائیں
 اوچہ خدمت بابرکت اگر کر دیئے عذرتیاں
 منافق اوہا نہدے اگلی آیت نازل ہوئی آتہاں

وَلٰكِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ

اور جو تو اون سے پوچھے تو کہیں ہم تو بول چال کرتے تھے
 قُلْ اَبَدَلْهُ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُوْلِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُوْنَ
 تو کہہ کیا اتدے سے اور اوس کلام سے اور رسول سے ٹھٹھا کرنے ہو ۱۲

تے جرتوں کریں سوال تہاں جا یہ کیا سخن آلا
 تون کہہ کیا مال اتدے تے اسیاں تیاں ٹھٹھا کر دے
 تا کہیں ٹھٹھا اسین بات لغو اتو کھنڈ کریندی شاع
 بھی تیس ہونگ پنیر مسخری ہا سا کر دے

لَا تَعْتَدِرُوْا كُفْرًا بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ اِنْ تَعْفُ عَنْ
 بہانے مت بناؤ تم کافر ہو گئے ایساں لاکر اگر ہم معاف کرینگو
 طٰ اٰفَةٌ مِّنْكُمْ نَعْدِبُ طٰ اٰفَةٌ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا جَرِمِيْنَ
 تم میں بعضوں کو التبتہ مار بھی دینگے بعضوں کو اس پر کہ وہ گنہگار تھے ۱۲ ۱۲ ۱۲

نہ عذر بنا قبول ہونے نہیں کافر بعد ایمانوں
 اپاروں جو قوم آہی اوہ مجرم اہل گناہیں
 جو کرن معاف کٹول تساتھیں دیاں غلاب جہانوں
 مجھ بن اسحاقوں خازن دیوچہ نقل تھائیں
 ان تَعْفُ عَنْ طٰ اٰفَةٌ مِّنْكُمْ مراد شخص کہ آیا
 نام ہو یا فر
 جایا

آیت نازاں بدیشان وحیا

باز گوید از پئے اطہار فضل

آن میسر گردد و ایس برتر شود

ہے کفر حقارت ہا ساعیب لگاؤں حمت

ایہ وچ کبیریاں شامل ہو یا روح البیان

سخت عذاب نہاں مہی نہاں فعل یہ برک

چند گاہے او پر شانند کہ تا۔

بار بار پوش پئے اطہار فضل

ناکہ ایس ہر دو صفت ظاہر شود

ترتیباً طہار بنی اتے مال قرآن کہاں

تے کسے مومن نون ہا سا کرنا فعل کسے تمہیں پیار

خوار کرن مومن نون ہسن منع حدیثوں آیا

وَعَدَلِلَّهِ الْمُنْفِقِينَ وَالْمُنْفِقَاتِ وَالْكُفَّارِنَا رَجَمَتُ

وعدہ دیا اللہ نے منافق اور منافق عورتوں کو اور منکروں کو دوزخ کی آگ کا

خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُ لَهُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَدِيدَ

پڑے رہیں اوس میں وہی بس ہے انکو اور اللہ نے انکو ٹھیکارا اور

لَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ۝ اون کو ہے عذاب برتر ۱۲ ۱۲

۳۶۸

آتش دوزخدا پس اوسوچہ سرن ہمیشہ

تے لعنت او نہاں خادی حمت بدیوں دوری

اہے دکھاں داں مال عذاب پناہ دیویر سائیں

کافر مرد و زناں سنگ وعدہ کیا اہے

پس اوہ آگ دوزخ دی کافی او نہاں کلن آئی

تے کارن او نہاں کفارن نالے اہل نفاق ملیا

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَآكَرَ

جس طرح تم سے اگلے زیادہ تھے زور میں اور بہت رکھتے

أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ

مال اور اولاد پھر برت گئے اپنا حصہ پھر تم نے برت لیا

بِخَلْقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعْتُمُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلْقِهِمْ

اپنا حصہ جیسے برت گئے تم سے لگے اپنا حصہ

وَخَضُّنَّ كَالَّذِينَ خَاضُوا ۝ اور تم نے قدم ڈالے ہیں جیسے ہنوں نے قدم ڈالے

أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ط

وہ لوگ مٹ گئے اور ان کے کئے دنیا میں اور آخرت میں اور

أُولَئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ۝ وہی لوگ پڑے ہیں زیان میں ۱۲ ۱۲

اس بل نفاق پھیسے تیسیں وہ بلائیں نیا فانی جو پہل سنا تھیں آہ قوت مالوں و بے شک تھیں پس تیس بھی پڑھے دنیا و دنیا گناہ پاپوں وہ بے گناہ تھے اتنے قیل مقال عبث و بے چارے ہی یہ اوہ منافق دنیا عقبہ و چہ نہیں عمل گوارے خازن و بے بخاری راہوں محنت نہ لیا وے	تے وہ عذاب حشر بھی جا سونہاں وانگ عیانی پس فائدہ اوہاں اٹھا کر کسین خط و خطہ دنیا تھیں جو ہیں خود حصیاں سنگ فائدہ پاپا ہیں تان سا جو مثل انہاں ہی سبھاں کر تو گری فضول وہ ہی تے ایہ لوگ ایہاں اوہ گناہاں کھا دن والے آئے نہیں اگلیاں بعد برابر بیاں کر وی فریاد
--	---

الَّذِينَ آمَنُوا مِن قَبْلِهِمْ قَوْمٌ نُوحٍ وَّعَادٍ وَثَمُودَ

کیا پہنچا نہیں ان کو احوال انکوں کا قوم نوح کا اور عاد کا اور ثمود کا

وَقَوْمِ اِبْرٰهٖمَ وَاَصْحٰبِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكٰتِ

اور قوم ابراہیم کا اور مدین والے بھکا اور انہی بستیوں کا

الَّذِينَ اسَلَّمُوا بِالْبَيْتِ ۗ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيظْلِمَهُمْ

پہنچے انکو رسول ان کے بیکر حکم صاف پھر اشد نہ تھا کہ اوہیں ظلم کرتا

وَلٰكِنْ كَانُوا اَلْقٰسِمِ لِيُظْلَمُوْا ۝

لیکن وہ اپنے پر آپ ظلم کرتے تھے

کیا انہاں خبر نہ پائی تھیں جو پہل نہاں تھیں اور بھی مدین والے لوگ تو اوہ جوائے مار گئے پس نہیں ہی رب جھٹلا وہاں گناہ تھیں وہ جواز غیر شکر کا ثبوت کہ ہم جو حساب	نوح وہی قوم تھے اور وہی قوم تھے جو ساجد آئے بنی اربابانوں ججز میں دشمن انکے اپنے ظلم کرتا اور جو رہا غصب رہا ان ہمیشہ خانہ خراب رہا اسنے فریاد
---	--

وَقَوْمِ اِبْرٰهٖمَ وَاَصْحٰبِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكٰتِ

اور قوم ابراہیم کا اور مدین والے بھکا اور انہی بستیوں کا

الَّذِينَ اسَلَّمُوا بِالْبَيْتِ ۗ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُظْلِمَهُمْ

پہنچے انکو رسول ان کے بیکر حکم صاف پھر اشد نہ تھا کہ اوہیں ظلم کرتا

وَلٰكِنْ كَانُوا اَلْقٰسِمِ لِيُظْلَمُوْا ۝

لیکن وہ اپنے پر آپ ظلم کرتے تھے

منکر و کیا تانوں انہاں
 نسا و ہی تھیں پہلے گزرتے
 جو صلح علی السلام ہی قوم
 و چوپائی و مرقق ہو گئی تانے
 گمراہ عار و اہل بائست
 نہیں ہلاک ہوا ان قوم تھیں
 وہی نزلے دی عذاب نہیں
 برا ہو ہی انے قوم ابراہیم
 علی نبیا و علی الصلوٰۃ و السلام
 وہی بنی نمری جو بنی نمر
 نہیں نغساں
 سا فرود و نوزن پھر نہاں
 کتا اسے برین و اسے جو
 منت حضرت شجر علیہ السلام
 وہی کر جو سب علیہ السلام
 پھر انہاں
 قوم ابراہیم
 اور انہی بستیوں کا
 وہی بنی اربابانوں
 ججز میں دشمن انکے
 اپنے ظلم کرتا اور جو رہا غصب رہا ان
 ہمیشہ خانہ خراب رہا اسنے فریاد

ملہ پس آدمی نون
لازم ہے جو توبہ اسے مستغفار
کرس پیلے اس نہیں جو
آدھے اوسنوں مذاب
شکل قوم ہزار دی جو ادہ
سیب سر کشی اتے نہ توبہ کرنا
دسا بیاد اتے تاکہ سب
رو ۱۶ البیاض

۳۷۰

عاقل تائیں لازم ہے جو قوت مال اولادوں

ناہ مغرور ہو جو اپنے شہسنت نہ رہن آبادوں

حافظ

بہال و پرہ و ازراہ کہ تیر پر تانی
زور اتے مال اولاد پر توں ہرگز کوں نہ مانا
ملہ پھر اور ک تیر زمین تے ڈگر کچک چڑھی ہوں

ہوا گرفت زبانی سے کج کشت
ایتیر وانگلوں ہن کج بدت لگت ہو اس جانا
ہر اہما دگیناز ہر طاقت ضعف بنا ہوں

حکایت

ہک لی جھا نوڈی نون اندر کس مکانے
جاں مر آیا نوڈی تائیں اسجا پائوس ناہیں
اوہ غصے ہون لگاتس کہندی ناہ کربدی سیکار
میں ڈروی چلی گئی اوہاں تہیں مت پکڑ میں چہار
عذاب خسیف و اسیں ہر ت تھیں لیا اوہاں حمانے
جوشف مکان غاب گیا اٹھ گنجشف دلاتا
تے ڈگر مصیبت غفلت لری ایہ ناہ گئی اٹھائی
صحبت غافلان ہوں پوندی سیاہی اپر لاندی
بان دل مویا تا ذکر عبادت لذت ایسنع دیندی
دل مردہ ہوں باعث ہرگز مرنا یاد نہ آوے
جو پچھردی جتنا قدر اس ہونڈیاں خداوے
جتنی جب دیاری اتنا ہونڈا اور خداوں

آپوں کہ گیا کتے کہندا بہہ توں ایس مکانے
بونہہ دلیگر ہو باوچہ غصے آئی کتوں تہیں
توں چہور گئیوں اس قوم اندر جو عاقل نہ کرسا
تے میں ہی سنگ بہاں پچھی جاوے کہندا اول
ال طفیل صیب نے تاد سے نوڈی کہیا نے
نکھ جان دلاندا غصیوں یا معرفت تہیں باندا
میں ڈر گئی مت اہناں غفلت ہوں پاوے
تے پہلے مرگ قلوبوں عاقل اپنا آپ پچاند
ناہ ڈھک بیڑی دل مویا نہ ہونڈا اثر بھیند
بہتی حرص کرے دنیا دی مال جمع ہو جاوے
تاہک گہتا ب کسوی کافروں ملدا مال اناوے
غضب خدا واجب اتے اوہ وچو دنیا رغیبا ہوں

وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضُهُنَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

اور ایمان والے مرد اور ایمان والی عورتیں ایک دوسرے کے مدد میں سکھاتے ہیں
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ نِكَاحَاتٍ اور منع کرتے ہیں برے سے

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

وعدہ دیا اللہ نے ایمان والے مرد اور عورتوں کو باغ جتے میں نیچے اون کے

الْأَنْهَارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ

نہیں رہا کریں اون میں اور مسکن ستھرے بننے کے باغوں میں

عَدْنٍ وَمَرْضَعُونَ مِنْ أَلْفِ أَلْفٍ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

اور رضامندی اللہ کی سب سے بڑی یہی ہے بڑی مراد

تے جہانندی ہزاراں گن رہن نت وچہ اگھانند
تے خوشنودی ریدی پاون وڈی مراد کالوں
تے اس آیت وچہ وعدہ کیتا بندیاں یا اتہائیں
نذرے مزہ کر محاس وچہ بدور کتاب سائیں
پہاڑاں کستوری دیاں چیل جاری رہن سڈھن
جو جنت وچہ محل موقی دے شاہ رسل فرمایا
سرخ یا قوتوں تے ہر گھر وچہ شتر خانو پلے
شتر شتر فرش پھلے ہر ہر رنگوں پیارے
تے شتر خولچے نعمت رکھے اسد سیش کمالا
تے قوت ایڈھی جو طی کری ہر مہم قہمیں سہم
خلاصے وچہ تفصیل رسدی ہر کیتی مرد کمالے
اوہ کہن لبتیک سعیدیک نڈایا ہوی حکم شترتاں

بہشتاں وعدہ کیتا رنگ مومن مرد زماند
تے پاک محل جنات عدن وچہ تے بہر سہ مالوں
وچہ روحیاں آیتاں خبرا ہی انعام تو جنت سائیں
تے جنت والیاں نہراں پانی بد بو دین نہیں
اوہ اپر زمین دے چون نہ ہوسن عمت زیم وچہ کھیا
مساکن طیبہ ابو ہریریوں نقل جلال لیا یا
تے ہر ہر وچہ محل وچہ شتر شتر خانے اسے
زمر و سبز کنون پھر ہر ہک کوٹھر پوچہ سو ہار
ہر فرش اریا پنیم والی ہک حور بیچی خوشحالاں
شتر شتر خادم سو ہر خدمت وچہ چلک تہ ہے
عدن اندر اصناف لیا تے ہن تفسیر الہی
بنی کیا رب جناتوں کہے اہل بہشتاں -

۴۰ دے ہک محل ہے۔ اتے کہا مقاتل نے عدن ہک جنت دے اعلیٰ درجے دا نام ہے
وچہ اسد سے بہر نسیم جاری ہے اتے گرو اسد سے محل میں یا قوت اتے موقی اتے سونے
دے اتے عرش تہیں ہوا چلدی ہے اتے وچہ اسد سے نقید عشا شیبہ بصر صفحہ ۳۷۳

تے کلخ دا اور نہ مقام
ہونے دا خوف
دینے خوش ہو جا یا فدا
تنگے دا ایو وڈی مراد
اعنی اللہ عتہ
وچہ ایک روایت مس
عین نکلیاں ہیں
یہ روایت حسین
۳۷۲
وچہ تفسیر
در مشورے آئی ہے
فقیر علو اسی عنی اللہ
۵۰ اتے کہا وچہ
تفسیر کیر دے وچہ پوچہ
جنت عدن دے دیلیاں
وچہ قول میں بیلا ای
جو عدن نام ہک مقام
وچہ جو چوچہ جنت دے
وچہ کہہ گیا معا کولے
انے جو کچہ حکم بن حاس
نے جو جنت دے وچہ
کے محل ہے اون
دے گور وچہ بین
انے چچ ہزار بین
وچہ اتے ایک
سائیک عطا بن
نے باغ سائیک
رضی اللہ عنہا نے
عدن دے سائیک
صد

کے محل ہے اون
دے گور وچہ بین
انے چچ ہزار بین
وچہ اتے ایک
سائیک عطا بن
نے باغ سائیک
رضی اللہ عنہا نے
عدن دے سائیک
صد

جسد حب نبی، دی صائم الہی بہاوتی آوی

اوستخیں بہتر اوہ جو کہا و عزت جو اسوں بہاوی

مسجد

خوزندہ کہ خیرے براندر دست

بہ از صائم الہی و بنا پرست +

نخ چیزان اصحاب نبی ویاں لازم کیتیاں آیاں

جماعت نال نماز تے تا بیداری سنت بہاویاں

عمارت مسجد پرین قرآن لستے لڑ ماراہ خدا

تے نبی کہیا کجہ بند و استوں افضل دہن ڈھاٹے

رہی راہ جو لڑن تے عورتاں افضل اوہ فرمایاں

جو باجہ اجازت کہوں نکلن ہرگز ایہ نسیاں

نبی کہیا تہیں ڈر و خدا تہیں یون دکھ آیاوں

اوہناں لیکانوں جو رہی راہ جو چو لڑن صاف

رب ہیک آہناں غضب کی جہ پاشن بنیاں ہار

تے کرے قبول دعا مجاہداں مثل بنیاں پیار

مجاہدہ کرنا مال نفس دی کم مشائخ آیا۔

یا جو اوہناں مرہی تے قوم اندر جو شیخ بنایا

اوہ مثل نبی دی قوم اپنی وچ شیخ زمانہ سنا

نبی جوں و پامنت ایہ خود قوم اندر خورسندہ

مشورہ

گفت پیغمبر کہ شیخے رفتہ پیش

چوں نبی باشد میان قوم خویش

حکم کرینا مال نفس دی لڑنا شیخ سو ہارا

نفسانی صفتاں تے شہواتاں نفسوں ہار ہارا

مخبر نال صدق دی نالے عمل شریعت رہوں

چلے لٹ نفسہ دی دائم کا فر نفس بناوں

مردانہ اوکھیا نہ من وچ سلوک کہا میں

اہناں حکمت سنگ کچھو جو شکر لاف چھاوہ میں

ہک نفس منافق اتوں کرن قبول ہر پیر تیاں

پر وچوں عہد دے و مواریثت چھاوہ میں

اوہناں لازم دین سخت ریاضت پاک ہوں ہرا

و اقلظ علیکم رب کہیا سختی تہناں پہا ہوں

جو ہیک ہو یا بہتر نہیں تو روزخ لوی نہیں

و ما و قوم جہم و میں لڑتے کہیا جوں اس میں

يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَكَذَّبُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ

تہیں کہاتے ہیں اسد کی کہ ہم نے نہیں کہا اور بیشک کہا ہے لفظ کفر کا

وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ

اور منکر ہو گئے مسلمان ہو کر۔

وَمِنْهُمْ مَّنْ عٰمَدَ لَآئِنَ اٰتٰنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنُصَلِّنَّ

اور بعضے اون میں وہ ہیں کہ عہد کیا تھا اس سے اگر دیوے ہم کو اپنے فضل سے تو ہم خبرت کریں

وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝ فَلَمَّا اٰتٰهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ

اور ہو رہے ہم نیکی والوں میں پھر جب دیا اون کو اپنے فضل سے

بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۝ فَاَعْقَبَهُمْ

اوس میں بخل کیا اور پھر گئے ملا کر پھر اوس کا اثر رکھا

نِفَاقًا فِیْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰی یَوْمِ یَلْقَوْنَہٗ بِمَا اَخْلَفُوْا

نفاق اون کے دل میں جس دن تک اوس ملیں گی اسپر کہ خلاف کیا

اَللّٰہَ مَا وَعَدُوْا وَّیٰۤا کٰذِبُوْنَ ۝ اَلَمْ یَعْلَمُوْا

اللہ سے جو وعدہ دیا اور اسپر کہ بولتے تھے جو سچے جان نہیں چکے

اَنَّ اللّٰہَ یَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰہُمْ وَاَنَّ اللّٰہَ عَلٰمُ الْغُیُوْبِ ۝

کہ اللہ جانتا ہے اون کا بھید اور مشورہ اور یہ کہ اللہ جاننے والا ہے ہرچیز پر

مخلی صمد
پہلو میں
۲۷۹
۱۷

<p>جسے ہاں مال بلوغت تک فضلوں کا ثبوت آوے</p> <p>تا بخل کینے نہ پھر گئے اور نہ پھیر کر اس نزاری</p> <p>اوس دن تک جو اس نے انہوں کو شامت الٹا</p> <p>تے اللہ جاننے والا ہے انہوں کا بھید</p> <p>بعضوں نے اللہ کا نام اللہ سے</p> <p>ڈرنا ہی ہے جو اللہ کا نام</p> <p>پر کارن نہ ہو خاصہ ہے خاصہ بفریاد</p> <p>تو پھر اللہ کو اللہ سے اللہ کو اللہ سے</p> <p>تو پھر اللہ کو اللہ سے اللہ کو اللہ سے</p>	<p>بعضوں نے انہوں میں اوس عہد کے مال فرا</p> <p>تھے ہوئے پھر نہیں جو فضلوں کا تھا انہوں میں</p> <p>پھر اوس کے نفاق پیا ربا ندرلان تہاں</p> <p>بکھلا جانے میں جو اسے جاننے والے ہو</p> <p>جانتا وقت ہے تو یہ بات خوب</p> <p>ظاہر و باطن گناہ سے کر خدا</p> <p>اللہ صدقہ کرن قبول بہا میں پریشانی</p> <p>یا اظہر ان ہوا اللہ سے اللہ سے اللہ سے</p> <p>ایسے ہی بخیل مانتے رہے حق سامنے اوس</p>
---	--

خبر گذار کے حضرت عثمان
 نے سفر شام دی سورداری
 دا قصد کیا آپس یہ وہی
 سورداری آپس یہ وہی
 شام را موقوف کیا تہ
 دوسو لاکھ سے بہادران و بہان
 دیاندر آئے ایک ہزار اشکال
 سو سلا دار و بیہ خدمت باہر
 حضرت مسکندر علیہ السلام
 ۸۰ سو لاکھ حاضر تھے
 اپنے وقت میں اسے
 عثمان نہیں رضی ہوئے
 بی بی اس نہیں رضی ہوتے
 یعنی چار ہزار درہم
 یعنی سو سن خرما
 یعنی دو ہزار چار سو
 سن خرمنے ۱۲۱۲
 یعنی بی بی دلوچ کے
 جو بی بی شخص امانت رکھتے
 نے میں کہا وہاں باہر
 سورداری پر عہد لیا گیا
 یعنی جو میں وفات کرے
 اتے جان بچے جو لگے
 بولے ۱۰ روم البیان
 سے یاد دلوچ اختیار
 چکا نہیں رکھتی تھی
 قتل کیا و نہ ہو گیا
 دلوچ کے و چار ہزار
 دیاں دلوچ کے
 روم البیان

بعضیاں بدل جہنم بعضیوں سیاہ دل ہون بنا
 پھر ہو گناہ ہوں اظہاری شامت عمل تباہ
 دس ہزار سوا جنہاں تہیں جمع ہو چکے ہے
 تا مالی مدد جہت نبی ترغیب یا راں فرمائی
 لگے نذر کرن خود مالان سبیاں حکم گرامی
 تے ادما مال عمر تے دو سو لاکھ عثمان سو ہاندا
 عباس تے سعد لاکھ تے عمر تے سلمہ اہل کماوں
 عاص بن عدی نو سو دس خجور آندی سہا
 کہند اراتن صبح تک میں فدوریوں مصباح چاہا
 اس کل صدقیاں دے آئی کہو بی یا راں فرماندا
 جو نامور دی خوش ہاں ہاں کیا خرچ تداہاں
 جو صدقہ والیاں وچہ میرا بھی ہو و نام سو ہاندا
 نا اگلی آیت اہل نفاقاں حق نازل فرمائی
 تے کر خیانت وچہ امانت حضرت اکہیا صافی
 بھاویں صوم صلوة گزارے ہوندا اہل شرورا
 اطلاق نفاق داروا بنا یا صاحبس روح و دلہی
 ایہ بھی قسم نفاق ایہاٹی اتے منافق سوئی
 ایہ ظاہر عام تے دو جا قسم جو موہوں مسلک ہندا
 وچہ نفس چھپاوی عمل نہ کنائں کہی موہو کر تباہ

بعض گناہاں بدے دنیا وچہ تکلیفان کن
 نہ توبہ دی توفیق ملو ناہ جانے برا گناہاں
 جان جنگ تبوک تیاری ستر ہزار مجاہد ہے
 رو پیہ مول نہ آہا جتھیں ہو و سامان لڑائی
 تا اپنی اپنی ہمت و سست موافق یا رتاما حی
 یا صدیق زینق اپنا کل مال گہروں کڈہ لیاندا
 تے عبدالرحمن بن عوف ہی اپنا لیا نذا نصف اموال
 حاضر مال کی توجہ خدمت حضرت ڈیہر لگا کر
 اتے عقیل انصاری کھساع خرماں سدا لیا یا
 کھٹ پاجہت عیال آئیوم چٹاک صاع اتھ لیاندا
 تا عبد الرحمن عاصم و حرق وچہ طعن کیتی گمراہاں
 تے ابو عقیل نوں ہسدی ایہ بھی نامور خیو چا ہندا
 بہلانی تے رتائیں اس ٹپے تمراں لو کر گیاٹی
 منافق تن نشایاں آہیاں جو ہوشہ تو و عد غلامی
 ایہ تن جسوچہ ہون منافق بندہ ہواہ پورا
 پر جو عمدا کم کری ایہ یا اوس عادت ہوئی
 جو گل دلوچ ہو رتے موہوں ہو و اوس الٹ ہوئی
 جو ظاہر کری اسلام تے دلوچ اوسدی الٹ کھیندا
 تے کر کر عمل پوشیدہ رکھن ظاہر کر دی ناہیں

غدا ب و ڈا اوہاں ایس نفاقوں ہوئی روز حشر وے
 ایس قسم نہیں لوکی غافل اکثر ایہن مردے +

۱۰۱۲
 رویم البیان

الَّذِينَ يَكُفِّرُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ

وہ جو طعن کرتے ہیں دل کھول کر خیرات کرنے والے مسلمانوں کو

وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ

اور ان پر جو نہیں رکھنے مگر اپنی محنت کا بھراوپر ٹھٹھے کرتے ہیں

سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

اللہ نے انہیں ٹھٹھا کیا ہے اور انکو دکھ کی مار ہے ۱۲

۱۲ یعنی مبارک خیرات نے
حاضر جہاد انہا ندی
منافق لوگ بیادہی
نسبت کر دی ہے
۱۳ ایہ وہ چوتھی آیت ہے
۱۴ جو سزا زدہ ہے
۱۵ کہ انہیں سکا ہے
۱۶ اللہ نے انہیں سزا
۱۷ دی سزا زدہ ہے
۱۸ ہم یعنی اس
۱۹ نام ہی عبد اللہ
۲۰ عفا اللہ عنہ
۲۱ کہنا اللہ تعالیٰ
۲۲ سزا زدہ ہے
۲۳ کہ اس نے
۲۴ نہیں ہے
۲۵ "خلاصہ"

۱۲ تبصرے محنت باجہ نہ پاؤں تنہا عیب و سبب
۱۳ کارن اوہاں خدا کا نہ اندر دوزخ بہا
۱۴ پسند ہی تہی بنی نون سنگ اخصا صنی
۱۵ اوہ پیو دی مرضل ندر وہ چہ خدمت کر غرض
۱۶ جان بخشش اس حق چاہی آیت اگلی بھی

۱۲ منافق عیب و ن جو ہوں خوشیوں صدقہ و بندہ
۱۳ اوہ ٹھٹھا کرن اوہا نون ٹھٹھا کر در ب تنہا
۱۴ جو مال اخصا صنی محبت ہو عمل بہا پس گہٹ آیا
۱۵ عبد اللہ ابن ابی داہیا نام عبد اللہ
۱۶ کر پیو میری دی حقو چہ حضرت استفادہ

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ

تو ان کے حق میں بخشش مانگ یا نہ مانگ اگر ان کیواسے بخشش مانگے

سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا

ساتھ بار تو بھی ہرگز نہ بخشنے انکو اللہ یہ اسپر کہ وہ منکر ہوئے

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

اللہ سے اور اس کے رسول سے اور اللہ راہ نہیں دیتا بے حکم لوگوں کو

۲۱ جو شتر واری سنگیں باہیں حضرت لیکتہ ہاند
۲۲ نے قوم اس رب کر عہد ایت جو بد کار سدا
۲۳ جزا جب ہی تعلق عالم قیامت مال ایسا فی
۲۴ نے دیا روچہ حق سفاش ایہا نہ منع سوا

۲۱ تو بخشش مانگ نہاں کارن یا نہ بخشش جہت
۲۲ مخر و ہم اس جہت جو رب ہی سنگ اوہاں کفرنا
۲۳ ایچ بخشش مانگنی رب تہیں اس نہا ہوں ظلم ہرانی
۲۴ تا پڑہن جانہ منع بدرجہ اولی ہو ہی پیارے

فر فر جو کہنے سے کہیں بد
 ایک اسانوں کے دی
 ایمان دی پوری شہادت
 نہ سٹے تہ تک مغفرت
 حق اوس سے نہیں
 شکر سے نوز باسدین
 ذک نام ادب اور اسد
 اسنے اصحاباں سٹے ہی
 بد نین نہیں اتے کہند
 میں ایسے روایت
 وہاں وہی
 اس طرح
 نبول کہنے سے بیان دی
 اوسیاں سے جو ابابا
 فریختی نہیں جو ابابا
 کے غرت ہونے میں
 بانسین اتے حالانکہ
 فرمایا اسد خالنے
 حالوت جاو و میں
 فرمایا اسد خالنے
 فرمایا اسد خالنے
 فرمایا اسد خالنے
 فرمایا اسد خالنے

فاسق کنوں مراد اتھ کا قرناہیں رب تو او
 اتے نفاق ظنوں کسید و حق بخشش کن
 اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ظنوں بت حق تہو
 اتے یقین نفاق نہ ایدہ ممکن مول نہ آیا
 نے حضرت پاس جان کر کوئی کر سوال جو چا
 بڑے رحیم کریم حریص معافی اپر وا تم۔
 پس اس شکر نون معاف کیتو تو اپنا حق تملی
 نساں بہاویں معاف کیتا تو اپنا اس منافق تہا
 میں حق تیرید ابدلہ اوسوں کراں معاف تہو

نہ بخشش جہت کفار بہاویں علوتہ وارا لا
 ایسے نہیں جویں وہ قرآن کیا خود اسد
 جاں علم یقینی حال تا پھر منع دعا سمجھو
 ہک گمراہ ظن مگر لگے اوہاں منع دعا تہا
 نہ آپ کے نون رنج کریند و خاطر بڑی سکا
 بہاویں کیتا دشمن تا بھی کرن معاف جہم
 تا بخشش منگی رب تہیں اس حق ہو یا علم
 پر غیرت بدلہ بیلہ اوسوں ہرگز چھوڑی ناہیں
 میں مول اسون بخشاں تیرا لہ بدلہ ہو

فِرْحَ الْخٰلِفُوْنَ بِمَقْعَدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَ

خوش ہوئے بچھاڑی ڈالے گئے بیٹھ رہ کر جدا رسول اللہ سے اور
 لَرِهَوْا اَنْ يَّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ
 لڑا لگا کہ لڑیں اپنے مال سے اور جان سے پیغ راہ
 ص جو ایمان لیا سے اسے ہک جگہ فرمایا لکن المؤمنین خیرا یعنی مومنان سے نیک ظن
 رکھو۔ ان بھقظ الظن انہم تحقیق بعض ظن گناہ ہوندا ہے اتے فرمایا ہک جنازہ
 چلیا جاندا آتا کوک کہیں گے ایہ بہت چنگا آدمی آتا فرمایا آپ نے وجہ پھر وہ سزا
 جنازہ نکلیاں پھر لگاں سے ایہ وجہ اصحاباں عرض کیتا کہ اجب فرمایا پہلے نے بہت
 وجہ ہو یا در سے تے دوزخ اتے وچہ در مشور سے تے آیت ویکون الرسول
 علیکم و قد صدق وچہ آدمی وچہ زمین سے میں مہر گاہ میں خدا سے جس سے
 حق بسطرح دی شہادت دیوں گے اسد لعلہ اذ سئلہ کہ قبل کہ کہیں جہنم اہل
 اسلام اصحاباں اتے ادب اور نون با ایمان اتے بزرگ بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۳۸۲

اسانوں اتے بیاباں
 سوا باں نون
 چوہاں ایمان سے
 اسے کہیں
 اسے کہیں
 اسے کہیں
 اسے کہیں

جزیہ یا مؤمن فقد
 اظفأ نورک چی
 یعنی ننگہ لکھو جو
 تحقیق بجھاؤنا ہو تو
 لگ بھری توں
 دوم البیان
 یعنی کہ زہریرا نے
 کہا کہ نہیں لکھو
 ذیل مبارک لکھو
 ایسا ہی ایسا نہیں
 بیٹھ کر مطلق
 ۳۸۲

آدم و نوح و ابراہیم و اسماعیل علیہم السلام
 ایہ کنوں جنم لیا نہ تمیں ل شتر پانیوں دھو کے
 تے کھاہ اسوں پہ حضرت آدم کے عرض گزار
 تاکہ کیا اولاد جو تیری ہو سی تا بعد را کہی۔
 جو حضرت اکسا و فرخ مومنان کر کے پکار خیر توں
 تے با خدا ہو وی جو اس پہ لاجیز کوئی کوئی ساڑ
 تے سر سلامت کیونکر ہوئی اپر خلیل سو ہار
 فلیضحکو اولیاء لیکو کثیر استہوڑا روم بہت لوکا
 اوہ گلاں کرن سے ہن سرور تنہاں پہلو فرمایا
 عرض کیتی اسان کیا نشی حضرت نور ہار لڈاناں

کہہا گیا نشی جبرائیل کیا ایہ گدی ہر چکیاری
 آتش اس تے ڈال پکا میں رولی آگ کو کے
 بچسی کو یں اولاد میری اس آتش گر پیا
 آتش دوزخ توں سنگ ہاں غرض کوئی کہی
 لنگہ حبیب تیرا نور سجھاوی میری لگ قہر توں
 جو شب معراج دوزخ تہیں گزری کوں جسے
 ابویں حبت بنی حسن لوچہ اس کہ آتش ساڑے
 اس کارن جو قوم پرک نکلے بھ صفا می
 ہو آدم اللذات تانہن تسان و کرن نت آیا
 فرمایا اوہ موت ایسا ہی جسدیاں ایہ صفاتاں

حکایت

بصری حسن جوان کنوں ہک گزری بکس دیسا
 کیا پل صراط اتوں توں لنگیا عرض کیتی اسکیں
 فرمایا بس پھر ایہ ہا سا کیونکر تینوں آوے
 جسموں جنم نہیں جو میں چہ دن میناق پر لے
 تے وقت نر عدی کیونکر ہوئی نال ایمان مرسیا
 تے سبے ہتھ و پیر نامہ لمسی یا ہتھ کھتے ملنا
 وہب منہ دا پت آہو ذکر بانی سو ہارے
 ذکر یا فرمایا ای کچھ کیوں روویں اسجا میں
 ص کرنے وقوع مہر دی پس تحقیق امر امر دامطاع ہی نہیں نزدیک کچھ ہو رہی سو رہیں روح این
 یا مراد رو دن تہیں غم کرنا ہوائے ہن نہیں مراد خوشی کرنی بقیہ حاشید بر صفحہ ۳۸۵

لے اوہ ہسدا آ یا اونوں فرماندی دس پیار
 کیا جانیں حنت وڑاں یا دوزخ کہند جنم میر
 استھیں بعد نہ ہتیا اوہ کہدی اندر غماں مہا
 سجدہ ہک کیتا بادو یا کیتا مول نہ جانے
 یا با بجا ایمان تے کیا کچھ اندر قبر عذاب جریسا
 تے عمل میری مدد نیک کوں جدو چہ تر ازو تلنا
 خود پیسا بچی ڈٹھوس روند اندر قبر پیارے
 عرض کیتی ہاں مشفق مینوں ایہ گل دی تہیں
 ص کرنے وقوع مہر دی پس تحقیق امر امر دامطاع ہی نہیں نزدیک کچھ ہو رہی سو رہیں روح این
 یا مراد رو دن تہیں غم کرنا ہوائے ہن نہیں مراد خوشی کرنی بقیہ حاشید بر صفحہ ۳۸۵

۲ پی سی امت
 روح دوزخ نہیں
 نجات پاو گی
 فقیر طواری حقیقی
 اللہم اغفر لکاتبہ ووالدیہ
 والمؤمنین والمؤمنات وایہذا
 من انار
 فرمایا لیکو کثیر
 تہوڑا ہتھ و پیر
 سے اتے ایہ اشارہ
 بس طرف مت عوی
 اتے عمر دنیا دی تہوں
 ہے بہا میں نارسا
 عمر ہو دی ہے بی عقل
 من العقل ہے ویکو
 ازت دی خوار بیفعل
 دے جو کھو ہوا کا
 دے کہہ جان دے
 دے لفظ امر تہوں
 ادس دی حشر
 ایہ صورت باجوں
 دے پورا جب

ادس دی حشر
 ایہ صورت باجوں
 دے پورا جب

سہ روز خاتمہ بہشت ہک کہند اللہ انہما
 پانی اکھیا نوالہ گرمی اوسدی تررت ہٹاوسے
 ہے کعب جبار کنوں جاں کوئی خوف آہوں
 مسح کرے سنگ پران پنیاندی باطن سہیائیں
 انس کنوں تن اکھیاں تا ئیں آتش ساڑھی پائیں
 جو راتیں جاگیاں پہرا تا اندر راہ خدا
 ہزاروینارونڈن تہیں رہا راہ ایہ بہتر آیا
 سوچو توراتا سرت آدم جبہ بخوں گن لکھیاں نہیں
 پس حمت ریدی متھہ یا جا نیوں دور کچھوئی نہیں
 رب دوزخیاں تے رونا گہلے پس اوہ کرسن رسی
 ناجو مندا وہاں انگوں شکل ساپاں
 جاں خضر موسیٰ نوں خضرت ویلے کھیاد پھراں پھراں
 دنیا روچہ مسکو یں حسنوں خبر اخیر ی نہیں
 روون خوشیوں غمیوں حمت خوفوں روون نا
 بجز فرخ تہیں وقت نوروون ظلموں ضمنوں سہار
 نال نکلے روون اس دی قسم دوویں گویا
 دو جا مندا تے مذموم جو روون حمت دکھا
 تے ہس گھٹ اتی جو سوتوں غافل تہیو ناہیں

بخوں کہیں باجہ نہ کوئی شئی گرمی اوس اوتارے
 تا زکریا فرمایا روچہ روچہ فرماوسے
 رب ملک گہلے یک پر پختلی اسدینال ملونا
 روون اس پاروں کوئی ایہ حمت اسدیاں
 ہک جو راہ خدا روچہ دیان روحیاں سہجھائیں
 تزبجیاں خوف آہوں رویاں کابل افادے
 جو خوف آہوں ڈر کو جس نے آسنو ہک دکایا
 تا کپڑے نال نہ پونجہ اوہ آئی حمت رب حمت تہیں
 بلکہ مان آیا سنگ تلیاں روح البیانوں پائیں
 جاں بخوں ختم ہون تاروون آنسوخن شہری
 وچہ روح البیان حدیث نبی تہیں کامل مرو لیا یا
 کسے حاجت باجہ نہ لڑا فحک تعجب باجہ نہ کرنا
 گناہ اپنی وکھیں تے روون کار ایہی صلحا میں
 ہک روون کوئی نے روو سو اتی روون او
 تے روون نفاق جو کہیں روون غافل سارے
 ہک چنگا محمود جو ولنوں نرم ذکر کر چائے
 تے طالب عقو تائیں لازم روون پونجہ ہر جا
 تے علامت ایہی چنگا مندا لماناں سہل نہ جاہیں

حافظ

کہ ز سر سچ بتائیں قضا غافل بود
 کہ کے عدد اپنی تفسیرین بخشش مشک اسلاما

وید آن فہمہ تکبک خراں حافظ
 پچھلی رتیں سجدی کیے روویں کنوں گناہاں

تفصیلاً حاشیہ صفحہ
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹
 ۵۰۰

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذِنُواكَ

پس اگر پھر لیجاوے مجھ کو اتنے کسی فریق کی طرف اور میں سے پھر یہ نصرت چاہیں
لِلْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَا يَمْنَعُكَ اللَّهُ أَنْ تَقَاتِلَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْ يَكُونَ لَكَ مِنَ اللَّهِ جُنُودٌ مَعَكَ

نکلنے کو تو تو کہہ ہرگز نہ لکھو گے میرے ساتھ کہی اور نہ لڑو گے میری ساتھ
عَدُوِّكُمْ وَأَنْ تَقَاتِلَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْ يَكُونَ لَكَ مِنَ اللَّهِ جُنُودٌ مَعَكَ

کسی دشمن سے تم کو پسند آیا بیٹھ رہنا پہلی بار سو بیٹھ رہو
مَعَ الْخَالِفِينَ ۝ ساتھ بچھاڑی والوں کے

فر لکھن کارن اذن منگن کہہ لکھنیں کہاں
تسین پہلی وار بہن تو اسی بیٹھ رہو چھاپیں
تے دو سر جنگ کہی نصرت مال طین تد چاہوں
نہ ساڈوں مال چلوں اس دشمن سنگ و ہتی ہیں
ہیں یہی اوہناں بیٹھیں ایسا سنگ ہو بخود ہی
تا اگلی آیت حق او سو بیٹھ چھاپی پاک آہی
جو کر دی آہے لوگ منافق وقت رسول گرمی
بہاویں پاس خدا و عیما مقبول عمل انہاں سار
تے مادک تب لال فعال قلوب دل پیرد
نکر عی قبول انہاں تہیں عمل جو لکھن جنگ تہاں
باہجا ہانڈی ہو رعباوت تا مقبول نہ بہاویں
تے مشد عی اسر بنی واصوم صلوة زکوٰۃ انہاں
بہاویں خبر بنی انوں پر ظاہر سنگ حکم کاند
ہی مامور نہ آہی حکم باطن تو کرن ذائقوں

پس جو موری تینوں سے طرف کٹ لیا ہاں
تے کرینہ لڑ سوناں میر تیں ہرگز دشمن
مڑ جنگ تو کوں اہل نفاق جان و چیدیوں
جو سانوں ہی لعل بھراہ تا آگہ اوہناں تیاں
جو جنگ تو ک دیو بیٹھیں تو خوش ہو گا
اتے علیہ ابن ابی منافق مرن لگا جو وہی
اصوم صلوة زکوٰۃ جہاد اتنے حج عمل تمامی
اوہ عمل آہو مقبول تہاں نہ زور عمل سو ہاں
جو شاہ رسل فرمادہ عی ظاہر عملاں حکم میں کرد
رب تہیں حکم نبی انوں ہی متخلفاں حق ساند
نال نبی دے تے سنگ دشمن لڑن تہاں نہاں
حکمت سی جو ظاہر اوہ اسلام قبول کر تے
بہاویں کفر نفاق اندرونی دلوں چاہن چھاپا
حضرت طمع کریندی ہوسن تا سب جلد نفاقوں

تفسیر حاشیہ صفحہ ۳۸۵
پس چلوں پہلے والا قبضہ
بہاویں کفر نفاق
عاش جو بیٹھیں با زوری نہیں
حاشیہ صفحہ ۳۸۶
علیہ ابن ابی منافق
اصوم صلوة زکوٰۃ
جو شاہ رسل فرمادہ
رب تہیں حکم نبی
نال نبی دے تے سنگ
حکمت سی جو ظاہر
بہاویں کفر نفاق
حضرت طمع کریندی

لو غازیانہ تھیں تنہاں اور کیتا رب سایش
 نے صحبت کنوں بنی دلوں انھی ہو جو دیکھانی
 مرشد محرم حال مریداں بہاویں ہوں کذا
 خدیجہ زید غلام اپاسی بنی نون بخشا آما
 فرمایا سچ زید کنوں جو ہے متطور ستائیں
 کیا زید گیاں جبک گردناں پیش محبوب الہی
 احب الی من الحق بونہ بہاوی اسی غلامی
 پھر بنی کیا اختیار کیتا جس خاص نسیہاوں
 کھاج کیتا سنگ ام میں پھر زینیاں پیار

تے دفتر کنوں مجاہدیناں کے کئے نام تہا میں
 ایتھ پھی ہیں تنہا نہی پاوں ہو غدا کہیا
 پر پردہ پوشی کر دے مرم رسوا کر دی ناہیں
 باپ اسد اکل لیون آیا پاس بنی دی جاہا
 تا صبح دیاں پس پوئے نے پھیسوں مری تہا
 ہی صحبت احب الخلق دی گردن زید لگائی
 طرف ضا آزاد ہوں تہیں چھہ محبوب گرامی
 پسند اونوں میں کیتا تا کر آزاد جانوں
 تے پت بنا یا منتہے نش حمت مال سوہا

حافظ

گدائے درجاں بسطنت مفروش
 اہل نفاق ناپاکاں تائیں استعداویہ ناہیں
 ناہیں سفر حضر چہ دورے اوہ کھرتے ہیں

کے زسیاہے میں در باقباں رود
 جو صحبت ایسے سبارک سدا پاون ترقیبیں
 چام چرکان فرض سیاون نو اوقباں اتہم تہیں

وَإِذَا الرِّجَالُ نَوَسُوا لَوِيكِيَّةٍ
 سیدی راہ لکلن تو لڑناں مرواندا کم آیا

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِمَا
 نامرداں تے بیدواں تہیں کہ ایہ برسرا آیا

يَا بَرِّوْهُمْ بَنِي زَيْدٍ وَبَنِي مَرْثَدَةَ
 یا برو بچوں زناں زنگو و بوئیں پیش گبر

يَا بَرِّوْهُمْ بَنِي زَيْدٍ وَبَنِي مَرْثَدَةَ
 یا چو مرداں اندر آئی گونے در میدان فگن

سعد

ندہ ہوش مند روشن راخ
 بوریا باف گر چہ بافندہ ات

بفر وایہ کار ہانے خطیر
 ہرندش بکار گاہِ حریر

ایہ بچوں میں انجمن
 پختہ ہوئے تھے آپسے ہوا
 نہ کھلے طرف چاوردی تھو
 اتنے ظاہر ہو گیا جو باقی
 میں تے نہیں آتے ہیں
 قسم دی عقوت ہوندی
 میں نون مال اونہاں سے
 اسے عفت پاندا اسلام
 بعین عفت اپنی سلام
 نے مال منساں خالصانہ
 روح البیان
 میں مال کے وسیلہ سے
 اسے تیرا وسیلہ سے
 مال جو عی شری علیہ وآلہ
 وسیلہ یا مثل عورت سے
 رنگ کے پورا لگاؤں دا
 آنکھ کے گھبراؤں دا
 دس ڈال دیکھو میدان
 دانا آدمی احسن کیخونوں
 بہار کم نہیں دیندا ات
 ہم پوریا باف حریر ہانی
 ہمیں کر سکدا
 فقیر صلائی عقی نام تو
 اللہ انظر لکاتبہ والہ

وَلَا تَصِلْ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتٍ أَبَدًا وَلَا تَقْدِمِ عَلَىٰ

اور نماز نہ پڑھ۔ اون میں کسی پر جو مر جاوے کبھی اور نہ کھڑا ہو اور

قَبْرِهِ طَرَفًا لَّهُمْ كُفْرًا وَابِلًا لِّدِينِهِمْ وَمَا لُوَاؤُهُمْ فَيَسْفُونَ

اس کی قبر کے وہ منکر ہوئے اشد سے اور اوس کے رسول سے اور مردوں میں حکم

وَلَا تَعْجَبْ أَمْوَالَهُمُ وَاللَّهُ لَمَّا تَرَاهُمْ

اور تعجب نہ کر ان کے مال اور اولاد سے

أَن يَّعْزِبَ بِهِنَّ فِي الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ

کہ عذاب کرے اون کو اون چیزوں سے دنیا میں اور لکھے ان کی جان جب تک

كُفْرًا ۝ كَافِرًا ۝ كَافِرًا ۝ كَافِرًا ۝ كَافِرًا ۝

جان مر گیا الخیر
منافق جو ایک اصحابی تھا
تہیں سو من خالص تھے
خاتم جان تشارک حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم داپس
نال تفاق سے محبت پیا
حق باب رس وچہ فتن
دی حاضر ہو کے عرض کرتے
فیض طلوعی عرفی کتب
۱۳۸۳ھ

بینی فیا یافق تبارک و
تاکے نے آپ سا
جنازہ نہ پڑھا
تاکہ نماز جنازہ الخیر
حضرت صلے اللہ علیہ
وسلم منافق و منافق
تہیں شیعہ تھے
اس تہیں ثابت ہوا
جو سو من و جنازہ
پڑھا حضور صلی
فیض طلوعی عرفی کتب

تے نا پڑھہ پر کسے جنازہ

جو ٹھیک اوہ کافر ہو کر تہیں لے نی آہوں

تے نا تہہ وچہ تعجب ڈالن مال اولاد اوہانہ کے

تے لکن جان اوہانہ دیاں جاناں وچہ کفری حالت

جان مر گیا منافق اوسدیت کنوں انصاراں

متیص مبارک جسم اطہری نال جو تہاں لگایا

پھر کیتی عرض تہیں ہو حضرت حمت اہل جہان

تاعمر الایاد امن پڑ کے اے پیغمبر پیارے

فرمایا اس کم وچہ بینوں دتی ریت مختاری

شہداراں تیکت بخشش منگیاں بخشش کے

تے ناہ ہو کھڑا قبر اترتے کارن غرض انفاقوں

تے مر گئے وچہ نفاق فسق بن تو بہ حال تہاں

رجب ہی کرے عذاب اوہناں وچہ دنیا سنگ تہاں

تہاں مال اولاد وچہ کیتی فتنہ پاؤں کہہ ملا

اوس پاروں حق پدرو وچہ خدمت کیتی عرض تہاں

اوہ کارن کفن میر پڑ بخشو نبی عطا فرمایا

جنازہ ہی چل پڑ ہو ہو کر آپ تیار رواناں

ایس نمازوں بن حکم تہاں طرفوں ریت جا

چاہاں بخشش منگاں چاہاں چپ ہاں اظہاری

تے پس وہہ ترفند بخشش منگانا فضل کما

تے پڑھی نماز اسی تاحی اوس آیت اتری

نماز جنازہ ہر سوں دکارن ثابت اریا

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
	دے اتے نتیجہ اوسدا۔		تھیں روکنا اتے اپنی عالماں اتے درویشاں نوں
۳۱۳ تا ۳۱۴	خوشبو لگاؤنی واسطے جل جلالہ اتے واسطے غیر خدا تالے		رب پکڑناں اتے اعتراض لاندہ بیاناں اتے جواب
	دے اتے فرق دونا اتے بالکل فنا کرنا اپنے آپ نوں		۳۱۵
	دھراہ خدا تالے دے اتے ہجرت کرنے دا حال اتے متعلق	۳۲۹ تا ۳۳۳	سوال بڑے عالمانہی اتے جاہل پیرانہی اتے جد
	اسدے مسائل۔		حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسماناں تھیں نازل ہوونگے
۳۱۵	آدمی مومن کہ ہوندا ہے اتے محبت حضرت صلی اللہ علیہ		اتے ایہودین ہووے گا اجبار اتے رہبان لوکانڈا بال
	وسلم دی کیا ہے اتے اپد امہربان ہونا اپرا مت دے		باطل وجہ تہیں کھاندے آہو مال باطل وجہ لاندہ کرے
	اتے قصہ احمد بن یحییٰ دے متعلق اسدے۔		چھپاؤنا ایہود اتے نصاریٰ دا اوصاف حضرت
۳۱۶ تا ۳۱۷	یا کر او نا آپوں نصرت دا وچہ مختلف لڑا ایمانہی اتے		صلی اللہ علیہ وسلم دیاں نوں۔
	مٹھی خاک دا پاؤنا اپر کفاراندے اتے او ناں فرستیاں	۳۳۳ تا ۳۳۴	جنہاں لوکاں مال سواڑ کوہ دے دب چھڈیا ہووے
	دا وچہ جنگاں دے۔		اوسدا اوہ مال کس طرح اونہاں دے تھیں ہووے گا اتے
۳۱۹	کفار خبیثین امین اپن اتے کفار و خبیثین ہونا ایہ سب		دولتمند غنی میرے کول ہووے گا وچہ جنت دے اتے
	حکمی ہے یا حقیقی ظالمی ہر پر اعتقاد ہی اتے روکنا کفار		فضیلت غنی سخی دی۔
	نوں نمبر ستیناں دی تھیں۔	۳۳۴	جنہاں نے مال جمع کر رکھیا ہو یا ہووے اوسنوں
۳۲۱	لانڈہب روکے جا دن سبیاں تھیں اتے لاندہ بیاناں		دوزخ وچہ گرم کر کے کس طرح داغ لکائے جا سن
	کافر مشرک کہنا خفیاں مالکیاں شافعیان خبلیاں		مال والے نوں اتے جس نے مال جمع کر کے کہہ
	تقتبندیاں سہرور دیاں خستیاں قادریاں نوں اتے		چھوڑیا اتے حق ادا نہ کیتا اتے دناؤنا تساد
	حافظ محمد لکھوی دارد کرنا اپنے باپ دی انواع نوں		حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے کیا فرمایا۔
	جسداناں انواع بارک اللہ والے میں۔	۳۳۴ تا ۳۳۶	تفسیر ان عدۃ الشوریاتے سعد حسن تاثیر مونی
۳۲۲	روچکر دوسری دا جو منکر ہے تفسیر حدیث فقہ اصول وغیرہ		دنا دی اتے منکر مونا اس تھیں ولما بیاناں اتے
	تمام دینی علماں تھیں۔		جواب اوسدا قرآن شریف تھیں اتے فضیلت
۳۲۳	حضرت مسیح انے عزیر علیہما السلام نوں خدا دے بیجا سمجھنا		مہینیاں بعضیاں دی اپر بعضیاں دے۔
	یہود اتے نصاریٰ اتے کس طرح ایہ لوک اوسہیت	۳۳۶ تا ۳۳۸	قریش دا حرمت والیاں مہینیاں نوں دناؤنا
	ثابت کر بیٹھے آہو واسطے انہاں دے۔		نال دوسریاں مہینیاں دے اتے نتیجہ تقوے دا اتے
۳۲۴ تا ۳۲۸	رہبان اتے اجبار و اجرام کہانا اتے خدا دے راہ		تقویٰ باطنی کیا ہوتے کر کبیب جہاد دی نال خلیفہ

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ	
۳۳۸	کفار ہک سال حرام نون حلال کر لیندے کرتے ہک سال اوس حلال نون حرام گندے سسی طرح فرقہ واپیاندا کردا ہے موافق خواہش نفسانی دے اتے صفر مہینے اتے جو روایات ہیں وچہ اسدے۔	۳۵۸	عیب لگاؤنا ہک منافق دا وچہ وڈن مال غنیمت دیدی اتے اون سنگنا حضرت عمر رضی اللہ عنہ دا واسطے قتل اوسدے دے اتے فرمانا آپ دا جو بہت لوگ پیدا ہوون گے جو تساؤ دے نماز روزے انہاں دی سپند نہ آون گے اتے قرآن حلقوں تلے نہ لنگھیاگا۔	۳۳۹	وچہ غار دی سہرا ہونا حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ مال حضرت صلے اللہ علیہ وسلم دے اتے متعلق اسدے اتے کئی مسائل اتے رووافضیاندا
۳۳۹	ذکر جنگ تبوک اتے ہک حکایت بڈھے دشمنی دی اتے ثابت قدمی اتے ہمت اوسدی اتے تفسیرا جہا وکرنا مال مالانڈے پہلے کیوں فرمایا۔ اتے حکایت یوسف بن اسباط اتے حکایت ابن قیسہ دی۔	۳۵۹	تفسیر آیت ما اغنیتم اللہ ورسولہ الخ اتے مال مال کرنا اتے جل علاو اتے رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فضل اپنے تھیں اتے عزت اتے مرتبے آپرے تھیں انھیاں ہونا مالانڈہ باندا۔	۳۴۰	وقت پیدائش دے مٹھاں بند ہونیاں میں اتے وقت مرگ دے گھلیاں اتے اسدی کہا وچہ ہے۔
۳۴۰	اجتہاد دے مجتہد نون حرج نہیں بلکہ ہک نیکی مدنی جیلہ شرعی حرام تھیں سچن دی واسطے ہوندا ہے نہ وچہ حلال کرنے دے حرام نون اتے نیکی بدی طرفوں خدا دیوں ہے۔	۳۶۱	حکایت ہک کفن اوتارنے والے دی مثنوی متعلق ایسے۔	۳۴۱	وقت مرگ دے گھلیاں اتے اسدی کہا وچہ ہے۔
۳۴۱	دنیا داراندا بخل کیا ہے اتے اہل عقیبی و بخل کیا ہے اتے حکایت ہک شخص دا پانی لیجا وناں دے واسطے چاچے دے وچہ جنگ تبوک دے۔	۳۶۲ تا ۳۶۳	زکوٰۃ لیون دے کیہڑے کیہڑے کوک مستحق ہیں اتے مال زکوٰۃ کتھے خرچ کیتا جاوے اتے کتھوں نہ کیتا جاوے اتے فقیر عالم نون دیونا بڑا وچہ ہے دوسریاں تھیں۔	۳۴۲	وقت مرگ دے گھلیاں اتے اسدی کہا وچہ ہے۔
۳۴۲	استی اتے اہلک کرنا وچہ نماز دے اتے وعید اسدی اتے سستی کیوں ہوندی ہے اتے منافق وچہ ورنج دے پٹھلے طبقے ہون گے۔	۳۶۴	آپ پر وہ پوچی منافقاندی فرماندی دیدہ دانستہ منافقاندی رعایت فرماندی جو ایمان بعض دی اولاد مومن ہو دیگی اتے انیادینی آپ کفر ہے اتے جو گناہ کبیرے اوسدے نماز روزہ تھیں نہیں ہوندے۔	۳۴۳	وقت مرگ دے گھلیاں اتے اسدی کہا وچہ ہے۔
۳۴۳	لانڈہ سببہ جکسی طرف اپنا کم بند نہیں ویکھدے مال قرآن دے نہ حدیث و ستار جمع کر دے ہیں طرف فقہ دی اتے شرک ہوندی ہیں بزعم خود۔	۳۶۵	منافقاندی ملازمتے واقع ہونا آپرے اتے جد آپرے برحق نبی نہ جانے نہ تکساوہ کافر ہی ہانویں آساں	۳۴۴	وقت مرگ دے گھلیاں اتے اسدی کہا وچہ ہے۔

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
			اوپر ہدایت دے۔	
۳۶۰	اپر زور تو مال تے اولاد دے ہر گدی حکایت متعلق ہے	۳۶۰ تا ۳۶۲	اہل نفاق تو کفار و شیخی شش تو جنائے تھیں و کیا جانا حضرت	
۳۶۱	مومن ویاں صفتاں امر بالمعروف تو ہی عن المنکر تے	۳۶۲ تا ۳۶۳	صلی اللہ علیہ وسلم نون تو متعلق اسد کی کلی مسائل اتے	
۳۶۲	نماز روزہ زکوٰۃ ادا کرنے متعلق اسد کی مسائل	۳۶۳ تا ۳۶۴	حکائتاں تو آپسی برکات تھیں تخفیف غذاب۔	
۳۶۳	بیان جنت و آواز سدیاں نعمتاں تے اوہ کس چیز تھیں	۳۶۴ تا ۳۶۵	نصیحت اور مدار پر سلام ہے تے معدور اندر جو جنگ توں جا	
۳۶۴	ہے اتے حال بہشتیاندا۔	۳۶۵ تا ۳۶۶	حاضر ہونا غریب اندر وچ خدمت تے تے موجود ہونا سوار و غیر	
۳۶۵	اک منافق و جنگ تبوک تھیں کنا جبرکہ تھیو اولیو	۳۶۶ تا ۳۶۷	و اتے مڑ جانا اونہا نڈا و اپن آواز ہر نکالنا و کچھ اونہا	
۳۶۶	اگے نہ طرف نیکی ہی بند و ڈروا ہر بیات سد کی تو شوقی تھیں	۳۶۷ تا ۳۶۸	نون اتے متعلق اسد کی۔	
۳۶۷	غنی کرنا خلقت نون اسد جل علانے نبی صلی اللہ علیہ وسلم و	۳۶۸ تا ۳۶۹	مال منافق اندر ملنا جلنا تو صاحب سلطنت منع ہوتے سارے	
۳۶۸	فضل تے تصوف حضور انور ابو کرم ولد ہر طفیل آپس	۳۶۹ تا ۳۷۰	فرستے گمراہ شمار کیتیوں میں منظر ہی والے تو یہ مقام منافقانہ۔	
۳۶۹	ہی ملدا ہے	۳۷۰ تا ۳۷۱	صحاباں تھیں تالی رضی ہو یا تو اوہ خدا تعالیٰ تھیں تو اوہ	
۳۷۰	مرو و ہونا ظلمہ و پاروں نخل دیوں اتے متعلق ہس	۳۷۱ تا ۳۷۲	مہاجر تے ہزار ہیں تو سابق میں اتے ورافعیاندا۔	
۳۷۱	جان بند امر شدی تابعداری تھیں مہذب پھیر لہند ہوتیاں	۳۷۲ تا ۳۷۳	وس خالص راں اچھوہ جانا جہاد تھیں تو وعید اولی حق	
۳۷۲	شیطان اوس تو غالب جا ملدا ہے اتے کئی مسائل متعلق اسد	۳۷۳ تا ۳۷۴	اونہا نڈے تے اپنی آپس نبھناں اونہا نڈا مال تھماں مسجد	
۳۷۳	جان جنگ کئی تیاری ہوئی تاتر تیر مجاہد آگیا تو پورے	۳۷۴ تا ۳۷۵	دیاندے تے قبول ہونا اونہا نڈے تو بہ وا۔	
۳۷۴	سامان حاضر ہونا ان تو نشانیاں منافقاں یاں ان نفاق	۳۷۵ تا ۳۷۶	عمل بنیادے اسد جل علانے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کچھ ہوتے	
۳۷۵	دکڑے حق و عا جت شہی مشہ نہیں اور و جبرک لایوسی دا۔	۳۷۶ تا ۳۷۷	ملنا اجروا ہر کفن موقن اخلاص تو صدق اسد کی	
۳۷۶	مشکہ جو وقت ضرورت تو مال بادشاہ دے کرانی نون نظر	۳۷۷ تا ۳۷۸	ہر چہ عملاندے۔	
۳۷۷	اتے تفسیر فلیض حکو اقلید و کبوتر تیر اتے مک حکایت اتے	۳۷۸ تا ۳۷۹	عمل یادانہ مقبول ہونا اتو وقف ہونا حضرت رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم	
۳۷۸	کئی مسائل اتے اشارات متعلق اسدے۔	۳۷۹ تا ۳۸۰	تو اولیا غلام اپر اعمال باطن کرانے فیر شام توں کچھنا آ پدا	
۳۷۹	منافق جو نماز روزہ وغیرہ نیک اعمال کر کے ہے اتے قبول	۳۸۰ تا ۳۸۱	بو عاصم صوفی اتناں مسجد ضرر بناؤنے دسی غیبت و بیجا	
۳۸۰	آہنزدیک حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہونا توں مقبول تھیں	۳۸۱ تا ۳۸۲	اتے جو متعلق اسد کی ہے۔	
۳۸۱	اللہ تعالیٰ دے حکم ظاہر ہوندا ہے پر باطن کوئے کئی اشارات	۳۸۲ تا ۳۸۳	سج ہونا توں کھلون تھیں چہ بظرف اسد تے غیبی سجد	
۳۸۲	متعلق اسدے۔	۳۸۳ تا ۳۸۴	تو بیجا غلام اپر پو کچھ آدمیاں توں اسد کر لویو سجد کرد	
۳۸۳		۳۸۴ تا ۳۸۵	سجد ضرر توں ڈھاکے پاخانہ بناؤنا سجد اتے کیوں اود	
۳۸۴		۳۸۵ تا ۳۸۶	مسجد بنانی گئی اتے کئی مسائل متعلق اسدے۔	

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۴۱۴	ذکر سب قبائل والے نال پائی و سبجا کرنا اوہنا ند عمل ابجدی صفت کیتی گئی اتے مسائل استنبح وے اثر حاصل وے۔		اتے فضیلت تھوئی اتے عالم فقیہ دی اپر عبادتے تربیت علم دینی حاصل کرنے دی۔
۴۱۵	طریقہ استنبح و سنون طور تو اتے ہمیشہ ہنا نال خود وے اتے فضیلت اسدی اتے کئی مسائل متعلق ایسے اتے عقیدہ لاندہ پیا نڈا اتے رواہنا نڈا۔	۴۳۱	ابیات شہباز وچ صفت فقہ حنفیاد و اتے سوادینی علم نے انسانیت حاصل نہیں محمدی تاریخ علم مذہبی ورت اتواوہ کبیر مرع علم اتے علما اتے مثل اسدی کوئی شی نہیں اتے حکایت بنی بصری رضی اللہ عنہ دی اتے حکایت مکمل صراح مروی۔
۴۱۷	تفسیر ان اللہ اشرفی من الوجودین الی آخرہ اتے کئی مسائل متعلق ایسے و متنوی شریف تھیں اتے ہک حکایت۔	۴۳۲	حضرت آدم علیہ السلام نرسکی اتے عزت اتے تہمتیا نڈا دیوں دیوں توہ بلا نہیں علم اتے حاصل سو جا کا اتے انہاں مذہب حضرت امام عظیم رضی اللہ عنہ امام مبارک عظیم کیوں ہو یا توہ ریاد دی اتے عجیب وغیرہی تو عمل اپر غیر علوم منع ہے۔
۴۲۱	تفسیر اثنا عشریون و العابدون الی ما بعد دن الخ و مراد انہاں تھیں کیا ہونے پختہ طلب حضرت صلی اللہ علیہ وسلم او او چا چو ابوطالب وقت بت دیتے رو کیا جانان پوں اس تھیں کئی مسائل متعلق	۴۳۳	علم اتے علماء دی تعظیم اتے عزت کرنے تھیں کیا فائدہ حاصل ہوندا ہے اتواہنا ندی حشرات نال کیا نقصان ہوندا ہے اتے حکایت متعلق ایسے امام یوسف رحمۃ اللہ علیہ دی جسوں خدا تعالیٰ خاص کرنا چاہی او سد و شون بناؤنیا اتے دشمن اندر و اما زنا سخت بہت ہوشوں باہر تھیں دل تن قسم وے ہن تقصہ کیا شی ہے شعوی شریف۔
۴۲۳	فکر وچ جنگ ہوکن و صحابہ کبار رضوان اللہ علیہم اجمعین کس سختی گذری آہی تو کس طرح گذری کیتے اتے تیجہ اسدا۔	۴۳۴	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۲۵	توہ قبول ہونی انہا ندی جو چھوہ گئے اسوڑا الی تھیں اتے تفسیر یا ایہا الذین امنوا اللہ وکونوا مع الصابریں۔	۴۳۵	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۲۶	صفت پھیانندی اتے سچ بولنی نڈا و اگلیاں کا ند و نسبت ہن امت مرحومہ و لو کہ عطر اوقت عبادت کے کیا و فیض حاصل کروہیں تو حکایت ابج بصری ہی اتے پکڑنا پر کابل و۔	۴۳۶	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۲۷	پکڑنا پر کابل ضروری ہو و اسوڑا مال نے عشق تو عرفان آہی و اتے اسدی تابعداری و سوا متصوہر گز حال نہیں ہوندا۔	۴۳۷	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۲۸	تفسیر حضرت ابو سعید رضی اللہ عنہ و ابو جہرہ مرام چوڑکے چلیا گیا آسا سو محبوب ہو کہا نا پینا ترک کیتا آسا۔	۴۳۸	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۲۹	خدا تعالیٰ دوتے ہک ساعت لڑنا بہتر ہو شتر سال عبادت کرنے تھیں علیحدہ ہو کے وچ گھرے توہ قسم جہاد و دخل ہو وچ ایسے حکم وے یعنی نفسوں مارنا اتے تاج کرنا۔	۴۳۹	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔
۴۳۰	فقہ و علم حاصل کرنا اتے پڑھنا پڑھاؤن جہاد تھیں اصل و	۴۴۰	تفسیر تقدیر جاؤنم رسول من نفسکم تا آخرتے خوبی آپد جسوں جمال ہی اتے آپد حسب نسب اشرف اتے نفیس ہونا سوال کرنا خلیفہ مارون و سلیبی نون تو جوہر بناؤنیا۔

مَحْتَمًا اَلَا تَهَارُ خَلِيدِيْنَ فِيْمَا ذَلِكِ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ

بیچے اون کے نہیں رہا کریں اون میں یہی ہے بڑی مراد ملنی

اوپناں خود جانان امولان سنگ جہاں کتبہ ہر حال
ذرا بچھو گا وہ لوگ جو لین نجات طلحہ صلوح
نت رہن اوہنا نوچہ آیت و طوی مراد خبت یاں لہر
جو ہم لقمہ قادی بنی دیو پار اوہناں حق جو خوجری پاک
شفاق علامت اہنا نوچہ تساہل تنگی پاؤں۔
ہو یہ اخلاص نشانی اس حق حیرت ربی شامل

ٹھیک سوال تو ساتیاں سداں ہل بیان کما
ابہ اوہ لوگ جنہاں نہ کارن نیکیاں ہیں اکہوں
تیار کتورت باغ اوہناں جہت تلخ جنان چاری ہلا
نہ خوف زوال نسیم نہ فانی ہوں دا ڈر کاٹی
معلوم ہوا وہ چھٹکل حکماں مستی خدیباؤں
تے ہوں تیار آوارہ حکماں اپر شہر عیاں کامل

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ اَلْعَرَابِ لِيُؤْذَنَ لِقَوْمٍ قَدَّ

ور آئے بہانے کرتے گنوار تا رخصت سے اون کو اور پٹھان

الذِينَ كَذَّبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ سَيُضِيبُ الدِّيْنَ

جو جوٹھے ہوئے اتد سے اور اوس کے رسول سے اب پیٹگی اون پر

كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

تے خد کر نیدی ہوٹو پاس تیرے اعرابی آئے

تا جو افن لجاؤن تیٹھوں کے محبت سوکے
پہنچ گیا جب وہاں تساں تہیں جنہاں کفر کیا یا
مُعَذِّرُونَ فَوَيْتَنَ قَوْلِ هٰك شَدُوْقٍ هُنَّ
بجاء عذرت تیری ٹھنک تو اسے عذر نصیروں
مُعَذِّرُونَ یا بفعالوں عذراوے جو کر دے
نے کہا یہ عذر کتد سے آہی و خفقان صر کجا
جو عذر صحیح کرن اوہ اندر ایس دعبینہ کاٹی
عامر این طیل گروہوں آہے لوگ بچا رہے

تے پٹھان خود گہریں جنہاں نے رسو ل جو ٹھایا
مرد الیم عذاب کہا ندا گونا گون بلا میں سو
ایہ عام قرابت باب کنوں تعیل یعنی تقصیروں
ایہ دوویں رہیں دوچہ عذاباں ہک ٹھینوں پڑ پڑ
ایہ ہی ہک قرابت ابن کشیر اس ذکر چیاں
تے میں تبعی صبیہ و چون ایہ گل ظاہر پڑی
تے جوچہ سالم خازن لوکی عذر کتد سے پیارے

معلوم ہوا انہ کیا ہیں
قیاس رضی اللہ عنہما
نہیں اور ہوا انہما
ہی جلتے اتے کتد سے
مفسر نے غیرت نہیں
حوران ہیں جویں فریاد
تد تارک و تلسلے
خیرات جھٹان
دس بیات نام طرح
۳۹۴
یاں نیکیاں
ربینا تے دنیاوی مراد
میں اتے ذکر قرابت
داناں طریقے خاص
کرنے کے پچھو
ہوں دی کتیا یا تیکی
جنت دی غیب ہے
دی جویں واعطف
دی و انفاض ہے پس
مراوا سچیں حکمت اتے
ولایت اتے خلافت اتے
کمال علوم اتے کامل
کریا تقین دا اتے
تے ولایت و غیر
دی ابتدا اتے
تفصیل اتد تعالیٰ
ہی جلتے اتے
اولیائے امت اتے
عرب کے اتے
لقبہ حاشیہ
برصغیر

عرب کے اتے
لقبہ حاشیہ
برصغیر

تفسیر صحابہ

تساوی ہمراہی دی نہیں پرواہ کچھ عطا میں معدوم پیمانہ ابیان طرف التفات گاہاں صادر	نبی کیا تنہاں حال تساویوں خبری رب سائیں جان مقررنا قنار اتے اپنا غضب کیتا رب ظاہر
--	--

لَيْسَ عَلَى الضَّعْفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا

ضعیفوں پر تکلیف نہیں اور نہ مریضوں پر اور نہ اون پر جن کو سہنی
يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرْجًا إِذْ انصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولَهُ

پیدا کہ خرچ کریں جب دل سے صاف ہوں آسا اور رسول کیساتھ
مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

نہیں نیکی والوں پر الزام کی راہ اور آسا بخشنے والا مہربان ہے ۱۲۱۲

نہ اوہاں تنگی رب نبی خیر خواہی جد چاہتا نیکی کرنیو لیاں الزام نہیں ہر سو سے مقدرون سے ایسی رحیم مٹی جنہاں صحت ہاں ایہ راہ واضح پاؤں تہیں تو عاجز سن ہر کا اہل عیال مجاہدیں سندی کرن حفاظت بہانی جو خیر خواہی رب کارن کیا شی دیا بہا تہاں جان نبی دنیاوی دولتمند ہوں پیش آتا تے وچہ کبیر مراد ایسی نصحا تہیں لہاں جو گہ پھیاں ادا اسکے ہو فرق نہ کرنا ہیک	جوہن کمزور بیمار تے جو زیادہ خیر نیا دے یا جدرن نصیحت دوجیا کارن رب رسول رب اوہاں بخشہا جو فخرس ناہل جنگ جوہن قوم چینہ تے بنو عند مرینہ لوکی ناے تاہاں گناہ جدر رب ہی کرن پیچہ خیر خواہی وچہ در مشور حواریاں پچیا پاسوں عیسی سائیں جو آدسیا نہ حق تہیں کرن مقدم حق خدا تا دینی امر مقدم رکجو اول دنیا کارون مجاہدیں اہل عیال حفاظت کرن وطن چہرے
--	---

۳ بڑی فضیلت معلوم ہوئی جہاد کرنے والیاں دی جو اوہاں دی خیر خواہی لوگاں پنی
اتے اپنے محبوب صلے آسا علیہ وآلہ وسلم دی خیر خواہی فرمائی۔ اے جہاد عام ہے فقط
نال کا فراں سے لڑنا ہی جہاد نہیں۔ بلکہ نفس سے نال لڑنا جہاد اکبر ہے ۱۲ فقیر علوی
حقی آسا ۱۵ اہل عیال مجاہدیں نصیحت مجھے اس گجا خیر خواہی دی ہیں ۱۲ ۱۲ ۱۲

صفحہ ۳۰۹
تفسیر صحابہ
خلاصہ تفسیر
اصول اس دی وچہ
تے ادغام ہوئی
اس دست کرے
صحیح تے کرے
دی وچہ قباں
تو یک آوندی
تفسیر صحابہ
۱۲۱۵
بن حضرت ابوبکر
دسا گروہ تہیں
اہل عیال
دسا لوک
گناہ
پسے بازا
ان دی
تہاں
معلوم ہو جاوے
یہ تے سبیل

۱۲۱۲ ۱۲۱۲ ۱۲۱۲
۱۲۱۲ ۱۲۱۲ ۱۲۱۲
۱۲۱۲ ۱۲۱۲ ۱۲۱۲
۱۲۱۲ ۱۲۱۲ ۱۲۱۲

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنَاءُ رَضُوا
 بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَهُمْ
 لَا يَعْلَمُونَ ۝

ایہ الزام او نہاں اذن منگیا اذن اچھے سارا
 تے دلہیں اوہا ندی مہر کیتی رہاں سمجھناہیں
 جاں لشکر مومنان جنگ توکنوں سنگ نبی تھی
 سنگ ٹری کب غنباطل کو پھوڑ گئے ساہی
 اہناں فتح پا کے ٹر زندہ ٹرنا ایہی مشکل بھارا
 ایہی ہیبت پئی رویاں تے دم نہ اریا کتے
 منافق گھبرائے سن واقع پاس نبی دی جاندی
 جو رہی ہیں کچھ مجبوری سنگ پاپھرتے

۱۔ نہ مانع الخ یعنی
 علیٰ تہم علیہم یقولون فقط
 ایہ خبر ملی آہی کہ جو روہی
 کوک پنے چڑھا ہی کرنا
 میں پس اپنے چڑھا ہی
 کیتی تے مال غنمدی
 دی وہیں ٹری نیرہ
 اتے تلوار تک نوبت
 نہ پچی اسلحا حصہ

۳۹۹

(۱۱) الجزء الحادی عشر

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُونَ
 لِي وَلَئِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ لَكُمُ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ مِنْ أَنْبَاءِ كُفْرِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ
 بِكُمْ مَا تَكْتُمُونَ ۝

کہہ غدر نہ کرو میں سپہ نوری گل منافق جنہاں

یعنی اعمال امت دیکھ کر اب انہیں
کیا تئیں اوسے دیکھیں
تے قائم رہنے کی نفاق
ہو کر توبہ کر دی ہو یا دم
خلاصہ
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

تساؤی مخفی حالوں سانوں دتی خبر اہی
پہر مونوں پھی موری جا سو اسول چہر اہلے
ایہ باطل عذرا ہوا ہنہاں تا جو لائق عذر ہانے
وسیری اشد علم و رسول وچ صاف ثبات آئی

تے دیکھو تے جب عمل تساؤی بھی تہی کراہی
غیب تے حاضر خبر دسی تہاں کر جو عمل حیا
ایہ عقول نقلوں باطل ہنہاں جو کرن بہا جانے
نفاق جو دلہ اعل ہی اہنہاں جانے سے صفائی

سَيُخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمُ إِذَا أَلْقَبْتُمْ أَلَيْسَ لَكُمْ ضُؤًا
اب قسمیں کہا دینگے اتد کی تمہارے پاس جب پہر کر جاؤ گے اون کی طرف تا درگزر کرو
عَنْهُمْ فَاعْرِضُوا عَنْهُمْ أَلَيْسَ لَكُمْ رِجْسٌ وَمَا لَهُمْ
اون سے سو درگزر کرو اون سے وہ لوگ ناپاک ہیں اور ان کا ٹھکانا
جَحِيمٌ جَزَاءَ بَلَاءِ كَانُوا يَكْسِبُونَ ۵

جب قسمیں بیدیاں کہاں جانے میں فہم ہنہاں
پس ای اہل ایمان منہ پھیر نہیں اوتہا نہ داؤں
ایہ ووزخ اتے نجاست اوتہاں پاروں بر ایانہ
غصہ غضب کمال اس آیت وچ ظاہر فرمایا
نہ وسط رکھو ناں اہنہاں ناہ ڈھونڈو حال تنہا نہی
منافق ایسے آہے آیت ایہ جنہاں حق آئی
تے جس حقیقی معیاں انہیاں تے محمول آئی
جو ایہ گمراہ لوکاں نوں کر دے بھی دیوں ایہیں
منظہری وچہ بد فرتے سبچا اہل نفاق شامل
ہو رہا تے بھلے تہی راہوں

تا توں محاف کریں چا اوتہاں خطا قصور تنہا نہی
ایہ لوگ پلید اعتقاد ہوا ہنہاں جاگ دونہاں
ہے تہہ پہل اشد اجور راہ کوراہاں جانہ کے
اہنہاں ججاں تہیں منہ پھیر تہاں غصہ سننا آیا
ایہ اہل التار ضیثا ہنہاں تہیں پھیر منہ چھپا نہ
لمسا چلنا صاحب سلامت کر اوتہاں ناں لکھی
بلکہ مراد اہنہاں تہیں پنچا وچ چنگ سچائی
پس ایسے مردوداں پاس ش لازم جان کہ ایس
پس ہر بد فرتے گمراہوں نت سچا لازم کامل
کل بد فرتے اندے اوہ پہلی کرن نہ فرق کہ اہوں

خیرت اسلامی ہنہاں وچوں بالکل نکل سد ہائی
نجس اعتقاد تے خالص معن ہک کر سچن ہائی

موجوبی تے نفی کے
پس ایس منہ پھیرنے نقل
تفسیر نبوی کے
الایم جلاوی کا تبہ
۱۲

تفسیر حاشیہ
صفحہ ۱۰۰
عیال مساکین کے خاص
کے مدد کرنی چاہیے
دیئے گئے جو ضروریات
دینی دنیوی کے جو ضروریات
طلب علم دینی اور سب کو
تاوان اس کے لئے سب کو
اداکر دینی ہیں جو سب کو
سزا لازم کرنا
اس کے لئے

ذکوٰۃ صدقہ خرچ مسافرتی سبب سے
اوستہ جو خرچہ تو پانام ریاضوں دیند
سگوش بری اہلاند و پرتے رب صاحب دلیا
بنو تمیم تے بنواسد بنو عطفان تراے
مصارف شرعی چھی جانن ہیک نفاق نشانی
ہر خوش تہاں کے مؤمن نوں سچین دکھانا
تے مثل منافقان حاسد بدخواہ خود چہلن رسوائی

امید تو اب کہن نا کج خوف عذاب الہی
کرن اڈیک نہی سن مہناں مرین بلا تکلیف
ای حق تمیم سعد عطافی خازن وچ لیا یا
ایہ وچ عرب قبیلے آہے خازن وچ فرماے
فوضاں جبر تے تکلیف گنن ایوس ہی جانی
ایہ بھی خاص نفاق علامت وچ قرآن نجاتاں
خود قابو آون وچ بلا وچ وچیاں رب بجائی

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيتخذ

اور بعض گنوار وہ ہیں کہ ایمان لاتے ہیں اس پر اور پہلے دن پر اور ٹھہرتے ہیں
مَا يُنْفِقُ قَرِيبًا عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَاتِ الرَّسُولِ إِلَّا أَمَا
اپنا خرچ کرنا نزدیک ہونا اللہ سے اور دعائیت رسول کی سنتا ہے وہ
قربۃ لہم رسید کلیم اللہ فی رحمۃہ ان اللہ عفور رحیم
اون کے حق میں نزدیک ہے داخل کر لگا انکو اللہ اپنی مہر میں اللہ بخشنے والا مہربان ہے

تے جنگلیاں تہیں بعض جو متے رقبائت نہیں
تے موجب نبی دعا ہر ہیک وہ موجب بیانہا
ٹھیک تدبیر شہنا تے عام حمت اولی
منافقانہی رسوائی جنگلیاں سدا کرنا کے

تے گنی جو خرچ کرے سو موجب قربت رب سائیں
جب داخل کرسی حمت اپنی دیو چرب تہاں
ایہ بنی عطفان جہینہ سلم سے حق فضل تعالی
پھر فضل انعام اگر اصحاباں سرت بہا کے

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ

اور جو لوگ قدیم ہیں پہلے وطن چھوڑنے والے اور مرد کرنے والے اور
الذین اتبعوہم یا حسن رضی اللہ عنہم ورضوا
جو ان کے پیچھے آئے نیکی سے اللہ راضی ہوا ان سے اور وہ رضی

جو لازم نہیں اتنے اور
جمع وائتہ رسی جو کرے
نال پہلایا چھی دینی
بے لیتی گمش زانے
دی پھری ہوا تے
کر دی بتائی دی تے
نال زید و سقند
جے ال یعنی رسی ہون
اتے فاسد تے خطاب
ہوونے دی تال
صفت ہے

پہلے
یا مال معنی خدا تے
مکر وہ دسی آوندی
جے ۱۲ عالم وفان
حاشیہ صفحہ ۱۰۰
لے ایہ وچ چھوڑنے والے
لے اتنے فاسد تے خطاب
نوں دین بیان نہی
ذکر ایہ وچ چھوڑنے والے
فقیر سلسلے والسا لادن
لفظ ایسا اور اس کے

تفسیر حاشیہ
صفحہ ۱۰۰
عیال مساکین کے خاص
کے مدد کرنی چاہیے
دیئے گئے جو ضروریات
دینی دنیوی کے جو ضروریات
طلب علم دینی اور سب کو
تاوان اس کے لئے سب کو
اداکر دینی ہیں جو سب کو
سزا لازم کرنا
اس کے لئے

تے تابعداری بخیر دی مطلق ہے فرمائی
 تے رافضی گنن مصوم کی تیس واجب تابعداری
 تے رافضی یا یہ علی ناہ سابق کہن تھی یا رہا
 اقوال فعال صحاح جہین رد مدح اثباتاں
 تا مضمون احسان سدا ماہ تھیو تکرانائیں
 جو اصحابا نوچ آپس اندر جھگڑے چھیڑے ہوئے
 کر لکھی تابعداری دو جیاں اپری زبان وہیں
 یا غار جیاں دیونگ علی برحق امام ہدی
 اتبعوا ہم با حسن دی بعض مراد الادون
 مقتدی امت ہیں اصحاب کیا بنی دی سارے
 جو ہوا مخالف اصحاباں سو منکر ہی قرآنوں
 صحابیوں بعد ہی تابیت وامرتہ اعلیٰ آبا
 خیر القرون اللذین بلوہم ہم اللذین بلوہم پر پیار
 تے امام عظیم نے ویکھیا بو نہی اصحاباں تائیں
 تے تابعی ہون امام صاحب ہی شہرہ جگ سار
 ابن بنگ حسان ٹول ہک عالم صوفی نالے

ہی فاشیعونی جینکیم اسد جیوں ارشاد الہی
 تے واتبعوا ہم با حسن دلیل ایہ غار جیاں
 تے خارجی اسدی ضد لگانوں دوویں اہل تہیں
 واجب تابعداری نہیں تے ویکھن اہل سخاں
 تے اہل سنت و منصب ایہو کتب نبوی وچو پائیں
 سانوں روانہ اسوچ پولن رنجی چپ منہوئے
 معاویہ تے تیس تابعداری طعن نہ کرنا چاہیں
 نہ کتجہ تقیص کچھو ہی ہرگز ہرگز شیر خاوری
 جو کردار ہو عدا حق انہاں مدح سافراون
 تے کل ملی صلحا انہاں تابعداری ہر شکارے
 کوئی اصحابی دی مرتبے تائیں ہر گز پچھانوں
 پہر تیغ تابعین راد رہے ہی جویں شاہ ریل فرمایا
 وچ اس حدیث دی تے وچو ظاہر میں تھارے
 تے سنیاں انہاں کنوں حشیاں کتیاں نقل تائیں
 روحی جلد مفصل ذکر اس ویکھو مدلل پیارے
 جو لائق تابعداری سند ہی ہے مر وکاسے

ص امام ہونے سب لائق تابعداری دے آہو انہاں دی تابعداری قرآن اسے حدیث و صحیح
 ہے اتے مخالفت انہاں ہی قرآن ملنے حدیث دی مخالفت ہے جو ان امان نہیں کہہ وامتقد
 ضرور رہے بلکہ وہی ملک اسادی دی سواند ہے خفی دی کوئی دوسرا نہ ہے جاری نہیں
 ہوا اتے لاندہب لوگ بعض وقت واسطے فریے نے اپنے آپ لوں شافعی یا حنبلی کہندے
 ہیں اتے دوسرا فرقہ صوفیاں کریم و اجوسر واد انہاں ہی چاری طریقے ہیں نقیید حاشیہ بر صفحہ ۴۶

نقیید حاشیہ بر صفحہ ۴۶
 ۱۰۰۰
 دی خارجی اسدی ضد لگانوں دوویں اہل تہیں
 واجب تابعداری نہیں تے ویکھن اہل سخاں
 تے اہل سنت و منصب ایہو کتب نبوی وچو پائیں
 سانوں روانہ اسوچ پولن رنجی چپ منہوئے
 معاویہ تے تیس تابعداری طعن نہ کرنا چاہیں
 نہ کتجہ تقیص کچھو ہی ہرگز ہرگز شیر خاوری
 جو کردار ہو عدا حق انہاں مدح سافراون
 تے کل ملی صلحا انہاں تابعداری ہر شکارے
 کوئی اصحابی دی مرتبے تائیں ہر گز پچھانوں
 پہر تیغ تابعین راد رہے ہی جویں شاہ ریل فرمایا
 وچ اس حدیث دی تے وچو ظاہر میں تھارے
 تے سنیاں انہاں کنوں حشیاں کتیاں نقل تائیں
 روحی جلد مفصل ذکر اس ویکھو مدلل پیارے
 جو لائق تابعداری سند ہی ہے مر وکاسے
 ص امام ہونے سب لائق تابعداری دے آہو انہاں دی تابعداری قرآن اسے حدیث و صحیح
 ہے اتے مخالفت انہاں ہی قرآن ملنے حدیث دی مخالفت ہے جو ان امان نہیں کہہ وامتقد
 ضرور رہے بلکہ وہی ملک اسادی دی سواند ہے خفی دی کوئی دوسرا نہ ہے جاری نہیں
 ہوا اتے لاندہب لوگ بعض وقت واسطے فریے نے اپنے آپ لوں شافعی یا حنبلی کہندے
 ہیں اتے دوسرا فرقہ صوفیاں کریم و اجوسر واد انہاں ہی چاری طریقے ہیں نقیید حاشیہ بر صفحہ ۴۶

۴
 دوسرا فرقہ صوفیاں کریم و اجوسر واد انہاں ہی چاری طریقے ہیں نقیید حاشیہ بر صفحہ ۴۶
 دی خارجی اسدی ضد لگانوں دوویں اہل تہیں
 واجب تابعداری نہیں تے ویکھن اہل سخاں
 تے اہل سنت و منصب ایہو کتب نبوی وچو پائیں
 سانوں روانہ اسوچ پولن رنجی چپ منہوئے
 معاویہ تے تیس تابعداری طعن نہ کرنا چاہیں
 نہ کتجہ تقیص کچھو ہی ہرگز ہرگز شیر خاوری
 جو کردار ہو عدا حق انہاں مدح سافراون
 تے کل ملی صلحا انہاں تابعداری ہر شکارے
 کوئی اصحابی دی مرتبے تائیں ہر گز پچھانوں
 پہر تیغ تابعین راد رہے ہی جویں شاہ ریل فرمایا
 وچ اس حدیث دی تے وچو ظاہر میں تھارے
 تے سنیاں انہاں کنوں حشیاں کتیاں نقل تائیں
 روحی جلد مفصل ذکر اس ویکھو مدلل پیارے
 جو لائق تابعداری سند ہی ہے مر وکاسے

بقیہ صاحب شریف صفحہ ۱۴۰۵ - قادری -

نقشبندی - بہروردی -

چشتیہ کے سوا اہل ہندی -

ہوڑ شاہیہ - نون شاہیہ وغیرہ

جی میں آتے جو اہل ہندی

چال تے پودا پھل تے

صوفی ہوں نہ چال صوفی

اس زمانے دی تو خود ہی

نی گرا تے مرید ان تے

ادہ صوفی مریدین - بلکہ

۶ بہ

جبریت

دی پورے پورے

احسان جیتی کرنا آہا کم اوہنا ندیا پیارے
 خود خودیوں چپٹ گئی نظر ہر دنیا دار دساون
 نفس تائیں نت کو بند ہو بند ہیں نہ جو اس پہاؤ
 محبت رب بنی دیوں انہاں مل یو چہ بھایا
 غیر کیا بل خیال غیار نہ دل و چہ پوی کدا ہیں
 سنگ نفس شیطان لڑائی کر کھل توفیق کیوں
 اور ک بعد اس دل تے اپنا قبضہ ایسا کردی
 بن اسد اسد و دل کعبہ غیر نہ کوئی رجاوے
 جو ہر شے بن محبوب فدا کر چڑھی سجنوں ساہ
 حجاب تعلق ہو تعلق پر دے ہستی وائے
 ایہ ر بدار اضی ہونا جو خود بندے اس لکانی
 تے راضی ہوں بندیدار کے تن درج تے تے
 مبتدی صاحب مقام تو تقویٰ بندے اپن پیارے
 لذت ہو محبت ایسی باوی و چہ اوہنا ندے
 ہی ایہ درجہ اوہناں حق چہا ندے رب فرمایا
 جو کچہ پیش آوی تے جانے حکم خدا دیوں آیا
 پہ اس لذت قائم دائم و چہ اندوہ سکایت
 تزکیا و چہ کمال توحید عرفان خداوند باری
 حلویت حرکاتی سکنتی نہ محض تصور دسن
 نہ ہی حجاب ہباب سبب بل ہی نظر لکاوی
 ترقی عشق تے لذت قرب اس محو ایسا کر چاوی

جنہاں ہجرت کیتی رب بنی دلچ آرزو چہ پیارے
 باطن و چہ اوہ ربیل دنیا طرف خیال پاوں
 حق لوں ظاہر کرن اتے حق اختیار کرند تھاؤ
 و چہ جلیاں شیطان تے معرکے نفسانی تے
 تیغ نفی دیوں بالکل غیر اولیا اہل ہدایتیں
 کسے جز یہ چہ تے کدے صلیح ہی کردی ہیں و تے
 اطراف کتاف اعضا تو ایسا ہیں تسلط دہرے
 جان جہان کجا اوہناں بن محبوب غیر سب
 باہر رضا محبوب ہو رس طرف خیال گداہرے
 و چہ ہستی محبوب فناہ کر لین بقامتوالے
 پہنچاوی خود حمت فضلوں و چہ اس تے بکا
 ہٹ ل شہ یا ناہ پر امر اتباع مقدم جانے
 دو جا رہی حکم تے اسدی و چہ تقدیر سواہرے
 جو خوشیاں نفسانی دل مول ہوں خیال تماندی
 لا خوف علیکم ولا ہم یخفون نہ غم اندوہ انہاں آیا
 تے ایہ محبوب ہر طور غریب لذت مند ہوندا فرمایا
 غم تکلیف سے اسے مر سجن دیو چہ نہایت
 اچھا غرق ہووے دو جگ فان چپٹیں مباری
 بل و چہ نظر خدا دی لہر تے نقل سر اسد سن
 نہ دخل وسیلیاں تے نہ رہا متزل دی رہاؤ
 جو خود رفتہ ہو جاوی کل عوارض دور ہٹاؤ

ابھی سب طرح عزیز
 اتے عزیز ہوندا ہے
 فقیر حلوائی حقیقی تے

کل حوادث ہو عواض لطف کرشمہ ہو کے
کمال سدا یہ تنہا اور جہاں تصوف لیاٹے

اڈا میں محبوبانہ لذت وہیں حیات نبوکے
وچہ کہو کے عشق نہ طرف کسی داد لوچہ خیال دوگلا

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنْفِقُونَ ۗ وَمِنْ أَهْلِ

اور بعض تمہارے گرد کے گنوار منافق ہیں - اور بعض

الْمَدِينَةِ قَفَرُوا عَلَىٰ لِنْفَاقِ قَوْمٍ تَعْلَمُهُمْ مِّنْ دُونِ

مدینے والے اڑ رہے ہیں نفاق بہ تو ان کو نہیں جانتا ہم کو معلوم ہیں

سَنَعَدُ بِهِمْ قُرْبَيْنِ ثُمَّ يَرُدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ۗ

ان کو ہم عذاب کریں گے دوبار پھر پھرے جاویں گے بڑے عذاب میں ۱۲

جو گرد و ٹساڑی جگلیاں تہیں بعض منافق اٹھے

نہ توں بہاں جانے تہیں جانے کل احوال تنہا ہی

پھر موڑی جاں طرف عذاب بیدی رور حشر و

تے اہل مدینہ کنوں منافق ابن ابی مروان

لا تعلیم تہیں مستقل ناخود علموں او بہاں جانوں

یا اوہ منافق اتہہ مر لو جو پیدا ہوں گاہاں

عذاب اہل انہاں مرناں تو کہہ تے جان کہی

عذاب دو جاوے قبر تر سجا و فرخ حشر دہاڑے

دس مخلص یا رگئے رہ پھر کنوں تبوک لٹانی

جاں خبر ہوئی انہاں حق ساڈی اونجت حکم لٹھا

تھماں مسجد سنگ بنہ نو نوں قہماں انہاں اٹھایاں

تے حضرت کنوں تبوک لٹانی طرف مدینہ آئے

فرمایا ایکوں جسے اوہاں کہتی حضرت جہاں ہیں

تے بعض اہل مدینہ کشتی پر نفاق لپاٹی

ہن کرے جوہب عذاب تنہاں سہیں کہہ دو با پانی

مِنْ حَوْلِكُمْ رُبَّنكَ جگلی گرد اگر دشہر وے

بھی جو اہل اسدھی و سیا اہل ارشادوں

سُخْنُ تَعْلَمُهُمْ بِاللَّسْتِقْلَالِ علم رحمانوں

پر پہلا قول صحیح تر آیا موافق نص تنہاں

یا قید قتل وچہ دنیا جو سہ بدلہ کفر شقی وا

بہت مفسر ایوں وانگوں کر دیں بتار

باہجوں عذآیات و عید جاں حق تنہاں تنہاں

تا اپنی تپائیں ست جنیاں مال ستواں تہاں

جواہ کوئی انہاں کہو باہجوں حکم آئی سیایاں

تے عادت پہاں موافق آونیاں بری مسجد لٹا

بہی کہیا میں قسم نہ میں ہی کہوں نہاں کہ ہیں

۱۱ ادا میں الختم
۱۲ حاشیہ الی حاشیہ
۱۳ حاشیہ لطفانے ادا
۱۴ حاشیہ سبکدشت
۱۵ حاشیہ عطاکن
۱۶ حاشیہ کمال
۱۷ حاشیہ اہل
۱۸ حاشیہ اہل
۱۹ حاشیہ اہل
۲۰ حاشیہ اہل
۲۱ حاشیہ اہل
۲۲ حاشیہ اہل
۲۳ حاشیہ اہل
۲۴ حاشیہ اہل
۲۵ حاشیہ اہل
۲۶ حاشیہ اہل
۲۷ حاشیہ اہل
۲۸ حاشیہ اہل
۲۹ حاشیہ اہل
۳۰ حاشیہ اہل
۳۱ حاشیہ اہل
۳۲ حاشیہ اہل
۳۳ حاشیہ اہل
۳۴ حاشیہ اہل
۳۵ حاشیہ اہل
۳۶ حاشیہ اہل
۳۷ حاشیہ اہل
۳۸ حاشیہ اہل
۳۹ حاشیہ اہل
۴۰ حاشیہ اہل
۴۱ حاشیہ اہل
۴۲ حاشیہ اہل
۴۳ حاشیہ اہل
۴۴ حاشیہ اہل
۴۵ حاشیہ اہل
۴۶ حاشیہ اہل
۴۷ حاشیہ اہل
۴۸ حاشیہ اہل
۴۹ حاشیہ اہل
۵۰ حاشیہ اہل
۵۱ حاشیہ اہل
۵۲ حاشیہ اہل
۵۳ حاشیہ اہل
۵۴ حاشیہ اہل
۵۵ حاشیہ اہل
۵۶ حاشیہ اہل
۵۷ حاشیہ اہل
۵۸ حاشیہ اہل
۵۹ حاشیہ اہل
۶۰ حاشیہ اہل
۶۱ حاشیہ اہل
۶۲ حاشیہ اہل
۶۳ حاشیہ اہل
۶۴ حاشیہ اہل
۶۵ حاشیہ اہل
۶۶ حاشیہ اہل
۶۷ حاشیہ اہل
۶۸ حاشیہ اہل
۶۹ حاشیہ اہل
۷۰ حاشیہ اہل
۷۱ حاشیہ اہل
۷۲ حاشیہ اہل
۷۳ حاشیہ اہل
۷۴ حاشیہ اہل
۷۵ حاشیہ اہل
۷۶ حاشیہ اہل
۷۷ حاشیہ اہل
۷۸ حاشیہ اہل
۷۹ حاشیہ اہل
۸۰ حاشیہ اہل
۸۱ حاشیہ اہل
۸۲ حاشیہ اہل
۸۳ حاشیہ اہل
۸۴ حاشیہ اہل
۸۵ حاشیہ اہل
۸۶ حاشیہ اہل
۸۷ حاشیہ اہل
۸۸ حاشیہ اہل
۸۹ حاشیہ اہل
۹۰ حاشیہ اہل
۹۱ حاشیہ اہل
۹۲ حاشیہ اہل
۹۳ حاشیہ اہل
۹۴ حاشیہ اہل
۹۵ حاشیہ اہل
۹۶ حاشیہ اہل
۹۷ حاشیہ اہل
۹۸ حاشیہ اہل
۹۹ حاشیہ اہل
۱۰۰ حاشیہ اہل

۱۲ حاشیہ اہل
۱۳ حاشیہ اہل
۱۴ حاشیہ اہل
۱۵ حاشیہ اہل
۱۶ حاشیہ اہل
۱۷ حاشیہ اہل
۱۸ حاشیہ اہل
۱۹ حاشیہ اہل
۲۰ حاشیہ اہل
۲۱ حاشیہ اہل
۲۲ حاشیہ اہل
۲۳ حاشیہ اہل
۲۴ حاشیہ اہل
۲۵ حاشیہ اہل
۲۶ حاشیہ اہل
۲۷ حاشیہ اہل
۲۸ حاشیہ اہل
۲۹ حاشیہ اہل
۳۰ حاشیہ اہل
۳۱ حاشیہ اہل
۳۲ حاشیہ اہل
۳۳ حاشیہ اہل
۳۴ حاشیہ اہل
۳۵ حاشیہ اہل
۳۶ حاشیہ اہل
۳۷ حاشیہ اہل
۳۸ حاشیہ اہل
۳۹ حاشیہ اہل
۴۰ حاشیہ اہل
۴۱ حاشیہ اہل
۴۲ حاشیہ اہل
۴۳ حاشیہ اہل
۴۴ حاشیہ اہل
۴۵ حاشیہ اہل
۴۶ حاشیہ اہل
۴۷ حاشیہ اہل
۴۸ حاشیہ اہل
۴۹ حاشیہ اہل
۵۰ حاشیہ اہل
۵۱ حاشیہ اہل
۵۲ حاشیہ اہل
۵۳ حاشیہ اہل
۵۴ حاشیہ اہل
۵۵ حاشیہ اہل
۵۶ حاشیہ اہل
۵۷ حاشیہ اہل
۵۸ حاشیہ اہل
۵۹ حاشیہ اہل
۶۰ حاشیہ اہل
۶۱ حاشیہ اہل
۶۲ حاشیہ اہل
۶۳ حاشیہ اہل
۶۴ حاشیہ اہل
۶۵ حاشیہ اہل
۶۶ حاشیہ اہل
۶۷ حاشیہ اہل
۶۸ حاشیہ اہل
۶۹ حاشیہ اہل
۷۰ حاشیہ اہل
۷۱ حاشیہ اہل
۷۲ حاشیہ اہل
۷۳ حاشیہ اہل
۷۴ حاشیہ اہل
۷۵ حاشیہ اہل
۷۶ حاشیہ اہل
۷۷ حاشیہ اہل
۷۸ حاشیہ اہل
۷۹ حاشیہ اہل
۸۰ حاشیہ اہل
۸۱ حاشیہ اہل
۸۲ حاشیہ اہل
۸۳ حاشیہ اہل
۸۴ حاشیہ اہل
۸۵ حاشیہ اہل
۸۶ حاشیہ اہل
۸۷ حاشیہ اہل
۸۸ حاشیہ اہل
۸۹ حاشیہ اہل
۹۰ حاشیہ اہل
۹۱ حاشیہ اہل
۹۲ حاشیہ اہل
۹۳ حاشیہ اہل
۹۴ حاشیہ اہل
۹۵ حاشیہ اہل
۹۶ حاشیہ اہل
۹۷ حاشیہ اہل
۹۸ حاشیہ اہل
۹۹ حاشیہ اہل
۱۰۰ حاشیہ اہل

کیا نہیں جاتا وہناں جو رب بچکے توبہ قبول نہا
تو شک است اوہ توبہ قبول نہا رحمت والا

بندیاں بنیاں تہیں تو صدقہ کر و قبول نہا یا را
کیا جانیں نہیں اوہناں توبہ کر دیں کمالا

وَقُلْ عَمَلُوا فِی سَبِيلِ اللّٰهِ عَمَلًا کَدُورًا سُوْلَةً وَالْمُؤْمِنُوْنَ

اور کہو کہ عمل کئے جاؤ پھر آگے دیکھیے گا اسد کام تمہارا اور رسل اور مسلمان

وَسَزِدُوْنَ اِلٰی عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فِیْ ذٰلِکُمْ بِنٰمٰ

اور پیچھے پیچھے جاؤ گے اوس پچھے اور کھلے کے واقف پاس پھر وہ جناد گاتم کو جو کہ

کنتہ عملون تم کرتے تھے

کہہ عمل کر جو بہت بنی تہیں عمل ساڈی
تے متور و جا سو جو بہت ان جانہا رخصی شکاری
گزی یاد کر جو دس بندے سن پچھ رہنے والے
تے کسب بن مالک و جا جان بلال امی جابا
گنا ہاندا اتوار کرن آسن حضرت فریاد
تا وچ شان اوہ مذی اگلی آیت رب فرمائی
جو دنیا وچ کیا یا اسدی شامت قہر خدا یوں
ہر ہر نیکی بدی و ساوی جو جو کسب کئے
ویلا ہی صن چھوڑ بریاں چکے عمل کما میں
ہر نیک اعمال خلاص ہکت اوہ اوچتر ہر آسمانی
تا عمل اسد رب دیکھی نور الویت دی پاروں
تے نامے و کھین عمل ساڈی مومن نور ایمانوں
بلندی عمل تے روشنی ہونی موافق صدق خلاصا
تے عمل بر بھی چرہن اوتار ہاں موافق فضائل حاصل

ہر ہی مومن و کھین بہلور جو جو کر ہو عمل افادہ
پس خبر دیسی تہاں نال اپچیز جو کر ہو عمل ساری
تہاں خود نون نال تہاں زبداقی آجائے
مرارہ ابن ربیع تہا نوچہ خدمت عذریا
کوئی بات نکرے انہاں سنگ بھی لہ بیٹھ پاس تہا نہ
شاہ عبدالقادر صفا نے وچ موضع دو لکھی جانی
نماقل رہی وچ دنیا سار و کھین صاف جو ابوں
جو بدلہ اسدی عکدا اوہ بھی ظاہر پیار ساوے
تار ب بنی انی سوناں پاس اتھ ذلیت ناد آجھا
جیہا صدق خلاص عمل تہا یا پاون کسب کما فی
تے بنی اسد وا و کھی نور نبوت نال ظہاروں
انقوامین نور المؤمنین یظہر نور اللہ لقا جالو
تے عالی ہمت نیک نیت سنگ ہوو شان تہا
تے چرہی نص خباثت تہی نوات خوری حاصل

وہ کیا نہیں جاتا وہناں جو رب بچکے توبہ قبول نہا
تو شک است اوہ توبہ قبول نہا رحمت والا
سورۃ توبہ
مومن اسے تہیں تحقیق
اورہ و کھی ہے نال نور
اسد جل جلالہ سے تہا
اولیا جلالہ سے حال تہا
ہو جانہ سے میں نال قوت
نور ایمان دی جو تہا حضرت
بانیہ قدس سرہ نال
دا عارقان تہیں اتھ ایچھا
پس جہا نہ سنا ایمان کماں
ہر ہر نیکی بدی و ساوی جو جو کسب کئے
ویلا ہی صن چھوڑ بریاں چکے عمل کما میں
ہر نیک اعمال خلاص ہکت اوہ اوچتر ہر آسمانی
تا عمل اسد رب دیکھی نور الویت دی پاروں
تے نامے و کھین عمل ساڈی مومن نور ایمانوں
بلندی عمل تے روشنی ہونی موافق صدق خلاصا
تے عمل بر بھی چرہن اوتار ہاں موافق فضائل حاصل

۱۱ نماز روزہ حج ذکوۃ
 ۱۲ دگر حسن خلق و غیرہ بندگی
 ۱۳ قطعہ کا پختہ نہ کرنا
 ۱۴ اس میں تین تین وعظاں دس ۱۲
 ۱۵ غیر طوائف ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰
 ۲۱ جو میں دو چہرے دوسری
 ۲۲ دس دو چہرے دس
 ۲۳ ایہ حدیث مذکور ہے

اور کوشی نیکانوں سے بڑا بختری پائے
 ملک ستار سماں شایع کرے اس عمل زیادہ
 رب کو خوشیاں تیس اس حافظہ طہر عظام ہی
 تیس ظاہری دیر شہادت عمل میں وقف باطن
 مغز و تسانوں کتیس خود مغز رہو یا سوہوں
 میں علام الغیوب جانان اوہ بات جو سینے کے
 عمل ریاضی منہ تو یوں جو خوشی نہیں بلبردی
 اور ک عمل ریاضی جاہن موزع وافرے

رب اول تو من دیکھن سار عمل منہ پائے
 جان نیک عمل بندید اذن جان پاخس و
 پھر پاس خدا و عمل کہوں دیون ملک گوہی
 تے میں حافظ نگہبان آجود یوں پس چھپایا
 نہ میرے کارن عمل کتیا اس ہو کر صدہ املاموں
 پر بیوں مغز کرے کہ جو عمل ریاضی کر کے
 جس جس نیت عمل کئے خبر بیوں بہرہ دی
 مجاہد عالم حاجی حاکم پیش کچھ یوں پیارے

سورۃ توبہ

تو اس خرچ کر دین بر ما شناس
 کہ صرف وانا نگیر و پچھیر
 پر مقبول یا یا مقبول تے خبر نہیں پائے
 پر جس ب جتا و اسنوں روشن ہوندا یا
 خود پیر قصوی صا جتا و یوں لکھیا ایک سہا
 وقف ہون حدیث اندر جویں گزیا حال کلا
 جو ہون گواہ امت حضرت عمل و ٹھہ جو بھائی
 سکر جو ارکار کما سے ہر اسنوں مقبوی

وگرہ ہم اندوہہ باشد سخاس
 منہ آب زر جان من بر پشیز
 بیرونی اندرونی اعمالاں وقف ملک ہو جاندا
 جویں ما و شکم اندر بیک عالم نہیں کسے آیا
 جویں با نیرید حسن انوں و ٹھا یوں ہو ایا
 تے شاہ رسولان فخر نائیں امت دی اعلاوں
 تے ویکون الرسول علیکم تمہیدا آیت ہر اپ
 ٹھہ با پھر نہ روا شہادت مسئلہ و شہوری

وَاٰخِرُوْنَ حُرُوجُوْنَ كَاٰمِرًا لِّلّٰهِ اَمَّا يَعْذِبُهُمْ وَاَمَّا يَتُوبُ

اور ایسے اور لوگ کہ ان کا کام ڈھیل میں ہے حکم پر اسکر یا اوٹکو غذاب کری یا اوٹکو غنا
 عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ سَكِيمٌ
 کرے اور اتد سب جانتا ہے حکمت والا

حافظ علیہ الرحمۃ

ہر چند کہ بچاں وصل ثمر بر آرد۔ وہقان اجل کاش کہ اس تخم بختے

سورۃ توبہ

بسا نام نیکوی بچاہ سال۔ کہ یک نام زشتش کنہا مال

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِقًا بَيْنَ

اور جنہوں نے بنائی ہے ایک مسجد ضد پر اور کفر پر اور پھوٹ ڈالنے کو

الْمُؤْمِنِينَ وَاصْدَاقًا لِّلرَّسُولِ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ

مسلمانوں میں اور تہانگ اوس شخص کی جو ٹوڑا ہے اللہ سے اور رسول سے آگے کا

وَيَخْلِفُكُمْ مِنْ اٰرْوَادِكُمْ اَلَا الْحَسَنَةُ ط وَاللَّهُ لِيَشْهَدَ لَكُمْ

اور اب تمہیں کھاوینگے کہ جلائی چاہی تھی۔ اور اللہ گواہ ہے کہ وہ

كَذٰلِكَ بُوِّنَ لَكُمْ فِيْهِ اٰيٰتٌ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

تے کفر کرنے کے فرق جہائی مومنانہ پوچھ پان

تے جنہاں بنائی مسجد تاج مومنان دکھ پنچاں

تے قسماں کرن جو نیکی باچہ نہ اسان ارادہ دہرا

تے گھات لاون نون اسکارن جو ت بنی سنگ

نہ کھلا ہوویں کہی مسجد چھ ضرار او نماں سنگ

تے اللہ پھر شہادت ٹھیکت چاہند تھیں

تا مسجد دکھ پنچاں والی اوس نامہ ہویا

قیام مسجد ہی پاس جا ہی اہل نفاق بنائی

وچہ اسلام اتے اہل ایمان پو تو فرق زیاد

قیام مسجد نون دکھ پنچاں ہین ضرار مراد

میں قبل کنوں مراد قدیمی اوس عدوت ساہی

میں حاربت کنوں مراد ابو عامر فاسق شون ہی

کا ذبوں فریب دیون سوچہ جو اکھن ساہی

اکھنے کسوں نماز عبادت جان مراد ہیماچی

تا سینہ ہر پوچھ سو کہ ہو تہناں ایچ کل کڑی آئی

اسان معذوراں آرام بہت ای مسجد ٹھیکت

نہ ویساں مدونہ تک اسل نہ ہوتوں سنگ بریا

اتے لا تقم نہی تخریمی ہین مجاز مراد

معن اتے مالک عامر وحشی چو بانوں فرزند

وچہ ابو سود اس آیت آون پچھ نہی سو ہاند

بقیہ حاشیہ صفحہ
۲۱۱۔۔۔ خوار تے حیرن
ہونے میں مثل اس سائق
وی "فقیر علوی فنی اتھو
حاشیہ صفحہ ۲۱۱
۱۰
نا ہوا اوس مسجد چو جماعت
کنندہ پندہ جادو اتے تفرقہ
پہ پاوس وچہ مومنانہ
تفریق تھیں مراد دیپھات
و نماں دی دس تفرقہ
ایمان اہل و گھات گلاویں
تے نظر رکھنا ہے
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

تے کفر کرنے کے فرق جہائی مومنانہ پوچھ پان
تے قسماں کرن جو نیکی باچہ نہ اسان ارادہ دہرا
نہ کھلا ہوویں کہی مسجد چھ ضرار او نماں سنگ
تا مسجد دکھ پنچاں والی اوس نامہ ہویا
وچہ اسلام اتے اہل ایمان پو تو فرق زیاد
میں قبل کنوں مراد قدیمی اوس عدوت ساہی
کا ذبوں فریب دیون سوچہ جو اکھن ساہی
تا سینہ ہر پوچھ سو کہ ہو تہناں ایچ کل کڑی آئی
نہ ویساں مدونہ تک اسل نہ ہوتوں سنگ بریا
معن اتے مالک عامر وحشی چو بانوں فرزند

بقبرستان شیبہ صفحہ ۱۳
بنیادنی نالی بنت
خیردوس جائز ہے ۱۷
کے تانادوسری الخ یا محل
کے پیرالتفات لکھا تمام تہ
خطت کے دینے اوس میں
یہ راہ نہ کرنی خلاصہ
مسجد جگہ عبادت الہی
بنیادنا مسجد و عبادت الہی
سوا اسے بنا مسجد
شرطوں میں لیتا
ہم الم

مال کا فروغوں مسجد یا اس قسم عبادت کا
جو مسجد نام کرن کے جگہ یا کعبہ کر بلا آکھن
یا کے تصویر دی نیت کہن یہ بنی یا اولی ظاہر
جو میں تخریب تے تصویریں کل مٹاؤن ملائق آ
وچہ مغرب جلالی اک جلا کے ساڑتا ہتیں
پھر کچھ مدت بعد تابت نوں وقی مسی جائی
اوہ جاگ پٹی جدوں اتھا ہو وہ ہونے لگا ہر آیا

جو مسلمان سنگ خاص یا مثل اوس ہندی
یا ابراہیم محمد سے شہرت دیوں لکھن
تا انہاں کل شکلا نوچ حکم نوان جو کسی سیا
وچہ جھن توڑن انہاں کچھ لکھنا نہ کیتا جائے
تے بنی کہا کرو کہ نہ قلمے ڈال اس میں
اس گھر اپنا تھ پایا اتھا اس ہدی لاوڑی
پھر ابوہام وچہ شام گیا مر جو اس پانی پایا

مَسْجِدٌ اَلتَّقْوٰی عَلٰی لَتَقْوٰی مِنْ اَوَّلِ یَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ

جس مسجد کی بنیاد دہری پر بنی گاری پر پہلے دن سے وہ لائق ہے کہ

تَقُوْمَ فِیْہِ رِجَالٌ یَّحِبُّوْنَ اَنْ یَّتَطَهَّرُوْا وَاُوْدِلُوْا اِلَیْہِ الْمَطٰہِرِیْنَ

تو کھڑا ہو اس میں انہیں وہ سرو میں جنکو خوشی ہے پاک ہونے کی اور اتھ چاہتا ہو ستھرائی لوں کو

جس مسجد تقویٰ تے بنیاد تے پہلے دنوں اوساری
وچہ اوس مسجد میں جو چاندی میں پکی دیتا ہیں
پاکی حدت جنابت تھیں ہو کر کل پلیدیاں پاوں
ابو ہریر یوں ابو داؤد اندر سرور فرمایا
تے تقویٰ والی مسجد کہناں مسجد نبی الاھی
جو ابو سعیدوں خازند یوچہ جی استہ لیا یا
مسلم احمد توندی نے بن شہہ مور نسائی
کے بدین ثابت تانے ابی بن کعبو خبر لیا ہے
کہا بخاری ابن عمر نہیں خازن وچہ لیا ہے
ابو شخضاک تے عروہ کہن قباء مسجد اوہ آئی

تہ چنگا اسد یوچہ کھلون قبا مسجد چو بیاری
تے پاک سن والیاں فرس دوست رکھو اتھریا
تہ زمین حنی سون اتھا پانی وگدے خاموں
ایہ آیت اہل قبا حق پانی اتھا رب پہایا
ایہ ابن عمر تے ابو سعید ہور لوک بتاؤن بھائی
جو ایہ مدینے والی مسجد شاہ رسل فرمایا
بھی مثل انہاں ابو سعید خدری پین پو پھیا
جو بنی کہا اوہ مسجد میری تقویٰ والی سہا
جو بیٹے نوں بنت بنی سوار پیادہ پہچہ جاوے
کہیا ابن کثیر صحیح اوہ اول مسجد نبوی بھائی

قبول سنا حق و
اوسنوں لازمی اس
تے پکی الخ جابو
نزدیک ارباب باطن
صوفیہ کے کرامت
اپنی ضروری اسے
وچہ شرع شریف کو
جائز ہوں واکم
اسنوں واسطے قبول
ہونے والے واسطے
زیادتی ثواب وکے فائدہ
بخشیا میں مسجد
تین اس میں کوشش
و غیرہ بھانوا وچہ مسجد
وچہ جو عارضی تعلق
رکھدی ہیں دوسرا درو
وچہ پورا تے عارت مسجد
دی جو مثل لباس تے
پہنے دی ہے سفیدی
جس طرح وچہ تہا بان
تہا بان دی سفیدی
تہا بان کب کب تہا بان
جائز ہے کہ لکھنا
وچہ مسجد

جس مسجد تقویٰ تے بنیاد تے پہلے دنوں اوساری
وچہ اوس مسجد میں جو چاندی میں پکی دیتا ہیں
پاکی حدت جنابت تھیں ہو کر کل پلیدیاں پاوں
ابو ہریر یوں ابو داؤد اندر سرور فرمایا
تے تقویٰ والی مسجد کہناں مسجد نبی الاھی
جو ابو سعیدوں خازند یوچہ جی استہ لیا یا
مسلم احمد توندی نے بن شہہ مور نسائی
کے بدین ثابت تانے ابی بن کعبو خبر لیا ہے
کہا بخاری ابن عمر نہیں خازن وچہ لیا ہے
ابو شخضاک تے عروہ کہن قباء مسجد اوہ آئی

خَيْرٌ اَمَّ مِنْ اَسْتَسْ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرْفٍ هَارٍ قَاهَارٍ

وہ بہتر ہے یا جس نے بنیاد رکھی اپنی عمارت کی کنارہ پر ایک کھائی کے جوڑ ہوتا ہے پھر کھوکھلا

بِدْرِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

پڑا دوزخ کی آگ میں اور اللہ راہ نہیں دیتا بے انصاف لوگوں کو

تے ہو وہ طلب استائش خالص بتعالیٰ جو لوگوں ہارے ٹوٹے ہوں اندر آگ کھڑا
شفا کنارہ کندہ جرف یعنی کھال منائش
تقویٰ نیک گناہاں کرن عبادت رب جانوں
ام من آخرتیک بناون وال ضرار خواری
بھاویں خواہش کرے ہناندی موضع وچہ کمالاں

بھلا کیا او شخص بنا جس نے تقویٰ پر پالی
ہے او چہنگا یا نیوں جس کھی اچھا کھال کنار
تے اس نہیں ہدایت کردا اہل ظلم و تباہی
امن مومن خالص مسجد کرن بنا بنیادوں
رضامندی اس ڈھونڈن بھی نہیں فریاداری
شامت بے انصافیوں ملو توفیق نہ نیک اعمالاں

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيْبَةً فِي قُلُوبِهِمْ اَلَا اَنْ

بہمیشہ رہے گا اس عمارت سے جو بنائی تھی شبہ ان کے دلوں میں مگر جب یہ کہ

تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

ٹکڑے ہو جاویں ان کے دل اور اللہ سب جانتا ہے حکمت والا

شک دانا نوچہ مگر جوڑن موت جدوں ہاں آئی
تے حکیم اسوچہ جو کتیش سبہناں حکم کمالاں
نت ٹوگدی رہی بنیاد اوہاں جو لوچہ خضبت بیان
بنی سنگ بیعت کر دی کہیا عبدتدیار نگینے
تا بنی کہیا رب کارن شرط جو کرو عبادت بجائی
جس سہی سبھیں خود جااں مالاں کرتیوں کھلاں

رہی نت بنا اوہاندی جھڑی اہناں بنائی
رب جانتہا راحاں تنہاں بھی کل بنیاں حالان
شک نہانوں رہو دانا نوچہ جد لگت موت پناں
وچہ لکھیہ العقبہ جنہوچہ پتر اندر شہر دینے
شرط کرو تیں جہت اپنوتے کارن رب بنائی
نے کرو شکرین سنگ اسد کو تو کہو میر تیاہیں

۲۱۷ ان کے کفر نے فریب ہے اس واسطے جو سطر ح کنارہ غاریا پہاڑ دی بقیہ حاشیہ بر صفحہ ۲۱۷

بقیہ حاشیہ صفحہ ۲۱۷
پاک بناو تہے مفصل
توید او سدی فقر نے
وچہ افواج نبوی دی کوفتی
بے فقر حلوئی عنی اسد
صفحہ ۲۱۵
فیہ بیان اوچہ ایہ آیت اتری
تہا آپیکہ پھیلتا دی اسد
کے منج لے صفت کیتی بے
دسو تیس کسطی طہارت
۲۱۶
کہا بنیا اوہاں نے اشتہار
ہاں اسیں مال پانی سے
بعد چورس انے جن
رہتا بنوچیا یکے جو نماز
واسطے و سواتے جنابت
تہیں نسل تے پانی تہیں
کوسے ہاں ف اتے
ایہا تنجا مال پانی سے بعد
وٹوانی ہے تہے بے
وٹوانی سے اشتہار پانی
دے کیتا جاو تہے خلیف

وقت لافنہاں دے جو
اوہ پہلے وٹوانی نہیں
کوسے پنا پنے ان
وچہ افواج نبوی
دے دو اشتہار
واسطے نول دوزخی
دے کھیایے منصف
اوس دے لافنہاں
صفحہ ۲۱۷
عنی اسد عنی
لے شفا الخاں
۲۱۷

تا کیلے جزا سے سی اس کی کیا بہشت ہو پار	تا عرض کرن اس شرط پر جو رہیں قیام سار
اسیں ہرگز مول چھٹی سی نہ آیت کی آئی	سن کیا انصار خرید فروخت فائدہ مند سا پائی

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ

اللہ نے خرید لی مسلمانوں سے ان کی جان اور مال

بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ

اس قیمت پر کہ ان کو بہشت ہے لڑتے ہیں اللہ کی راہ میں پھر اترتے ہیں

وَيُقْتَلُونَ وَعَدَّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

اور مرتے ہیں وعدہ ہو چکا اس کے ذمہ پر چھ تورات اور انجیل میں

وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا

اور قرآن میں اور کون ہے قول کا پورا اللہ سے زیادہ سو خوشیاں کرو

بِذِكْرِ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

اس محالیت پر جو تم نے کی ہے اس سے اور یہی ہے بڑی مراد ملنی

مال تے جاں مال یا ناں لیاں کل خدانے

جو رہ جو راہ لڑن پس مارن تے مرین مالے

تے وعدہ خدا تھیں کون ایہی وچہ پور کرن قرارا

تے ایہی پور فتح مند سی بہاری اتھہ صادق فرما

قیقتاوں و قیقلوں یک مارن یک مریوں

ایہ وعدہ جنت وچہ تورتی اہل قرآن الہیوں

جان تے مال دو ناقص چیزوں لیں بہشتی

۱۴۰ تے مالوں اونہاں دیاں دے ۱۲ فقیر حلوئی عقی سہ عنہ سہ تارا یاں دیاں لہ لینے سوا

عبادت تے فرا برداری اتھہ حل جلال اتے نبی صلی اللہ علیہ وسلم سی دیکھ کوئی فعل غیر شرع نہ کرنا۔ تفسیر

حاشیہ صفحہ
 ۱۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۲۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۳۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۴۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۵۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۶۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۷۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۸۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۹۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۱۰۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے

ہذا ہے حاشیہ صفحہ
 ۱۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۲۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۳۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۴۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۵۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۶۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۷۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۸۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۹۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے
 ۱۰۔ اس میں جو کچھ لکھا ہے اس کے لئے

بنی مشرکی انہ کی تعلیم
 وچ تفسیر حبیبی سے ہے
 تفسیر ربونی سے ہے
 نہ وقت اوس جگہ ہونی
 ہے جس جگہ بیان ہے
 دو ہند تک پہنچا ہے
 اسے حال یہ ہے جو مال ہو
 اسے جان بے جا مال ہو
 اس جگہ جہاد و اشوق نہ
 دہائی گن وچ ہے
 اس کے لئے اس جگہ
 اسلی میں نہ وقت ہے
 یکم اور ایسے جو حبیب
 میں وچ راہ اشوق
 وقت کے مال جان
 وقت کے مال جان
 انہ کی فدا کر کے
 حق تبارک و تعالیٰ کو
 نون نیت عطا ہوا
 تفسیر سے ہے
 تم تک جان انہ
 یہ سو دناں مومنوں کے
 جو ایک سو کا فرق
 لئے ساقا سے
 جو وہ لائق نہیں ہیں
 اپنے نام رکھنا
 اپنے حق سے
 فریخت والے جانے
 کے مال نون
 مال دی جانے
 لئے مال کے
 خدا نے تعالیٰ دی
 رضامندی

رہدے راہ جنہاں جاناں ماریاں مال لٹاؤ سارے
 بائع مشرکی سود کرو مال جان تک ماندے
 ہک جنگلی آسجہ بنیویوں سنو پس یہو آیت
 کہے کہدی ایہ کلام بنی فرامشی رہدی آئی
 فریادون میثاق استی سی حد رب الایا
 سن کہند رہدی قسم ایہ سو واناغ بہت ایہائی
 جو نفس تے مال ساڈی فانی بھر قصور عیادے
 میں یہ سو وامل چھوڑاں جان مال تمامی

اوہ حقار حبت دی ہوئی بلاروں فضل خفاک
 تے جاناں مال یہ یک خدا اتھ غبت ملی بجانڈے
 انوار کلام خدا وی اس دے دل تے چو نہایت
 کہو کہوں خرید فروخت ہوئی ایہی بھر صفائی
 ذرے ذریاں نون ہی جد ایہ رب خطاب سایا
 تے میں ہرگز کران اس سو تھیں موڑی
 اوس عوض ہمیشہ والی نعمت جنت لیکھ اساندے
 راہ رہدی کخرچ ویا جان نعمت عظمی نامی

مشعر

جمادے چند و دم جان خریدم
 کسے عزیز کہا جو کوئی مل غلام جے لیندا
 ایویں ب خریدیا سونوں پر عیبوں نقصانوں
 نہ اوگنہاں سیاہ کاراں نفس روکری و رگاہوں
 رو نہ فروسے گا حلوائی تجھی
 وچ کے لیلۃ القنۃ جد انصاراں بہت کیتی
 عہد تدارین رواہا کہیا اسی رہدے جمبو با
 فرما کر شرط خدا نون شرکوں با بچہ پوجا میں
 سنگت ناں مالان اپنیاں خرچن ذر فرق نہ کرنا
 تا کہیا حبت اسدی بد بولے تسان حمانوں

بجو اتھ عجب ارزاں خریدیم
 تے عیب اوسد تہیں وقف لیکر مل نہ روکریدا
 جو عیب ساڈی اس معلوم آہو ہے اتھیا سونوں
 رحمت علم کر سی بندیاں اپر فضل عطاؤں
 گر عیب ہر قسم کے تجھ میں بھری
 اوہ مرد اکاسی آہراہل مدینہ صادق سیتی
 جو رب تیرے اتے تیری کان نہ نظر کران مطلب
 تے مینوں نفع دیہو جو میں دیند جاناں نیان
 عرض کیتی جو ایہ کیتا ساں کیا اس عھدوں بھرن
 عرض کرن ایہ سو داواہ واہ فاندے مند انوں

ص اتے بہشت لے لیا ۱۰۰ دفع البیان ۱۰۰۰ خریدی خدا نے تعالیٰ نے جان اتے مال مومنوں
 دے دے حبت دے ایہ ستارہ ہے مومنوں نون لبقیہ حاشیہ بر صفحہ ۱۹

۱۰۰ کے مال نون
 مال دی جانے
 لئے مال کے
 خدا نے تعالیٰ دی
 رضامندی

جان فضلوں عیب قبول کرے مگر اس کو دانا نہیں
شرمندہ مرد وہی شیطان انجمنش تقریر

وچہ شرح میری تے چو کہ کسی عیب سے اسے غیب نہیں
اودہ جیکر بھریاں نرس منظور کرے خود فضل کثیر

مثنوی

کالہ کہ پیچ خلقش ننگرد
پیچ قلبے پیش حق مرد و دینیت

از عنایت آں کریم آنرا خرد
زانکہ قصدش انحراف دین نیست

وچہ نفحات الانس کہوں جو رجانی نقل لہیائے

فارسی شعر جو نقل ہوئے عاقل فکر و درائے

رباعی

تو بعلم ازل مرا دیدی -
تو بعلم آن و من بعیب ہماں

دیدے آنکہ بعیب بخبر دیدی
رؤکن آنچہ خود پسندیدے

جو رب جنت دیکارن دل تے توجہ نون چہ نیندا
صفتاں نفسانی بدلا کے حال کرن صفائی
اودہ ہک واری مر جان بھلا تھیل پل چہ کیو
وچہ ضیا تسلیم سخن دی سب تن مال گھوٹائیں

ایہ جہاد اکبر تے مشکل پہلے انوں دیندا
سنگ ظاہری تھن ٹرن ڈنڈا شکل جنگ
سنگ نفس آری کرن ٹرائی مردی ایہ سپہ
پھیر وصال پرپسے والا مال خوشی رکوائیں

اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْمُحْسِنُونَ السَّاعِدُونَ الْمُرْتَدُونَ

توبہ کرنے والے بندگی کرنے والے شکر کرنے والے بے تعلق رہنے والے رکوع کرنے والے

السَّاجِدُونَ الْكَافِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاسِطُونَ

سجدہ کرنے والے حکم کرنے والے نیک بات کا اور منع کرنے والے

عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

بڑی بات سے اور نقصان سے بچانے والے حدیں باندھنے والے اور خوشخبری سنا جانے والے

جو تائب ہو گئے کرن عبادت حمد کہن رب تائبیں

بھی سپہ کرن اتنے کرن رکوع بھی مال سجدہ آدیں

تے امر کرن بھلیاں لوکاں منع کرن برائیوں

تے بدو حکم نگاہ کہن انہاں دین خوشخبر صفائیوں

۴۲۰

جو کفر تے شرک نفاقوں تائب خالص حق پوچار
 ایہ جو کنتدی مہر عریبہ ہیں حبت جاہن بولا
 یاہین مراد مجاہد غازی فرین جو راد خدا کے
 جو انہاں صفائے نولے مومن سہتی جنت جاون
 بن سلطون عثمان کہیا اہر نصت حضرت ساد
 ہو کرین جہاد خدایو راہ اتے عکرمہ آکھنایا
 بن مسعود اتے ابن عباس ایہ روزید اشرار
 کہیا عطا مجاہد غازی سائون سوہار کے
 تے عدائت نگاہ رکھن جو کوئی کم غیر شرمو
 ابو طالب کو مرنے ویلے حضرت بصر صفار کے
 تا وعدہ کیتوئے سنگ تیں حق بخش جاہا
 تا فوتیدگی بعد ابو طالب کے حضرت ختم رسالت
 تا یا رہی خود خوشیاں حق بخش جاہن گویا
 تے بنی اساد جو ابو طالب حق بخش تے تہر چاہا

بھی حمد کرن ربذہر حالت نعمت کہہ چہ سپا کے
 تے سائون تہیں روزید مراد ہیں فرما
 یا جو طلب علم وچہ چھوڑ چھوڑ گہر وٹس ہدرا کے
 بھاویں جہاد نہ کیتا او نہاں معاملہ وچہ فرماون
 سیر زمین وچہ کرنا ویسا سیر اس ہت جاوے
 سائون طلب وچہ وینی علم قدیم نہاں پایا
 جو کھان ہود جاوے اپنے نفس سہارن
 جو رہے راہ وچہ جانوں مالوں کو جو جنگ سپا کے
 ہرگز سول نہ کرناں اندر خازن ہو اصلاحوں
 جاں ناہید ایمان اُسد تہیں ناچھنی خداد
 منع نہ ہو و جد لگ ننگ استغفار کراہاں
 اس چاچہ اپنے و حق بخش سنگد و رہہر حالت
 جو ابراہیم حق پیورے سنگی استغفار و
 ساکیوں نہاں بھی چاہے تا ایت اگلی پائے

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلَّذِينَ كَفَرُوا

نہیں پہنچتا بنی کو اور مسلمانوں کو کہ بخشش مانگیں مشرکوں کے حق میں

وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ كَافِرُونَ

اگرچہ وہ ہوں نامتے وائے جب کھل چکا اپنہ کہ وہ ہیں

أَصْحَابُ الْاِثْمِ وَمَا كَانَ اسْتَغْفَارُ اِبْرَاهِيمَ كَابْتِ

دوزخ وائے اور بخشش مانگنا ابراہیم کا اپنے باپ کے واسطے

اَلَا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا أَيَّاهُ الَّذِي سَوَّاهُ كَرِهًا لَّكَ وَاللَّهُ يَعْلَمُ

فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ حَلِيمًا

پھر جب اُسپر کھلا کہ وہ دشمن ہے اللہ کا اس سے بیزاری بڑا ایم بڑا نرم دل سے متعلیٰ والا

اوہ بھاویں ہوں قریبی اسد بعد انہاں اٹھا ہاں
پیو اسپر دیکان اُس وعدہ کے جہت جلیے
جو ٹھیک اوہ دشمن رہا و تھیں ت تیری پیو
بس شکر کا حق دعا بخش دی تھی منع کمالا
جاں دشمن رہا معلم ہو یا بخشش چہر چاہی
نہ اچھے شراب حرام تے قبضہ کہہ حکم لگائے
جاں مدت بعد سے اتنی پینہ نہ خدا پایا
جزروں پیش جو عمل کما حقہ باطل ہونے کا
ایہ وچہ معامل خازن محی است تہ لکھو بھاشی

نہ جانزنی نہ موناں بخشش منگن جہت کفار
ٹھیک اوہ اہل تار تے ناہی بخشش چاہن خلیے
جو حاصل اسد و سنگ وعدہ کتیں پس چہ ظاہر ہو
ٹھیک خلیل ہا متعل نرم طبیعت والا
خلیل و چہ چو ایمان آن دا وعدہ کیا سا ہی
کے ملکوں اک قوم بنی نون ملی اسلام لیا تے
اوہاں مڑیاں بعد حرام خمر منہ کہے صرف کرایا
کہن ہو ایس گمراہی وچہ تدا یہ آیت آئی
نہ گمراہ نام ساون نسخوں خبر نہ جنہاں پاٹی

۱۳ دی خبر سن کے نال خوشی دے اشارہ کر کے لوٹھی نون آزاد کیتوس اوس انگلی تھیں
اُس نون پانی سرد آوندا ہے۔ پس جو آپ دی ولادت با سعادت دی خوشی کرے تا کہ تھی
نہ مستند پاؤن دا ہے ۱۲ فقیر علو اٹھی عفی اللہ عنہ کہہ خلیل دے الخ کہا جو خلیل علیہ الصلوٰۃ
و السلام و اباپ تیامت نون آپ دے روبرو اے گا۔ اتنے چہرے تے تلوی کھی اتے سیاہی ہوگی
آپ نون کہیگا یعنی بیٹے اپنے نون جو وچہ دنیا دے میں تساؤ کہا نہیں تیاں مگر ہن نافرمانی نہ
کرانگا۔ آپ فرادون گے اسے پروردگار نون وعدہ فرمایا آہا جو قیامت دے دن تینوں
رسوانہ کرانگا پس باپ دے عذاب اتے توہین تھیں کیہڑی رسوائی ہو زیادہ ہووگی۔ ارشاد
ہوویگا دوسری طرف نگاہ کرو پس آپ دا نظر پھیرا ہی ہوویگا جو آپ دے باپ دی صورت
ضیغ یعنی سکودہ دی بنا کے وچہ دوزخ دے دکایا جاوے گا۔ اتے آپ نون خیال بھی
نہ رہیگا ۱۲ ابن کثیر ۱۲ اللہم اغفر لکاتبہ ووالدایہ و لمن سعى فیہ

بہر دوزخی ہووندا علم مرنا
دے بعد ہوندا ہے۔ تا
چاہے جو پوچھ دنگی دے
واسطے کا فر دے بخشش
منگنی جائز ہو دے۔ جو اب
اس دا ایہ ہے جو کا فر دے
حالت کفر دی بہر حال یقین
ہوندا ہے جو اب دوزخی
نہوویگا۔ پس اس دے
حق بعد دعا کیجی جاوے
تا واسطے ایمان
۳۳ مہر دے
میتے دے
کیتی جاوے بخشش
دی سوال واسطے
دے دعا مغفرت دی
کولی ش ہوگی اتے کیوں نہ
منع ہوئی واسطے کا فر دے
جو اب ایہ ہے جو جہ
وچہ حق شافقانہ دے منت
گور کھی ہتا وچہ حق کا فر
دے جہ جہاں دے نہیں
ہتے دے وچہ شان تویل
اس آیت دے آپ

دی مائی باپ دا ذکر
کر دے میں لایق
تھیوے دے نہیں
واسطے رعایت
خصوصی اوب
دے کہہ دے سامنے
کہہ روایت دے
ابو طالب نون غلاب
تھیں مخفی ہوندی
جے لے نال جس
انگلی دے آپ دی
ولادت با سعادت

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْهُمْ وَحَنَّىٰ لَبِيبٌ

اور اللہ ایسا نہیں کہ گمراہ کرے کسی قوم کو جب ان کو راہ پر لا چکا جتنا کہوں ہی

لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ط إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ إِنَّ اللَّهَ لَهُ

اوپر جس سے اون کو بچنا اللہ سب چیز سے واقف ہے ۱۲ اللہ جو ہے اس کی

مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ط وَيُحْيِي وَيُمِيتُ ط وَمَا لَكُمْ

سلطنت ہے آسمان اور زمین میں جلاتا ہے اور راتا ہے اور تم کو کوئی پناہ

مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا نَصِيْبٍ لَهُ

اللہ کے سوائے حمایتی نہ مددگار

نہ ہرگز رب گمراہ کرے کسی قوم کو بعد ہدایت

ٹھیک تدبیر سے نون جانے اول تہیں گناہ

ماری ہو جو وہی نہیں تہاں کارن باہجہ آہی

یعنے جد لگ امر نہیں ناہ ظاہر ہووا کہوں

رب امر کرے جان ترک کرن یا پٹکے باز نہ آون

جیش العسرت لشکر تنگی جنگ تبوک لڑاٹی

ہک خجور ملے دو جنیاں دینہ ساریو چہ بچاٹی

گرم ہو اچھوڑتے کہہوں پانی ملانا ہا -

پس اس ترنیوں لب ترک کرے اید مصیبت حالی

فرخماں چس صدقاں مہر نال گزارا کرے

دعا منگو تا ہتھ اٹھائے لہجے نہ ہتھ ہٹائے

نال جو شکان آیاں بھریاں عمر رویتا کرے

اودہ سختی ویکھ کھٹ ہندی ہندی تر تریس کا نون

نہ جد لگ ظاہر کرے اوہ چیز جو تہیں سچن نہایت

ہے ٹھیک تدبیر کارن شاہی میں تہاں ظاہر

کوئی دوست ملی نہ مددگار جو کرے اعانت کائی

نہ تد لگ کسی خدایا کرے نام کرے گمراہوں

خدا باں لائق ہون تداراں گمراہ نام سداون

جو دریں س یاں پاس ہاٹ ٹھہرے سورہ توبہ

دھپاں سخت تو سفر دوراں ہتھی ہاٹھی ہاٹھی

کر اوٹھ فرج تس اچھوڑن تر کلا ہتھی

خجور اں دوڑیاں کٹھن کما دیا دوجیا کپڑیاں

ہک ن بار صدیق عرض اید پیش کرتی ہر دم

دل گتیا ہن ہویا سہنہ دہیا کو کہ دہیا

جاں جگہ نہ ہی وہ پوج سداوی ہینہ دہیا سہنہ

پس اونا تو بقیہ حق ہاں آتیاں جاناں

۱۲ جامعہ خجور
جہی شہر گجرات
کے سب گھٹ پانی دا
جہی شہر گجرات
کے سب گھٹ پانی دا
جہی شہر گجرات
کے سب گھٹ پانی دا
جہی شہر گجرات
کے سب گھٹ پانی دا
جہی شہر گجرات
کے سب گھٹ پانی دا

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ

اسد مہربان ہوا نبی پر اور مہاجرین اور انصار پر جو

اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَهُمْ

ساتھ رہے نبی کے مشکل کی گھڑی میں بعد اس کے کہ قریب ہوئے کہ دل پھرتا رہے

فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

بعضوں کے ان میں سے پھر مہربان ہوا انہر وہ ان پر مہربان ہے رحم کرنے والا

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ

اور ان تین شخصوں پر جبکو پیچھے رکھا تھا تا یہاں تک کہ جب تنگ ہوئے اونپر

الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا

زمین ساتھ اسکی کہ کشادہ ہے اور تنگ ہوئیں اونپر اپنی جانیں اور گمان کیا

أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا

کہ کوئی پناہ نہیں اسد سے مگر اوسکی طرف پھر مہربان ہوا اونپر کہ وہ پھر آویں

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْتَوَّابُ الرَّحِيمُ

اللہ ہی ہے مہربان رحم کرنے والا

جہاں پیروی کیتی شاہ رسولی سخت گہر توجہ
پھمڑا پارتہاں اوہ بندیاں جہر حرمت پنا
تاج تیزنگ زین ہوئی تنہاں نال فراخی ساری
غصے غضب خداؤوں مگر ان جانب اسد سائیں
رتبے قبعلہنا داٹھیک اوہ بندیاں رحم کائے
خبر جدی قرآن اندر سی واقع سخت و پایا
جو ثابت قدم ہن اوہاں عفوون خوشخبری عفا
جو چوہ اس تنگی سختی بکناند مول چہ سائے

رب مٹا یا ٹھیک بنی تو ارمہا پر بھی انصار
استھیں بعد جو ڈنگے ہون بکناند مول ہی
تے پرت رہیاں جو چھوڑی مگر توجہ کیتی باری
تے ہویا اوہاں یقین نہی یہی جگہ پناہ کتائیں
پھمڑا پارتہاں تورا اوہ توبہ دوسو درائے
ساعت عسرة واقع یہ یا جنک فرمایا
عام الفاظاں جہت اندر ترنگی عسرت پیار
توجہ قلوب اوہ دوسو خیال مراوہیں فرمائے

لہ قاتب دوسرے مڑا یا
رہو عاکتا لکھیا صاحب کیر
سے توبہ پر حضرت صلی اللہ
علیہ وسلم ترک افضل
تھیں نہ کے گناہ تھیں
معاذ اسد تفصیل اسدی
تے آیت عفا اسد تنگ
گنڈر چکی ہم انخوس پھمڑ
نی لکھیا جو حسرتاں
سیقتاں لکھیاں
نیکیاں دیاں تنگیاں
سہ ہم
تھیں ان بوجہ
وہے تنگ گناہ
ہیں اسد توجہ
تک ہو جائے فضل
تھیں استغفار تے
چاہند ہیں نہیں
اسد تبارک تعالیٰ نے
خود فرمایا ولا یجیب
آیتا او کہ دورا اپنے
اسے گنڈا رسولی تاجاری
معاذ اسد نیجا
تو کہ
عظیم الصلوة والسلام
کے لکھیا ہونڈے اونہاں
دینی اجداری اداقت
کیوں نہ ہونڈا
فقیر طواری معنی اسد
اللہم ولکن کے توبہ

تے چاہندے آہے ساتھ رسول تہذیب و عہد پھیلایا
 پہلی توبہ بنی تے حق مہاجر یاراں آہی
 تے توبہ دوجی حق اوہاں گجہ خراشاں کنڈ
 بھی توبہ اوہاں قبولی جو تہذیب و عہد پھیلایا
 یعنی رہے موقوف ہوا وہ اپر حکم خداوے
 چالیہ روز تا بعد کہیا ہٹ رہن اوہ کنڈ
 یقین کینا اوہاں غصے بدیوں نہین ہتھیا
 پھر بعد بیجاہ و ماندی توبہ ہوئی قبول تہاندی

پھر نام ہوئے تے ثابت قدم رہے حضرت ہرماں
 جان جتھیں تک افضل تے خطرہ نفس کو پہنچی
 اور ک اوہ بھی حمت بدیوں ملیں تسلی پاندے
 تے سنگ نبی دیناہ جاسکو سبے حکم پر یاں
 تے نبی کہیا سی کوئی اوہاں نال بولی بات افاد
 تے ہوئی تاک زمین فراخ ہوں سنگ اپر نہاند
 پھر مڑ بار پٹ ہیاں تے اوہ توبہ مہر و اسیاں
 تا آیت اگلی حق تہاندی نازل ہوئی سو ہاندی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ۝

اے ایمان والو ڈرتے رہو اللہ سے اور ہو جاؤ ساتھ سچوں کے ۱۲

ایراں یانوں ڈور ب تھیں تو ہو سنگ چہاند
 نہ بنو منافق کاذب تا جو غلط بیانی کر کے
 نہ تہاں جھوٹو قدر لیاندی پاروں صدق صفا

ناہ بیخوف ہو و جو کر و تساہل چہ امر اندے
 ظاہر جسم نمازی باطن و چہ خیانت رر کے
 رحمت فضل خدا وینال نجات ہیاں سٹھ پائی

سورۃ طہ

راستی موجب رضائی خدمت
 اہل صدق سنگ بن اس آیت و چہ خدا فرمایا
 جو داعی فرض نہ ادا اتقی فرض ہی ادا نہ تھیند
 ہی کہیا ون شتر کٹھے کیتو جاہن گناہیں
 بو نہر پاکیزہ کسب ہو گران شاہ رسل فرمایا
 نہ وعدہ کرن خلاف نہ کرے صفت سخن خود
 جو سچ کہی اس دو جگت تے ٹور تے خواہی

کس ندیدم کہ گم شد از راہ رست
 تے صدق صفائی کھن ہمیشہ داعی فرض تیا
 با بچوں صدق صفائی دو جو فرض قبول ہوند
 مگر جو ڈر یا ناے احسن اتے صدق وعدہ ہیں
 پر جاں کوڑ نہ بولن رہن امانت دار الایا
 جے کوڑ نہ ہوں گا ہک پھسان نالقع حرم خیلان
 سرو جویں سر سبز ہمیشہ سچائیوں اظہاری

سورۃ توبہ کی تفسیر توبہ اور توبہ
 میں یعنی توبہ کی تفسیر
 و عشت و پیشکشوں ہو کے
 خدا تعالیٰ دیاں کامیاں ہی
 مخالفت ہو جاوے
 میں شخص کسب بن اگلی
 اے ایمان والو
 مراد بن سید ہے
 ہے فرمایا میں صدق
 جس نے سچ کہا خلاصی
 باقی کہیا بند نے اچ
 خطاب یہ ہے
 لای نصاری
 ایسے ایمان کیا دو
 اسلام کے لئے عیب
 کیا پچھان رہے
 سچا ہونے کے لئے

رہائے

کہ اندر راستی باشد صفایا
کہ مالت را مال آمد بلا ہا

کچی بگزار و راستی گیر
مشور جمع و بیار و در ہم

صدیاں زہد کرن پھر پاند و تہ عمر گو کے
جو عمر تہی و چہ پاون صدقوں چندیاں پاک
اوہ اندک زہد کمایاں ملد اس سنگ صفایاں
ہک یہاں سالانہ چہک سال سانوچہ متفقہ
ہک چہ ہفتے ہک ساعت اندر عشق الہی پاند
ہکناں عمر گوا کے پایا ہک چہ نظر بنوے
مشکل ہی جویں باہجہ موسیٰ تہیں حزن توہا

ولی ہوندے سن و چہ ہرایاں عمر چلو کیا
چو اس امت مرحومہ تھیں کئی سن صدقہ کما
جو سال ہزاراں زہد کرن بلایا ناہ ہرایاں
پنھنے تنہ سالانہ چہکے کرے راہ فقر و
ہک چہ سال ہک چہ مہینہ منزل توڑ چہا ند
یاد و گرموسیٰ دی جیوں و چہ ساعت عارف ہو
پر باہجہ تو چہ پیر کامل و چہ پنچن وصل لگا

حکایت

پھری آہی کوئی مال سکتہ کدناہ ظہاریں
سودر ہم مل دیکے پھرس کرے آزاد گرامی
تا جہت زیارت اسدی ہک بصری عالم آیا
چچیاں سنگت دن سنگت معی شرفت پدنیار
جان آست بریکم سنیاں اوہناں بلی ماو سجاں
ناس بن کرن عبادت سنگت شہک اوہناں کما

رابع بصری بڈہری لوٹدی بصری و باریں
کر کے رحم خریدیا استوں ہک سود گرامی
اوہ و چہ عبادت ربی لگی جاں ہک سال و با
تے ہوئی بزرگ مجال سجدہ پایا و صدقہ صفایا
پچھ اوہ جنہاں دن شیاق جواب تارتا پیش
تائیم رہی چہ عبادت اپنے تے صدقوں رب چچایا

مشہورے

ہچو بلعم طعم اندر طعم و روغ
رستت آن جان ربانی بود

جوہ صدقہ نفعی نشد و روغ
آن دروغت این تن جانی بود

جو راہ کو چہ محبوب سجدہ اسد صاف سو مندہ

صادق مشد لوگ سیلہ قرب الہی سدا

اس آیت کی تفسیر میں لکھا ہے کہ جو شخص اپنے گناہوں سے توبہ کرے اور اللہ سے معافی مانگے تو اللہ اس کی توبہ قبول فرمائے گا اور اس کے گناہوں کو مٹا دے گا۔

جاں مشدک و رپر صدقوں خادم میں نواون آقوت ہو رو لایت راہوں میر خدا اول کرد غیر مراد چاہن تے تہ افعال جو ہون نہ جاری جاں مشد ہادی پاویں اوہ جو رو کو غیر مرادوں اسدا خادم ہوتے مردہ پیش اسد ہوتیوں چاہی جو میں لقا و عینوں اپنی مرضی رہوں رہ امہنی وچہ اسد پاسین نیک من نہ گمانی جو آکھ میٹھ نہ لپیٹھ اس حکم من خود نفسوں مشدایہ جو کرید ایت طرف سلوک قمری فاعل وجود الہی تیری و انت کامل بجاو	تاجب پرو رش خیال مریدیں پر اند نوال من تے جوشی خیر خداوی ہو نکرک متھیں من پہر تا کہ سلوک تیرا عاں نفس یاریں جو بھاری جو چاہو نفس میں پر اوہ کرید حرام جو ادوں چیوں مردہ تہ عاں نہ اپنی حرکت پیش اس بجاو تذیر تیری جو جی وچہ اوہ سہ فانی کر صلاحوں جو کچھ کریشہ کسب اعلیٰ تا عمل کر چھٹ جانی اصلاح تیری جو اسوہ بہتر من اس مریدوں خطر تیری نفسانی کڈہ راہ و خود لبروی وجود کشفی غنصامی سنگ تدریسی آگے
---	---

مشورہ

چون گزیدی پیر نازک ل مباحث چوں گرفتی پیر ہن تسلیم شو شیخ را کہ پیشواؤ رہ بہرست	بد ورزیدہ چو آب گل مباحث پچھو موئی زیر حکم خضر رو گر مددی اتھاں کر دوا خرست
--	---

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ

نہ چلے مدینے والوں کو اور جو اون کے گرد گنوار ہیں

أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَن رَّسُولِ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

لائق نہیں مدینہ والیاں بھی جو گردا ہناندہ اوہ جنگلی نبی سلم نبی شیخ ہو رہی غفاری سن ابو حنیفہ انصاری رہیا آ اوچہ مدینہ گھر ہو چو آیا اسدن بوہنہ وہ پگرتی ہی	جنگلی لوک جو پچھو پچھین کنوں رسول سو باند ہی نبی حبیبہ نبی مزینہ فرض نبی دی یاری کچھ روزاں بعد اوہ پہنچ گیا اند شہر خزینہ دو زاناں یاں تس گھر چو اونہاری رو کیتا بھا
--	---

تے پانی چھنکیا کوزہ ٹھنڈ کر کے تیار رکھئے
 جان لوہاں خائیاں دیو چہ اچھتی قدم لگایا
 کہیں لگا کویں روا ہو جو حضرت ختم رسالت
 تے ابو چشمہ پاس پیوی خوش پیو کر ٹھنڈ پانی
 قسم تروی میں کسو گھر چو کران آرام نمولے
 جد لگ ملاں نہ ختم رسالت کھر کرم ویتائیں
 ترنگ شکر آلیا وچ طلب وادوں لبر و

طعام لذیذ یکا یا عمدہ ڈاہڑ با جو دل بھلے
 ویکھر زناں تائیں جو اوہناں ایسا مان بنایا
 گدی دہپ کنوں چنگل چھو چیران اس حالت
 تے کھا و طعام لذیذ زناں سنگ فرشتی کرین پانی
 تے اس پانی کہا تئوں لوٹاں رحمت میں ہر سو
 پس کچھ سباب لیا سنگ پیر ماراہ تئوں ملیں
 تا اسدی حقوق آیت اگلی اتزی نال مہر و

وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنِ نَفْسِهِمْ ذَٰلِكُمْ

اور نہ یہ کہ اپنی جانوں کو چاہیں زیادہ اس کی جان سے یہ اس واسطے کہ

لَا يُصِيبَهُمْ ظَمًا وَلَا تَضَبٌ وَلَا خِصَابٌ فِي سَبِيلِ

نہ کہیں پیاس کھینچتی ہے نہ محنت اور نہ بھوک

اللَّهُ وَلَا يَطْوُونَ مَوَاطِنًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ

اللہ کے اور نہ پاؤں پھرتے ہیں کہیں جتوں سے غصہ ہوں کافر اور نہ پھینتے ہیں

مِنْ عَدُوٍّ وَلَا يَنَالُونَ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ

دشمن سے کچھ چسینر مگر لکھا جاتا ہے اسپر ان کو نیک عمل تحقیق

اللَّهُ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْحَسَنِينَ

اللہ نہیں کھوتا حق نیکی والوں کا

جو سچ فحشی سفر اندر خود پیچیر ہیں وچ گھر سے
 تے ناہ بھکھ سخت اتدوی راہو چھو اوہناں کہتائیں
 مگر ان نیک عمل ہناں کارن استھیں لکھو جان
 نیکیا ندیو چو لنگھدو آہو کم سارے ابرار ان
 بھی دھاوا پر کھارتیں تو قید جو کنوں اوہناں نہ

تے ناہ آرام ڈھونڈن خود نفسا بن جنت سرور
 ایسا کارن جو اوہناں پیو تریہہ کہہ پورا بندائیں
 نہ کہتی تھن جو کافر تھن نہ دکھ دشمن تھیں تھن
 ٹھیک نہیں صانع کردا بدلہ نیکو کاران
 اوہناں وہاں بھکھا تریہہ پاو سب نیکیاں ہن

۱۔ یعنی ایہ نکرین جو بیکھر
 آپ وہ آرام دیو رہن
 اسے حضرت صلے اسو سولہ
 دیو تکلیفناں اسے تختیاں دیو
 ہوں ۱۲ موضع القرآن
 اسے دو جب ہونا توبہ
 آپیدی دا اسواسطے ہے جو
 جیکر نال پیغبر صلائے اللہ
 علیہ وسلم دیو نہ تانے
 نہ دکھ نہ بھکھ وچ راستہ
 اسد تانے مس
 ۲۔ تے نہیں چلیکے
 اس کے سکان دیو سکان
 وچ کے سکان تھیں نال
 کفار نے دیو بنیاں
 تانے نال سکان کوہیاں
 پیراں یا نال سکان تانے
 دیانے کتو زمین تانے
 گتی بجاوین زمین
 کوزاں دیو ہر گروہ
 اسواسطے جو فتنے وچ
 ایسا کہ ورنوں
 قہر و عیب الطیف شاہ
 حلوان

یا لئین شکست نہ میت بہ کج نیکیاں بن بنایا
حضرت کیا حرام کرورت و وزخ اتر تنہا نہ کے

تے راہ خدا و چ گرداودہ قدم ہو جنہاں بھایاں
و جب تے شاہ وقت و زمان بن بنا دی

وَلَا يَنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ

اور نہ خرچ کرتے ہیں کچھ خرچ چھوٹا یا بڑا اور نہ گزرتے ہیں

وَأَدْيَا وَلَا كَتِبَ لَهُم لِيَجْزِيَ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا

کوئی میدان مگر لکھتے ہیں ان کے واسطے کہ بدلادے اون کو اتنے بہتر کام کا

كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ جو کرتے تھے ۱۲ ۱۳ ۱۴

کوئی خرچ نہ کرن او اوندک خرچ جو مثل عقیدت ہا
نہ سفر و راز کرن اوہ گراں اوہناں جہت لکھیو
رہے راہو چہ بدن طراں بہتر کل دنیا تھیں
راہ خدا و چ طریاں گروپی جس دے قداں تے
راہ خدا و چ خرچا جس شست نیک و دمان
چشمہ شیریں اُسو چ و کچھ اوہ بہت خوبی چہ آیا
پھر ایہ ذکر نبی سنگ کتوس سن سرور فرمایا
تسین دست بھلا نہ کہو جو رب بخشے جرم تے
جراوٹہ پیر پیر پیکر اُسو جو جنت تے ہیں
ہک جو خوف تہوں کے قطرہ خون ایسا ہی
انے دونشاں ہک جنگ چہ پیغمبر خرم باضرب جو
جو پیر چھٹن انے پیشانی تے ہو گیا و آغ پیار
جو نفس راہ دن و چہ مارن سو سو واریاں
جاں جنگوں چھوڑ والیا رب تنبیہ فرمائی

یاسینا خرچ عبد الرحمن اوشل عثمان و لا اور
تا بدل دیوے رجب اوہناں کردی رہی جو عمل سبکو
تے جو کچھ و چہ دنیا و دی سبھ تھیں فضل نبی صفا تھیں
نہ و وزخ دی اگ چھوڑی اوہوں و کھیاں
ہک نبی دیاں ان تہیں یا اپر بہاڑ الاون
جو گوشہ مل بہند ایس اسجا ہوندا خوب سہایا
عبادت گھری شترساوں جہاد اجر ہونہ آیا
تے داخل کرے جنت و چہ لڑیو اندر راہ خدا و
تے فرمایا رب تے و قطرہ ہونہ محبت سناں
جو راہ رہیو چہ و گانگہ اصلہ صرت رب رضائی
تے دو جا او افریقن جو ہیں ہنورہ سر لویو چھائی
ایہ تہذیبی چہ حدیث علامہ و چہ بھی نقل شمارے
ایہ بہت رہی تہذیبوں فضل و دیو جہاد ایہ بھیا
تاسا رہی جنگوں بنا دی چہ پور تہی لکھا بہا

۱۵ یعنی جی توف
جبکہ با عہد پائی نے جیک
علیحدہ ہو کے بیٹھ
رہندا ہے کہ یہاں
چنگا ہوندا رہا و چھوڑا
۱۶ یعنی دو آگے
جو خاتمے نکالے دی
خوف نہیں کر کے
۱۷ یعنی اولی
۱۲ ۱۳ ۱۴

تاجتھی ہو وی لڑائی ساری طرف لڑائی ہائے تا اگلی آیت نازل ہوئی کل ہنومن و سید
وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً أَفَلَا تَقْرَمِينَ

اور ایسی تو نہیں مسلمان کہ سارے کوچ میں نکلیں سو کیوں نہیں نکلے

كُلِّ فِرْقَةٍ مِّمَّهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ

ہر فرقہ میں سے اون کے ایک حصہ تا سمجھ پیدا کریں دین میں اور

لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

تا خبر پہنچاویں اپنی قوم کو جب پھر آویں اون کی طرف شاید وہ سچتے رہیں

پس کیوں ناہر کھٹ لے نہاں تہیں جاوے ہو پھر اسی

جاں اوہ لڑن اوہاں لے تا اوہ باپہر سیر جاوے

تا حاصل کرن تقاہت دین محبت سنگ برد

تسبیں لوکاں چاہو کھاں گوں شاہ رسل فرمایا

جو حال کفر وچہ بہتر بہتر وچہ اسلام سن پائے

مداویہ کری رویت ہنوں لکھیا پھر جہازن

رب بھلا چاہی جس سال سنوں چو دین فقیدہ بنا

جاں علم فقہ اوہاں حال کینا پھر اوہاں چاہا پھر

ہزار عابد تہیں تیزی دیوچہ کیا رسول الہی

ہزار عابد تھیں ڈری نہ شیطان جہاں کھڑا

زیبے طرف جہاد وچو کھٹے لے جاوے آیا

جو حال کرن فقہ دا ایسی وڈا جہاد صحت

مخض خادوی کارن ناہ کوئی غرض نفس وچی اصل

ہی مخض جہاں سدا رجوع کرن سرف ہنار

تے روا نہیں جو مومن ساری نکلیں جہت لڑائی

تا دینی سمجھ کرن اوہ حاصل ہر خود قوم ڈراون

کچھ طرف جہاد جاوے کچھ پھیرن پاس نی سرورد

کنوں بخاری مسلم خازن وجہ حدیث لیا یا

زر نقری وہاں کہاناں گوں پس بہتر لوکاں

جاں عالم ہوں فقہ دی لینے دینی سمجھا پاوے

ابوہریرہ کری رویت شاہ رسل فرمائے

جو چنگے حال کفر وچہ چنگے بعد اسلاموں سوئی

عالم ایک فقیدہ لوہنہ ڈاٹھ با اپر شیطان ایہائی

کنوں عابد میدا فقیدہ جو سنا بہتر آوے

اہل فقہ وی وڈی فضیلت ندی خدا فرمایا

بہک وقتہ سے پاس نبی وی حاصل کرنی تھا بہت

پس نبی علم کندون پڑھن پڑھاوے سنگ

بخاری وچہ مقدم لکھیا علم فقہ دا پیارے

علم فقہ دی بڑی
فضیلت ہی لکھی
ساری شرم دے
علم فقہ دا نام
دا جو مستی ہی
اک سو دیناس
کیتا ہر
دانا سمجھن
مرا رکھن
فقیر حلوانی

۱۲

بولہب نون جو پچھا آتا
حضرت صلوات اللہ علیہ وسلم
دا اے آپ دا دوا
دشمن آتا وچہ مذمت
جیسی نازل ہوئی سورۃ
نبت پیدا اس کا فزون
کوئی واقف تے محرم طہ
یعنی حضرت صلوات اللہ علیہ
وسلم دا کوئی سکدا ہر اتے
موتی وچہ جیسی جمل لالہ
دی جو نام پھل دا
۳۸
ہو کون دا جمل
کر سکدا ہر نینے جیسی
اتے لایق نون علم
دنا بے فائدہ ہر جنوں
علم تے اتا و دی قدر
ہو کے ظلم ہر
علومی وچہ کس عائد
ان وچہ اکھیں پائی
سورۃ وچہ پائی
تفسیر حلوائی عقیقہ

فرمایا کہ پرتسا ڈی وقت زمانہ آوے
مثل گدھے مروار اس قوم نون دس علماناوے
نہیں تے علم اتے عالم بہت عزیز خدا دی پیار
حرف نہ پڑھیا علموں ہے ہمیشہ جہالت اند
تے خوف خطر نقصان دینوں کجہ علم اند و کھاند
حلال حرام سمجھا پن ناہ حق باطل فرق نکرے
اجہاں خدیشاں علم علماواں قدر کیا پھر تھیوے
وچہ بازار چوپایاں و سو عطر ڈنگر کوئی کہہ دے
مسجد بیت خانہ تک جیسا اوان جا لگلیا نونوں

جو عالم لوک دساون لوکاں جیوں مروار سکوا
اوہناں جاہلاں انجھیاں ہمدونی خبت تھیوے تھالی
پرا حق دنیا و دار جو عقل فکر تھیں اہل
نہ محبت وچہ بزرگاں بیٹھی ہی ہمیشہ ڈنگر
جمع کریندو نیاء دولت مگر ہر کماندے
جو کرن نصیرت مندی لگن پند نہ دلوچہ و سر
گل کرن انہاں پاس علم دی مثل عطا دیوے
کنوں چکیاں گدھے شریف تھول نہ پڑھے
کجہ کفر ایمانوں خبر نہاون ہن پتلا پائیں

شعر

بولہب را محرم طہ کہ کرد
حیف باشد این سخن گوشن

لوگو اندر کیسیہ لالہ کہ کرد
طوطیا در چشم نابینا کہ کرد

ایہ وانگوں سوراں گدھیاں بلکہ دہنگراہ ہن
جو عالم لوک نہ ہوندی حل حرمت وچہ فرق نہ تھیندا
ماں بیٹھی ہمیشہ تے منکوہ ہک ہو جاندی
عقل کرن ختنہ پاکی سبہ امور اسلامی
ہندوانو ہنگ ساٹن بلکہ سنگ عزت دفاند
جے غور کرو تا فضل علماواں مخلوقوں وڑا آیا
خوار کرے جو عالم نون رب سون خوار کوئی
تے عزت کری جو عالم دی رب سدی عزت کروا
انس کنوں فرمایا بنی جواچی سد کریندا

اولیک کالا تعام بل ہم اصل جوں ہر جنوں تھیں
حق باطل سبہ ہک ہو جاندا کون تمیز کریندا
سورائے گاڈ بکری کنا ساری بک پنجاندی
سویاں جییاں تاہیں ساہیں طوں شرعی
جے علما نہ ہوندی کبڑی لوک ساہیں سمجھاند
پر بے عمل علماء نہ جنہاں صاف عقیدہ پایا
وچہ خلقت اول آخر وای سبہ ایہ دکہ جریسی
بزرگی نال پنہیر انوالی خبر نی تھیں مروا
کنوں آواز عالم دی دیاد وچہ خدای حکیمیندا

یعنی سوا بزرگ نبوت کو
سب بزرگیاں نون شام مل کر
۷ یعنی عالم دی موت
اپر زمین آسمان اتنے جو
تھے جو وہ انہاں ہی مخلوق
تھیں سب شروع کرے
انہں باقی کر دی ہیں خلیق

پس کرن محبت سنگ علما و جان ایمان نشانی

رباعی

اے کردہ وجود تو زیک قطرہ منی
بشنو کہ چہ گفت مصطفیٰ مدنی

جو عالم حقانی اتے علم اپرتے عمل کہاوی
پس علم طلب کر علم جیہی نعمت ہو رکھانی

رباعی

اے طالب علم ترک تحصیل مکن
یک نقطہ اگر بعلے بفروشد

جو عالم دی فوت ہو یاں کجہ غم اندوہ نہ کروا
جو موت عالم دیوں سخت مصیبت ہو رہیں
جاں مرے عالم ربانی رخنہ دین اندر پوچھنا

قطرہ

کا ریکہ زد و زخ برہاند علم است
جز علم طلب مکن در دنیا و دین

قتاوی بلدی دیو چہ صد الشہید کنوں فرماوی
جو کہے عالم نون خوک یا حق یا با دان جاراوی
جو مال حقارت کہتا کافر تے جد کفر اس و
کیا امام محمد صاحب کلمہ کفر الایاں۔

کفر ایہی ایہو مختار ابوالیس اخذ اس کہتا
بہت کتابیں مسئلہ ثابت دل تے لاویں مینا

حکایت

امام یوسف جو کوئی مسئلہ اسے ستاویں
 جاں پھر گیا پڑھو لا مانی آکھ کڈہ اہانتوں
 عرض کیتی جو کہ ٹھکری دی قیمت ربائی
 زبیدہ ہارون تائیں ہکن دوزخی کھنڈا
 پھر رجوع کرن دل چاہیا مسئلہ چھوڑا
 بہشتی دوزخی ہون سدا بھلا فتویٰ کون
 دس ہارون خدا تھیں ڈربا کہہ چھوڑا
 میں قابو کیتا لگی کہن خدا تھیں ڈربا شاہا
 فرمایا توں ختی عالم کہن دلیل گزاریں
 مال خزانے آندے شاہ تھیں علم غرت پائی

ٹھکراں ہڈیاں تے لکھ رکھدا اتا ناہ جین یاد
 جگہ جکی سنگ ٹھکراں کس کلام کھنڈا
 تا مال مال ہو سیں اتو اتہرو ڈی غریب بھائی
 خلیفے کہیا جے میں ناری تا تہ طلاق ہن آیا
 جو میں ناری یا ختی سن علماء حیران آہٹا
 تا پوچھ کہیا میں دساں پیش ہو یا فرما
 کہیا مالن تو میں عاشق ساں ہر مذہب کو چھوڑا
 میں حق بیگانہ سنگو ایگل ڈرتس چھوڑا
 تانہ ہی النفس عن الہوی آفرنگ پڑی لیل قہاں
 مائی دیکھ ہوئی خوش نا کے طعام لذیذ جاں کھائی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ

اے ایمان والو لڑنے جاؤ اپنے نزدیک کافروں سے

وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غُلَظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

اور چاہئے کہ اونپر معلوم ہو تمہارے بیچ میں سختی اور جانو کہ اللہ ساتھ ہو ڈروالوں کے

اسے مومن قتل کرو جو ملن کفاروں کنوں تسانا
 تے جانو اللہ متقیان دی سنگ ہو مددگار
 جہر فدک نصیر فریظہ بدو کافر وہی
 چہرے کافر نہی او ہو اول مارن آئے
 ایویں نفس تیرا جو نہی وڈا کافر ایں
 اوہ سرکش کافر مارن وچہ اہان ہجو او جاگر

تے چاہی پاون وچہ تساڈی سختی روز جگاند
 جہان نہی نہی قربت یا جہان ملک فریب رو
 غلظت سختی شدت نہی لکھی کرنی مار کڑائی
 جو گھریاں ہوں ہوں پھوڑیاں پھیر سوائے
 تا پھر ہوویں شہید اگر اس مارین جلد نہ ہاں
 جاں دشمن سنگ سختی کوہن میں پھیر سوائے

لکھ کر کہہ دی جانے آہے
 جہر مدبیل جادو دیکھ سکے
 یا دیکھتا جادو کسے مانی آپ
 دی عالمہ نہ آہی نہیں تہ
 ایہ اعتراض نہ کر دی تہ
 لکھ بادشاہ نے پورنی نیک
 علی شامی فرمایا یہ نہیں ایہ دوس
 جو خدا تعالیٰ نہیں خوف کرے
 کے گناہ تو قادر ہو کر چھوڑا
 تا مالن دوزخیوں دی طہارت
 بیان کیتی ارشہ نے آنتے
 قادی ہونا آنتے
 ہم لم
 اوس نہیں ہو
 کے تہا آپ نے فرمایا جو
 جس نے رو کیا نفس اپنے
 نوں خوش نفساں تہیں
 اپنے گناہ تہیں واسطے خدا
 نجانے کسی پس ختی ہو
 لگانا اوس واسطے
 فقیر جلوا ہی اللہ غنہ

مثنوی

یکسواری رفت بر پیش شہاں	پہر پشیمبر سخت روئد و جہاں
یک تن تنہا بزد بر حالے -	رونگردانید از ترس و غنے
انبھشان کے تیر سدا از قصاب	گوسفنداں گروں است از حنا
جہاں کفر نفاق شرک تہیں نکل رنگ خانہ پایا	و اعلموا ان اللہ مع المتقین رب متقیان سنگت
تا دکھ ہمیشہ دیوس حکم لڑنا سنگتس پاوے	جس خاص کیتار بچا سدی دشمن پاس نیاو
تے گھر دا دشمن ہر ہر ویلی ویں جیت چاندا	دوراڈا دشمن کدی کہہیں اپنا وار چلاندا
کافر اندرونی پل پل ماریا ز شرم اور سر چاندا	بیرونی کافر دشمن کہو ضربوں ماریا جاندا
جس اس کافروں ماریا سوئی و ڈھی شہیدان	اوہ کافر مارن سو کھنکس کافر بونہہ شکل مارن
و نہی النفس عن الہوی قہی الخبثۃ الما و حق اس کے	مارن اسد اللٹ کرن تس جو کچھ خوش لیاو
اوہ کم مول نکرنا راضی نفس ہو جس گلے	اتے صفتاں اسدیاں بدلن لاون شرع اطاعت

مثنوی

ماند خصمے زان تیر در اندروں	اے شہاں کشتیم ما خصم بروں
اس زماں اندر جہاد اکبریم	قد رجما من جہاد الا صغیریم
شیر آنداں کہ خور ابشکن	سہل شیراں داں کہ صغیراں بکن
زے شہوت فرج بطن می تابع قوت بطن	شہوت پیٹا تے فرج دو بازو اتوی نفس رکھیندا

مثنوی

کا برو بروی پے نان سفید	زاں نداری میوہ مانند سید
وَ اِذَا مَا انزَلَتْ سُوْرَةٌ مِنْهُمْ قَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا سُوْرَةً اَنْزَلَتْ	
اور جب نازل ہوئی ایک سورت، تو بعضے اون میں سے کہتے ہیں کسکو تم میں زیادہ کیا	
هٰذِهِ اِيْمَانًا فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ	

فَزَادَ نَهْمًا اِيْمَانًا وَهُمْ كَيْتَبُ بَشْرُونَ

اون کو زیادہ کیا ایمان اور وہ خوشوقتی کرتے ہیں

تے جاں کوئی سورت آیت اثری بعض نمانتی کہند
اپر چہڑی مومن انہاں تباہان و دہاؤ
اونہاں سمجھ نہیں اندرونی تو اوہ دل آوی
دل اسین تن قسم ہک مثل بہا ئیم چو کھر آئے
میں انہاں تنوں دل سنگ جہاں سمجھن چہ نکائی
تے روح انہاںندی مثل ارواح شیطاناں ہیں بنا
جد کوئی چھاؤں نہوی باہوں سائے گرامی
ہے علم فقہ و اسمجہ تہ بدبر و چہ قرآن حدیثاں

جو کسدا اس ایمان و دھایا ہا سہی کردی رہند
جو اوہ خوشحال ہوں سن سورت آیت چو آوی
ہے فقہ تہ بدبر نور ہک سنگ جس راہ خدا مل پاؤ
کہم قلوب لا یفقہوا بہا ربناں ہاں فولائے
دو جا جسم جنہاںندی وانگوں جسم انساناں بھائی
تے قسم تریجا سایہ پاسی ربا روز جزائے
دل تائیں چھی چیزاں مال چھیاں چھہ ہورامی
ہن طعنہ دیوی علم فقہ نون بخدی ٹول خدیشاں

مثنوی شریف

ہر صباح چوں سلیمان آمدی
تو گیا ہے رستہ دیدی اندرو
تو چہ داروی چہ نامت ہست چیت
پس بگفتی ہر گیا ہے فعل و نام۔
پس سلیمان دید اندر گوشہ
گفت نامت چیت برگوئی ہون
گفت فلت چیت از تو چہ رود
بس خرابی مسجد با بیگماں
مسجد است آن دل کہ چشمش جدا
یار بدچوں ہست در تو مہراو

خاضع اندر مسجد اقصیٰ شدی
پس بگفتی نام و نعت خود گوئی
تو زیاں داری چہ گو نعت ککیت
کہ من آنرا جانم و این را حام
تو گیا ہے رستہ اندر خوشہ
نام من خردیم اے شاہ جہاں
گفت من رستم جہاں دیراں شو
نبود الا بعد مرگ ما بداراں
یار بدخوب ہر جا مسجد است
ہین ازو بگریز و کم کن گفتگو

سلہ دل تائیں انہاں
جیاتی اسے موت است
صحت اسے بیماری ہوتی
اسے نیندر پس زندگی دل
دی بدایت ہر اسے موت
اسدی گمراہی ہے است
صحت اسدی حفاظت
کرنی ہے گناہاں نہیں
۲۰
انے بیماری
پھنسا و چہ علقیاں دنیاوی
ویندی اتے بیماری
اسدی کر کے اتے
نیندر اسدی نفلت
۱۲ روح البیان

برکن از بخشش کہ گردم برزند | مژاؤ مسجدی را بر کند

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ

اور جن کے دل میں آزار ہے | سو ان کو بڑھائی گندگی پر گندگی

وَمَا لَوْ أَنَّهُمْ كَفَرُوا ۖ أَوْرَمُوا ۖ وَأَوْرَمُوا ۖ وَكَفَرُوا ۖ وَكَفَرُوا ۖ وَكَفَرُوا ۖ

تے دلین جہانہ مرض نفاق اوہان کون آں پانی | اپیدی اپر پیدی رہندی کفر اندر رہ جانی

أَوْ كَآيُرُونَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَمَلٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ

کیا یہ نہیں دیکھتے کہ وہ آزمانے میں آتے ہیں ہر برس ایک بار یا دو بار

ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ ۖ

پھر توبہ نہیں کرتے اور نہ نصیحت پکڑتے ہیں ۱۲

کیا دیکھیں ناہیں ٹھیک اوہ کافر فتویٰ منہ سے | وچہ ہر سال بھواری یادو دار بلا وچہ پائے

پرناہ او تائب ہوں نہ لیں نصیحت کافر ناری | فتنہ سختی قحط جہنم یا کرن جہاد ظہاری

ہی زندہ دل نون آں آرایش تاشیاری پاو | تے دل سوئی انہاں رجوع نکروی طر خدا دی تھاو

نہ اثر ہووے ناصح دا ہرگز دل میت دتیاں | جویش رب کہیا توں مردیاں تانیں سنائیں ہاں

مشہوری تشریف

ورنگوی عیب خود باری خوش | از نماشین از دغل خود را کمش

گر تو نقدی یافتی مکشانی ہاں | ہست در راہ سنگہائی شخاں

گفت یزواں از ولادت تاجین | یفتنون کحل عام مرتبین

امتحان براستحان است ای سپہ | ہن بکتر امتحان خود را مخف

وَإِذَا مَا نُزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ

اور جب نازل ہوئی ایک سورت دیکھنے لگے ایک دوسرے کی طرف کہہ کوئی

يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصرفوا ۗ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سَعْيَكُمْ فِي غِيَابِ اللَّهِ

کے۔

چوین فرما بحق تبارک و تعالیٰ
نے ایک ناسیح المشرکین و
نسیح من فی القلوب یعنی توبہ
نہیں سناؤ اور وہاں توبہ
انے جو دچہ و براں دے پائے
سوئے ہیں ما در قبران
۱۲
ہنیں بچے ہیں کافر زندہ
دچہ خدا نرس مردے
ہی جانان او نہا نذباں انے
قبران عقوبت
ہست ہرگز دست
ہنیں ۱۲ فقر طولانی۔

او چہاڑ کعبے دی پاڑ سوانے مگر چوراؤ ناہیں
 یعنی بن ہو رس کہیا تیری پنے گئی لوڑ خزانوں
 جویں دعویٰ کریں نبوت تاندہ عزت و اسماں تھیں
 پنے تیرینال نہ ساڈا قدر بولن دا آیا
 تاکوٹریاں سنگت بولن لائق تیں تہ نال بولا
 تافرما یا بھلا قوم تائیں ایہ گلاں سنیاں ناہیں
 تاکہند سون کے شہر ساڈویوں نکل جاہ ستابی
 جس راہ نبی و پنجو سنگ ٹر و چوچین شور مچاؤن
 تابندے جمع ہوئے سن چچیاں کھڑو طرف تھامی
 تانگہ پیاں دواں صفائ چکاہوں ذیاں تھپا
 تے خون و گنید آماقداں چوں سرور تائیں
 سائے کھیلے دیر کہہ مٹھیرے تنگ کی عاڑ رحمانوں
 پیرقرن تعالب چاکہ پنجو کہ رہیا او تھا ہوا
 جبرائیل اہر گھلیا رب سنگ ملک جبال ہمراہی
 تاجک پہاڑ و نوین ایہ ڈالال پرتقیف کفراں
 پٹھاں کنوں انہاں فریاں کڈی نہاں بوکانتائیں
 تا ایہ گل سن کے ملک جبال نبی تے عرض الایا

تے دو جہا کہیا بن تہ کیوں نہ کہلیوں نبی ساہیں
 تیرجی کہیا خدا تھیں جرتوں ہوویں سول اسانوں
 تاثیرے نال نہ طاقت ساڈوں کر تیر سخن زبان تھیں
 جو قول یہ پیغمبری والا جو ٹہہ خدا تے لایا
 تالاہ امید انہاں تھیں اہر حضرت شاہ مقبولان
 نہ چا میا نبی جو انہاں گلا نہ سی خبر ہو و انہاں تیا
 تے پچے مگر لائے سرور دی کرن اوہ سچو خرابی
 کرن بکھیرو یا سے ٹھہر و اہر د کہہ ہنچا پون
 و پیراہ نبی تے تالنگے جس ویلے خیر نامی
 تا قدم نبی دے زخمی ہوٹو ڈیاں نال سوٹا رسکے
 جاں کافر ٹے تابا پچو ول آئے بچہ عطا میں
 میں تیری طوف شکایت ہر خو قوت ضعف عیانوں
 راہ و نیرات اوہ بنج میقات یا میں میقات تباؤں
 وچہ خدمت ملک لایا فراویں جسے نبی اکہی
 فرمایا امید میںیوں رب کہ جہب فضل بہاراں
 جو خالص کن عبادت برسی چلن اہ اصلا میں
 ہر نام روف الرحیم تیر جویں دنوں نظری آیا

لے اللہم انی
 اشکو انک من
 ضعف قوتی و قلت خلایک
 و ہوا علی الناس یا ارحم الراحمین
 انت رب المستضعفین و
 انت ربی انی تن تکلمنی ان
 تم یکن لک غضب علی فلان
 ما بالی یا اللہ جل جلالہ تحبک
 میں شکایت کرواں طوف
 تیری ضعف قوت اپنی اتے
 قلت جبرانی تے تھیں اتے
 اولہ آپ آدمیاں دے سب
 سہا بنا دے دوزی بہراں
 اتے توں پروردگار
 اے اللہ میں تیرے
 اشکو انک من
 ضعف قوتی و قلت خلایک
 و ہوا علی الناس یا ارحم الراحمین
 انت رب المستضعفین و
 انت ربی انی تن تکلمنی ان
 تم یکن لک غضب علی فلان
 ما بالی یا اللہ جل جلالہ تحبک
 میں شکایت کرواں طوف
 تیری ضعف قوت اپنی اتے
 قلت جبرانی تے تھیں اتے
 اولہ آپ آدمیاں دے سب
 سہا بنا دے دوزی بہراں
 اتے توں پروردگار

مثنوی

بندگان حق رحیم و پیر دبار	خوشی حق وارند در اصلاح کار
مہربان پور شوتان یاری گراں	در مقام سخت در روز گراں
ابی سلیمان در میان مرغ و باز	علم حق شو یا بہر مرغان باز

فہرست مضامین تفسیر نبوی جلد چہارم

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
۲	تمام چیزیں فرمانبردار ہیں خدا تعالیٰ وہاں		آہی بحوالہ تفسیر روح المعانی۔	
۳	یا ذکرناں خدا تعالیٰ نون ہولی دیوچہ اتے فضیلت	۱۶۲۶	نقل عبارت تفسیر خازن اتے معالم التنزیل اتے	
	ذکر خفیہ کرنے وی دیوچہ قرآن مجید دے خفیہ ذکر و اشاراد		کبیر اتے حسینی اتے تفسیر محمدی۔	
	ہونا سوا جہر دے اتے اچی ذکر کرنا حدوں لنگھنا ہے	۲۲	دلیلاں پکیاں دیوچہ ہولی آمین دے اتے ذکر آمین	
۳	اچی ذکر تھیں ایذا پہنچنا دے ہولی ذکر کرنا ایساں		امام اتے مقتدی ۱۰۔	
	تواں منسوی دیوچہ ذکر عجز نے زاری دے اتے آسماں	۲۲	رحمت خدا تعالیٰ دی پاس بے نیکاندے اتے	
	قبل دعا دے اتے شرطوں دعا دیاں		حضرت صلے اللہ علیہ وسلم رحمت میں واسطہ پہنچا	
۴	آمین دعا ہے اتے شافیاں دیوچہ اس قدر اچی کہہ کر		اتے قریب میں نیکاندے۔	
	ہیں جو نال دنا مازی آواز نئے سوا گجن اتے کر کن	۲۳	زمین اُپر فرشتے اتے اوہ اُپر یا قوت بند دے اتے	
	دے۔		اوہ اُپر گاؤندے اتے اوہ اُپر تھہر دے اتے	
۵	دیوچہ انہاں ملکاندے کوئی شافی نہ رہے وادی نہیں		اوہ اُپر پٹی مچھی دے اتے ذکر آمین دے اتے	
	ہیں اتے جو اس طرف پوکار کے آمین کہندے ہیں		قسم اتے تاثیراں انہاں دیاں	
	اتے پہننا اس فرتے تھیں ضروری ہے۔	۲۴	بارش و پانی کتنوں آؤندے اتے ہو جیہ چیز	
۵	حافظ محمد لکھوی ثولت تفسیر محمدی نے اس جگہ غیر مقلدی		تھیں گندے ایہو جیہ اثر چکا مندا پاجاندی ہے	
	دے سبب اچی آمین اتے ہولی نون بکھو جیہ لکھ دتا	۲۵	نرم پاک زمین دل مومن دے جو اگدے ہے	
	ہے اتے حال ایہو جو اس نے لکھیا ہے جو ہولی		اثر اتے نصیحت سخت اتے پلین زمین کافر وی ہے	
	ذکر شریعتے فضیلت ہے اُپر ذکر جہری دے اتے		جو اثر نہیں پکڑوی	
	آمین ذکر ہے یا دعا۔	۲۵	دہانے	
۵	جو قرآن مجید دیوچوں دلیل نہ ملے پہ طرف حدیث شریف		دیوچہ تسمیہ نام نوح علیہ السلام اولاد آدم علیہ السلام دی	
	دے جانا چاہئے اتے ہولی آمین نال قرآن مجید دے		دے دو گروہ ہو گئے آہے ک گروہ پہاڑاں اتے	
	منصوص ہے۔		دوسرا نام دوسرا زمین اتے اتے حسن پہاڑیاں اتے	
۵	حضرت موسیٰ علیہ السلام دعا مانگی اتے حضرت ہارون	۲۶	جدو ڈے انہاں دے فوت ہو گئے تا انہاں دی صورت	
	علیہ السلام آمین کہنے دے جانے آہے ہر اس قدر ہوا آمین		ہناسکے کہ کہ ہر ذرہ ذرہ پہ پام شروع ہو گئی۔	

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۷	بنائے تصویراں اسے شطرنج کھیڈنا جائز کیتا ہے بعض خبیثان نے اتے روا نہا ندا۔		موسیٰ علیہ السلام اتے معجزات دیکھاوے آپسے اتے جاوے گرانڈاؤنا اتے مومن ہونا انہاں دا
۲۷	جاں پوجا بتا ندیاں وازور ہو گیا تانوح علیہ السلام طرف انہاندی آئے		اتے فرعون دیاں سرکشاں اتے عذاب آوناں اُپر انہاندے قسم قسم دے۔
۲۹ تا ۳۰	ذکر عاویاندا اتے مبعوث ہونا طرٹ انہاندی ہووے علیہ السلام دا۔	۲۵ تا ۲۶	پارہونا بنی اسرائیل واناں موسیٰ علیہ السلام دے اتے سوال کرنا قوم داکاؤں پوجا ریا نونوں ویکہہ کے جو مثل انہاندی سانوں
۳۱ تا ۳۲	اتے انکار کرنا عاویاں وایمان لیاون تھیں اتے عذاب منگنا آپ دا واسطے انہاندے آو انہاندی	۲۷ تا ۲۸	کلام کرنا موسیٰ علیہ السلام واناں اللہ جل جلالہ دے اتے سوال کرنا ویدار آہی و اتے جہنک پاؤنی اتے کئی مسئلے متعلق ایسے۔
۳۲ تا ۳۹	حال قوم حضرت صالح علیہ السلام و اتے انہاں تے عذاب ہلاکت آونا۔	۳۸ تا ۳۹	تجلی ڈالنی اللہ جل جلالہ دے طرف پہاڑ دے اتے بیہوش ڈگنا حضرت موسیٰ علیہ السلام و اتے متعلق ایسے۔
۳۹ تا ۴۰	پکارنا حضرت صالح علیہ السلام دامرویا نونوں نال خطاب حاضرے یعنی نال حرف یادے اتے جواب	۴۰ تا ۴۱	لکھیا جانا توریت و اتے نازل ہونا اوسدا۔ حال گمراہ عالماں اتے جاہل فقیر و اتے فائدی متعلق ایسے۔
۴۰ تا ۴۱	لانڈہ باندا اتے فریب لکھوی و اتے جواب اوسدا حال قوم حضرت لوط علیہ السلام و اتے لواطت کرنا انہاندے اتے عذاب آوناں اُپر انہاندے اتے قندہ ہونا سوپنے لڑکیانڈے اتے متعلقات ایسے۔	۴۱ تا ۴۲	جیسے عمل ہون اوہوجہا بدلہ ملیگا اتے تکر تھیں کیا خرابی مقدم آؤندی ہے
۴۱ تا ۴۲	حال قوم حضرت شعیب علیہ السلام و اتے وچہ لینے دینے دے گھٹ ودہ کرنا انہاندے۔	۴۲ تا ۴۳	زیور قبطنیانڈے تھیں وچھاڈو لانا سامری اچھو حضرت موسیٰ علیہ السلام دے۔
۴۲ تا ۴۳	ہلاک ہونا قوم و اتے نال خطاب حاضرے پکارنا انہاں مرویاں نون حضرت شعیب علیہ السلام و اتے فریب لکھوی و اتے جواب اوسدا اتے دلائل	۴۳ تا ۴۴	پوجا کرنی وچھے نون بنی اسرائیل و اتے حرمت سماع دے جو نال ساناں دے ہووے۔
۴۳ تا ۴۴	حدیث دے وچہ سننے فوتیانڈے اتے قصہ بدین تیرہ مبعوث ہونا نبیاندا	۴۴ تا ۴۵	تردید سماع اتے احکام سماع دے جو کس طرح سماج ہے اتے کس طرح حرام۔
۴۴ تا ۴۵	حال فرعون اتے قوم اوسدا و اتے حضرت	۴۵ تا ۴۶	کیٹھے لوک وچہ منزل دے اڑس رہندے ہیں اتے

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۰۰	فضیلت طریقہ نقشبندی وغیرہ وی۔ حافظ محمد لکھوی وافر ق نہ کرنا وچہ تعظیم عبادت و اتنے طن کرنا اور سدا پڑا اولیاء اللہ دے اتے رو	۱۱۲	قیاس تھیں وٹا بیاندا۔ لفظ اسری ارٹیں ہے وچہ اصل دے اتے قوم ارٹیں نبی اسرئیل تھیں ہے۔
۱۰۱ تا ۱۰۲	اوردا۔ غضب ناک ہونا موسیٰ علیہ السلام واپر قوم دے وچہ پوجہ تھیں اتے واپری پکڑنی ماروں	۱۱۲	ہک یہودی دے فوتے بیٹے واگواہی وینا اُپر حضرت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دے اتے کلمہ پڑھنا اوردا۔
۱۰۳ تا ۱۰۴	علیہ السلام وی اتے متعلق ایسے اتے سوات کرنا اپدانا رون علیہ السلام نون۔ کلمہ شریف زبان تونہ چڑھنا اک اصحابی و جس تے ماں اور سی غصے آہی اتے سوات کرنا اور س	۱۱۳	والدین حضرت صلے اللہ علیہ وسلم دے مشرف بایمان ہو گئے آہے اتے متعلق ایسے۔
۱۰۵	عورت و اتے مسئلہ متعلق ایسے۔ وچہ شہوت واپو جہا گویا ہوانوں خدا بنا ونا ہے اتے ایہ کتنی قسم ہے اتے منوی متعلق ایسے	۱۱۴	رخ ہونا حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ اُپر حضرت عمر رضی اللہ عنہ اتے خود حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ واصلح کرنا اتے تنبیہ کرنا حضرت صلے اللہ علیہ وسلم وایاراں نون بابت صدیق رضی اللہ عنہ دے۔
۱۰۶ تا ۱۰۷	تر مرد وچن کے جانا حضرت موسیٰ علیہ السلام و قوم تھیں اتے ہلاک ہونا انہا اتے کس سبب ہلاک ہوئے۔	۱۱۵	واعظ اتے ہادی نون آپ نال ہونا چاہیے نہ اثر اور سدا ہوندا ہے اپر دوسرا ہوندا ہے۔
۱۰۸ تا ۱۱۰	سنی اقی اتے ایہ صفت ہے بڑی بھاری سی حضرت صلے اللہ علیہ وسلم وی اتے آپ سدا اتے مندا ہے ساری خلقت دے۔ جو پہلے مرشد ہادی تے اعتقاد رکھے پہر مشرف ہو جاوے اوہ بڑا بد قسمت ہے مثل یہودیانڈی	۱۱۶	شریعت وی نابھاری اتے اب اتے تونہ حضرت صلے اللہ علیہ وسلم اتے ہر گز کسی سکون چھپنا سخت شکل ہے۔
۱۱۱ تا ۱۱۲	پاک اتے طیبہ شرع وچہ کپڑی میسے ہوندی ہے اتے عوارنجس چیزاں و اجاز ہونا نزدیک وٹا بیاندا ہے۔	۱۱۷	کسے مقبول ہے تہہ دیو چہ تہہ ضرور وینا چاہیے اتے نال کثرت ورو وشریف دے تعلق محبت و اپیدا ہوندا ہے نال حضرت صلے اللہ علیہ وسلم دے۔
۱۱۳	اصل شریعت دی چار میں اتے منکر ہونا اجماع اتے	۱۱۸	جس گھریا جس گراں یا جس شہریا جس تیرتے کوئی تبرک ہووے حضرت صلے اللہ علیہ وسلم و اتا اوس جگہ نہیں ہوندا قبر اتے عذاب اللہ تعالیٰ دا۔

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۱۸	حکایت انس رضی اللہ عنہ وی رو مال مبارک نوں ڈالنا وچہ تنور وے جسدے نال حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنے ہتھ اتے مونہہ مبارک صاف کیتے آہے اتے نہ سٹرا وچہ پاگ دے اوسدا۔	۲۷	پڑھدے اتے رشوت دار وچ ہونا وچہ چہاڑے جان احکام توریت وچ قبول کرنے تھیں بنی اسرائیل لیاے تا پہاڑ وادگنا اُپر اُنہاندے است برکیم عہد لینا خدا تعالیٰ و اتے قالوا ایلی و اتوا کرنا کل ارواحا اتے متعلق ایسے۔
۱۲۱	دوہنتے شکار کرنا مچھی و امنع آما بنی اسرائیل نوں اتے تن ٹولے ہوجانا اُنہاندا۔ ہک گروہ صلح کل آماناں مچھی شکار کر نیوالیا ندے اتے دوسر گروہ اُنہاں روکد آما اتے علیہ ہوجاندا بند کرنے والیاں اوہناں تھیں سینے دوہاں گروہاں تھیں اتے عذاب اکہی آؤناں اُپر اُنہاندے اتے بچ رہے روکن واسے عذاب تھیں اسی طرح وہابی اتے حمایت اسلام اتے ندوے واسے سارے صلح کل ہیں۔	۱۲۸ ۱۲۹	قصہ لمعہ باعور اتے زناہ کرنا ہک شخص م قوم بنی اسرائیل تھیں اتے طاعون و اپینا اتے شرمزار واک و مہلاک پھراوس نوں قتل کرنا اتے غضب اکہی و اٹھنا اتے گناہاں و اثر و جیاں تے ہونا۔ جو مگر دنیا دے لگام تال اوس ہی مثل کتے وھی ہے جو کسے حال وچہ صبر نہیں کروا۔
۱۲۲	جو دین وھی غیرت نہ کرن اتے ہوند ووس دوسرے مومنانوں گمراہی تھیں بند نہ کرن اوہ دیوت ہیں اتے وچہ عذاب دے شامل ہوندے ہیں۔	۱۲۹ ۱۳۲	ولسے اوہاندے کن اتے اکھیں اتے دل بین نال جنہاندے سندس ویکھدے جاندے ہیں ایہہ لوک کافر ہیں جہاں اتے اوسیاں تھیں اُترتوت علم غیب حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم و۔
۱۲۳	تفسیر نعمانی واسے لحنی و مثل و ہا بیاندی صلح کل ہونا ہی مثل گمراہاں دے ہے	۱۳۲ ۱۳۴	نام خدا تعالیٰ و سوادھی جو شارع تھیں ثابت ہوئے میں اتے بعض نام جو لوکاں بنا لئے ہیں اوہ بولاونے جائز نہیں۔
۱۲۵	جے قبض ہووے تا کیا کرنا چاہئے اتے متعلق اس دے۔ انے ہک ولی نوں حضرت یعقوب علیہ السلام پنا بیٹا فرنا ونا جو وچہ چہرہ دے موجود ہیں قوم اُپن تھیں۔	۱۳۸ ۱۳۸	اسما حسنیٰ مع ترجمہ اتے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم و اموصوف نال صفتاں باربتعالیٰ جل جلالہ دے سو نام ذاتی یعنی اللہ دے نال ساریاں نایاندے تھیں ثابت ہے اتے نال نام ذاتی تعلق دے ہے استدراج ہولی ہولی پکڑن فوں کہندے ہیں اتے نصیحتاں زیادہ حاصل ہوون اتے شکر اکہی نہ ہووے ایہی استدراج ہے کوئی آفت پوگی اُپر اسدے۔
۱۲۶	وچہ بنی اسرائیل دے حاکم رشوت خوار آہے اتے مال رشوت و انعام کہاندے اتے موبوں استغفا	۱۳۸ ۱۳۸	ایہی استدراج ہے کوئی آفت پوگی اُپر اسدے۔

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۵۰ تا ۱۵۲	تفسیر و لو کنت اعلم الغیب و سن الخیر الخیر اتے خیر کیا چیز ہے اتے سوہ تھیں کیا مراد ہے۔ آؤ دلائل وچ ثبوت علم غیب دے۔	۱۹۱ تا ۱۹۲	مگر امام دے قرأت فاتحہ ہولی یا دلوچہ پڑھنی سخت منع ہے نال قرآن اتے حدیثا نرے اولیاء وچ قرأت پڑھنی جسے مگر امام دے غیر مقلدین ویں اتے جواب ایہنا نڈا نال صحیح دلیلانرے اتے بحث متعلق ایسے اتے فیصلہ ایسے۔
۱۵۵ تا ۱۵۷	حاملہ ہونا حضرت حواری رضی اللہ عنہا و اتے دعا کرنی دو ٹائی پواسلے نیک لڑکے دے اتے شریک نال خدا دے اتے متعلق ایسے۔	۱۹۳ تا ۱۹۴	فائدہ ذکر کرنے واکیا ہے اتے ذکر تھیں تعلق اتے رابطہ پیدا ہونا نال مذکور دے اتے یہ طریقہ سو اکال مرشد دے نہیں بلکہ اتے مجاہدہ کیا چیز ہے۔
۱۶۵ تا ۱۶۷	عباد و اشکام کفر تھیں مرادیت میں نہ اولیاء اللہ اتے والذین تدعون من دونہ و مطلب اتے دو بابیان جو نال برائی دے پیش آوے اوسدے نال بھلیا فی کرنے اتے حج ہونا تمام نیک خصلتا نڈا وچ حضور صلی اللہ علیہ وسلم دے۔	۱۹۵ تا ۱۹۶	جس تے نفس غالب ہو وی اوسنوں مرشد کامل لکڑنا فرض ہے جسد کوئی پیر نہیں اوسدا پیر شیطان ہے۔
۱۶۲	نظر نہ آؤ ناں بزرگانہ خیر اعتقاد دے جویں سو اکلمہ طیب پڑھن دے سلیمان علیہ السلام نظر نہ آؤ نڈے آہے اتے بوجہل نے اکھیں نال دیکھیا اتے صدیق اکبر رضی اللہ عنہ نے بوا دیا اکھیں نال دیکھیا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون خوش خبری ہے اوس نون جس نے دیکھا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون یا آپ دے ویکھن والیاں نون اتے وچ خواب دے ویکھنا آپ نون اتے شیطان آپ دے کل نہیں بن سکدا۔	۱۹۷ تا ۱۹۸	غیر شرع مکار پیراں تھیں دور رہناں چاہئے اتے فضیلت ذکر دی۔
۱۶۳	نظر نہ آؤ ناں بزرگانہ خیر اعتقاد دے جویں سو اکلمہ طیب پڑھن دے سلیمان علیہ السلام نظر نہ آؤ نڈے آہے اتے بوجہل نے اکھیں نال دیکھیا اتے صدیق اکبر رضی اللہ عنہ نے بوا دیا اکھیں نال دیکھیا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون خوش خبری ہے اوس نون جس نے دیکھا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون یا آپ دے ویکھن والیاں نون اتے وچ خواب دے ویکھنا آپ نون اتے شیطان آپ دے کل نہیں بن سکدا۔	۱۹۹ تا ۲۰۰	ذکر وچ غفلت کرن تھیں کیا آفتاں ہیں۔ ذکر خفیہ یعنی ہولی کرنا چاہئے۔
۱۶۴	نظر نہ آؤ ناں بزرگانہ خیر اعتقاد دے جویں سو اکلمہ طیب پڑھن دے سلیمان علیہ السلام نظر نہ آؤ نڈے آہے اتے بوجہل نے اکھیں نال دیکھیا اتے صدیق اکبر رضی اللہ عنہ نے بوا دیا اکھیں نال دیکھیا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون خوش خبری ہے اوس نون جس نے دیکھا حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نون یا آپ دے ویکھن والیاں نون اتے وچ خواب دے ویکھنا آپ نون اتے شیطان آپ دے کل نہیں بن سکدا۔	۲۰۱	کے شبلی نون کچھ پائتیں لالہ اللہ یون میں پڑھدے۔ اتے ذکر اسم ذات دا ہی کر دے ہو اتے جواب دینا اوسدا۔
۱۶۵ تا ۱۶۶	رحمانی پیرا نے شیطانی پیر وچ فرق اتے وسوسہ شیطانا اتے حکایت متعلق ایسے۔	۲۰۲	فصل وچ بیان پیر لکڑنے دے اتے کہہ شخص مرشد لکڑنے دے لائق ہوندا ہے۔
۱۶۷	اتے برفقہ نون کو جیہا سمجھنا و با بیاندا اتے واسطے عبادت دے لقمہ حلال دا چاہئے۔	۲۰۳ تا ۲۰۵	فصل پر بنکر ناگراہ پیراں تھیں اتے نشانیاں ایہا ندیاں
۱۶۸	مروافقہ القرآن فاستمعوا له وانصتوا الخ	۲۰۵ تا ۲۰۶	فصل وچ بیان شرائط پیر دے۔
		۲۰۶	فصل وچ بیان وحدانے حالت دے۔

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۲۰۸ تا ۲۰۹	بک نظم وچ تعریف حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دے۔	۲۲۷	انسان دا اوڈا ہے فرشتیاں تھیں۔
۲۰۹ تا ۲۱۰	ذکر سجدہ تلاوت اتے چند مسائل متعلق ایسے۔	۲۲۸ تا ۲۲۹	ہوندے زور گمراہاں نوں گمراہی تھیں منع نہ کرنا اتے صلح کل خوار اتے ہلاک ہوئے نال سرکشانہ کر اتے روکن والے برائی تھیں بچ رہے۔
۲۱۰ تا ۲۱۲	سورہ انفال اتے بیان لٹا ندے۔	۲۲۷	خیانت کرنی اللہ جل علاہ وی اتے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کہیا ہے مذرت خیانت وی اتے مع آئین وی اتے مرشد دا بھیدا گے غیر دے دوسنا خیانت ہے۔
۲۱۲ تا ۲۱۳	ذکر خداتعاے دس کن کے وجد اتے حالت ہونا اتے حالت دو قسم وی ہے شیطانی اتے رحمانی اتے پیمان کرنی وچ دو بانڈے۔	۲۲۸ تا ۲۲۹	مال اتے اولاد فقہ ہے اتے بزرگان دین دا خوش کرنا واسطے اولاد صالح دے اتے نیک اولاد اتے نیک مال دنا ہے یا نہیں۔
۲۱۳ تا ۲۱۴	سوال کرنا فرشتیاں دا جناب الہی تھیں بابت خلیل علیہ اسلام دے جو صاحب نفس واکس طرح ربانی ہو سکدے اتے جانا جبرائیل علیہ اسلام دے	۲۲۹ تا ۲۳۰	تجویر کرنا کفار دا واسطے شہید کرنے ہی صلی اللہ علیہ وسلم دے اتے صورت بناؤناں شیطان نے شیخ نجدی اتے ہجرت کرنا نبی صلی اللہ علیہ وسلم دا
۲۱۴ تا ۲۱۵	خلیل علیہ اسلام وی واسطے آزمايش دے لٹنا مال قشوں دا اتے جنگ بدر اتے کئی فائدے متعلق ایسے اتے یار کنی فرشتیاں دی وچ جنگ بدر دے	۲۳۰ تا ۲۳۱	قرآن مجید نوں کفار دا کہانیاں پھلینا ندی سمجھنا۔
۲۱۵ تا ۲۱۶	جنی ہو جانا صحابہ کرام دا اتے منہمہ و سنا مو سنا ندی عزت اتے کفار وی خوار ہی۔	۲۳۱ تا ۲۳۲	تفسیر آیت و ماکان اللہ لعیذہم و انت فیہم الخ ای میدان اتے سمندر اتے عمارتاں اتے کہہ اتے دریا وغیرہ حجاب نہیں ہو سکدے وچ ویکھنے حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دے حالات امت دے ویکھنے تھیں۔
۲۱۶ تا ۲۱۷	قتل ہونا کفار دا مال بد و ملائکہ دے اتے تعجب ہونا بعض صحابہ کرام دا اتے پھینا بعض صحابہ و حضور انور صلی اللہ علیہ تھیں اتے جواب فرماؤناں آپا	۲۳۲ تا ۲۳۳	جویں کفار وقت نماز اتے قرآن پڑھن دے تاؤڑیاں اتے بیٹیاں مار دے آپے اسی طرح انجن حمایت اسلام والے وقت و عطا دے تاؤڑیاں مار دے ہیں۔
۲۱۷ تا ۲۱۸	وچ جنگ بدر دے	۲۳۳ تا ۲۳۴	سبب گزر کے طوت سبب می نظر کرنی اتے حکایت بک بزرگ وی متعلق ایسے اتے
۲۱۸ تا ۲۱۹	عزت اتے کفار وی خوار ہی۔	۲۳۴ تا ۲۳۵	عجز تو وضع اتے۔ ور کرنا فخر دا۔
۲۱۹ تا ۲۲۰	قتل ہونا کفار دا مال بد و ملائکہ دے اتے تعجب ہونا بعض صحابہ کرام دا اتے پھینا بعض صحابہ و حضور انور صلی اللہ علیہ تھیں اتے جواب فرماؤناں آپا	۲۳۵ تا ۲۳۶	اتے کفار عام سماع یعنی نہ سننے تھیں مراد کیا ہوتے شرائد و اب کیوں کہیا گیا کفار نوں اتے مرتبہ

ہدایۃ الیوم فی شرح
الکتاب القلیدی لشیخنا
میرزا محمد تقی صاحب

مولف ابو عبد اللہ الطیف نقیرنی بخش علوی لاہوری حنفی نقشبندی مجددی تلامذہ بادشاہ و مرشد شمس
العلماء و الفضلاء ابو عبد الرحمن جعفر صاحبہ علیہ الرحمہ تشریح عالم نقیرنی مولانا غلام حسین صاحبہ علیہ الرحمہ نقیرنی
میرزا محمد تقی صاحبہ علیہ الرحمہ نقیرنی

تفسیری

جلد چہارم
پہلا

در بیان حکای

حسب فرمایش جناب مولوی بی بخش صاحب علوانی مؤلف تالیف

مطبع فقہان مسیوم پریکھو